

NORGES OFFICIELLE STATISTIK.

Fjerde Række Nr. 106.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

I

FEMAARET 1896—1900.

*(Rapports sur l'état économique des préfectures
pendant la période 1896—1900.)*

UDGIVNE AF

DET STATISTISKE CENTRALBUREAU.

I.

(SMAALENENE—LISTER OG MANDAL.)

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1905.

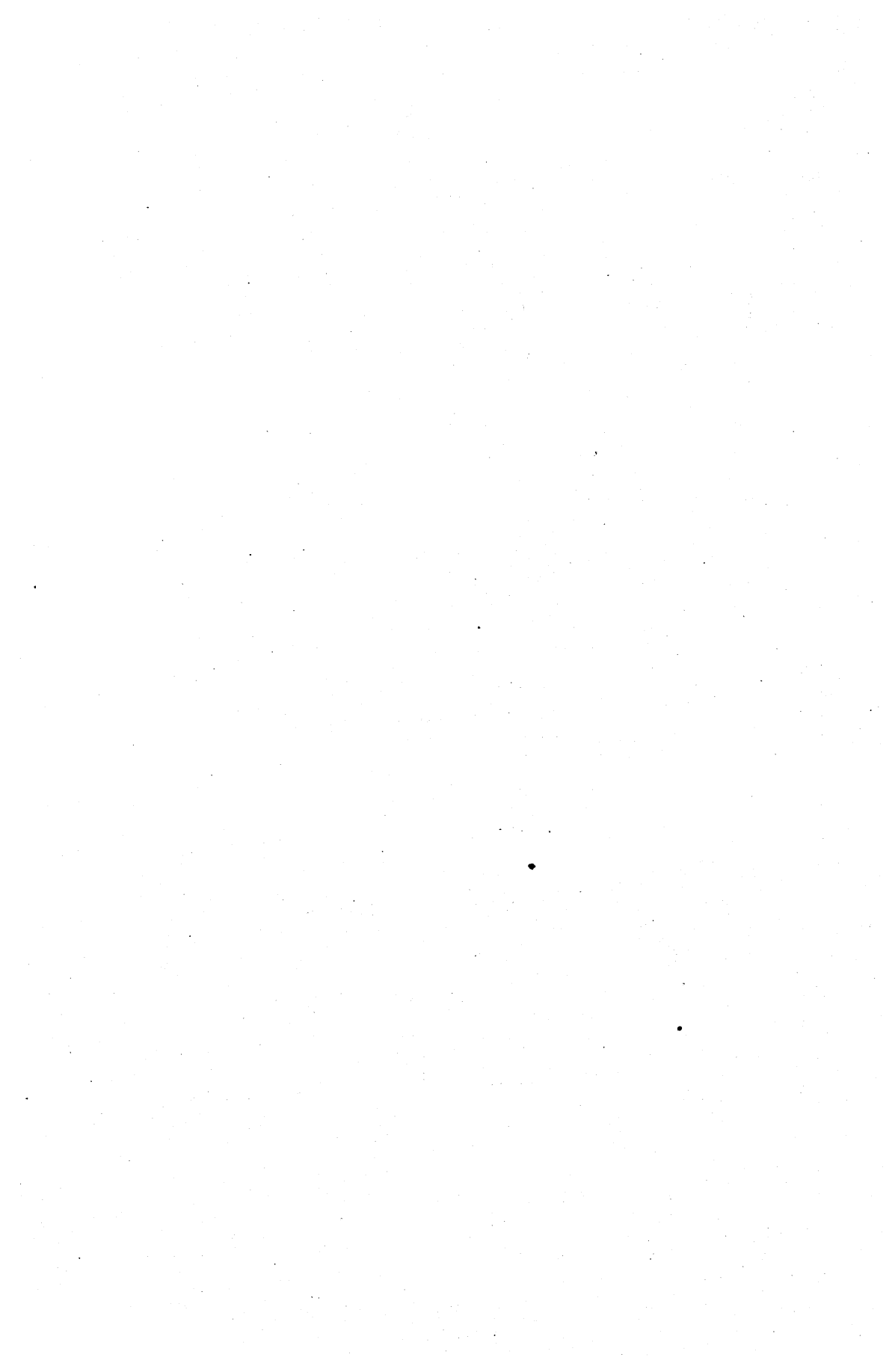
For Femaarene 1881—1885, 1886—1890 og 1891—1895 se Norges
officielle Statistik, Tredie Række Nr. 102, 206 og 315.

Indhold.

Nr.	I.	Beretning fra Amtmanden i Smaalenenes	Amt.....	Trykt.
-	II.	- - - Akerhus	-	Juli 1903. Okt. 1903.
-	III.	- - - Stiftamtmanden i Kristiania	Juni 1902.
-	IV.	- - - Amtmanden i Hedemarkens	Amt.....	Febr. 1903.
-	V.	- - - Kristians	-	Febr. 1904.
-	VI.	- - - Buskerud	-	Febr. 1905.
-	VII.	- - - Jarlsberg og Larvik	-	Aug. 1903.
-	VIII.	- - - Bratsberg	-	Sept. 1903.
-	IX.	- - - Nedenes	-	Nov. 1903.
-	X.	- - - Lister og Mandal	-	Mai 1903.

Table des matières.

N ^o	I.	Rapport du préfet de Smaalenenes.
-	II.	- - - d'Akershus.
-	III.	- - - de la ville de Kristiania.
-	IV.	- - - Hedemarken.
-	V.	- - - Kristian.
-	VI.	- - - Buskerud.
-	VII.	- - - Jarlsberg et Larvik.
-	VIII.	- - - Bratsberg.
-	IX.	- - - Nedenes.
-	X.	- - - Lister et Mandal.

I.

Smaalenenes Amt.

Underdanigst Beretning

om Smaalenenes Amts økonomiske Tilstand m. V.
i Femaaret 1896—1900.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Høstudbyttet i Femaaret var:

Aar.	Hø.	Rug.	Vaarsæd.	Poteter.
1896.....	Meget under et Middelsaar. Kvaliteten meget god.	Nogenlunde godt Udbytte i de fleste Herreder.	Under og tildels meget under et Middelsaar.	I 12 Herreder særdeles godt, i 8 middels. I 2 mindre tilfredsstillende.
1897.....	Under et Middelsaar. God Kvalitet.	Tilfredsstillende; i enkelte Herreder over det almindelige.	Under et Middelsaar.	Under et Middelsaar. Fleresteds Skade af Tørraadendehed.
1898.....	Betydelig over et Middelsaar. I nogle Herreder af mindre god Beskaffenhed.	Som et Middelsaar.	Som et Middelsaar, eller vel det.	Noget under et Middelsaar.
1899.....	I Flertallet af Herrederne et Middelsaar, kun i 3 à 4 under. Kvaliteten fortrinlig.	Som et Middelsaar eller lidt under.	Langt under et Middelsaar.	Langt under et Middelsaar. Tildels mislykket.
1900.....	Noget under et Middelsaar.	Over et Middelsaar.	Over et Middelsaar.	Over et Middelsaar.

Amtsagronom Johs Iversen har med Hensyn til Landbrugets Udvikling i sin Almindelighed i Amtet i den paagjældende Periode meddelt følgende:

«Smaalenenes Jordbrugsdrift er væsentlig baseret paa Foderavl; den største Del af Eiendommenes Indmark er derfor udlagt til Græs. I Almindelighed følger man ikke noget bestemt Sædskifte; som Regel er dog Omløbet saaledes: 1ste og 2det Aar Havre, 3die Aar Brak, Rodfrugter, Grønfoder, eller Havre med Græs som Undersæd, 4de Aar Rug (efter Brak) eller Havre og Hvede (efter Grønfoder eller Rodfrugter). Derefter i 3, 4 eller 5 Aar Græs, almindelig en Blanding af Alsikke, Rødkløver og Timothei. I Omløbet gjødsles Jorden til Rodfrugter og Grønfoder og, naar den igjenlægges, til Græs. I de sidste Aar har Mange paa Grund af Vanskelighederne ved at erholde Arbeidere gaaet over til at holde Jorden mindst muligt oppe til Ager. Dette betegner vistnok et, om end kanske nødtvungen, Tilbageskridt. Brugen af kunstig Gjødelse, især Fosforsyre-gjødelse, har tiltaget og er blevet mere almindelig i de sidste Aar. Ligeledes tilføres der Jordbruget fra Kristiania samt fra Amtets 4 Byer med Fabrikdistrikter ikke ubetydelige Mængder af animalsk Gjødelse. Man har derfor ogsaa nu kunnet begynde at forkorte Omløbstiden i Sædskiftet, navnlig saa ikke Engene bliver saa gamle, ligesom man søger at faa ind under den almindelige Drift mere og mere af de bekjendte Havreskifter i de Bygder, hvor disse endnu eksisterer. Af Betydning ved Kjøbet af Kunstgjødelse (og Kraftfoder) har Landhusholdningsselskabernes Fællesindkjøbsforening været. Dette Selskab stiftedes i Kristiania i 1896 af Hedemarkens, Buskeruds, Kristians og Smaalenenes Amters Landhusholdningsselskaber og raader nu over en samlet Driftskapital af Statsmidler paa Kr. 90 000.00, hvoraf Smaalenenes Amt garanterer for Kr. 30 000.00, Hedemarken for Kr. 30 000.00, Kristians Amt for Kr. 20 000.00 og Buskerud Amt for Kr. 10 000.00. En stor Del af det indkjøbte Kraftfoder og Kunstgjødelse tages nu derfra gennem vedkommende Landmandslag. De tilliggende Landmandslag har saaledes egne Lagerhuse ved Tomter, Askim, Slitu, Mysen, Eidsberg, Rakkestad, Skjeberg, Greaaer og Onsø Jernbanestationer samt ved Aremark og Ytterbøls Dampskibsbrygger.

Af Kornvekster dyrkes mest Havre. Den gamle spidskornede, men nøisomme Landhavre fortrænges nu mere og mere af foldrigere og mere forædlede Varieteter som sort Fanehavre, Grenaa- og Duppauerhavre m. fl. Især har Duppauerhavren faaet stor Udbredelse som en tidligmoden og idethele for Forholdene heldig Varietet. Dyrkningen af Byg er nu ubetydelig, og Hvede dyrkes heller ikke meget i den største Del af Amtet. Rugdyrkingen har vistnok heller ikke gaaet frem, kanske snarere tilbage i Perioden. Avl af Græsfrø — Alsikke, Timothei og Rødkløver — er almindelig over hele Amtet, dog sjelden mer end til Gaardsens Brug.

Af Poteter dyrkes nu især Magnum bonum, som, blandt andre gode Egen-skaber, er foldrig og har god Modstandskraft mod de almindelige Potetes-sygdomme. Dyrkning af Poteter til mer end Husholdningsbrug spiller ingen større Rolle udenfor Sandjordstrakterne langs Morænerne mellem Moss og

Fredrikshald. Herfra faar Amtets Byer sin væsentligste Forsyning af Poteter. Noget, som har bidraget til at holde Potetesdyrkningen oppe disse Aar, hvor Tilgangen paa Arbeidskraft har været saa daarlig, er de i den sidste Tid anvendte «Potetesoptagere».

Turnipsdyrkningen er mærkelig nok endnu meget underordnet. En stor Aarsag hertil er, at saa megen Jord er vandsyg. De Tilsprang, som af og til gjøres, med at dyrke Turnips, sker ofte paa for vaad Jord, og saa falder Forsøget uheldig ud og Dyrkningen opgives. Den Smaalenske Jord er overveiende en Lerjord, der mestendels er fladt beliggende. Hvor saadan Jord ikke er drænet, er den raa og kold, sent bekvem til Bearbejdning om Vaaren og lidet drivende. Afgroftning er et Jordkulturarbeide, som staar tilbage paa de fleste Steder, og det er kun en liden Del af Amtets dyrkede Jord, som er drænet, uagtet Mesteparten trænger det, hvis en mer intensiv Drift skal blive fordelagtig. Det er saaledes her et overmaade stort og vigtigt Arbeide, som Amtets Jordbrug staar tilrest med.

Tidsmæssige Maskiner og Redskaber til Jordbrugets Drift har faaet stor Udbredelse. Paa Grund af den vanskelige Tilgang paa menneskelig Arbeidskraft er Udgiften paa denne Konto gjerne bleven stor paa de smaa Gaarde.» Saavidt Amtsagronomen.

De statistiske Opgaver for Femaaret Jordbruget vedkommende meddeler følgende Oplysninger:

Opdyrkning af Nyland har saa godt som ikke fundet Sted; men paa den anden Side er heller ikke Indmark udlagt til Havn eller Udmark.

Engfrø-Avlen er tiltaget noget, men betegnes kun for Moss Herred, Rygge, Raade, Tune og Rakkestad som værende af større Betydning.

Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark i Femaaret har antagelig været omtrent Kr. 1 900.00.

Havedyrkningen er navnlig tiltaget i de 4 fornævnte Herreder af Moss Fogderi samt i Spydeberg, Skiptvet og Berg og betegnes for samtlige disse Herreders Vedkommende som værende af megen Betydning.

Landmandsforeninger fandtes ved Periodens Slutning i følgende 22 Herreder og Sogne: Vaaler, Moss Herred, Rygge, Raade, Tune, Onsø, Glemminge (Kragerøen), Rakkestad, Degernes, Eidsberg, Skiptvet, Trøgstad, Baastad, Aremark, Ømark, Id, Berg, Fredrikshalds Omegn, Skjeberg, Borge, Torsnes, Varteig.

En Tjenesteguts Løn, der i Slutningen af forrige Femaar almindelig var Kr. 200.00 til Kr. 230.00, er nu for 8 Herreder angivet at være Kr. 300.00, for 9 Herreder Kr. 250.00 og for de øvrige mellem disse Satser.

Pigelønnen, der ved forrige Femaars Slutning var Kr. 100.00 à 120.00, er nu for 2 Herreder opgivet at være Kr. 300.00, for 9 Kr. 250.00 og for de øvrige mellem disse Satser.

Daglønnen for Arbeidere og Husmænd udgjorde efter de erholdte Opgaver almindelig ved Periodens Slutning:

For almindelige Dagarbeidere:				For Kvinder:			
Paa egen Kost:		Husbondens Kost:		Paa egen Kost:		Husbondens Kost:	
Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2.00—3.00	1.50—2.00	1.50—2.00	0.80—1.00	1.20—1.50	0.80—1.00	0.60—0.80	ca. 0.50

Husmænd paa egen Kost:

Sommer. Vinter.
Kr. 1.50—2.00 Kr. 1.20

Husbondens Kost:

Sommer. Vinter.
Kr. 0.50—1.00 Kr. 0.40—0.60

Udsæden pr. 10 Ar var i Periodens sidste Aar i Gjennemsnit pr. Liter for Korn, Erter og Poteter og pr. kg. for Græsfro:

Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfro.
32	19.4	27	34	39.4	35.4	290	2.5

og Foldigheden var:

7	11.5	8	7	7.8	6.5	6.7	2.20
---	------	---	---	-----	-----	-----	------

For Amtets Landbrugsskole blev ved Periodens Slutning forberedt en Omordning og Udvidelse, der træder i Kraft i indeværende Aars Høst, og hvorefter Elevantallet kan gaa op til 60, med 1½ Aars Kurser omfattende 2 Vintre og 1 Sommer.

I 1898 besluttede Amtstinget oprettet en praktisk Jenteskole i Smaalenene, der traadte i Virksomhed i Januar det følgende Aar paa Gaarden Berby i Id med det forudsatte Antal af 20 Elever og senere har fortsat paa samme Maade. Skolens Formaal er, som den i Amtsthingsforhandlingerne for 1898, Side 445, indtagne Plan viser, «at uddanne praktiske og oplyste Husmødre og i det Hele give Landbefolkningens Døtre Anledning til at erhverve paa en Gang en videregaaende Aandsdannelse og en større praktisk Dygtighed i deres daglige Gjerning». Undervisningen er dels praktisk, dels theoretisk, og Skolen forenet med et veldrevet Gaardsbrug, hvor Eleverne gives Adgang til at deltage i alle de Arbejder, som maatte være af Betydning for deres praktiske Uddannelse. Den praktiske Undervisning omfatter simplere og finere Husholdningsførsel, Haandarbejde, Kreaturrøgt og Melkestel, Fjærkræstel og Havestel. Undervisningen er fri;

men Elever, der bor paa Skolen, betaler for Kost og Logis Kr. 20.00 pr. Maaned. Kursets Varighed er mindst 11 Maaneder, deri ikke medregnet 14 Dages Ferier om Sommeren.

2. Fædrift.

Om Fædriften i Amtet udtaler Amtsagronomen:

«For Fremgang paa dette Omraade har der været arbeidet adskilligt i den forløbne Periode, især ved Udvalg og Anskaffelse af gode Avlsdyr.

Hesteavlens er søgt forbedret ved Anskaffelse af fremragende Hingste af Gudbrandsdalsrace. Der er nu indkjøbt 3 saadanne Hingste af forskellige Hesteavlsforeninger og 2 af Landhusholdningsselskabet, samtlige med offentligt Bidrag. Inden de forskellige Fogderier har Landhusholdningsselskabet aarlig ladet afholde Unghesteskuer. De 2 og 3 Aars Hingste og Hopper er her bedømt og de haabefuldeste tildelt et Kaaringsmærke. Af andre Bestræbelser paa Hesteavlens Omraade kan nævnes den af Staten i 1900 paabegyndte Stambog for Hopper af ren Østlandsrace.

Kvægbruget. Paa dette Felt har der været arbeidet for en mere ensartet Avl. Kvægbestanden i Amtets nedre Bygder bestaar væsentlig af Blandingsdyr, der overveiende stammer fra Ayrshireracen. I de øvre Bygder er derimod det gamle kollede Kvægslag mest udbredt. Da disse sidste viser sig at være gode og udviklingsvillige Dyr, og det er det eneste Avlsmateriale, som der er nogenlunde Tilgang paa, naar det gjælder at danne Grundlaget for den fremtidige Avlsretning i Distriktet, har der været arbeidet paa ved Anskaffelse af rene Okser af denne Race at faa den udbredt over det hele Amt. Der er saaledes dannet Kvægavlsforeninger, væsentlig for Hold af Okser af denne Race, i Hobøl, Spydeberg, Skiptvet, Askim, Baastad, Rakkestad, Degernes, Varteig, Moss Herred, Skjeberg, Berg, Rokke, Asak og Ømark. I flere af de ovennævnte Sogne er der to Foreninger. Tager man i Betragtning Sagens store Betydning og den betydelige Støtte, denne Foranstaltning har af Statsmidler, har disse Foreninger endnu en beskedent Udbredelse, sammenlignet med de fleste andre Amtsdistrikter. Sammen med Akershus Amts Landhusholdningsselskab har Smaalenenes Landhusholdningsselskab paabegyndt Stambog for Okser af «rødt» kollet Østlandskvæg. For at fremme Kjendskabet til dette Kvæg har Landhusholdningsselskabet med Amts- og Statsmidler sammenkjøbt en Stambjord, bestaaende af 20 voksne Dyr af denne Race, der har været stationeret paa Amtets Landbrugsskolegaard og viser sig at give et meget tilfredsstillende Melkeudbytte.

De i Femaaret afholdte Kvægskuer har været:

1. Fogderiskuer, bekostede af Landhusholdningsselskabet.

2. Amtsdyrskuer, for en Halvdel bekostede af Staten og for en Halvdel af Amtet eller Amtet og tilliggende Herreder.
3. Udvalgsmøder, bekostede for en Halvdel af Staten og for en Halvdel af Amtet.

Desuden har der været afholdt et Statsdyrskue paa Momarken i 1899 og et Herredsdyrskue i Varteig.

Hvad Kvægets Fodring angaar, saa er der nogen Fremgang med Hensyn til rigere Fodring, bl. a. ved den almindeligere Brug af de mere koncentrerede, især paa Æggehvide Stoffe rige Kraftfoderstoffer, som Hvalkjødmel, Sildemel, Bomuldsfrømel o.s.v. Affaldet fra Amtets 7 Bryggerier, en Gjærfabrik og et Brændevinsbrænderi bidrager noget til en fordelagtig Fodring omkring Byerne. Fornemmelig for at opmuntre Røgterne har der aarlig været afholdt Fjøsksuer, hvor de bedste Røgttere er tildelt Præmier. Endvidere kan noteres, at Interessen er vakt for Dannelse af Fjøs kontrolforeninger, og at en saadan er dannet i Eidsberg og en i Rygge.

Med Hensyn til Melkeafsætning ligger Amtet heldig til, saa der gennemgaaende har været gode Melkepriser. En betydelig Mængde Melk sælges af Producenterne til direkte Forbrug i Byerne; saaledes sendes den væsentligste Melk fra Bygderne langs den østre Jernbanelinie, naar undtages Rakkestad og Varteig, til Kristiania. Melkehandelen i Fredrikstad og Sarpsborg staar paa et lidet velordnet Standpunkt; i Fredrikstad torvføres endnu en stor Mængde Melk. Foruden By- og Fabrikdistrikterne er Melkekondenseringsfabriken i Sandesund en stor Forbruger. Den faar sin væsentlige Melk fra Rakkestad og Skjeberg. Meieribrugene er paa Grund af ovenanførte Forhold forholdsvis lidet udviklet i Smaalenene¹⁾.

Faareholdet gaar heller tilbage end frem. Som Aarsag hertil anføres den mere ensidige Melkeproduktion, samt at de nu brugelige Gjærder kun daarligt hegrer for Sauen, og at Hjemmetilvirkningen af Klæder bliver mindre og mindre almindelig.

Svineholdet indtager fremdeles en beskeden Plads. Som Aarsager hertil kan nævnes de meget ujevne Priser paa Flesk, — at man sælger sin Melk til Meierier og Ysterier uden at faa Skummetmelken tilbage, og tildels at Rodfrugtdyrkningen er for lidet udbredt. Til Fremme af Svineavl har der aarlig af Landhusholdningsselskabet været afholdt Svineudstillinger, som imidlertid har havt liden Tilslutning. I 1899 oprettede Landhusholdningsselskabet en Avlsstation for stor Yorkshirerace paa Tømmeraa i Askim, og Berg Sogneselskab har oprettet en lignende Station paa Mo i Rokke.

¹⁾ Efter de statistiske Opgaver var der ved Femaarets Slutning 28 Meierier og Ysterier i Amtets Landdistrikt, fordelt paa Vaaler, Rygge, Raade, Tune, Glemminge, Onsø, Rakkestad, Eidsberg, Trøgstad, Aremark, Skjeberg, Borge og Varteig Herreder.

Fjærkræholdet er i Opkomst. Specielt har Holdet af Kalkuner og Høns tiltaget, og Stellet er i det hele blevet bedre. For Udbredelse af gode Hønseracer har «Foreningen til Fjærkræavlens Fremme» havt 2 Avlsstationer, nemlig en for brune Italienerne paa Berg i Eidsberg og en for sorte Minorkas hos Stationsmester Mollestad i Skjeberg; den sidste er dog nu inddraget.»

3. Skogdrift.

Efter de statistiske Opgaver haves Skog af betydelig Udstrækning i Herrederne Hobøl, Vaaler, Moss Herred, Tune, Rødenes og Rømskogen, Eidsberg, Aremark, Id og Varteig, fornemmelig Gran og Furu; i de fleste øvrige Herreder er vistnok ogsaa Brøkarealet af Skogmark stort, men dog af mindre Betydning. I 14 af Herrederne angives Skogen at være gaaet mer eller mindre tilbage, medens den kun i 2 à 3 siges at være gaaet noget frem; i 5—6 af Herrederne kjøbes Bygningstømmer og tildels Brændeved. Den almindelige Pris pr. Meterfavn Brændeved er, i de forskjellige Herreder, for Birk fra 10 til 15 Kroner, Or 6 til 12 Kroner, Furu 8 til 12 Kroner, Gran 8 til 10 Kroner.

Nedflødning af Tømmer i de forskjellige Vasdrag er efter Opgaverne foregaaet saaledes:

Gjennem Mossevasdraget — Vansjø med dens Tilløb — er i Femaaret nedflødet følgende Tylvtetal, hovedsagelig fra Hobøl, Vaaler og Spydeberg:

1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
54 362	60 837	20 266	25 750	45 466

Gjennem Glommensvasdraget, fra Røros til Sarpsborg, efter Optællingen i Visten Lændse:

1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
217 100	253 600	271 900	250 300	275 300

Gjennem Fredrikshaldsvasdraget, Fredrikshalds-Kanalen, hvorigjennem der gaar Tømmer fra Urskog og Høland i Akershus Amt samt fra Rømskogen, Rødenes og Aremark og tildels fra Sverige gjennem Oteid Kanal (beskrevet i Femaarsberetningen 1886—1890), hvilken Fremflødning foregaaer i «Moser» à ca. 25 Tylvter og «Kub» à ca. 16 Tylvter:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Moser... 1 536	2 008	1 495	1 307	2 399	
Kub 980	980	718	712	1 135	

Gjennem Berby-Elven i Id, hovedsagelig fra Sverige:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Tylvter	500	800	1 000	615	1 050
Fød af Props	450 000	550 000	700 000	550 000	750 000

4. Fiskerier.

Udbyttet i Femaaret af Fiskeriet ved Amtets Kyster har været:

A a r .	Sild.	Makrel.	Sei, Lange etc.	Laks og Sjørret.	Hummer.	Østers.	Til- sammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	42 865	3 935	25 544	7 428	7 733	-	87 505
1897.....	30 100	21 352	27 277	9 972	39 150	-	127 851
1898.....	118 815	20 700	37 615	9 592	45 460	-	232 182
1899.....	39 262	20 490	48 080	9 083	45 973	-	162 888
1900.....	102 570	12 840	41 971	6 479	66 000	50	229 910

Betræffende Ferskvandsfiskeriet i Amtet kan meddeles, at den i forrige Beretning ommeldte Udvlækningsanstalt ved Ganerød ved Femsjøen har bevirket, at Ørret nu forekommer overalt i Fredrikshaldsvasdraget fra Ørje og nedover.

5. Forskjellige Næringer.

Ved Femaarets Slutning fandtes der i Amtet 260 Landhandlerier, nemlig:

I Hobøl 6, Vaaler 5, Rygge 6, Moss Herred 2, Tune 11, Glemminge 43, Onsø 28, Rødenes 9, Rakkestad 9, Eidsberg 14, Skiptvet 9, Spydeberg 7, Askim 6, Trøgstad 9, Aremark 20, Id 15, Berg 8, Skjeberg 12, Borge 22, Hvaler 16, Varteig 3.

Derhos var der følgende Handelsforeninger:

Handelsforeninger.	Medlemsantal.	Omsætning.
		Kr.
Rygge Handelsforening, ved Rygge Meieri.....	80	180 000.00
Greaaker Handelsforening, Tune.....	55	26 000.00
Rakkestad Handelsbolag.....	115	220 000.00
Baastad Handelsforening, Trøgstad.....	76	47 721.00
Forbrugsforeningen Aas, pr. Tistedalen.....	80	25 000.00
Holtsgårdens Handelsforening, Id.....	103	25 476.00
Furuholmens Lændses Handelsforening, Varteig.....	125	42 000.00

Af Øludskjænkingsrettigheder udøvedes ved Femaarets Slutning 5 «indskrænkede», nemlig i Rygge, Moss Herred, Rødenes, Trøgstad og Skjeberg, og 1 «almindelig», i Rygge.

I Moss Herred dreves et Isbrug med en Produktion af 600 Ton samt et Baadbyggeri, der byggede 33 Baade, Snekker, Sjægter og Pramme til en samlet Værdi af 2 000 Kr.

Videre fandtes ved Femaarets Slutning følgende Anlæg for Torvdrift:

Rygge Torvstrøinteressentskab	med Produktion af 1 680 Kubikmeter,
Herland Torvstrø-Selskab	- — - 448 —
Baastad Torvstrø-Fabrik	- — - 400 Baller,
Aspedammens Torvstrø-Interessentskab	- — - 3 000 —

Fremdeles dreves i Amtet følgende Stenhuggerier:

Moss Herred 1, Raade 2, Tune «flere», Glemminge 3, Onsø 5, Aremark 3, Id 8, Skjeberg 6, Borge 4, Hvaler 7.

Snedkeri-Virksomhed dreves i Eidsberg, Askim, Trøgstad, Skjeberg og Glemminge til Forarbeidelse af Døre, Vinduer og tildels Møbler. I Eidsberg drives ogsaa en Fabrik for Forfærdigelse af Tøier, Sjaler, Tæpper m. m. og i Glemminge en Regnklæde-Fabrik. Og i Raade drives fremdeles en betydelig Skomageri-Virksomhed.

6. Distriktets Tilstand i Almindelighed.

Amtets Folkemængde, der den 1 Januar 1891 udgjorde 120 360, var den 3 December 1900 vokset til 136 298, hvoraf i Landdistriktet 93 960 mod 85 737 i 1891, og i Byerne 42 338 mod 34 623 i 1891.

Tilveksten i Byerne var i Fredrikshald 719, i Sarpsborg 3 984, i Fredrikstad 2 122 og i Moss 890.

I efternævnte Herreder viste der sig følgende Tilvekst:

Askim 1 209, Spydeberg 38, Eidsberg 288, Id 909, Berg 655, Skjeberg 512, Hvaler 748, Borge 1 380, Tune 1 238, Glemminge 1 690, Onsø 692, Rygge 198, Moss Herred 475.

I de øvrige Herreder var Folkemængden gaaet ned med følgende Antal Individer:

Trøgstad 472, Skiptvet 169, Rakkestad 194, Rødenes 223, Aremark 133, Varteig 93, Raade 66, Vaaler 425, Hobøl 34.

Den ved Skatteligningerne antagne Formue og Indtægt var i Periodens sidste Aar:

i Fredrikshald	Formue Kr.	13 025 000.00,	Indtægt Kr.	3 831 650.00
- Sarpsborg	— -	4 476 700.00,	— -	2 306 227.00
- Fredrikstad	— -	14 968 500.00,	— -	5 210 150.00
- Moss	— -	8 186 000.00,	— -	2 805 650.00
Landdistriktet:				
i Hobøl	— -	3 067 100.00,	— -	436 975.00
- Vaaler	— -	3 127 775.00,	— -	405 235.00
- Rygge	— -	3 898 500.00,	— -	767 845.00
- Moss Herred	— -	3 332 250.00,	— -	419 900.00
- Raade	— -	2 633 500.00,	— -	499 000.00
- Tune	— -	7 744 200.00,	— -	1 862 815.00
- Glemminge	— -	9 518 800.00,	— -	2 052 850.00
- Onsø	— -	6 103 400.00,	— -	1 163 080.00
- Rødenes	— -	3 714 350.00,	— -	284 625.00
- Rakkestad	— -	6 096 475.00,	— -	872 744.00
- Eidsberg	— -	2 782 300.00,	— -	863 547.00
- Skiptvet	— -	1 659 900.00,	— -	352 099.00
- Spydeberg	— -	3 940 300.00,	— -	507 482.00
- Askim	— -	3 619 000.00,	— -	885 005.00
- Trøgstad	— -	3 624 000.00,	— -	587 213.00
- Aremark	— -	5 289 637.00,	— -	604 857.00
- Id	— -	4 497 450.00,	— -	964 075.00
- Berg	— -	7 636 950.00,	— -	1 123 275.00
- Skjeberg med Hafslund	— -	5 893 300.00,	— -	1 296 416.00
- Borge	— -	6 489 300.00,	— -	1 412 245.00
- Hvaler	— -	1 982 500.00,	— -	737 608.00
- Varteig	— -	864 100.00,	— -	165 150.00

Ved Udgangen af Aar 1900 fandtes i Amtet 22 Sparebanker, hvoraf i Byerne 5 med en Forvaltningskapital af Kr. 12 519 181, hvoraf Formue Kr. 1 253 327, og i Landdistriktet 17 med en Forvaltningskapital af Kr. 7 318 083, hvoraf Formue Kr. 816 843.

Til Bestridelse af Amtskommunens Udgifter i Femaaret udlignedes paa Matrikulskylden:

Aar.	Pr. Skyldmark.	Til den almindelige Amtskasse.	Til Veikassen.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I 1896.....	3.70	78 755.45	62 015.15	140 770.60
I hvert af Aarene 1897— 1900.....	4.00	83 701.44	68 483.00	152 184.44

Der thinglæstes og aflæstes i Landdistriktet følgende Antal Panteheftelser:

Sorenskriverier.	Thinglæst.		Aflæst.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Trøgstad	826	2 476 218.00	648	1 418 686.00
Rakkestad	813	2 111 888.92	661	1 490 495.13
Idde og Marker	1 131	3 382 589.06	762	1 973 868.63
Tune	2 370	7 020 444.00	1 317	2 831 454.00
Moss	870	3 365 804.89	678	2 236 609.49
Tilsammen	6 010	18 356 944.87	4 066	9 951 113.25

I forrige Periode var de tilsvarende Tal:

4 919 14 267 012.00 3 297 8 776 036.00

Antallet af Tvangsauktioner i Landdistriktet i Femaaret var:

Sorenskriverier.	Over fast Gods.		Over Løsøre.	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
		Kr.		Kr.
Trøgstad	22	125 044.00	26	13 222.80
Rakkestad	28	251 433.62	33	27 169.62
Idde og Marker	36	439 930.00	23	29 072.24
Tune	19	133 520.00	54	90 324.00
Moss	22	159 131.00	29	26 348.68
Tilsammen	127	1 109 058.62	165	186 137.34

I forrige Periode var de tilsvarende Tal:

251 1 313 797.00 227 173 871.00

Antallet af afholdte Exekutioner var:

ved Fogderne:	Antal.	for samlet Beløb.
Moss Fogderi.....	34	Kr. 139 496.19
Rakkestad —	38	- 111 375.00
Idde og Marker —	17	- 50 524.09
ved Lensmændene.....	1 734	- 403 467.75
Tilsammen	1 823	Kr. 704 863.03

I forrige Femaar var de tilsvarende Tal 2 630 Exekutioner til Beløb Kr. 1 078 913.07.

Af U d p a n t n i n g e r afholdtes :

for Skatter:		andre Udpantninger:	
Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
16 904	Kr. 301 418.59	645	Kr. 17 928.66

I forrige Femaar udgjorde Udpantningerne :

for Skatter:		andre Udpantninger:	
Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
12 602	Kr. 250 920.28	2 470	Kr. 629 159.62

A m t e t s V e i v æ s e n var ved Femaarets Slutning i følgende Stilling :

Herreder.	Samlet Veilængde :			I Femaaret leveret til offentlig Afbenyttelse :		Vedligeholdelsesgodtgjørelse efter Skattelovens § 10:	
	Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	Nyanlagte Veie.	Omlagte Veie.	Ialt.	Pr. Skyldmark.
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.
Hobøl	32	49	81	-	-	-	-
Vaaler	38	50	88	6	-	-	-
Rygge	10	42	52	2.5	-	2 573.00	1.50
Moss Herred	13.5	8	21.5	-	Meter. 708	990.70	1.50
Tune	15	33.5	48.5	45	Km. 1	-	-
Glemminge	18	30	48	-	-	3 093.44	2.90
Onsø	10	49.5	59.5	4	-	3 210.70	2.00
Raade	20.7	27.7	48.4	-	-	-	-
Rødenes	11	70	81	-	-	1 993.36	2.00
Rakkestad	47	94	141	6	3	8 840.00	2.50
Eidsberg	68	51	119	8	2.4	10 093.63	3.00
Skiptvet	12.2	34.3	46.5	-	10.415	-	-
Spydeberg	15.5	64.7	80.2	2.5	-	-	-
Askim	18	23	41	-	-	4 452.90	3.10
Trøgstad	28.5	91.5	120	-	-	-	-
Aremark	61	62	123	-	-	6 696.00	3.00
Id	55	37	92	-	-	3 318.00	2.89
Berg	34	64.5	98.5	7	6	6 630.00	3.00
Skjeberg	32.5	70	102.5	-	-	2 622.30	1.00
Borge	16.899	49.770	66.669	-	Meter. 200	3 021.11	1.90
Hvaler	-	23	23	-	-	-	-
Varteig	6.3	18.2	24.5	-	-	670.50	1.50

Fredrikshalds-Kanalen har i Femaaret haft nedenanførte Indtægter og Udgifter og i hvert Aar givet de prioriterede Aktier 4 Pct. Udbytte:

1896	Indtægter Kr. 41 584.75,	Driftsudgifter Kr. 16 368.81
1897	— - 45 321.78,	— - 16 568.54
1898	— - 40 251.15,	— - 15 007.65
1899	— - 24 663.22,	— - 14 053.22
1900	— - 43 652.75,	— - 16 221.24

Landdistriktet har nedennævnte Brandforsikrings-Indretninger:

Brandforsikrings-Indretninger.	Forsikringssum 31 December 1900:		Udbetalte Erstatninger 1900.
	Huse.	Løsøre.	
	Kr.	Kr.	Kr.
Hobøl gjensidige Brandassuranceforening for Løsøre, stiftet 1883	-	1 096 300.00	2 275.00
Glemminge gjensidige Brandassuranceforening for Løsøre, stiftet 1890	-	714 000.00	45.00
Onsø Brandassuranceforening for Bygninger, stiftet 1872	2 116 210.00	-	1 200.00
Onsø Brandassuranceforening for Løsøre, stiftet 1897	-	853 120.00	-
Græsvik gjensidige Brandassuranceforening, stiftet 1890	-	195 920.00	-
Rakkestad Aktie-Brandforsikring, stiftet 1876	-	1 968 460.00	-
Eidsberg gjensidige Brandforsikringsforening, stiftet 1897	169 315.00	893 317.00	-
Trogstad gjensidige Brandforsikringsforening, stiftet 1881	3 273 195.00	1 747 260.00	303.00
Id Brandassuranceforening, stiftet 1886	-	625 700.00	60.00
Skjeberg Assuranceforening for Løsøre, stiftet 1874	-	350 000.00	85.00

I Askim haves en i 1877 stiftet Kreaturforsikringsforening, der i 1900 havde forsikret 176 Heste og 188 Kreaturer til en samlet Forsikringssum af Kr. 75 975.00 og i samme Aar udbetalt en Erstatning af Kr. 1 874.93.

B. Kjøbstæderne.

For Kjøbstædernes Vedkommende tillader jeg mig at henvise til de medfølgende Indberetninger fra Magistraterne, af hvilke den sidste er modtaget idag.

Smaalenenes Amtskontor, 19 Juni 1903.

Chr. Arneberg.

Beretning

om Kjøbstaden Fredrikshalds økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

I flere Aar af denne Femaarsperiode har vore vigtigste større Næringsgrene havt særdeles gunstige Konjunkturer og utvivlsomt arbeidet med ikke liden Fordel. Dette har selvfølgelig medført, at Arbeidet har været jevnt og Arbeidslønnen gennemgaaende høiere end tidligere, hvad der selvsagt er kommet Detailomsætningen tilgode. I det hele maa Femaarsperioden i økonomisk Henseende utvivlsomt betegnes som gunstig, skjønt der i Aaret 1900 har været og fremdeles er et mærkbart Tilbageskridt i den store Omsætning.

Jeg skal senere særlig knytte nogle Bemærkninger til de specielle Næringsgrene, men vil først meddele en Oversigt over den kommunale Virksomhed, idet jeg, som i tidligere Beretninger, har sammendraget vedlagte Opgave over Formue, Indtægt m. v i Femaaret efter Budgetterne og Ligningsforretningerne:

(Se Tabellen næste Side.)

Efter denne Tabel er den skatbare Formue og deraf beregnede Indtægt gaaet noget ned, medens den beregnede Indtægt har været svagt stigende. Kommunens Udgifter har ligeledes, som det vil sees, været svagt stigende, men Fluktuationerne er dog forholdsvis ringe og har ikke medført nogen forøget Indtægtsskat, idet denne tvertimod er faldt noget. At der i 1899 og 1900 er udlignet et noget større Beløb paa fast Eiendom er begrundet i, at de faste Eiendomme i 1898 blev omtaxeret og deres Værdi forøget med henimod 2 Millioner Kroner. Som Eiendomsskat udlignes 4 pr. 1 000 Kroner Taxtsum.

Byens Gjæld, der ved Udgangen af forrige Femaarsperiode udgjorde Kr. 950 500.00, er i 1900 forøget med et paa 5 Aar afsluttet Laan, stort Kr. 360 000.00, der er anvendt til de Anlæg, som for Kommunens Regning er opført paa Porsnes Eiendom. Denne Eiendom, hvortil hører Vandfald, blev indkjøbt i 1888 for at benyttes til Anlæg af Elektricitetsværk. Efterat Gasværket i 1896 var indkjøbt af Kommunen, gik man igang med Udarbeidelse af de fornødne Planer, og Værket er nu færdigt og afgiver Lys og Kraft til Byens Indvaanere. Det er allerede stærkt optaget, saa en Udvidelse er besluttet, og vil forhaabentlig baade blive en for Kommunen fordelagtig Affære og til Indvaanernes Fordel. Værket afgiver billig Kraft til den mindre Industri, hvad der er en vigtig Betingelse for dens videre Udvikling. Samtidig med Elektricitetsværkets Bygning er der af Kommunen paa samme Eiendom opført en ny Formalingsmølle, som ogsaa drives med Vandkraft, og bygget en solid Dam og Bro over Elven. Samtlige Anlæg koster ca. Kr. 472 000.00.

A a r .	Antal Skatydere.	Formue efter Lignings- forretningerne.	Beregnet Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Byskat			Tilsammen.	Skatøret paa skatbar Indtægt.	Nedsatte Skattebeløb efter Lignings- og Overlignings- kommissionens Kjendelse.
					paa Formue.	paa Indtægt.	paa fast Eiendom.			
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.
1896.....	2 205	15 591 900	3 220 725	1 422 610	31 183.80	122 008.02	41 376.68	194 568.50	8.50	1 476.44
1897.....	2 337	14 969 700	3 177 950	1 366 270	30 636.00	127 037.21	41 912.78	199 585.99	9.22	4 215.95
1898.....	2 453	15 272 000	3 506 200	1 516 730	30 544.00	129 238.13	42 227.70	202 009.83	8.44	2 998.24
1899.....	2 948	13 829 000	3 916 300	1 593 985	27 658.00	133 938.34	47 622.20	209 218.54	8.30	2 250.40
1900.....	2 916	13 643 100	3 911 775	1 647 740	27 286.20	134 303.61	47 989.40	209 579.21	8.07	3 368.68

Kommunen har i 1898 indkjøbt Eiendommen Ous, som delvis ligger indenfor Byens Grænser, og som var nødvendig for Udvidelse af Byens Kirkegaard. Hvad der ikke er bestemt dertil er reguleret og vil, naar de fornødne Adkomstveie er lagt, blive solgt til Bebyggelse.

Paa Kvægtorvet er der opført nye tidsmæssige Opstaldningsrum saavel for norsk som svensk Kvæg, samt et særskilt Fjøs for Dyr, som skal tuberkulinundersøges. Til Vedligeholdelse af Bygninger, Gader, Veie etc. er der hvert Aar bevilget det fornødne, og alt er i tilfredsstillende Stand. Byens udmærkede Vandværk er i Femaaret ikke undergaaet Forandring eller Udvidelse. Der er i 1900 approberet nyt Reglement for Brandkorpset.

Byens Havn og Brygger er i god Stand. Mudring er ikke foretaget i Femaaret, men er paabegyndt i 1901. Paa Grund af den Mængde Sægmug, som i sin Tid er gaaet i Elven, vil Mudring sandsynligvis være nødvendig af og til, naar Havnen skal holdes i tilstrækkelig Dybde. De nødvendige Indtægter for Havne- og Bryggearbejder tilveiebringes dels ved Bryggepenge af Skibe og Varer, dels ved Toldprocenter og Tonnageafgift. Derhos er Fartøjerne paalagt Isafgift i Vintermaanederne for at kunne holde Havnen aaben. I de senere Aar har Fredrikshalds Havn været tilgængelig omtrent hele Aaret.

Skolevæsenet. Folkeskolens Ordning er uforandret. Der er i Femaaret vedtaget ny Lønningsvedtægt for Folkeskolens Lærerpersonale. Det samlede Antal Elever i Skoleaaret 1900/01 var 1 687, fordelt paa 50 Klasser. Kommunens Tilskud til Folkeskolen udgjorde efter Budgettet for 1900 Kr. 44 765.15 og har Tendents til videre Stigning, uagtet Elevantallet ikke er voksende.

Den høiere Almenskole, som er Statsskole, er nu omordnet i Henhold til Loven af 1896 om den høiere Almendannelse — den til samme knyttede Forberedelsesskole for kommunal Regning er hævet. Til Middelskolen er der knyttet Realgymnasium. Begge er Fællesskoler, aaben for Gutter og Piger. Den kommunale Pigeskole er nedlagt som Følge af den nye Undervisningsordning ved den høiere Almenskole. Ved Siden af Folkeskolen forbereder 2 private Skoler Børn til Optagelse i Middelskolen.

Den tekniske Aftenskole har i Femaaret arbeidet med samme Budget som tidligere og efter samme Plan. Statsbidraget og det kommunale Bidrag har hvert Aar været uforandret. Elevantallet udgjorde i Skoleaaret 1900/01 106.

Styrmændsskolens Elevantal har i de sidste fem Aar været 31, 24, 38, 29, 23. Budgettet har været uforandret og Tilskudet af Stat og Kommune ligesaa.

En praktisk Realklasse, nærmest en Fortsættelsesskole for Folkeskolen — omfattende Norsk, Regning og Bogholderi — har hver Vinter været opretholdt for Midler skjænkede af Brændevinssamlaget. Efterat Haandgjerning for Gutter er indført som særskilt Fag saavel i Folkeskolen som i Middelskolen, er Sløjdskolen bleven overflødig og er derfor nedlagt.

Fattigvæsenets Udgifter har holdt sig omtrent uforandret. Antal fattigunderstøttede Personer og Kommunens Udgift til Fattigvæsenet vil fremgaa af nedenstaaende Tabel:

Aar.	Fattigunderstøttede Hovedpersoner.	Kommunens Udgift til Fattigvæsenet.
		Kr.
1896.....	591	77 615.47
1897.....	588	76 301.00
1898.....	528	82 968.80
1899.....	532	82 317.35
1900.....	536	82 100.27

Den gode Arbeidsfortjeneste, som har været i den største Del af Perioden, har selvfølgelig gjort sit til, at Fattigvæsenets Udgifter ikke er steget i nogen betragtelig Grad, skjønt Prisen paa Livsmidler har gaaet betydelig op. I samme Retning drager ogsaa Byens forskjellige Legater til Bedste for Trængende, som ikke erholder Fattigunderstøttelse og som ved den saaledes ydede Hjælp i mange Tilfælde undgaar at begjære Hjælp af det offentlige Fattigvæsen. Efter Vedtagelsen af den nye Fattiglov er der vedtaget ny Plan for Fattigvæsenet og ny Distriktsinddeling, hvorunder er søgt iagttaget, at Tilsynsmanden faar et mindre Antal Fattige i sin Kreds end tidligere, for, saavidt muligt, at gjøre dette Tilsyn mere effektivt, end før har været Tilfældet.

Da der ved Byens Fattigvæsen er ansat Forstander og Assistent, blandt hvis Pligter det ogsaa er ved jevnlige Besøg i de Understøttedes Hjem saavel som til de i og udenfor Byen udsatte at overbevise sig om de Understøttedes Forhold, er derved saavidt muligt sørget for de Understøttedes Tarv og en betryggende Anvendelse af Skatydernes Penge. Der er endnu Reformer at foretage saavel ved Fattighusene som ved det Ankerske Arbeidshus' Drift, men det kan ikke ske uden Penge, og jeg har derfor troet at maatte udsætte med derom at stille Forslag.

Sundhedstilstanden har gjennemgaaende været god. Kommunen har, efter Beslutning i 1900, i afvigte Aar ombygget det kommunale Sygehus (Ebenezer) og der faaet et rummeligt og tidsmæssigt Sygehus samt Epidemilazareth i særskilt Bygning. Udgifterne ved dette meget tilfredsstillende Arbeide er bestridt af Renterne af Johan Stangs Legat, som efter Kommunestyrets Bestemmelse anvendes til gavnlige Øiemed for Fredrikshald og som gjennem flere Aar var oplagt med dette for Øie.

St. Josefs Søstre, som i flere Aar har drevet Hospitalsvirksomhed i Fredrikshald, har i 1900 ladet opføre et nyt og tidsmæssigt Hospital. Der vil ved begge disse Anlæg vistnok være tilstrækkelig Sygerum til Disposition saavel for Byen som den nærmeste Omegn.

Folkemængden er efter sidste Folketælling i December 1900 11 936, altsaa en forholdsvis ringe Stigning i det sidste Tiaar. Aarsagen hertil er tildels at søge i de uheldige Grænser, som Byen har, og særlig den særskilte Bydel Tistedalen, hvor flere af de til Brugene hørende Arbejderhuse ligger udenfor Byens Grænser og hvor der paa Landets Grund er opstaaet en hel liden Bydel (Kokkehangen), der beboes af Folk, som er knyttet til Brugsdriften i Tistedalen. Kommunistyret har vedtaget et Forslag til Forandring af de nugældende Grænser og vil søge dette fremmet, saasart dertil er Anledning.

Om Byens Næringskilder anføres:

Handelen og Industrien. Trælasthandelen har i afvigte Femaar havt en gunstig Periode, hvad de ved Slutningen af næstforegaaende Femaar (1891—1895) gjældende Priser gav Grund til at haabe. Jeg vedføier en fra Stedets betydeligste Exportør, Saugbrugsforeningen, modtaget Opgave over Priser paa Trælast beregnet fob. for Høvellast pr. Petersb. Standard, for Planker pr. løbende Meterfod ($\frac{1}{3}$ Meter) samt for Træmasse, beregnet fob. pr. Ton.

Høvellast. (For det engelske Marked.)

Aar.	Sletkantet Furu:			Sletkantet Gran:		
	I Sort.	II Sort.	III Sort.	Mixed (I & II).	III Sort.	
1896.....	£ 8-15-0	£ 7- 5-0	£ 6- 5-0	£ 6-17-6	£ 6- 2-6	Priserne er Gjennemsnitspriser og frit ombord her. Priserne er pr. St. Ptbg. Standard.
1897.....	- 9-17-6	- 8- 7-6	- 7- 7-6	- 7-17-6	- 7- 2-6	
1898.....	- 9-15-0	- 8- 5-0	- 7- 5-0	- 7-15-0	- 7- 0-0	
1899.....	- 9-12-6	- 8- 2-6	- 7- 2-6	- 7-10-0	- 6-15-0	
1900.....	-10- 7-6	- 8-17-6	- 7-17-6	- 7-17-6	- 7- 2-6	

Planker. (For det franske Marked.)

Aar.	3" × 9" Furu:			3" × 9" Gran:			
	II Sort.	III Sort.	IV Sort.	II Sort.	III Sort.	IV Sort.	
	Centimes.	Centimes.	Centimes.	Centimes.	Centimes.	Centimes.	
1896.....	29 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	21 $\frac{1}{2}$	23 $\frac{1}{2}$	21 $\frac{1}{2}$	19 $\frac{1}{2}$	Priserne er pr. løbende Meterfod i Centimes frit ombord her.
1897.....	31	26	23	25	23	21	
1898.....	31	26	23	24	22	20	
1899.....	32 $\frac{1}{2}$	27 $\frac{1}{2}$	24 $\frac{1}{2}$	24	22	20	
1900.....	38	33	30	30	28	26	

Træmasse:

1896.....	V a a d	Kr. 29.00.	T ø r	Kr. 60.00	pr. Ton frit ombord her,
1897.....	—	—	—	—	—«—
1898.....	—	—	—	—	—«—
1899.....	—	—	—	—	—«—
1900.....	—	—	—	—	—«—

En Sammenligning mellem disse Priser og de i min forrige Femaarsberetning angivne Tal vil bekræfte, at Trælastforretningen og tildels ogsaa Træmasseforretningen har arbejdet under særdeles gunstige Vilkaar, som imidlertid ikke antages at ville holde sig ind i den nu paabegyndte nye Periode. Der foregaar fra Fredrikshald ogsaa en ikke ubetydelig Export af Props, der ialfald i flere af de forløbne Femaar antages at have arbejdet med Fordel.

De til Fredrikshald knyttede større industrielle Bedrifter: Haldens Bomuldspindri og Væveri samt Cathrineholms Jernværk, har i den heromhandlede Periode arbejdet under noget gunstigere Vilkaar end tidligere og givet sine Aktionærer noget Udbytte. Ved Mellemrigslovens Ophævelse er den svenske Konkurrence paa disse Fabrikers Felter indskrænket, tildels ophørt, men paa den anden Side ogsaa Markedet for vore Produkters Salg begrænset til Indlandet. Hvilken Indflydelse disse Forhold vil faa, er vanskeligt at udtale sig om, da Erfaringen endnu er for kort, og de mellemliggende Aar omfatter en Periode, hvori den almindelige Verdenskonjunktur har været gunstig, Arbejdslønnen og Forbruget stærkt stigende. Disse sidste Momenter har visselig ogsaa været i høi Grad medvirkende til, at Detailforretningen ikke stærkere end skeet har følt Ulemperne af Mellemrigslovens Ophævelse. Omsætningen med de svenske Nabodistrikter er gaaet tilbage og indskrænker sig væsentlig til Smaakvanta, som man kan føre med sig ved Reiser over Grænsen. Iøvrigt har Detailomsætningen i Femaaret ikke undergaaet mærkbare Svingninger. Den har været jævnt god og har vistnok givet et rimeligt Udbytte. Der har ingen Krise været i Forretningslivet her. Et ikke uvigtigt Led i Omsætningen er Kvægimporten, som i Femaaret har foregaaet uden Hinder. Indførselen af Kvæg til de 14-daglige Stævner har tiltaget ikke uvæsentligt og udgjorde for 1900:

Hornkvæg over 6 Maaneder gamle.....	8 333 Dyr,
hvoraf	2 699 var Livdyr
og	5 634 - Slagtedy.
Smaa Dyr.....	1 460 —
hvoraf Kalve	402,
Faar	1 058.

Mellemrigslovens Ophævelse bevirkede, at der i Fredrikshald blev anlagt en Fabrik for Tilvirkning af Reiseeffekter, væsentlig paa Grundlag af svensk Kapital, og lige udenfor Grænsen en Fabrik for Tilvirkning af Gardintøier, saavidt vides, væsentlig grundet paa dansk og svensk Kapital. Endvidere virker i Fredrikshald 3 Skotøifabriker, hvis Produktion efter Mellemrigslovens Ophævelse

og derefter følgende gode Aar tiltog betydelig. Virksomheden er i den nu indtraadte Nedgangsperiode indskrænket. Det antages imidlertid, at de her nævnte Virksomheder i Femaaret har havt jevn Fortjeneste.

I Femaarsperioden er der løst 73 Handelsborgerskaber og 51 Handelsbreve af Kvinder, medens der er opsagt 20 Handelsborgerskaber og 13 kvindelige Handelsrettigheder.

I det Fredrikshaldske Vasdrag er efter Opgave fra Flødningsbestyrelsen fremflødet:

Aar.	Sagtømmer.	Slibetømmer.	Props.
	Tylvter.	Tylvter.	Løb. Fod.
1896	46 945	20 588	937 487
1897	58 275	16 511	3 344 798
1898	47 430	10 963	1 479 827
1899	42 826	13 856	1 416 357
1900	79 568	22 209	3 037 348
Af disse Kvanta er ført til Fredrikstad og andre Steder :			
1896	5 787	-	-
1897	7 890	-	-
1898	6 340	-	-
1899	5 105	-	-
1900	16 330	-	70 000

Det øvrige er forædlet i og ved Fredrikshald. Erfaringen i de forløbne Aar har vist, at den i 1893 og følgende Aar tilveiebragte Regulering ikke har været tilstrækkelig til at sikre Brugsdriften en jevn Vandføring. Brugseierforeningen har derfor gaaet igang med Udarbejdelse af fornødne Planer for en yderligere Regulering af Vasdraget, et Foretagende, som bør omfattes med den største Interesse, da det i Virkeligheden berører Tusinder af Arbeideres Velfærd.

Skibsfarten. Den lokale Seilflaade er i Femaaret gaaet yderligere ned. Imidlertid har, som bekjendt, et Par af Periodens Aar vist gunstigere Fragter og vistnok givet de endnu tilbageværende Seilfartøier et pent Overskud, som dog for en meget stor Del skriver sig fra, at Fartøierne gaar uden Assurance. Et Firma hersteds har for egen og Andres Regning anskaffet 3 større Dampskibe, der beskjæftiges i udenlandsk Fragtfart. Den lokale Passager- og Varetrafik besørjes af nogle udenbys hjemmehørende Dampskibe samt af Fredrikshalds Dampskibsselskab, der nu eier 3 Dampplægtene og arbejder med Fordel.

Haandværksdriften og den mindre Industri har neppe i Femaaret gjort synderlig Fremgang, dertil er dens Stilling i Kampen med Storindustriens Produkter altfor vanskelig. Imidlertid betegnes den økonomiske Stilling blandt Haandværksstanden at være gennemgaaende god. Væsentlig i Haandværkets og Smaaindustriens Tjeneste leveres der nu fra Byens Elektricitetsværk Drivkraft for ca. 50 Motorer af forskjellig Størrelse. Det tør maaske haabes, at efterhaanden som denne hensigtsmæssige og billige Drivkraft bliver kjendt og tilbørlig vurderet, vil den ogsaa kunne blive en Løftestang for Haandværkets og Smaaindustriens videre Udvikling.

Antallet af løste Haandværksborgerskaber er i Femaaret 33, medens det i forrige Femaar var 77, en Nedgang, som utvivlsomt har sin Grund i den indførte tvungne Svendeproeve. Der er i Femaaret opsagt 18 Haandværksborgerskaber.

De hersteds virkende Banker er: Afdeling af Norges Bank, Sparebanken og 2 Privatbanker (Haldens Privatbank og Fredrikshalds Kreditbank).

Til Belysning af den økonomiske Stilling tjener ogsaa nedenstaaende Opgave over Tvangsauktioner og Eksekutioner m. v.:

Aar.	Tvangsauktioner over fast Gods:		Tvangsauktioner over Løsøre:		Eksekutioner for Gjæld:		Udpantninger af Underfogden:	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1896.....	4	17 100	5	3 189.81	15	6 094.82	626	8 992.40
1897.....	1	1 000	6	2 638.12	19	12 618.81	493	8 622.64
1898.....	1	7 000	5	3 117.60	17	12 186.87	665	9 292.51
1899.....	4	62 450	8	4 754.50	16	7 489.02	860	10 814.71
1900.....	2	30 800	9	6 896.56	51	21 725.11	891	13 125.76

Forsikringssummen af Bygninger i Landets almindelige Brandforsikringsindretning og Taxtværdien af Bygninger og Grund, hvoraf svares Eiendomsskat til Kommunen, har i Femaaret været, som følger:

Aar.	Brandtaxt. Kr.	Eiendomstaxt. Kr.
1896.....	20 066 280.00	9 735 470.00
1897.....	20 485 190.00	9 871 610.00
1898.....	20 641 410.00	9 935 710.00
1899.....	21 537 300.00	11 905 550.00
1900.....	22 166 120.00	11 997 350.00

Byens Kommunikationsmidler har ikke i Femaaret undergaaet nogen væsentlig Forandring eller Udvidelse. Telefonnettet er udvidet og omspænder nu de tilgrænsende Distrikter til alle Kanter. Fredrikshalds Kanalselskab har

fremdeles udbetalt sine Aktionærer 4 Pct. Udbytte. Dalslandsbanen, som danner et vigtigt Forbindelsesled og hvori norsk Kapital, særlig hersteds, er stærkt interesseret, har i Femaaret arbeidet heldigt og er nu naaet saavidt, at den forrenter og afdrager sin Gjæld til den norske Stat og Fredrikshalds Kommune efter den derom trufne Overenskomst. Saaledes som Stillingen nu er, tør der være grundet Haab om, at Dalslandsbanens Aktier i sin Tid vil kunne faa nogen Værdi, hvad der er af stor økonomisk Betydning ogsaa for Fredrikshalds By, der eier et stort Beløb i Aktier i nævnte Bane.

Forøvrigt tillader jeg mig at henvise til de med Skrivelse af 22 Februar 1901 oversendte udfyldte Opgaver.

Fredrikshalds Magistratsembøde den 10de Marts 1902.

A u g. H a n s e n .

Beretning

om Kjøbstaden Sarpsborgs økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Den Fremgang for Sarpsborg By, der viste sig i Femaaret 1886—1890 og fortsattes i 1891—1895, er i det nittende Aarhundredes sidste Femaar øget og i en Grad, som har overtruffet alle Forventninger.

Byens Folketal var:

i 1886	2 800
- 1891	2 904
- 1896	3 972
- 1900	6 888

Folkemængden er altsaa siden 1891 mere end fordoblet.

Denne Stigning i Indbyggernes Antal har naturligen hængt sammen med og foranlediget Stigning og Fremgang i alle Byens Forhold. Dette vil fremgaa af efterfølgende Tabeller:

A a r .	Antagen Næring.	Skatbar Næring.	Skatbar Formue.	Samlet Byskat.	Skat paa Udskibning.	Skatøre.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1896.....	1 136 115	458 478	2 396 850	58 960	13 795	9.5
1897.....	1 218 498	491 202	2 283 925	63 680	17 049	1.05
1898.....	1 506 614	605 905	2 898 200	81 886	20 685	10.0
1899.....	1 896 785	748 209	3 535 200	100 920	21 868	10.0
1900.....	2 272 735	899 588	4 410 600	106 595	18 550	8.0

Sammenligning angaaende de 4 sidste Femaars Gjennemsnit af:

A a r .	Antagen Næring.	Skatbar Næring.	Skatbar Formue.	Byskat.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1881—1885.....	665 330	291 304	1 609 780	41 200
1886—1890.....	584 054	222 855	1 646 800	32 895
1891—1895.....	765 091	278 960	2 084 660	39 293
1896—1900.....	1 603 123	640 676	3 104 955	82 408

Trods den betydelig forøgede Byskat i Femaaret, falder der dog ikke større Skat end før paa de enkelte Skatydere, idet saavel Næring som Formue vil sees at være steget i samme Forhold.

Imidlertid maa det bemærkes, at Forholdet i Virkeligheden ikke er saa fordelagtigt, som det synes at fremgaa af f. Eks., at Skatøren i 1900 kun var 8.

Ikke ganske ubetydelige Beløb, som man ifølge Lovgivningen om Brændevinshandel og Udskjænkning havde gjort Regning paa, indgik nemlig ikke.

Herom vil nedenfor blive afgivet nærmere Forklaring.

Byens Gjæld udgjorde:

i 1890.....	Kr. 97 000
- 1896.....	- 136 000
- 1900.....	- 360 000

I 1899 er besluttet optaget et Laan paa Kr. 300 000.00, dels til Konvertering af ældre Laan, dels til kommunale Arbejder, Elektricitetsværk, Sidespor til Alvim, Sygehuse m. v.

Med dette nye Laan udgjør Byens Gjæld med et rundt Tal Kr. 500 000.00, hvilket svarer til Kr. 70.00 pr. Indvaaner.

I 1894 var det tilsvarende Tal for Fredrikshald Kr. 91.12, for Fredrikstad Kr. 75.33 og for Moss Kr. 79.67.

Afgift af Øludskjænkning har som før været opkrævet med Kr. 300.00 pr. Aar og af Hunde med Kr. 12.00.

Sarpsborg Samlag for Brændevinshandel blev i 1897 nedstemt til stor Skade for Byen og uden Fremme for Ædrueligheden. Samlaget havde i de to første Aar af heromhandlede Femaar givet saadant Overskud:

1896.....	Kr. 22 199
1897.....	- 26 085

Kr. 48 284

Ved en visselig velment, men kortsynet Agitation blev Samlaget nedstemt, saaledes at det engelske Kompani, som eier Borregaard, og som med Paa-

beraabelse af et gammelt Privilegium i mange Aar har drevet Brændevinshandel i Sarpsborg, blev Byens eneste Brændevinshandler.

Byen tabte saaledes ikke alene Indtægten af den Trafik, men den tabte tillige Bestemmelsesretten med Hensyn til Brændevinshandelens Drift.

Afsætningen for det engelske Kompani har været saadan:

1898	Liter	76 150
1899	-	130 000
1900	-	136 090
tilsammen		Liter 342 240

eller mere end hele Femaaret 1891—1895, da den var Kr. 308 963.00 med en Bruttoindtægt af Kr. 278 509.00 og Nettooverskud stort Kr. 130 500.00.

Selv efterat Brændevinsafgift efter Lov af 24 Juli 1899 var delt med Statskassen, vilde der som Indtægt af Salget af det betydelige ovenfor nævnte Kvantum være tilfaldt Byen et betragteligt Beløb og man havde havt det i sin Magt at ordne Brændevinshandelen paa hensigtssvarende Maade.

Den Afgift til Stat og Kommune, som ved Lov af 24 Juli 1894 er paa-lagt, har Borregaards Eiere paa Grund af en paastaaet Formfeil i Loven negtet at betale. Afgiften udgjør Kr. 85 560.00; heraf skulde 35 Pct. eller Kr. 29 946.00 tilfalde Sarpsborg Kommune.

Da denne aarlige Afgift, i Henhold til Loven og i Tillid til almindelig borgerlig Loyalitet hos den Forpligtede, har været opført paa Byens Budget for 1898, 1899 og 1900, er Kommunekassens Indtægter paa Grund af Betalings-negtelsen formindsket og Gjælden øget.

Det engelske Kompani har 1900 stillet Kr. 25 000.00 til Kommunestyrets Disposition, men Beløbets Anvendelse vedrører først kommende Femaar.

I Femaaret har Kommunen solgt endel af sin i Tune beliggende Eiendom Alvim til Anlæg af en Bomuldsindustri samt endel af Berget ved Lande til Fæstningsanlæg. Angaaende Anvendelsen af de herved indkomne Midler er ingen endelig Bestemmelse endnu taget.

Den paa Byen faldende Statsskat har udgjort:

1895/96.....	Kr.	8 231.00
1896/97.....	-	7 828.00
1897/98.....	-	9 394.00
1898/99.....	-	10 450.00
1899/1900.....	-	13 921.00

Sarpsborg Sparebank, der i 1900 havde bestaaet i 50 Aar, har fortsat sin Virksomhed med Indlaan og Udlaan. Banken har i Femaaret gjort megen Nytte ved at skaffe de Byggende Penge.

Bankens Fremgang vil sees af nedenstaaende Tabel:

A a r .	Fond.	Forvaltningskapital.
	Kr.	Kr.
1896	80 021.59	733 819.16
1897	79 930.30	969 226.90
1898	94 009.30	1 236 191.21
1899	103 283.57	1 417 087.01
1900	112 409.47	1 560 152.74

Bankens Fond er i Femaaret steget med Kr. 32 000.00 og dens Forvaltningskapital er fordoblet.

Forøvrigt har Byens Bankforhold undergaaet en væsentlig Forandring, idet her er dannet en Aktiekreditbank med Grundfond Kr. 600 000.00. Denne nye Bank har overtaget den førværende Privatbanks Aktiva og Passiva.

Den nye Bank, der har virket i 1½ Aar, viste

ultimo 1899 en Omsætning stor	Kr. 8 824 229.33
samt ultimo 1900	- 23 702 446.55
Dens Overskud udgjorde 1899	- 10 688.67
1900	- 20 788.71
Omkostningerne var 1899	- 8 149.49
1900	- 17 119.19

Skjeberg Sparebank har fremdeles Kontor her i Byen og Tune Sparebank lige ved Byens Grænse.

Begge Banker, men særlig Skjeberg, benyttes adskilligt af Byens Folk.

Toldintraderne udgjorde:

1896/97	Kr. 87 879.95
1897/98	- 80 017.00
1898/99	- 120 427.22
1899/1900	- 113 699.34
(Juli—Marts) 1900/1901 (9 Maaneder)	- 133 518.27
	Kr. 535 541.78
altsaa gjennemsnitlig aarlig	- 107 108.35
mod i foregaaende Femaar	- 52 370.64

Skibsfarten, særlig med Dampskibe, er tiltaget, især Indførsel af forskjellige Raastoffe og Kul til Fabrikerne samt Udførsel af Træmasse og Karbid. Denne Ud- og Indførsel besørges for en stor Del af her hjemmehørende Dampskibe, som kan betragtes som gaaende i fast Rute.

Det øgede Indbyggerantal har medført Krav paa mere Husrum.

Fra Byens Gjenopbyggelse i 1839 til 1895 var der udvist 466 Byggetomter og var 461 Huse brandtaxerede. Ved Udgangen af 1900 var der udvist 763 Tomter og brandtaxeret 655 Huse.

Byens Vækst vil dog bedst fremgaa af Taxtsummerne.

Ved Udgangen af Femaaret 1891—1895 var Taxtsummen Kr. 3 284 800.00.

Dette steg saaledes:

A a r .	Antal Huse.	Taxtsum.
		Kr.
1896	486	3 418 900
1897	519	3 994 500
1898	578	5 000 900
1899	617	6 025 800
1900	655	6 773 600

Gjennemsnitstaxtsum pr. Hus var for 1895 Kr. 7 000.00, men er nu steget til Kr. 10 000.00.

I Femaaret 1891—1895 erhvervedes gjennemsnitlig Borgerskab af 22 Handlende og Haandværkere aarlig. I nu omhandlede Femaar er Borgerskab erhvervet af:

A a r .	Handelsborgerskab :		Haandværkersborgerskab :	
	Erhvervet.	Opsagt.	Erhvervet.	Opsagt.
1896	21	4	8	-
1897	19	1	6	-
1898	25	4	24	-
1899	20	-	6	-
1900	20	-	21	1

altsaa aarlig gjennemsnitlig 32.

For den større Industri er der ikke gjort noget Anlæg i Byen, men lige ved Bygrænsen og paa Byen tilhørende Grund er bygget en større Bomuldsindustri. Paa Borregaard og Hafslund, udenfor Byens Grænser, er megen Virksomhed.

De ved disse Virksomheder ansatte Betjente og Arbeidere bor for en stor Del i Sarpsborg By og henter sine Livsfornødenheder der, — noget, der er af Betydning for Handel og Haandværk, men som tillige medfører Udgifter for Kommunen til Skolehold og Fattigunderstøttelse.

Det nære Naboskab til de store industrielle Virksomheder med en stor og skiftende Arbeidsflok indeholder Fare for Fremtiden, idet Stansning i Bedriften vil kaste al Udgift over paa Sarpsborg Kommune, medens de rige industrielle

Foretagender, der har havt Nytten af det præsterede Arbeide, gaar fri for Ansvar for Fattige og Børn.

Herpaa bør Sarpborgs Vedkommende have Opmærksomheden henvendt.

Den kommunale Middelskole og Folkeskolen, der begge er Fællesskoler for Gutter og Piger, staar fremdeles under fælles Bestyrer, men heri maa maaske paa Grund af det stærkt stigende Elevantal gjøres Forandring.

Middelskolens Elevantal, der i 1895 var 179, har siden været: i 1896 192, i 1897 159, i 1898 151, i 1899 143 og i 1900 116.

At Elevtallet synker er begrundet i Smaaklassernes Overgang til Folkeskolen.

Middelskolens Udgifter udgjorde i 1895.....	Kr. 17 000,
der dækkedes saaledes:	
Tilskud fra Oplysningsvæsenets Fond....	Kr. 2 800
Skolepenge	- 8 350
Kommunens Bidrag.....	- 5 850
	<u>17 000</u>

Undervisningen kostede altsaa for hver Elev Kr. 90.00.

I sidste Femaar har Middelskolens Udgifter været:

A a r .	Offentligt Bidrag.	Skolepenge.	Kommunens Tilskud.	Forskjelligt.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896	2 800	9 439	4 750	584	17 573
1897	2 800	9 341	3 950	830	16 921
1898	2 800	8 757	5 300	770	17 627
1899	3 585	8 816	3 115	802	16 318
1900	4 488	8 661	2 811	790	16 750
Tilsammen	16 473	45 014	19 926	3 776	85 189

Undervisningen har altsaa kostet omtrent Kr. 115.00 for hver Elev, — heraf dækkes Kr. 60.00 ved Skolepenge samt Kr. 20.00 for hver af Stat og Kommune.

Folkeskolen havde i 1895 376 Elever. Dette Tal er i Femaaret steget saaledes:

A a r .	Elever.	Lærere.	
		Lærere.	Lærerinder.
1896	420	5	5
1897	497	5	6
1898	594	6	8
1899	662	7	10
1900	741	8	10

Statskassens Bidrag til Folkeskolen udgjorde i 1895 Kr. 2 785.00 og Bykassens Kr. 9 088.03.

I Femaaret 1896—1900 stiller Udgiften sig saaledes:

A a r .	Statskassens Bidrag.	Kommunebidrag.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1896	4 035.00	10 865.00	14 900.00
1897	4 163.34	11 496.66	15 660.00
1898	5 300.00	14 375.00	19 675.00
1899	5 896.66	14 993.34	20 890.00
1900	7 500.00	18 010.00	25 510.00
Tilsammen	26 895.00	69 740.00	96 635.00

Undervisningen har altsaa kostet Kr. 33.00 pr. Elev. Af dette Beløb dækker Statskassens Tilskud noget over Kr. 9.00, medens Resten, Kr. 22.00, betales af Kommunekassen.

Skolen har, foruden Bestyreren, der, som oplyst, er fælles for begge Skoler, 9 Lærere og 13 Lærerinder.

Videre er her en Aftenskole for unge Mennesker samt Søndagsskoler, der staar i Forbindelse med Statskirken og de to anerkjendte Dissentermenigheder, for Methodister og Frilutheranere.

Et Arbejderakademi begyndte sin Virksomhed i Slutningen af 1900.

Ved Forligelseskommissionen har været behandlet følgende Antal Sager:

A a r .	Forligte.	Afgjort ved Kjendelse.	Henviste til Retten.	Hævede.	Tilsammen.
1896	343	46	30	31	450
1897	389	54	28	1	472
1898	345	54	28	-	427
1899	385	58	37	1	481
1900	480	162	69	3	714

Af civile Sager har været behandlet:

i 1896	21
- 1897	15
- 1898	27
- 1899	48
- 1900	80

Derhos har der været afholdt følgende Antal Udpantninger, nemlig:

1896	1 083
1897	793
1898	1 234
1899	1 443
1900	2 014

Af Exekutioner var der:

i 1896	24
- 1897	14
- 1898	20
- 1899	28
- 1900	111

Med Hensyn til Stigningen, særlig i 1900, af Sager behandlede ved Forligelseskommissionen samt af Udpantninger og Exekutioner, maa man huske paa Folkemængdens betydelige Tilvækst samt desuden, at her udpantes ikke alene for Skatter til Stat og Kommune men tillige for Grundafgift.

Antal Straffesager:

A a r.	Meddomsretssager.	Forhør.	Andre Sager.
1896	37	103	15
1897	25	63	10
1898	35	98	16
1899	39	108	24
1900	62	78	30

Politimesteren har meddelt følgende Fortegnelse:

A a r.	Anmeldte for:		Arresterede for for Drukkenskab.	Mulkterede for for Drukkenskab.
	Forbrydelser.	Politiforseelser.		
1896	106	192	164	196
1897	118	320	249	302
1898	102	366	247	372
1899	141	579	448	631
1900	217	891	589	942

Meddomsretssagerne har væsentlig angaaet Legemsfornærmelse og Drukken-skab. Eiendomsindgreb er meget sjelden og forøves næsten aldrig af nogen i Byen hjemmehørende Norsk. Det maa i denne Forbindelse bemærkes, at Byen er et Mødested for mange Kommunikationslinier og som Følge deraf Knudepunkt for en betydelig Persontrafik pr. Jernbane og Dampskib. Den altid øgede Handel og Fabrikdrift m. v. lokker ogsaa mange Folk til Stedet. Der vil derfor naturligen forefalde et og andet, som gaar særlig Politilovgivningen men ogsaa Kriminalloven for nær.

Den før brugelige Gadeoplysning med Paraffinlamper er i Femaarets sidste to Aar afløst af elektrisk Belysning, idet Kommunen med Borregaards Eiere har sluttet Kontrakt om Leverance af Lys og Kraft til Byen og Private. Elektrisk Gadebelysning er istandbragt over den hele By og lignende Belysning findes i de allerfleste Butiker og Forretningslokaler samt hos mange private Familier.

Anvendelse af elektrisk Kraft istedetfor Damp- eller Haandkraft finder enkeltvis allerede Sted og vil vistnok tiltage.

En Pumpeledning fra Borregaards Fabrik, bestemt til at styrke Byens Vandværk, er paa Grund af forskjellige Omstændigheder ikke endnu taget i Brug.

Under 6 September 1900 afsluttedes med Borregaards Eiere en ny Kontrakt om yderligere Udvidelse af den Del af Byens Territorium, hvor Bygge-tomter kan kræves udviste. Den væsentligste Bestemmelse i den nye Kontrakt er, at Grundleien kan indløses ved Betaling til Eierne af det 25-dobbelte Beløb, saaledes at Byens Huseiere for Eftertiden kan faa erhvervet sine Tomter til fri Eiendom.

Et almindeligt Sygehus og et Farsotsygehus er planlagt og opbygget, men endnu ikke monteret.

Af Selskaber og Foreninger til Fremme af andre end økonomiske Formaal findes adskillige, af hvilke skal nævnes: Handelsforening, Haandværkerforening, Sjømandsforening, Borregaards Arbejderforening, Sarpsborg og Omegns Arbejderforening, en Klub, forskellige Musikforeninger, Læseforening og Afholdsforening. Et Festlokale er bygget.

Under Byens raske Tiltagen i enhver Henseende har den kommunale Administration gjort store Fordringer til særlig Formandskabsmedlemmernes Tid og Arbeide, især fordi Antallet af Formandskabets Medlemmer er for lidet efter Byens Folkemængde m. v. Heri vil ske Forandring ved kommende Valg.

Kommunestyret har med Liberalitet imødekommet de fleste kommunale Funktionærers Krav paa Forhøielse i deres Indtægter.

Forøvrigt er de ved Love paabudte eller forudsatte Kommissioner, Komiteer m. v. i Virksomhed og fordelte mellem Byens dertil valgbare Indbyggere.

Med Hensyn paa Byens Kommunikationsmidler er ingen Forandring foregaaet, idet man nu som før har Dampskibsforbindelse ovenfor Sarp til de ovenfor liggende Bygder, saa langt Farvandet tillader saadan, og udad mod Fjorden saavel til Kristiania som til Udlandet. Dette sidste dog ikke ved egentlig rute-gaaende Dampskibe.

Trafiken paa Smaalensjernbanen er meget betydelig og Sarpsborg Jernbanestation som Mødested for østre og vestre Linie stærkt besøgt.

Det ansees almindelig som meget urimeligt, at Kommune og Private, der i sin Tid efter Evne bidrog til disse Jernveisanlæg, Aar efter Aar faar en ubetydelig Afkastning, der endog er under 1 Pct.

Fra Sandesund Station agtes for Kommunens Regning anlagt et Sidespor til Alvim Brygge. Dette Anlæg har i nogen Tid været stillet i Bero, men vil antagelig nu blive paaskyndet.

Sarpsborg Byfogedkontor, $\frac{1 \text{ Januar}}{27 \text{ Juli}}$ 1901.

Falck Ytter.

Beretning

om Kjøbstaden Fredrikstads økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Medens Femaaret 1891—1895 i økonomisk Henseende maatte betegnes som mindre godt, maa Femaaret 1896—1900 karakteriseres som godt. Vistnok var Tilstanden i den første Del af Perioden i det store og hele ikke stort bedre end den foregaaende Periode, men Tiderne bedredes lidt efter lidt og var i den sidste Del af Perioden ret gode for Byen. Specielt havde Trælasthanhandelen og Skibsfarten samt Stenhuggeribedriften ret gode Konjunkturer. Hvad Teglstenindustrien angaar, saa havde den sin bedste Konjunktur i 1897 og 1898, medens der i 1899 og 1900 var mindre gode Tider for denne. Nogen Krise eller større Konkurs indtraf ikke i Perioden. I Femaaret toges 40 Boer under Konkursbehandling af Skifteretten, fordelt nogenlunde ligt paa alle 5 Aar, samtlige Boer var mindre betydelige.

Skatteligningen for Femaaret viser følgende Tal:

A a r.	Antal Skat- ydere.	Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Skat paa:		Samlet Skat.	Skat- øre.
					fast Eiendom.	Formue og Indtægt.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1896....	3 304	10 870 400	4 291 701	1 927 561	26 236	224 552	250 788	10.50
1897....	3 184	11 105 800	4 421 373	2 065 488	29 108	255 616	284 719	11.30
1898....	3 324	11 906 500	4 699 225	2 238 405	30 296	265 862	296 158	10.80
1899....	3 492	14 351 500	5 152 530	2 546 465	30 543	268 763	299 306	9.40
1900....	3 647	15 624 500	5 281 370	2 505 145	37 129	329 803	366 932	11.90

Det vil sees, at Skatydernes Antal er steget med 343 fra 1896 til 1900. Dette har sin Grund i Folkemængdens Tiltagen, idet Folketællingen 3 December 1900 viste, at Fredrikstad havde 14 650 Indvaanere, medens Folkemængden i 1895 ansloges til 13 070, en Stigning altsaa i Femaaret af 1 580 eller noget over 12 Pct.

Kommunens Gjæld er fra 1 Januar 1896 til 1 Januar 1901 øget med vel 180 000 Kroner, væsentlig begrundet i Optagelse i 1899 af et Laan af Oplysningsvæsenets Fond paa 300 000 Kroner, der fornemmelig er benyttet til Dækning af Omkostningerne ved Bygning af en Folkeskole, Paabygning af Middelskolebygningen, Udvidelse af en anden Folkeskolebygning og Indkjøb af forskjellige faste Eiendomme.

Gjældens Stigning sees af følgende Tabel:

A a r.	Gjældens Størrelse.	Afdrag og Renter i Aaret.
	Kr.	Kr.
1 Januar 1896.....	911 233	81 372
- - 1897.....	871 936	78 406
- - 1898.....	832 639	77 435
- - 1899.....	828 342	80 667
- - 1900.....	1 072 495	90 896
- - 1901.....	1 094 983	

Kommunens Udgifter til Fattigvæsenet har været i stærk Stigning, hvilket fremgaar af følgende Tabel:

A a r.	Understøttede Hovedpersoner.	Kommunens Udgift til Fattigvæsenet.
		Kr.
1896.....	642	74 711
1897.....	619	81 692
1898.....	576	82 867
1899.....	592	84 344
1900.....	553	85 800

Handel, Fabrikdrift og Industri.

Femaarsperioden har været gunstig for disse Bedrifter. Inden Byens Grænser findes der vistnok faa industrielle Anlæg, men da flere betydelige Anlæg udenfor Byen eies af Indvaanere af Fredrikstad og Udskibningen foregaar herigjennem, er Byens Økonomi væsentlig afhængig af disse. Af nye Anlæg har der ikke været mange, naar undtages i Teglværksbranchen, men i denne Branche er der anlagt flere Fabriker end rimeligt, hvad ogsaa har ført til Nedgang i Værdierne og Indskrænkning af Driften. Inden Byens Grænser er kun anlagt to nye Teglværk, men udenfor Byen et betydeligt Antal. Den eneste Fabrik, som udenfor disse er anlagt af nogen Betydning, er en Eddikesyrefabrik, der synes at have gode Betingelser for en sund Udvikling.

Trælasthan delen har i den sidste Del af Perioden havt usædvanlig gode Tider.

Den almindelige Kjøbmandshandel har som Følge af de gode Tider for de større Forretninger ogsaa været ret god.

Til Belysning af den stedfundne Omsætning hidsættes nedenstaaende Tabeller.

Det over Sarpfossen passerede Tømmerkvan tum har været:

i 1896	2 604 846 Stkr.
- 1897	3 043 132 —
- 1898	3 262 411 —
- 1899	3 003 623 —
. 1900	3 304 163 —

Trælastudskibningen sees af følgende Tabel:

A a r.	Høvlet Last.	Skaaren Last.	Huggen Last.	Rund Last.	Stav og Kassebord.	Splitved, Brænde etc.	Ialt.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
1896.....	287 895	66 651	626	13 268	54 950	44 556	467 946
1897.....	321 544	78 730	1 673	15 940	54 117	51 351	523 355
1898.....	305 059	81 493	5 798	15 003	51 009	59 668	518 030
1899.....	294 844	69 418	15 128	30 080	44 939	47 952	502 361
1900.....	315 722	72 688	9 407	58 658	47 126	50 143	553 744

Udslibning af andre Varer:

A a r .	Tagsten.	Mursten.	Huggen Sten.	Fersk Sild.	Salt Sild.	Røget Sild.	Feltspat.	Papir.	Oxalsyre.	Konden- seret Melk.	Træmasse :		Cellulose :	
											Tør.	Vaad.	Tør.	Vaad.
	Stkr.	Stkr.	Kg.	Kg.	Hl.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1896.....	1 616 702	9 693 393	25 968 500	5 569 360	10 327	229 963	1 606 250	234 750	20 500	781 388	391 000	30 000	58 130	-
1897.....	1 689 037	11 478 405	32 371 000	158 930	12 570	174 245	2 248 700	78 690	62 444	1 556 760	35 560	-	623 130	-
1898.....	1 333 286	15 494 644	44 256 000	104 150	4 625	62 183	1 110 000	129 250	82 366	755 734	248 920	75 690	25 400	86 360
1899.....	896 207	10 820 996	48 291 000	485 640	1 619	109 025	2 665 000	89 400	83 343	125 612	151 600	366 780	805 510	-
1900.....	980 296	4 875 455	42 677 000	-	4	-	270 000	268 520	96 134	22 850	5 000	181 860	718 490	-

Skibsfarten gav i Femaaret godt Udbytte. Til at begynde med var vistnok Fragterne daarlige, men de bedredes udover.

Nedenstaaende Tabel viser ankomne og afgaaede Fartøier:

Ankomne Fartøier.

A a r.	Seilfartøier.			Dampskibe.		
	Antal.	Tonnage.	De lastede Fartøiers Tonnage.	Antal.	Tonnage.	De lastede Fartøiers Tonnage.
1896.....	1 579	140 844	15 207	188	47 524	5 126
1897.....	1 935	135 622	13 198	166	49 645	6 056
1898.....	2 310	140 186	14 469	198	53 606	7 944
1899.....	1 381	99 859	16 811	181	59 820	8 709
1900.....	1 132	121 852	16 033	168	54 788	4 071

Afgaaede Fartøier.

A a r.	Seilfartøier.			Dampskibe.		
	Antal.	Tonnage.	De lastede Fartøiers Tonnage.	Antal.	Tonnage.	De lastede Fartøiers Tonnage.
1896.....	3 230	168 774	159 284	64	30 777	29 595
1897.....	3 591	180 293	178 234	273	94 053	93 691
1898.....	4 131	176 674	171 544	300	94 932	94 133
1899.....	3 154	159 403	153 219	265	90 451	88 703
1900.....	2 558	158 496	154 312	278	100 796	99 922

Ved Udgangen af 1900 var i Fredrikstad hjemmehørende 142 Seilskibe med Tonnage 44 450 og 35 Dampskibe med Tonnage 3 695, for Dampskibenes Vedkommende en Stigning i Tonnage af 2 262.

Haandværksdriften har i Femaaret været fremadgaaende. Der er af Haandværkerforeningen oprettet et Haandværks- og Industrilotteri i Forbindelse med Udstilling, hvad der har givet Haandværksdriften et godt Stød fremover.

I Femaaret er ialt afhændet (ved thinglæste Dokumenter) 534 faste Eiendomme til Værdi Kr. 5 766 979.14 og thinglæst Panteheftelser for ialt Kr. 7 841 901.11 samt aflæst Panteheftelser til Beløb Kr. 3 014 035.37.

Over fast Gods afholdtes 33 Tvangsauktioner, der ledede til Salg, for Salgssum Kr. 383 165.00. Der afholdtes 93 Løsøreauktioner med Tilslagssum Kr. 127 486.80.

For Gjæld er afholdt 248 Eksekutioner med Beregningssum Kr. 120 267.54.

I Femaaret er meddelt 192 Handelsborgerskaber (heri indbefattet 74 Handelsberettigelser til Kvinder), 53 Haandværksborgerskaber og 70 Skipperborgerskaber. Derimod er opsagt henholdsvis 42 (hvoriblandt 15 Handelsberettigelser for Kvinder), 17 og 6.

Pengeinstituter.

I 1899 oprettedes et nyt Bankinstitut, nemlig Fredrikstad Handelsbank med en Aktiekapital stor Kr. 1 000 000, hvoraf indbetalt 40 Pct. eller Kr. 400 000.

Derhos har Fredrikstad Privatbank, der oprettedes i 1891 med en Aktiekapital paa Kr. 750 000 (hvorpaa indbetalt 35 Pct.), udvidet denne, først i 1897 til Kr. 2 000 000 og derefter i 1899 til Kr. 3 000 000, fremdeles med indbetalte 35 Pct. eller nu Kr. 1 050 000.

Fredrikstad Privatbanks Totalomsætning udgjorde:

i 1896.....	Kr. 85 361 471
- 1897.....	- 108 683 198
- 1898.....	- 135 054 012
- 1899.....	- 140 048 780
- 1900.....	- 110 110 293

I Aaret 1896 uddeltes 5 Pct. til Aktionærene, men i de øvrige Aar 6 Pct.

Fredrikstad Handelsbanks Totalomsætning udgjorde:

i 1900.....	ca. Kr. 36 000 000
-------------	--------------------

og uddeltes der ogsaa her 5 Pct. til Aktionærerne.

Fredrikstad Sparebank havde

i 1896 under Forvaltning	Kr. 1 910 592.89	og Formue	Kr. 220 391.65
- 1897 - —	- 1 828 045.86	- —	- 226 909.79
- 1898 - —	- 1 958 725.24	- —	- 235 682.89
- 1899 - —	- 2 309 577.66	- —	- 247 305.22
- 1900 - —	- 2 295 996.94	- —	- 252 325.73

Fredrikstad Spareskillingsbank havde

i 1896 under Forvaltning	Kr. 1 783 127.77	og Formue	Kr. 120 647.85
- 1897 - —	- 2 026 664.59	- —	- 131 530.34
- 1898 - —	- 2 309 105.24	- —	- 150 711.52
- 1899 - —	- 2 687 504.57	- —	- 172 274.31
- 1900 - —	- 2 918 551.88	- —	- 193 363.49

Kirkelige Anliggender.

I Femaaret er Lov om geistlige Embedsmænds og Kirkesangeres Lønning traadt i Virksomhed i sin Helhed, idet samtlige Præster og Kirkesangere har valgt Afønning efter denne Lov istedetfor frivilligt Høitidsoffer og Betaling for kirkelige Handlinger samt Tegnepenge.

Skolevæsenet.

Fredrikstad kommunale høiere Almenskole havde i 4de Kvartal 1900 208 Elever i Middelskolen og 26 i Gymnasiet — imod ved Udløbet af 1895 henholdsvis 163 og 19. Forberedelsesklasserne er i Henhold til Lov af 27 Juli 1896 lidt efter lidt inddragne og Middelskoleexamen efter den nye Ordning afholdtes første Gang i 1900. Ved Gjennemførelsen af den nye Ordning tilstodes Skolen Statsbidrag til 7 faste Lærere, nemlig Rektor, 2 Overlærere, 2 Adjunkter og 2 Klasselærere. Ved Udgangen af 1900 var de faste Læreres Antal forøget med 1 Adjunkt, 1 Klasselærer og 1 Lærerinde. Middelskolens Afgangsexamen er i Femaaret 1896—1900 bestaaet af 88 Kandidater, deraf 5 Privatister. Klassisk Artium absolveredes i samme Tidsrum af 26, deraf 6 Privatister.

Skolens Lokaler blev i 1900 udvidet ved Paabygning af en 3die Etage med en Bekostning af ca. 40 000 Kr.

Folkeskolen. Antallet af Elever ved Udgangen af Skoleaaret 1900 var 2 152. Umiddelbart efter sidste Indberetning var Antallet 2 282, men da der i Skoleaaret afgik 130, bliver Antallet ved Udgangen af Skoleaaret som ovenfor angivet.

Ved Udgangen af Skoleaaret 1900 havde Skolen 34 Gutteklasser, 32 Pige-klasser og 7 Fællesklasser, altsaa tilsammen 73 Klasser og gjennemsnitlig 31.1 Elev i hver Klasse. Lærernes Antal var, foruden Skoleinspektører, 19 i fuldstændige Poster og 2 med indskrænket Undervisningstid og Lærerindernes 40 i fuldstændige Poster.

Alle Skolens Klasser har i Femaaret haft Maximum af obligatorisk Undervisningstid i 24 Timer ugentlig. Udenfor dette Timetal er siden 1896 givet frivillig Undervisning i Madstel og huslig Økonomi.

For at bringe Folkeskolen til den Udvikling, som Lov af 27 Juli 1896 om høiere Almenskoler forudsætter, blev i 1897 anordnet frivillig Undervisning i Skolens 2den Afdeling. 5 af Skolens Fjerdeklasser har i de sidste 4 Aar og 5 Femteklasser i de sidste 3 Aar haft saadan Undervisning i 6 Timer ugentlig. I de sidste 2 Aar har derhos 2 Sjetteklasser og i det sidste Aar 2 Syvende-klasser ligeledes haft frivillig Undervisning i 6 Timer ugentlig.

St. Croix Skole blev i 1898 udvidet med en 2-Etages Træbygning, som indeholder 8 store Klasseværelser og 2 mindre Værelser.

Østsidens Skole udvidedes ved Indkjøb af en tilstødende Eiendom og tilbyggedes 2 Klasseværelser og Lokale til Skolekjøkken.

I Nabbetorp Skole indrededes et nyt Klasseværelse.

Kommunens Udgifter til forøget Lokale for Folkeskolen beløb sig i Femaaret til ca. 50 000 Kr.

I 1899 vedtoges ny Lønningsvedtægt for Lærerpersonalet, hvorefter Lærere af høiere Lønningsgruppe aflønnes med Kr. 2 100, Lærere af lavere Lønnings-

gruppe med Kr. 1 400, hvilken Løn efter 3 Aars Forløb stiger til Kr. 1 550, efter 6 Aar til Kr. 1 700, efter 9 Aar til Kr. 1 850, efter 12 Aar til Kr. 2 000 og efter 15 Aar til Kr. 2 100.

Lærerinder af høiere Lønningsgruppe aflønnes med Kr. 1 200, Lærerinder af lavere Lønningsgruppe med Kr. 1 000, som efter 5 Aars Forløb stiger til Kr. 1 100 og efter 10 Aar til Kr. 1 200.

Udgifterne til Skolens Drift har for Kommunen været:

		Elevantal.	Hvert Barns Kostende.
i 1896.....	Kr. 55 182.00	2 149	Kr. 25.68
- 1897.....	- 56 991.84	2 282	- 24.97
- 1898.....	- 62 139.03	2 243	- 27.70
- 1899.....	- 66 066.61	2 268	- 29.13
- 1900.....	- 74 337.53	2 268	- 33.26

Skoleforsømmelserne har i Gjennemsnit udgjort 6.92 Pct., hvoraf 0.85 uden gyldig Grund.

Den private Pigeskole havde ved Udgangen af Skoleaaret 1900 185 Elever.

Loven af 27 Juli 1896 har medført flere væsentlige Forandringer. I Skoleaaret 1898—99 optoges Gutter i 1ste Klasse. Skolens 5 første Klasser er derved at betragte som en Forskole for Middelskolens 1ste Klasse.

I 1899 bortfaldt ethvert Bidrag fra Kommunen. Til at dække Under-skuddet ved Skolens Drift de 3 første Aar tegnede flere af Byens Mænd sig for et bestemt Bidrag, hvorved man har sikret Skolens Bestaaen som Middelskole.

Sømandsskolen har i Femaaret været søgt af 131 Elever, hvilket er 60 mindre end i forrige Femaar.

Statens og Kommunens Tilskud har været uforandret.

Den tekniske Aftenskole har været søgt i Femaaret af 638 Elever. Der har været 6 faste samt 2 midlertidige Lærere.

Forberedelseskurset har den hele Tid været 6-maanedligt; derimod har den egentlige tekniske Afteskole de 2 første Aar været 6-maanedlig og de 3 sidste 7-maanedlig.

Ædruelighedstilstanden er ikke blevet bedre, hvilket bedst viser sig af Øgningen i Antallet af for Drukkenskab og Gadeuorden mulkterede Personer. Medens Antallet fra 1890 til 1895 steg fra 281 til 756, er det i Femaaret steget til 1 830.

I 1896 mulkteredes.....	1 203 Personer,
- 1897 —	1 483 —
- 1898 —	1 670 —
- 1899 —	1 661 —
- 1900 —	1 830 —

I 1896 blev Samlaget for Handel med Brændevin nedvoteret.

Af vigtigere kommunale Foranstaltninger i Femaaret skal jeg tillade mig at anføre følgende:

Det øvre Vandbassin blev i 1897 paabygget, saaledes at der i samme kan magasineres 190 000 m³ Vand mod 100 000 m³ før. Derved sattes man istand til ialt at kunne magasinere ca. 380 000 m³. Omkostningerne herved androg til Kr. 26 500. I 1898 dannedes Aktieselskabet «Hafslund», hvis Formaal væsentlig var at udnytte den til Hafslund liggende Halvdel af Sarpfossen. Dette Selskab indkjøbte Fredrikstad Gas- og Elektricitetsværk og overtog Belysningen af Fredrikstad Kommune. Selskabet meddeltes i Forbindelse dermed Koncession for 20 Aar med Ret til Fornyelse i andre 20 Aar til Anlæg og Drift af Ledninger for elektrisk Lys og Kraft inden Byens Grænser og overtog Forpligtelse til at stille til Disposition for Fredrikstad By et Strømkvantum svarende til 3 600 effektive Hestekræfter fra Turbinaxelen.

Samme Aar anlagdes Vei fra Sindingbjerget nordover til Sorgenfri og udvidedes Vandledningen sammesteds — med en Bekostning af Kr. 17 000.

I 1899 udvidedes Byens Sygehus med en Bekostning af Kr. 14 000.

Til Opfyldelse af Paabud i Lov 14 Juli 1894 om Foranstaltninger mod smitsomme Husdyrsygdomme opførtes i 1896 en Opbrændingsovn paa Kommunens Eiendom Bratli lige ved Bygrænsen.

I Femaarsperioden er indkjøbt flere større Eiendomme, som

i 1897: Matr.-No. 39 paa Vestsiden stødende til Dampskibsbryggen — dels til Udvidelse af denne Brygge og dels for at kunne, naar Tiden dertil kommer, have en velskikket Tomt til Toldbodbygning.

Eiendommen betaltes med Kr. 58 000, hvoraf Havnekassen overtog Kr. 23 000;

samme Aar tvende Brygger paa Østsiden for tilsammen Kr. 11 000, der helt overtoges af Havnekassen,

i 1898: Tomt til Kommunestald i Daniel Leegaards Gade for Kr. 8 000;

samme Aar Eiendommen Matr.-No. 505 paa Trosvigstranden for at sikre denne Bydel Brygge.

Kjøbesummen var Kr. 50 000, hvoraf Havnekassen overtog Kr. 20 000,

i 1899: Matr.-No. 33 paa Østsiden til Udvidelse af Folkeskolen sammesteds for Kjøbesum Kr. 14 000,

i 1900: Matr.-No. 146, 147 og 148 til Storgaden for Kjøbesum Kr. 110 000, dels for at skaffe Brygge og dels af Hensyn til den gjældende Reguleringsplan.

Af Kjøbesummen overtog Havnevæsenet Kr. 30 000.

Havnevæsenet har i Femaaret, foruden, som det fremgaar af ovenstaaende, at indkjøbe flere Brygger, foretaget betydelige Opmudringsarbejder saavel i Øster- som Vesterelven med en Bekostning af ca. 50 000 Kr.

Tillægsbestemmelser til Bygningsloven vedtoges i 1897 og i disse indtoges Bestemmelser om Murtvang for den centrale Del af vestre Bydel. Samme Aar ansattes egen Bygningsinspektør.

I den almindelige Brandkasse var ved Udgangen af 1900 forsikret:

i Kjøbstadafdelingen	Kr. 14 914 280
- Landafdelingen	- 563 640

mod henholdsvis Kr. 11 493 860 og Kr. 576 110 ved Udgangen af 1895.

Paa Grund af at nærværende Indberetning fremkommer først nu, finder jeg at burde oplyse, at jeg overtog Magistratsstillingen 1 Januar d. A. samt at der ved min Tiltrædelse ikke forelaa nogetsomhelst Materiale til Udarbejdelse af samme.

Fredrikstad Magistrat, 23 Mai 1903.

W. E. Ramm.

Beretning

om Kjøbstaden Moss's økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Femaaret 1896—1900 har været meget gunstigere for Moss By end det næst foregaaende. Opgangstiden i Midten af Perioden kom Byens Næringsliv tilgode jevnere og naturligere end paa mange andre Steder, og Reaktionen blev derfor ogsaa mindre mærkbar. De nye Bedrifter, som grundlagdes paa Byens Omraade, har paa et Par Undtagelser nær vist sig at være vel funderet. Byen har derfor været forskaanet for større Arbejdsstansninger og om det end har været lidt knapt om Arbejde ud paa Vinteren nu og da inden enkelte Brancher, maa det dog siges, at nogen Arbejdsnød i dette Ords almindelige Betydning har der ikke været.

Kommunale Særforanstaltninger paa dette Omraade har saaledes ikke været paakaaldt.

I Glas- og Pindestolindustrien har der været anvendt en hel Del Svensker. Ved delvis Indskrænkning i Produktionen og det ene Glasværks Stansning blev mange af disse ledige. Da imidlertid de fleste reiste tilbage til Hjemlandet, har de ikke i nævneværdig Udstrækning øget Arbejdsledigheden, men derimod Listen over uerholdelige Skatter. Den store Tilstrømning af Fremmede medførte ogsaa en betragtelig Stigning af Politibudgettet, idet flere nye Konstabelposter oprettedes.

I Forhold til Folkemængden maa Stigningen af Skatteydernes Antal siges at være bemærkelsesværdig. Den skriver sig særlig fra et øget Antal Fabrikarbeidere med smaa, men faste Indtægter.

Angaaende denne Stigning som de kommunale Skatteforhold overhovedet tillader jeg mig at henvise til følgende Sammendrag fra Ligningsforretningerne i Femaaret:

Aar.	Antal Skatteydere.	Formue efter Ligningsforretningerne.	Beregnet Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Byskat		Tilsammen.	Skatteøret paa skatbar Indtægt.
					paa Formue og Indtægt.	paa faste Eienomme.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1896....	1 556	5 373 000	1 969 550	806 091	116 274	33 267	149 541	13
1897....	1 633	5 832 000	2 013 490	821 324	119 183	33 816	152 999	13
1898....	1 723	6 247 000	2 154 600	886 919	126 171	35 600	161 771	12.7
1899....	1 877	7 465 000	2 378 945	964 466	136 675	38 722	175 397	12.5
1900....	2 091	8 192 000	2 751 200	1 158 843	143 991	40 838	184 829	10.9

Som Tabellen viser, er der i hele Perioden jevn Fremgang. Senere er der igjen indtraadt adskillig Stramning i Budgettet. Saaledes er i Øieblikket Skatteøret atter oppe i 13, uden at dog Forholdene forøvrigt kan sammenlignes med den Nedgangsperiode, som forrige Beretning omfatter.

Paa Grund af Folkeskolens Elevantals fortsatte Vækst har Kommunens Udgifter til denne været jevnt stigende ogsaa i sidste Femaarsperiode. De allerseneste Aar har dog bragt en Stans. Stigningen af Barneantallet skræmmer sig nemlig foruden fra Byens Vækst ogsaa fra Middelskolens trinvis Omordning, idet Forberedelsen til denne mere og mere er gaaet over til Folkeskolen, saaledes som den nyere Lovgivning forudsætter. Ved Udgangen af 1900 bestod Lærerpersonalet af 13 Lærere og 22 Lærerinder mod henholdsvis 12 og 18 i 1895. Barneantallet er samtidig steget fra 1 332, fordelt paa 36 Klasser, til 1 516, fordelt paa 46 Klasser. Lærerpersonalets Lønsregulativ er forhøiet fra 1899. Som nedenstaaende Tabel viser, er Kommunens aarlige Udgifter til Folkeskolen steget med vel 10 000 Kr. i Femaaret.

Hvad den høiere Almenskole angaar, da har den i Lighed med Landets øvrige kommunale Middelskoler gennemgaaet betydelige Forandringer i den sidste Femaarsperiode. Den ved Loven af 1896 bestemte Indskrænkning af Skolens Klasser har været fortsat fra 1897 af saaledes, at af de 3 Forberedelsesklasser og de 2 nederste Middelklasser har én Klasse været inddraget hvert Aar nedenfra. Samtidig med Gjennemførelsen af denne af Loven direkte fremkaldte Nyordning bestemte de kommunale Myndigheder sig for at gjøre Skolen til en

Fællesskole for Gutter og Piger. Derved erstattedes det Tab af Skolepenge, som Inddragningen medførte. Den private høiere Pigeskole gik ind, og kun en liden privat Forberedelsesskole staar tilbage. Pigeskolens tidligere Bygning er delt mellem denne og Folkeskolen, hvis ellers tidsmæssige Bygning ikke længer strækker til for Behovet. Den nævnte Lovs Bestemmelser angaaende Statens Bidrag til de kommunale høiere Almenskoler og navnlig Statens Overtagelse af Lærernes Alderstillæg har sammen med den foran berørte Overgang til Fællesskole medført baade bedre Kaar for Lærerne og tillige et gunstigere Forhold for Kommunen, saaledes som en Tabel over de hidhørende Beløb viser nu, sammenholdt med en tilsvarende Tabel i forrige Beretning herfra:

A a r.	Kommunens Bidrag til den høiere Almenskole.	Skolepenge.	Kommunens Bidrag til Folkeskolen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1896	6 707.00	7 986.00	28 656.85
1897	5 792.85	12 817.50	30 628.22
1898	5 279.57	14 078.10	33 129.82
1899	1 830.19	12 461.00	39 849.79
1900	4 722.92	11 301.47	38 981.35

Fattigvæsenets Udgifter vil sees af følgende Tabel, hvis Beløb udgjør vedkommende Budgets Totalsum ÷ «Refusion fra fremmede Kommuner». Tabellen viser tillige Antallet af de Understøttede:

A a r.	Antal understøttede Hovedpersoner.	Deraf første Gang understøttet.	Kommunens Tilskud til Fattigkassen.
			Kr.
1896	558	111	47 000
1897	522	38	48 850
1898	440	20	53 195
1899	416	35	46 245
1900	394	61	44 695

Den nye Fattiglov har ikke havt nogen mærkbar Indflydelse i økonomisk Henseende. Endel Refusionsvanskeligheder har den medført; men disse er antagelig blot knyttet til Overgangstiden.

I Femaaret er Præstelønningsloven gennemført. Nye Legater er i denne Tid ikke kommet Byen tilgode; men er der erholdt kongelig Stadfæstelse paa Statutterne for det af Samlaget oprettede Legat for Moss Bys Vel.

Ved Samlagsafstemningen i 1898 blev Brændevinssamlaget opretholdt. Kommunens direkte Indtægter af dette har imidlertid, som forudsat i sidste Indberetning, aftaget betydelig; de udgjorde saaledes for Aaret 1900 alene Kr. 3 548.

I Aarene 1896 og 1897 foretoges almindelig Omtaxation af Byens faste Eiendomme. Forsikringssummerne for de i den almindelige Brandkasse assurerede faste Eiendomme udgjorde:

i 1896	Kr. 7 501 490,
- 1897	- 7 549 920,
- 1898	- 7 604 760,
- 1899	- 7 990 600,
- 1900	- 8 535 570.

Havnekassens Stilling har ogsaa i heromhandlede Periode været god. Kanalen har været passeret:

i 1896 af	5 484 Seil- og Dampskibe,
- 1897 -	5 945 — - —
- 1898 -	5 855 — - —
- 1899 -	6 210 — - —
- 1900 -	5 975 — - —

Kanal-, Havne- og Bryggepengene udgjorde:

i 1896	Kr. 15 546,
- 1897	- 16 626,
- 1898	- 21 406,
- 1899	- 22 256,
- 1900	- 22 220.

Efter Opgave fra Toldkammeret har Toldintraderne hersteds udgjort:

i 1896	Kr. 145 164,
- 1897	- 150 669,
- 1898	- 177 874,
- 1899	- 163 828,
- 1900	- 182 644.

De vigtigste Indførsels- og Udførselsgjenstande fremgaar af følgende Oversigt, meddelt af Toldkammeret:

Indførsel:

A a r .	Rug.	Byg.	Hvede.	Malt.	Mais.	Rugmel.	Hvedemel.	Stenkul.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.
1896	23 875 000	3 663 500	649 400	40 400	49 600	1 429 300	52 400	217 269
1897	22 939 200	3 328 700	647 300	20 700	18 300	2 571 300	50 700	256 296
1898	26 496 200	5 458 600	131 600	36 500	2 830 800	517 000	87 100	331 142
1899	27 473 800	5 004 000	128 400	31 500	5 951 300	820 700	61 700	355 922
1900	24 674 300	4 672 300	—	14 900	3 984 100	412 700	24 900	386 897

Udførsel:

A a r .	Trælast.	Cellulose.	Is.	Feltspat.	Klid.
	m ³	Kg.	Reg.-Ton.	Kg.	Kg.
1896	10 911	1 428 000	9 189	1 073 660	258 300
1897	10 524	3 178 260	10 157	1 409 050	3 191 310
1898	12 010	2 348 450	13 748	875 030	3 354 880
1899	25 917	1 926 460	9 441	450 350	2 195 630
1900	24 642	45 000	5 266	270 000	455 750

Træløstbedriften maa i det hele siges at have havt en god Periode. Ligeledes har Møllebedriften arbeidet under lettere Forhold end i forrige Periode.

Hermetikfabrikerne har havt god Fortjeneste. Rederibedriften har været i Aftagende og synes ikke at være af nogen synderlig Betydning for Stedet.

Af nye større industrielle Anlæg kan nævnes: Moss Værft, Bjergnings- & Dykker-Co., Jelø og Moss Glasværker, samt en Pindestofabrik. Specielt det første af disse Anlæg synes at være i rask og god Fremgang og sysselsætter en betydelig Arbeidsstok. For Glasværkerne har Perioden været mindre god, og det ene af disse, Jelø Glasværk, har allerede indstillet sin Produktion. Det andet, Moss Glasværk, er alene beregnet paa Flaskeproduktion.

Moss Sparebank har i Perioden arbeidet under jevne og rolige Forhold. Dens Kapital udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 271 457.53; samtidig havde den under Forvaltning Kr. 2 428 640.15. I 1897 oprettedes Aktieselskabet Moss Privatbank med en Aktiekapital paa Kr. 400 000, hvorpaa indbetalt Kr. 160 000. Aktiekapitalen udvidedes efter pari Kurs i Marts 1898 til Kr. 1 250 000, hvorpaa indbetalt Kr. 500 000. Aktiernes Størrelse er Kr. 500, hvorpaa indbetalt Kr. 200. Omsætningen var ved Udgangen af og for Aaret 1900 Kr. 23 028 397. Foruden disse Banker driver ogsaa Rygge Sparebank sin Virksomhed her i Byen.

I Femaaret er ialt afhændet (ved thinglæste Hjemmelsdokumenter):

231 Eiendomme til Værdi.....	Kr. 1 800 729.00
Thinglæst 565 Panteheftelser for ialt	- 2 846 553.00
Aflæst 496 — —	- 2 122 364.00
For Gjæld er afholdt 110 Exekutioner til Beløb	- 107 616.04

Handelsborgerskab har været meddelt til 82 Personer, hvoraf 31 Kvinder, Skipperborgerskab til 16 og Haandværksborgerskab til 44 Personer.

Elektrisk Belysning er heller ikke i denne Periode indført. Byens Gasværk tiltrænger imidlertid betydelig Udbedring og Udvidelse for at kunne imødekomme de stigende Krav, saa Spørgsmaalet om elektrisk Kraft til Lys og Brugsdrift meget stærkt staar paa Dagsordenen.

Moss Telefonselskab har været i rask Udvikling.

Der har været oppe Planer om Anlæg af en Tertiærbane Moss—Mysen, hvilken Bane antages at blive af ikke uvæsentlig Betydning for Byen. Undersøgelse har i den Anledning været anstillet, men har endnu ikke ledet til noget Resultat.

Nogen ny Fagforening af større Betydning er ikke oprettet siden forrige Indberetning.

Kommunens faste Gjæld var ved Udgangen af Aaret 1900 Kr. 753 000, hvoraf dog kun Kr. 626 300 tynger det egentlige Kommunebudget, medens Kr. 126 700 vedkommer Havnebudgettet, som paa Grund af sin gode Stilling selv har betalt Afdrag og Forrentning af sin Gjæld. Kommunen maatte imidlertid i 1898 som extraordinært Budget bevilge ca. Kr. 40 000 til Oparbeidelse og Udbedring af forskellige Gader samt Nedlæggelse af Vand-, Gas- og Kloakledninger. Midlerne hertil har været erholdt ved midlertidige Laan i Moss Sparebank, saaledes at nævnte Kr. 40 000 maa tillægges før anførte Kr. 753 000, altsaa samlet Gjæld for Kommunen Kr. 793 000.

Antallet af Meddomsretssager har været:

i 1897.....	9 Sager med 10 Tiltalte,
- 1898.....	14 — - 20 —
- 1899.....	13 — - 13 —
- 1900.....	11 — - 16 —

Af Forhørsretssager:

i 1897.....	34 Sager med 44 Sigtede,
- 1898.....	41 — - 46 —
- 1899.....	43 — - 59 —
- 1900.....	34 — - 44 —

Sundhedstilstanden har i hele Femaarsperioden været god, og Byen har været forskaanet for større Epidemier.

Forøvrigt tillader jeg mig at henvise til tidligere indsendte, udfyldte Schemaer.

Moss Magistrat, den 19 Juni 1903.

Carl Torstenson.

II. Akershus Amt.

Underdanigst Beretning

om Akershus Amts økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Amtets civile Administration er i Femaaret undergaaet den Forandring, at de 3 Fogedembeder er nedlagt ved kgl. Res. af 6 November 1897 og erstattede ved en Amtskassererbestilling og 2 Politimesterembeder.

Ved kgl. Res. af 30 Mai 1896 er Forretningerne i Akers Sorenskriveri fordelt mellem et Sorenskriver- og et Kriminaldommer-, Skifte- og Auktionsforvalterembede.

Udstrækning og Folkemængde.

Amtets Udstrækning og Folkemængde efter Tællingen den 3 December 1900 sammenholdt med Tællingen i 1891 udgjør:

Aker og Follo	1 244.49	km ²	med	50 723	Indv. mod	37 997	Indv. i 1891
Nedre Romerike	1 993.79	-	-	30 928	—	27 466	— - —
Øvre Romerike	1 984.22	-	-	31 951	—	30 207	— - —
<hr/>							
Amtets Landdistrikt .	5 222.50	km ²	med	113 602	Indv. mod	95 670	Indv. i 1891.
<hr/>							
Kjøbstaden Drøbak . .	0.80	km ²	med	2 308	Indv. mod	2 213	Indv. i 1891
Ladestedet Son	0.20	-	-	719	—	748	— - —
— Hølen	0.13	-	-	165	—	193	— - —
— Hvitsten	0.07	-	-	102	—	149	— - —
<hr/>							
	5 223.70	km ²	med	116 896	Indv. mod	98 973	Indv. i 1891.

Folkemængden er saaledes forøget med 17 923 Indvaanere i Tiaaret mod 3 076 i Tiden fra 1875—1891.

Den er forøget i:

Aker og Follo	med	12 726	Indvaanere
Nedre Romerike	-	3 462	—
Øvre Romerike	-	1 744	—
Drøbak Kjøbstad	-	95	—

18 027 Indvaanere,

men aftaget i:

Ladestedet Son	med	29	Indvaanere
— Hølen	-	28	—
— Hvitsten	-	47	—

104 Indvaanere

17 923 Indvaanere.

Folkemængden har tiltaget mest i Industridistrikterne Aker med 7 768 (ca. 51 Pct.), Skedsmo 2 415 (ca. 40 Pct.), Bærum 2 394 (36 Pct.), Eidsvold 1 437 (ca. 18 Pct.), Asker 662 (ca. 17 Pct.), Fet 489 (13 Pct.).

Nesodden har tiltaget i Folkemængde med 334 (20 Pct.). Forøgelsen i dette og andre Byen nærliggende Distrikter antages særlig at hidrøre fra den i Slutningen af Femaaret tiltagende Udflytning fra Byen med Villabebyggelse i de omliggende Distrikter (Nesodden, Aker, Bærum og Asker).

I Høland er Folkemængden som sidst, i Enebak og Hurdalen er den aftaget med henholdsvis 231 og 151 (ca. 7 Pct.) og i Gjerdrum med 32 Indv., i Nannestad med 10. I de øvrige ikke ovenfor nævnte Distrikter er den forøget, dog ikke med 10 Pct.

Overskuddet af Fø d t e udgjorde:

	i Femaaret 1891—1895.	i Femaaret 1896—1900.
i Amtets Landdistrikt	6 032	7 426
- Drøbak og Ladestederne	214	218

I Femaaret er udvandret 593 mod i Femaaret 1891—1895 1 571.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

I de 5 Aar, nærværende Beretning omfatter, var Høhøsten kun et enkelt Aar stor, nemlig i 1898, men Indhøstningen var da mindre god; i 1896 og 1897 var den adskillig under middels, i 1899 og 1900 omtrent middels; i disse fire mindre rige Høaar faldt imidlertid Indbjergningen heldig ud, saa Kvaliteten blev god, tildels udmærket.

Kornavlingerne var i Periodens 4 første Aar ikke større, end at de maa betegnes som knappe Middelsavlinger; kun 1900 var et mer end almindelig godt baade hvad Mængde og Kvalitet angaar.

Poteterne gav udmærket Udbytte i Periodens første og sidste Aar, i de øvrige under Middelsavlinger; i 1899 var Høsten endog meget daarlig.

Turnips dyrkes formentlig noget mere end i forrige Femaarsperiode, navnlig i enkelte Bygder; men den har fremdeles forholdsvis liden Betydning for Amtets Jordbrug i sin Helhed.

Maa det saaledes siges, at Femaarsperiodens Avlinger ialt knapt naaede Middelsstørrelse, saa er det dog utvivlsomt, at Indtægterne ved Salget er blevne større, idet Priserne paa Landbrugsprodukter har været noget bedre end i forrige Periode, i hvis Slutning de naaede et Lavmaal, hvorfra de senere jevnt har gaaet opad gennem indeværende Periode. Efter de officielle Noteringer var de gennemsnitlige Markedspriser i Kristiania i:

	Femaarsperioden	
	1891—1895.	1896—1900.
Oksekjød pr. Kg.	Kr. 0.53	Kr. 0.56
Flesk - - -	- 0.68	- 0.73
1. Klases Meierismør - - -	- 1.81	- 1.76
Havre pr. 100 Kg.	- 9.75	- 9.88
Byg, 2-radet - «—	- 10.25	- 10.01
Do. 6-radet - «—	- 9.08	- 8.95
Poteter - «—	- 4.33	- 4.74
Timotheihø - 160 Kg.	- 9.29	- 10.08
Voldhø - «—	- 7.34	- 8.15
Havrehalm - «—	- 4.38	- 5.03
Byghalm - «—	- 5.26	- 6.26

Over Melkepriserne foreligger der ikke paalidelige Noteringer, og paa Grund af de mange Former, hvorunder Melkehandelen foregaar, er det vanskeligt at faa Tal, der nøiere giver Udtryk for den gennemsnitlige Melkepris; men det er sikkert, at den var væsentlig højere mod indeværende Periodes Slutning, end den var ved Udgangen af forrige Periode. Antagelig var Stigningen omtrent 2 Øre pr. Liter, idet den for de Distrikter, der ligger noget fjernere fra Kristiania, antagelig kan siges at have gaaet op fra 8 à 9 Øre pr. Liter til 10 à 11 Øre pr. Liter. For de Distrikter, der kjører Melken nysilet til Byen, kan Melkeprisen sættes omtrent 6—7 Øre højere end anført for de fjernere liggende Dele af Amtet.

Med Hensyn til Driftsmaaden er der neppe indtraadt væsentlig Forandring; i de allerstørste Dele af Amtet drives der et Korn-Engbrug (Kobbelbrug), idet Jorden efter at være tilsaaet med Rug eller Byg (i det senere ofte Havre) og Græsfø (Timothei og Kløver) ligger til Eng i 4 Aar og oftest længere, for derefter at opløies og bruges til Havre i 1 eller 2 Aar, dels bliver den saa brakket, dels brugt til Rodfrugter, inden den atter tilsaaes med Rug eller Byg og lægges ud til Eng. Dyrkningen af Byg, som tidligere ikke har været meget stor i dette Amt, er sikkert nok yderligere aftaget, idet Havre oftere bruges ved Tillægget; den giver nemlig paa den i Amtet almindelige Jord sikrere Avlinger end Bygget og betales i de senere Aar forholdsvis bedre.

Paa Grund af, at Melkeproduktionen drives med mere Kraft, er Brugen af Kraftfoder tiltaget betydelig, ligesom det er bleven almindeligt at fodre Kjødene mere ved Siden af, naar de om Sommeren gaar paa Havn. Dette gjør, at der produceres mere og bedre Gjødelse, hvilket kommer Jordbruget tilgode. Af kunstig Gjødelse bruges der stadig stigende Mængder, især af Thomasfosfat. Endelig kjøbes der store Mængder af Bygjødelse til alle de Distrikter, som støder nær til Byen, eller som ved Jernbane har let for at faa den. Det kan derfor med Sikkerhed siges, at Jorden gjennemgaaende forbedres.

Med Hensyn til Jordens Bearbejdning er der neppe indtraadt væsentlig Forandring; der mærkes lidet til, at der gjøres Forsøg paa at aftvinge Jorden noget større Udbytte gennem stærkere Bearbejdning end tidligere; heri kan høje Arbejdspriser og Mangel paa Arbejdskraft vel siges at være delvis Aarsag.

Med Anskaffelse af forbedrede Redskaber og Maskiner fortsættes der, ligesom med Forbedring af Udhusbygningerne, hvilket altsammen har krævet ikke ringe Anvendelse af Kapital.

Af Grundforbedringer er der udført lidet, fordi der har været meget faa Arbejdere, som har villet udføre Grøftegravning eller Rydning, og desuden har den Slags Arbejdere været meget dyre.

Amtets Landbrugsskole er fremdeles paa Gaarden Sem i Asker og drives efter samme Plan, som blev fastsat ved Skolens Oprettelse i 1888. Den har ikke været stærkt søgt fra Amtet, men der har dog aarlig meldt sig saa mange Elever, som der efter Planen har været Anledning til at optage (8 hver Høst). Den private Landbrugsskole sammesteds har derimod havt meget stærk Søgning, men væsentlig af Elever fra andre Amter; i Almindelighed har Landbrugsskolen i Vinterhalvaarene været søgt af omkr. 70 Elever.

Landhusholdningsselskabet har i Femaaret væsentlig lagt sin Hovedvirksomhed paa Fremme af Amtets Husdyravl. Som i forrige Femaarsberetning nævnt blev en Stamhjerd for rødt kollet Østlandskvæg oprettet i 1895 og stationeret hos Gaardbruger Karl Frogner, Ullensaker. Ifølge Kontrakt af 11 August 1900 blev Stamhjorden imidlertid overført til Gaardbruger H. Lunder, Frøihov, Nes, den 1 September 1900, hvor den fremdeles er stationeret, fra hvilket Tidspunkt Underholdningsbidraget er bortfaldt. Selskabet vil herefter kun udrede Omkostningerne vedrørende Assurance, Dyrlæge m. v. Stamhjorden blev, som bekendt, oprettet med Stats- og Amtsbidrag, stort Kr. 3 500 til Indkjøb og Kr. 500 i Underhold det første Aar. Der blev indkjøbt 10 Kjød og 1 Okse; senere har Selskabet for egen Regning ydet de nødvendige Midler til Hjerdens Vedligehold samt kompletteret samme, hovedsagelig med Kjød fra Stamhjerdens eget Tillæg, men ogsaa ved direkte Indkjøb, saaledes at Stammen blev bragt op til 16 voksne Dyr. Størsteparten af de tillagte Ungdyr har været solgt som Avlsdyr til Amtets Opdrættere. Udgifterne vedrørende Stamhjorden har i Femaaret beløbet sig til ca. 5 250 Kr.

Et Amtsdyrskue blev afholdt ved Kløften Station i 1897, det sidste, der foranstaltedes for Selskabets egen Regning, inden ny Ordning med vekslende Statsudstillinger og Statsamtsudstillinger paa Mysen og ved Lillestrøm indførtes. Det første Amtsdyrskue afholdtes paa sidstnævnte Sted den 12 Juni 1900. En Tid forinden havde imidlertid Selskabet forberedt Indkjøbet af en større Tomt, 16 Maal Jord, ved Lillestrøm, skikket som fast Dyrskueplads for Amtet. Efterat Amtstinget i 1900 havde bevilget de nødvendige Midler, Kr. 4 000, blev denne Tomt indkjøbt, og da der samtidig bevilgedes Kr. 1 000 til Dyrskuepladsens Bebyggelse, gik Bestyrelsen straks igang med Planering, Grusning, Veianlæg og Opførelse af de nødvendige Gjærder, Udstillingsskur m. v. Tiltrods for den knappe Tid, blev det hele udført saaledes, at Statsdyrskuet kunde afholdes den 12 Juni 1900. Af egne Midler tilskjød Selskabet ca. Kr. 1 600 til Pladsens Bebyggelse udenfor de af Amtet bevilgede Kr. 1 000.

I Femaaret har der været afholdt en Række Bygdedyrskuer, ialt 19, i forskellige af Amtets Herreder, foruden en Mængde Fjösskuer, Ungfæskuer, Unghestskuer, Kaaringsmøder for Stambogføring o. s. v. Ligeledes blev der i 1899 forsøgsvis afholdt 4 Kaaringsmøder efter det *Flach'ske* Præmieringssystem. Ca. 50 Kvægavlsforeninger var i Virksomhed i Femaarsperiodens sidste Halvdel. Stambogføring for det røde kollede Østlandskvæg oprettedes i 1899 som fælles Foranstaltning med Smaalenenes Amts Landhusholdningsselskab, hvori der henimod Femaarets Slutning var indtegnet 17 Okser, hvoraf 7 fra Akershus Amt. Samtlige de i Stambogen optagne Okser er fotograferede.

Præmiering af vel anbefalede Budeier og Kvægrøgttere er fortsat; ligeledes har Selskabet fra 1898 optaget Oplærelse af Kvægrøgttere paa sit Program. 2 mandlige Elever antoges aarlig.

Amtsagronomen og Amtsgartneren har som sædvanlig havt fuldt op at gjøre hver paa sine Felter, i Plantetiden om Vaaren endog været nødvendigt at skaffe Amtsgartneren et Par Assistentter.

Siden 1896 har der hvert Aar været afholdt korte Kurser i Havebrug for unge Kvinder og Mænd ved Amtsgartnerens Gartneri. I Femaaret er ialt 53 Elever uddannede; man synes at have sporet god Nytte af disse Kurser for Amtets Havebrug. I samme Tidsrum har Selskabet gratis uddelt en Mængde Frugttrær og Bærbuske blandt Amtets Smaabrugere for en samlet Sum af ca. Kr. 1 800.

I 1897 begyndte Selskabet, ligeledes gratis, at uddele Rugeæg af brune Italienerhøns, for paa denne Maade at skaffe et bedre Avlsmateriale inden Amtets Fjærkræbestand. Denne Foranstaltning viste sig meget hensigtssvarende, hvorfor den ogsaa senere er fortsat; fra 1897 til 1900 er der ialt uddelt Rugeæg for Kr. 450. En Avlsstation for nævnte Hønsrace blev i 1899 oprettet i Eidsvold, hvorfra der ligeledes er spredt en Mængde Rugeæg udover Amtet.

Præmiepløininger, Plantekulturforsøg, Gjødningsforsøg, Frøkontrol, Uddeling af Skrifter, Stipendier o. s. v. har været foretaget omtrent i samme Udstrækning som tidligere. Ligeledes Fælleskjøb af kunstige Gjødningsmidler, hvori omtrent Halvparten af Selskabets Underafdelinger har deltaget. Det samlede

aarlige Indkjøb, der hovedsagelig har omfattet Thomasfosfatmel, har varieret mellem Kr. 22 600 og Kr. 30 830.

Fra 1897 blev der, efter Overenskomst med det kgl. Selskab for Norges Vel, Adgang for Akershus Amt til at besætte 4 Pladse af 9 ved Berger Hus-holdningsskole i Asker med Elever fra Amtet, en Adgang, som i 1899 udvidedes til at omfatte 6 Pladse, hvoraf 2 hele Fripladse. I den Anledning blev af Stat og Amt bevilget Selskabet et samlet Bidrag af Kr. 1 200 aarlig.

For Fremme af Svineavl, som i længere Tid havde ligget nede i Amtet, oprettede Selskabet en Avlsstation for Yorkshiresvin i Ullensaker i 1899. Stationen begyndte med 4 Purker og 1 Raane direkte indført fra Skotland. Bidrag til Indkjøbet var bevilget af Stat og Amt med ialt Kr. 1 162. Bestyrelsens Forslag om Oprettelse af en Avlsstation for Landsvin fandt ingen Tilslutning hos Amtsthinget, hvorfor Selskabet har stillet denne Sag i Bero indtil videre.

For at skabe mere Liv og Interesse for Selskabets Formaal og sikre sig en bedre Udnyttelse af dets Foranstaltninger, søgte Bestyrelsen at faa oprettet lokale Landbrugsforeninger i alle Bygder. Dette lykkedes fuldstændig, saaledes at Selskabet i Femaarsperioden har haft Underafdelinger i alle Amtets Herreder i Virksomhed, ialt 23, idet enkelte Herreder har 2. Disse Underafdelinger har Selskabet efter bedste Evne støttet med Bidrag til Formaal sigtende til Landbrugets og dets Binærings Fremme inden vedkommende Herred. Det skyldes vistnok for en stor Del disse Lokalforeningers frugtbringende Medvirken, at Interessen for Selskabets Formaal har været ret levende i Femaarsperioden. Men som Følge af at Selskabets direkte Medlemmer tillige er Medlemmer af Underafdelingerne, har dets Medlemsantal gaaet ned fra 358 i 1896 til 265 i 1900. Dette Tal vil antagelig yderligere reduceres, da mange Medlemmer er utilbøelige til at betale Aarskontingent til mere end én Forening med samme Formaal. I 1900 udgjorde saaledes Underafdelingernes samlede Medlemsantal 1 939 udenfor Hovedselskabets Medlemsantal.

Landhusholdningsselskabets Indtægtsbudget viser for 1896 Kr. 19 744.61 og i 1900 Kr. 26 881.29, hvoraf Kr. 5 000.00 i Bidrag til Indkjøb m. v. af fast Dyrskueplads for Amtet.

Selskabet kan med Tilfredshed se tilbage paa Femaarsperiodens Resultater. Overalt sporer man forøget Interesse for Landbrugets Ophjælp, en paatagelig Fremgang specielt paa Husdyravlens og Havebrugets Omraade. Man staar nu mere samlet i Arbeidet for Opdræt af en for Forholdene passende Melkeko og lægger meget større Vægt paa Udnyttelsen af Landbrugets mange smaa Bierhverv end nogensinde tidligere.

Efter denne almindelige Oversigt over Jordbrugets Stilling og Bestræbelserne for dets Udvikling i sidste Femaarsperiode, skal jeg meddele et Sammendrag af de i Lensmændenes Indberetninger indeholdte statistiske Oplysninger betræffende Jordbruget.

Af D a m p t æ r s k e m a s k i n e r findes nu

i Aker og Follo	Fogderi.....	23
- Nedre Romerike	—	29
- Øvre Romerike	—	41

Tilsammen i hele Amtet 93

mod i 1895 tilsammen 83.

Af Ny l a n d e r opryddet:

«ubetydeligt» eller lidet i Nesodden (200 Ar), Vestby, Skedsmo, Nittedalen, Nes, Eidsvold, Hurdalen, Fering, Ullensaker, Gjerdrum;

«intet» i Amtets øvrige Herreder.

Af tidligere dyrket J o r d e r u d l a g t til H a v n e l l e r U d m a r k:

«ubetydeligt» i Nesodden (100 Ar), Vestby, Kraakstad, Fet, Nes, Ullensaker; «intet» i Amtets øvrige Herreder.

Af Grundforbedringer opgives:

«Drænering» og «Afgroftninger» i Vestre Aker, Østre Aker, Nesodden, Skedsmo, Eidsvold.

Derimod opgives kun «uvæsentlige Forandringer» mod foregaaende Femaar inden de øvrige Herreder i Amtet, medens Lensmanden i Vestby melder «nogen Tilbagegang», bevirket ved Mangel paa Arbeidere og ved de fordyrede Arbeidspriser.

Angaaende S æ d a r t e r n e opgives

for Ullensaker, at Havreavlen er i Tiltagende i Forhold mod Byg- og Rugavl; « Kraakstad og Sørum, at Kornavlen i det Hele taget formindskes til Fordel for Høproduktionen.

Forholdet mellem Udsæd og Avl pr. Maal stiller sig i Middeltal saaledes:

Udsæd pr. Maal:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfrø.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	kg.
i Aker og Follo	27.3	18.4	24.2	35.5	33.8	33.3	297.5	3.0
Femaaret 1891—1895 ..	27.9	19.8	25.3	40.0	34.3	37.3	304.6	2.9
- Nedre Romerike.....	27.0	17.6	27.3	35.0	43.4	31.9	280.3	2.4
Femaaret 1891—1895 ..	27.0	17.9	27.3	35.0	44.0	32.3	274.0	2.4
- Øvre Romerike.....	30.8	21.1	28.3	36.2	41.3	30.1	306.4	2.5
Femaaret 1891—1895 ..	30.8	22.0	29.0	37.2	43.3	32.6	299.0	2.4
Altsaa i Middeltal for								
Amtet.....	28.3	19.0	26.6	35.6	39.5	31.8	294.7	2.6
Femaaret 1891—1895 ..	28.6	19.9	27.2	37.4	40.5	34.1	292.5	2.6

Avl pr. Maal:

i Aker og Follo	226.3	225.8	251.6	284.0	281.8	221.8	2 028.0	314.0
Femaaret 1891—1895 ..	238.8	238.3	237.9	280.0	292.5	306.5	1 905.5	273.3
- Nedre Romerike.....	218.8	225.8	269.7	300.0	313.7	196.0	2 012.0	247.5
Femaaret 1891—1895 ..	218.5	221.0	264.0	270.0	303.7	200.0	1 966.3	254.3
- Øvre Romerike.....	250.0	266.0	300.0	318.0	317.1	215.7	1 972.0	286.0
Femaaret 1891—1895 ..	238.0	269.0	302.0	326.0	318.6	208.0	1 880.0	273.3
Altsaa i Middeltal for Amtet.....	231.7	239.2	273.8	300.6	304.2	211.2	2 004.0	282.0
Femaaret 1891—1895 ..	231.8	242.8	268.0	292.0	304.9	238.2	1 917.3	267.0

Fold pr. Maal:

i Aker og Follo	8.2	12.3	10.4	8.0	8.3	6.7	6.8	-
Femaaret 1891—1895 ..	8.5	12.0	9.4	7.0	8.5	8.2	6.2	-
- Nedre Romerike.....	8.4	12.8	9.9	8.4	7.2	6.1	6.6	-
Femaaret 1891—1895 ..	8.0	12.4	9.6	7.7	6.9	6.2	7.1	-
- Øvre Romerike.....	8.1	12.6	10.6	8.6	7.7	7.1	6.5	-
Femaaret 1891—1895 ..	7.7	12.2	10.3	9.0	7.3	6.4	6.3	-
Altsaa i Middeltal for Amtet.....	8.2	12.4	10.3	8.4	7.7	6.7	6.7	-
Femaaret 1891—1895 ..	8.0	12.2	9.8	7.9	7.6	6.9	6.5	-

Blandkorn dyrkes i Aker og Follo og Nedre Romerike meget sjelden; i Øvre Romerike derimod mere almindelig.

Dyrkning af Engfrø er almindelig overalt, den opgives særlig tiltagen i Asker, Aas og Frogn, Skedsmo, Fet, Urskog, Eidsvold og Ullensaker.

I de Bygder, der har Jernbaneforbindelse med Kristiania, er Benyttelsen af Bygdjævel fremdeles i Tiltagende. I Femaaret er der saaledes fra Byen til Stationer i Amtet ført af Gjødelse:

Budgetaar.	Med Hoved- og Kongsvingerbanen.	Med Smaalensbanen.	Med Drammensbanen.	Tilsammen.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1895/96	25 412.84	8 833.60	2 294.93	36 541.37
1896/97	26 370.60	9 553.71	2 299.30	38 223.61
1897/98	26 263.32	12 446.29	2 324.67	41 034.28
1898/99	23 819.90	19 659.60	2 499.95	45 979.45
1899/1900	26 013.65	10 035.39	2 458.26	38 507.30
Tilsammen i Femaaret	127 880.31	60 528.59	11 877.11	200 286.01
Gjennemsnitlig aarlig	25 576.06	12 105.72	2 375.42	40 057.20
mod i forrige Femaar	25 608.64	9 106.83	2 406.96	37 122.43

Havedyrkningen har særlig gjort Fremskridt i Asker, Bærum, Aas og Frogn, Skedsmo, Fet, Urskog, Eidsvold og Gjerdrum.

Om Havevæsenets Stilling og Udvikling i sin Almindelighed i Femaarsperioden har Amtsgartneren leveret følgende Oversigt:

«Havebruget er gaaet betydeligt fremad ogsaa i det sidste Femaar, hvori det har antaget mere bestemte Former, idet der ikke alene anlægges Haver til Nytte og Pryd ved Gaarden, men der anlægges og tages Sigte paa Kulturen i mere specielle Retninger. Der plantes ogsaa hos Gaardbrugeren større Strækninger med Bærbuske, Rhabarber og Jordbær for Salg, og der sælges ganske betydelige Mængder til gode Priser. Hovedmarkedet er Kristiania, men der gaar ogsaa endel til Sanatorier og Hoteller oppe i Landet.

I de senere Aar er der optraadt en usædvanlig Mængde Insekter, som har hemmet Udviklingen af Frugtavl, især i Aker og Follo. Paa Romerike, hvor Frugttræplantningen er af forholdsvis ny Dato, har de Trær, som er 1 à 2 Decennier, baaret godt, og det viser sig, at ogsaa der kan man høste pen Frugt, naar man blot gjør et omhyggeligt Udvalg af Sorter. Her er sjelden Insekterne saa slemme, særlig ikke Møllet — *tinea* —, hvilket i de sidste Aar i Aker og Follo optræder i store Masser og forringer Høsten og skader Trærne betydeligt. Ligeledes har Soparter, særlig paa Ribsbuskene, foraarsaget Skade, ikke alene paa Bladene, men ogsaa tiltetgjort Frugten og skadet selve Buskene. Uagtet en usædvanlig Mængde Buske og Trær udplantes aarlig og Frugtavlens saaledes stadigt vokser, saa holder dog Priserne paa Bær sig høie, særlig i de tørre Aar 1899—1900. Forbruget stiger stadig og nogen Overproduktion er foreløbig ikke at befrygte.

Omsætningsforholdene for Frugt og Bær i Kristiania lægger væsentlige Hindringer i Veien for Frugtens Udnyttelse. Maaske det nye Selskab for Ophjælp af Anvendelse af Nyttevekster kan hjælpe til en lettere og mere betryggende Afsætning. Akershus Landhusholdningsselskabs Bestyrelse har ogsaa Spørgsmaalet under Overveielse, som det muligens kan være Haab om, at dette Savn vil kunne afhjælpes. I Femaaret har Landhusholdningsselskabet med Bidrag af Stat og Amt foranstaltet korte praktiske Havebrugskurser for Gaardbrugeres Sønner og Døtre; disse Kurser har været godt søgte og vist sig meget nyttige. De derfra udgaaende Gutter og Piger har faaet Interesse for Havestel og udbredt Sands for dette i sine Hjembygder. Ligesaa har Eleverne fra Husholdningsskolen paa Berger bragt gode Kundskaber i Havestel med sig hjem og gjør nu disse frugtbringende for Havebruget.

I Femaaret er ved mig og mine Assistenters i Gjennemsnit udplantet aarlig i Amtet
ca. 1 100 stamformede ædle Frugttrær,
- 4 500 ædlere Bærbuske.

Desuden en Mængde Park-, Allétrær og Sirbuske. Dyrkning af Rhabarber og Jordbær, som indtil Begyndelsen af Femaarsperioden ikke havde taget synderlig Fart, er i de senere Aar tiltaget i en glædelig Grad. Omsætningen af Jordbær er ikke liden i Kristiania, og der sendes meget af dyrkede Jordbær til Sanatorier og Hoteller oppe i Landet. Grønsagedyrkningen, som i Spekulationstiden gik noget tilbage paa Grund af manglende Arbeids-hjælp, synes ogsaa at tage Opsving igjen. Flere Gaardbrugere omkring Byen sender nu sine Sønner ud for at lære Havebrug.»

Med Hensyn til Eiendommens Fordeling ved Udgangen af 1900 stiller Forholdet sig saaledes efter Amtskassererens Opgave:

i Aker og Follo	17 880.60	Skyldmark,	7 287	Brug, mod
i 1895	17 862.83	—	5 042	—
- Nedre Romerike.....	13 149.18	—	4 856	— mod
i 1895	13 148.28	—	3 996	—
- Øvre Romerike	13 780.44	—	6 325	— mod
i 1895	13 780.08	—	5 538	—
<hr/>				
Tilsammen for Amtet	44 810.22	Skyldmark,	18 468	Brug, mod
i 1895.....	44 796.88	—	14 576	—

Brugenes Antal er saaledes i Femaaret forøget med 3 892, altsaa 26.27 Procent. I Aarene 1891—1895 var Forøgelsen 1 111 Brug eller 8.25 Procent.

Ifølge de af Det statistiske Centralbureau leverede Opgaver over Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi i Amtets Thinglag, beregnede efter de i Femaaret foretagne Salg af faste Eiendomme, udgjorde denne Kr. 2 015.00 mod 2 168.00 i Femaaret 1891—1895.

I Femaaret 1896—1900 er følgende Antal U d s k i f t n i n g e r afsluttede:

A a r .	Antal Forretninger.	Antal Lodder.	Udskiftet Areal:		
			Indmark.	Udmark.	Tabt.
			Ar.	Ar.	Ar.
1896	7	31	41 957	1 829	43 786
1897	2	7	10 092	-	10 092
1898	4	31	15 178	2 076	17 254
1899	4	18	35 667	3 164	38 831
1900	4	19	27 955	-	27 955
Tilsammen	21	106	130 849	7 069	137 918
mod i Femaaret 1891—1895	18	232	61 559	226 378	287 937

2. Fædrift.

Det ser ud til, at Kvægavlens Udvikling inden Akershus Amt i sidste Femaarsperiode har gjort jevnere og raskere Fremgang end i nogen foregaaende Femaarsperiode. Dette har vistnok sin Grund i, at der nu er arbeidet mere efter fælles Plan og rettet imod et bestemt Maal, nemlig at kunne faa udviklet en for disse Distrikter passende, stedlig Kvægrace. Ligeledes har Okseholdsforeninger været i Virksomhed omtrent i alle de af Amtets Bygder, hvor der drives nogen større Kvægavl. Det maa siges, at i Almindelighed har disse Foreninger vist gode Resultater og været til stort Gavn for Kvægavlen.

Af Kvægudstillinger er ogsaa flere afholdt end i foregaaende Aar; særlig har de lokale Landbrugsforeninger foranstaltet saadanne med Pengetilskud og Veiledning af Amtets Landhusholdningsselskab. Foruden disse mindre Kvægudstillinger har Amtets Landhusholdningsselskab ladet afholde større Okse- og Kvægudstillinger i forskellige Bygder, indtil Selskabet i 1899 købte sin egen Udstillingsplads ved Lillestrøm. Denne tænkes lidt efter lidt bebygget til Brug for Heste-, Kvæg- og almindelige Udstillinger.

Selve Fjøsstellet og Fodringen gjør ogsaa gode Fremskridt for hvert Aar, som gaar; dog kan det ikke siges, at der i denne Retning er gaaet hurtigere end i de foregaaende Aar, da der gennem længere Tid har været jevnt, godt Fremskridt i denne Retning.

Hesteavlens netop i de sidste Aar taget betydeligt Opsving, særlig paa Grund af de mange indkjøbte fremragende Avlshingste. Af saadanne har Amtets Hesteavlsforeninger ikke mindre end 8 præmierede Dyr, der er stationerede inden de forskjellige Dele af Amtet, og der er saaledes Udsigt til, at Hesteavlens her- efter vil gjøre gode Fremskridt.

Til Svineavlens Ophjælp er der oprettet en Svineavlsstation, men af dette Foretagende kan endnu intet Fremskridt spores, derimod er nok Svineholdet til- taget noget i de sidste Aar paa Grund af de forbedrede Fleskepriser.

Af Lensmændenes Indberetninger hidsættes følgende mere detaljerede Data angaaende denne Næringsgren:

Salg af Husdyr er «af nogen Betydning» i Bærum, Vestby, Høland, Enebak, Nes, Eidsvold, Hurdalen, Nannestad, Ullensaker;

«af ringe Betydning» i Vestre Aker, Østre Aker, Kraakstad, Skedsmo, Fet, Sørums, Urskog, Fering, Gjerdrum;

«af ingen Betydning» for Asker, Nesodden, Aas og Frogn, Nittedalen.

Salg af Heste er «tiltaget noget» i Asker, Vestby, Høland, Nes;

«tiltaget lidt» i Bærum, Skedsmo, Fet, Fering;

«tiltaget næsten ikke» i Vestre Aker, Østre Aker, Enebak;

«uforandret» i Nesodden, Aas og Frogn, Urskog, Nannestad og Gjerdrum;

«aftaget lidt» i Hurdalen og Ullensaker.

Kjøb af Heste foregaar i Amtets alle Herreder med Undtagelse af: Asker, Bærum, Skedsmo, Nes, Hurdalen, Fering.

Salg af Hornkvæg er «tiltaget» i Bærum, Vestby, Høland, Enebak, Eidsvold, Hurdalen, Fering, Ullensaker;

«uforandret» i Vestre Aker, Østre Aker, Nesodden, Aas og Frogn, Kraak- stad, Sørums, Urskog, Nannestad;

«aftaget» i Skedsmo (meget), Fet (lidt), Nes (noget), Gjerdrum (do.). Spørgs- maalet ubesvaret fra Asker og Nittedalen.

Salg af Faar. Med Undtagelse af Fering, hvor Salg af Faar er til- taget lidt, samt med Undtagelse af Vestre Aker, Østre Aker, Aas og Frogn, Kraakstad, Sørums, er Salg af Faar aftaget inden alle øvrige Herreder og dette i betydelig Grad i Skedsmo, Nittedalen, Fet, Høland. Lensmanden i Asker har opgivet, at Faar ikke findes i Herredet.

Salg af Svin er tiltaget inden 14 af Amtets Herreder, Forholdet er uforandret inden 6 Herreder (Bærum, Nesodden, Aas og Frogn, Vestby, Skedsmo, Urskog; i Fering er Svinesalglet lidt aftaget).

Gjeder findes kun i Nes og Eidsvold.

Efter Lensmændenes Opgaver er Gjennemsnitsværdien for Husdyrene:

Distrikt.		Arbeids-	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne	Voksne	Svin.
		heste.					Faar.	Gjeder.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Aker og Follo	i 1900	407.00	135.00	158.00	82.00	13.00	18.00	-	104.00
	- 1895	312.00	110.00	115.60	60.00	18.20	17.00	-	80.00
Nedre Romerike	- 1900	414.00	140.00	128.00	67.00	21.00	19.00	-	97.00
	- 1895	340.00	105.00	110.00	57.00	16.00	15.30	-	62.90
Øvre Romerike	- 1900	374.00	116.00	104.00	56.00	14.00	14.00	8.00	88.00
	- 1895	300.00	90.70	87.10	46.40	11.60	11.50	8.00	73.30
Gjennemsnitlig for Amtet									
	i 1900	398.00	130.00	130.00	68.00	12.00	13.00	8.00	96.30
	- 1895	317.00	102.00	104.00	54.00	15.00	14.00	8.00	75.00

Gjennemsnitsprisen paa Melk pr. Liter og paa Smør pr. kg. er i 1900 opført med 10.8 Øre og Kr. 1.90 mod henholdsvis 9.9 Øre og Kr. 1.66 i 1895.

Salg af Smør angives at være af nogen Betydning for Nes, Hurdalen, Fering, Nannestad, Ullensaker; af ringe Betydning for Vestby, Kraakstad, Eidsvold; af ingen Betydning for de øvrige Herreder i Amtet.

Salg af Ost angives kun at have nogen Betydning for Nes, Eidsvold, Hurdalen, Ullensaker samt at have en ringe Betydning for Vestby, Urskog, Eidsvold og Nannestad.

Salg af Melk har megen Betydning for næsten alle Herreder.

Melkeproduktionen er tiltaget meget, navnlig i Asker, Sørum, Urskog, Nes, Eidsvold, Gjerdrum. Den opføres at være aftaget i Kraakstad (noget) og i Skedsmo (meget).

Med Jernbanen førtes der i Femaaret fra Amtets forskjellige Jernbanestationer følgende Kvanta af Melk til Kristiania:

Budgetaar.	Med Hoved- og Kongsvinger- banen.	Med Smaalens- banen.	Med Drammens- banen.	Tilsammen.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1895/96.....	8 055.96	1 407.76	988.46	10 452.18
1896/97.....	8 637.19	1 370.70	934.26	10 942.15
1897/98.....	10 356.63	1 328.18	813.40	12 498.21
1898/99.....	12 440.41	1 140.74	790.50	14 371.65
1899/1900.....	10 736.46	793.11	498.93	12 028.50
Tilsammen i Femaaret	50 226.65	6 040.49	4 025.55	60 292.69
Gjennemsnitlig aarlig	10 045.33	1 208.10	805.11	12 058.54
mod i forrige Femaar.....	6 796.71	1 749.03	944.56	9 490.30

Det aarlige gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko angives af Lensmændene at være:

Distrikt.	Hos de mere fremskredne Gaardbrugere.	Ellers i Distriktet.
	Liter.	Liter.
Aker og Follo i 1900	2 350	1 840
- 1895.....	2 357	1 900
Nedre Romerike - 1900.....	1 930	1 540
- 1895.....	1 814	1 814
Øvre Romerike - 1900.....	1 643	1 242
- 1895.....	1 614	1 243
Gjennemsnitlig for det hele Amt i 1900..	1 978	1 541
- 1895..	1 928	1 519

Af Meierier og Ysterier fandtes ved Udgangen af 1900: I Aker og Follo: 4 i Asker, 2 i Bærum; i Nedre Romerike: 1 i Skedsmo, 2 i Fet, 2 i Sørum, 2 i Urskog, 2 i Høland, 2 i Enebak; i Øvre Romerike: 6 i Nes, 6 i Eidsvold, 4 i Hurdalen, 2 i Fering, 8 i Nannestad, 10 i Ullensaker, 2 i Gjerdrum.

I Amtet tilsammen 55 Meierier, hvoraf 22 eies af Enkeltmænd, medens 33 er fælles Meierier. Ved 17 Meierier anvendes Dampkraft.

Fra 4 af Meierierne har man ingen Opgave kunnet erholde.

Ved de øvrige 51 Meierier indmaales i 1900 13 226 476 kg. Melk, hvorhos ved Afdelingsstation under Kristiania Meieri 973 294 kg. Melk. Af den indmaalede Melkemængde havde 2 Meierier over 700 000 kg., 4 Meierier over 500 000 kg. og 13 Meierier over 300 000 kg.

32 af Meierierne har opgivet at have tilsammen kjærnet 61 132 kg. Smør, 16 990 kg. Fedost, 110 459 kg. Magerost og 60 651 kg. Mysost.

Meierierne beskæftigede i 1900 ved den egentlige Meierivirksomhed 35 Mænd og 65 Kvinder, tilsammen 100 Personer, mod i 1895 henholdsvis 27 og 52, tilsammen 79 Personer.

For Ladestødet Son er opgivet Sons Meieri, anlagt 1879 med indveiet aarlig 50 000 kg. Melk, produceret 800 kg. Smør. Desuden solgt 2 000 kg. Fløde og 46 000 kg. Melk; sysselsætter 2 Kvinder. Da Meieriet antagelig faar sin Melk fra Vestby, vil Meieriernes Antal i Amtet formentlig være at opgive til 56 med 102 Personer.

Amtsdyrlægerens Antal var ved Udgangen af 1900: 10. Ved Udgangen af 1895 var deres Antal 8.

Oversigt
over Kreaturholdet i Amtets Landdistrikt 1865—1900.

Efter de i Forbindelse med Folketællingerne indhentede Opgaver var Kreaturholdet i Amtets Landdistrikt saaledes:

A a r .	Heste.	Storfæ.	Faar.	Gjeder.	Svin.
1865.	12 724	51 731	37 344	1 027	7 587
1875.	13 122	57 316	29 754	664	6 414
1890.	13 063	56 334	20 356	227	7 093
1900.	15 240	58 445	10 899	214	16 516

For hvert Hundrede af Befolkningen holdtes der altsaa af:

A a r .	Heste.	Storfæ.	Faar.	Svin.
1865.	12.2	49.5	35.7	7.3
1875.	11.8	51.4	26.7	5.8
1890.	13.7	58.9	21.3	7.4
1900.	13.5	51.7	9.7	14.6

Af Fjærkræ m. v. holdtes:

A a r .	Høns.	Ænder.	Gjæs.	Kalkuner.	Bikuber.
1890.	71 128	553	1 040	522	3 617
1900.	128 057	1 113	1 215	680	3 677

3. Skogdrift.

Efter Lensmændenes Opgaver er Skogene i Amtet gaaet frem i Nesodden (mærkbart), i Vestre Aker og i Østre Aker (muligens lidt), samt i Vestby, Urskog og Eidsvold, for sidstnævnte 3 Herreders Vedkommende dog kun med Hensyn til Tæthed og Veksterlighed, medens Dimensionerne er gaaet tilbage, uforandrede i Asker, Bærum, Kraakstad, Skedsmo, Nannestad (Nannestad neppe mærkbart tilbage), samt i Enebak og Gjerdrum; i sidstnævnte 2 Herreder er dog Dimensionerne gaaet noget tilbage; gaaet tilbage i Aas og Frogn, Nittedalen, Fet (mærkbart), Sørum, Høland (mærkbart), Enebak (mærkbart), Nes, Hurdalen, Fering, Ullensaker (mærkbart).

Skogene bestaar sædvanligvis af $\frac{3}{4}$ Gran, Resten Furu eller Løvtrær (Birk). Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer leveres i betydeligt Omfang fra Vestby, Enebak, Høland, Urskog, Nes, Hurdalen, i noget eller i ringe Omfang fra Amtets øvrige Herreder.

Bygningstømmer kjøbes i Vestre Aker, Østre Aker, Skedsmo, Gjerdrum. Brændeved til eget Behov haves i alle Herreder, undtagen Vestre Aker, Østre Aker, Skedsmo.

Torv benyttes kun i Asker, Nes og Ullensaker.

Nogen Opgave over, hvor stort Kvantum der i Femaaret er aavirket i Amtets Skoge, kan ikke leveres. Det, som er flødet gennem Amtets Vasdrag, er nemlig delvis kommet fra andre Amter.

Efter Lensmændenes Opgaver er der gennem de forskjellige Vasdrag i Amtet flødet følgende Kvanta Tømmer:

1. Gennem Gjersjøen med Hvidebjørn Elv — Ljansvasdraget — fra Oppegaard, Ski, Nordby samt en Del af Østre Aker:

For Femaaret 1896—1900 mangler Opgave; for Femaaret 1891—1895 var der flødet gennemsnitlig 1 109 Tylvter pr. Aar.

2. Gennem Nordmarkens Vasdrag med den øverste Del af Akerselven, omfattende Dele af Vestre Aker og Nittedalen samt Dele af Ringerike og Hadeland:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	3 217	2 705	3 286	2 507	2 893	14 608
Meterfavne Stokkeved	1 810	1 577	1 305	1 598	1 495	7 785

altsaa gennemsnitlig i Femaaret 2 922 Tylvter Tømmer og 1 557 Meterfavne Stokkeved aarlig mod henholdsvis 3 107 og 1 672 i Femaaret 1891—1895. Stokkevedens Længde opgives til 3 m.

3. Gennem Sørkedalens Vasdrag, omfattende Dele af Vestre Aker, Østre Bærum og Ringerike:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	3 047	3 357	2 895	2 406	2 467	14 172
Meterfavne Stokkeved	1 229	1 325	1 588	1 279	1 563	6 984

altsaa gennemsnitlig i Femaaret 2 834 Tylvter Tømmer og 1 397 Meterfavne Stokkeved aarlig mod henholdsvis 2 889 og 1 122 i Femaaret 1891—1895.

4. Gennem Fredrikshaldske Vasdrag er flødet og optaget ved Skulerud Lændse:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	16 820	18 308	18 373	18 292	40 184	111 977
Slibetømmer.....	1 666	2 212	2 640	2 397	6 217	15 132

altsaa gjennemsnitlig 22 394 Tylvter Tømmer og 3 026 Tylvter Slibetømmer aarlig mod gjennemsnitlig 18 017 Tylvter Tømmer aarlig i forrige Femaarsperiode. Tømmeret, som optælles ved Skulerud Lændse, kommer gennem Hølandselven og Sitskogelven og delvis fra Urskog (1 330 Tylvter aarlig).

Gjennem Bielve til Vormen og Glommen er flødet:

5. Gjennem Nitelven fra Nittedalen, Hakedalen og Hadeland efter Optælling ved Nes Lændse i Hakedalen:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	954	1 511	1 788	1 659	2 890	8 802
Meterfavne Stokkeved	388	240	358	240	365	1 591

altsaa i Gjennemsnit aarlig 1 760 Tylvter Tømmer og 330 Meterfavne Stokkeved mod i forrige Femaarsperiode i Gjennemsnit aarlig 1 307 Tylvter Tømmer ved og 529 Tylvter nedenfor Lændsen (altsaa tilsammen 1 836 Tylvter Tømmer) samt 425 Meterfavne Stokkeved.

6. Gjennem Lerelven med Kverndøla fra Hadeland, Bjerke og Nannestad samt Skedsmo, efter Optælling ved Lersund Lændse:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	4 568	5 425	5 690	3 824	6 355	25 862

altsaa i Gjennemsnit aarlig 5 172 Tylvter Tømmer mod i forrige Femaar 3 795 Tylvter.

7. Gjennem Hurdalssjøen med Bielve, Stensjøelv, Skrukkeli-vasdraget, Hæggeelven, fra Hurdalen, Nannestad, Toten og Hadeland er sluppet i Vasdraget:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer og Smaalast.....	23 000	27 000	22 000	28 000	25 900	125 900

eller gjennemsnitlig aarlig 25 180 Tylvter, medens der af dette Kvantum er optalt ved Knai Lændse:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer.....	2 300	5 730	5 300	6 074	6 250	25 654
hvoraf Smaalast.....	1 600	4 230	4 000	4 500	5 000	19 330

altsaa gjennemsnitlig aarlig 1 265 Tylvter Tømmer og 3 266 Tylvter Smaalast.

8. Gjennem Mjøsen og Vormen, fra Eidsvold, Fering og Nes:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Fra Fering, 8 Alen 7 Toms	1 000	1 000	1 200	1 000	1 000	5 200 Tylvter
- Biriog Biridalen, 8½ Al. 7"	5 000	4 500	13 200	12 600	14 000	49 300 —

9. Gjennem følgende Elve i Nes:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Tylvter Tømmer fra Dystaaen..	357	310	733	56	331	1 787
— — — Sagstuaen	698	952	812	439	1 048	3 949
— — — Uven og Faldaen..	1 591	1 330	2 321	3 016	1 873	10 131

altsaa aarlig henholdsvis 357, 790, 2 026 Tylvter mod i forrige Femaarsperiode henholdsvis 444, 862 og 3 038 Tylvter.

10. Gjennem Lyssjøaaen i Eidsvold. I forrige Femaarsperiode blev gjennemsnitlig flødet 127 Tylvter aarlig.

Før Femaaret 1896—1900 foreligger ikke nogen Opgave fra Lensmanden i Eidsvold.

Gjennem Hovedvasdraget Glommen er i Femaaret flødet efter de ved Fetsund Lændse foretagne Optællinger:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Sum Tylvter Tømmer ...	384 985	432 125	519 106	433 851	551 485

altsaa gjennemsnitlig aarlig 464 310 Tylvter mod 311 730 Tylvter i forrige Femaarsperiode. Det større Tømmers Dimensioner opgives til 11 Alen 8¹/₂ Toms Top; Smaalastens er ikke opgivet.

Fra Fetsund og Lillestrøm Jernbanestationer er fra 1 Juli 1895 til 30 Juni 1900 til Kristiania ført følgende Kvanta Tømmer:

Budgetaar.	Planker, Bord, Lægter, Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton.	Ton.	Ton.
1895/1896	72 789.00	16 387.90	13 481.60
1896/1897	81 329.99	19 582.70	16 367.20
1897/1898	92 718.55	19 082.80	20 526.30
1898/1899	81 489.35	21 008.72	22 587.60
1899/1900	58 734.00	28 337.10	14 408.10
Tilsammen	387 060.89	104 399.22	87 370.80
Gjennemsnitlig aarlig	77 412.18	20 879.84	17 474.16
mod i forrige Femaar	58 868.34	23 494.64	16 998.88

Med Smaalensbanen er i Femaaret fra Jernbanestationerne i Amtet ført til Kristiania:

Budgetaar.	Planker, Bord og Lægter.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton.	Ton.	Ton.
1895/1896	3 309.30	2 667.52	4 047.90
1896/1897	5 240.26	4 255.60	1 645.18
1897/1898	4 974.46	2 241.70	1 543.40
1898/1899	1 871.90	5 027.40	1 354.20
1899/1900	2 794.80	3 511.80	1 351.40
Tilsammen	18 190.72	17 704.02	9 942.08
Gjennemsnitlig aarlig	3 638.12	3 540.80	1 948.42
mod i forrige Femaar	3 513.27	4 359.92	2 475.19

Med Hoved- og Kongsvingerbanerne er ført til Kristiania fra Jernbanestationerne i Nedre og Øvre Romerike med Undtagelse af Fetsund og Lillestrøm :

Budgetaar.	Af Planker, Bord, Lægter, Stav. Ton.			Af Tømmer, alle Slags. Ton.			Af Brænde og Baghun. Ton.		
	Fra Nedre Romerike.	Fra Øvre Romerike.	Tilsammen.	Fra Nedre Romerike.	Fra Øvre Romerike.	Tilsammen.	Fra Nedre Romerike.	Fra Øvre Romerike.	Tilsammen.
1895/1896	18 489.00	6 367.50	24 856.50	5 888.60	7 906.72	13 795.32	7 678.10	1 786.26	9 464.36
1896/1897	15 869.34	6 937.24	22 806.58	6 800.50	7 897.51	14 698.01	4 843.22	682.31	5 525.53
1897/1898	21 127.50	4 824.48	25 951.98	7 743.86	9 584.32	17 328.18	4 348.74	2 481.70	6 830.44
1898/1899	20 349.80	6 460.80	26 810.60	7 096.80	11 736.90	18 833.70	7 170.20	2 441.83	9 612.03
1899/1900	16 265.55	4 541.26	20 806.81	5 906.30	8 221.10	14 127.40	7 324.55	2 500.60	9 825.15
Tilsammen	92 101.19	29 131.28	121 232.47	33 436.06	45 346.55	78 782.61	31 364.81	9 892.70	41 257.51
Gjennemsnitlig aarlig	18 420.24	5 826.30	24 246.54	6 287.21	9 069.31	15 356.52	6 272.96	1 978.54	8 251.50
mod i forrige Femaar	4 425.17	11 954.52	16 379.69	5 003.82	11 325.73	16 329.55	7 967.41	3 012.08	10 979.49

Med Kristiania — Drammenbanen er i Femaaret fra Jernbanestationerne i Amtet ført til Kristiania:

Budgetaar.	Planker, Bord, Lægter, Stav.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton.	Ton.	Ton.
1895/1896	677.30	2 002.80	606.43
1896/1897	949.20	1 507.50	901.20
1897/1898	2 205.90	2 060.20	243.10
1898/1899	1 863.26	2 900.63	687.30
1899/1900	1 731.53	1 378.30	550.40
Tilsammen	7 427.19	9 849.43	2 988.43
Gjennemsnitlig aarlig mod i forrige Femaar	1 485.45 972.52	1 969.88 1 745.95	597.68 1 113.66

Med Hovedjernbanen: fra Jernbanestationerne i Aker Herred (Bryn og Grorud) er i Femaaret ført til Kristiania:

Budgetaar.	Planker, Bord, Lægter.	Tømmer, alle Slags.	Brænde og Baghun.
	Ton.	Ton.	Ton.
1895/1896	73.10	714.70	40.10
1896/1897	461.20	232.40	12.40
1897/1898	6 808.00	100.00	5.00
1898/1899	10 242.10	129.36	36.90
1899/1900	11 228.25	309.90	30.60
Tilsammen	28 812.65	1 486.36	125.00
Gjennemsnitlig aarlig	5 762.53	297.27	25.12

Skogene eies i Vestby, Sørum og Gjerdrum kun af Indenbygdsboende; i Skedsmo og Fering er det kun ubetydeligt, som eies af Udenbygdsboende.

Derimod i Bærum, Kraakstad, Enebak, Høland, Urskog, Fet, Nittedalen, Nes, Nannestad og Hurdalen eies Skogene i betydeligt Omfang af Udenbygdsboende; i de øvrige Herreder kun delvis og i ringe Mængde.

For Eidsvold Herred er opgivet, at 1 000 Maal eies af Udlændinge, hvorimod der for de øvrige Herreder ikke er opgivet noget i saa Henseende.

Af Lændser findes i Amtet følgende:

i Vestre Aker: 1. Maridalens Lændse, som sysselsætter 2 à 3 Mand fra Begyndelsen af Mai til Begyndelsen af Oktober.

2. Bogstad Lændse, som sysselsætter 2 à 3 Mand i samme Tidsrum som foran.
- i Sørum: 3. Jutil-, Rømua- og Hammer-Lændserne. Arbejdsstyrken ikke opgivet.
- Høland: 4. Skulerud Lændse sysselsætter i Almindelighed 35 Mand fra 1 Mai til 14 Oktober.
- Fet: 5. Fetsund Lændse sysselsætter i Almindelighed 3 til 400 Mand fra 1 Mai til 1 Oktober.
- Hakedalen: 6. Nes Lændse. Nittedalens Lensmand har ikke opgivet, at Lændse haves.
- Skedsmo: 7. Borgen og Lersund Lændser sysselsætter i Almindelighed 18 Mand fra Mai til 31 Juli.
- Hurdalen: 8. Knai Lændse sysselsætter 6 Mand fra 1 Mai til 30 Juni.
- Nannestad: 9. Kraakfoss Lændse.
- Nes: 10. Runden Lændse.

Priserne paa Ved opgives af Lensmændene pr. Meterfavn i Gjennemsnit til:

Distrikter.	Birk.	Or.	Furu.	Gran.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
For Aker og Follo	13.94	11.50	11.86	11.00
mod i Femaaret 1891—1895 ..	11.25	7.59	9.14	8.21
- Nedre Romerike	10.86	8.25	8.13	7.71
mod i Femaaret 1891—1895 ..	9.29	6.60	7.00	6.50
- Øvre Romerike	10.71	7.83	7.57	7.14
mod i Femaaret 1891—1895 ..	7.59	6.00	7.00	6.21
For Amtet	11.81	9.17	9.19	8.62
mod i Femaaret 1891—1895 ..	9.38	6.56	8.01	7.20

Under 5 April 1900 stiftedes efter Indbydelse af Amtmanden og en Flerhed af Amtets Ordførere Akershus Amts Skogselskab med Formaal at virke for Skogens Bevarelse og Fornyelse inden Amtet.

4. Fabrikdrift.

Efter den af Fabrikinspektørerne afgivne Beretning fandtes der ved Udgangen af 1900 følgende Antal Fabriker i Amtet:

1. Landbrugs- og Skogsbedrift:			
3 Frøenserier, 1 Torvstrøfabrik,..... ialt		4	Bedrifter
2. Transport- og Isbedrift:			
Kehrrad- og Sopindretninger	ialt	2	—
3. Stenbrud og Forarbeidelse af Sten og Jordarter:			
Udvinning af Sten og Jordarter		2	Bedrifter
Kalk- og Cementfabriker		4	—
Mørtelfabriker		1	Bedrift
Teglværker		18	Bedrifter
Glasværker		1	Bedrift
		<u>26</u>	—
4. Metalindustri og mekaniske Værksteder:			
Metalvarefabriker (for uædle Metaller)		1	Bedrift
Mekaniske Værksteder og Støberier samt Skibsbyggerier		8	Bedrifter
Voiturfabriker		1	Bedrift
Spiger-, Stifte-, Traad-, Søm- og Skruefabriker ...		4	Bedrifter
Finere Jern- og Staalindustri (Værktøj og Instrumenter)		1	Bedrift
		<u>15</u>	—
5. Kemisk Industri:			
Fabriker for Olie, Tran, Lys, Sæbe og Soda ialt		2	Bedrifter
Do. - kunstig Gødning og Kraftfødermel		1	Bedrift
Do. - eksplosive Stoffe og Fyrværkerisager		1	—
Tændstikfabriker		2	Bedrifter
Farve- og Fernisfabriker, Limfabriker	ialt	6	—
		<u>12</u>	—
6. Anlæg for elektrisk Belysning og Kraft		9	—
7. Textilindustri:			
Spinderier, Væverier, Blegier, Farverier, Gardinfabriker	ialt	9	Bedrifter
Vat- og Filtfabriker	-	2	—
Baand- og Lidsefabriker, Rebslagerier, Fiskegarn- og Snørefabriker	-	3	—
		<u>14</u>	—
8. Papirindustri:			
Trømasse-, Cellulose- og Papirfabriker	ialt	6	Bedrifter
Anlæg for Tag- og Beklædningspap		4	—
		<u>10</u>	—
	Overføres	92	Bedrifter

Overført 92 Bedrifter

9. Træindustri:

Sagbrug, Høvlerier samt Vedsagerier.....	ialt 96	Bedrifter	
Trævarefabriker, Snedkerier og Guldlisterfabriker	14	—	
Tøndefabriker, Bødkerier	1	—	
			111 —

10. Industri for Nærings- og Nydelsesmidler:

Møllebrug	ialt 58	Bedrifter	
Bagerier etc.....	3	—	
Slagterier	1	—	
Meierier, Margarinsmørfabriker, Ysterier	16	—	
Bryggerier, Gjærfabriker, Mineralvandfabriker ...	2	—	
			80 —

11. Industri for Beklædning og Rensning:

Værksteder for øvrige Beklædningsgjenstande	1	—	
---	---	---	--

12. Polygrafisk Industri:

Bogtrykkerier	2	—	
---------------------	---	---	--

Tilsammen 286 Bedrifter

mod ifølge Lensmændenes Opgaver ved Udgangen af 1895 156, der dog betegner større industrielle Anlæg.

Ved de ovennævnte Antal Bedrifter beskæftigedes ved Udgangen af 1900 ialt 8 018 Personer, hvoraf 5 761 voksne Mænd og 1 436 Kvinder.

5. Forskjellige Næringer.

Antallet af Handlende efter Bevilling udgjorde ved Udgangen af 1900 322 mod 281 i 1895, nemlig i:

Asker	17	Skedsmo	47	Nes	30
Bærum	29	Nittedalen	14	Eidsvold, ikke opgivet.	
Vestre Aker	21	Fet	11	Hurdalen	8
Østre Aker	28	Sørum	7	Fering	4
Nesodden, ikke opgivet.		Urskog	12	Nannestad	17
Aas og Frogn	9	Høland	15	Ullensaker	25
Vestby	3	Enebak	10	Gjerdrum	7
Kraakstad	8				

altsaa i Aker og Follo	115	i Nedre Romerike....	116	i Øvre Romerike.....	91
mod i 1895	91	mod i 1895	84	mod i 1895	106

Forbrugs-, Spare- og Handelsforeninger, som ved Udgangen af 1900 var i Virksomhed — Nr. 1 til Nr. 17 — samt saadanne Foreninger, hvis Virksomhed ophørte i Løbet af Femaaret 1896—1900:

Herred.	Foreningens Navn.	1900.			1895.		
		Naar oprettet.	Antal Medlemmer ved Udgangen af 1900.	Omsætning i Aaret 1900.	Naar oprettet.	Antal Medlemmer ved Udgangen af 1895.	Omsætning i Aaret 1895.
				Kr.			Kr.
Bærum.....	1. Lommedalens Handels- og Spareforening.....	1876	76	75 558.38	1876	80	55 000.00
	2. Bærums Meieri og Handelsforening	1887	62	70 000.00	-	-	-
	Østre Bærums Handelsforening ...			Sluttet 1898.	1895	85	26 000.00
	Vestre Bærums Handelsforening ..			For denne foreligger ingen Opgave fra 1895.			
Vestre Aker	3. Nydalens Forbrugsforening.....	1879	114	105 703.00	1883	105	95 269.00
	4. Lysaker Handelsforening	1897	230	128 000.00	-	-	-
	5. Rød Handelsforening.....	1891	115	107 167.00	-	-	-
	Bestum Handelsforening.....			Nedlagt 1899.	-	-	-
	Kjelsaas Handelsforening.....			Nedlagt 1899.	-	-	-
Østre Aker	Grorud Handelsforening.....			Nedlagt 1900; for denne foreligger ikke Opgave fra 1895.			
	Bryn Handelsforening			Nedlagt 1900.	-	-	-
Skedsmo	Lillestrøms Forbrugsforening.....			Konkurs 1896.	1889	87	43 911.78
Fet.....	6. Fet Spareforening.....	1870	44	114 000.00	1870	46	60 000.00
	7. Nerdrumsstrandens Handelsforening	1898	59	44 600.00	-	-	-
	8. Gandalens Handelsforening	1897	123	47 000.00	-	-	-
	9. «Samhold».....	1898	138	38 000.00	-	-	-
Urskog	Blaker Husholdtsforening.....			Nedlagt 1899.	1874	183	25 875.28
Høland	10. Hennes Forbrugsforening.....	1870	138	137 000.00	1870	130	88 000.00
	11. Løken Forbrugsforening	1870	72	34 909.00	1870	79	49 200.00
	12. Skreppestad Forbrugsforening	1875	80	20 000.00	1875	59	35 000.00
	13. Mo Forbrugsforening.....	1872	50	38 285.00	1872	37	25 400.00
	14. «Samhold».....	1871	68	53 249.25	1871	64	40 000.00
Enebak	15. Enebakstrandens Handelsforening..	1896	112	28 500.00	Ophørt 31 December 1900.		
	16. Enebak Aktiemeieri & Landhandleri	1888	52	54 000.00	1888	63	44 000.00
Eidsvold	17. Langset Forbrugsforening.....	1894	109	62 569.88	1894	112	40 000.00
	Bøhn Forbrugsforening			Ophørt 1899.	1888	125	50 000.00
Ullensaker	Ullensakers Handelsforening			Ophørt 1898.	1871	87	53 000.00

Altsaa for det hele Amt ved Udgangen af

1900.... 17 Foreninger med 1 642 Medlemmer og Kr. 1 158 541.51 Omsætning i 1900
1895.... 15 (17) — - 1 342 — - - 730 656.06 — - 1895

Pr. 31 December 1895 bestod 17 Foreninger; i Femaaret ophørte 4; Rest 13;
siden er oprettet 10 — ; deraf ophørt 6; — 4

Tilsammen pr. 31 December 1900: 17 Foreninger.

Af Rettigheder til Udskjænkning og Smaasalg af Øl og Vin fandtes der ved Udgangen af 1900 følgende:

i Aker og Follo.....	19	almindelige,	32	indskrænkede,	31	begrænsede Rettigheder;
- Nedre Romerike.....	1	—	3	—	4	—
- Øvre Romerike.....	6	—	4	—	43	—

Tilsammen 26 almindelige, 39 indskrænkede, 78 begrænsede Rettigheder.

Blandt de 26 almindelige Rettigheder: Bærums Øl- og Vinsamlag i Sandviken, oprettet 1899.
Skedsmo Do. Do. - Lillestrøm, — 1891.
Ullensakers Ølsamlag, Gardermoen, — 1889.

Ved Udgangen af 1895 havde i Aker og Follo 35, i Nedre Romerike 11 og i Øvre Romerike 8 Rettigheder, hvorhos der i Ullensaker var et Samlag til Udskjænkning af Øl paa Gardermoen og tillige en Rettighed i Nannestad, ogsaa indskrænket til Tiden under Vaabenøvelserne paa Gardermoen om Sommeren.

Af Stenbrud forefindes efter Lensmændenes Opgaver 14 for Brydning af Granit, nemlig:

i Asker 2: med 15 Arbeidere i 52 Arbeidsuger: 700 Ton, Kr. 15 750 Produktionsværdi,
- Vestre Aker 3: fra disse Anlæg: Sogn, Taasen, Myrer, er kun oplyst: «ikke drevet i 1900»,
- Østre Aker 6: 68 Arbeidere i 52 Uger: 1 750 Kub.-Favne Kr. 31 500,
- Nittedalen 1: 8 — - 49 — 1 050 m³ « 7 056,
- Nannestad 2: 6 — - 32 — 800 m³ « 1 600,
hvorefter den samlede Produktionsværdi i 1900 kun udgjorde Kr. 55 906 mod den i 1895 opgivne Produktionsværdi Kr. 123 500 fra 9 af de dengang drevne 10 Stenbrud.

Om Blaastensbruddet i Østre Aker og Feltspatbruddet i Nesodden, som var drevet i 1895, nævner de respektive Lensmænd intet.

I s s k u r dreves i Femaaret i Herrederne Asker, Vestre Aker, Nesodden, Frogn og Vestby efter Lensmændenes Opgaver for 1900 saaledes:

Herred.	Anlæg.	Ishuse.	Stabler.	Arbeidsstyrke, Mænd.	Arbeidsuger.	Udbytte.
Asker (1 Anlæg ikke drevet i 1900).....	11	18	-	174	52	Ton. 29 400
Vestre Aker.....	1	-	5	10	4	3 500
Do. Do. (bortsatte til Bryggerier).....	2	-	O p g a v e m a n g l e r.			-
Nesodden.....	7	21	-	¹⁾ 181	41	45 551
Frogn.....	4	4	-	96	21	12 200
Vestby.....	3	4	-	57	11	3 955
Tilsammen	28	-	-	-	-	-
mod i Femaaret 1891—1895	29	30	11	461	206	93 953

¹⁾ og 52 Heste.

Af Anlæg for Torvdrift findes følgende:

Herred.	Anlæg.	Arbejdsstyrke i 1900.	Ar- bejds- uger i 1900.	Produktion i 1900.	
				Mængde.	Værdi.
					Kr.
Aas og Frogn.	Frogns Torvstrøinteressentskab	4	8	700 m ³	350.00
Kraakstad.	Kraakstad Torvstrøelskab	2	6	470 m ³	564.00
Skedsmo.	Lillestrøm Torvstrøfabrik	16	8	3 700 B $\text{\textcircled{B}}$	6 300.00
	Skedsmo Strø- og Brændtorv- fabrik	10	18	1 571 B $\text{\textcircled{B}}$	2 199.40
Nes.	Guldkjernmosens Torvfabrik: . .	ikke i Drift i Aaret 1900.			
Eidsvold.	Eidsvolds almindelige Torv- fabrik	7 Md., 8 Kv.	9	1 000 m ³	1 600.00
	Bækkedals Brændtorvfabrik . . .	7 Md., 6 Kv.	7	650 m ³	1 300.00
Hurdalen.	Hurdals Torvstrøfabrik	4	13	300 m ³	450.00
Ullensaker.	Bjørnemyrens Torvfabrik	18	4	596 m ³	2 384.00

Altsaa havde Amtet ved Udgangen af 1900 9 Anlæg for Torvdrift mod 6 i 1895; for de 8 Anlæg, som var i Drift i 1900, opgives Arbejdsstyrken at have været tilsammen 68 Mænd og 14 Kvinder med tilsammenlagt 73 Arbejdsuger mod henholdsvis 67 Mænd, 14 Kvinder og 32 Arbejdsuger i 1895. Produktionens samlede Værdi i 1890 = Kr. 15 147.40 mod Kr. 7 796.00 ved de 6 Anlæg i 1895, ligesom dens samlede Mængde i 1890 ca. 8 500 m³ mod 4 322 m³ i 1895.

I Asker haves et Anlæg for Baadbygning, der beskjæftiger 5 à 6 Mand.

Ifølge den officielle Statistik fandtes der ved Udgangen af 1900 i Aker og Follo (Kjøbstaden Drøbak og Ladestederne ikke iberegnet) 62 Seilfartøier og 12 Dampfartøier med en Tonnage af henholdsvis 5 718 og 14 450 og Bemanding henholdsvis 244 og 188.

Af det ovenanførte Antal Skibe var 23 over 50 Ton med en samlet Drægtighed af 13 209 og Bemanding 295.

I udenrigsk Fart gik 35 Seilfartøier med en Tonnage af 5 133 og 11 Dampfartøier med Tonnage af 8 910.

Af Indsjødampskibe hjemmehørende i Amtet fandtes i 1900 17, drægtig 327 Ton Netto, med 287 nom. Hestekræfter og 75 Mands Besætning.

«Foreningen til Fremme af Fiskeriet i Kristianiafjorden indenfor Drøbak» har fortsat sin gavnlige Virksomhed.

Dens Formand, Hofjægermester Gjerdrum, har velvillig meddelt mig, at der ifølge foretagen Optælling ved Kristiania Brygger i de forskjellige Aar er indkommet Fisk af alle Slags til en Værdi af:

i 1896.....	Kr. 145 397.00
- 1897.....	« 169 046.00
- 1898.....	« 219 397.00
- 1899.....	« 246 722.00
- 1900.....	« 228 300.00

Værdien af den Fangst, som foregaar udenfor den optællede, anslaaes til 25 à 30 000 Kroner.

Af Torsk alene blev der i 1899 fisket 82 410 Stkr., i 1900 101 350 Stkr. til en Værdi af Kr. 116 810.

Som det af Beretningen fremgaar, har Foreningen bl. a. ved Udsættelse af Torsk, Ørret- og Østersyngel virket for sit Formaal.

Fældede Elgsdyr:

i 1896.....	59, hvoraf 21 Koller,
- 1897.....	34, « 17 —
- 1898.....	56, « 30 —
- 1899.....	62, « 30 —
- 1900.....	28, « 12 —

ialt 239

mod i Femaaret 1891—1895..... 569.

Fældede Rovdyr og Rovfugle, hvorfor Præmier er udbetalt:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Gauper.....	1	-	-	-	1
Ræve.....	450	400	357	507	501
Ørne.....	-	1	-	-	1
Hønehøge.....	210	181	171	201	189
Falke.....	-	7	5	21	6
Hubroer.....	22	7	1	8	6
Maare.....		(Fra 1 Juli 1900)			29
Otere.....	-	-	-	-	6
Lommer.....	-	-	-	-	6
Spurvehøge.....	-	-	-	-	178

I Præmier udbetalt tils. Kr. 2 368 Kr. 1 992 Kr. 1 782 Kr. 2 458 Kr. 2 502

6. Distriktets Tilstand i Almindelighed.

1. De i Femaaret thinglæste og aflæste Panteheftelser i fast Eiendom udgjorde:

Sorenskriverier.	Thinglæsninger.		Aflæsninger.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Aker.....	4 324	43 245 889	2 633	21 728 139
Follo.....	1 496	4 592 889	965	2 805 363
Nedre Romerike.....	1 720	9 005 136	1 054	3 693 516
Nes.....	814	2 735 103	800	2 558 168
Eidsvold.....	760	3 260 790	540	2 458 799
Tilsammen	9 114	62 839 807	5 992	33 243 985
mod i Femaaret 1891—1895..	7 186	28 061 990	4 565	14 937 130

2. I Femaaret er der afholdt Tvangsauktioner som nedenfor anført:

Sorenskriverier.	Over fast Gods.		Over Løsøre.	
	Antal.	Salgssum.	Antal.	Salgssum.
		Kr.		Kr.
Aker.....	100	1 167 547	58	30 360
Follo.....	39	269 026	51	20 339
Nedre Romerike.....	49	429 339	-	-
Nes.....	23	230 950	29	11 637
Eidsvold.....	52	1 038 576	19	6 445
Tilsammen	263	3 135 438	157	68 780
mod i Femaaret 1891—1895..	237	2 434 546	275	177 678
Anm. Medtages her (lige- som foran under Nr. 1) for Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten tilsammen ..	3	936	2	1 300
forandres ovenstaaende Tal- rækker for Follo til.....	42	269 962	53	21 639
Tilsammen	266	3 136 374	159	70 080
Medtages endvidere Kjøb- staden Drøbak.....	28	35 510	10	6 046
forandres Talrækkerne for Follo til.....	70	305 432	63	27 685
Tilsammen	294	3 171 884	169	76 126

medens de ovenstaaende Talrækker for Aker, Nedre Romerike, Nes og Eidsvold forbliver uforandrede.

3. Antallet af Udpantninger i Femaaret udgjorde:

	for Skatter.		for Andet.	
i Aker og Follo Fogderi ..	28 909 til	Beløb Kr. 934 981,	2 839 til	Beløb Kr. 44 771
- Nedre Romerike — ..	6 021 -	- - 186 976,	264 -	- - 10 302
- Øvre Romerike — ..	5 555 -	- - 129 273,	2 235 -	- - 60 840
Tilsammen	40 485 til	Beløb Kr. 1 251 230,	5 338 til	Beløb Kr. 115 913
mod i Femaaret 1891—1895	30 973 -	- - 916 173,	4 231 -	- - 110 157

4. Antallet af Eksekutioner i Femaaret udgjorde:

i Aker og Follo Fogderi	2 208 til samlet	Beløb Kr. 1 772 563
- Nedre Romerike —	630 -	- - 955 266
- Øvre Romerike —	952 -	- - 500 489

Tilsammen 3 790 til samlet Beløb Kr. 3 228 318
 mod i Femaaret 1891—1895 3 730 - - - 1 874 702

5. Ifølge den officielle Statistik behandlede ved Forligelseskommissionerne i Amtet i Femaaret følgende Antal Sager:

Aar.	Samlet Antal Sager.	Forligt, hævet eller afvist.	Heraf Sparebankforlig.	Afgjorte ved Kjendelser.	Udsat.	Henviste til Retten.
1896	9 127	7 990	7 353	393	5	739
1897	9 014	7 937	7 345	399	3	675
1898	8 975	7 954	7 415	433	1	587
1899	10 651	9 119	8 340	691	2	839
1900	12 594	10 335	9 220	1 102	4	1 153
Tilsammen	50 361	43 335	39 673	3 018	15	3 993
Gjennemsnitlig aarlig	10 073	8 667	7 935	604	3	799
mod i Femaaret 1891—1895	9 293	8 203	7 529	459	2	629

6. Ifølge den officielle Statistik viser Amtets Sparebanker, Aker og Follo Sparebanker derunder indbefattet, følgende Stilling i Femaaret:

Aar.	Indskydernes Antal.	Deres Tilgodehavende.	Sparebankernes eget Fond	Den hele under Forvaltning staaende Kapital.
		Kr.	Kr.	Kr.
1896	23 006	15 387 800	2 647 642	18 135 042
1897	24 477	16 776 098	2 733 570	19 620 668
1898	26 448	18 764 334	2 845 064	21 699 398
1899	28 373	19 684 774	2 816 795	22 615 419
1900	29 622	19 791 219	2 733 301	22 679 026
mod i 1895	22 247	14 352 410	2 626 507	17 111 217

Indskydernes Antal er saaledes i Femaaret steget med 7 375 og Forvaltningskapitalen med Kr. 5 567 809, henholdsvis 33 Pct. og 32.5 Pct.

7. Under Overformynderiernes Forvaltning i Amtets Landdistrikt henstod aarlig:

efter Middeltal for Femaaret 1891—1895 Kr. 1 976 633

i 1896	-	2 181 043, fordelt paa 790 Myndlinger,
- 1897	-	2 129 304 — - 778 —
- 1898	-	2 998 570 — - 781 —
- 1899	-	2 808 042 — - 807 —
- 1900	-	2 841 907 — - 816 —

8. Ifølge den officielle Statistik vedkommende Skiftevesenet overgaves i Femaaret følgende Antal Boer til Konkursbehandling:

Sorenskriverier.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900 ¹⁾ .	Ialt i Femaaret.	Ialt i Femaaret 1891—1895.
Aker	21	17	10	37	40	125	36
Follo	2	2	2	-	2	8	5
Nedre Romerike	1	3	3	9	12	28	11
Nes	6	8	9	9	3	35	5
Eidsvold	3	3	3	6	5	20	10
Tilsammen	33	33	27	61	62	216	67

¹⁾ Desuden Akkordforhandlingsboer henholdsvis: 10, 2, 0, 0, 4.

9. Tjenerløn og Arbejdspriser. (Se Tabellen næste Side.)

10. I Aarene 1890—1894 var Antallet af Justitssager, i hvilke Straf ilagdes, gennemsnitlig pr. Aar 78, de derunder Straffældte 97, og Antallet af Politisager 63, de derunder Straffældtes Antal 90.

I Tidsrummet 1895—1899 stiller Forholdet sig ifølge den officielle Statistik, som nedenstaaende Schema viser:

A. Justitssager.

Aar.	Antal Sager, hvori Straf er ilagt.	Antal straffældte Personer:		
		Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1895	80	78	26	104
1896	69	80	12	92
1897	93	95	20	115
1898	117	126	29	155
1899	134	149	26	175
Gjennemsnitlig pr. Aar	98	105	22	127

9. Tjenerløn og Arbejdspriser, udarbejdet efter Lensmændenes Indberetninger for:

Fogderier.	Tjenestegutter.	Tjenestepiger.	Husmænd:				Dagarbejdere (Mænd):				Dagarbejdere (Kvinder):			
			Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.		Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
			Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Aker og Follo	289	151	1.70	1.48	1.05	0.87	2.41	2.22	1.32	1.00	1.45	1.14	0.90	0.84
Nedre Romerike.....	262	146	1.57	1.25	0.81	0.58	2.14	1.70	1.25	0.85	1.37	1.10	0.77	0.53
Øvre Romerike.....	263	148	1.66	1.28	0.93	0.64	2.17	1.72	1.41	0.91	1.44	1.07	0.74	0.56

Værdien af Tjenestefolks Kost og Logis hos deres Husbond har Lensmændene ansat for:

	Tjenestegutter.	Tjenestepiger.
i Aker og Follo	til Kr. 290	Kr. 225
- Nedre Romerike.....	- - 250	- 190
- Øvre Romerike.....	- - 240	- 189

B. Politisager.

Aar.	Antal Sager, hvori fældende Dom afsagdes.	Antal ved Dom straffældte Personer:			Antal Personer, der efter Forelæg har vedtaget Straf:		
		Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.	Mænd.	Kvinder.	Tilsammen.
1895	58	82	6	88	589	59	648
1896	83	104	4	108	1 156	105	1 261
1897	85	115	8	123	975	68	1 043
1898	73	128	8	136	902	69	971
1899	115	154	15	169	1 366	98	1 464
Gjennemsnitlig pr. Aar	83	116	8	124	998	80	1 078

11. Ifølge de af Det statistiske Centralbureau leverede Opgaver over Skyldmarkens gennemsnitlige Værdi i Amtets Thinglag, beregnede efter de i Femaaret foretagne Salg af faste Eiendomme, udgjorde Værdien for hvert af Aarene 1896—1900 henholdsvis 2 049, 1 882, 2 126, 1 987 og 1 997 Kroner, altsaa i Gjennemsnit for Femaaret 2 015 Kroner mod 2 168 Kroner i Femaaret 1891—1895.

12. Fattigvæsenet. Efter den officielle Statistik understøttedes følgende Antal Hovedpersoner i Amtets Landdistrikt:

	I Femaaret 1886—1890 gennemsnitlig.	I Femaaret 1891—1895 gennemsnitlig.	1896.	1897.	1898.	1899.
Deraf:	3 797	3 868	3 927	3 987	3 995	4 003
i Aker og Follo	1 516	1 627	1 760	1 841	1 865	1 957
- Nedre Romerike	1 029	1 028	1 006	1 005	1 017	946
- Øvre Romerike	1 252	1 213	1 161	1 141	1 113	1 100

Fattigvæsenets Udgifter udgjorde efter den officielle Statistik:

Aar.	Hvoraf til Indkjøb af faste Eiendomme og Opførelse af nye Bygninger.	Fattigvæsenets kontante Udgifter med Tillæg af Lægdshold og Naturalydelse og med Fradrag af Refusioner.	
1896	Kr. 437 627	Kr. 2 593	Kr. 379 796
1897	- 424 107	- 997	- 368 004
1898	- 430 485	- 521	- 376 497
1899	- 481 096	- 5 041	- 417 800

13. Efter den officielle Statistik udgjorde det hele Beløb af Amts- og Herredsskatter (med Tillæg af Skolekredsens Udredsler):

Aar.	Herredsskat (herunder Skolekredsens, Værkers og Brugs Udredsler).	Amtsskat.	Tilsammen.
1896	Kr. 915 195	Kr. 188 095	Kr. 1 103 290
1897	- 954 953	- 188 094	- 1 143 047
1898	- 1 001 586	- 188 095	- 1 189 681
1899	- 1 080 445	- 201 531	- 1 281 976
1900	- 1 298 953	- 226 162	- 1 525 115

I Gjennemsnit	Kr. 1 248 603
mod i Femaaret 1891—1895	- 995 570

Paa Amtskommunen hvilede ingen Gjæld.

Paa Herredskommunerne hvilede derimod følgende Gjæld:

ved Udgangen af 1895	Kr. 1 117 948
- — - 1896	- 1 143 492
- — - 1897	- 1 748 749
- — - 1898	- 1 961 839
- — - 1899	- 2 394 214
- — - 1900	-

14. Landdistriktets ved Skatteligningen for 1895 antagne Formue og Indtægt udgjorde henholdsvis:

	Kr. 117 901 000	Kr. 19 813 000
og i 1896	- 122 373 000	- 20 410 000
- 1897	- 126 010 000	- 21 092 000
- 1898	- 134 540 000	- 22 403 000
- 1899	- 163 781 000	- 25 037 000
- 1900	- 177 073 000	- 27 010 000

15. Af Brandforsikringsindretninger findes, naar Akershus. foreningen, hvis Sæde er i Kristiania, medtages, følgende 12:

Foreningernes Navne.	Op- ret- tet.	Forsikringssum 31 December 1900.			Forsikringssum 31 December 1895.		
		For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Akershus Brand- assuranceforening for Bygninger...	1844	146 048 650	-	146 048 650	137 690 961	-	137 690 961
Follo Løsøre- brandassurance- forening	1864	-	4 168 483	4 168 483	-	3 650 974	3 650 974
Urskog Brand- assuranceforening	1864	1 387 970	358 550	1 746 520	1 078 710	148 590	1 227 300
Hølands gjensidige Brandforsikrings- indretning	1888	2 899 905	695 280	3 595 185	2 538 695	438 184	2 976 879
Fet gjensidige Brandassurance- forening	1888	-	1 064 702	1 064 702	-	913 595	913 595
Gjerdrum Løsøre- brandassurance- forening	1895	-	870 000	870 000	-	826 210	826 210
Ullensakers Løsøre- brandforsikrings- forening	1884	-	1 576 690	1 576 690	-	1 479 000	1 479 000
Nes Løsøre- brandforsikrings- forening	1883	-	2 547 850	2 547 850	-	2 350 300	2 350 300
Nannestad Brand- assuranceforening	1888	75 000	1 084 710	1 159 710	76 640	1 029 060	1 105 700
Eidsvold gjensidige Løsørebrand- forsikr.sforening.	1884	-	2 445 587	2 445 587	-	1 722 519	1 722 519
Eidsvold gjensidige Brandforsikrings- forening for Bygninger	1900	5 409 120	-	5 409 120	-	-	-
Sørums gjensidige Brandforsikrings- forening for Løsøre	1897	-	1 002 144	1 002 144	-	-	-
Tilsammen		155 820 645	15 813 996	171 634 641	141 385 006	12 558 432	153 943 438

I den almindelige Brandassuranceforening var Bygninger i Amtets Landdistrikt forsikrede til følgende Beløb:

ved Udgangen af 1895	Kr. 37 021 260
— - 1900:	
I Landafdelingen	Kr. 36 651 070
- Kjøbstadafdelingen	24 393 670
	61 044 740
Altsaa en Forøgelse i Femaaret af Kr. 24 023 480 mod i Femaaret 1891	
— 1895 Kr. 10 740 240.	

7. Kommunikationsvæsenet.

I Femaaret er med Statsbidrag anlagt 2 tertiære Jernbaner, i Urskog og Høland. Urskogbanen fra Bingsfoss til Bjørkelangen, med en Længde af 25.6 km. og et Kostende af Kr. 506 000.00, aabnedes for Drift den 19 Oktober 1896. Hølandsbanen — fra Bjørkelangen til Skullerud — har en Længde af 28.8 km. og kostede ca. Kr. 600 000.00. Den er trafikeret fra 16 December 1898.

Efter længere Forhandlinger blev disse Baner sammensluttede til en og Betingelserne herfor approberede ved kgl. Res. af 10 September 1898, ligesom der senere er meddelt Samtykke til Banens Forlængelse og Tilknytning til Kongsvingerbanen ved Sørumsanden

Allerede fra første Driftsaar af har Banen dækket sine Udgifter og givet en Smule Overskud.

Endvidere er der i Femaaret bygget en elektrisk Bane med normal Sporvidde fra Majorstuen til Holmenkollen. Dens Længde udgjør 6.36 km. med Anlægsomkostninger Kr. 1 102 180.00.

Den blev i sin Helhed aabnet for Drift den 31 Mai 1898 og gav det første Regnskabsaar — 1899 — et Udbytte til Aktionærerne af 4 Pct. Det følgende Aar uddeltes intet Udbytte, men der er Grund til at tro, at Foretagendet vil fremtidig bære sig og give et rimeligt Udbytte.

Af faste Skydsstationer findes i Amtet 44, ved hvilke der holdes 99 faste og 68 Reserveheste. Tilsigelseskifter findes ikke. Amtskommunens Andel i Udgifterne — $\frac{1}{6}$ — udgjør Kr. 3 015.00.

Af Færgesteder haves 7 offentlige, hvoraf 3 for Amtets Regning.

Med Hensyn til Veivæsenet henvises til vedlagte af Amtsingeniøren udarbejdede Tabel, hvorefter der ved Udgangen af 1900 fandtes:

516.9 km. Hovedvei	mod	505.7 km. i 1895
1 242.7 - Bygdevei	-	1 217.9 - - -

Tils. 1 759.6 km. rodelagt Vei mod 1 723.6 km. i 1895.

Desuden findes i Urskog 38 og i Nes 21 km. rodelagt Ridevei. Forøgelsen udgjør saaledes 36 km.

Af de i Femaaret udførte Hovedveianlæg kan nævnes «Kløften—Nes» i Ullensaker, der væsentlig afløser gammel Hovedvei, og Dele af Skedsmokorset—Kraakfossveien i Skedsmo, Gjerdrum og Nannestad, der afløser gammel Bygdevei.

Opgave

over

Akershus Amts Veinet ved Afslutningen af Femaaret 1896—1900.

Herreder.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Til- sammen Hoved- og Bygdevei 1900.	Ridevei 1900.	Udført Veiarbejde:		Vedligeholdelsesudgifter:			Sum Vedlige- holdelses- udgifter.	Godt- gjørelse for Natural- arbejde.	Pr. Skyld- mark.
					Nye Anlæg.	Om- læg- ninger.	Udbetalt af Herreds- kassen.	Materialarbeidets Værdi:				
								Sommer.	Vinter.			
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Vestby	19.9	60.3	80.2	-	-	-	-	8 000.00	2 000.00	10 000.00	-	4.30
Kraakstad	15.9	81.4	97.3	-	-	-	2 164.30	8 250.00	6 590.00	17 004.30	5 056.25	2.50
Aas og Frogn	45.1	85.9	131.0	-	-	-	-	10 450.00	6 100.00	16 550.00	-	1) 2.75
Nesodden	7.7	43.8	51.5	-	1.2	-	250.00	tils. ca. 2 250.00		2 500.00	1 386.00	-
Aker, østre og vestre ²⁾	41.7	128.0	169.7	-	10.0	12.8	100 000.00	-	-	-	-	-
Bærum	23.0	55.2	78.2	-	-	-	4 049.70	9 842.18	4 875.12	18 767.00	9 710.96	4.00
Asker	12.3	38.5	50.8	-	-	2.0	1 000.00	tils. ca. 2 000.00		3 000.00	-	3.50
Høland	41.0	104.0	145.0	-	18.0	-	850.00	17 100.00	3 750.00	21 700.00	7 645.61	2.55
Urskog	22.0	55.0	77.0	38.0	-	0.5	-	10 346.00	1 966.40	12 312.40	3 537.00	2.00
Enebak	11.6	73.1	84.7	-	-	-	-	Ikke opgivet		-	8 220.64	5.00
Fet	24.0	42.3	66.3	-	3.0	-	140.00	9 970.00	5 034.00	15 144.00	7 780.00	2.55
Sorum	21.0	30.0	51.0	-	-	-	-	5 465.00	2 120.00	7 585.00	7 509.76	5.50
Skedsmo	27.8	20.8	48.6	-	-	3.1	³⁾ 5 093.04	Ikke opgivet		-	9 762.45	5.00
Nittedalen	25.6	18.4	44.0	-	1.9	2.8	-	4 417.50	4 336.00	8 753.50	4 188.30	3.00
Nes	19.2	130.8	150.0	21.0	-	2.5	500.00	19 800.00	4 700.00	25 000.00	-	-
Eidsvold	48.1	64.5	112.6	-	-	3.5	3 150.99	16 215.00	2 582.50	21 948.49	9 650.47	4.50
Ullensaker	53.8	58.9	112.7	-	-	10.0	1 167.60	22 475.00	7 015.00	30 657.60	11 976.61	4.20
Gjerdrum	8.3	26.8	35.1	-	-	2.6	345.88	tils. 5 500.00		5 845.88	3 314.37	3.00
Nannestad	17.9	71.0	88.9	-	1.0	8.0	807.00	11 604.00	5 506.00	17 917.00	-	-
Hurdalen	9.0	51.0	60.0	-	-	-	640.70	1 686.00	671.00	2 997.70	1 824.03	2.50
Fering	22.0	3.0	25.0	-	-	-	-	1 020.00	1 240.00	2 260.00	1 378.00	2.00
Tilsammen	516.9	1 242.7	1 759.6	59.0								

1) Kun Aas. 2) Naturalarbeidet ophævet fra 1 Januar 1898. Hovedveiens Vedligehold bestrides delvis af Amtet. Bygdeveiens Vedligehold bestrides helt af Herredet. 3) Indbefattet Broombygning.

Veivæsenets Udgifter har ifølge den officielle Statistik udgjort:

A a r.	Herredskommunerne.				Amtskommunen.						Tilsammen Herreds- kommunerne og Amts- kommunen.
	Anlæg og Ombygning af Bygde- veie og Broer derpaa.	Vedlige- holdelse.	For- øvrigt.	Til- sammen.	Anlæg og Omlægning af Hoved- veie og Broer derpaa.	Vedlige- holdelse af Hovedveie og Broer derpaa.	Bidrag til Herreder.	Løn- ninger.	Andre Udgifter.	Til- sammen.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	66 141	72 734	19 575	158 450	-	60 263	4 000	12 964	6 428	83 655	242 105
1897.....	52 795	81 619	13 017	147 431	3 026	69 948	11 183	3 360	1 405	88 922	236 353
1898.....	85 511	51 993	50 652	188 156	7 485	79 462	2 000	16 900	626	106 473	294 629
1899.....	107 233	82 168	53 331	242 732	45 133	78 603	1 000	7 016	871	132 623	375 355
1900.....	127 827	59 343	81 180	268 350	34 789	86 763	-	4 824	5 093	131 469	399 819
Tilsammen	439 507	347 857	217 755	1 005 119	90 433	375 039	18 183	45 064	14 423	543 142	1 548 261
Gjennemsnitlig aarlig	87 901	69 571	43 551	201 023	18 087	75 008	3 637	9 013	2 885	108 630	309 652
Før Femaaret 1891— 1895 gjennemsnitlig	51 983	57 748	19 275	129 006	22 078	54 177	-	11 759	5 673	93 687	222 693

Kombineret Veiadmistration for Stat og Amt er indført fra 14 April 1897.

Veivedligeholdet foregaar fremdeles i samtlige Distrikter undtagen Aker ved Veistykhavere.

Veivogternes Antal var ved Udgangen af 1895 11, ved Udgangen af 1900 19 foruden Akers 30 Veivogtere, hvortil Amtskassen bidrager ialt Kr. 1 500.00 aarlig. Veivogternes Mindsteløn fastsattes af Amtstinget i 1900 til Kr. 600.00 aarlig med Stigning efter Kvalifikation til Kr. 720.00.

B. Byerne.

Om Kjøbstaden Drøbak samt Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten har Byfogden i Drøbak afgivet den hermed følgende Beretning, til hvilken jeg henviser.

Kristiania den 5 Marts 1903.

Ole Furu.

Beretning

om den økonomiske Tilstand i Kjøbstaden Drøbak samt i
Ladestederne Son, Hølen og Hvitsten
i Femaaret 1896—1900.

Drøbak.

Handelen er omtrent som forrige Femaar.

I Stedets Haandværksdrift har ikke været at mærke nogen Forandring i Femaaret.

I Henseende til Skibsrederiet skal oplyses, at ved Udgangen af 1900 hørte hjemme paa Stedet 4 Buxerbaade, 6 Seilskibe, som benyttes i udenrigsk Fart (tilsammen 2 060 Reg.-Ton) samt 46 mindre Fartøier som Jagter o. l. til en Drægtighed af 1 144.5 Ton, hvilke ikke vides deltagende i udenrigsk Fart; denne sidste Opgave er dog ikke paalidelig, da disse Fartøier hyppig skifter Eiere og Hjemsted, uden at saadant anmeldes for Toldvæsenet.

Med Hensyn til den faste Skydsstation, Gader, Veie og Brygger er i Femaaret ikke indtraadt nogen Forandring.

Middelskolens Forberedelsesklasser er sløfet og bestaar Lærerpersonalet foruden af Skolens Bestyrer tillige af 3 mandlige og 2 kvindelige Lærere. Middelantallet af Elever har i Middelskolen udgjort 90 Elever aarlig.

Folkeskolen har i Femaaret gennemsnitlig været besøgt af 314 Elever aarlig.

Forsaavidt angaar Polituorden og Forbrydelser frembyder det sidste Femaar ingen væsentlig Forandring; heller ikke Ædrueligheds- og Sædelighedsforholdene.

Udvandring til fremmede Verdensdele er ikke foregaaet over Drøbak i Femaaret.

Byens Vandværk har vist sig tilfredsstillende, ligesom den i Forbindelse med samme staaende Kloak.

Byen har faaet nyt tidsmæssigt Strømbad, der eies af et Aktieselskab.

Det i tidligere Femaarsberetning omtalte Arbeidersamfund bestaar fremdeles, og er der i 1899 oprettet en Arbejderforening.

Ved Udgangen af 1900 udgjorde Assurancesummen for Husene Kr. 1 945 060.

Ligningsforretningen for 1896 udviser en antagen Formue af Kr. 1 534 400 og skatbar Indtægt Kr. 175 261 og for 1900 henholdsvis Kr. 1 621 800 og Kr. 216 012; de ilignede Skattebeløb har udgjort i 1896 Kr. 17 608 og i 1900 Kr. 22 784. I Ligningsforretning for 1900 er Follo Sparebanks Formue ansat til Kr. 130 000 og med antagen Indtægt af Kr. 7 000.

Budgettet er opgjort for 1896 med Kr. 38 000, hvoraf til Fattigvæsenet Kr. 9 000 med udlignet Skattebeløb Kr. 20 012, for 1897 henholdsvis: Kr. 38 500, 9 000, 23 120, for 1898: Kr. 38 000, 9 200, 22 340, for 1899: Kr. 37 760, 8 500, 22 000, for 1900: Kr. 41 000, 8 500, 24 892.22.

Saa vel Follo Sparebank som Drøbaks Brændevinssamlag bidrager fremdeles til Skolepenge for begavede Børn paa Middelskolen, samt til andre almenyttige Foranstaltninger paa Stedet.

S o n .

Efter indhentede Oplysninger er ingen væsentlige Forandringer foregaaet i Femaaret.

Paa Stedets Skibsværft er ikke bygget noget nyt Skib, hvorimod Værftet har havt større Reparationer af 26 Barkskibe, 3 Brigger og 4 Skonnerter med samlet Drægtighed 25 907 Reg.-Ton. Arbeidsstokken gennemsnitlig 6 000 Dagsværk.

Af andre industrielle Anlæg blev for ca. 3 Aar siden opført en Damp-sag med tvende Høvelmaskiner, der beskjaeftiger 45—50 Mand 9 Maaneder af Aaret.

Stedets Handels-, Haandværks- og Arbejderforhold har i Femaaret ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring.

Ædrueligheds- og Sædelighedsforholdene er gode.

Stedets økonomiske Stilling har ingen synderlig Fremgang havt, da flere har tabt ikke ubetydeligt paa Seilskibe, der er forliste uden at være assurerede.

Gadernes Længde uforandret.

Bryggernes Længde 445.36 m.

Nogen Handels-, Haandværks- eller Sømandsforening har Stedet ikke.

Undervisning i Husfid og Haandgjerning foregaar kun i Folkeskolen.

Formue og Næring udgjorde 1896: Kr. 234 250 og Kr. 113 457, 1897: Kr. 221 900 og Kr. 118 870, 1898: Kr. 246 900 og Kr. 143 745, 1899: Kr. 298 200 og Kr. 115 684, 1900: Kr. 288 550 og Kr. 165 570.

Hølen.

Af industrielle Anlæg har Stedet en Mølle, et Frørenseri og en mindre Sag. Møllen og Sagen benyttes udelukkende — den første til Bonde-maling og den anden til Bondeskur. Da der ikke er Aargangs Vand i Almindelighed, er Sagen kun i Drift i Flomtiden. Sagens Drift har forøvrigt været ganske ubetydelig. Møllen beskjæftiger, naar den er i Drift, 3—4 Mand, Sagen 3 og Frørenseriet 2 Mand.

Stedets Handels-, Haandværks- og Arbejderforholde er uforandrede.

Sædeligheds- og Ædruelighedsforholdene maa siges at være meget gode.

Undervisning i Husfid og Haandgjerning foregaar kun i Folkeskolen.

Gadernes Længde er som tidligere.

Stedets økonomiske Stilling har ingen væsentlig Fremgang havt. Efter Ligningsprotokollen har Formue og Næring været: 1896: Kr. 163 300 og Kr. 39 870, 1897: Kr. 135 200 og Kr. 39 470, 1898: Kr. 135 100 og Kr. 43 315, 1899: Kr. 139 300 og Kr. 43 705, 1900: Kr. 148 900 og Kr. 41 625.

Hvitsten.

Ifølge indhentede Oplysninger er Forholdene i Ladestedet i det hele taget omtrent de samme som ved Afgivelsen af forrige Femaarsberetning; dog er Stedets Skibsfart og økonomiske Evne gaaet meget tilbage, hvorimod Handels-, Haandværks- og Arbejderforholdene er omtrent uforandrede.

Sædeligheds- og Ædruelighedsforholdene er meget gode.

Paa Stedet er hjemmehørende 9 Fartøier af samlet Drægtighed 6 628.41 Reg.-Ton.

Gadernes Længde er som tidligere.

Formue og Næring er i Femaaret henholdsvis: 1896: Kr. 782 900 og Kr. 61 700, 1897: Kr. 787 450 og Kr. 74 100, 1898: Kr. 639 300 og Kr. 71 850, 1899: Kr. 664 200 og Kr. 61 130, 1900: Kr. 799 200 og Kr. 83 350.

Drøbaks Byfogedkontor $\frac{31 \text{ December } 1900}{4 \text{ Mai } 1901}$.

Carl Gl. Dahl,
kst.

III.

Kristiania.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand i Kristiania
i Femaaret 1896—1900.

Medfølgende af Kristiania Magistrat afgivne Beretning angaaende Kristiania Bys økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900 vedtages herved som underdanigst Femaarsberetning for nævnte Tidsrum for dette Overøvrighedsdistrikts Vedkommende.

Kristiania Stift, 14 Marts 1902.

M. Rye.

I. Befolkningsforholde m. v.

Kristiania Bys Udstrækning har i den forløbne Femaarsperiode ikke undergaaet nogen Forandring.

Derimod udviser Folkemængden en meget stærk Vækst. Antallet af hjemmehørende Indbyggere udgjorde nemlig ifølge de kommunale Folketællinger ved Udgangen af:

A a r.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Ialt.	Tilvækst	
				ialt.	pro mille.
1895	83 848	99 008	182 856	8 139	46.58
1896	88 107	104 034	192 141	9 285	50.78
1897	93 695	109 642	203 337	11 196	58.27
1898	102 701	118 554	221 255	17 918	88.12
1899	104 075	122 348	226 423	5 168	23.36
1900, 3 Decbr.	103 954	123 672	227 626	1 203	5.79

For sidstnævnte Aar er Tallene anførte som Resultat af den pr. 3 December 1900 afholdte almindelige Folketælling, idet der ingen særskilt kommunal Tælling afholdtes.

Forudsætter man, at Tilvæksten i 1900 har vedvaret jævnt Aaret ud, skulde Byen ved Aarets Udgang have havt 227 735 Indbyggere.

Tilvæksten i Femaaret har altsaa udgjort 44 879 eller i Gjennemsnit aarlig 8 976 Individuer. Den har imidlertid været meget ujevn. Medens Aaret 1898 udviste en Vækst større end noget tidligere Aar siden Byudvidelsen i 1878, maa man gaa tilbage til Aaret 1882 for at finde en mindre Folketilvækst i Kristiania end i 1900. Angaaende Befolkningens Fordeling efter Alder, Kjøn og Fødested skal man forøvrigt henvise til de medfølgende Aargange af de kommunale statistiske Aarbøger, der indeholder detaljerede Oplysninger herom.

Folkemængdens Bevægelse i hvert af Periodens Aar sees af følgende Tabel:

A a r.	Antal Ægtevielser.	Antal registrerede Levendefødte.	Antal registrerede Døde.	Antal Personer udvandrede til oversjøiske Steder.
1896.....	2 116	6 794	3 566	400
1897.....	2 273	7 047	3 368	277
1898.....	2 612	7 475	3 569	252
1899.....	2 767	8 286	4 116	244
1900.....	2 750	8 307	3 688	594

Beregnet pr. 1 000 Indbyggere af hvert Aars Middelfolkemængde var de tilsvarende Forholdstal:

1896.....	11.29	36.23	19.02	2.13
1897.....	11.49	35.64	17.03	1.40
1898.....	12.30	35.21	16.81	1.19
1899.....	12.36	37.02	18.39	1.09
1900.....	12.11	36.58	16.24	2.62

Byens raske Vækst i Femaaret skyldes ikke nogen usædvanlig Stigning i Fødsler eller Nedgangen i Dødsprocenten, — uagtet vistnok disse Momenter og navnlig da det sidste maa tillægges nogen Vægt —, men forklares i første Række af den stærke Indvandring saavel fra Indlandets Byer og Landdistrikter som fra Udlandet, der navnlig gjorde sig gjældende under 1897 og 1898. Af den samlede Tilvækst i Femaaret skyldes alene ca. 43.7 Pct. den naturlige Folkeforøgelse, medens de øvrige 56.3 Pct. (25 277 Personer) udgjør Indvandringsoverskuddet. For de enkelte Aar stiller Forholdet sig saaledes:

A a r.	Fødselsoverskud.	Indvandringsoverskud.	Tilsammen.
1896	3 228	6 057	9 285
1897	3 679	7 517	11 196
1898	3 906	14 012	17 918
1899	4 170	998	5 168
1900	4 619	÷ 3 307	1 312

Udvandringen til oversjøiske Steder har gennem hele Perioden holdt sig adskillig lavere end i de foregaaende Femaar, saa at man maa gaa lige tilbage til Femaaret 1861—1865 for at finde en saa liden oversjøisk Udvandring fra Byen.

For de tre sidste Femaar har den hele Udvandring over Kristiania udgjort:

i Aarene 1886—1890 tilsammen	53 548,	hvoraf	hjemmehørende	i Kristiania	6 130,
- — 1891—1895	— 33 772,	—	—	—	3 715,
- — 1896—1900	— 19 645,	—	—	—	1 767.

Af de i sidste Femaar udvandrede var 786 Mandkjøn og 981 Kvindekjøn. 204 var Børn under 15 Aar.

Sundhedstilstanden har gennemgaaende været meget god. De af Lægerne og fra Sygehusene indsendte Anmeldelser over smitsomme og epidemiske Sygdomme viser følgende Tal:

1896:	34 355	Syge eller	178	af hvert	1 000	Indbyggere	ved Aarets	Udgang,
1897:	32 187	—	—	158	—«—	—«—		
1898:	31 646	—	—	143	—«—	—«—		
1899:	39 509	—	—	174	—«—	—«—		
1900:	29 533	—	—	130	—«—	—«—		

I det foregaaende Femaar (1891—1895) anmeldtes resp. 232, 206, 181, 160 og 184 Sygdomstilfælde af samme Art for hvert Tusinde af Befolkningen.

Af de farligere smitsomme Sygdomme optraadte ifølge de indsendte Anmeldelser Difteri med i:

1896:	304	Tilfælde,	20	Dødsfald	eller	6.5	Pct.	Dødelighed,
1897:	225	—	18	—	-	8.0	-	—
1898:	385	—	19	—	-	4.93	-	—
1899:	423	—	33	—	-	7.8	-	—
1900:	360	—	13	—	-	3.61	-	—

I det foregaaende Femaar 1891—1895 anmeldtes henholdsvis 432, 267, 431, 658, 496 med en Dødelighed af 23.61, 30.33, 18.30, 17.17, 6.85 Pct.

Sygdommen har saaledes ligesaalidt i det sidste Femaar som i det foregaaende havt nogen større epidemisk Udbredning, og dens Dødelighed er gaaet betydelig ned, hvilket antages at skyldes Behandlingen med Indsprøjtning af antidifterisk Serum.

Under Sygdomsbetegnelsen Strubehoste eller Croup, som vistnok i de fleste Tilfælde ikke har været andet end Difteri, er anmeldt:

i 1896:	36	Tilfælde	og	17	Dødsfald,
- 1897:	51	—	-	15	—
- 1898:	42	—	-	10	—
- 1899:	11	—	-	6	—
- 1900	er de som Croup anmeldte Tilfælde erkjendt som Difteri.				

Skarlagensfeber er anmeldt med følgende Antal Tilfælde:

1896:	404	med	7	Dødsfald	eller	1.73	Pct.	af	Anmeldte,
1897:	414	-	9	—	-	2.17	—	«—	
1898:	624	-	19	—	-	3.04	—	«—	
1899:	1 122	-	25	—	-	2.22	—	«—	
1900:	763	-	23	—	-	3.01	—	«—	

De tilsvarende Tal var i det foregaaende Femaar (1891—1895) henholdsvis:

Tilfælde.	Dødsfald.	Pct.
436	36	8.25
287	36	12.22
671	47	7.00
906	61	6.73
577	30	5.20

Af de anmeldte Tilfælde af Skarlagensfeber er behandlet i Sygehus:

i 1896	76.49	Pct.,
- 1897	83.58	-
- 1898	88.78	-
- 1899	91.80	-
- 1900	89.74	-

hvilket i Forbindelse med de trufne Desinfektionsforanstaltninger maa antages at have holdt Sygdommen nede. Nogen større Epidemi har Kristiania ikke havt siden Epidemien i Aarene 1883—1887.

Nervefeber er anmeldt med i

1896:	458	Tilfælde,	60	Døde	eller	13.10	Pct.,
1897:	207	—	30	—	-	14.49	-
1898:	85	—	14	—	-	16.47	-
1899:	96	—	10	—	-	10.42	-
1900:	70	—	10	—	-	14.29	-

For den større Epidemi, der optraadte i 1896, og den mindre i 1897 har man antaget, at Infektion gjenue Melk har spillet en væsentlig Rolle.

I det foregaaende Femaar (1891—1895) havde 1893 det største Antal anmeldte Tilfælde. Der anmeldtes i det Aar dog ikke flere end 101 Angrebne.

Af Børnekopper anmeldtes i 1896 1 Tilfælde (en i Udlandet smittet Styrmand) og i 1898 51 Tilfælde og 5 Dødsfald. Nogen sikker Smittekilde for denne lille Epidemi kunde ikke paavises. Der herskede samtidig en meget stor Epidemi i Middlesborough i England.

Af Influenza anmeldtes:

i 1896.....	800	Tilfælde,	9	Dødsfald,
- 1897.....	1 748	—	13	—
- 1898.....	783	—	9	—
- 1899.....	6 257	—	55	—
- 1900.....	980	—	15	—

et forholdsvis meget ringere Antal end i det foregaaende Femaar.

Af Mæslinger anmeldtes:

i 1896.....	978	Tilfælde,	65	Dødsfald,
- 1897.....	224	—	8	—
- 1898.....	977	—	61	—
- 1899.....	222	—	13	—
- 1900.....	516	—	41	—

De veneriske Sygdomme, som efter en Kulmination i 1882 efterhaanden var aftaget, indtil de naaede sit Lavpunkt i 1888, tiltog igjen efterhaanden og kulminerede i 1897, hvorefter de igjen er aftaget. I Forhold til Folkemængden anmeldtes henholdsvis 1.48, 1.69, 1.67, 1.56 og 1.45 Pct.

Dødeligheden har været usædvanlig liden, nemlig i:

1896.....	3 409	Dødsfald	eller	17.74	pro	mille,
1897.....	3 199	—	-	15.73	-	—
1898.....	3 479	—	-	15.72	-	—
1899.....	3 944	—	-	17.42	-	—
1900.....	3 576	—	-	15.70	-	—

Heri ikke medregnet Nyfødte, døde inden 24 Timer efter Fødselen. Disses Antal udgjorde henholdsvis 101, 104, 71, 124, 112.

Dødelighedsforholdet er beregnet efter Folkemængden ved Aarets Udgang. For 1900 er Tallene foreløbige.

Lungetæring har i Femaaret voldt henholdsvis 484, 531, 604, 629 og 626 Dødsfald.

Med Hensyn til Sundhedskommissionens Virksomhed kan iøvrigt under Henvisning til, hvad der er oplyst i Sundhedskommissionens trykte Aarsberetninger, meddeles følgende:

Med Hensyn til de smitsomme Sygdomme kan anføres, at der i 1896 blev ansat en kvindelig Læge til Bistand ved Kontrollen med de veneriske Sygdomme. Ligeledes blev der truffet Aftale med en Læge om poliklinisk gratis Behandling af Mænd med veneriske Sygdomme, som antages betryggende at kunne behandles udenfor Sygehus. Den kvindelige Læge har under lignende Forhold behandlet Kvinder. I de sidste Aar har Sundhedskommissionen havt Adgang til i enkelte Tilfælde at bistaa med fri Medicin.

Til Bistand ved Modarbejdelsen af de smitsomme Sygdomme overhovedet er fra 1898 ansat en Læge som 2den Sundhedsinspektør. Samtidig med hans

Ansættelse blev der aabnet de praktiserende Læger Adgang til at faa undersøgt tvivlsomme Tilfælde af Difteri og Nervefeber bakteriologisk, og med Tuberkulose-lovens Ikrafttræden fra 1 Januar 1901 er det samme skeet, forsaavidt Tuberkulosen angaar. Iøvrigt er de smitsomme Sygdomme søgt modarbejdede væsentlig paa samme Maade som tidligere.

I det forløbne Femaar er i det hele taget Sundhedskommissionens Virksomhed betydelig øget, først ved forskellige Bestemmelser i den nye Bygningslov, hvoraf navnlig bør fremhæves, at enhver Nybygning, førend den tillades taget i Brug til varigt Ophold for Mennesker, skal undersøges af Sundhedskommissionen, om Benyttelsen kan ske uden Fare for Helbreden —, dernæst ved de i 1897 og 1898 approberede nye Sundhedsforskrifter.

Denne Øgning af Sundhedskommissionens Virksomhed har medført, at dens tidligere 2 Underafdelinger med 1ste Sundhedsinspektør og Ingeniøren som Chefer er forøget med 3 nye, nemlig 1) et Kontor for Undersøgelse m. v. af Arbejderboliger, for hvilken en Ingeniør er ansat som Chef i 1896, 2) en Afdeling for Næringsmiddelkontrollen samt for Kontrol med Stalde og Fjøs med Stadsdyrlægen som Chef samt 3) en Afdeling for Kontrol med smitsomme Sygdomme, der forestaaes af den — som før nævnt — fra 1898 ansatte 2den Sundhedsinspektør.

Af de trykte Oversigter over enkelte vigtigere Dele af Sundhedskommissionens Virksomhed for hvert Aar kan sees, at der i 1896 er vedtaget Instruxer for Sundhedskommissionens kvindelige Læge, den tekniske Assistent hos Sundhedskommissionens Ingeniør, Chefen for Arbejderboligkontoret, Anvisninger til Renhold for Fjøs og Pølsemagerier, Udtalelse angaaende Program for Opførelse af 3 Arbejderboliger for Kommunens Regning. Forskjellige Spørgsmaal vedkommende Kristiania Vandforsyning gennem Frøensvandedningen, Maridals- og Sognsvandedningen var ligeledes i 1896 til Behandling. Der blev afgivet Forestillinger angaaende Politiarresterne, Folkeskolerne, Kloakforholdene, hvorunder Spørgsmaalet om Vandklosetter blev behandlet, — Udtalelser angaaende Indkjøb af Gaarden Frogner til Begravelsesplads for de vestre Bydele, — angaaende Oprettelse af egne Udsalgssteder for Kjød af 2den Klasse, — en ændret Ordning med Hensyn til Kjødkontrollen og Udnyttelse af konfiskeret Kjød. Der blev afgivet Forslag til forandrede Sundhedsforskrifter.

I 1897 vedtoges bl. a. Forslag til Instrux for 2den Sundhedsinspektør, for Stadsdyrlægen, Udtalelse om Lægevagtstationer m. v., om Formandsstillingen i Fabriktilsynet, Forestilling om Forandring af den ældre Bygningslovs § 62, Udtalelse angaaende Nødvendighed af Kommunens Indkjøb af Eiendommen Øvre Nes ved Maridalsvandet, den kunstige Belysning i Folkeskolerne, Skolepulte, Kjødimport, Forestilling om Forandring af § 19 i Plakat af 5 November 1895 angaaende Kjødkontrol.

I 1898 er vedtaget Regler for Renhold, Udluftning m. m. i Systuer, Bundtmagerværksteder og Pelsvarefabriker, Guldsmædværksteder, Regler for Indredning af Stalde, Fjøs, Grisehuse, — Udtalelse om de i Repræsentantskabet

det foregaaende Aar ikke endelig behandlede §§ 18 og 19 i Kristiania Sundhedsforskrifter samt om et Tillæg til § 33. Kontrollen med Røg fra Fabrikpiber, Lokomotiver, Dampskibe o. l. var gjentagende under Behandling og søgt bragt i Orden.

I 1899 vedtoges Regler for Rumindhold og Luftveksel i Arbejdsrum, Regler for Renhold, Udluftning m. m. i Bogbinderier og dermed beslægtede Bedrifter, i Tobaksfabriker og i Barneasylerne, Forslag til Regler for Indredning af Lokumer i nye Bygninger, Udtalelse angaaende Kloakafløb fra Vaaningshuse ved Maridalsvandet, angaaende Forbindelse af Frogner- og Bestumkilen ved en Kanal, angaaende hurtig Fremme af Lovforslag til Forebyggelse af de veneriske Sygdomme. Der udarbejdedes en Veiledning til Pleie af Barselkvinder og nyfødte Børn, der søges uddelt gennem Jordmødrene.

I 1900 vedtoges Regler for Indredning af Kjødbutiker, i Henhold til Tuberkuloseloven Regler for Anmeldelse og Rensning ved Tilfælde af Tuberkulose. I Anledning af den truende Pestfare ansattes om Høsten en Havnelæge, der efter nogle Maaneders Forløb blev afløst af en Havneassistent til Kontrol med Renlighedsforholdene m. v. ombord i Skibe og i Havnens Omgivelser. Blandt afgivne Udtalelser eller Forestillinger kan nævnes angaaende Benyttelse af Kirkegaardene, angaaende Pleiehjem for Fattige, Udgravning og Indskjærmning af Bredderne ved Akerselven, tuberkuløse Skolebørn, Anskaffelse eller Fremstilling af Pestserum, Rottekrig.

Befolkningstilvæksten har medført en tilsvarende Udvidelse af Byggevirksohmheden, som i Femaaret 1896—1900 har været større end nogen sinde. Man henviser i saa Henseende til Tab. 14 i den statistiske Aarvog for Kristiania for 1900.

Heraf fremgaaer, at det i Femaaret bebyggede Areal ialt udgjør 660 365 m² eller næsten dobbelt saa meget som i Aarene 1891—1895 (347 019 m²). Som det vil sees, steg Antallet af Bygningsanmeldelserne fra 916 i 1895 til 1 756 i 1898 eller med ca. 92 Pct., for saa efter den økonomiske Krise i 1899 at falde ned til det halve eller 764 i 1900.

Med Hensyn til Tabellen over de udførte Bygningsarbejder skal man hende Opmærksomheden paa Væksten af Kjøkkenernes eller Leilighedernes Antal. I det foregaaende Femaar var den samlede Tilvækst af nye Leiligheder 7 959 eller ca. 1 592 pr. Aar mod for nærværende Femaar 16 332 eller ca. 3 266 pr. Aar.

Denne Tilvækst har været for stor, selv naar man fratrækker Nedgangen i ældre Leiligheder ved Nedrivningsarbejder og Ildebrande.

Det viste sig derfor, at Leilighederne faldt endel i Pris i 1900 (Tilvæksten i Leiligheder var i 1899: 3 807) paa Grund af Overproduktionen.

Naar den nuværende sterke Nedgang i Byggevirksohmheden for en væsentlig Del siges at være bevirket ved den nye Bygningslov, er dette ikke korrekt, men maa søges i Femaarets store Overproduktion.

Bebyggelsen har i Femaaret væsentlig koncentreret sig saaledes:

- a) I de vestre Bydele: Paa Sorgenfriløkken, Elisenbergløkken, Frogner, Skillebæk samt i og omkring Nils Juels Gade og Oskars Gade mellem Riddervolds Gade og Bygdø Allé.
- b) I de nordre Bydele: Paa Bolteløkken, Christensens Løkke ved St. Hans-Haugen, Herman Foss' Gade og Waldemar Thranes Gade, Nordre Del af Grünerløkken samt ved Bjølsen.
- c) I de østre Bydele: Strøget mellem Sofienberg Kirkegaard og Trondhjemsveien, nordenfor Aakebergveien, paa Vaalerengen og Store Munkeengen.
- d) I de indre Bydele er en større Del af de ældre Bygninger nedrevet og ombygget med store moderne Forretningsbygninger.

Anlæg af Centralopvarmning samt Anlæg af Personelevatorer har taget et stort Opsving, ligesaa Anvendelsen af naturlig Sten som Bygningsmaterial, samt Beton istedetfor Graasten til Fundamentering.

Den kommunale Bygningsadministration har i Femaaret undergaaet en betydelig Forandring.

Ved Udgangen af 1895 var alt vedkommende Bygningsvæsenet henlagt under «Stadskonduktøren» som øverste Chef.

Det faste Personale bestod da af Stadskonduktøren, 3 Assistenters og 3 Kontorister ved Hovedkontoret, hvorunder henlaa Overtilsynet med Bygningslovens Overholdelse samt Ledelsen af de kommunale Byggearbejder m. v.; ved Kontoret for Opmaalings- og Reguleringsvæsenet samt Skattetaksterne var ansat 1 Chef (Opmaalingschefen) samt 3 Assistenters og 1 Kontorist, og ved Bygningsinspektørernes Kontor var ansat 2 Bygningsinspektører, 2 Assistenters og 2 Kontorister, ialt 18 Funktionærer.

I Aaret 1896 blev Reguleringsvæsenet udskilt og henlagt til en egen Chef. I 1897 oprettedes et 3die Bygningsinspektorat og i 1897 og 1898 blev den egentlige kommunale Bygningsadministration udskilt fra Stadskonduktørens Kontorer, idet der oprettedes et Kontor for Kommunens Nybygninger og Tilsyn med kommunale Bygninger (Stadsarkitektens Kontor), samt et Kontor for Anlæg og Tilsyn med Varmeanlæg og øvrige tekniske Anlæg (Kontoret for de kommunale Varmeanlæg).

I 1899 ved Emaneringen af den nye Bygningslov af 26 Mai s. A. udskiltes derhos fra Stadskonduktørens Kontorer Opmaalingsvæsenet samt Skattetakstkontoret og henlagdes under særskilt Chef: Opmaalingschefen.

Efter den saaledes i Løbet af Femaaret 1896—1900 foretagne Omordning af den bygningstekniske Administration bestaar nu Administrationen af følgende to Hovedgrupper, nemlig: A) Den efter Bygningsloven af 26 Mai 1899 foreskrevne Administration samt B) Administrationen vedkommende de for Kommunens Regning foregaaende Byggearbejder.

Til Udførelsen af de under A) sorterende Forretninger er ansat følgende Funktionærer, nemlig:

- a) Ved Bygningschefens Hovedkontor:
1 Bygningschef, 1 Sekretær, 1 Assistent, 1 Inspektør for Heisanlæg og 1 Assistent for denne, 2 Kontorister, 1 Bud.
- b) Ved Bygningsinspektørernes Kontor:
3 Bygningsinspektører, 3 Assisterter, 3 Betjente og 3 Kontorister.
- c) Ved Opmaalingsvæsenet og Skattetakstkontoet:
1 Opmaalingschef, 2 Afdelingsingeniører, 2 Assisterter, 1 Fuldmægtig, 1 Kontorist, 1 Volontør og 2 Kartvidner.
- d) Ved Reguleringsvæsenet:
1 Reguleringschef, 2 Assisterter, 2 Kontrollører og 1 Kontorist.

Til Udførelsen af de under B) sorterende Forretninger er ansat følgende Funktionærer:

- a) Stadsarkitektens Hovedkontor:
1 Stadsarkitekt, 1 Afdelingsarkitekt, 1 Afdelingsingeniør, 2 Arkitektassisterter og 1 Kontorist.
 - Stadsarkitektens Skolebygningskontor:
1 Afdelingsarkitekt, 1 Arkitektassistent.
 - Stadsarkitektens Vedligeholdelseskonto:
1 Afdelingsarkitekt, 1 Arkitektassistent, 1 Bygningsbetjent og 2 Kontorister.
- b) Kontoet for de kommunale Varmeanlæg:
1 Overingeniør, 1 Afdelingsingeniør, 1 Assistent, 1 Bygningsbetjent og 1 Kontorist.

Det samlede Antal Funktionærer er saaledes 53.

2. Næringsdrift m. v.

a) Handel.

For at erholde en Oversigt over, hvorledes Byens Handels- og Skibsfartforholde har stillet sig i Femaaret 1896—1900, har Magistraten som sædvanlig ved tidligere Femaarsberetningers Afgivelse henvendt sig til Kristiania Børs- og Handelskomite med Anmodning om, at denne velvillig vilde meddele en saadan Oversigt.

Som Svar herpaa har Komiteen henvist til de paa sammes Foranstaltning for hvert af Aarene 1896—1900 trykte Aarsberetninger om Byens Handel, Skibsfart og Industri.

Idet man i Enkelthederne henviser til disse Beretninger, skal Magistraten indskrænke sig til paa Grundlag af disse at meddele en Oversigt over Udviklingens Gang paa disse Omraader.

Efter den udprægede Stilstand i det internationale Forretningsliv under Femaaret 1891—1895, begyndte der i anden Halvdel af sidstnævnte Aar saavel ude som hjemme at vise sig forskjellige Tegn paa økonomisk Opgang, der for Norge særlig gjorde sig gjældende ved stærkere Behov af og bedre Priser paa vore vigtigste Udførselsartikler. Denne Bevægelse blev tydeligere for hver

Maaned, og allerede i 1897 viste den hjemlige Handels- og Fabrikdrift et usædvanligt Liv og en Virksomhed, som var saameget mere velkommen paa Grund af den forudgaaende lange Stilstandsperiode. Fra Udlandet indløb jevnlig Beretninger om stærkt Opsving paa det kommercielle og industrielle Omraade, hvilket virkede befrugtende og tillidsvækkende paa det norske Forretningsliv. Samtidig hermed blev Spørgsmaalet om en ny Ordning af Samhandelen med Sverige aktuelt, idet dette Land opsagde den tidligere bestaaende Mellemrigslov for gjennem en deraf følgende Revision og Fornyelse — hvorpaa der gjordes sikker Regning — at tiltvinge sig nye merkantile og industrielle Indrømmelser. Forhandlingerne om en saadan Fornyelse blev imidlertid resultatløse, og i August 1897 afløstes derfor Mellemrigslovens Told- og Handelsbestemmelser af de almindelige Toldtarifer, der for Norges Vedkommende imidlertid var blevne reviderede i mere beskyttelsesvenlig Retning. Den nærmeste Følge heraf var en pludselig og meget stærk industriel Virksomhed, hvorved der blev grundlagt en Mængde nye Fabriker, der under Toldtarifens Beskyttelse skulde erstatte det svenske Tilbud. Spekulationen bemægtigede sig snart denne Bevægelse, samtidig som den kastede sig over Byggevirksomheden og Omsætning af faste Eiendomme saavel her i Byen som i det omliggende Distrikt. Priserne paa Grundeidomme naaede snart en tidligere uanet Høide, og navnlig Forretningsgaarde i Byens Centrum skiftede flere Gange Eiere til stadig stigende Priser, ligesom et betydeligt Antal ældre Gaarde nedreves for at erstattes af store, for Forretningslivet særlig indrettede Bygninger. Flere nye, forholdsvis betydelige Bankinstituter grundlagdes i en Haandvending, og der syntes, navnlig i Aarene 1897 og 1898, ikke at være nogen Vanskelighed ved at skaffe tilveie Millioner af Kroner til Foretagender af snart sagt enhver Art. Bevægelsen var imidlertid efterhaanden kommet ind i et usundt Spor, idet den i stadig voksende Udstrækning blev baaret oppe af et forholdsvis lidet Antal mere eller mindre professionelle Spekulanter — saavel inden- som udenbys —, medens Byens egentlige Forretningsstand for Størsteparten holdt sig udenfor.

De europæiske Pengemarkeder strammedes imidlertid lidt efter lidt, dels paa Grund af politiske Forviklinger og dels som Følge af den store industrielle Aktivitet. Norges Bank satte i Løbet af 1898 sin Vekseldiskonto op fra 4 til $5\frac{1}{2}$ Pct., og den 24 Marts 1899 gik den op i 6 Pct.; men Seddelømløbet tiltog stadig og naaede pr. 7 Juli 1899 et Maksimum af 70.4 Mill. Kroner, hvorved den i Bankloven fastsatte Grænse, 24 Mill. Kroner udover Guldbeholdningen, var overskredet med 5.4 Mill. Kroner. Imidlertid var der straks iforveien indtruffet en Krise, idet et af Byens største Firmaer paa Grund af for store Engagements i Træmassefabriker aldeles uventet havde maattet indstille sine Betalinger. Firmaets snart efterfølgende Konkurs trak to af de nystiftede Aktiebanks, «Den norske Diskontobank» og «Den nordiske Aktiebank», med i sit Fald, hvorved en Mængde Privatpersoner og Banker udover hele Landet led store Tab, idet de to faldne Bankers Aktier i fremtrædende Grad havde gjort Tjeneste som Spekulationspapirer. Disse Begivenheder medførte en pludselig Omvæltning ogsaa i den almindelige Forretningstillid, og der indtraf i de paa-

følgende Maaneder et usædvanlig stort Antal Konkurs i Kristiania; det samlede Antal saadanne var før 1899: 218 mod i 1898: 62, i 1897: 94 og 1896: 65. Navnlig gik det udover de i Byggevirksomheden interesserede Haandværkere og andre. Før at forhindre en fuldstændig Panik havde Norges Banks Direktion fundet at burde træde støttende til ved Afviklingen af de to nævnte Bankinstituter, og dette Skridt bidrog visseligen i høj Grad til at afværge farligere Forviklinger. Efterhaanden er der kommet mere Ro i Sindene; men siden Krisen har Forretningslivet ligget nede, ligesom den industrielle Virksomhed er blevet indskrænket som Følge af Nedgang i Befolkningens Forbrugsevne i Forbindelse med mindre Efterspørgsel og lavere Priser paa flere af vore vigtigste Exportartikler i Løbet af 1900.

Den økonomiske Bevægelse i Femaaret minder i mange Henseender om Begivenhederne i Midten af 1870-Aarene.

Pengemarkedets Tilstand i Perioden vil fremgaa af det ovenfor anførte. Man hidsætter til nærmere Belysning de enkelte Diskontosatser i Norges Bank i Periodens Løb:

			Veksler.
fra	1 Januar	1896.....	3½ Pct.,
-	1 April	—	4 -
-	13 Oktober	—	4½ -
-	20 December	—	5 .
-	24 Februar	1897.....	4½ -
-	17 Juni	—	5 -
-	3 August	—	4½ -
-	25 Januar	1898.....	4 -
-	2 Juni	—	4½ -
-	2 August	—	4 -
-	10 Oktober	—	4½ -
-	2 December	—	5 -
-	9 —	—	5½ -
-	9 Februar	1899.....	5 -
-	17 Marts	—	5½ -
-	24 —	—	6 -
-	3 Oktober	— til 3 December 1900...	6½ -

Gjennemsnitsdiskontoen for Veksler var i de 5 Aar resp. 4.00, 4.64, 4.30, 5.95 og 6.50 Pct.

For Veksleobligationer har Diskontoen den hele Tid været ½ Pct. høiere.

Byens Omsætning med Ulandet er i Femaaret tiltaget adskillig. Dette vil nærmere sees af følgende Opgave over dens Ind- og Udførselsværdier samt over Byens Toldintrader i omhandlede Aar:

A a r.	Indførselsværdi.	Udførselsværdi.	Samlet Omsætning.	Toldintrader.
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
1896.....	132 433	33 935	166 368	13 771
1897.....	144 231	33 655	177 886	16 557
1898.....	145 375	28 748	174 123	20 923
1899.....	155 478	28 276	183 754	21 899
1900.....	145 040	31 661	176 701	19 225

Den forholdsvis betydelige Nedgang i Udførselsværdien fra 1897 til 1898 skriver sig fra Mellemrigslovens Ophør, der for flere Artiklers Vedkommende medførte fuldstændig Stansning i Kristianias Konkurrence paa det svenske Marked.

Træl a s t e x p o r t e n

fra Kristiania har andraget til (Kubikmeter):

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Høvlet Last.....	58 835	76 637	68 911	63 227	79 521
Skaaren —	59 400	64 744	66 418	55 605	57 569
Huggen —	3 662	3 027	4 825	2 910	6 525
Rund —	55 594	58 036	46 245	54 609	82 776
Stav etc.	1 715	2 242	2 881	1 131	2 623
Splitved etc.	2 486	1 455	1 600	716	2 571
Tilsammen	181 692	206 141	190 880	178 198	231 585

Prisen paa Høvellast var paa Høvellastforeningens Møde i 1895 noteret til £ 8 pr. nom Std. for Normaldimensionen 1" \times 7" mixed Gran til gode engelske Havne, men gik i Aarets Løb gradvis op, saa at Foreningen i sit Møde Høsten 1896 ansaa £ 9 for at være passende. Denne Pris holdt sig gjennem 1897, men gik i 1898 noget ned, saa at £ 8-10-0 kan betragtes som gjældende Pris i Aarets anden Halvdel. Paa Grund af enkelte Exportørers Mistillid til Markedet sank disse Noteringer i den første Del af 1899 yderligere ned til £ 8, men gik ud paa Sommeren atter i Veiret, saa at der ved Aarets Udgang under livlig Efterspørgsel kunde noteres £ 9 som Basispris for Gran, medens 1ma Furu ansattes til £ 10.5'. Vaarskibningen i 1900 foregik til en almindelig Pris af £ 8.15/ à £ 9 for Gran med stigende Tendens, indtil Mangel paa Skibsrum og dermed følgende overordentlig stærk Opgang af Fragterne fra August Maaned af bragte Stilstand i Salgene. Da Fragterne atter gik ned ud paa Høsten, og Udlandet fremdeles var villig Kjøber, solgtes adskillige Partier for prompte Skibning til antagelige Priser. Ved Aarets Udgang var Høvleriernes Beholdninger usædvanlig smaa,

Disse Anlæg har gennem hele Femaaret arbeidet under meget gode Konjunkturer. Storbritannien har som tidligere været vor vigtigste Kunde. Foruden til en Mængde andre Lande har ogsaa betydelige Partier, dog adskillig vekslende for de enkelte Aar, været afskibet til Sydafrika og Australien.

Skaaren Last har nydt god Efterspørgsel gennem hele Femaaret, ligesom Priserne har været lønnende. Nord-Frankrige og Belgien har været stærkt i Markedet efter Furubattens, der i 1897 og en Del af 1898 betaltes med op til 175 Frcs. pr. Std. fob. Battens langs Jernbanelinierne steg fra 1896 til 1897 fra 13 à 13½ Øre pr. 2 eng. Fod til 14½ à 15 Øre, men gik atter i det paafølgende Aar noget tilbage.

For de forskjellige Sorter rund Last: Minetømmer, Spirer, Cellulosekub, Pitprops etc., har Priserne ogsaa været fordelagtige, omend ikke i saa høi Grad eller saa jævnt som de forannævnte Sorter.

I det Hele taget viser Femaarsperioden 1896—1900 paa dette Omraade en meget betydelig Bedring i Forhold til de nærmest foregaaende Aar, og samtlige Sagbrugs- og Skoveiere maa antages at have tjent godt.

Det har imidlertid været til adskillig Ulempe for Exportørerne, at Jernbanestrækningen Lillestrøm—Kristiania, som besørger Nedtransporten af det meste af Byens Trælast, i de senere Aar paa Grund af den stærke Vækst i Transportmængderne, ikke helt ud kan siges at have magtet sin Opgave, dels af Mangel paa tilstrækkeligt rullende Materiel, dels som Følge af de trange Stationsforholde ved de to nævnte Stationer. For Tiden søges disse Ulemper fjernede ved de to Stationstomters Udvidelse, ligesom Hovedbanen er ifærd med at lægge et Dobbeltspor paa hele den mellemliggende Strækning.

Træmasseindustrien.

Udførselen af mekanisk Træmasse stiller sig for hvert af Periodens Aar saaledes (i Ton):

Aar.	Riget.		Heraf fra Kristiania.	
	Tør.	Vaad.	Tør.	Vaad.
1896.....	27 814	216 001	10 890	33 272
1897.....	25 124	234 025	10 581	37 068
1898.....	23 221	251 661	9 459	39 365
1899.....	19 768	284 023	8 741	34 265
1900.....	21 546	301 545	6 670	38 052

Uagtet der ikke findes noget Træsliberi inden Byens Grænser, har Træmassetilvirkningen adskillig Interesse for Byen, dels ved dennes Stilling som

Exporthavn for flere Fabriker og dels derved, at betydelige Andele af de i disse Anlæg nedlagte Kapitaler er tilveiebragt af dennes Borgere.

Træmassepriserne har i Femaaret været meget varierende. Aaret 1896 ugunstigt, idet Noteringen da var lige ned i 28 Kr. pr. Ton vaad hvid Masse fob., om de end i Aarets anden Halvdel gik op, saa at Kontrakterne for 1897 kunde afsluttes til 30 à 33 Kr. pr. Ton. I Løbet af dette Aar opnaaedes forholdsvis gode Priser, saa at Aarsudbyttet kunde karakteriseres som ganske tilfredsstillende. Imidlertid indtraf der i 1898 et Omslag, navnlig paa Grund af den i England stigende Import af kanadisk Træmasse, og Priserne gik atter ned til 28 Kr. pr. Ton, for dog ud paa Høsten atter at hæve sig, saa at Stillingen ved den skandinaviske Træmasseforenings Høstmøde kunde betegnes som adskillig bedre. I Løbet af første Halvdel af 1899 sank dog Noteringerne lige ned i 26 Kr. pr. Ton, men gik efter Udbruddet af den transvaalske Krig pludselig og meget stærkt op, saa at der opnaaedes lige op til 42 Kr. pr. Ton, en Pris, som i 1900 som Følge af den stærke Stigning i Forbruget af Avispapir i England yderligere gik i Veiret, saa at der en Tid betaltes lige op til 50 Kr. pr. Ton vaad ordinær Masse for Levering og endnu mere for mindre, prompte Partier.

For vore Træsliberier har Driftsresultatet saaledes været meget forskjelligt i de enkelte Aar. Gjennemsnitlig kan det neppe betegnes som videre tilfredsstillende. Paa det for vor Export vigtigste Marked, Storbritannien og Irland, har gennem hele Perioden Konkurrencen med den amerikanske billige Masse været ganske skarp og i væsentlig Grad bidraget til at trykke Noteringerne. Perioden afsluttedes imidlertid med særlig gode Forhaabninger.

Af k e m i s k Træmasse («Cellulose») udførtes (i Ton):

Aar.	Riget.		Heraf fra Kristiania.	
	Tør.	Vaad.	Tør.	Vaad.
1896.....	68 999	6 181	18 583	1 869
1897.....	75 557	5 599	18 054	3 575
1898.....	72 021	6 919	14 992	4 927
1899.....	75 731	7 490	17 814	3 948
1900.....	94 885	10 288	31 403	4 020

I 1896 var Markedet fast og stigende med god Efterspørgsel, saa at Noteringerne ved Celluloseforeningens Møde i Oktober 1896 lød paa 150 à 155 Kr. pr. Ton prima Sulfitcellulose og 140 Kr. for Sulfatcellulose, medens Noteringerne et Aar i Forveien var resp. 135 Kr. og 130 Kr. pr. Ton. Denne Bevægelse vedvarede ogsaa i 1897, saa at Foreningen i Juni kunde opstille som Normalpriser for Sulfitmasse 160 Kr. og for Sulfatmasse 135—145 Kr. For 1898 blev dog Kontrakterne afsluttede efter noget lavere Priser, idet Frygten for de

mange under Bygning værende nye Anlæg i de celluloseproducerende Lande virkede trykkende, samtidig som ogsaa her den amerikanske Konkurrence var medvirkende. Da Afslutningen af de sædvanlige Leveringskontrakter for 1899 skulde finde Sted, blev Priserne ved spekulative Manøvrer fra interesserede udenlandske Agenter trykkede stærkt ned, men gik snart efter, da man opdagede Nedgangens Aarsag, op igjen efter dog i adskillig Grad at have formindsket Fabrikernes Udbytte for 1899. Den transvaalske Krig og Regnmangel herhjemme drev i sidste Del af samme Aar Cellulosepriserne adskillig i Veiret, men denne Bedring vil væsentlig komme Fabrikkerne tilgode i 1901. Samtidig steg imidlertid Indkjøbspriserne paa de til Fabrikationen fornødne Raastoffe.

Periodens økonomiske Resultat har for denne Branches Vedkommende i det hele taget været nogenlunde tilfredsstillende, — bedst for Aarene 1897 og 1900.

P a p i r - E x p o r t e n

har i Femaaret udgjort følgende Antal Ton (norsk Vare):

Aar.	Riget.		Heraf over Kristiania.	
	Pakpapier.	Træpap.	Pakpapier.	Træpap.
1896.....	34 297	1 340	12 076	1 098
1897.....	38 777	1 059	11 029	867
1898.....	40 598	1 529	9 081	1 057
1899.....	44 016	1 484	8 809	1 022
1900.....	47 361	1 515	9 386	915

Denne Industri viser saaledes adskillig Fremgang for det hele Rige, medens det Kvantum, som forsendes over Kristiania, har været i Aftagende. Indtil 1897 udførtes ogsaa adskillig Trykpapir, hovedsagelig til Sverige; men denne Export fik sit Knæk ved Mellemrigslovens Ophør.

Papirpriserne har gennem næsten hele Femaarsperioden staaet paa et lidet lønnende Niveau; først i anden Halvdel af 1899 tog de som Følge af den syd-afrikanske Krig og den af samme fremkaldte Stigning i Forbruget af Avispapir i England et saa stærkt Opsving, at Prisfordyrelsen i 1900 for Avispapir gik op til 50 Pct., medens den for andet Papir androg til 20 à 30 Pct. i Forhold til de i 1898 og tidligere Aar gjængse Priser. Men samtidig hermed fulgte en betydelig Fordyrelse i Raamaterialierne, saa at Fabrikernes Overskud ikke steg i tilsvarende Grad.

F y r s t i k - E x p o r t e n .

Udførslen af Fyrstikker har i Femaaret andraget til:

	Fra Riget.	Heraf over Kristiania.
1896.....	3 020 620 kg.	2 512 310 kg.
1897.....	2 329 830 -	2 198 380 -
1898.....	2 158 320 -	1 679 800 -
1899.....	2 040 580 -	1 625 230 -
1900.....	2 428 000 -	1 965 000 -

Med Undtagelse af det sidste Aar er Resultatet altsaa en stadig Aftagen i Exportmængderne, der nu er gaaet ned til omtrent Halvparten af, hvad de var endnu for 10 Aar siden. Konkurrencen fra Japans Side paa de østasiatiske Markeder er i stadigt Tiltagende, og herhjemme kjæmper Bedriften en haard Kamp med de stadig voksende Skatter og Arbejdslønninger. Exporten er væsentlig grundlagt paa Fosforstikker. Bedriften fik nogen Lettelse ved Mellemrigslovens Ophør, der i adskillig Udstrækning formindskede den svenske Konkurrence paa det norske Marked.

Is - E x p o r t e n

fra Kristiania har i Femaaret været adskillig ujevne end i det foregaaende Femaar baade hvad Mængde og Værdi angaar. Der udførtes nemlig:

i 1896.....	82 942 Reg.-Ton,
- 1897.....	70 003 —
- 1898.....	136 918 —
- 1899.....	84 230 —
- 1900.....	61 218 —

Gjennemsnitlig altsaa 87 062 Reg.-Ton pr. Aar mod 69 129 i det foregaaende Femaar. Priserne er i den officielle Handelsstatistik opgivet saaledes pr. Reg.-Ton: for 1896: Kr. 2.50, 1897: Kr. 2.00, 1898: Kr. 8.50, 1899: Kr. 3.60 og i 1900: Kr. 2.43. Som det vil sees, var Aaret 1898 et ganske usædvanlig godt Aar for denne Bedrift, hvilket navnlig skriver sig fra den milde Vinter i Tyskland. Dette Land kan under sædvanlige Aar i det væsentligste selv tilfredsstille sit Behov; i 1897 modtog det saaledes fra Norge blot 2 272 Reg.-Ton, medens det i 1898 importerede 180 821 Reg.-Ton derfra. Forøvrigt gaar Størstparten af den norske Is fremdeles til Storbritannien og Irland.

Export af huggen Sten.

Der udførtes fra Kristiania følgende Antal Ton:

i 1896.....	1 227
- 1897.....	4 508
- 1898.....	5 295
- 1899.....	4 163
- 1900.....	2 920.

Dette giver en Gjennemsnittsudførsel aarlig af 3 622 Ton mod 1 489 Ton i det foregaaende Femaar og 3 864 Ton i Femaaret 1886—1890. Priserne holdt sig indtil Udgangen af 1896 paa et lavt Standpunkt, men har gennem Periodens senere Del været tilstrækkelig høie til at gjøre Virksomheden ganske

lønnende tiltrods for de forskjellige Arbeidervanskeligheder, hvorunder denne Industrigren i Femaaret har arbeidet. I 1900 har der dog gjort sig nogen Prisdnedgang gjældende. Storbritannien og Tyskland er de vigtigste Forbrugere af norsk Granit, hvoraf ogsaa endel gaar til Danmark m. fl. Lande. Kristiania Forretningsmænd er ogsaa stærkt interesserede i den Sten-Export, som foregaar fra Smaalenene og Bohuslen.

b) Skibsfart.

Hvorledes den i Byen hjemmehørende Handelsflaade har udviklet sig i Femaaret, kan sees af nedenstaaende fra den officielle Statistik hentede Opgave:

Pr. 31 December	Dampskibe.		Seilskibe.		Tilsammen.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1895.....	150	59 586	215	136 151	365	195 737
1896.....	176	79 166	198	126 609	374	205 775
1897.....	169	77 204	183	120 941	352	198 145
1898.....	168	76 647	176	117 375	344	194 022
1899.....	172	81 114	148	101 576	320	182 690
1900.....	173	81 860	142	98 276	315	180 136

Siden 1896 har Byens Dampskibsflaade tiltrods for de udmærkede Konjunkturer omtrent staaet stille, idet den endog for enkelte Aar viser en ligefrem Aftagen, — et Forhold, som imidlertid blot skriver sig fra den Omstændighed, at enkelte af Byens Skibsredere ved at overflytte sine Forretningskontorer til Byens nærmeste Omegn har henlagt sine Skibes Hjemstavnsret sammesteds. Den jevne og betydelige Nedgang i Seilskibenes Antal og Tonnage er derimod en naturlig Følge af Bedriftens Udvikling, idet de smaa Seilskibe mer og mer fortrænges af Dampskibe i den mest lønnende Trafik. Vor Bys Rederbedrift har i det hele taget ikke i den sidst forløbne Femaarsperiode gjort de Fremskridt, som man paa Grund af Konjunkturerne kunde have ventet; Varetransporten til Udlandet besørger endnu i en uforholdsmæssig stor Udstrækning af udenlandske Dampskibe, som gaar i faste Ruter.

Hvad angaar Skibsfartens Bevægelse paa Kristiania Havn i Femaaret, skal man i det hele taget henvise til den officielle Statistik, samt til de aarlige Børsberetningers Opgaver derover. Trafiken — saavel den udenrigske som Kystfarten — har været betragtelig større end i det foregaaende Femaar, navnlig for Dampskibenes Vedkommende, saa at det i de travleste Tider hyppig har været vanskeligt at skaffe Skibene Bryggeplads. Det har derfor vist sig paa-trængende nødvendigt at udvide Byens Brygger. Om de i denne Anledning foretagne Arbeider henvises til Havneingeniørens i et senere Afsnit indtagne Beretning.

Fragtmarkedet

har i Femaaret i det hele taget været adskillig gunstigere end i den foregaaende Periode. Stigningen begyndte i anden Halvdel af 1896, da der indtraf en mærkbar Bedring paa de fleste Markeder. Navnlig blev der Liv i den amerikanske Kornfart, hvorved en Mængde Tonnage droges derhen fra forskjellige andre Ruter. Følgen heraf var Opgang over hele Linien, som imidlertid allerede henimod Aarets Udgang afløstes af en Reaktion. I 1897 slog den europæiske Hvedehøst feil, og Amerika fik atter Brug for et næsten ubegrænset Antal Fartøier, hvilket ligesom i det foregaaende Aar drev det internationale Fragtniveau betragtelig op. Hertil kom en stor Streik inden de engelske Skibsbyggerier, hvorved Markedet gik fri for en ikke ubetydelig Tilgang paa ny Tonnage. Vore Skibsredere havde gennemgaaende et tilfredsstillende Udbytte, idet navnlig de store og middelsstore Dampskibe tjente godt. I 1898 udbrød som bekjendt den spansk-amerikanske Krig, som i Forbindelse med den stadig mere anspændte internationale Handelsomsætning bidrog til at give Flaaden Beskjæftigelse. Høsten mislykkedes desuden i Rusland, saa at Befragtningen af amerikansk Korn antog meget betydelige Dimensioner. Vore Skibe tjente godt, ligesom Resultatet var mere jævnt fordelt end i det foregaaende Aar. Ogsaa gennem 1899 holdt Fragtmarkedet sig allerede fra Aarets Begyndelse af paa et meget lønsomt Niveau. Krigen i Sydafrika styrkede yderligere Redernes Stilling, idet herved en betydelig Del af den engelske Tonnage, ca. 1 200 000 Ton Dampere, blev trukket ud af den ordinære Rute- og Fragtfart for at fungere som Transportskibe for den engelske Armé. Da denne Krig trak i Langdrag, og dertil Forviklingerne i Kina gjorde sin Indflydelse gjældende paa samme Maade, holdt den gunstige Konjunktur sig ogsaa i Aaret 1900, til stort Gavn for vore Skibsfart-interesserede. De høje Kulpriser i de sidste Aar reducerede vistnok i nogen Grad Nettoudbyttet, men ikke destomindre maa dette have været meget betydeligt, — vistnok større end i noget tidligere Aar.

Der føres stadig Klager over Seilskibenes Mangel paa Evne til at holde sig oppe i Konkurrencen med de moderne, velindrettede og hurtiggaaende Dampskibe.

Angaaende de enkelte Fragtmarkeders Bevægelse i Femaaret henvises til de derom i Børsberetningerne meddelte detaillerede Oplysninger samt til de sammesteds indtagne Tabeller over Fragternes Høide for enkelte af norske Skibe mere trafikerede Ruter.

c) Fabrik- og Brugsvirksomhed.

Ifølge Fabrikinspektørens Aarsberetninger henlaa der under Kristiania stedlige Fabriktilsyn ved Femaarets Begyndelse 291 industrielle Bedrifter med en samlet Arbejdsstyrke af 13 058 Personer, medens de tilsvarende Tal ved Femaarets Udgang var henholdsvis 411 og 16 056. Udviklingen for hvert Aar sees af følgende Tabel:

Ved Udgangen af Aaret	Antal Bedrifter.	Antal Arbeidere.			Motorernes	
		Mænd.	Kvinder.	Ialt.	Antal.	Heste- kræfter.
1895.....	291	9 685	3 373	13 058	398	9 849
1896.....	304	10 341	3 799	14 140	401	11 583
1897.....	345	11 182	4 169	15 351	425	15 025
1898.....	374	12 481	4 907	17 388	413	15 400
1899.....	402	12 619	4 675	17 294	430	15 067
1900.....	411	11 239	4 817	16 056	444	15 536

Uagtet Bedrifternes Antal saaledes har været i uafbrudt Vækst og i det hele taget viser en ganske tilfredsstillende Udvikling, er Arbeiderantallet siden 1898 gaaet adskillig tilbage — et Forhold, hvis Aarsager delvis er forklaret foran. En Følge heraf har været, at der i de sidste to Aar har hersket megen Arbeidsløshed i Byen.

Idet man for mere detaljerede Oplysninger angaaende de enkelte Fabrikers Art og Størrelse maa henvise til Fabrikinspektørens Aarsberetninger og «Statistisk Aarbog for Kristiania By», skal man nedenfor meddele endel almindelige Oplysninger om enkelte af de vigtigere Industriegrene og de Forholde, under hvilke de i her omhandlede Femaar har arbejdet. Herom kan ogsaa for mere detaljerede Oplysninger tildels henvises til Børskomiteens Aarsberetninger.

Teglværksindustrien.

Om denne har Teglværksforeningens Sekretær meddelt følgende Oplysninger:

I nedenstaaende Oversigt over denne Industri medtages de i Byens Omkreds liggende Teglværker paa Landets Grund, idet Virksomheden ved disse saagodtsom udelukkende er baseret paa Afsætning i Kristiania. Gjennem de fem Aar stiller Forholdene sig saaledes:

(Se Tabellen næste Side.)

5 Værker — 2 i Kristiania og 3 i Aker — har i 1900 ikke havt nogen Produktion.

Ved Siden af den ganske betydelige Produktion, der saaledes har fundet Sted, er der i disse Aar indført Mursten i stor Mængde til Kristiania, nemlig i 1896 ca. 42.7 Millioner, i 1897 ca. 47 Millioner, i 1898 ca. 62.6 Millioner, i 1899 ca. 57.6 Millioner. Den særdeles store Byggevirksomhed i de 3 første Aar medførte dog et Forbrug af Mursten, der kunde optage omtrent det hele saavel her producerede som indførte Kvantum, og Behovet var saa stort, at Prisen gjennem disse Aar var i stærk Stigning — fra 22 Kr. pr. Tusen i Begyndelsen af 1896 til 28 à 30 Kr. i Løbet af 1898. Bedriften gav saaledes i denne Del af Femaarsperioden en meget god Afkastning. I 1899 indtraadte

	Antal Værker.	Produktion af:		Antal Arbejdere.
		Mursten.	Tagsten.	
		Stkr.	Stkr.	
1896: i Kristiania	9	26 500 000	279 000	420
- Aker (Byens Omkreds).....	8	30 500 000	439 000	470
		57 000 000	718 000	890
1897: i Kristiania	8	27 200 000	265 000	410
- Aker	8	30 000 000	360 000	450
		57 200 000	625 000	860
1898: i Kristiania	8	27 700 000	83 900	440
- Aker	11	37 800 000	206 000	590
		65 500 000	289 900	1 030
1899: i Kristiania	6	24 600 000	64 000	420
- Aker	14	44 000 000	330 000	670
		68 600 000	394 000	1 090
1900: i Kristiania	4	9 750 000	84 000	265
- Aker	12	22 750 000	565 000	388
		32 500 000	649 000	653

imidlertid heri en betydelig Forandring. Nybygning og Ombygning havde i de forløbne Aar fundet Sted i langt større Udstrækning, end en almindelig Udvikling gjorde fornøden, og da saa i nævnte Aar en stærk Pengeknaphed indtraadte i Forbindelse med en udbredt Mistillid i Forretningslivet, var det en naturlig Følge af Forholdene, at Byggevirksomheden indskrænkedes i meget høi Grad. For Teglværksbedriften har saaledes en Del af Aaret 1899 og Aaret 1900 været vanskelige Aar, og Vanskelighederne er forøgede ved, at de tidligere gode Aar affødte Anlæg af nye og kostbare Værker med stor Produktionsevne saavel i Kristianias Omegn som især længere nede ved Kristianiafjorden med Hovedstaden som det væsentlige Afsætningssted.

Et Par Værker er i Løbet af Femaarsperioden nedlagte som udbrugte.

Prisen paa Mursten holdt sig en Tid udover 1899 i ca. 26 Kr. pr. Tusen, men faldt senere raskt til 18 à 20 Kr.; Nedgangen fortsatte sig i 1900, da Prisen var ca. 17 Kr. eller endog lavere, naar Leverancestedet var ganske nær Værket. Som sees, produceredes der dette Aar betydeligt mindre end tidligere.

Arbeidernes Løn har i Femaarsperioden været meget god. For banket Mursten lønedes saaledes med pr. Tusen Kr. 6.00 i 1896, Kr. 6.25 i 1897, Kr. 6.75 i 1898 og 1899. I 1900 gik Lønnen ned og var Kr. 5.25 à Kr. 5.50 pr. Tusen. For Maskinsten er Lønnen almindelig 1 Kr. mindre pr. Tusen.

Produktionen af Tagsten gik i Løbet af de 4 Aar 1896—1899 betydelig ned, men er atter i 1900 øget. Prisen har været 40—46 Kr. pr. Tusen. Der anvendes imidlertid mere og mere andet Tagtækningsmateriale — Skifer etc.

Andre Teglværksprodukter — Rør, Mønepander etc. — spiller ingen Rolle i Bedriften.

Angaaende de

Mekaniske Værksteder bemærkes følgende:

Ved Nylands Værksted var Omsætningen i Femaaret med en gjennemsnitlig Arbeidsstyrke af 730 Mand ca. Kr. 10 200 000, og der byggedes 21 Dampskibe af tilsammen 20 559 Bruttotons Drægtighed og 12 200 ind. Hestekræfter. Ved Akers mekaniske Værksted byggedes samtidig 33 Dampskibe af tilsammen 7 632 Ton og 9 389 ind. Hestekræfter. Desuden udførtes ved begge Værksteder en Mængde andre større og mindre Arbejder. Myrens mekaniske Værksted havde ved Udgangen af 1896 en Arbeidsstyrke af 317, der ved Femaarets Udgang var øget til 423. Femaarets Omsætning androg til ca. 7¹/₄ Million Kr.

For disse store Værksteder har Konjunkturerne været gode hele Femaaret igjennem med nok af Bestillinger, — i den bedste Tid undertiden flere, end man kunde greie. Krisen i 1899 var vel heller ikke helt uden Indflydelse paa disses Arbeidsforholde, men virkede navnlig paa Grund af de vedblivende gode Skibsfarts-konjunkturer ikke tilnærmelsesvis i samme Grad trykkende som ligeoverfor de mange mindre Anlæg, der var lokkede frem under Byggevirksomhedens florissante Periode. For disse blev nemlig dennes pludselige Afbrydelse ganske ruinerende, og en hel Del mindre — ogsaa enkelte større — mekaniske Værksteder, der væsentlig var grundlagte paa Tilvirkning af Bygningsartikler, har siden Midten af 1899 maattet indstille sin Virksomhed, samtidig som der vel neppe findes mange ældre Anlæg, som ikke i større eller mindre Grad har maattet indskrænke Arbeidsstokken. Alene i Aaret 1900 gik Antallet af Arbejdere ved Byens samtlige mekaniske Værksteder, ifølge Fabrikinspektørens Beretninger, tilbage fra 3 998 til 3 306.

Hvad angaar den Gren af Maskinindustrien, som befatter sig med Tilvirkning af elektriske Apparater og Maskiner, saa har denne i Femaaret været i meget rask Udvikling, mindre dog ved Anlæg af nye Fabriker end ved Udvidelse af ældre Anlæg. Antallet af indenbyes Firmaer, som befatter sig med Fabrikation af elektriske Artikler, er nemlig blot steget fra 6 til 8, medens Antallet af Arbejdere, som finder Beskjæftigelse i disse Fabrikers elektriske Branche, vistnok er mere end fordoblet i samme Tidsrum, idet det nu udgjør

6 à 700 Arbeidere. Der har dog ogsaa i denne Industrigren gjort sig nogen Reaktion gjældende i de sidste 2 Aar.

H e s t e s k o s ø m f a b r i k e r n e

har havt en nogenlunde jevnt aftagende Produktion. I 1896 var der, saavidt vides, 4 Hestekosømfabriker i Drift her i Landet, hvoraf 2 i Kristiania og 2 i samme Bys Nærhed. En af disse sidste er i Perioden nedlagt og Maskinerne overført til Sverige, medens en af Byens egne Fabriker i de to sidste Aar kun har været i indskrænket Drift, idet en stor Del af Maskinerne er overførte til Selskabets Fabrik i Tyskland.

S p i g e r f a b r i k e r n e s

Udbytte har i Femaaret været temmelig ujevnt. Under de opadgaaende Tider var saavel Efterspørgslen som Priserne ganske gode; men Byggevirksomhedens pludselige Stansning i 1899 medførte en betydelig Indskrænkning i Forbruget. Udførselen bliver stadig af mindre Betydning.

T e x t i l f a b r i k e r n e .

Hvad Uldvarefabrikerne angaar, oplyses følgende:

Aaret 1896 var et Gjennemsnitsaar. I Juli Maaned 1897 ophørte Mellemrigsloven og dermed Exporten til Sverige. Arbeidere maatte afskediges, og Produktionen indskrænkes til det Halve. En fuldstændig Omlægning af Produktionen viste sig at være paakrævet og nyt, kostbart Maskineri maatte anskaffes.

1898, 1899 og 1900 har været vanskelige og tabbringende Aar for Klædefabrikationen, ikke mindst det sidste, med sine stadig stigende Priser paa Uld og andre Raamaterialier.

Produktionen er nu ved Udgangen af Femaarsperioden endnu paa langt nær saa stor som før Mellemrigslovens Ophør.

I Bomuldsvarebranchen er der i Kristiania ikke skeet anden Forandring, end at Kristiania mekaniske Væveri er nedlagt, da det i flere Aar gik med Tab.

Bomuldsvarefabrikerne har i de forløbne 5 Aar været ganske godt beskjæftigede, og Stillingen ved Slutningen af Femaarsperioden maa siges at være omtrent som ved Begyndelsen. Arbejdsløningerne er imidlertid stegne i betragtelig Grad.

Om Hamp-, Lin- og Jutefabrikerne meddeles, at Omsætningsforholdene har været jevnt gode for de fleste Fabrikata i Hampbranchen, som Fiskegarnstraad, Hyssing, Not- og Fiskegarn samt Seilduge; dog har de yderst smaa Toldsatser og den stærke udenlandske Konkurrence bevirket et mindre heldigt Resultat. I Jutebranchen har Omsætningen været stigende, væsentlig i billig Emballage for Træsliberierne.

Kristiania Seildugsfabrik blev i 1896 udvidet med nyt Fiskegarnsmaskineri i ny Fabrikbygning og i 1898 med nyt Spinderi- og Vævemaskineri og dertil

hørende Dampmaskine. Den sidste Udvidelse var en Følge af Mellemrigslovens Ophør, hvorved Indførselen af Jutevæv fra Sverige hindredes. Samtidig blev imidlertid ogsaa vor egen Export til Sverige af Seildug, Hampetraad etc. omtrent stoppet.

Af Trikotagefabriker fandtes der i Kristiania i 1896 — saavidt vides — 5; desuden drev 2 større Manufakturforretninger Tilvirkning af Trikotage. Af de 5 Fabriker er i Femaaret 2 slaaet sammen til én; iøvrigt er Forholdet uforandret i Perioden. Omsætningen var noget stigende fra 1896 til Udgangen af 1898; efter denne Tid har der snarere været Nedgang. Det økonomiske Resultat er i de sidste Aar stadig blevet daarligere, et Forhold, som, foruden Pengeknaphed, Konkurrence, stærke Prissvingninger paa Garnmarkedet og mange Konkurs, ogsaa opgives at skyldes den stigende Beskatning.

Om

Korkefabrikerne

Stilling har Magistraten modtaget følgende Oplysninger:

Antallet af Korkefabriker i Tidsrummet 1896—1900 har været 5, hvoraf den ene ikke konkurrerede, da denne arbejder næsten udelukkende for et større Firma. Arbejdernes Antal har været omtrent som i Femaaret 1891—1895.

Udbyttet af Driften i denne Branche er stadig blevet mindre, af Grunde, som Fagforeningernes selvbestemmende Lønningssatser, usund indenlandsk Konkurrence i Forbindelse med den udenlandske, da forarbejdede Korke kan indføres toldfrit hertil. Vor Export til Sverige blev ogsaa afbrudt ved Mellemrigslovens Ophævelse, idet den norske Vare maa fortoldes i Sverige, hvorimod den svenske kan indføres toldfrit hertil. Der har været arbeidet adskilligt paa, baade fra Fabrikanters og Fagforeningens Side, at faa Storthinget til at belaste importerede Korkeproppe med Indførselstold i Lighed med vore Nabolande og det øvrige Udland; men Storthinget har hidtil ikke villet indgaa herpaa. Af dette vil man forstaa, at Korkefabrikerne arbejder under meget ugunstige Forhold.

Dertil kommer, at Risikoen er stor, især i daarlige Tider.

Ølbryggerierne

Antal er i Femaaret 1896—1900 forøget med 1 og andrager ved sammes Udgang til 10. Da det nye Bryggeri imidlertid endnu ikke er kommet i regelmæssig Drift, er Antallet af de i Drift værende Bryggerier uforandret 9, medens et af disse i 1899 er overgaaet fra Interessentskab til Aktieselskab.

Ved Udgangen af Femaaret befandtes samtlige Bryggerier i Aktieselskabers Besiddelse.

Bryggeriindustrien i Kristiania staar hvad Anlæg og Udstyr angaar fuldstændig i Høide med, hvad man finder i Udlandet.

Bedriftens Afkastning har været tilfredsstillende, og Konsumen i de 4 første Aar stigende, medens der har fundet en betydelig Nedgang Sted i 1900 — paa Grund af den almindelige Tilbagegang i Forretningslivet.

Exporten af Øl er aftaget i den Grad, at den nu er ganske uden Betydning.

Antallet af

Tobaksfabriker

i Kristiania med Kreditoplagsret og de af disse fortoldede Kvanta Tobaksblade har i Femaaret udgjort:

Aar.	Antal Fabriker.	Fortoldede Tobaksblade. Kg.
1896.....	14	1 063 794
1897.....	18	1 063 979
1898.....	17	1 011 796
1899.....	16	1 084 337
1900.....	15	960 833.

Grunden til sidstnævnte Aars Nedgang maa formentlig være den samme som for saamange andre Bedrifters Vedkommende — de daarlige Tider og det deraf følgende indskrænkede Forbrug. Tobaksforbruget har jo for det hele Lands Vedkommende allerede i en Aarrække ingen Forøgelse havt at opvise. Desto føleligere turde derfor den med de daarlige Tider følgende mindre Kjøbeevne hos Forbrugerne gjøre sig gjældende. Hertil kommer, at der i de sidste «saakaldte» gode Tider udover Landet startedes ikke saa faa nye Fabriker, der har bevirket en ikke liden Overproduktion inden Branchen med de uheldige Følger, som en saadan altid fører med sig. Trods de paa alle Omraader betydelig stegne Udgifter etc. har saaledes ingen Prisstigning paa Fabrikatet i de sidste 11 Aar fundet Sted.

Som Følge heraf er Udbyttet stedse gaaet tilbage og det i den Grad, at det vistnok uden Overdrivelse kan siges, at en Flerhed af Landets Fabriker for Tiden arbejder under meget trykkede Forhold. Dette har ogsaa fundet sit Udtryk derigjennem, at et ikke ringe Antal af disse i Løbet af de Par sidste Aar har seet sig nødsaget til helt eller delvis at indstille eller søge anden Ordning.

Nogen Udsigt til Bedring i disse Forhold turde der neppe i nogen nær Fremtid være, idet de for Tiden raadende Konkurrenceforhold inden Branchen ikke giver Haab herom.

Margarinsmørfabrikernes

Stilling er i Femaaret omtrent uforandret. Omsætningen blev dog adskillig indskrænket ved Mellemrigslovens Opsigelse, idet Sverige tidligere var et overmaade lønnende Marked, der betalte godt og villigt.

Chokoladefabrikernes

har arbeidet under meget trykkede Forholde. Inden Byen fandtes ved Femaarets Begyndelse 6 saadanne Fabriker, hvoraf 2 stansede i 1899. Samme Aar sluttede ogsaa en i 1898 nyanlagt Fabrik som Konkurs. Ved Femaarets Udgang er 5 Anlæg i Virksomhed, heri beregnet en i 1896 startet Fabrik. Aarsagen til det utilfredsstillende økonomiske Resultat opgives at være dels Skatternes Vækst, dels Raamaterialiernes og Arbeidslønningernes stadige Stigning.

Mølleindustrien.

Inden Byens Grænser var i Femaaret de to Møllebrug ved Nedre Foss og Bjølsen i Gang hele Tiden med Undtagelse af Maanederne Februar og Marts 1900, da Driften var indstillet paa Grund af Vandmangel. Konjunkturerne var imidlertid særdeles gode for disse Brug, da flere Møller (4) Landet udover var brændte og saaledes maatte indstille Driften, saalænge Nyopførelse af Brugene varer.

d) Haandværket.

Angaaende Haandværkets Vilkaar i Femaarsperioden tillader man sig at henvise til følgende fra Den norske Haandværks- og Industriforening modtagne Fremstilling:

Den norske Haandværks- og Industriforening har i Overensstemmelse med sine Statuter søgt Haandværkets og Industriens Interesser fremmet ved Foredrag, Diskussionsmøder, Betænkninger angaaende haandværkslige og industrielle Spørgsmaal samt ved Afholdelse af Udstillinger og dertil knyttede Udlodninger af indenlandske Haandværks- og Industriprodukter.

Til Varetagelse af den sidstnævnte af Foreningens Opgaver er et fast Udvalg paa 10 Medlemmer nedsat. I dette er Haandværket repræsenteret med 5 Medlemmer, Arkitekturen med 2 og de bildende Kunster med 2 (en Billedhugger og en Landskabsmaler) samt Industrien med 1 Repræsentant.

Til Udvalgets Disposition til Erhvervelse af originale Skitser og Arbeids-tegninger er paa det aarlige Budget opført Kr. 4 000.00.

Udlodningerne, der er forbundne til en Serietrækning, afholdes 4 Gange aarlig og har i de to første Aar 1896 og 1897 været ordnede efter den tidligere Plan, der omfattede 15 000 Numre og 4 000 Gevinster til en Værdi af Kr. 52 000.00. Fra 1898 traadte den nugældende, af Autoriteterne approberede Plan i Kraft, ifølge hvilken Lodantallet er forøget til 25 000 og samtidig Gevinstantallet til 8 300 (Værdi Kr. 92 500.00). Denne Udvidelse af Foreningens Trækningsplan byder, som sees, en betydelig forbedret Chance for de Spillende, og giver — hvad væsentlig var tilsigtet — Foreningen Adgang til i større Udstrækning at give Industrien Støtte og Haandværket lærerige og udviklende Opgaver. Derimod er Udvidelsen — hvad tilstrækkelig fremgaar af Aarsregnskaberne — ikke beregnet paa nogensomhelst Forøgelse af Foreningens Indtægter.

Af Tegninger er i Femaaret erhvervet en Række, væsentlig Møbeltegninger for tilsammen Kr. 10 080.00. Desuden er der afholdt 6 Konkurrencer om Tegninger til Møbler, til Porcelæen og til Ovn, Peis og Kamin i Klæbersten.

Paa Udstillingerne i Bergen, Stockholm og Paris deltog Foreningen med et Spisestuemøblement, hvortil Tegning var leveret af Hr. Arkitekt Bull. Foreningen erholdt ved de to sidstnævnte Udstillinger Guldmedalje, og de Snedkere, hvem Udførelsen var overdraget, særskilt Paaskjønnelse ved Medarbejderbelønninger.

Foreningens Bibliothek er i Femaaret forøget med ca. 1 500 Bind. Udlaanet,

der aarlig har omfattet ca. 10 000 Bind, er nu ordnet i Lighed med de større offentlige Bibliotheker og hver Dag aabent fra Kl. 5—7¹/₂ Eftermiddag.

Foredrags- og Bogudvalget, under hvis Administration Bibliotheket hører, besøger i Vinterhalvaaret afholdt 14-daglige Foredrag over tekniske eller almenoplysende Emner.

Efter Indredepartementets Anmodning har vor Forening hvert Aar gennem Industriudvalget udarbejdet Indstilling til de for Haandværkere og tekniske Arbejdere af Staten bevilgede Uden- og Indenlandsstipendier. Siden 1898 er imidlertid denne Stipendiebehandling overgaaet til Den norske Fællesforening for Haandværk og Industri, og vor Forenings Befatning med Stipendierne er senere indskrænket til en forhaands Lokalindstilling af de fortrinsvis kvalificerede Kristiania-Ansøgere.

Industriudvalget, der har været betroet dette Hverv, er sammensat med dette for Øie og bestaar af 2 Haandværkere, 1 større Industridrivende, 1 Arkitekt samt Direktøren for Kunst- og Haandværksskolen.

Foruden ovennævnte aarlige og ordinære Stipendier, er der i Femaaret af Foreningen afgivet Indstilling i Anledning af de Reisetipendier, som Staten og Brændevinssamlaget har bevilget til Udstillingerne i Stockholm 1897, Bergen 1898 og Paris 1900.

Af Spørgsmaal af mere almen Interesse, som i nævnte Periode har foreligget til Behandling og hvorom Foreningens Betænkning har været indhentet, skal man nedenfor tillade sig at nævne:

1. Mellemrigslovens Indflydelse og Betydning for Norges Næringsliv. (Kfr. Beretning 1896, Side 8.)
2. Det fra Medlemmer af Stortingets Justits- og Socialkomite fremsatte Forslag til ny § 13 i Straffelovens 16 Kap. (Storthingsdokument 85). (Kfr. Beretning 1896, Side 9—11.)
3. Angaaende Revision af Loven om Ulykkesforsikring for Arbejdere i Fabriker m. v. (Kfr. Beretning 1896, Side 17—18.)
4. Haandværksplakat af 5 Januar 1895 udfærdiget i Anledning af Haandværksloven af 1894. (Kfr. Beretning 1896, Side 18—19.)
5. Forslag om Laan af Rigsforsikringsanstaltens Midler i industrielle Øiemed. (Kfr. Beretning 1896, Side 25—26.)
6. Udtalelse angaaende Norges Deltagelse i Stockholmsudstillingen og Statsbidrag i den Anledning. (Kfr. Beretning 1896, Side 26.)
7. Forslag til Takster for det ved Lov oprettede Forlyrings-, Fæste- og Engagementskontor. (Kfr. Beretning 1896, Side 27.)
8. Udtalelse angaaende Handelsstandens Henvendelse til Indredepartementet angaaende Skat paa Handelsreisende. (Kfr. Beretning 1896, Side 28.)
9. Udtalelse angaaende den fremtidige Behandling af Ansøgninger om Reisetipendier for Haandværkere og tekniske Arbejdere. (Kfr. Beretning 1896, Side 29.)
10. Udkast til Lov om Mønsterbeskyttelse. (Kfr. Beretning 1897, Side 9.)
11. Betænkning angaaende Fabrikinspektørerne A. Bertelsen og Conr. O. Olsens Forslag til Forandringer i Fabriktilsynsloven. (Kfr. Beretning 1897, Side 10—11.)
12. Betænkning i Anledning af Hr. Direktør Schjells Forslag til Forandringer i Loven om Ulykkesforsikring. (Kfr. Beretning 1897, Side 11, 12 og 13.)
13. Storindustriens Tilslutning til Den norske Haandværks og Industriforening. (Kfr. Beretning 1897, Side 22—23, og Beretning 1899, Side 22—23.)

14. Foreningens Deltagelse i det «Almänna skandinaviska handtverks- och industri-idkaremöte». (Kfr. Beretning 1897, Side 30.)
15. Opnævnelse af Tilsyns- og Varamænd i Komiteen for Arbeidsanvisningskontorer. (Kfr. Beretning 1897, Side 30.)
16. Forslag til Repræsentanter af Komiteen til Ording af Haandværksundervisningen. (Kfr. Beretning 1897, Side 31—32.)
17. Protest i Anledning Kristiania Handelsstands Udtalelse i Anledning af den parlamentariske Toldkommissions Forslag til Toldtarif. (Kfr. Beretning 1897, Side 31.)
18. Foreningens Udtalelse angaaende Tilstrækkeligheden af det af Staten til Haandværksstipendier bevilgede Beløb. (Kfr. Beretning 1898, Side 9—10.)
19. Angaaende forestaaende Revision af den russiske Handels- og Sjøfartstraktat. (Kfr. Beretning 1898, Side 10.)
20. Betænkning angaaende det af Repræsentanterne Myrvang, Andersen og Andresen fremsatte Forslag til Lov om Arbeidsanvisningskontorer. (Kfr. Beretning 1898, Side 11.)
21. Betænkning angaaende et fra Storthingspræsident Berner oversendt Udkast til Undervisningsplan for de tekniske Aftenskoler. (Kfr. Beretning 1898, Side 26—27.)
22. Betænkning angaaende Forslag til Love for Norsk Arbeidsgiverforening. (Kfr. Beretning 1898, Side 27—28.)
23. Udtalelse angaaende Ophævelse af Kristiania Marked, der indskrænkes til Hestemarked. (Kfr. Beretning 1898, Side 28.) Forslaget hertil var fremsat af Kristiania Politi.
24. Udtalelse angaaende Haandværksloven af 29 Juni 1894 og Virkningen af de indførte tvungne Svendepøver. (Kfr. Beretning 1899, Side 10—11.)
25. Diskussion angaaende Spørgsmaalet om en skandinavisk Udstilling i Kristiania. (Kfr. Beretning 1899, Side 20.)
26. Udtalelse angaaende Forslag til nye Love for Fællesforeningen. (Kfr. Beretning 1899, Side 23—24.)
27. Konference med de mekaniske Værksteders Forening angaaende Reduktion af Arbeidstiden. (Kfr. Beretning 1899, Side 24—25.)
28. Udtalelse og Anbefaling af Læreguthjemmets Overgang til en selvstændig Institution samt Valg paa 3 Medlemmer af dens Bestyrelse. (Kfr. Beretning 1899, Side 25.)
29. Foreningens Anbefaling af Læreguthjemmets Andragende om fri Tomt af Staten. (Kfr. Beretning 1899, Side 25.)
30. Byggekomiteens Udstilling af Tegninger. (Kfr. Beretning 1899, Side 26.)
31. Arbeidsgiverforeningen, dens Love og Bestemmelser angaaende Fagtilslutning med orienterende Foredrag. (Kfr. Beretning 1900, Side 14—15.)
32. Udtalelse angaaende Lovfæstning af 17 Mai som Fridag. (Kfr. Beretning 1900, Side 16—17.)
33. Foreningens Valg af Repræsentanter til Industrimødet i Kjøbenhavn samt Deltagelsen i dette. (Kfr. Beretning 1900, Side 17—18.)
34. Byggekomiteens Indberetning. (Kfr. Beretning 1900, Side 26, 27 og 28.)
35. Udtalelse angaaende Forslag til Lov om Arbeidstid ved Tilberedning af Konditorvarer til Salg. (Kfr. Beretning 1900, Side 29—30.)
36. Udredning af vor Ulykkesforsikringslov. Udtalelse angaaende en mulig Reform i denne foranlediget ved Henvendelse fra den 2den parlamentariske Arbeidskommission. (Kfr. Beretning 1900, Side 30.)
37. Udtalelse angaaende Lov om Beskyttelse af Mønstre. (Kfr. Beretning 1900, Side 31.)
38. Nedsættelse af en Komite til Udarbeidelse af nye Love for Foreningen. (Kfr. Beretning 1900, Side 31.)

Ved Udarbeidelsen af nye Love for Foreningen har man havt den længe forberedte Tilslutning af den større Industri for Øie samt tillige en

begrænset Adgang til at optages som aktivt Medlem af Foreningen, hvis Navn samtidigt forandres til Kristiania Haandværks- og Industriforening.

Af Begivenheder og Foretagender, der vedkommer Foreningen og falder inden den heromhandlede Femaarsperiode, skal nævnes:

I 1896 var 25 Aar hængaaet, siden de ældre Foreninger, «Haandværksforeningen af 1838» og «Den tekniske Forening af 1847», sluttede sig sammen og rekonstrueredes som en Forening under Navn af «Den norske Haandværks- og Industriforening». Det 25 Aars-Jubilæum, Foreningen, der i 1871 under foran nævnte Navn stiftedes, kunde feire, gav Anledning til, at vedlagte Festskrift blev forfattet og udgivet.

Det omhandler ikke blot Foreningens Virksomhed i 25 Aar, men medtager tillige de to ældre Foreningers Historie og giver derved en Udsigt over Haandværkernes Foreningsliv fra dets første Begyndelse ved Stiftelsen af den gamle Haandværkerforening i 1838. Den Festlighed, som Foreningen i denne Anledning afholdt, bearedes med Nærværelsen af Repræsentanter for Regjering, Storting og Magistrat.

I Marts 1899 afholdt Foreningen efter Initiativ af Hr. Værkseier A. L. Thune en Udstilling af nyere Opfindelser for Hus og Hjem samt af Værktøi for Haandværk og Industri. Udstillingen blev mødt med en stor Tilslutning og var i flere Henseender interessant. Værktøisafdelingen, af hvilken man havde haabet mest og paaregnet størst Udbytte for vort Haandværk, var beklageligvis Udstillingens svageste Afdeling. Kun for enkelte Fag, Bogbinderi, Bogtrykkeri, Metaldreining og Blikkenslagerfaget, fandtes Maskiner og Maskinværktøi af større Interesse.

Foreningen har i lang Tid følt Savnet af et hensigtsmæssigt og tidsmæssigt Lokale. For at forberede Bebyggelse af Foreningens værdifulde Tomt, Rosenkrantzgaden No. 7, nedsattes der allerede i 1894 en Byggekomite, der i Løbet af de mellemliggende Aar har ladet en Række Projekter og Tegninger udføre, som den i 1899 udstillede i Foreningens Lokale. De vandt ikke Foreningens Bifald, og da desuden Tomten undergik en ikke uvæsentlig Reduktion, maatte Komiteen lade nye Tegninger udarbejde. Disse sidste, der væsentlig adskiller sig fra de tidligere, er befundne skikkede som Grundlag for en senere Konkurrence.

Et Byggefond grundlagdes i 1898 ved en testamentarisk Gave fra Foreningens mangeaarige Formand, Fabrikeier Karl Hals, stor Kr. 10 000.00. Senere er nævnte Fond forøget med en Gave af Kr. 10 000.00 fra Firmaet M. Langgaard & Co., ligesom Løfte om yderligere Bidrag er givet af enkelte andre af vore større Industri- og Haandværksdrivende.

Til Oplysning om Haandværkets Vilkaar og Arbeidsforhold meddeles de nedenstaaende Indberetninger fra de under Haandværksgruppernes Centralstyre staaende Faggrupper:

B a g e r n e

meddeler, at Faget har arbeidet under mindre gunstige Vilkaar, særlig paa Grund af den Tvang, Lovgivningen har lagt paa Faget, som derved betydeligt er hemmet i sin Virksomhed og Udvikling. De mindre Bageridrivende lider særlig under Virkningerne af den indførte Lovtvang og har vanskelig for at konkurrere med Hjemmebagningen, der stadig vinder Udbredelse, saavel som med de større maskinmæssige Bedrifter. De tre store Streiker, som i Femaaret har rammet Faget, har medført fordyrede Arbeidsforhold og ved en formindsket Arbeidstid vanskeliggjort Driften, særlig for de mindre Værksteder. Den indførte Mindsteløn har tillige svækket Arbeidsmoralen og forringet Arbeidsydelsen, ligesom det har gjort ældre og paa Grund heraf mindre raske Arbeidere arbeidsledige. Den Adgang, som dette Fag giver til Anvendelse af gamle Arbeidere, hvoraf der haves forholdsvis mange i Bagerprofessionen, er ved denne Mindstelønsbestemmelse afskaaret. De maa nu falde tilbage paa Kommunen, til hvis Fattigunderstøttelse de er henviste, efterat denne af Svendene fremdrevne Bestemmelse for dem selv saavel som Mestrene har stængt Adgangen til Anvendelse af Svende med lavere Løn. Som Haandværk er derfor Bageribedriften i Tilbagegang. Det gaar over til en fabrikmæssig Virksomhed og erstattes delvis af den stadig almindeligere Hjemmebagning.

B l i k k e n s l a g e r n e

har under den forcerede Byggevirksomhed, som har karakteriseret den største Del af heromhandlede Periode, havt fuldt op af Bygningsarbeide. Faget har da ogsaa helt været optaget af denne Virksomhed og derunder forsømt de øvrige til Faget hørende Produktionsbrancher, der dels paa Grund af manglende Arbeidskraft, dels paa Grund af for høi Arbeidsløn er paa det nærmeste opgivne. Værkstedarbeidet (Udstyrsarbeide i Kobber og Messing) er i en sørgelig Tilbagegang og praktisk talt fortrængt af importerede Fabrikvarer og emaljerede Varer. Arbeidspriserne, der er opskruede under Byggeperioden, umuliggjør Konkurrence i disse Artikler.

Faget har lidt under urolige Arbeidsforhold og var i 1899 hjemsøgt af en 3 Ugers Streik. Ulykkesforsikringsloven har ogsaa i uforholdsmæssig Grad været byrdefuld for Bedriften, idet denne er kommen ind under en urimelig høi Fareklasse.

B o g b i n d e r n e

har som alle Bedrifter, der staar i Forbindelse med Papirindustrien, lidt under Krachet i 1898. Indførelsen af indbundne Bøger, der uhemmet af Told indtil for et Par Aar siden foregik i en meget betydelig Maalestok, er nu ifølge Forestilling til Departementet i betydelig Grad indskrænket. Fagets betydelige Udvikling i teknisk Henseende og den Told, som for 2 Aar siden opnaaedes, har i Forening bevaret dette Arbeide for Landet. Selskabet for norsk Bogkunst vil utvivlsomt bidrage til Fagets Fremme ved at fremelske national Kunst paa dette Omraade. Den ved Fagets Fremgang og Toldbeskyttelsen forøgede Tilgang paa

Arbeide gjorde det nødvendigt at indkalde endel Fagarbeidere fra Udlandet — væsentlig dog til Udførelse af Specialiteter, som endnu ikke var kjendt og indøvet her hjemme. Dette blev imidlertid meget ilde optaget af Svendenes Fagorganisation, der foranstaltede en Arbeidsnedlæggelse, som varede i 8 Uger og var til megen Skade for Faget.

B o g t r y k k e r n e

har arbeidet under rolige Forhold og jevnt gunstige Konjunkturer. En fælles Pristarif er udarbejdet og indført. I Anledning af det paatænkte Statstrykkeri har Bogtrykkerforeningen afgivet en Betænkning, hvori et saadant fraraades som ulønsomt for Staten og en uberettiget og urimelig Konkurrence med Haandværket. Statstrykkeriet er senere ogsaa opgivet. Faget, der i den senere Tid har været søgt af Gutter med videregaaende Uddannelse, og som i teknisk Henseende har gjort store Fremskridt, er i rask Udvikling, ligesom Arbeidernes Dannelsesniveau er høinet.

B y g n i n g s s n e d k e r n e

har under den stærke Byggevirksomhed været rigeligt beskjæftigede. Fabrikernes Konkurrence med Haandværkerne, der var paa Vei til at blive ødelæggende, er ordnet ved en i 1899 vedtaget Fællestarif, gjældende for Fabriker og Høvlerier saavel som haandværksmæssige Bedrifter.

Den stadigt stigende Arbeidsløn har imidlertid reduceret Fortjenesten og medført en Overgang til Anvendelse af Maskiner, der har forandret de større Værksteders Karakter. Denne Udvikling har — som det synes — anvist Fagets fremtidige Driftsmaade. De mindre Bedrifter uden Maskiner fortrænges af større Etablissementer med maskinmæssig Drift.

B ø d k e r f a g e t

er som uafhængigt Haandværk i Tilbagegang, idet Værksteder i den senere Tid er etableret i Forbindelse med de Bedrifter, som før var Fagets bedste Kunder.

G a r v e r n e

har arbeidet under stærk Konkurrence med det amerikanske og hurtiggarvede Læder (tildels fra Tyskland), men havde i de første Aar af 5-Aarsperioden nok at bestille. Det var derfor under denne Tid nogen Mangel paa Arbeidskraft, hvad der resulterede i en Ustadighed hos Arbejderne, der ogsaa — dog uden Streik — opnaaede Forhøielse af sin Løn og en vedtaget Mindsteløn (Kr. 19.00 ugtl.). Arbeidsforholdene har dog gjennemgaaende været meget tilfredsstillende. Rolige Arbeidsforhold er i dette Haandværk ogsaa i særlig Grad nødvendige, da Garvningsprocessens Langvarighed og Arbeidets Kontinuitet fordrer Stadighed hos Arbeidspersonalet. Der er i de senere Aar gjort Forsøg med den fra Tyskland indførte Hurtiggarvning. Den falder adskilligt billigere, da Huderne ikke saa længe ligger borte, men hurtigere kan tilberedes og sælges. Varen synes dog at tabe i Værdi, og nyder ikke Tiltro blandt Forbrugerne. Maskiner er ogsaa i

enkelte Bedrifter kommet til Anvendelse. I Kristiania er der dog endnu kun en enkelt Bedrift, der er fabrikmæssig indrettet; de fleste driver haandværksmæssig. Faget er dog i jevn Udvikling og Arbeidsforholdene er, som ovenfor nævnt, rolige og gode.

G i b s m a g e r n e

klager over den ulovlige og for Faget skadelige Driftsmaade, som støttet af Byggespekulanterne har fundet Indgang. Svende driver nemlig i Sommertiden — uden Borgerskab og med dette forbundne Udgifter — selvstændig Virksomhed, paatager sig Arbeide i Gaarde, der er under Opførelse, idet de i disse indretter sig Værksted og konkurrerer med de virkelige Mestre paa en Maade, der er fuldstændig ødelæggende for de sidste saavel som for Faget selv. Man haaber dog, at man ved Støtte af Politiet og en effektiv Anvendelse af Haandværksloven skal faa sat en Stopper for dette Uvæsen.

Arbeidsforholdene har altid været løse og Arbeiderne upaalidelige og mindre dygtige. De gode Tider og en stadig Indvandring af italienske Omstreifere har ikke forbedret de faglige Tilstande.

G l a s m e s t e r n e

har vistnok ogsaa havt Fordele af den florissante Byggeperiode, men Glasmagasinernes Konkurrence har været overmaade generende. Ved Anvendelse af Svende med Borgerskab har Glasleverandørerne i stadig større Maalestok optaget Konkurrencen særlig ved Byggeforetagender, hvor de største Leverancer i de fleste Tilfælde gaar til Magasinerne. For i det hele taget at kunne deltage i de store Anbud paa Byggeforetagender fordres en større Kapital end tidligere til Driften.

I de sidste Aar er Blyindfatning med forskjelligfarvet Glas kommet til en større Anvendelse. Den gamle Glasmosaik er derved igjen begyndt at udvikles, og hos os har enkelte Mestere lagt adskilligt Arbeide og Penge i denne Kunsts Oparbeidelse.

G u l d s m e d e n e

har arbeidet under rolige Arbeiderforhold og i de første Aar af Perioden under gode Konjunkturer, indtil Nedgangstiden i de to sidste Aar har bragt en meget følelig Formindskelse af Omsætningen. Faget er under Udvikling og det kunstmæssige Arbeide har fundet en større Afgang, dels ved den inden vort eget Publikum stigende Interesse for nationalt Kunstarbeide, dels ogsaa ved ligefrem Eksport og Salg til Turister. De tre Udstillinger i Stockholm, Bergen og Paris har medvirket til en større Virksomhed paa det kunstmæssige Omraade, og flere unge Arbeidere i Faget har derved fundet Anledning til en kunstnerisk Udvikling. Den Fremgang, det kunstmæssige Arbeide har havt, er støttet af Kunst- og Haandværksskolen, der som Afdeling under Haandværksskassen har oprettet en Lærerpost og Klasse for Modelører og Ciselører.

Kunst- og Kleinsmedene

har i de senere Aar udskilt sig fra den tidligere Fællesgruppe for Smede. Der er nemlig foregaaet en Specialisering af Brancherne inden Smedefaget, som længe har eksisteret inden den praktiske Udøvelse af Faget, idet enkelte Værksteder fortrinsvis har beskæftiget sig med det finere Arbeide og efterhaanden opgivet Beslag- og Grovsmedarbeidet, men uden at dog Skillet har været bestemt markeret. Ved Haandværksloven af 1894 og den særskilte Prøve for Kleinsmede, Vognsmede og Grovsmede, som nu (ved Plakat af 1895) er indført, er derimod Forholdet forandret og Kleinsmedene har udskilt sig som særegen Gruppe.

Deres Antal er ogsaa i den senere Tid vokset, ligesom Kunstsmedarbeidet i det hele taget har fundet en større Anvendelse, særlig ved dets Benyttelse i den moderne Byggevirksomhed.

Faget har derved havt en betydelig Udvikling og er samtidigt undergaaet Forandringer, der er ligesaa eiendommelige som indgribende.

Vore Kleinsmede har lige til for faa Aar siden kun undtagelsesvis befattet sig med Kunstarbeide; hvad væsentlig sysselsatte deres Værksteder var Forarbeidelse af Laase, Beslag og Hængsler for Døre og Vinduer, men dette var til Gjengjæld en Masseartikel, som gav Beskæftigelse for mange Arbeidere. Heri skede der en Omvæltning ved Trævarefabrikernes (især svenske) Overtagelse af dette Slags Arbeide. De leverede nemlig Vinduer og Døre med Beslag. Fra denne Tid har det været Kleinsmedene umuligt at gjenerebro denne Branche af Bedriften. Den er i det væsentlige gaaet over til fabrikmæssig Produktion. Derimod er det længe forglemte og tilsidesatte Kunstsmedarbeide kommen i Kurs og til en betydelig Anvendelse ved den moderne Byggevirksomhed. Gitre, Porte, Balkonbalustrader, Lygter og Kandelabre i kunstmæssig forarbeidet Smedejern har igjen fundet sin Plads i Arkitekturen. Vore dygtigste Kleinsmede har ikke sparet noget for at kunne følge med og tilfredsstille det ved denne Bevægelse skabte Behov. Derved er tildels Tabet ved Beslagsmedningen erstattet, særlig da Sansen er vakt for det haandsmedede Arbeide ogsaa paa andre Felter. Faget har vundet i kunstnerisk Henseende og er gaaet frem i Udvikling. Den Nedgangstid, som er fulgt efter den florissante Byggeperiode, har været noksaa følelig, men vil forhaabentlig ikke stanse den Udvikling, som er begyndt. Arbeidsforholdene har været taalelige.

Konditorernes

Gruppe tæller ikke mange Medlemmer og de Svende, Mestrene sysselsætter, er meget faa. Af egentlige Konditorsvende har hele vort Land ikke mere end ca. 30, hvoraf ca. 20 har Arbeide her i Kristiania. Aarsagen til Konditorfagets ringe Udvikling her i Landet er vistnok den begrænsede Søgning, Konditorcaféer har hos os. Damerne er sjelden paa Café og Herrerne foretrækker Restaurationer. For at et Konditori i Kristiania skal kunne bestaa, maa det ligge i Promenadestroget, d. v. s. i og omkring Carl Johans Gade, hvor da ogsaa Hovedstadens 6 Konditorier er beliggende.

Uagtet Etatens Antal ikke skulde synes at paakræve særegne og ekstraordinære Foranstaltninger, er for nærværende et Lovforslag fremsat, hvorved Konditorsvendene skal beskyttes mod Søndags- og Overarbeide under Høitiderne o. l. Anledninger. Konditorerne har indgivet en Forestilling om Forslagets nedbrydende Virkning paa Faget, for hvilket det netop er karakteristisk, at Arbeidet falder ujevnt og navnlig, at dette er knyttet til Høitider og Fester.

M a l e r n e

har arbeidet under vanskelige Arbeidsforhold. Den betydelige Byggevirksomhed i de første Aar af den heromhandlede Periode gav Faget en rigelig Adgang til Arbeide, men Tilgangen paa dygtige Svende var gjennemgaaende utilstrækkelig. Arbeidsforholdene blev herved stadig forværrede, Arbeidslønnen steg og samtidig blev Skoftning fra Arbeidet mere og mere almindelig. I Begyndelsen af 1897 udbrød en Streik, der varede hele Sommeren og som endte med, at Svendene vistnok opgav sit Krav paa, at kun Medlemmer af Fagforeningen skulde antages i Arbeide og at den gamle Mesterforening skulde opløses, men at Svendelønnen forhøiedes med 5 Øre pr. Time. Denne Forhøielse af Lønnen var Mestrene ikke uvillige til at indrømme, derimod beklagede de sig over den stadige Skoftning i Arbeidet, der gjorde det vanskeligt for Mestrene at faa sit Arbeide udført til omakkorderet Tid og ofte reducerede Fortjenesten i samme Forhold, som det forøgede Mestrenes Ubehageligheder og Kundernes Ærgrelser. Disse utaalelige Arbeidsforhold affødte en Sammenslutning af Bygningsfagene, der dog ikke kom til Realisation, idet Norsk Arbeidsgiverforening stiftedes og optog de vedkommende Fagorganisationer.

I de sidste Aar er Arbeidsforholdene adskilligt bedre. Svendenes Fordringsfuldhed og Arbeidsvillighed er svundet, men samtidigt ogsaa Adgangen til fordelagtig Beskæftigelse. Nedgangen og Stagnationen i Byggeforetagsomheden har formindsket Folketallet paa de fleste Værksteder.

M u r m e s t r e n e

har selvfølgelig i særlig Grad nydt saavel Fordelene som følt Ulemperne ved den florissante Byggeperiode. Behovet for Arbeidere var i den første Del af heromhandlede Periode større end Tilgangen paa brugelig Arbeidskraft. Lønningerne steg derfor meget snart op over det normale og rimelige og naaede i 1898 op til Kr. 0.65—0.75 pr. Time. Hvad imidlertid mere end den høie Løn vanskeliggjorde og fordyrede Arbeidet var den overmaade ringe Arbeidsydelse og hyppige Skoftning fra Arbeidet. Den store Efterspørgsel efter Arbeidere gjør ogsaa, at Kravene paa faglig Dygtighed slappedes og at en Mængde mindre duelige Arbeidere, stundom ligefremme Fuskere, optraadte som Mursvende og bidrog til at nedbryde Arbeidsmoralen. Sidestillede med denne Slags Arbeidere følte ikke heller de dygtige Mursvende sig opfordrede til at vise Flid og Omsorgsfuldhed.

I 1899 forandrede imidlertid disse Forhold sig og afløstes af en i Murerfaget nu almindelig Arbeidsledighed. Nedgangstiden med deraf følgende vanskelige Pengeforhold i Forbindelse med en pludselig og betydelig Skjærpelse af Bygge-

loven stansede med en Gang den store Byggeforetagsomhed af Private. Hvad der nu haves af Arbeide for den store tildels udenfra indvandrede Skare af Murarbeidere er væsentlig kommunalt og offentligt og paa de virkelig fagkyndige Mestres Hænder.

Uagtet de udmærkede Lønningsforhold gjorde ogsaa Murerne Streik, hvori saavel Svende som Haandlangere deltog. De første optog efter en Del Forhandling Arbeidet paa de gamle Vilkaar; Murhaandlangernes Streik løb fuldstændig ud i Sandet. Efter i nogen Tid at have vandret om uden Arbeide, vendte de suksessivt tilbage til sine Arbeidsherrer, der havde forholdt sig fuldstændig ligegyldige overfor deres Møder og Demonstrationer. Arbeidslønnen er nu nedsat for saavel Svende som Haandlangere og den stærke Efterspørgsel efter Arbeide tyder paa, at mange endnu er ledige, og at Arbeidsnedlæggelsen ikke har været Arbeiderne til andet end Tab og Skade.

M ø b e l s n e d k e r n e ,

der ikke som Bygningssnedkerne har havt Fordel af Byggeperioden, har derimod i høi Grad faaet føle Ulemperne af de opskruede Arbeidstider. Der har hersket en Gjæring inden Fagets Arbeidere, der vel nærmest er hidført af de stigende Lønsforhold inden Bygningssnedkerfaget. Denne Gjæring har fundet sit Udslag først i mindre stabile og rolige Arbeidsforhold og tilsidst i en høist sørgelig og langvarig Streik, der truer med at føre Faget ind i høist uheldige Driftsforhold og fremme den under vanskelige Arbeidsforhold lønsommere Import af udenlandsk Arbeide. Streiken er bragt ind til Voldgift af Norsk Arbeidsgiverforening.

Faget er under Udvikling og Haandværksloven med den indførte Svendeprøve har havt gavnlige Virkninger paa Arbeidernes Dygtighedsniveau.

Den nu indtraadte daarlige og trykkende Konjunktur har gjort en stor Del af den tidligere beskjæftigede Arbeidsstyrke overflødig og flere af Fagets Svende er emigreret fra Hovedstaden.

S a d e l m a g e r n e o g T a p e t s e r e r n e

har navnlig for de sidstes Vedkommende arbeidet under heldige Konjunkturer, men som Følge deraf er ogsaa Lønnen gaaet op, hvad dog er skeet gennem mindelig Overenskomst.

Faget har udviklet sig og er mere og mere gaaet over i Specialfag: Sæle- og Sadelarbeide, Tapetserarbeide, Møbelarbeide og Reiseeffekter. Specialiseringen har medført en større Dygtighed paa de forskjellige Specialomraader og Faget maa i det hele taget siges at have gaaet fremad.

S k o m a g e r n e

har arbeidet under mindre gunstige Forhold. Priserne har været trykkede af Maskinarbeidet, der i store, rigt assorterede Magasiner finder adskillig Afsætning paa Grund af sin større Prisbillighed.

Magasinernes Indgreb paa Fagets Omraade er søgt hemmet ved Paatale for Politiet, naar Haandværkslovens Bestemmelser har været overtraadt, hvad i flere

Tilfælde er skeet. Saaledes ved Magasinernes Oprettelse af et fælles Reparationsværksted, ved ligefrem Modtagelse af Bestillinger o. l.

Der fandt i 1897 en Arbeidsnedlæggelse Sted, hvilken antog en noksaa betænkelig Karakter derved, at de mindre og gjennemgaaende ubemidlede Mestre ikke havde fornøden økonomisk Evne til at gjøre Modstand mod de tildels socialistiske Krav, der reistes fra Svendenes Side. Streikens Resultat var forsaavidt høist uheldigt, som den befordrede Udbredelsen af maskinarbeidet Skotoi og sogar aabnede den virkelige Skomagere Butiker for denne Vare.

Skrædderne

har havt under Overveielse en Ordning af Lærlingeforholdene, Kreditsystemet og Spørgsmaalet om et Skrædderforbund omfattende de tre nordiske Lande. De ovennævnte Spørgsmaal forelaa nemlig til Drøftelse paa det 4de almænne skræddaremöte i Stockholm 1897. Oplærelsen i Faget lader nemlig adskilligt tilbage at ønske, da det er bleven mere og mere almindeligt blandt de dygtigere og større Mestre, at de ikke tager Gutter i Lære, men udelukkende anvender Svende i Bedriften. Derved bliver Læregutternes Uddannelse overladt til de saakaldte Hjemmesvende eller ogsaa foregaar Rekruteringen fra Smaabyerne, hvad i begge Tilfælde ikke er tilfredsstillende i faglig Henseende.

Ogsaa i Skrædderfaget har der været Streik i den heromhandlede Periode (1896). Den var ikke til Fordel for Svendene og til megen Skade for Faget. Mestrene havde den Fordel, at deres Forening fik en betydelig Forøgelse af Medlemsantallet, og at Nødvendigheden af Samhold og Organisation blev almindeligere erkjendt.

Uhrmagerne

har i betydelig Grad været generet af den uberettigede Konkurrence, der drives af omreisende Handelskarle, som paa Markeder, ved Fiskestævner og fra Byernes Logihuse driver Handel med Uhre. Uhrmagergrupperne har i den Anledning udfærdiget en Henvendelse til Regjeringen om, at nævnte Trafik, der virker høist generende for de fastboende og skatteydende Uhrmagere, ved Lov maa blive stanset.

Det er lykkedes at faa enkelte af disse Handelskarer paagrebet og ilagt Mulkt, men den uretmæssige Forhandling af Uhre foregaar dog fremdeles, om end paa en mere fordækt Maade.

Uhrmagerprofessionen har i faglig Henseende gjort Fremgang og Arbeidsforholdene er i det hele taget rolige og gode.

Hvad der for samtlige Fag synes at være fælles, er en Beklagelse over Arbeidernes socialistiske Betragtningssmaade, der ofte kommer tilsynne i beklagelig Mangel paa Hensyntagen overfor det Haandværksfag, hvori de arbeider, og paa Forstaaelse af de Interesser, som Faget, dets selvstændige Udøvere saavel som Arbeidere, har til fælles. Hvad væsentlig har været Aarsag til de mange Arbeidsnedlæggelser, er ikke Kravene paa en høiere Løn, men som Regel socialistiske

Indgreb i Bedrifternes Administration og fri Udøvelse, — Fordringer, der overmaade lidet har havt med Arbeidernes Livsvilkaar at bestille; men som meget oftere har berøvet saavel Arbeiderne som Arbeidsgiver den personlige Handfrihed og Adgangen til at udøve Faget paa en praktisk og lønsom Maade.

I hvor høi Grad en Bedrift skades ved Arbeidsnedlæggelse, er det i mange Tilfælde umuligt at afgjøre; men det har altid vist sig, at en Del af den før Streik benyttede Arbeidsstyrke efter dens Bilæggelse er overflødig, og at saaledes Arbeidsstansninger forringer Fagets Evne til at soutinere Arbeidere. Det mest illustrative Eksempel herpaa giver Møbelsnedkerstreiken, der uden at afstedkomme nogensomhelst Mangel paa Produktion er holdt gaaende i snart et Aar. Nye Kilder aabnes paa Bekostning af den stedlige Produktion og dennes Arbeidere; at disse nye Kilder vil ophøre at flyde, naar Arbeidsstansningen engang er til Ende, er ikke sandsynligt.

Med Hensyn paa Udbyttet af den gode Forretningstid og florissante Byggeperiode, som danner Begyndelsen af det heromhandlede Femaar, er den almindelige Mening blandt Haandværkerne den, at Udbyttet for de fleste har været overraskende lidet. Dertil har vistnok de vanskelige Arbeidsforhold væsentlig bidraget, — ikke saa meget ved den stedfundne Lønsforhøielse som ved den forringede Arbeidsydelse. Samtidigt med at Lønnen er steget betydeligt, er dels Arbeidstiden ligefrem forkortet og dels er Arbeidsydelsen pr. Dag eller Time formindsket. Fremdeles har den høie Fortjeneste medført en hyppig Skoftning fra Arbeidet, der har været meget generende for Arbeidsgiveren, som paa Grund heraf vanskelig har kunnet beregne et Arbeides Fortgang og saaledes ikke har kunnet overholde den ved Overtagelse af Arbeider bestemte Tid for disses Fuldførelse.

Disse vanskelige Arbeidsforhold, som i den gode Konjunkturtid i høi Grad forværredes, har da affødt den Sammenslutning af Arbeidsgiverne, som i forrige Aar fandt Sted. Denne Organisations Opgave er at forebygge de for Haandværk og Industri ødelæggende Arbeidsstansninger og søge opretholdt gode og varige Forhold mellem Arbeidsgivere og Arbeidere. Den almindelige Tilslutning, «Norsk Arbeidsgiverforening» har vundet blandt saavel Haandværkere som Industri-drivende, viser bedre end noget andet, at de i Haandværksfagenes Beretninger stadig fremholdte Klager over Arbeidsforholdenes Uberegnelighed og uheldige Indvirkning paa Bedrifterne ikke har været ugrundede.

Sluttelig skal der angaaende den herskende Fagdygtighed inden Haandværksstanden bemærkes, at den faglige Udvikling er foregaaet meget forskjelligt inden de specielle Haandværksbrancher.

Enkelte Fag kan glæde sig over mærkbar Fremgang, andre klager over, at Massen af Arbeiderne ikke paa langt nær har den fornødne Dygtighed i faglig Henseende. Grunden til Bygningsfagenes Klagemaal over Ukyndighed blandt mange af Arbeiderne er nærmest at søge i Maaden, hvorpaa disse Fag under den travle Byggeperiode maatte fylde sine Rækker. For Skomagernes og Skræddernes Vedkommende er Grunden vistnok væsentlig at søge i den uheldige Omstændighed, at de større og dygtigere Mestere ikke tager Gutter i Lære, men derimod overlader det til Stykarbeidere og Hjemmemestrene at besørge Fagets Rekrutering.

Der er derfor vistnok inden de sidstnævnte Fag særlig Trang til en Reform i Lærlingeforholdene.

Med Hensyn paa de Fag, hvor Værkstedsarbeidet er opretholdt, er derimod den faglige Udvikling i Fremgang og Fagdygtigheden størst. Guldsmedfaget, Bogbinderfaget, Kleinsmedfaget o. fl. har saaledes ligefrem udtalt sin Glæde over faglig Fremgang.

I sin Udtalelse angaaende Loven af 29 Juni 1894 og Svendeprovens Virkninger udtaler Haandværksgruppernes Centralstyrelse sig stærkt til Fordel for Loven og fremholder blandt andet, at Fagdygtigheden er gaaet fremad, siden den emanerede.

Som i væsentlig Grad bidragende til flere af vore Haandværksfags Fremme nævnes Den kgl. Kunst- og Haandværksskole. Dens Betydning for det norske Haandværks Udvikling erkjendes af alle inden Standen og endnu mere tør man vente, naar den i en nær Fremtid faar de nødvendige Lokaler til at meddele en videregaaende faglig Undervisning.

e) Arbeidsmarkedet

har i det hele taget været gunstigt for Arbeiderne, idet Lønningerne i Femaarets Løb er gaaet ganske betydelig i Veiret. Denne Bevægelse har imidlertid været ledsaget af en almindelig Stigning i Priserne paa de forskjellige Nødvendighedsartikler, omend denne Stigning neppe kan antages at have holdt Skridt med Lønningernes Opgang. I Aarene 1897 indtil Midten af 1899, medens Byggevirkksomheden blomstrede som kraftigst, faldt det endog til sine Tider vanskeligt for de industrielle Bedrifter at faa den fornødne Arbeidskraft. Antallet af Streiker var i Aarene 1897 og 1898 usædvanlig stort, idet navnlig mange Haandværksfag benyttede Anledningen til at drive sine Lønninger op. Med Krisen i 1899 afløstes imidlertid disse for Arbeiderne gunstige Tidsforholde temmelig pludselig af en ikke ubetydelig Arbeidsledighed paa nær sagt alle Omraader, og denne Arbeidsledighed holdt sig lige indtil Femaarets Udgang til Trods for den betydelige Udflytning af Arbeidsfolk i Periodens sidste halvandet Aar. Da der samtidig hermed ogsaa indtraf Vandmangel i Akerselven, har Stillingen for Byens Arbeidere i Periodens sidste Vintre været temmelig vanskelig.

Til Lettelse af Arbeidsformidlingen mellem Arbeidsgivere og Arbeidere er der i Femaaret oprettet et kommunalt Arbejdskontor, der begyndte sin Virksomhed 17 Januar 1898. Søgningen er meget betydelig, idet der i 1900 meldte sig 12 411 Arbeidssøgende. Af ledige Pladse anmeldtes 7 349, hvoraf 5 517 (= 75.1 Pct.) besattes, deraf ved den mandlige Afdeling 3 273 og ved den kvindelige 2 244. De 35 private Fæstekontorer besatte samtidig 11 422 Pladse, hvoraf 7 754 for Kvinder og 3 668 for Mænd.

f) Sporveie, Telegraf, Telefon m. v.

Byens Sporveie har i Femaaret været Gjenstand for en meget rask Udvikling, saavel i Henseende til Liniernes Udstrækning, Driftsmaade og Materiel-

lets Forbedring som til deres Anvendelse af Publikum. Byen staar nu antagelig i Henseende til billige og letvindte indre Kommunikationsmidler fuldt paa Høide med sin Tid. Al Sporveidsdrift foregaar siden 14 Januar 1900 ved elektrisk Kraft (Luftledning) og er fordelt paa 3 Selskaber, hvoraf de to ældste eies af private Selskaber, medens det tredie tilhører Kristiania Kommune.

Idet man forøvrigt henviser til den kommunale statistiske Aarvog, indtages nedenfor de Oplysninger, som man i Anledning af Femaarsberetningen har modtaget fra de respektive Selskaber.

1. Kristiania Sporveisselskab

havde ved Femaarets Begyndelse de samme Linier igang som i nærmest foregaaende Femaar — nemlig Homansby—Oslolinien af Længde 4 480 m. og Grünerløkken—Vestbanelinien af Længde 3 350 m.

Fra 1 November 1897 maatte man efter Paalæg fra Kommunebestyrelsen gaa over fra det siden Sporveiens Aabning anvendte Enspændersystem til dobbelt Forspand for hver Vogn. Nye Hestesporgogne af en større og mere tidsmæssig Type blev samtidig satte i Drift.

Ved Kristiania Repræsentantskabs Beslutning af 22 December 1897 tillodes Sporveisselskabet at ombygge den gamle Hestespurvei for dobbeltsporet elektrisk Drift samt foretage følgende Udvidelser og Anlæg af nye Linier:

1. Vestbanelinien forlænges fra Krydset af Engens Gade og Munkedamsveien gennem denne, Cort Adlers Gade, Huitfeldts Gade og Lassons Gade indtil Jernbanebroen.
2. Oslolinien forlænges til Krydset af Ljabroveien og Kongsveien.
3. Grünerløkkelinien forlænges gennem Sannergaden, Vogts Gade og Thorshauggaden til Sandakerveien.
4. En ny Linie til Vaalerengen fra Oslo Gades Kryds med Schweigaards Gade, gennem den sidstnævnte Gade, St. Halvards Gade, Enebakveien, gennem Vaalereng-gaden og Etterstadgaden til Strømsveien.
5. En ny Linie til Kampen gennem Motzfeldts Gade, Jens Bjelkes Gade, Tøiengaden og Havegaden indtil Nannestadgaden ved Brinkens Gade.

Den elektriske Drift, til hvilken Strøm erholdes fra Kommunens Elektricitetsværk (Hammeranlægget), anvendtes første Gang i den almindelige Trafik den 29 September 1899 paa Linien Grünerløkken—Munkedamsveien; den 14 Januar 1900 rullede den sidste Hestesporgogn gennem Gaderne, og fra den 6 Juni s. A. var samtlige ældre og nyere Linier aabnede for den elektriske Drift.

Der kjøres med gennemgaaende Vogne i følgende Ruter — samtlige passerende Stortorvet og Karl Johans Gade:

1. Homansby—Oslo	og omvendt af Længde	4 862.3 m.
2. Homansby—Grünerløkken	--«--	5 500.8 -
3. Homansby—Kampen	--«--	4 900.3 -
4. Vaalerengen—Munkedamsveien	--«--	5 126.3 -
5. Grünerløkken—Munkedamsveien	--«--	4 923.5 -

Tilsammen Trafiklængde 25 313.2 m.

Liniernes Længde udgjør 11 821.20 løb. m., hvoraf 8 170.6 løb. m. dobbeltsporede Trafikspor og 3 650.60 løb. m. enkeltsporede Trafikspor. Ialt er nedlagt 22 406 løb. m. enkeltsporet Skinnespor.

Materiellet bestaar af 47 Motorvogne og 30 Tilhængervogne, desuden forefindes endel gamle Hestesporgogne.

Af nedenstaaende Tabel vil fremgaa, i hvilken Grad Kristiania Sporveisselskabs Vogne har været benyttet m. v.:

A a r.	Antal Passagerer.		Forhold mellem Passagerantal og Kristiania Indbyggerantal. (Middel-folkemængde.)	Antal kjørte Kilometer ved Aarets Udgang.	Indtægt af solgte Billetter.	Hestestyrke ved Aarets Udgang.
	Ialt.	Gjennem-snitlig pr. Dag.				
					Kr.	
1896.....	3 606 674	9 854	19.24	1 020 815	378 349.83	160
1897.....	4 172 307	11 462	21.10	1 035 703	419 852.62	244
1898.....	4 691 603	12 889	22.10	1 017 923	473 484.41	265
1899.....	5 621 459	15 400	25.11	1 196 320	567 571.94	76
1900.....	8 802 273	24 116	38.76	2 075 388	873 328.01	5

Aktieeierne blev udbetalt følgende Udbytte: for 1896: 7½ Pct.; for 1897: 7½ Pct.; for 1898: 9 Pct.; for 1899: 9 Pct. og for 1900: 9 Pct.

2. Kristiania elektriske Sporveis

Virksomhed i Femaaret 1896—1900 har været i rask og nogenlunde jevn Fremgang. De nødvendige Data til Belysning heraf vil fremgaa af nedenstaaende Tabel:

A a r.	Kjørte Vognkilometer.	Befordrede Passagerer.	Antal Vogne.	Anvendt Kapital. (Selskabets Aktiva.)
				Kr.
1896.....	811 057	3 028 746	24	938 983.14
1897.....	815 421	3 288 605	24	969 885.88
1898.....	907 668	3 832 572	33	1 401 341.50
1899.....	1 397 756	5 175 486	48	1 744 826.26
1900.....	1 530 561	5 355 284	48	1 815 609.19

I Løbet af Aarene 1898 og 1899 blev Linien fra Majorstuen til Jernbanetorvet forsynet med Dobbeltspor, hvorhos maskinelle Indretninger og Vognantallet forøgedes i betragtelig Grad. Som det af Tabellen vil fremgaa, har det bevirket en betydelig Tilvækst i Anlægskapitalen, men ogsaa en stærk Stigning af Trafiken.

3. Kristiania kommunale Sporveie.

Den 23 September 1897 bevilgede Repræsentantskabet indtil Kr. 575 000 til Anlæg af den første kommunale elektriske Sporvei fra Athenæum forbi St. Hanshaugen til Sagene. Arbeidet hermed paabegyndtes paa Eftersommeren 1898 og afsluttedes Høsten 1899, idet Linien den 24 November 1899 aabnedes for almindelig Trafik.

Senere er der givet yderligere Bevilgninger, nemlig den 9 Februar 1899 Kr. 391 100 til en Linie fra Nybroen gennem Trondhjemsveien og Helgesens Gade til Rodeløkken samt den 4 Mai 1899 Kr. 195 800 til en Linie fra Storgaden gennem Dronningens Gade til Fæstningsbryggen.

Rodeløklinien aabnedes for almindelig Trafik den 27 Marts 1900 og Fæstningsbryggelinien den 25 August 1900.

Desuden bevilgedes den 23 August 1900 Kr. 161 000 til en kommunal Linie gjennem Vogts Gade fra Thorshauggaden til Bjølsen Valsemølle, en Forlængelse af Kristiania Sporveisselskabs Grünerløklinie. Arbeidet med denne var saavidt paabegyndt inden Vinteren i 1900.

De 3 færdige Linier har en samlet Længde af ca. 6.3 km., hvoraf 3.6 km. er Dobbeltspor.

Der er anskaffet 20 Motor- og 12 Tilhængervogne.

Den elektriske Del af Anlægget — saavel Ledningerne som Vognene — er leveret af E. A. vorm. Schuckert & Co. i Nürnberg, medens Anlægget af Skinnerne er udført af de kommunale Sporveie selv.

Der var ved de kommunale Sporveies Drift i Slutningen af 1900 ansat ialt ca. 100 Mand; heraf var de 65 ved Vognbetjeningen.

Med Hensyn til Driften forøvrigt henvises til nedenstaaende Tabel:

A a r .	Antal kjørte Vognkilometer:			Antal Passagerer.	Passagerer pr. Vognkilometer.	Indtægt af solgte Billetter.
	Motorvogne.	Tilhængervogne.	Tilsammen.			
						Kr.
1899 (²⁴ / ₁₁ — ³¹ / ₁₂).....	30 304.5	-	30 304.5	129 294	4.27	12 750.15
1900.....	702 489.1	8 551	711 040.1	2 661 589	3.74	249 197.95
Sum	732 793.6	8 551	741 344.6	2 790 883	3.77	261 948.10

Ved Udgangen af 1900 havde Byens Sporveisnet en samlet Længde af ca. 23.7 km., medens den trafikerede Rutelængde var 45.5 km. Det samlede Antal Sporveisreisende udgjorde i samme Aar ca. 16.8 Millioner, svarende til gennemsnitlig 74 Reiser pr. Individ af Byens midlere Folkemængde.

Den telegrafiske og telefoniske Korrespondance har været i stadig Tiltagen, dog mest den sidste i den indenlandske Trafik.

Der er i Femaarets Løb anlagt et stort Antal Rigstelefonledninger over hele Landet, hvorved Kristiania bl. a. er kommet i direkte Telefonforbindelse foruden med endel andre Byer tillige med Bergen og Trondhjem, ligesom der fra 1 Oktober 1900 er etableret telefonisk Forbindelse med Kjøbenhavn.

Angaaende Kristiania Telefonselskabs Udvikling i Perioden henvises til Tabel 78 i den kommunale statistiske Aarvog for 1900. Det samlede Antal Telefonsamtaler var ifølge denne i 1900 27.8 Millioner mod 11.1 Millioner i 1895 og det hele Linienets Længde henholdsvis 34 538 og 7 553 km.

Ved Femaarets Udgang overgik Telefonselskabets Ledningsnet m. v. for en Kjøbesum af Kr. 2 400 000 til Statsejendom og drives nu uforandret som saadan.

Kristiania Dampkjøkken

har i Femaaret i alt væsentligt været drevet paa samme Maade som tidligere, og Søgningen har været jevnt god. Det havde

i Aaret 1896 en Omsætning af Kr.	749 729	og en Nettofortjeneste af Kr.	55 297
— 1897 —«—	968 561	—«—	47 426
— 1898 —«—	1 220 276	—«—	30 471
— 1899 —«—	1 345 538	—«—	34 749
— 1900 —«—	1 251 960	—«—	20 618.

Naar Nettofortjenesten gennem Periodens Løb uagtet stærkt stigende Omsætning er gaaet saa betydelig tilbage, skyldes dette væsentligst de stigende Priser paa Raamaterialierne. Dampkøkkenets Styrelse har nemlig fundet det mest overensstemmende med dettes Formaal desuagtet ikke at forhøje Udsalgspriserne eller at formindske Madportionerne. I Aaret 1900 gik derfor Bepisningen med et direkte Underskud af Kr. 7 666, medens det hele Overskud skyldes Biforretningerne (navnlig Kaféerne) og Renter af Kapital.

Af Madportioner solgtes:

i 1896 i Spisesalene	454 167	Portioner og til Hentende	180 970	Portioner,
- 1897 -	489 389	- - -	189 965	-
- 1898 -	591 473	- - -	208 311	-
- 1899 -	658 559	- - -	209 896	-
- 1900 -	567 964	- - -	187 398	-

Tilbagegangen i 1900 skyldes de vanskelige økonomiske Tider.

Ved Femaarets Slutning var en Del af den Dampkøkkenet tilhørende Tomt mod Møllergaden under Bebyggelse til Udvidelse af Kaféerne, idet Lokalerne for disse ved den stærke Søgning forlængst er blevne for trange.

3. Kommunale Forholde.

a) Finantser. Økonomiske Forholde i Almindelighed.

Som Følge af Befolkningens betydelige Vækst og de gunstige Konjunkturer under Periodens største Del er Byens Budget steget stærkt. De ordinære Udgifter, herunder ikke beregnet Særbudgetternes (d. v. s. Gasværket, Elektricitetsværket og Havnekassen) udgjorde i 1896 Kr. 7 759 300, og de ordinære Indtægter Kr. 7 604 286 svarende til henholdsvis Kr. 41.38 og Kr. 40.56 pr. Individ af Middelfolkemængden. For Aaret 1900 var de tilsvarende Tal henholdsvis Kr. 13 516 584 og Kr. 12 712 961 eller pr. Individ Kr. 59.52 og Kr. 55.98. Det sidste Aars Regnskab viste saaledes et Underskud af Kr. 803 623, et Forhold, som for den væsentligste Del skyldes den af de tilbagegaaende økonomiske Forholde følgende Nedgang i Skatteindtægterne. Det ekstraordinære Budget er vokset endnu stærkere. Udgifterne udgjorde nemlig i 1900 Kr. 9 426 341 mod Kr. 3 316 868 i 1896. I disse Beløb er ikke medregnet Udgifter til ekstraordinær Amortisation af Laan. Forøvrigt kan vedkommende Kommunens Regnskaber henvises til «Statistisk Aarbog for Kristiania» for 1900, Tabel 79—83.

Kommunen har i Femaaret optaget 2 større Kommunelaan, nemlig i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning af 5 August 1897 (kfr. Beslutning af 23 September næstefter) et Laan paa Kr. 19 800 000 til en nominel Rentefod af 3 Pct. (effektiv 3.60 Pct.) og et Laan i 1900 paa Kr. 21 768 000 (nominel Rentefod 4 Pct., effektiv 4.59 Pct.) i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning

af 1 Juni 1899. Det første Laan indbragte efter en Salgskurs af 92 Pct. Kr. 18 216 000, hvoraf ca. 8 Millioner anvendtes til Konvertering af ældre 4 Pct.'s Laan fra Aarene 1880, 1885 og 1892. Derhos har Kommunen ved den i Medhold af Repræsentantskabsbeslutning af 9 Juni 1898 overtagne Garanti for Præmieobligationslaanet erholdt indbetalt et Beløb af Kr. 3 149 780. I Femaaret er saaledes ialt indkommet som Laanemidler Kr. 44 717 780, og Byens samlede Laanegjæld pr. 1 Januar 1901 udgjorde Kr. 52 711 118, svarende til Kr. 231.46 pr. Indbygger mod Kr. 107.82 ved Periodens Begyndelse. Angaaende de enkelte Laan henvises til Kommunens statistiske Aarbog, 1900, Tabel 85.

Til forskellige kommunale Foretagender er ifølge Tabel 84 sammesteds i Femaaret 1896—1900 anvendt af Laanemidler ialt Kr. 24 416 911, hvoraf Kr. 9 289 833 falder paa Indkjøb af forskellige Eiendomme (heraf Kr. 2 500 031 til Gjennemførelse af Reguleringer). Af større Eiendoms erhvervelser uden Reguleringsoiemed i Femaaret kan nævnes: i 1896: Indkjøb af Frogner for Kr. 750 000, Lille Tøien for Kr. 120 000, Vestre Sogn for Kr. 175 000; i 1897: Indkjøb af Vaalerengens Hovedgaard for Kr. 175 000, af Gjertsens Løkke Kr. 220 000, af Møllerløkken og Nedre Borgen Kr. 144 400, Arealer af Akershus Fæstning Kr. 2 000 000; i 1898: Indkjøb af Bislet Teglværk Kr. 500 000, endel af Vøienvolden (Dannevigsvæien Nr. 14) Kr. 243 000, Erhvervelse af Vandrettigheder i Skjærsvølven m. v. Kr. 1 720 000, Indkjøb af det gamle Garnisonssygehus, Kr. 400 000, Østre og Vestre Sølyst Kr. 410 000, Halfreds fossen i Glommen og Kaggefossen paa Modum Kr. 765 000, Munkehagens Teglværk Kr. 355 000. I 1899 og 1900 har ingen større Indkjøb af denne Art fundet Sted.

Den udlignede Næringssskat tilligemed den ved samme Udligning antagne Formue og Indtægt har udgjort:

A a r .	Næringssskat.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
1896.....	3 400	292 376	68 016	33 402
1897.....	3 839	312 068	73 919	34 055
1898.....	4 345	365 769	82 389	38 444
1899.....	4 819	417 779	96 298	45 036
1900.....	5 419	422 384	100 937	46 747

Den aarlige Procentforhøielse har udgjort:

A a r.	Antagen Formue.	Næringskat.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.
	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
1896.....	+ 3.71	+ 3.75	+ 5.42	+ 5.72
1897.....	+ 12.93	+ 6.74	+ 8.68	+ 1.95
1898.....	+ 13.17	+ 17.21	+ 11.46	+ 12.89
1899.....	+ 10.98	+ 14.22	+ 16.88	+ 17.15
1900.....	+ 12.44	+ 1.10	+ 4.82	+ 3.80

Der udlignedes Skat paa Indtægten efter følgende Forholdstal: i 1896 Kr. 8.67 pr. 100 Kr. skatbar Indtægt, i 1897 Kr. 9.67, i 1898 Kr. 9.67, i 1899 Kr. 9.14 og i 1900 Kr. 9.83.

Antallet af Skatydere udgjorde i 1896: 39 744 og i 1900: 59 615 eller pr. 100 Indbyggere henholdsvis 21.20 og 26.34.

Den i Femaaret udlignede Eiendomsskat samt Antallet af de skattepligtige Eiendomme m. v. sees af nedenstaaende Tabel:

A a r.	Udlignet Skat paa			Antal skatte- pligtige Eien- domme.	Takstværdi af		
	ubebygget Grund.	bebygget Grund.	faste Eiendomme ialt.		ubebygget Grund.	bebygget Grund.	Grund ialt.
	Kr.	Kr.	Kr.		1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
1896.....	21 633	1 572 581	1 594 214	7 241	21 633	273 492	295 125
1897.....	43 436	1 764 010	1 807 446	7 541	21 718	294 002	315 720
1898.....	44 488	1 925 473	1 969 961	7 866	22 244	320 912	343 156
1899.....	71 138	2 311 714	2 382 852	8 290	29 641	355 607	385 248
1900.....	171 627	2 533 561	2 705 188	8 626	66 011	444 477	510 488

Ialt udlignedes i 1900 som Byskat Kr. 8 123 800 mod Kr. 4 775 287 i 1895.

Til nærmere Belysning af den økonomiske Tilstand i Femaaret meddeles følgende Oplysninger, idet man forøvrigt henviser til de respektive Tabeller i Kommunens statistiske Aarbog:

Antal og Beløb af thinglæste Panteheftelser udgjorde i Gjennemsnit for Femaaret henholdsvis 3 629 og Kr. 71 468 400 (i 1898: 5 100 og Kr. 106 233 500) mod i Femaaret 1891—1895 resp. 1 759 og Kr. 26 092 900.

Antal og Beløb af aflæste Panteheftelser var gjennemsnitlig pr. Aar henholdsvis 2 172 og Kr. 26 021 200 mod i det foregaaende Femaar resp. 1 265 og Kr. 12 607 500.

Af faste Eiendomme afhændedes i Femaaret gjennemsnitlig 1 053 pr. Aar til en Kjøbesum af Kr. 35 809 800 mod henholdsvis 663 og Kr. 16 868 500 i Femaaret 1891—1895.

Udpantningernes Antal pr. Aar andrager for Femaaret til 28 928 og deres Beløb til Kr. 1 760 700 mod henholdsvis 23 333 og Kr. 1 232 900 i det foregaaende Femaar.

Af Byfogden afholdtes i sidste Femaar gjennemsnitlig 1 731 Exekutioner pr. Aar for almindelig Gjæld mod 732 i det foregaaende Femaar. Beløbene var henholdsvis Kr. 1 533 100 og Kr. 479 300.

Tvangsauktionernes Antal har — forsaavidt angaar faste Eiendomme — været i stærk Stigning, idet der i 1896 afholdtes 52 mod i 1900 302 saadanne Auktioner. Beløbene var henholdsvis Kr. 1 102 600 og Kr. 14 301 400. Ogsaa Tvangsauktion over Løsøre er tiltaget adskillig, — omend ikke tilnærmelsesvis i samme Grad — i Hyppighed.

b) Politiets

Organisation har i Femaaret 1896—1900, naar bortsees fra de Forøgelse af Styrken, der har været en Følge af Byens Vækst, ikke undergaaet nogen væsentlige Forandringer. Derimod er den tilføjet 2 nye Led, som kortelig skal omtales:

Det ene af disse er Konstabelelevskolen, der sattes igang Vaaren 1899. Skolens Instruktør er en Politibetjent; men det overordnede Tilsyn med samme henhører under Politiinspektøren og en Politifuldmægtig, hvilken sidste ogsaa deltager i det daglige Undervisningsarbejde ved Skolen. Denne er beregnet paa 20 Elever Aaret rundt i Kurser af 3 à 4 Maaneders Varighed. Eleverne er kasererede paa Skolen, hvor de har frit Logis med Lys og Brænde. De erhoder derhos 50 Kr. Maaneden i Løn samt fri Uniform. Skolen og dens Virksomhed findes udførlig omtalt i Politikammerets Aarsberetninger for 1899 og 1900. Politikammeret er særdeles vel tilfreds med dens hittidige Resultater.

Det andet nye Led i Organisationen er Politialarm- og Patrouillevognsystemet, som fra Høsten 1899 forsøgsvis indførtes ved Grønlands Station (jfr. Repræsentantskabsbeslutning af 24 Februar 1898 og høieste Resolution af 26 April s. A.). Ogsaa med Hensyn til dette System og dets Virksomhed kan henvises til Aarsberetningerne for de før omhandlede Aar. Her skal alene nævnes, at Systemet, der er af amerikansk Oprindelse og, saavidt vides, omtrent ukjendt andensteds i Europa, er et elektrisk Signalsystem, hvorved Politimænd eller andre, som dertil gives Adgang, fra Boxer, anbragte rundt omkring i Distriktet, kan alarmere vedkommende Station for at tilkalde Assistance eller i anden Anledning kommunikere med Stationen. Assistancen ydes ved Udsendelse af en for Øiemedet konstrueret Vogn (Patrouillevogn) med fornødent Mandskab.

Politistyrken udgjorde:

i 1895:	13	Embedsmænd	og	376	underordnede	Tjenestemænd,
- 1896:	13	—	-	378	—	—
- 1897:	13	—	-	395	—	—
- 1898:	14	—	-	409	—	—
- 1899:	14	—	-	482	—	—
- 1900:	18	—	-	509	—	—

De i Femaaret oprettede 5 nye Embeder var samtlige Fuldmægtigembeder. I Opgaverne over de underordnede Funktionærer er ikke medregnede 10 Reservekonstabler ved Havnepolitiet i Vintermaanederne.

Kontorpersonalet er i Femaaret steget fra 11 Kontorister i 1895 til 17 i 1900 foruden Politisekretæren.

Hvad særskilt det ridende Politi angaar, der fra dets Oprettelse i 1893 havde bestaaet af 1 Politibetjent, 2 Overkonstabler og 10 Konstabler med 3 Staldkarle og 16 Heste, blev dette i 1899 forøget med 4 Konstabler, 1 Staldkarl og 4 Heste.

Kommunens samlede Udgifter til Politiet udgjorde:

i 1895.....	Kr. 498 813
- 1896.....	- 564 339
- 1897.....	- 589 060
- 1898.....	- 646 998
- 1899.....	- 752 167
- 1900.....	- 804 463.

For Aarene 1899 og 1900 maa hertil lægges Dyrtidstillæg til Politiets Funktionærer henholdsvis ca. Kr. 60 400 og Kr. 67 190, hvilke Beløb imidlertid forskudsvis er førte til Udgift henholdsvis paa Budgetterne for 1900 og 1901.

Statskassens Bidrag til Politiudgifterne har uforandret som tidligere udgjort Kr. 20 000, hvorhos Embedslønningerne for den væsentligste Del har været udredet af denne.

Vedkommende Politiets Virksomhed kan for Aarene 1898, 1899 og 1900 henvises til de udførlige Aarsberetninger, som Politikammeret for disse Aar har afgivet til Justitsdepartementet. Her skal alene hidsættes 2 Tabeller, af hvilke Nr. 1 særskilt vedkommer Ordenspolitiets og Nr. 2 Opdagelsespolitiets Virksomhed i Femaaret, idet, for Sammenligningens Skyld, det sidste Aar af forrige Femaar ogsaa er medtaget i Tabellerne.

1) Tabel over Antallet af Anmeldelser for Politiforseelser, af de i Anledning saadanne Forseelser for Politiet vedtagne eller i Politisager ilagte Straffebøder samt af offentlige Politisager vedkommende Kristiania By:

Aar.	Antal Anmeldelser for Politiforseeelser.	Antal Straffebøder.	Antal offentlige Politisager.
1895	25 766	15 401	570
1896	34 528	20 760	696
1897	35 953	23 445	862
1898	35 018	21 989	653
1899	38 644	25 327	642
1900	35 049	23 322	688

2) Tabel over Antallet af Anmeldelser m. v. ved Opdagelsespolitiet i Kristiania i Aarene 1895—1900:

	1895.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
1. Anmeldte Forbrydelser begaaede her	7 200	7 475	7 988	8 122	9 209	9 014
2. Heraf opdagede	4 776	5 036	5 117	4 794	5 422	5 625
3. Forbrydelser begaaede udenfor Kristiania	792	818	816	878	911	963
4. Arrestanternes Antal	899	1 016	1 231	1 387	1 452	1 395
5. Brandanmeldelser	221	247	298	368	431	365
6. Anmeldelser om Forulykkede	243	196	186	228	195	162
7. Anmeldelser om savnede Personer...	266	278	270	314	268	248
8. Anmeldelser om tabte Sager	998	1 010	1 059	932	1 048	831

c) Brand- og Ingeniørvæsenet m. v.

Angaaende Brandvæsenets Udvikling i Femaaret bemærkes følgende:

Personale.

Aar 1896 foretog Brandchefen ved kommunalt Stipendium Studiereise til endel tyske Byer. Reiseberetning foreligger i kommunalt Dokument Nr. 40 for 1896. Brandchefens Lønning er fra 1896 forhøiet med to Alderstillæg à Kr. 400 efter 4 og 8 Aars Tjeneste. Fra 1899 er Assistentens Lønning forøget fra Kr. 2 400 til Kr. 2 800 med Alderstillæg som ovenfor. Fra 1896 er Overbrandmesterens Lønning forøget fra Kr. 2 000 til Kr. 2 200 med to Alderstillæg à Kr. 200 efter 4 og 8 Aars Tjeneste.

Underbrandmestrenes Antal forøgedes 1897 med 1, idet man ansatte en Underbrandmester ved Vaalerengens Station, der hidtil var bestyret af Underbrandmesteren ved Grønlands Station. 1898 forøgedes atter Antallet med 1 Underbrandmester, der ansattes ved Hovedstationen, væsentlig for Telegraftjenesten. — Det samlede Antal er saaledes nu 9 mod 7 i Aaret 1895.

Underbrandmestrenes Lønning er fra 1896 Kr. 1 600 med Alderstillæg à Kr. 200 efter 4 og 8 Aars Tjeneste.

Formændenes Antal har været uforandret, 27 Mand. Deres Lønning er fra 1896 Kr. 1 200 med 2 Alderstillæg à Kr. 100 efter 4 og 8 Aar. Maskinisterne, fremdeles 2, samme Løn som Formænd.

Værksmester (1ste Maskinist) har fra 1896 Kr. 1 800 med to Alderstillæg à Kr. 200 efter 4 og 8 Aar.

Brandkonstabler. Paa Grund af den store Brand i Urtegaden den 6 August 1896 stillede Brandforsikringen Krav om Forøgelse af Brandkorpset. Fra April 1897 bevilgedes en Forøgelse af 9 Mand, og fra Begyndelsen af 1898 ligeledes 9 Mand. Denne forøgede Mandskabsstyrke anvendtes til at forstærke Vagtholdet paa de vigtigere Stationer, hvorved den daglige Vagtstyrke nu er fordelt saaledes:

Ved Hovedstationen.....	2	Formænd,	9	Konstabler,
- Sagene, Grønland og Hegdehaugen	1	—	4	—
- Grünerløkken	1	—	3	—
- Vaalerengen og Solli	1	—	2	—

For at give Mandskaberne Anledning til mere Permission om Sommeren samt til Supplering af Vagtlagene under Sygdomsforfald bevilgedes fra 1899 Lønning til 6 Brandkonstabler, der er indkvarterede ved Hovedstationen, og som derfra udsættes til at forrette Tjeneste ved de forskjellige Stationer, eftersom Omstændighederne kræver det. Ellers gjør de Tjeneste ved Hovedstationen. 3 Brandkonstabler gjør fremdeles Tjeneste ved Vandværket som Rørlæggerlærlinger (siden 1890).

Brandkonstablernes Lønning er fra 1896 Kr. 1 000 med to Alderstillæg à Kr. 100 efter 4 og 8 Aars Tjeneste. Det første Aar, Prøveaar, med Kr. 900; men denne mindre Begynderløn blev fra 1900 forhøiet til Kr. 1 000.

Brandkorpsets Styrke, der ved Udgangen af 1895 var:

7 Underbrandmestre, 27 Formænd, 70 Brandkonstabler, 1 Staldkarl,
2 Maskinister, 1 Værksmester,
er nu 9 Underbrandmestere, 27 Formænd, 94 Brandkonstabler, 1 Staldkarl,
2 Maskinister, 1 Værksmester.

Efter derom fremsat Krav fra Brandforsikringsindretningen, væsentlig paa Grund af den store Brand i Grænsen Nr. 17 den 22 December 1899, indgik Branddirektøren med Forslag til en større Forøgelse af Brandkorpsets Mandskab, Heste og Materiel, hovedsagelig for at kunne oprette en ny Brandstation ved St. Hanshaugen. Forinden Kommunebestyrelsen vilde bevilge de hertil fornødne Midler, ønskede den imidlertid Sagen i sin Almindelighed taget under Overveielse i en dertil specielt nedsat Komité.

I de forløbne 5 Aar er 4 Mand afgaaede ved Døden, 15 afskedigede for slet Forhold og 45 afgaaede efter eget Ønske for at tage Ansættelse i andre Stillinger. En Formand er afgaaet paa Grund af Alder og Invaliditet og nyder

Understøttelse af Brandkorpsets Præmie- og Understøttelsesfond samt af Ulykkesforsikringen.

Materiel.

Sjødampsprøiten forsynedes i 1896 med ny Kjedel fra Ludvigsbergs Værksted, Stockholm. Den udtagne Kjedel var fra Shand Mason, London, og havde gjort Tjeneste i 16 Aar.

En Magirus Stige blev indkøbt for Grünerløkkens Station 1897 og for Hegdehaugens Station 1900. Da imidlertid den nye Bygning for sidstnævnte ikke efter Forventning er færdig eller paabegyndt, bruges Stigen ved Hovedstationen, hvor man med tidsmæssigt Sæletøi har sat den istand til øieblikkelig Udrykning, samtidig med Slangevognen.

1898 indkøbtes en trehjulet Cykle og 3 Bicykler.

Paa Værkstederne er blandt andet forarbejdet Slangevogne og do. Slæder, Chefsslæde, Skjødestiger, Hagestiger, Sæletøi, Vagtinventar, Udrustningsgjenstande, Slangekplinger, Straalerør, Telegrafmateriel o. s. v.

Aar 1897 deltog Brandvæsenet i Udstillingen i Stockholm, hvortil blev givet særskilt Bevilgning. Der blev udstillet en fuldt udrustet Slangevogn med Sæletøi, Fotografier af Materiel, statistiske Oplysninger fremstillet grafisk, Karter, Redningsapparater, Telegrafmateriel o. s. v. En Brandmand opholdt sig i Stockholm ved Udstillingen.

Ogsaa ved Udstillingen i Bergen deltog Brandvæsenet sammen med Kristianias øvrige kommunale Indretninger.

Brandkumme. Disses Antal opgaves ved Udgangen af 1895 til 1 470, hvoraf 74 anlagte for privat Regning.

Ved Udgangen af 1900 var der:

Paa Maridalsledningen	1 470
- Sognsvandledningen	309
- Frøensledningen	15

Saaledes tilsammen 1 794

Stationer. For Indkvartering af Hovedstationens Besætning havde man indtil 1897 endel Plads i Raadhusgaden No. 7. Da det imidlertid var nødvendigt, at Politistationen fik mere Rum, maatte Brandvæsenet leie i Storgaden No. 10 A. Da man samme Aar begyndte Opførelsen af Justitsbygningen, maatte Brandvæsenet ogsaa fortrække fra Grubbegaden No. 7, der blev nedrevet, og fik leiet i Gunnerus Gade No. 17. Før den i 1898 ansatte Underbrandmester ved Hovedstationen fik man overladt Boligen i Bazarbygningen mod en aarlig Leieafgift. Et i Slutningen af f. A. indsendt Forslag til Udvidelse af Staldrum m. m. for Hovedstationen i Forbindelse med førnævnte Forslag angaaende Brandvæsenets Forøgelse gav foreløbig ikke Anledning til nogen Forføining.

Ved Grünerløkkens Station blev 1898 foretaget en Tilbygning til Sprøitehuset for at give Plads for en Stige og for tre Vagtheste i samme Rum. Samtidig blev indredet Mandskabsvagt paa Loftet i det oprindelige Sprøitehus.

Forøvrigt er ikke nævneværdige Forbedringer opnaaet for andre Stationers Vedkommende. For Sagene, Hegdehaugen og Vaalerengen leies fremdeles af Private. Planer for Bygning af ny Hovedstation og Stationsbygninger for Sagene ved Sagenes Kirke, for Vaalerengen og Kampen ved Hedemarkens Gade og for Hegdehaugen ved Bogstadveien er under Arbeide hos Stadsarkitekten.

Heste. Antal Heste, der ved Udgangen af 1895 var 24, blev i 1897 forøget med 2 til Anvendelse ved Grünerløkkens Stige. I den Udstrækning, som Omstændighederne tillader, leverer Brandvæsenets Heste fremdeles Arbeide til Ingeniørvæsenets 2den og 3die Afdeling mod Refusion ved Aarets Slutning.

Brand- og Polititelegraf. I de forløbne Aar er efterhvert samtlige Stationer — indtil videre med Undtagelse af Vaalerengens Station — bleven forsynet med egne Telegrafapparater, hvortil de inden hver Stations Distrikt hørende Signalapparater er henførte. Før 1896 gik samtlige Apparater ind til en enkelt Skrivemaskine ved Hovedstationen, en Anordning, som, selv efterat man havde fordelt Apparaterne i 5 Grupper med hvert sit Relais, overfyldte disse og udelukkede Udvidelser. Med den nuværende Ordning har man undgaaet de store Ulemper, som en eneste Feil kunde foraarsage paa lange Strækninger, og kan foretage Prøvning og Eftersyn i samtlige Distrikter paa én Gang. Samtlige Apparater prøves nu hver Uge, og man har derfor større Garanti for, at de ikke slaar feil. Ved Udgangen af 1900 var opsat 148 Signalapparater, hvoraf 41 er anskaffede for privat Regning. Tilvæksten siden 1895 er 24, hvoraf de 17 er anskaffede af Brandvæsenet, Resten af Private, heri medregnet Nationaltheatrets Signalsystem, der danner en Afdeling for sig.

For Telefonerne er i sidste Aar anskaffet et 60 Liniers nyt Centralbord, der nu har 22 Numere besat for Brandvæsenet og 18 for Ingeniørvæsenet. Hertil kommer Politivæsenets Telefoner med egen Centralstation forbunden med Brandvæsenets. Aar 1898 var Brandvæsenet behjælpelig med Linie- og Stationsanlæg for Politiets Patrossystem i Grønlands Kreds, hvilket toges i Brug i April 1899.

Til Alarmering af Befal og Mandskab m. fl. ved Hovedstationen blev 1897 anskaffet en større Magnetinduktor, der ved hurtig Udløsning virker automatisk og fuldstændig uafhængig af Stationstelegrafen, hvilken før var belemret dermed til væsentlig Forsinkelse af Ekspedition af Brandmeldingerne til Stationerne. Det samme Slags Alarmeringssystem er ogsaa efter hvert indført ved Bistationerne med Undtagelse af Hegdehaugen og Vaalerengen, hvor man endnu benytter Ringe-bjælder med Streng.

1897 blev Stationstelegrafen, der endte i Jordledninger ved Sagene og Hegdehaugen, forbundet i sluttet Kreds, hvorved man ogsaa for dennes Vedkommende har sikret sig en mere betryggende Forbindelse end før.

Reservekorpset. Siden dette oprettedes i 1892, har det været indkaldt til Tjeneste i Brand en Gang, nemlig ved Branden i Urtegaden den 6 August 1896, for at afløse det faste Brandkorps ved den langvarige Efterslukning. Ialt deltog 3 Opsynsmænd og 160 Mand. Efter Planen har Korpset aarlige Samlingsøvelser samt Øvelser med Slukningsmateriel, saalangt de bevilgede Midler rækker.

Præmie- og Understøttelsesfondet. Dette Fonds Formue, der ved Udgangen af 1895 var Kr. 45 765.55, er ved Udgangen af 1900 steget til Kr. 56 245. Fra 1897 forhøiedes Bykassens Tilskud fra Kr. 600 til Kr. 1 200. Sidste Aar udbetaltes i Pensioner og Understøttelser Kr. 3 262.50.

Redningsvæsen. De ifølge Lov af 8 Juni 1895 forordnede Redningstouge i Husene har ved flere Anledninger vist sig nyttige til Redning af Menneskeliv; fremhæves kan Brandene den 5 Juni 1897 Kl. 2 Em. i Torvbakgaden 2, Snedkerværksted, den 4 December 1897 Kl. 3.48 Em. Øvre Slotsgade 20, Bogtrykkeri, 22de August 1898 Kl. 9.23 Em. Laurvigs Gade No. 2, Leiegaard, og 18 September 1898 Kl. 1.20 Fm. Thor Olsens Gade No. 7, Leiegaard.

Ved Udgangen af Aar 1900 havde Underbrandmestrene antegnet 7 111 Matr.-No., der er forsynede med Brandredskaber efter Brandanordningen. Af disse Bygninger kom 3 731 ind under Bestemmelserne i Lov af 8 Juni 1895. Tilsammen er i disse Bygninger anbragt 19 476 Stkr. Redningstouge.

Antal indebrændte, døde efter Brandsaar eller forulykkede som Følge af Brand i Kristiania var:

Aar.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Sum.
Mænd	1) 8	3	-	1	-	12
Kvinder	1	2	2	1	1	7
Børn	-	1	-	3	1	5
Sum	9	6	2	5	2	24

Udebrande, som i Femaarsperioden kom til Brandvæsenets Kundskab, har været:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Brande	210	267	280	371	307
Antal brandlidte Bygninger	111	107	150	176	171

Byens Vandforsyning foregaar gennem to særskilte, Kommunen tilhørende, Vandværker, nemlig Maridalsvandværket og Sognsvandværket, hvorhos der desuden findes et mindre privat Vandværk, kaldet Frøensvandedledning.

1) Heraf 1 Brandkonstabel.

Imidlertid er de to førstnævnte Byen tilhørende Vandværker slaaede sammen i økonomisk Henseende fra Begyndelsen af Aaret 1900, hvorfor ogsaa deres Rørnet, der gjensidig supplerer hinanden, fra samme Tid er behandlet underet.

Vandværkerens Rørnet er jævnlig bleven udvidet, eftersom den tiltagende Bebyggelse har krævet det. Rørnettet, som ved Begyndelsen af Femaaret var 159 595 l. m. og forsynede 74 Stkr. offentlige Vandposte og Fontæner samt 5 919 Eiendomme, havde ved Femaarets Slutning en Længde af 187 766 l. m. og forsynede 88 Stkr. offentlige Vandposte og Fontæner samt 6 943 Eiendomme.

Vandforbruget, der er bestemt ved Vandmaalere anbragte paa de 2 Hovedledninger fra Maridalsvandet og for Sognsvandledningens Vedkommende dels ved Maalinger over et Overløb i Indtaget paa Gaustad, samt dels ved en Vandmaaler paa den 229 mm. Høitryksledning til Kirkeveien, har været i:

A a r .	Maridalsvandværket.	Sognsvandværket.	Tilsammen.
1896	7 333 900 m ³	1 606 187 m ³	8 940 087 m ³
1897	8 010 000 -	1 640 383 -	9 650 383 -
1898	7 808 400 -	1 865 152 -	9 673 552 -
1899	8 998 800 -	2 064 744 -	11 063 544 -
1900	9 385 700 -	1 753 181 -	11 138 881 -

Af større Vandledninger, der er udført i Femaaret, kan mærkes:

Anbringelse af en selvregulerende Ventil med Flottørkumme i Indtaget paa Gaustad ved Siden af den ældre Indtagstum, samt Anlæg af en 203 mm. (8") Reserveledning udenom Indtagstommen sammesteds.

Anlæg af en 839.5 m. lang 305 mm. (12") Ledning i Sarpsborggaden, Stavangergaden og Kingos Gade fra Bergens Gade til Kjerschows Gade.

Anlæg af en 393 m. lang 229 mm. (9") Ledning i Normannsgade fra Kampens Gade til Ensjøveien.

Anlæg af en 888.5 m. lang 178 mm. (7") Ledning i Bygdø Allé fra Frognerveien Matr.-No. 6 til Frognergaden.

Anlæg af en 200.8 m. lang 229 mm. (9") Ledning i Møllerveien fra Maridalsveien og videre under Akerselven ved Grünerbroen til Krydset af Nordre Gade og Nedre Gade.

Anlæg af en 107 m. lang 229 mm. (9") Ledning i Nedre Gade fra Nordre Gade til Korsgaden.

Anlæg af en 79.3 m. lang 203 mm. (8") Ledning i Hedemarkens Gade fra Strømsveien til Vaalerenggaden.

Anlæg af en 63.8 m. lang 178 mm. (7") Ledning i Enebakveien fra Strømsveien til Vaalerenggaden.

Anbringelse af 20 Stkr. Silerammer ved Indtaget ved Maridalsoset udenfor den ældre Indtagskanal.

Anlæg af en 1 481.2 m. lang 229 mm. (9") Høitryksledning fra Fordelingsindtaget paa Gaustad til Kirkeveien.

Anlæg af en 559.6 m. lang 229 mm. (9") Ledning i Kirkeveien fra Ullevoldsveien til Thulstrups Gade.

Anlæg af en 364.5 m. lang 305 mm. (12") Ledning i Suhms Gade fra Kirkeveien til Industrigaden.

Anlæg af to 510 mm. (20") Indtagsledninger fra Vandværkets Indtag ved Sognsvandet ud i dette i en Længde af 66 m.

Anlæg af en 89.4 m. lang 203 mm. (8") Ledning i Dælenenggaden fra Københavns-gaden til Stockholmsgaden.

Anlæg af en 183.5 m. lang 178 mm. (7") Ledning i Majorstuveien fra Kirkeveien til Neberggaden.

Anlæg af en 293.5 m. lang 178 mm. (7") Ledning i Bygdø Allé fra Frognergaden til Drammensveien.

Anlæg af en 297 m. lang 203 mm. (8") Ledning i Løvenskiolds Gade fra Frognerveien til Gyldenløves Gade.

Anlæg af en 150.3 m. lang 229 mm. (9") Ledning i Industrigaden fra Schönings Gade til Fagerborggaden.

Frøensvandledningens Rørnet har i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring; Længden af samme er 4 500 l. m., hvoraf 714 l. m. er lagt af 156 mm. (6") Jernrør og Resten 3 786 l. m. af 127 mm. (5") Jernrør.

Dets Vandindtag er nu som tidligere beliggende i Frognerelven ovenfor Stampen; men da Vandet som Følge heraf har maattet ansees for mindre vel-skikket som Drikkevand, er der efter Paakrav fra Kristiania Sundhedskommission for Rensning af Vandet bleven anlagt et mekanisk Sandfilter efter et amerikansk (Jewell's) System, hvilket Filter blev taget i Brug 15 Februar 1898.

Kloaknettet, der ved Femaarets Begyndelse udgjorde i Længde 134 341 l. m., hvoraf 113 690 l. m. Rørkloak og 20 651 m. Murkloaker (inkl. 197.5 m. Betonrør), havde ved dets Slutning en Længde af 159 934 l. m., hvoraf 137 986 m. er Rørkloaker, 20 449 m. Murkloaker og 1 499 m. Betonrørkloak.

Af større Mur- og Betonkloaker er i Femaaret udført:

Anlæg af en 222.35 m. lang øiestensformet Monier-Kloak over Tordenskjolds Plads fra Tordenskjolds Gade til Sjøen. Kloakens største indvendige Bredde er 2.20 m. samt Høide 1.30 m.

Anlæg af en 218.5 m. lang 0.94 × 0.63 m. Betonrørkloak i Jens Bjelkes Gade fra Motzfeldts Gade til Sars's Gade og en 19.3 m. lang Betonkloak i Sars's Gade af samme Dimension.

Anlæg af en 120 m. lang Murstenskloak af 1.33 m. indvendig Diameter i Thorshaugsbækken fra Enden af den ældre Kloak til Dælenenggaden.

Anlæg af en 60.75 m. lang, 1.33 m. indvendig bred og høi Betonkloak i Thorshaugsbækken fra den ældre tømurede Kloak under Dælenenggaden nordover.

Anlæg af en 374.9 m. lang, indvendig 2.5 m. bred og 2.3 m. høi Betonkloak i Munkebækken (Hovindbækken) over Jernbanens Tomt fra den ældre tømurede Kloak til Enden af den ældre Overhvelvning, 50 m. syd for Oslo Gade.

Anlæg af en 364 m. lang, indvendig 2.15 m. bred og høi Betonkloak i Munkebækken (Hoviudbækken) fra den ældre murede Kloak, 62 m. nordenfor Aakebergveien, til henimod Hedemarkens Gade.

Anlæg af en 60.4 m. lang, indvendig 2.15 m. bred og høi Betonkloak i Munkebækken (Hovindbækken) under Hedemarkens Gade.

Følgende Gader har været underkastet Oparbeidelse:

Nylandsveien, under Jernbanebroerne langs Vestsiden af Elven,	
Drammensveien, Udvidelse mellem Sommerro Plads og Skillebæk,	
Karlstadgaden	mellem Teglværksgaden og Værksgaden,
Steenstrups Gade	- Helgesens Gade og Seildugsgaden,
Vahls Gade	- Urtegaden og Jens Bjelkes Gade,
Toftes Gade	- Grüners Gade og Helgesens Gade,
Kjølberggaden	- Havegaden og Sverres Gade,
Lassons Gade	- Parkveien og Huitfeldts Gade,
Sigurds Gade	- Aakebergveien og Eysteins Gade,
Eriks Gade	-
Toftes Gade	- Nordre Gade og Herslebs Gade,
Schlepperegrels Gade	- Thv. Meyers Gade og Markveien,
Bjerregaards Gade	- Matr.No. 16 og Bjergstien,
Ringsgangen	- Klingenberggaden og Munkedamsveien,
Hesselberggaden	- Thv. Meyers Gade og Toftes Gade,
Tvergade paa Østsiden af Vahls Folkeskole,	
Magnus Gade	mellem Aakebergveien og Eysteins Gade,
Norderhovsgaden	- Sørums-gaden og Vestbygaden,
Eysteins Gade	- Borggaden og Sigurds Gade,
Toftes Gade	- Sannergaden og Schlepperegrels Gade,
Valkyrjegaden	- Sorgenfrigaden og Harald Haarfagres Gade,
Schæffers Gade	- Kirkegaardsgaden og Toftes Gade,
Kirkegaardsgaden	- Schæffers Gade og Sofenberggaden,
Wm. Thranes Gade	- Ullevoldsveien og Dahlsbergstien,
Thomas Heftyes Gade	- Bygdø Allé og Frognerveien,
Rosenlunds Gade	- Feddersens Gade og Vogts Gade,
Feddersens Gade	- Rosenlunds Gade og Østgaards Gade,
Jens Bjelkes Gade	- Tøieng-gaden og Trondhjemsveien,
Motzfeldts Gade	- Herslebs Gade og Jens Bjelkes Gade,
Markveien	- Schlepperegrels Gade og Tvergade ved Paulus Kirke,
Schweigaards Gade	- Haralds Gade og St. Halvards Gade,
St. Halvards Gade	- Jernbanebroen og Aakebergveien,
Islands Gade	- Sveriges Gade og Østsiden af Vaalerengens Skole,
Sven Bruns Gade	- Holbergs Gade og Hegdehaugsveien,
Tvergade	- Wergelandsveien og Sven Bruns Gade,
Industrigaden	- Briskebyveien og Prof. Dahls Gade,
Korsgaden	- Thv. Meyers Gade og Herslebs Gade,
Eugenies Gade	- Thereses Gade og Boltelekkens Allé,
Bygdø Allé	- Drammensveien ved Solli og Drammensveien ved Heia,
Colletts Gade	- Ullevoldsveien og Gjetemyrsveien,
Steenstrups Gade	- Seildugsgaden og Thv. Meyers Gade,
Skjelderups Gade	- Trondhjemsveien og Sofenberggaden,
Haakons Gade	- Jens Bjelkes Gade og Aakebergveien,
Gjetemyrsveien	- Colletts Gade og Kjerschows Gade,
Harelabveien	- Briskebyveien og Skovveien,
Vibes Gade	- Bogstadveien og Fagerborggaden,
Passage i Mogaden	- Grinstadgaden og Christiansandsgaden,
Thor Olsens Gade	- Akersveien og 156 m. østover,
Munchs Gade	- Keyzers Gade og Theatergaden,
Bredgaden	- Motzfeldts Gade og Lakkegaden,
Totens Gade	- Strømsveien og Østsiden af No. 13 Odalsgaden,

Rathkes Gade mellem Herslebs Gade og Sofienberggaden,
 Kampens Gade - Norderhovsgaden og Bøgaden,
 Brinkens Gade - Aakebergveien og Nannestadgaden,
 Teglværksgaden - Helgesens Gade og Værksgaden.
 Heimdalsgaden - Tøienggaden og Trondhjemsveien,
 Fortoug i Pilestrædet - Fastings Gade og Ullevoldsveien,
 Aakebergveien - Borggaden og Grønlandsleret,
 Dokveien og Stubben,
 Urtegaden - Lakkegaden og Grønlandsleret,
 Platougaden - Urtegaden - —
 Borggaden - Aakebergveien - —
 Hausmannsgaden udvidet mellem Ankertorvet og Storgaden,
 Rosenkrantzgaden mellem Carl Johans Gade og Pilestrædet,
 Lille Strandgade over Palæhaven og Matr.-No. 4,
 Jernbanegaden udenfor Matr.-No. 15, 17 og 19,
 Holdeplads ved St. Halvards Plads,
 Overgang foran Oslo Kirke,
 Brolægning af Plads ved Krydset af Pilestrædet og Rosenkrantzgaden,
 Vogts Gade mellem Sannergaden og Thorshauggaden,
 Grænsen mellem Pilestrædet og Torvet, omsat Brolægning, idet Stenbrolægningen er sat
 paa Beton,
 Briskebyveien mellem Skovveien og Holtegaden,
 Storthingsgaden mellem Præstegaden og Klingenberggaden, træbrolagt,
 Universitetsgaden forbi Universitetet, træbrolagt,
 Nygaden mellem Storgaden og Gunnerus Gade, omsat Brolægningen, idet Stenbrolægningen
 er sat paa Beton,
 Møllergaden mellem Torvet og Linaaes Gade, omsat Brolægningen.

Arbejder til Vedligeholdelse af ældre makadamiserede Veie, Bro-
 lægning af Rendesten, Fortouge, Kjørebener og offentlige Pladse samt Asfalterings-
 arbejder er i Femaaret foretaget i saadan Udstrækning:

Der er i Aaret	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen i Femaaret.
Udlagt Pukstensdække, l. m.	7 535	5 807	11 742	7 878	6 583	39 545 l. m.
Brolagt nyt og omlagt ældre Fortouge, l. m. . . .	1 991	1 873	1 114	1 279	1 808	8 065 - .
Udført Brolægningsarbej- der i Fortouge, Kjøre- baner etc., m ²	60 244	50 350	66 954	84 314	62 820	324 682 m ²
Asfalteret Fortouge, m ² . .	2 922	1 740	6 247	9 436	16 506	36 851 -

Da der ved Udgangen af 1900 forefandtes ca. 102 km. makadamiserede
 Gader og Veie inden Byens Grænser, er saaledes ifølge ovenstaaende omtrent
 39 545 km. eller vel $\frac{1}{3}$ heraf i Femaaret bleven forsynet med nyt Veidække.

Forbruget af Puksten saavel hertil som til de nyanlagte Veie har i de for-
 skjellige Aar af heromhandlede Tidsrum varieret mellem 6 300—18 450 m³.

Det aarlige Forbrug af de væsentligste Materialier ved Brolægningssvæsenet har i Femaaret varieret:

for huggen Brolægningsssten	mellem	11 000	og	30 835	m ²
- Heller for Fortouge og Overgange .	—	1 000	-	4 680	m
- Bordursten	—	8 000	-	11 000	-
- Asfalt	—	155 910	-	979 890	kg.

Vanding af de makadamiserede og brolagte Gader samt Torve og Holdepladse for Vognmænd er udført med fra 4 til 28 Vogne hver med 2 Heste og 1 Kusk samt 2 à 3 Kjærrer (for 1 Hest); den har været udstrakt over 59 600 m² offentlige Pladse og ca. 128 800 l. m. Veibane, hvoraf ca. 102 200 l. m. i Regelen har været vandet 2 Gange hver Dag og ca. 26 600 l. m. 1 Gang daglig.

I den varmeste Del af Sommeren har samtlige brolagte Hovedgader været vandet hver Dag i Tiden fra Kl. 6—9 om Morgenen, Carl Johans Gade, Drammensveien og Ullevoldsveien samt de træbrolagte Dele af Storthingsgaden, Universitetsgaden, Prinsens Gade og Ankerbroen desuden om Eftermiddagen fra Kl. 1¹/₂—2¹/₂ og fra Kl. 4¹/₂—5¹/₂.

De offentlige Holdepladse, nemlig paa Lilletorvet, i Jernbanegaden, paa Jernbanetorvet, ved Børsen, i Raadhusgaden ved Politistationen, paa Torvet, paa Storthingspladsen, i Nedre Voldgade ved Frimurerlogen, paa Egertorvet, paa Kristian den 4des Plads, i Rosenkrantzgaden ved Pilestrædet, i Prinsens Gade ved Akersgaden, ved Vestbanen, paa Nytorvet, paa Drammensveien ved Solli, i Bygdø Allé ved Frognerveien, i Hegdehaugsveien ved Underhaugsveien, ved Den geografiske Opmaaling, i Universitetsgaden ved Eidsvolds Plads, paa St. Olafs Plads, paa Olaf Ryes Plads, i Raadhusgaden ved Johanneskirken, paa Revieret, i Store Strandgade ved Børsen, paa Grønlands Torv, i Uranienborgveien ved Holtegaden, i Hegdehaugsveien ved Parkveien, i Riddervolds Gade, paa Victoria Terrasse, i Cort Adellers Gade ved Den tekniske Skole, ved Nybroen, ved Beyerbroen, i Hausmannsgaden ved Møllergaden, i Ullevoldsveien ved Akersbakken, i Akersgaden ved Hospitalsgaden og ved St. Halvards Plads er vandede med Vandingsvogne i den varmeste Del af Sommeren 2 Gange daglig. Holdepladsen paa Stortorvet samt sydøstre Del af Brolægningen paa Nytorvet er oversprøjet 1 Gang daglig med Slange fra dertil anbragte særskilte Vandingsstændere. Fiskebazaren ved Vaterlands Bro er om Sommeren spylet med Slange gennemsnitlig 2 Gange ugentlig.

Gratis skøitebaner er holdte aabne Størstedelen af Vinteren paa Tullinløkken, i Parken paa Kampen, paa Tøienløkken og i Birkelunden.

Ved Udgangen af 1900 var Udstrækningen af de offentlige Pladse, Kjørebaner og Fortouge inden Kristiania By:

	Pladse i m ² .	Kjørebaner i m.	Fortouge i m.
der er forsynet med Brolægning	52 155	26 590	66 753
- - - Makadamisering	-	102 266	-
- - - Grusning	7 527	-	103 242
- - - Asfalt	-	-	21 652
Altsaa Udstrækningen af de nævnte Pladse, Kjørebaner og Fortouge ved Udgangen af 1900	59 682	128 856	191 647

Af Arbeider udførte ved B e p l a n t n i n g s v æ s e n e t kan mærkes:

Paa St. Hanshaugen er opført nyt Drivhus, Fjærkræhus, Gjærde etc. Anlæggene i Stensparken og ved Kampens Vandbassin er udvidede. I Ekeberg er der foretaget Oprydningsarbejder og Anlæg af Veie, ligesom der er planeret og indhegnet en Redskabs-tomt. Schous Plads er oparbejdet og beplantet. I Studenterlunden omkring National-theatret er der foretaget endel Planeringsarbejder. Ved Krydset af Drammensveien og Victoria Terrasse er der oparbejdet og beplantet et Areal paa ca. 2000 m². Omkring Anlægget er opført et Jerngitter. Det af Matr.No. 20 Bjølsengaden til Park indkjøbt Areal paa ca. 34 000 m² er indhegnet, og der er udført endel Oprydnings- og Planeringsarbejder. Paa Fortougene i Bygdø Allé er der anlagt Rabatter og plantet en Række Trær. Endvidere er der opsat Staaltraadgjærde (page fence) omkring to Idrætspladse, nemlig en paa Frogner og en paa Bjølsen.

De Kristiania Bys Beplantningsvæsen underlagte offentlige Pladse og Anlæg havde ved Udgangen af 1900 en Udstrækning af ca. 316 000 m² (Ekeberg og Frognersæterskoven ikke medregnet); desuden endel mindre Alléplantninger etc.

Af Inventariesager anskaffet i Løbet af Femaaret kan mærkes:

2 Betonblandemaskiner, 1 Cirkelsag, 1 Jerndreierbænk, 1 Gasmotor, 1 Dampveivalse, 2 Wells light, 13 Turbinvandingstvogne, 12 Feiemaskiner, 22 Vandkjærere (Haandkjærere), 85 Vognkasser af Jern, 1 Kurvtrille, 1 Sandstrømaskine, 14 Vogne for Søppeltransport, 10 Slæder, 1 Pram, 2 Lorjer af Jern, 25 Haandkjærere for Gjødselopsamling samt 10 Heste.

Angaaende Kristiania H a v n e i n g e n i ø r v æ s e n s Virksomhed i Femaaret bemærkes:

Indløbet til Oslo Havn er bleven udvidet, idet den foran Indløbet staaende Duc d'Albe er fjernet og den gamle Molo paa Østsiden optaget i ca. 25 m. Længde; den udenfor-liggende Grund er udmudret til en Dybde af 8 m. efter en Linie fra det vestre Hjørne af Westye Egebergs Tomt til 50 m. mod Vest i Ballastbryggens Forlængelse.

Bryggesporet paa Bispebryggen, der tidligere blot ved en Dreieskive stod i Forbindelse med Jernbanens Spor, er skaffet direkte Forbindelse med samme ved en Kurve, der efter en Radius af 100 m. gaar over Bispegaden ind paa Jernbanens Spor til Søengen.

Jernbanebryggen, hvis Underbygning tidligere bestod blot af Pæleværk med Faskiner, er bleven understøbt med en Betonmur indtil 4 m. under 0 Vandstand paa Strækningen fra Bolværket ved Slusen til 18 m. fra det østlige Hjørne af den indre Del af Bjørviken.

Den i 1890 paabegyndte Udvidelse og Ombygning af Revierbryggen fuldførtes i 1897, hvorefter den nordre Arm blev brolagt.

Paa Vippetangen bar man i 1897—1898 skaffet en midlertidig trafikabel Brygge-længde ved mod Fæstningens Baadhavn og Bjørviken at erstatte det gamle Bolværk med et nyt af henholdsvis 60 og 100 m. Længde og udmudre Grunden udenfor til 5 m. under Nul. Langs Bolværket er der lagt et Plankedække i en Bredde af ca. 10 m., medens Arealet indenfor samt en Forbindelsesvei til Fæstningsbryggen er makadamiseret.

De nye Kaianlæg paa Vippetangen paabegyndtes Sommeren 1899.

Mellem Vippetangen og Piperviken er der skaffet Veiforbindelse af 5—6 m. Bredde langs Stranden; Veien er lagt bag det militære Badehus langs Fæstningsmurene og dels indsprængt i Fjeldet paa Strækningen fra det forsænkte Batteri til Jomfrugaardens Bastion og dels opfyldt derfra og til Politiets Baadhus. Videre ind til Piperviken benyttes den gamle Udplanering. Veien er hidtil makadamiseret paa Strækningen fra den nye Kai paa Vippetangen og til Politiets Baadhus. To midlertidige Brygger, 8 m. lange og 9 m. brede, er byggede ved denne Vei, den ene 70 m. og den anden 110 m. fra Hjørnet ved

Piperviken. En midlertidig Brygge af Træ er opført mellem Træudstikkeren i Piperviken og Forbindelsesveien til Vippetangen. Et Baadhus for Politiet er opført paa det Sted, hvor Aamodts Badehus tidligere laa.

I den østre Del af Pipervikens Jagthavn langs Vestsiden af Stenudstikkeren er Vanddybden øget fra tidligere 2—3 m. til nu 4 m. under Nul ved at bortsprænge Fjeldet, som stak op her. Profilet viser nu 4 m. under Nul i 3 m. Afstand fra Kaien og tæt indtil samme 3 m. under Nul. Hele denne Side af Udstikkeren, der staar paa Pæle, er derefter bleven understøbt med en Betonmur.

Paa Parafinkaien i Piperviken er opført et Vareskur af Jern med en Længde af 103 m. og en Brede af 15 m.

I det østre Hjørne af Filipstad Baadhavn er opført en 36 m. lang og 7.5 m bred Lastebrygge af Træ.

For Enden af Framnesveien er opført en 30 m. lang og 5 m. bred Brygge delvis paa 3 gamle Stenkar og delvis paa Jernbjælker, der er nedrammet til Fjeld. Overbygningen er af Træ.

Ved Skarpsno er Bryggen forlænget med 12 m. efter den gamle Retning mod nord-vest og for Enden af samme er anbragt en Flydebrygge paa en Ponton af 13 m. Længde til Brug for Lokaltrafikken til Oscarshal. Mellem den gamle Udstikker og Flydebryggen er der bygget en 20 m. lang 5 m. bred Udstikkerbrygge paa 4 Pæleaag med Jernbjælker og Kjørebane af Træ. Den gamle Materialbod i den søndre Ende af Tomten er nedrevet, Fundamentmuren paa Sydsiden paabygget og forsynet med Dæksheller, og i Forlængelsen af den gamle Brygge er der opført et mindre Bolværk, og den hele Plads udlagt til Bryggeplads.

Af Brolægningsarbejder i Femaarsperioden er der at bemærke følgende: En større Udvidelse af Brolægningen paa Kranbryggen, Brolægning af Nylandsveien mellem Jernbanebroerne og Trappen ved Nylands Værksted, af Revierbryggens nordre Arm, af Pladsen omkring Ventepavillonen i Piperviken og af Pladsen paa Vestsiden af Vægten indenfor Pipervikens Langbrygge.

2 Moringer er anbragte udfor det nye Indløb til Oslo Havn og 2 Forhalingsboier udfor den midlertidige Brygge paa Vippetangen. 2 nye Mærkeboier er udlagt, 1 paa Dæggerskjær ved Blegøen og 1 paa Frognerdyngens nordøstre Side.

2 Stykker nye Indseilingsfyrer blev anbragte i 1898, 1 paa Kobbernaglen og 1 paa Lindøens Sydspidse. Selve Fyrhusene er af Støbejern, opførte paa et Fundament af Granit. Det paa Kobbernaglen tidligere anbragte Sjømærke sløifedes og dettes Fundament blev benyttet for det nye Fyr. Dyna Fyr er forandret fra fast Fyr til Blinkfyr, ligesom Taageklokkerne paa Hægholmen og Dyna Fyr er forandrede, saa de nu slaar henholdsvis 2 og 3 Slag.

Havnevesenets Mudderapparater har fortsat med Havnens Uddybning paa forskellige Steder i hele Femaarsperioden, fornemmelig ved Indløbet til Oslo Havn og i Bjørviken samt udenfor Vippetangen.

I Repræsentantskabets Møde af 18 Juni 1896 besluttedes oprettet et **R e n h o l d s v æ r k**, der for Kommunens Regning, men mod Refusion af Huseierne, skulde overtage Renovation af Byens Huse i den Udstrækning, dette maatte ønskes af disse. Denne Institution traadte i Virksomhed 1 Januar 1898 og havde ved samme Aars Udgang overtaget Renovation i 2 300 af Byens Gaarde, et Tal, som pr. 1 Januar 1901 var steget til 2 960. Driften gav i hvert af Aarene 1898 og 1899 et Underskud af omkring Kr. 85 000 og i 1900 af Kr. 40 000. Gjødslen forsendes med Jernbanerne — tildels ogsaa sjøværts — enten direkte til Forbrugerne eller til de af Kommunen erhvervede Oplagspladse i Ski og Sørum. Nærmere Oplysninger angaaende Drift og Regnskab findes i Tab. 116 i Kommunens statistiske Aarvog for 1900.

Angaaende Kristiania Gasværks Virksomhed i Femaaret bemærkes: Den stærke Vækst i Byens Gasforbrug har nødvendiggjort en gennemgribende Rekonstruktion og Udvidelse af Værket, der er beregnet til et Kostende af ca. Kr. 1 078 600. Til Paabegyndelse af disse Arbeider blev der af Repræsentantskabet i 1897 og 1899 bevilget tilsammen Kr. 876 860. Indtil Udgangen af 1900 er til disse Arbeider anvendt Kr. 762 713. Gasværkets samlede anvendte Kapital androg ved Femaarets Udgang til Kr. 3 516 615, hvoraf det skyldte til Laanefondet Kr. 1 265 136. Det til Indtægt for Bykassen som Driftsoverskud tagne Beløb har i Femaaret været forholdsvis lidet; det udgjorde saaledes i 1899 blot Kr. 3 142 og i 1898 Kr. 19 191 mod Kr. 103 161 i 1895. Gasværket har ikke destomindre været en lønnende Forretning for Kommunen, der, foruden at faa sine Udlæg sikkert forrentede, tillige har fri Gas til Gadebelysning og dertil kontant Overskud hvert Aar. Herom kan nærmere henvises til Tab. 117 i den kommunale statistiske Aarvog.

Det kommunale Elektricitetsværk har i Femaaret udviklet sig meget stærkt, dels som Følge af stigende Behov for teknisk Brug og Belysning, men navnlig paa Grund af Nødvendigheden af at skaffe Kraft for den kommunale Sporvejsdrift. Under 29 Juni 1898 bevilgede Repræsentantskabet til Værkets Udvidelse ved Kraftoverføring fra Skjærsjøelven til Kristiania et Beløb af Kr. 1 284 000 og i Henhold hertil er der ved Maridalshammeren bygget en Sekundærstation, som begyndte sin Virksomhed den 15 Juni 1900. Produktionen af elektrisk Strøm er som Følge heraf steget fra 563 729 Kilowatt-timer i 1895 til 3 871 535 i 1900, hvoraf medgik til Sporvejsdrift 2 048 106. Driftsoverskuddet — efterat Anlægskapitalen er forrentet —, udgjorde i 1900 Kr. 292 039 mod Kr. 85 561 i 1895. Forøvrigt henvises til Tab. 118 i den kommunale Aarvog for 1900.

d) Kirke- og Begravelsesvæsenet, Skolevæsenet m. v.

Ved Kommunestyrets Beslutning af 3 December 1896, stadfæstet ved kgl. Res. af 28 September 1897, er foretaget en Omregulering af Byens Menigheder, saaledes at disses Antal ved Deling af de tidligere Menigheder er forøget til 15¹⁾. Følgende nye Menigheder er oprettede: Fagerborg, Frogner og Vaalerengen, samtidig med at nogle af de tidligere Menigheders Grænser ved Udsondring eller Tillæg er bleven ændrede. Omreguleringen trådte i Kraft fra 1 Januar 1898, undtagen for Vaalerengens Menigheds Vedkommende, der besluttedes oprettet fra 1 Juli 1899.

I Femaaret er ingen nye Kirkebygninger opførte; derimod er der under Arbeide Kirke for den nyoprettede Vaalerengen Menighed, hvortil Kommunestyret i Møde den 9 Juni 1898 bevilgede Kr. 272 000. Kirken opføres paa den sydøstlige Del af den ved Kommunestyrets Beslutning af 6 Mai 1897 for Kr.

¹⁾ Foruden Garnisonsmenigheden.

175 000 indkjøbte Eiendom Matr.-Nr. 21, Danmarksgade (Vaalerengen Hovedgaard). Dette Kirkeanlæg træder istedenfor det i forrige Beretning omhandlede Kirkeanlæg paa Justitspladsen for den daværende Oslo Menighed, idet den nye Oslo Menighed er tænkt fremdeles at skulle benytte Oslo Hospitals Kirke.

For den nyoprettede Fagerborg Menighed er der ved Kommunestyrets Beslutning af 29 Juni 1899 afgivet Kirketomt i det sydlige Hjørne af Stensparken, hvor ogsaa de forberedende Planeringsarbejder er udførte i Løbet af Høsten 1900¹⁾.

Af foretagne Forandringer i de ældre Kirkebygninger er at mærke de i Henhold til Kommunestyrets Beslutninger af 23 April 1896 og 12 Mai 1898 henholdsvis i Vor Frelsers og Trefoldigheds Kirker iværksatte Anlæg af nye Varme- og Ventilationsapparater.

Til Anlæg af Kirkegaard paa Vestkanten er ved Kommunestyrets Beslutninger af 25 Marts 1897 og 22 December 1897 indkjøbt følgende Eiendomme: Parcel af Volvat (78 600 m², Pris Kr. 1 000 pr. Maal + Omkostninger), Møllerløkken (74 Maal, Pris Kr. 1 000 pr. Maal + Omkostninger) og Nedre Borgen (henved 60 Maal, Pris Kr. 70 000 + Omkostninger). Til Kirkegaarden tænkes derhos i Fremtiden anvendt en mindre Del af Frogner, indkjøbt i Henhold til Kommunestyrets Beslutning af 26 Marts 1896 for Kr. 750 000 + Omkostninger. Til delvis Oparbejdelse af Kirkegaarden («Vestre Gravlund») bevilgede Kommunestyret i Møde den 23 Marts 1899 Kr. 189 000; som Tillæg hertil bevilgedes i Kommunestyrets Møde 29 Marts 1900 Kr. 13 500. Samtidig bevilgedes Kr. 87 500 til Opførelse af Kapelbygning paa Gravlunden.

I Forbindelse hermed kan mærkes, at Kommunestyret i sidstnævnte Møde afslog et Andragende fra «Norsk Ligbrændingsforening» om Opførelse af et kommunalt Krematorium, hvorimod det tillodes afstaaet til Opførelse af et Krematorium med tilhørende Kolumbarium en Tomt paa en af Byens Kirkegaard efter nærmere Bestemmelse af Kommunestyret.

Til Arrondering af Østre Gravlund er i Henhold til Repræsentantbeslutning af 17 September 1896 indkjøbt Bryns Reberbane i Østre Aker for Kr. 3 000 + Omkostninger (Areal ca 4 Maal). Ved samtidig Repræsentantskabsbeslutning er bevilget Kr. 32 400 til fortsat Oparbejdelse af Nordre Gravlund.

Ved Kommunestyrets Beslutning af 8 November 1900 er fastsat nyt Reglement og Vedtægt for Kommunens Kirkegaarde, blandt andet indeholdende nye Takster vedkommende Begravelsesvæsenet.

Til Opførelse af en Kirke i Vaterland er ved Repræsentantbeslutning af 25 Marts 1897 overdraget til Indremissionen Tomten Nr. 1 og 3, Søberggangen. Tomten Nr. 46, Møllergaden, er ved Kommunestyrets Beslutning af 22 December 1897 overdraget Jakobs Menighed til Opførelse af et Menighedshus.

Ved Kommunestyrets Beslutning af 31 August 1899 er Lov af 14 Juli 1897 angaaende geistlige Embedsmænds og Kirkesangeres Afønning besluttet gennemført fra 1 Januar 1900.

¹⁾ Til Paabegyndelse af Kirkebygningen er i Kommunestyrets Møde den 27 Juni 1901 bevilget Kr. 70 000,

Folkeskolerne.

Antallet af Børn i Alder fra 6½ til 15 Aar, der i 1895 udgjorde 26 913, var i 1900 steget til 33 884. Af disse var henholdsvis 26 545 og 31 964 skolepligtige. Antallet af Børn er altsaa steget med 6 971, og af skolepligtige med 6 051. Af de skolepligtige Børn søgte 25 306 eller 79.17 Pct. Folkeskolen, 6 523 eller 20.41 Pct. andre Skoler eller undervistes privat, medens 135 ingen Undervisning fik; de tilsvarende Tal i 1895 var 19 244 (76.23 Pct.), 5 906 (23.40 Pct.) og 93.

I Femaarets Løb er opført 4 nye Skolebygninger, nemlig Vahlsgaden, Lilleborg, Bolteløkken og Foss Skole, hvorhos der til Særklassernes Skole er indkjøbt Bolteløkkens Hovedgaard, der med nogen Forandring er indrettet til Lokale for en af denne Skoles Afdelinger. For de to øvrige Afdelinger af denne Skole samt for den fra 1 April 1900 oprettede Lakkegadens Skole leies der Lokale paa 4 forskellige Steder. Byen havde altsaa ved Skoleaarets Begyndelse i 1900 følgende Skoler med hosføiet Klasse- og Elevantal:

Vaterland	Skole	42	Klasser,	1 372	Elever,
Møllergaden	—	65	—	2 333	—
Grønland	—	40	—	1 371	—
Ruseløkken	—	49	—	1 580	—
Sagene	—	35	—	1 090	—
Tøien	—	49	—	1 702	—
Oslo	—	43	—	1 402	—
Sofienberg	—	44	—	1 478	—
Uranienborg	—	31	—	1 073	—
Bjølsen	—	34	—	1 043	—
Kampen	—	34	—	1 066	—
Grünerløkken	—	59	—	2 024	—
Vaalerengen	—	42	—	1 381	—
Vahlsgaden	—	44	—	1 520	—
Lilleborg	—	38	—	1 179	—
Bolteløkken	—	38	—	1 346	—
Foss	—	37	—	1 128	—
Lakkegadens	—	30	—	811	—
Særklasserne	—	31	—	407	—

Tilsammen 785 Klasser, 25 306 Elever.

Derhos meddeltes der frivillig Skolekøkkenundervisning i 13 Skoler med 923 Elever ved Skoleaarets Begyndelse, mod i 1895 i 5 Skoler med 320 Elever.

Ved Folkeskolen var ansat 19 Overlærere (15 i 1895), 164 Lærere (126 i 1895) og 560 Lærerinder (396 i 1895) 12 Timelærere og 1 Timelærerinde.

Den gennemsnitlige Løn for Lærere i fuldstændige Poster var Kr. 2 342 og for Lærerinder Kr. 1 216 mod i 1895 henholdsvis Kr. 2 055 og Kr. 1 135.

I 1898 besluttedes oprettet en Tvangsskole for Gutter i Henhold til Lov om Behandling af forsømte Børn af 6 Juni 1896. Skolen, hvortil leiedes Lokale i Asker Seminars gamle Bygninger, kom igang i Begyndelsen af 1899 og modtog 62 Gutter i 1899 og 55 i 1900.

Skolesøgningen har i det hele været tilfredsstillende. Forsømmelsesprocenterne var 6.2 mod 6.5 i 1895 og 7.7 i 1891.

De samtlige Udgifter ved Folkeskolerne udgjorde i 1900 Kr. 1 805 991.10, deraf til

Lønninger af Administrations- og Lærerpersonele Kr. 1 257 685.51 mod i 1895 henholdsvis Kr. 1 037 280 og Kr. 785 399.

Statskassens Tilskud til Lønningerne udgjorde i 1900 Kr. 281 083.60 mod i 1895 Kr. 164 468.50.

Tvangsskolens Udgifter har udgjort Kr. 23 998.58 og dens Indtægter Kr. 2 712.07.

Kristiania Borger- og Realskole.

Det gennemsnitlige Elevantal ved Skolen udgjorde i 1896: 471, men sank efterhaanden i Femaarets Løb, saa det i 1900 blot udgjorde 336.

Antallet af enkelte Klasser var i 1896: 18 og holdt sig uforandret til August 1898, men sank fra da af med 2 Klasser hvert Skoleaar, saa Skolen ved Udgangen af 1900 blot havde 12 Klasser.

Antallet af Lærere var ved Begyndelsen af 1896: 19, steg fra August 1898 til 20 og holdt sig da uforandret til Udgangen af 1900. Af Lærerinder var der i Januar 1896: 5, hvilket Tal i August 1897 steg til 6; men saa aftog det fra August 1898 med 2 for hvert Aar, saa der ved Udgangen af 1900 ikke længere arbejder Lærerinder ved Skolen.

Grunden til Nedgangen i Elev- og Klasseantallet som ogsaa i Inddragningen af Lærerindeposter er, at Forberedelsesskolen, d. v. s. de 5 laveste Klasser, skal inddrages i Medfør af Lov om høiere Almenskoler af 27 Juli 1896.

Bykassens Tilskud til Skolen udgjorde i 1896: Kr. 19 140.82, i 1890: Kr. 18 651.57.

Kristiania tekniske Skole.

Skolen har i Femaaret fremdeles virket efter den i 1890 vedtagne Plan, — fra Høsten 1900 dog med enkelte Modifikationer.

Kurset omfatter 4 Aarsklasser, hvoraf de to nederste, Skolens Fælleskursus, hver er delt i to Parallelklasser, og de to øverste, Skolens Fagkursus, hver i 3 Afdelinger, for Bygningsingeniører, for Maskiningeniører og for Kemikere.

Elevantallet (opgjort efter Antallet hvert Aars Høst, i November) har i 1896—1900 udgjort resp. 189, 197, 204, 196, 198, idet Skolen hvert Aar har været optaget omtrent til Ydergrænsen af det Elevtal, som der har kunnet skaffes Plads til.

Antallet af Lærere og Assisterer var i 1896: 24, i 1900: 25.

Skolens budgetterede Udgifter var for 1896 Kr. 87 100, Indtægter Kr. 60 760, — for 1900 Udgifter Kr. 102 200, Indtægter Kr. 67 200.

Statskassens Bidrag, der for Terminen 1896/97 var Kr. 40 000, er for Terminen 1900/01 Kr. 46 120.

De tekniske Aftenskoler

har ligesom i forrige Femaar været to, nemlig Vaterlands og Sagenes, og deres Virksomhed har været i 8 Maanedes af Aaret — fra 15 September til 15 Mai — fra Kl. 7—9 Aften.

Kurset har været 3-aarigt med et 1-aarigt Tillægskursus ved Vaterlands Skole. Ved denne sidste Skole er der desuden fra 15 November 1897 oprettet et 2-aarigt elektroteknisk Kursus, bygget paa det ordinære Kursus's 2den Klasse. I dette nye Kursus gives Undervisning i Elektroteknik med tilhørende Fagtegning og praktiske Øvelser. Fagene foreøvrigt har været de samme som tidligere.

Til Skolen i Vaterland er der desuden knyttet et Kursus for Dampskibsmaskinister.

Skolernes Indtægter er dels Renterne af Kjøbmand Peter Nicolaysens Legat, andragende til Kr. 2 000 pr. Aar, dels Skolepenge, der er Kr. 1 pr. Maaned og dels Statsbidrag, der for Aaret 1900 er budgetteret med Kr. 19 200. Resten udredes af Bykassen.

Skolernes budgetterede Udgifter udgjorde i Aaret 1900 Kr. 35 300 med Indtægt Kr. 24 300.

I Aaret 1896 var der 17 Klasser med 25 Lærere og 455 Elever mod i Aaret 1900 20 Klasser (hvoraf 1 Klasse er delt i en almindelig teknisk Afdeling og 1 elektroteknisk Afdeling) med 30 Lærere og 495 Elever (heri ikke medregnet Maskinistkursets Elever).

M a s k i n i s t s k o l e r n e

har ligeledes som i forrige Femaar bestaaet af et 6 Maaneders Dagkursus og et 4-aarigt Aftenkursus, hvilket sidste er knyttet til Vaterlands tekniske Aftenskole. Fra April 1900 er der desuden i Forbindelse med Dagkurset sat igang et 2-Maaneders Tillægskursus.

Der undervises i Norsk, Regning, Geometri, Fysik, Maskinlære, Maskintegning samt i Tillægskurset i Elektroteknik med tilhørende Tegning og praktiske Øvelser.

Dagkursets budgetterede Udgifter udgjorde i 1900 Kr. 19 400 og Skolepengeindtægt Kr. 1 300.

Aftenkursets budgetterede Udgifter udgjorde i 1900 Kr. 6 050 med Skolepengeindtægt Kr. 300.

Staten bidrager med Halvparten af Skolernes Udgifter. Resten udredes af Bykassen.

Ved Dagkurset var der i 1896 3 Klasser med 6 Lærere og 36 Elever mod i 1900 3 Klasser med 6 Lærere og 38 Elever i det ordinære Kursus og 1 Klasse med 2 Lærere og 15 Elever i Tillægskurset.

Ved Aftenkurset var der i 1896 3 Klasser med 6 Lærere og 41 Elever mod i 1900 2 Klasser med 5 Lærere og 33 Elever.

D e n e l e m e n t æ r t e k n i s k e D a g s k o l e

har ligesom ved Udgangen af forrige Femaar bestaaet af et 6 Maaneders Dagkursus og et 2 Maaneders Tillægskursus.

Skolen er knyttet til Maskinistkolernes Dagkursus under en Direktør, der siden den forrige Direktør, Hr. Ingeniør Schneiders Død, tillige er Overlærer ved Elementærskolen (Hr. Schneider var Overlærer ved Maskinistskolen).

Skolen bestaar af to Afdelinger: 1) Bygningsafdelingen og 2) den elektrotekniske Afdeling.

Undervisningsfagene er: Regning, Matematik, Norsk, Bogholderi, Fysik, Mekanik, Frihaandstegning samt i Bygningsafdelingen: Bygningslære med tilhørende Fagtegning og praktiske Øvelser; i den elektrotekniske Afdeling: Elektroteknik med tilhørende Fagtegning og praktiske Øvelser.

Skolens Indtægter er dels Statsbidrag — i 1900 budgetteret med Kr. 10 800 —, dels Skolepenge, der er Kr. 5 pr. Maaned.

Skolens budgetterede Udgifter udgjorde i 1900 Kr. 23 300 med Indtægter Kr. 11 300.

I 1ste Afdelings ordinære Kursus var i 1896 2 Klasser med 4 Lærere og 30 Elever og i Tillægskurset 2 Klasser med 3 Lærere og 19 Elever mod i 1900 resp. 2 Klasser med 4 Lærere samt 34 Elever og 2 Klasser med 4 Lærere og 21 Elever.

I 2den Afdelings ordinære Kursus var i 1896 1 Klasse med 2 Lærere samt 15 Elever og i Tillægskurset 1 Klasse med 2 Lærere og 12 Elever mod i 1900 resp. 2 Klasser med 4 Lærere samt 32 Elever og 2 Klasser med 4 Lærere og 24 Elever.

K r i s t i a n i a H a n d e l s g y m n a s i u m

har i Femaaret 1895—1900 havt 2 Kurser, et mandligt 2-aarigt Formiddagskursus og et kvindeligt 1-aarigt Eftermiddagskursus. Det mandlige Kursus afsluttede i Juli 1900 sit 25de Skoleaar og det kvindelige Kursus i December 1900 sit 22de Skoleaar.

Ved Skoleaarets Slutning i 1895 var der 6 mandlige Klasser med 15 Lærere og 102 Elever mod ved samme Tidspunkt i 1900 henholdsvis 6, 15 og 107. I 1895 var der 4 Klasser for Kvinder med 8 Lærere og 83 Elever mod i 1900 henholdsvis 4, 9 og 89.

De budgetterede Indtægter og Udgifter ved Handelsgymnasiet beløb sig i 1900 til henholdsvis Kr. 39 480 og Kr. 57 600, hvoraf Skolepenge Kr. 36 480 og Bidrag af Børs-kassen Kr. 2 000.

Kristiania Søndagsskole.

Skolen har i Femaaret virket med det samme Hovedformaal som tidligere, nemlig at meddele konfirmerede Gutter, der er udgaaet af Folkeskolen, Undervisning paa Søndagsmorgenerne i Modersmaalet, Skrivning, praktisk Regning med Rumlære, for Viderekomne ogsaa i Engelsk og Bogholderi. Siden 1898 er ogsaa Piger optaget i Skolen i samme Klasser som Gutterne. Skolen er ordnet med 6 opadstigende halvjaarlige Klasser foruden Klasserne for Særfagene Engelsk og Bogholderi. Den faar de fornødne Eksistensmidler gennem Renterne af et Par Legater (ca. Kr. 280 aarlig), gennem et Tilskud af «Selskabet for Kristiania Bys Vel» (Kr. 200 aarlig), ved hvad der kommer ind paa en omsendt «Gavebog» (i de senere Aar omtrent eller henimod Kr. 500 aarlig) og ved et aarligt Tilskud af Kristiania Sparebank (gennem hele Femaaret Kr. 1 600 aarlig). Kristiania Kommune udreder desuden Husleie for Skolen med Kr. 400 aarlig.

I 1896 var der med Parallelklasser 11 Klasser, i 1900 8 Klasser. Det gennemsnitlige Elevental var i 1896: 191, i 1900: 139.

Udgifterne udgjorde i 1896 Kr. 3 026.18, i 1900 Kr. 2 529.08.

Kristiania offentlige Sømmandsskole.

I de sidste 5 Skoleaar, nemlig fra 1895/96 til 1899/1900, har der været indmeldt i:

Skipperklassen	122	Elever
Dampskibsstyrmandsklassen	60 ¹⁾	—
Styrmandsklassen	266	—
	Sum	448 Elever

Heraf meldte sig til:

Hel Skipperexamen	110	Elever
Examen i enkelte Fag under Skipperexamen	4	—
Dampskibsstyrmandsexamen	45	—
Dimitteredes til Styrmandsexamen	188	—
	Sum	347 Elever

Examen bestodes af:

Hel Skipperexamen	97	Elever
Examen i enkelte Fag under Skipperexamen	4 ²⁾	—
Dampskibsstyrmandsexamen	44	—
Styrmandsexamen	173	—
	Sum	318 Elever.

I December 1899 oprettedes en Parallelklasse i Skipperskolen, idet Søgningen har tiltaget betydeligt.

¹⁾ Af disse 60 Elever var dog 45 samtidig Elever af Styrmandsklassen. ²⁾ Desuden af 13, der dog rejseredes i et eller flere Fag.

Trangen til at erhverve sig Kundskaber udover det, der læres til den almindelige Styrmandsexamen, er øget.

I Skoleaaret 1899/1900 havde Skolen 35 Skipperelever mod gennemsnitlig 22 i de fire foregaaende Skoleaar.

Til Skolen blev bevilget for 1896	Kr. 13 300
- - - - - 1897	- 13 800
- - - - - 1898	- 14 300
- - - - - 1899	- 14 700
- - - - - 1900	- 21 020

Den kongelige norske Kunst- og Haandværksskole.

Skolens Virksomhed har som hidtil været drevet med 8 Maaneders Undervisning aarlig saavel i Dagskolen som i Aftenskolen. Skolens Fagkreds blev i Skoleaaret 1899—1900 udvidet ved Oprettelsen af en Klasse for grafisk Kunst (Radering og Lithografi). Dette medførte Ansættelsen af en ny Overlærer, saaledes at Antallet af de fast ansatte Lærere nu er 18, deraf 13 Overlærere og 5 Lærere. Foruden de i forrige Femaarsberetning omtalte Parallelklasser har det stigende Elevantal nødvendiggjort Tilkaldelse af yderligere Lærerkrafter. Saaledes har der fra Januar 1897 været antaget en Assistent i Haandværksskassen og fra Oktober 1899 én i Ornamentklassens 1ste Afdeling, begge i Aftenskolen. Desuden har man i Konstruktionsklassen og i Bygningsklassen været nødt til udenfor den ordinære Skoletid i Timerne fra 8—10 Aften at afholde Kurser for de Elever, som ikke har kunnet optages i de almindelige Klasser. Samtlige disse Lærere har ligesom de i forrige Femaarsberetning omtalte Assistenten været antagne midlertidig for hvert Skoleaar.

Elevantallet paa Dagskolen var i Skoleaaret 1895/96 267, i 1899/1900 218. Paa Aftenskolen var Elevantallet i de samme Aar henholdsvis 750 og 830.

Den kvindelige Industriskole i Kristiania

har i Femaaret 1896—1900 arbeidet i Overensstemmelse med Skolens Formaal: at uddanne unge Kvinder i saadan Haandgjerning, som i fremtrædende Grad kan komme Hjemmene tilgode, og som kan sætte den enkelte istand til at ernære sig ved industriel Virksomhed eller som Lærerinde i praktiske Fag. Til Opnaaelse heraf har Skolen foruden en saavel theoretisk som praktisk faglig Uddannelse tillige givet sine Aarselever en almindelig boglig Undervisning.

Siden August 1896 har Skolens Væveelever faaet theoretisk Undervisning i Vævelære (Bindelære, Analyse, Kalkulation).

Siden August 1898 har Skolen 2 Gange aarlig afholdt Kurser i Færvning med Plantestofte.

Forøvrigt har Skolens samtlige Afdelinger arbeidet uden andre Forandringer end de, en ihærdig Stræben efter Fremskridt altid maa medføre.

Skolen har i Femaaret deltaget i Udstillingerne i Stockholm, Bergen og Paris.

Det samlede Elevantal har i Skoleaarene 1895/96 og 1899/1900 udgjort 1403 mod i det foregaaende Femaar 1242.

Den 1 August 1896 udtraadte Skolens Stifter, Kaptein Just Gude-Smith, af Bestyrelsen. Som nyt Bestyrelsesmedlem indvalgtes Arkitekt Thorolf Prytz, medens Direktør Wilhelm Holter i den fratraadtes Sted valgtes til Formand.

Siden 1 April 1900 staaer Skolen umiddelbart under Kirkedepartementets Overbestyrelse, idet den fra nævnte Datum ifølge Storthingsbeslutning af 13 Februar s. A. er gaaet over til at blive en Statsskole med kommunalt Bidrag. Skolens Administration ledes fremdeles af en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, valgte af Kirkedepartementet, Magistraten og Foreningen til Fremme af kvindelig Haandværksdrift.

e) Fattigvæsenet.

Antallet af de ved Fattigvæsenet understøttede Hovedpersoner (Familier og enlige Personer samt udsatte forældreløse Børn) har udgjort i 1896: 3 329; 1897: 8 801; 1898: 8 984; 1899: 9 432; 1900: 9 911. Deraf hjemstavnsberettigede i Kristiania henholdsvis 7 349, 7 716, 7 957, 8 145 og 8 442. I disse Tal er ikke medregnet de Personer, som blot er understøttet med Indlæggelse i Sygehus, Lægehjælp og Medicin, og heller ikke de, der har nydt Hjælp i fremmede Kommuner mod Refusion fra Kristiania.

Medens Arbejdsforholdene i Periodens første 3 Aar var særdeles gunstige paa Grund af de opgaaende Tider, har der i dens to sidste Aar under den opstaaede økonomiske Krise hersket ikke liden Arbejdsløshed, og dette i Forbindelse med, at Husleien og Prisen paa Levnetsmidler fremdeles har holdt sig høi, har bevirket, at Fattigtallet og Fattigvæsenets Udgifter er stegne.

Som i forrige Beretning meddelt, blev det i enkelte Dele af Byen gjorte Forsøg med Fattigpleie efter det saakaldte «Elberfeldsystem» opgivet ved Udgangen af 1893, og Fattigpleien ogsaa i disse Bydele paany overtaget af lønede Fattigforstandere under Tilsyn af Fattigkommissionen, der udøvede dette Tilsyn ved et for hvert Distrikt opnævnt Udvalg, bestaaende af Ordføreren og et af Fattigkommissionens øvrige Medlemmer. Da det, efterhvert som Byen voksede, blev vanskeligere for disse Udvalg at føre en effektiv Kontrol, besluttede Magistrat og Formandskab den 22 April 1896 efter Henstillen fra Fattigkommissionen i Henhold til Fattiglovens § 41 at opnævne for hvert Distrikt 4 Mænd eller Kvinder blandt Distriktets Beboere til Medlemmer af Tilsynsudvalgene. Efterat Byen fra 1897 var delt i 10 Distrikter, har der været 10 Tilsynsudvalg, hvert bestaaende af 5 Medlemmer, et af Fattigkommissionens Medlemmer som Formand samt de 4 af Magistrat og Formandskab opnævnte. De har selv fordelt Tilsynet og Forretningerne mellem sig.

Under Fattigvæsenets Administration henligger ogsaa Byens almindelige kommunale Sygehuse og Sindssygeasylet.

Antallet af Sygepladse ved de almindelige kommunale Sygehuse samt Antallet af de i Aarets Løb behandlede Patienter m. m. udgjorde ifølge Fattigvæsenets Aarsberetninger:

Aar.	Sygepladse.	Patienter:		Forpleiningsdage.
		Ialt behandlede.	Deraf indkomne i Aaret.	
1896	450	2 579	2 174	145 024
1897	500	2 966	2 557	150 382
1898	484	2 843	2 443	151 700
1899	480	3 235	2 801	164 371
1900	580	3 338	2 872	170 145

I Sygepladsene er ikke medregnet de 30 Sygepladse, som rummes i Sommerpavillonen paa Blegøen.

Udgifterne til disse Sygehuse udgjorde i 1900 Kr. 505 207, mod Kr. 346 207 i 1896.

Belægget ved det kommunale Sindssygeasyl har i Femaaret været, som følger:

A a r .	Patienter:		Forpleinings- dage.
	Ialt behandlede.	Deraf indkomne i Aaret.	
1896	178	65	42 483
1897	170	54	43 432
1898	204	83	41 448
1899	232	112	45 742
1900	234	104	43 466

I Femaaret er de kommunale Sygehuses Epidemiafdelings administrative og økonomiske Ledelse (fra 1 Juni 1897) overtaget af Sygehusdirektøren.

Denne Afdelings ordinære Sygehuse er beliggende paa Ullevold udenfor Bygrænsen. Foruden disse har imidlertid ogsaa delvis været benyttet andre Lokaler. Til paakrævede Udvidelser af Afdelingen bevilgede Repræsentantskabet under 28 Juni 1900 Kr. 328 000 til Opførelse af en ny 2-Etages Pavillon, væsentlig beregnet for Behandling af Difteri-patienter. Denne antages at ville være færdig til Brug Høsten 1902.

Sygehusenes samlede Belæg m. v. har i Femaaret andraget til:

A a r .	Patienter:		Forpleinings- dage.	Udgifter til Kur og Pleie.
	Ialt behandlede.	Deraf indkomne i Aaret.		
				Kr.
1896	1 657	1 551	25 229	104 137
1897	1 396	1 282	24 268	99 784
1898	1 736	1 620	26 107	199 987
1899	2 165	2 002	38 730	171 392
1900	1 653	1 432	36 170	168 780

Kristiania Magistrat, 2den Afdeling, 28 Februar 1902.

H. E. Berner.

G. Amnéus.

IV.

Hedemarkens Amt.

Underdanigst Beretning

om Hedemarkens Amts økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1896—1900.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug¹⁾.

I Femaaret 1896—1900 maa Aaret 1896 fremhæves som et rigt Aar, idet Jordbrugets Afkastning baade kvantitativt og kvalitativt var adskilligt over middels, saaledes at Aargangen nærmest fortjener Navnet Kronaar. Et daarligt Aar for store Dele af Distriktet blev derimod 1900, da en langvarig Tørke i stærk Grad nedsatte Udbyttet baade af Ager og Eng. Specielt for Nordre Østerdalens Vedkommende har man i denne Periode havt et Par meget daarlige Aargange, nemlig Aarene 1897 og 1898, væsentlig som en Følge af, at den saakaldte Græsmark (*Charæas graminis*) har optraadt og i høi Grad skadet Græsvæksten. I enkelte Trakter var Virkningerne af dette Skadeinsekt saa alvorlige, at man vistnok trygt kan sige, at ligefrem Uaar har rammet adskillige Jordbrugere i den nordlige Del af Amtet paa Grund af dette Insekts Herjinger.

Hvad der imidlertid i særlig Grad karakteriserer Perioden er de gunstige Afsætningsvilkaar, som er indtraadt. Jordbrugets Produkter har været lette at sælge og til gode Priser, og dette har mer end opveiet de mindre gode Aargange. Disse bedre Konjunkturer er dog navnlig kommet de større Jordbrugsdistrikter tilgode. Jordbrugerne i den nordlige Del af Amtet har tildels seet sig nødt til at foretage større Indkjøb af Foder, særlig Hø og Halm, og da Priserne har været høie, er Driftsudgifterne derved i stærk Grad øgede.

¹⁾ Oversigten for Jordbrugets Vedkommende er meddelt af Landbrugsskolebestyrer Larsen.

Oprydning af Nyland har i Femaaret ikke fundet Sted i større Udstrækning. Kun for et Herreds Vedkommende heder det, at Nyland i nogen større Skala er ryddet, nemlig i Tolgen. Ifølge Lensmandens Indberetning har en større Nydyrkning fundet Sted, efterat Bygden blev Eier af Tolgen Kronskov. Uagtet det dyrkede Areal saaledes i sin Almindelighed neppe har undergaaet væsentlige Forandringer, er der dog, særlig i de sidste Aar af Perioden, uden Tvivl nedlagt adskillig Kapital i Jordbrugsbedriften i Form af andre Forbedringer. Fra alle Herreder indberettes om, at Brugen af forbedrede Maskiner og Redskaber er bleven almindeligere. For Fjeldbygdernes Vedkommende vil vistnok dette sige, at Slaamaskinen og Hesteriven bliver mere almindelige. I de større Jordbrugsdistrikter i Hedemarken Fogderi er det af nye Maskiner særlig Potetesoptageren og Selvbinderen, som har vundet Udbredelse, og af Redskaber for Jordens Behandling maa nævnes Fjærharven samt de nye amerikanske Ploge af den saakaldt Albion- eller Olivertype. Jordens Behandling ofres stadigt en større Opmærksomhed. Disse nyere Maskiner og Redskaber kræver tildels en vel kultiveret Jord, og navnlig bliver en stenfuld Jord til Hinder for deres fulde Udnyttelse. Man ser derfor, at jordfast Sten i de gamle Agre i stor Udstrækning fjernes.

For at bringe den allerede dyrkede Mark i bedre Kultur, er ogsaa nogen Afgrøftning af denne foregaaet, ligesom der fra flere Herreder indberettes om et større Forbrug af kunstige Gjødningsemidler. Til Kreaturgjødnings bedre Udnyttelse har man i flere Herreder grundet Fabriker for Torvstrø. Der er saaledes i Løbet af Femaaret en betydelig Tendens til en bedre Benyttelse af den forhaandenværende dyrkede Jord, et Arbeide henimod en mere intensiv Drift. De i de sidste Aar indtraadte gunstigere Konjunkturer har, især ved de her paa pegede Forhold, ført til en større Kapitalanvendelse i Jordbruget.

Forøvrigt har Jordbruget ikke undergaaet væsentlige Forandringer i Femaaret. Muligens er Rodfrugt dyrkningen, navnlig Dyrkningen af Poteter, en Smule udvidet inden Hedemarken Fogderi i de sidste Aar, hvilket staar i Forbindelse med Indførelsen af arbejdsbesparende Maskiner for denne Kultur, saaledes at man trods ringe Tilgang paa Arbeidskraft nu kan behandle et større Areal end tidligere. I Solør og Søndre Østerdalen synes Turnips at være dyrket i noget større Udstrækning end før. Fra Østerdalen indberettes om, at Udviklingen fremdeles gaar i Retning af en bedre og mere udvidet Engkultur, medens Kornavlens indskrænkes.

For de mere udprægede Jordbrugsdistrikter er Markederne nu som før Østerdalen og Kristiania, ligesom adskilligt Korn og Hø sælges til Sverige, dels til de svenske Grænsebygder og dels længere østover. I de sidste Aar er desuden Hø og Halm solgt til Gudbrandsdalen, efterat dette Distrikt er kommet i Jernbaneforbindelse med Hedemarken.

H a v e b r u g e t spiller ikke nogen stor Rolle i Distriktet i sin Almindelighed. Store Dele af Amtet, særlig den nordlige Del, frembyder ikke de nødvendige naturlige Betingelser for Havekultur. Noget Havebrug, væsentlig for at dække eget Behov, drives dog i Almindelighed i Hedemarken Fogderi, særlig i Furnes og Vang. I disse Herreder findes ogsaa en Del Eiendomme, som afsætter Havebrugsprodukter i ganske stor Udstrækning. Førøvrigt mærker man en stigende Interesse for denne Næringsgren ogsaa i andre Dele af Amtet, saaledes i Solør, Vinger og Odalen.

Jordbrugsforholdene i Amtet belyses yderligere ved en Fremstilling af Landhusholdningsselskabets Arbeide i Femaaret:¹⁾

Selskabets Virksomhed har i disse fem Aar været ledet omtrent i samme Spor som tidligere og omfattet nogenlunde de samme Omraader. Arbeidet har dels direkte været udført af Selskabet og dets Funktionærer og dels mere indirekte gennem Selskabets Underafdelinger, Fogderiernes Landbrugsforeninger, og disses Underafdelinger igjen, Landmandsforeningerne i de enkelte Bygder, hvor disse findes. De fem Fogderiforeninger har tilsammen ca. 1 000 Medlemmer.

J o r d b r u g e t.

Arbeidet til Jordbrugets Fremme har været Selskabets Hovedvirksomhed og i væsentlig Grad lagt Beslag paa Amtsgronomernes Arbeide. Foruden de tidligere to Amtsgronomer ansattes i 1900 en 3die med Virkefelt i Østerdalen. Grøftnings-, Nydyrknings- og Byggearbejder har særlig optaget deres Tid. Under Amtsgronom Opsands Ledelse har været afholdt Potetdyrkningsforsøg og Forsøg med Maltbygdyrkning, ligesom der har været ydet Bidrag til de af Landbrugsheiskolens Forsøgsstation ledede Engbehandlings- og Overgjødsningsforsøg. Det gode Aar i 1896 og siden de bedre Priser paa alle Landbrugets Produkter har givet Jordbruget et godt Fremstød og Landmændene en fornyet Lyst og Magt til Nydyrkning og Jordforbedring.

H u s d y r b r u g e t.

H e s t e a v l e n har som før været søgt fremmet ved Indkjøb af fremragende Hingste og disses Udstationering omkring i Bygderne. I Sommertiden har to af Hingsterne med hver sit Hoppefølge været sluppet i de af Selskabet leiede Hesteavlssætre, Staupholen og Storfjeldsæteren. Foruden de tidligere Amtshingste, «Samson» og «Randklevbaldur», indkøbtes i 1896 «Heimdal» og i 1900 «Fridtjof». Da Hesteudstillingen paa Hamar i 1895 overgik til Statsforanstaltning, var det Betingelsen, at Distriktet skulde skaffe monteret Udstillingsplads. Efter Konference med Hedemarken Fogderis Landbrugsforening opnaaedes fri Benyttelse af denne Forenings store og velindrettede Udstillingsplads mod et Laan med Amtsgaranti stort Kr. 15 000. Garantien bevilgedes af Amtstinget i 1896.

¹⁾ Fremstillingen er leveret af Formanden i Selskabets Bestyrelse, Hr. J o h. M e l l b y e.

I de sidste Aar har der af Føgderiforeningerne i Hedemarken, Solør og Vinger-Odalen gjerne hver Vinter været afholdt Unghesteskuer.

Arbeidet for Kvægavlens Fremme har væsentlig foregaaet gennem Selskabets Underafdelinger og har næsten udelukkende bestaaet i Afholdelse af Dyrskuer, Okseksuer og Fjøsksuer med dertil hørende Præmiering af Budeier.

En stor Del af Amtsgronomernes Tid og Arbeide har været ofret paa Kvægavlens. Den første Kontrollforening i Hedemarken og vistnok i Landet oprettedes Høsten 1898, og i Aaret 1900 var der allerede 9 Foreninger i Virksomhed i Hedemarken Føgderi med halvt Bidrag af Landhusholdningsselskabet og halvt af Selskabet for Norges Vel.

Svineavlen er søgt fremmet ved Oprettelse af to Svineavlsstationer, en for store Yorkshiresvin og en for Landssvin.

Skogbruget

har i Femaaret ogsaa været Gjenstand for Selskabets Virksomhed, idet der i 1897 ansattes en Amtsskogmester, hvis væsentlige Arbeide har bestaaet i Skogbefaringer og Forslag til Tørlægning af sumpig Skogmark.

Havebruget.

Amtsgartner har været i Virksomhed til Udgangen af 1899, men ved daværende Amtsgartner Fuglseths Fratrædelse ophævedes Posten. De praktiske Havekurser, der i nogle Aar havde været afholdt, gjorde ikke den tilsigtede Nytte og blev ogsaa nedlagt.

Husholdningsskolen

paa Glomsaa i Nordre Odalen, hvortil Selskabet for Norges Vel yder halvt Bidrag, har i alle fem Aar været drevet med 9 Elever aarlig.

Til Husflidssagens Fremme er der af Selskabet i 1899 nedsat en Komite, der arbeider for denne gavnlige Sag. Hertil bidrages med Kr. 300 om Aaret. I 1900 afholdt Komiteen en større Husflidsudstilling i Hamar.

Fællesindkjøbet

af kunstig Gødning og Kraftfoderstoffer har været Gjenstand for stor Opmærksomhed og iøvrigt Arbeide fra Selskabets Side. Tidligere havde dette Selskab alene foretaget saadanne Fællesindkjøb, men i 1896 stiftedes der en Fællesindkjøbsforening af de 4 Amter Hedemarken, Kristians, Buskerud og Smaalenene. Som Driftskapital erholdt man ved Amternes Garanti et Laan af Bygdemagasinfondet, stort Kr. 40 000, senere forhøiet til det dobbelte. Foreningens Hovedkontor og Indkjøb er i Kristiania og Salget inden Amtet er skeet gennem de af Selskabet antagne Kommissionærer eller Agenter.

Fra Hovedkontoret i Kristiania solgtes fra 1 Juli 1898 til 1 Juni 1899 til Hedemarkens Amt Varer for Kr. 149 081 og fra 1 Juni 1899 til 31 Mai 1900 Varer for Kr. 213 145.

Frøkontrolstationen paa Hamar har den hele Tid været i Virksomhed.

Selskabets Budget.

Amtsgronomernes Løn og Reiseudgifter, der næredes halvt af Stat og halvt af Amt, udgjorde i 1896 Kr. 4 800 og i 1900 Kr. 7 400. Bidraget fra Stat og Amt til Selskabets almindelige Virksomhed udgjorde i 1896 Kr. 5 000 og i 1900 Kr. 6 000.

Til Fogderiforeningernes Virksomhed bevilgede Selskabet i 1896 Kr. 2 635 og i 1900 Kr. 3 870. Betingelsen for disse Bevilgninger er, at Foreningerne selv paa anden Maade skaffer tilveie et tilsvarende Beløb og dette sker da dels ved Medlemskontingent, dels ved Bidrag fra Samlag, Sparebanker eller enkelte Herredsstyrelser. Som ovenfor nævnt, anvendes Fogderiforeningernes Midler væsentlig til Fremme af Kvægavl.

De engere Landmandsforeninger har som Regel et mindre Tilskud fra Fogderiforeningerne, særlig da til Fjæsskuer. Kun undtagelsesvis og i de mere afsides Distrikter faar en saadan Bygdeforening noget direkte Bidrag af Landhusholdningsselskabet og da kun paa samme Betingelser som og med Anbefaling af vedkommende Fogderiforening. Af Landmandsforeninger fandtes i 1900 14, hvoraf det halve Antal i Hedemarken Fogderi. Deres Virksomhed bestod for største Delen i Afholdelse af Foredrag og Diskussionsmøder samt Fjæsskuer og deres Indtægter skrev sig væsentlig fra Medlemskontingent og Bidrag fra Sparebanker og Herredskasser.

Som almindelig Karakteristik af Landhusholdningsselskabets, dets Underafdelingers og Bygdeforeningernes Virksomhed i Femaarsperioden gjælder, at de bedre Tider og den stærkere Interesse for Landbruget og dets Binæringer har givet Arbeidet et godt Stød fremover. Særlig har Landmandsforeningerne rundt om i Bygderne, hvor de har været kraftig ledet, havt stor Indflydelse og udrettet meget til Landbrugets Fremme.

Ved Amtets Landbrugsskole paa Jønsberg er i Femaaret oprettet en Skogbrugsafdeling. Efter den nye Plan, der traadte i Kraft i 1897, omfatter Skolen nu to parallelle Klasser, en for Jordbrugere og en for Skogbrugere, begge 1 $\frac{1}{2}$ -aarige.

Jeg vedlægger som Bilag 1 Lensmændenes Besvarelser af forskellige Spørgsmaal vedrørende Agerbruget.

Videre vedlægges som Bilag 2 Opgaver over faste Eiendomme i Hedemarkens Amt ved Udgangen af Aaret 1900.

Antallet af særskilt skyldsatte Brug og disses Matrikulskyld udgjorde:

Distrikt.		Antal.		Matrikulskyld. 1900.
		1895.	1900.	
Hedemarken	Fogderi.....	4 416	4 952	21 236.90
Vinger og Odalen	—	2 964	3 241	8 768.91
Solør	—	4 201	4 675	9 771.78
Søndre Østerdalen	—	4 975	5 759	7 547.17
Nordre Østerdalen	—	5 011	5 404	5 124.26
Amtet		21 567	24 031	52 449.02

Naar denne Opgave viser en betydelig Stigning under sidste Femaar i Antallet af matrikulerede Brug, hidrører dette hovedsagelig fra, at Lov af 17 Februar 1900 har indført forandrede Regler med Hensyn til Førelsen af Kassa-bøgerne, fra hvilke Opgaverne er hentet.

Udskiftning af Fællesskab i Jord og Skov er i Femaaret fremmet i saadant Omfang:

A a r.	Antal sluttede Underudskiftninger.	Overudskiftninger.	Det udskiftede Areal.			Forretninger, ved hvilke Arealet ikke kan opgives, da Opmaaling og Kartering er undladt.
			Indmark opmaalt og karteret.	Udmark, i Regelen skiftet efter Skjøn.	Tilsammen,	
			Ar.	Ar.	Ar.	
1896.....	2	-	5 059	6 949	12 008	-
1897.....	7	1	26 860	142 729	169 589	-
1898.....	9	4	21 745.9	8 269	30 014.9	1
1899.....	11	2	3 962	83 000	86 962	4
1900.....	10	1	19 068.2	184 564.8	203 633	5
Tilsammen	39	8	76 695.1	425 511.8	502 206.9	10

2. Fædriften¹⁾

har i Femaarsperioden været Gjenstand for en stadig stigende Opmærksomhed.

Kvægavlen ledes med godt Skjøn. Besætningerne forbedres gennem Udvalg og Brug af gode Avlsdyr og et i Almindelighed bedre Opræt. I dette Arbejde er de mange Okseholds- og Kvægavlsforeninger en god Støtte.

Fodringen er forbedret og Melkeproduktionen derved forøget. Dette er dog mest fremtrædende i Hedemarken Fogderi, hvor Kontrolforeningerne i Femaaret begyndte at vokse frem og bringe Fjøsstellet ind i mere forretningsmæssige Forhold.

Kvægudstillinger og Oksekuer er afholdt i samme Udstrækning som før og omfattes med stor Interesse. Ligeledes har Fjøsksker med Præmiering af dygtige Budeier og Vandrelærere i Fjøsstel bidraget til at hæve Forstaaelsen af Fjøsstellet, ihvorvel Mangelen paa dygtige og interesserede Kvægrøgttere er vanskelig at afhjælpe.

Produktion og Salg af levende Kvæg har været i Tiltagende, hvilket de forbedrede Priser vistnok har været en Spore til. Disse stiller sig i Gjennemsnit pr. Stykke saaledes;

	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.
1895.....	Kr. 91.40	Kr. 83.00	Kr. 43.70	Kr. 12.30
1900.....	- 109.60	- 95.80	- 53.10	- 14.60

Paa Kjød var Gjennemsnitsprisen i 1900 kr. 0.69 pr. kg.

Priserne paa Melk og Smør har været i Stigende og i Forhold til de 2 foregaaende Femaarsperioder følgende:

	Melk pr. Liter.	Smør pr. kg.
1890.....	Kr. 0.089	Kr. 1.73
1895.....	- 0.079	- 1.64
1900.....	- 0.098 (Meieripris 0.091)	- 1.78

Denne Prisstigning har udøvet en god Indflydelse paa Melkeproduktionen, som i alle Fogderier har haft en stigende Tendens og derved givet Oprejsning for det Produktionsfald, som var tilstede i forrige Femaar. Størst er Stigningen i Hedemarken Fogderi, hvor jo ogsaa Fodringen er stærkest — noget, Kontrolforeningerne i høi Grad er medvirkende til.

Følgende Sammenstilling viser Melkeproduktionens Svingninger pr. Ko — fogderivis — i de 3 sidste Femaar samt anvendt Vinterfoder i 1900:

¹⁾ Af Amtsgonom Opsand.

Fogderi	Melk pr. Ko (Liter) gjennemsnitlig i:			Vinterfoder pr. Ko (Kg.) gjennemsnitlig i Aaret 1900:			
	1890.	1895.	1900.	Hø.	Halm.	Kraftfoder.	Andet Foder.
Hedemarken	1 358	1 343	1 529 (2 143)	1 013	1 151	200	Endel Rodfrugter og Drank.
Vinger og Odalen .	1 300	1 238	1 363 (1 975)	1 360	1 240	136	
Solør	1 052	1 200	1 220 (1 640)	1 156	944	166	
Søndre Østerdalen.	1 425	1 363	1 375 (1 850)	1 588	575	75	Lidt Mose, Løv og Lyng,
Nordre Østerdalen.	1 345	1 375	1 450 (1 783)	1 767	200	lidt.	Endel Mose, Løv og paa sine Steder lidt Turnips.

De i Rubrik «1900» i Parenthes anførte Tal er Melkeydelsen pr. Ko paa de mere fremskredne Gaardsbrug.

I Melkens rationelle Behandling er der ogsaa gjort Fremskridt. Flere Meierier er anlagt specielt i Nordre Østerdalen, hvor en større Del af Smøreforeningerne er gaaet op i disse. At der i andre Dele af Amtet er Meierier, som har indstillet sin Drift, kan ikke betragtes som nogen Tilbagegang, da Omsetningen af Melk ved direkte Salg har vist sig mere lønnende. Der sendes saaledes fra mange Dele af Amtet ikke ganske ubetydelig Melk til Kristiania, ligesom Kondenseringsfabriken i Hamar i Femaaret omtrent har fordoblet sit Forbrug.

Meieriernes Drift stiller sig omtrent saaledes:

(Se Tabellen næste Side.)

Flere Meierier leverer Skummetmelken tilbage til Producenterne, ligesom en Masse Melk sælges i uforædlet Form fra mange Meierier.

Melkekondenseringsfabriken s Drift i Femaaret fremgaar af følgende Opgave, som velvillig er meddelt af Fabriken s Bestyrer:

	Indveiet Melk.	Udbetalt Leverandørerne.	Pris pr. Kg. Melk.
	Kg.	Kr.	Kr.
1896	3 601 484	293 672.52	0.08
1897	5 671 740	478 074.56	0.08.5
1898	6 928 344	583 711.81	0.08.5
1899	6 730 306	584 891 55	0.08.5
1900	7 093 422	673 916.36	0.09.5

Fogderi.	Antal Meierier i Drift i:		Indmaalt Melk i:		Kjernet Smør i:		Ystet Fedost i:		Ystet Magerost i:		Udbetalt Leverandørerne for Melk i 1900.
	1895.	1900.	1895.	1900.	1895.	1900.	1895.	1900.	1895.	1900.	
			Liter.	Liter.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kr.
Hedemarken	13	10	7 540 547	8 147 379	190 888	151 582	4 384	6 662	128 309	286 878	826 650
Vinger og Odalen	-	4	-	308 839	-	7 334	-	-	-	10 697	24 834
Solør	2	1	788 125	750 000	29 039	27 700	-	-	49 823	46 470	67 500
Søndre Østerdalen	5	4	691 260	616 123	24 083	19 220	-	1 830	19 544	18 201	52 396
Nordre Østerdalen	3	8	214 675	2 144 499	8 218	85 768	-	-	164	-	140 430
Amtet	23	27	9 234 607	11 966 840	252 228	291 604	4 384	8 492	197 840	362 246	1 111 810

Hesteavlen er i Tiltagende i de fleste Bygder i Hedemarken Fogderi samt i Vinger og Odalen. I de øvrige Fogderier er den væsentlig uforandret.

Faareavlen er i det store Hele som meddelt i forrige Femaarsberetning. En aftagende Tendens gjør sig fremdeles gjældende i de fleste Bygder.

I Gjedeholdet er heller ingen Forandring at mærke.

Svineavlen synes i Femaaret ikke at have skudt den Fart, som forrige Periode gav Løfte om. Fra de fleste Steder noteres den uforandret og tildels i Aftagende. Der er dog ogsaa Bygder specielt i Hedemarken og Solør Fogderier, hvor Svineavlen er godt paaagtet og Fleskeproduktionen i stadig Vækst.

Gjennemsnitsprisen paa Flesk i 1900 var Kr. 0.87.

De to i Femaaret med Stats- og Amtsbidrag oprettede Svineavlsstationer — et for Landsvin hos O. Brustad pr. Ilseng Station og et for Yorkshiresvin hos S. Berg & Co. pr. Arneberg Station — har udrettet meget godt gennem de mange værdifulde Avlsdyr, som er spredt omkring i Distriktet.

Tamren findes nu kun paa en for disse reserveret Strækning østenfor Fæmund i Amtets nordligste Del. De Finner, som tidligere holdt til med sine Hjorder paa Fjeldet mellem Foldalen og Kvikne, og der var til stor Ulempe for de havneberettigede Bønder, har fortrukket udenfor Amtets Grænser.

Som Bilag 3 medfølger Opgaver over forskellige Forhold vedrørende Fædriften og som Bilag 4 Opgaver vedkommende Meierier og Ysterier i Amtet.

3. Skogdrift ¹⁾.

Af nedenstaaende Sammendrag af de gennem Lensmændene meddelte Opgaver vedkommende Tømmerflødningen vil Hugstmængden i de forskellige Distrikter under Femaarsperioden nogenlunde fremgaa. Hertil skal dog bemærkes, at adskilligt Tømmer, som Skogeiere og Skogspekulanter har drevet fra egne eller forpagtede Skoge og forsaget paa flytbare Sage — Last, der saaledes i forædlet Tilstand er udført fra Distrikterne — ikke er bleven taget med i Beregning, da fornødne Opgaver herom savnes. Angaaende Flødningen fra Vinger og Nordre Odalen mangler herom Opgaver fra Lensmændene, hvorfor i nedenstaaende Sammendrag Tømmermængden for disse Herreders Vedkommende er antaget at være lig den under næst foregaaende Periode, ihvorvel man med Tryghed kan gaa ud fra, at dette er for lavt beregnet, al den Stund Amtets øvrige Herreder gennemgaaende fremviser en ganske stærk Stigning i Hugsten.

¹⁾ Efter Fremstilling af Forstkandidat Th. v. Kjær.

Distrikt.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Sum.
Hedemarken	7 873	9 532	11 183	13 189	16 500	58 277
Vinger og Odalen	53 700	50 700	60 400	73 700	62 400	300 900
Solør	122 800	120 500	135 200	112 400	120 900	611 800
Søndre Østerdalen	154 004	181 626	228 518	233 500	244 549	1 042 197
Nordre Østerdalen	47 800	53 652	53 332	50 010	55 273	260 067
Amtet	386 177	416 010	488 633	482 799	499 622	2 273 241

Der er saaledes hugget og fremdrevet til Kjøbmandsflødning 2 273 241 Tylvter
 mod i 1891—1895 1 659 200 —

saaledes 614 141 Tylvter

mere i denne Femaarsperiode, eller, med andre Ord, Hugsten har i denne Periode øget med ca. 36 Pct.

Denne voldsomme Forøgelse af Driften maa for en væsentlig Del tilskrives de stigende Tømmerpriser i Femaarsperioden, og naar det i den foregaaende Femaarsberetning blev antaget, at den daværende Hugst i ikke ringe Udstrækning var stærkere end forenligt med Hensynet til Skogenes Bevarelse, saa maa dette med end større Grund kunne antages nu.

I hvilken Udstrækning Skogene imidlertid for Tiden beskattes stærkere, end deres Reproduktion tilsiger, er vanskeligt med Bestemthed at kunne udtale sig om, da de for en saadan Beregning nødvendige Areal- og Tilvæksttopgaver ganske savnes. Reproduktionen er imidlertid i de sydlige og lavereliggende Distrikter udmærket, saa, hugges der med Forstand, indfinder Ungskogen sig gjerne kort Tid efter Hugsten. En Ting maa dog gjøres opmærksom paa, og det er, at der paa mange Steder tages alt for lidet Hensyn til Furskogens Foryngelse, der ofte vanskeliggjøres ved den uvæksterlige Grans Indtrængen. Hvor der sørges for dennes Bortryddelse og snarlige Erstatning med ny frisk Skog af Furu, vil Skovene vistnok mangededs forbedres ved den nu paagaaende Hugst. Som Regel foregaar dog Hugsten temmelig planløst, saa den væksterlige Furu, som mangan Gang burde spares, falder sammen med Granen. Flere Steder har dog en fornuftigere Hugstmaade gjort sig gjældende og en større Interesse og Forstaaelse er i den senere Tid vakt for Skogens rette Behandling.

Men om end denne stærke Hugst i Amtets bedre Skovtrakter mulig ikke for Tiden giver Anledning til alvorlig Bekymring, saa maa det dog for de høiereliggende Trakters Vedkommende antages, at Skogene mangededs er i stærk Tilbagegang, ikke alene hvad selve Skogbestanden, men ogsaa hvad Reproduktionen og Tilvæksten angaar.

Jeg tillader mig i denne Forbindelse at hidsætte endel af Fogdernes Udtalelser om Skogenes Tilstand:

Vinger og Odalen.

Paa Grund af de forholdsvis høie Priser paa Tømmer har der, særlig af de mindre Skogeiere, været hugget noget vel stærkt. Skogbunden antages imidlertid gennemgaaende at have en god Reproduktionsevne, saaledes at selv de mest hugne Skoge antages forholdsvis hurtigt at vokse til.

Solør.

Efter Lensmændenes Indberetninger har Skogene gaaet mærkbart tilbage, hvad Dimensioner og i 3 af Distrikterne ogsaa hvad Bestandens Tæthed angaar. Dette gjælder derimod ikke Skogenes Væksterlighed, som for et enkelt Distrikts Vedkommende endog antages at være gaaet frem. I det store og hele er dette vistnok korrekt. Men de gode Tider har givet Skogspekulanterne Vind i Seilene og der, hvor disse har kommet til, frygter jeg for, at Hugsten er forceret i en for Skogenes Bevarelse betænkelig Grad. Imidlertid tror jeg nok, at der heller ikke paa disse Kanter er nogen Fare for total Ødelæggelse, da Skogbunden gennemgaaende er særdeles god og har stærk Reproduktionsevne.

Søndre Østerdalens

Skoge har ifølge Lensmændenes Meddelelser gennemgaaende gaaet mærkbart tilbage. For et Herred, Elverum, antages Skogbestandens Tæthed og Væksterlighed imidlertid at være gaaet frem, medens Dimensionerne der — som andetsteds — er gaaet nedover.

Nordre Østerdalen.

Ifølge Lensmændenes Opgaver er Skogen — undtagen for Lille-Elvedalens Vedkommende, hvor det heder, at den er gaaet frem med Hensyn til Tæthed og Væksterlighed — gaaet mere eller mindre tilbage saavel i Tæthed som i Dimensioner, noget, som kan være ganske forklarligt, naar hensees til den temmelig forcerede Hugst, som navnlig i den sidste Periode har fundet Sted, ogsaa i de øvre Distrikter, Lille-Elvedalen, Tønset og Tolgen, som, særlig for de 2 sidstnævnte Herreders Vedkommende, ikke er synderlig rig paa Tømmerskog. Det udtales endog i en Skrivelse fra Lensmanden i Tønset, at Skoven har maattet holde for, ofte til Upligt, og at han anser det utvivlsomt, at Skogens Udhugst har oversteget dens Reproduktionsevne.

Hvad Hedemarken angaar, antages Hugsten i enkelte Herreder at have været vel stærk, men da samtlige Herreder er i Besiddelse af Bygdealmenninger, om hvilke det vistnok kan siges, at de behandles paa en fuldt forsvarlig og skjønsom Maade, og da disse danner et Skogforraad for Hedemarkens Bygdelaag, har man forhaabentlig en Garanti for, at disse aldrig skal blive skovfattige.

Som det af nedenstaaende Sammendrag vil fremgaa, har Prisen paa Brændevæd gaaet op.

Den har gennemsnitlig været:

Distrikt.	Aar.	Birk.	Or.	Furu.	Gran.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken.....	1895	11	7	8	8
	1900	13	10	10	9
Vinger og Odalen	1895	8	5	7	6
	1900	11	7	8	7
Solør	1895	7	7	7	6
	1900	9	8	7	6
Søndre Østerdalen	1895	8	4	5	5
	1900	10	6	8	8
Nordre Østerdalen	1895	8	-	6	5
	1900	10	5	7	5
Amtet {	1895	9	6	7	6
	1900	10	7	8	7

A n m. Prisene er afrundede.

T o r v tilvirkes og benyttes nu i ganske stort Omfang i de fleste Herreder inden Hedemarken Fogderi, medens det udenfor dette kun anvendes i en endnu ubetydelig Mængde.

T j æ r e tilvirkes i ringe Mængde.

T r æ k u l brændes ogsaa i meget liden Udstrækning, naar undtages i Vinger og Eidskogen, hvor Kongsvingerbanens Fortsættelse til Sverige muliggjør at afsætte en Del Trækul til de svenske Jernbrug.

J ø n s b e r g S k o g s k o l e er siden 1897 bleven betydelig udvidet. Med den Plan, hvorpaa Skogskolen er bygget, og vel udrustet som den er med Lærerkrafter og Undervisningsmateriel kan det med Tryghed paastaaes, at Skogbrugsundervisningen og dermed Skogbruget i sin Helhed er bragt ind i et bedre, solidere og videregaaende Spor.

Som Bilag 5 vedlægges Lensmændenes Besvarelser vedrørende Schema 8 og 9.

I Femaaret har Amtskommunen optaget Arbeidet til Skovbrugets Fremme.

Med Bidrag af Stat og Amt oprettedes Posten som A m t s s k o g m e s t e r, og den første Indehaver af denne Stilling begyndte sin Virksomhed 1ste Mai 1898.

Til Tørlægning af sumpig Skogmark blev for første Gang Bevilgning givet af Amtstinget i 1899, og allerede i det første Aar blev efter Amtsskogmesterens Beretning oprensket Bækkeløb og lignende i en Græftelængde af ca. 25 000 Meter.

Hvad de enkelte Herreders Virksomhed paa dette Omraade angaar, kan mærkes, at de første Skogvedtægter i Amtet efter Lov af 20 Juli 1893 § 8 udfærdigedes i Aaret 1900 for Tryssil Kommune.

4. Bergværks-, Fabrik- og Haandværksdrift.

Bergværksdrift har ikke fundet Sted i Femaaret.

Fabrikdriften er for Landdistriktets Vedkommende i det hele taget af underordnet Betydning, undtagen forsaavidt Brænderibedriften angaar.

I forskellige Distrikter findes Dampsage, Sagbrug og Høvlerier samt Møllebrug.

Af nye Indretninger kan nævnes:

2 Trævarefabriker i Ringsaker, ved hvilke 60 à 70 Mand finder Sysselsættelse; et elektrisk Værk ved Tunfossen i Tønset, hovedsagelig til Drift af et Meieri samt til Lysanlæg paa Gaarde i Omegnen;

et Damphøvleri i Forbindelse med Trævarefabrik, ligeledes i Tønset.

I 1900 var der i Landdistriktet følgende Fabrikanlæg:

Fabrikanlæggets Art.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeidsstyrke.	Fabrikanlæggets Art.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeidsstyrke.
Frøenserier	5	17	Brændevinsbrænderier	9	111
Teglværker	3	45	Halmhylsterfabrik	1	12
Mekanisk Værksted forenet med Jernstøberi	1	124	Jernstøberi	1	6
Uldspindier, Væveri og Farveri	2	28	Trævarefabriker	4	98
Farverier	3	7	Potetesmelfabriker	2	6
Cellulose- og Papirfabrik	1	53	Dampsag og Frøenseri ...	1	5
Dampsage	37	440	Ben- og Barkemølle	1	1
Vandsage	42	269	Reparationsværksted og Værksted	2	13
Sagbrug og Høvlerier	29	218	Preserveringsfabrik	1	9
Mekaniske Snedkerier	3	18	Glasværk	1	208
Møllebrug	60	101	Lysanlæg	1	2
Ølbryggerier	3	26	Tilsammen	213	1 817

I 1900 var der i Byerne følgende Fabrik anlæg:

Fabrik anlæggets Art.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeidsstyrke.	Fabrik anlæggets Art.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeidsstyrke.
Metalvarefabrik.....	1	17	Møbelfabrik.....	1	14
Jernstøberi og mekanisk Værksted.....	1	118	Pølsemageri.....	1	1
Mekanisk Værksted.....	1	97	Mineralvandfabrik.....	1	9
Elektricitetsværk.....	1	5	Melkekonserveringsfabrik.....	1	90
Farverier.....	2	10	Ølbryggeri.....	1	45
Vedhuggeri og Garveri.....	1	10	Trykkerier.....	4	34
Dampsag og -høveri.....	1	28	Uldspinderi.....	1	15
Vedhuggeri.....	1	12	Skinneværksted.....	1	7
Snedkerværksted.....	2	18	Maskinværksted.....	1	13
Træforædlingsfabrik.....	1	27	Tilsammen	24	570

Med Hensyn til Brændevinsbrænderierne hidsættes følgende Oplysninger ¹⁾:

«I Hedemarkens Amt har 9 Brænderier været i Virksomhed i Femaaret, nemlig Gaupen Brænderi og Strand Brænderi i Ringsaker, Nederkværn Brænderi og Brumunddalen Brænderi i Furnes, Hvam Brænderi i Nes, Vangs Brænderi og Sælid Spritfabrik i Vang, Atlungstad Spritfabrik i Stange og Løiten Brænderi i Løiten. Disse Brænderiers Produktion har været betydelig større i denne Femaarsperiode end i de nærmest foregaaende. Dette skyldes hovedsagelig, at der i denne Periode har ladet sig gjøre at brænde til Export i betydelig Udstrækning. Afgiftsforhøielserne i 1894 og 1895 medførte en Nedgang i det indenlandske Forbrug, medens de i Forbindelse med bedre Konjunkturer i Udlandet bidrog til at øge Muligheden for en lønnende Export. Saaledes tilvirkedes der ca. 1.8 Mil. Liter 100 Pct. Sprit gennemsnitlig pr. Aar af ovennævnte 9 Brænderier i denne Femaarsperiode, hvilket repræsenterer en Forøgelse af Produktionen paa ca. 25 Pct. mod i foregaaende Periode. Den store Export og dermed den store Produktion begrænser sig ogsaa til denne Femaarsperiode, idet Stortthinget i 1899 nedsatte Svindings- og Maltgodtgjørelsen saaledes, at Exporten senere er saagodtsom ophørt.

Af indenlandske Produkter har disse Brænderier i denne Tid gennemsnitlig pr. Aar benyttet ca. 218 000 hl. Poteter, der ved Indkjøb er betalt med ca. 466 000 Kroner, altsaa vel Kr. 2,00 pr. hl., samt ca. 677 000 Kg. Korn, der er betalt med ca. 79 000 Kroner eller henimod 11³/₄ Øre pr. Kg. I det hele har saaledes disse Brænderier aarlig anvendt Landbrugsprodukter, avlede i Distriktet, til en Værdi af ca. 545 000 Kroner.

¹⁾ Meddelt af Redaktør A. Krogvik.

Paa Grund af den store Produktion har Brænderierne i denne Periode ogsaa benyttet en større Mængde udenlandske Produkter, særlig Mais, end almindelig. Til at øge Forbruget heraf bidrog ogsaa det mislykkede Potetaar i 1895 samt de meget daarlige Potetaar i 1898 og 1899. Efterat Skatteforandringen i 1899 standsede Exporten, er ogsaa Benyttelsen af udenlandske Produkter i tilsvarende Grad aftaget, da der i almindelige Aar er mere end nok Poteter og Korn i Distriktet til Brænderiernes Behov efter denne Indskrænkning i Produktionen.

Brænderiernes Udgifter til Skatter, Arbeidshjælp og andet, der kommer Distriktet tilgode, har som Følge af den større Produktion ogsaa været større i denne Periode end tidligere. Ligeledes har Dranken, fordi der har været mere af den, og fordi Brænderierne har været i Virksomhed længere udover Vinteren, spillet en større Rolle i Fodringen end almindelig.»

Paa H a a n d v æ r k s d r i f t e n s Omraade er, bortset fra Beretning om Fremgang i et enkelt Distrikt, ingen mærkbar Forandring at nævne.

5. Jagt og Fiskeri.

Som Indtægtskilde for Befolkningen kommer J a g t e n ikke i besynderlig Betragtning udenfor Nordre Østerdalen.

Fogden i Nordre Østerdalen bemærker, at Jagt og Fiskeri som Binæringer har ikke liden Betydning for dette Distrikt, og anfører videre;

«Der fanges saaledes, foruden overalt endel Hare og Skogsfugl, i Foldalen og i Kvikne, Tønset og Tolgen Herreder adskillige Tusind Ryper, der gennem Landhandlerne forsendes til Kristiania, og naar Rypen, som Tilfældet har været i de senere Aar, heroppe kan udbringes i 60, 70, lige op til 90 Øre pr. Stk., skaffer jo dette Bygden en ganske pen Indtægt. Dertil kommer, at Grundeierne paa flere Steder har slaaet sig sammen og bortleiet sine Jagtrettigheder til Udenbygdsboende, navnlig Udlændinger, som derfor alene i Leie har betalt op til Kr. 800 aarlig, hvortil endvidere er at lægge de ikke Smaabeløb, som Jægerne nedlægger i vedkommende Bygd til Transportskyds, Kost og Logi m. v. I dette Forhold vil dog, som det synes af Erfaringerne fra sidstforløbne Aar, formentlig den nye Jagtlov bevirke en Forandring, idet den gennem samme etablerede Udvildelse af Fredningstiden for Fuglevildt har omtrent umuliggjort Jagten paa Fuglevildt med Hund.»

Ogsaa fra Søndre Østerdalen sendes endel Aarfugl og Ryper til Forhandlere i Kristiania, men Jagten nævnes her som en Næringskilde af mindre Betydning.

El g b e s t a n d e n antages for Solørs Vedkommende at være i Aftagende, medens dette ikke skal være Tilfældet i Østerdalen. I Nordre Østerdalen er endog, efter hvad Fogden oplyser, Elgbestanden adskillig tiltaget, hvorved Kontrol med Jagten er vanskelig at føre i dette udstrakte Distrikt.

For Fældelse af Rovdyr har der været udbetalt Præmier:

	1891—1895.	1896—1900.
	Kr.	Kr.
for Bjørne	20	80
- Jerve	280	40
- Gauper	240	120
- Ræve	19 948	22 518
- Ørne og Høge	4 642	3 316
- Ulve	20	140
- Maar (fra 1 Juli 1900)		12
- Ryper og Vandrefalke do.		46
- Hubro do.		8
- Spurvehøg do.		247
- Lom do.		10
	<hr/>	
Tilsammen	25 150	26 537

Fiskeri regnes navnlig i Nordre Østerdalen for at yde en ikke ringe økonomisk Støtte. Fisken anvendes dels i Husholdningen og dels sendes den gennem Landhandlerne til Kristiania.

I Solør siges Fiskeri at være af liden Betydning, idet Vandene er fiskefattige og Fiskearterne af de mindre værdifulde.

Fra forskellige Hold anføres det, at Befolkningen ikke omfatter Bedriften og de til dens Fremme oprettede Foreninger med tilbørlig Interesse.

I 1897 oprettedes en Fiskeriforening for Øvre og Ytre Rendalen. Ved Siden af denne bestaar fremdeles Mjøsens, Søndre Østerdalens og Osens Foreninger. Samtlige Foreninger har nydt Bidrag af Stat og Amt. Amtets aarlige Tilskud er i de to sidste Aar af Perioden steget til 1 000 Kroner.

I flere af Østerdalens Distrikter har der været ført Klager over Rovfiske, og Foreningerne har virket for Udfærdigelse af forandrede Bestemmelser sigtende til Fiskens Fredning. Saadanne er nu tilveiebragte, idet der ved kgl. Resolution af 7 Marts 1900 i Medhold af Lov af 30 Mai 1894 § 1 er givet Regler for Fiskeriet inden Elverum, Aamot og Storelvedalen Herreder samt i den inden Tryssil beliggende Del af Osen Sjø med deri faldende Vasdrag.

I Indberetningerne fra Søndre Østerdalens Fiskeriforening fremhæves gjen-tagende, at Fiskebestanden øger, særlig i Bielvene, medens i Glommen Rovfiskene — Gjedde og Lake — har tiltaget i den Grad, at Forøgelsen ikke er saa mærkbar.

6. Binæringer.

Interessen for Husfliden i Amtet har ligget nede, indtil Landhusholdningsselskabets Bestyrer i Aaret 1900 efter skeet Henvendelse opnævnte en Arbejdskomite, bestaaende af Mænd og Kvinder til at virke for Sagen. Af Selskabets Midler bevilgedes i 1900 til Sagens Fremme 300 Kroner. Videre er Komiteen støttet i sit Arbejde ved Bidrag fra Selskabet for Norges Vel og ved Bevilgninger fra enkelte Kommuner.

Høsten 1900 afholdtes i Hamar en vel besøgt Udstilling af Husflidsprodukter.

Alt Slags Skogsarbeide — Flødning, Hugst og Kjøring af Tømmer — spiller i store Dele af Amtet en vigtig Rolle som Erhvervskilde. Fra Solør anføres, at Indtægten heraf har været usædvanlig stor under Femaaret.

Hvad Handelsrørelsen angaar, henvises til nedenstaaende Tabel, der gjælder Forholdene ved Udgangen af Aar 1900.

Distrikt.	Landhandlere efter Bevilling eller Handels- brev.	Rettigheder til Udskjænkning af Øl:		
		Almindelige.	Indskrænkede.	Enkelte Ølsorter.
i Hedemarken Fogderi.....	92	7	3	1
- Vinger og Odalen —	59	-	6	4
- Solør —	59	4	3	6
- Søndre Østerdalen —	119	2	7	2
- Nordre Østerdalen —	47	-	15	-
Tilsammen i Amtets Landdistrikt	376	13	34	13

Retten til Udskjænkning af Øl m. v. er i alle Herreder gjort til Gjenstand for Bevilling. Samlag for Salg af Øl og Vin findes i Elverum og Aamot.

Vedrørende Forbrugs-, Spare- og Handelsforeninger hidsættes følgende Opgave:

Distrikt.	Antal Foreninger i 1900.	Antal Medlemmer ved Udgangen af 1900.	Omsætning (Salgs- beløb) i 1900.	Antal Foreninger, hvis Virk- somhed er ophørt i Femaaret 1896—1900.	Anmærkninger.
Hedemarken Fogderi	4	110 ¹⁾	Kr. 462 791	1 ²⁾	¹⁾ ikke opgivet for Løiten Handels- forenings og Klev- bakkens Forbrugs- forenings Vedk. ²⁾ Konkurs 1900. ³⁾ 1 ophørt i 1896 og 1 ophørt i 1897.
Vinger og Odalen —	1	67	39 000	-	
Solør —	1	106	100 000	-	
Søndre Østerdalen —	3	214	187 000	-	
Nordre Østerdalen —	4	312	115 000	2 ³⁾	
Amtet	13	809	903 791	3	

Af Stenbrud findes i Amtet følgende:

1 i Søndre Østerdalen, der i 1900 med en Arbejdsstyrke af 15 Mand og 41 Arbejdsuger har produceret 380 000 Sten (Lerskifer) til en Bruttoværdi af Kr. 18 650;

3 i Nordre Østerdalen (Skifer- og Klæbersten), der i 1900 har produceret Sten til en Værdi af tilsammen Kr. 2 894;

1 i Soler (Brynesten), der i 1900 har produceret Sten til en Værdi af Kr. 6 000.

Sandsten har i Femaaret været hugget i Veldre langs med Brumundelven. Bruddene antages at repræsentere betydelige Værdier, men Driften er standset paa Grund af økonomiske Vanskeligheder, der har rammet de Kristiania-firmaer, som havde sat Foretagendet i Gang.

Med Hensyn til Anlæg for Torvdrift, dens Produktion m. v. indeholdes Oplysninger i nedenstaaende Opgave:

Distrikt.	Antal i 1900.	Arbejds- styrke i 1900.	Antal Arbejds- uger i 1900.	Produktion i 1900:	
				Mængde.	Værdi.
					Kr.
Ringsaker	1	-	-	1 363 700 Stkr.	2 909.23
Nes	1	10	8	900 000 —	1 800.00
Furnes	1	-	-	597 900 —	1 674.00
Vang	1	-	-	1 153 000 —	3 027.14
Løiten	4	65	37 ¹ / ₂	3 500 m ³	6 969.00
Romedal	2	29	11	2 022 000 Stkr.	3 400.00
Stange	1	27	6 ¹ / ₂	1 827 m ³	3 198.46
Nordre Odalen	1	2	12	819 —	600.00
Elverum	1	17	4	400 000 Stkr.	1 600.00
Grue	1	15	1	100 m ³	350.00

Havbrug har ikke været tilstrækkelig paaagtet i Amtet, jfr. hvad herom er anført ovenfor i Beretningen om Landhusholdningsselskabets Virksomhed.

Paa flere Steder, især i Hedemarken Fogderi, er dog Interessen vakt for Havestel og særlig Frugtavl. Dette viser sig derved, at Forbruget af Kjøkkenvækster er tiltaget i ikke liden Udstrækning, enkelte Slags Grønsager, navnlig Kaal, dyrkes for at forsendes til andre Distrikter, ligesom Plantning af Frugttræer og Bærbuske er i Tiltagende.

Bærskning spiller vistnok som Binæring i det hele en underordnet Rolle, men tilfører dog enkelte Distrikter, f. Eks. Odalen, nogen Indtægt.

Hvad en Binæring som Fjærkræavl¹⁾ angaar, viser Femaaret 1895—1900 et betydeligt Opsving. Interessen er i stadigt Stigende, Sansen for et

¹⁾ Meddelt af Amtsskolebestyrer Cock-Jensen.

mere rationelt Stel af Fjærkræet øges paaviselig. De gamle, mere eller mindre uproduktive «Landhøns» fortrænges efterhvert af gode Racedyr (fornemmelig brune Italienerne).

I Tidsrummet 1891—1900 viser ogsaa Antallet af Fjærkræ inden Amtet sig at være fordoblet, og der er Grund til at formode, at den stærkeste Forøgelse har fundet Sted i sidste Halvdel af ovennævnte Periode, altsaa 1896—1900. Denne Forøgelse fordeler sig for Hønsenes Vedkommende nogenlunde jævnt paa de forskellige Fogderier; dog falder den noget stærkere for Hedemarken Fogderis Vedkommende, idet Antallet der er forøget fra 19 015 til 44 526. Hvad de øvrige Fjærkræarter angaar, er Gaaseavlens gaaet tilbage i Vinger og Odalen Fogderi, formentlig som Følge af, at de gamle «Landgjæs» ved Indavl er blevet mere og mere uproduktive, uden at Gaaseavlens Omlægning paa Basis af blodfriske Dyr af nyere Racer (Toulousere) endnu i tilstrækkelig Grad har fundet Sted. I særdeles lovende Begyndelse befinder derimod Gaaseavlens sig i Østerdalen. Medens der i 1890 i de 2 østerdalske Fogderier ikke fandtes en eneste Gaas, var Antallet i 1900 i Søndre Østerdalen 111 og i Nordre Østerdalen 10. Denne stærke Fremgang kan omtrent udelukkende skrives paa sidste Femaars Regning. Ogsaa Kalkunavlens viser lignende Fremskridt for de forskellige Fogderiers Vedkommende, stærkest i Hedemarken Fogderi, hvor Antallet i Tiaarsperioden er firedoblet.

Medens Hedemarken og vel ogsaa Solør Fogderi nu formentlig producerer adskillig flere Æg end til eget Behov, maa Østerdalen, fornemmelig Nordre Østerdalen, fremdeles indføre ikke ubetydelige Ægmængder. Afsætningsforholdene er endnu ujevne og uordnede, idet Ægpriserne i flere af Hedemarksbygderne, særlig i Vaartiden, trykkes sterkt ned, da man endnu ikke har lært at slutte sig sammen om Fællesforsendelse til Salgsmarkeder udenfor Bygden. Tiden til Dannelse af «Ægsamlag» (Æg salgskredse) tør for flere Bygders Vedkommende derfor nu være inde. Enkelt Fjærkræavlsforeninger er dog allerede stiftet inden Amtet.

Af Foreninger af Næringsdrivende kan nævnes:

Landmands- eller Landbrugsforeninger i Ringsaker, Nes, Vang, Løiten, Stange, Elverum, Storelvedalen, Aamot og Rendalen med tilsammen noget over 700 Medlemmer samt

Arbejderforeninger i samtlige de forannævnte Herreder samt ogsaa i Tryssil og i Vaaler med tilsammen 2 597 Medlemmer.

7. Kommunikationsvæsenet¹⁾.

Kombineret Veiaadministration for Stat og Amt er indført fra 1 Januar 1897.

Længden af Amtets offentlige Veie udgjorde efter Lensmændenes Opgaver for Aaret 1900:

(Se Tabellen Side 22—23.)

¹⁾ Ved Amtssingenior Werenskiold.

Udgifterne ved de offentlige Veies Vedligehold, Administrationen ikke medregnet, anslaaes efter Lensmændenes Opgaver for Aaret 1900, tildels skjønsmæssig, til:

(Se Tabellen Side 24.)

Vedligeholdet foregaar fremdeles væsentlig ved Veistykkehavere (Rodeinddeling), i mindre Udstrækning ved Entreprenører. Veivogterinstitutionen er i Fremgang og Sansen voksende for rationelt Vedligehold, særlig ved mere frekventerede Veie.

I Amtet havdes i Aaret 1900 tilsammen 39 Veivogtere.

Til Anlæg af Hovedveie inden Amtet samt til Bygdeveisanlægget Tolgen—Vingelen bevilgede Stortinget for Aaret 1900 . . . Kr. 165 146.67, heri indbefattet Kr. 26 833.33, der refunderes af Amtet i Løbet af 3 Aar.

Til Vedligeholdelse af Broer, Stikrender, Ombygninger, Tilskud til Bygdeveisanlæg etc. bevilgede Hedemarkens Amtsting for Aaret 1900	90 161.88
--	-----------

Ifølge foranstaaende Opgaver krævede det almindelige Vedligehold i Aaret 1900	227 660.58
---	------------

Herrederne udredede for Aaret 1900 til mindre Omlægning af ældre Hovedveie, Omlægning af ældre og Anlæg af nye Bygdeveie	52 670.56
Do. i Naturalarbeide gjennemsnitlig pr. Aar	2 780.00

Sum Udgifter til Hedemarkens Amts Veivæsen for Aaret 1900, Administration exkl., anslaaes saaledes til . . .	538 419.69
--	------------

Amtets Andel i Veivæsenets Administrationsudgifter var overslagsvis	6 827.50
---	----------

Det offentlige Skydsfonds Belastning for Ingeniører og Lensmænd udgjorde i Aaret 1900	10 727.35
---	-----------

Samlede Udgifter ved Hedemarkens Amts Veivæsen i Femårsperiodens sidste Aar, 1900, andrager saaledes til	Kr. 555 974.54
--	----------------

De i Femaaret for Statsmidler anlagte eller omlagte og til Vedligeholdelse af Distrikterne overtagne Hovedveie er:

Harpvigen—Ring Jernbanestation, Ringsaker, 21.3 Km.	Kr. 219 000.00
Hersoug—Nes Kirke, Nes og Ringsaker, 17.9	- - 166 900.00
Hamar—Vangs Kirke, Hamar og Vang, 3.55	- - 103 400.00
(Særbidrag til Fortoug indgaar med Kr. 6 900).	
Atna—Storbækmoen, Storelvedalen, 20.6	- - 110 100.00

Overføres Kr.	599 400.00
---------------	------------

(Fortsættes Side 25.)

Distrikt.	Samlet Veilængde ved Udgangen af 1900:			Hera
	Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	for Statskassens eller Amtskassens Regning.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Ringsaker	51.5	184.2	235.7	-
Nes	10.6	77.1	87.7	-
Furnes	11.3	93.6	104.9	-
Vang	20.0	95.0	115.0	-
Løiten	16.3	84.8	101.1	-
Romedal	19.0	68.0	87.0	-
Stange	44.0	52.0	96.0	-
Hedemarken Fogderi	172.7	654.7	827.4	-
Nordre Odalen	-	58.0	58.0	-
Søndre Odalen	26.0	64.0	90.0	-
Vinger	36.9	62.0	98.9	-
Eidskogen	51.5	56.5	108.0	-
Vinger og Odalen Fogderi	114.4	240.5	354.9	-
Brandval	77.0	32.9	109.9	-
Grue	60.0	83.0	143.0	-
Hof	14.0	40.0	54.0	-
Aasnes	31.5	87.0	118.5	-
Vaaler	36.5	58.0	94.5	-
Solør Fogderi	219.0	300.9	519.9	-
Elverum	92.2	75.7	167.9	-
Trysil	103.0	71.0	174.0	5
Aamot	54.4	49.0 ¹⁾	103.4	-
Storelvedalen	79.0	-	79.0	-
Sollien	0.2	38.0	38.2	-
Søndre Østerdalen Fogderi	328.8	233.7	562.5	5
Ytre Rendalen	48.3	28.0	76.3	13.3
Øvre Rendalen	68.6	29.0	97.6	24.6
Lillelvedalen	4.5	117.5	122.0	-
Tønset	69.3	56.0	125.3	-
Tolgen	39.0	145.0	184.0	-
Kvikne	53.4	6.2	59.6	18.0
Nordre Østerdalen Fogderi	283.1	381.7	664.8	55.9
Totalsum for Hedemarkens Amt	1 118.0	1 811.5	2 929.5	60.9

¹⁾ Hertil kommer 36 Km. private Veie, der vedligeholdes med Tilskud fra Kommunen.

vedligeholdes:			I Femaaret 1896—1900 afleveret til offentlig Afbenyttelse:		Rideveie.
mod Penge- udbetaling af Herredskassen.	udelukkende ved Naturalarbeide.	delvis Natural- arbeide og delvis mod Penge- udbetaling af Herredskassen.	Nyanlagte Veie.	Omlagte Veie.	
Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
122.9	112.8	-	28.9	5.0	-
13.0	56.1	18.6	11.4	2.5	-
33.0	-	71.9	9.6	-	-
24.0	91.0	-	9.0	-	-
9.0	92.1	-	7.4	-	-
2.0	85.0	-	2.0	-	-
96.0	-	-	-	-	-
299.9	437.0	90.5	68.3	7.5	-
-	58.0	-	-	-	-
-	-	90.0	-	-	-
16.0	82.9	-	-	-	-
-	108.0	-	-	-	-
16.0	248.9	90.0	-	-	-
20.0	89.9	-	-	-	24
2.5	140.5	-	-	-	17
6.0	48.0	-	6.0	-	30
39.5	79.0	-	4.1	-	-
-	94.5	-	-	-	29
68.0	451.9	-	10.1	-	100
167.9	-	-	-	12.0	-
129.0	21.0	19.0	33.0	-	33
12.0	88.4	3.0	7.3	1.6	13
38.0	41.0	-	20.4	1.0	30
38.2	-	-	0.2	0.1	-
385.1	150.4	22.0	60.9	14.7	76
16.3	46.7	-	-	-	-
-	60.5	12.5	-	-	-
-	119.0	3.0	-	4.5	-
-	87.3	38.0	-	-	-
-	184.0	-	-	-	-
11.2	30.4	-	-	-	-
27.5	527.9	53.5	-	4.5	-
796.5	1 816.1	256.0	139.3	26.7	176

Distrikt.	Udbetalt af Herredskassen.	Antagen Værdi af Naturalarbejde.	Tilsammen.	Som Godtgjørelse for Naturalarbejde er udbetalt til Gaard- brugerne efter Skattelovens § 10.	
				Ialt.	Pr. Skyldmark.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Ringsaker	9 475.00	4 509.80	13 984.80	4 312.74	1.50
Nes	1 178.35	ca. 2 630.58	3 808.93	2 630.58	1.00
Furnes	3 036.43	5 400.00	8 436.43	3 206.00	1.80
Vang	4 669.49	7 120.00	11 789.49	5 080.74	1.80
Løiten	980.00	12 950.00	13 930.00	6 365.16	3.00
Romedal	1 432.31	4 005.61	5 437.92	4 005.61	1.80
Stange	4 518.26	2 086.30	6 604.56	-	-
Hedemarken Fogderi	25 289.84	38 702.29	63 992.13	25 600.83	-
Nordre Odalen	1 423.29	5 948.00	7 371.29	2 990.05	2.00
Søndre Odalen	ca. 3 500.00	10 298.00	13 798.00	7 724.11	2.80
Vinger	1 452.82	12 000.00	13 452.82	-	-
Bidskogen	1 009.87	7 687.18	8 697.05	7 687.18	3.35
Vinger og Odalen Fogderi	7 385.98	35 933.18	43 319.16	18 401.34	-
Brandval	950.00	11 500.00	12 450.00	-	-
Grue	634.45	10 762.00	11 396.45	-	-
Hof	850.00	4 000.00	4 850.00	-	-
Aasnes	5 498.96	7 636.00	13 134.96	7 636.00	3.00
Vaalder	-	6 325.00	6 325.00	3 307.70	2.00
Solør Fogderi	7 933.41	40 223.00	48 156.41	10 943.70	-
Elverum	13 620.18	-	13 620.18	-	-
Tryssil	12 179.00	1 000.00	13 179.00	-	-
Aamot	496.00	7 250.00	7 746.00	3 560.54	2.00
Storvedalen	1 859.59	4 625.00	6 484.59	-	-
Sollien	500.00	500.00	1 000.00	-	-
Søndre Østerdalen Fogderi	28 654.77	13 375.00	42 029.77	3 560.54	-
Ytre Rendalen	855.71	3 000.00	3 855.71	-	-
Øvre Rendalen	263.75	3 400.00	3 663.75	-	-
Lille Elvedalen	138.00	5 711.00	5 849.00	-	-
Tønset	2 228.65	5 314.00	7 542.65	1 875.00	1.50
Tolgen	213.00	5 139.00	5 352.00	-	-
Kvikne	1 000.00	2 900.00	3 900.00	-	-
Nordre Østerdalen Fogderi	4 699.11	25 464.00	30 163.11	1 875.00	-
Totalsum for Hedemarkens Amt	73 963.11	153 697.47	227 660.58	60 381.41	-

(Fortsat fra Side 21.)

	Overført Kr.	599 400.00
Sander Bro, partiel Ombygning		103 100.00
(Statens Andel Kr. 40 000.)		
Ombygning af Lunna og Tunna Broer i den nye Hovedvei		
Neby Bro — Lunsæter		11 400.00
Desuden er i Femaaret for Statsmidler og Distriktsmidler		
anlagt og overtaget af Distriktet til Vedligehold Bygdeveien		
Runketorpet—Pjøsabroen, 4.1 Km.		7 000.00
	Sum Kr.	720 900.00

De opførte Summer er Arbeidsudgifter. Hertil kommer de af de engere Kommuner udrede Udgifter til Grund og Gjærde.

Af Hovedveisanlæg var i Femaaret under Arbeide for Statsmidler følgende ved Periodens Udløb ikke afsluttede Anlæg:

Bakken—Jordet—Heggeriset,
Nybergsund—Rigsgrænsen,
gjennem Foldalen,
Vang—Elverum og
Sandstad Bro i Grue.

Af større Broer er i Femaarsperioden udført og overtaget af Amtet til fremtidig Vedligeholdelse:

Smeifloen Bro over Tryssilelven ved Jordet, beliggende i Veianlægget Bakken—Jordet—Heggeriset. Broen er udført af Jern med en Spændvidde af 65 M.

Af Bygdeveisanlæg er under Femaaret fuldført og afleveret:

i Aaret 1896	ca.	6.8 Km.	Længde for	Beløb Kr.	13 000.00
- — 1897	-	26.2	- — -	-	46 728.20
- — 1898	-	12.4	- — -	-	34 080.24
- — 1899	-	4.9	- — -	-	10 860.06
- — 1900	-	23.2	- — -	-	112 331.50

Tilsammen 73.5 Km. Længde for Beløb ca. Kr. 217 000.00

De opførte Summer er Arbeidsudgifter, hvortil kommer de af Kommunerne og de Private udrede Udgifter til Grund og Gjærde.

Kravene paa hensigtsmæssige Bygdeveie har siden Aaret 1897 været stærke. I større Udstrækning er de nye Bygdeveie udførte med et Udstyr, der tildels nærmer sig Chausséernes. Flere ældre Veie er nedlagte. Den egentlige Tilvækst i Femaaret er saaledes:

133.0 Km. Hovedveie,
52.5 - Bygdeveie, hvorhos er nedlagt
180.3 - Rideveie.

Jernbanenettet er uforandret i Perioden.

Angaaende Færdselsforholdene paa de gennem Amtet forenede Baner anføres:

Kongsvingerbanen.

Driftsaar.	Pr. Km. Driftslængde:				Samlet Indtægt.
	Person- km.	Il- og Fragtgods i Tonkm.	Indtægt i Kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	Kr.
1896/97	73 608	214 430	2 349	6 941	1 141 613.21
1897/98	91 570	228 803	3 038	7 071	1 242 960.57
1898/99	95 120	219 034	3 150	6 986	1 245 793.38
1899/1900	100 353	210 520	3 368	6 675	925 748.02
1900/01	95 527	205 272	3 281	6 545	1 207 875.21
Sum	456 178	1 078 059	15 186	34 218	5 763 990.39

Kongsvinger—Flisenbanen.

Driftsaar.	Pr. Km. Driftslængde:				Samlet Indtægt.
	Person- km.	Il- og Fragtgods i Tonkm.	Indtægt i Kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	Kr.
1896/97	22 776	20 452	675	999	85 784.23
1897/98	27 296	35 572	780	1 577	119 773.14
1898/99	26 042	29 441	793	1 381	110 435.29
1899/1900	30 576	29 457	861	1 396	86 188.54
1900/01	29 172	28 773	867	1 403	115 541.79
Sum	135 862	143 695	3 976	6 756	517 722.99

Eidsvold—Ottabanen.

Driftsaar.	Pr. Km. Driftslængde:				Samlet Indtægt.
	Person- km.	Il- og Fragtgods i Tonkm.	Indtægt i Kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	Kr.
1896/97	59 712	42 673	1 838	2 101	801 919.25
1897/98	64 239	45 204	2 009	2 215	980 503.60
1898/99	68 591	57 587	2 253	2 753	1 159 213.89
1899/1900	79 035	59 006	2 493	2 760	913 566.60
1900/01	76 487	59 038	2 463	2 810	1 223 410.47
Sum	348 064	263 508	11 056	12 639	5 078 613.81

Rørosbanen.

Driftsaar.	Pr. Km. Driftslængde:				Samlet Indtægt.
	Person- km.	Il- og Fragtgoods i Tonkm.	Indtægt i Kr.		
			Persontrafik.	Godstrafik.	Kr.
1896/97	40 417	42 671	1 549	1 672	1 424 757.20
1897/98	45 385	50 666	1 732	1 927	1 615 899.31
1898/99	47 029	52 051	1 845	2 047	1 716 532.27
1899/1900	51 796	49 213	2 023	1 972	1 323 708.62
1900/01	52 941	54 714	2 068	2 085	1 834 761.94
Sum	237 568	249 315	9 217	9 703	7 915 659.34

Af disse statistiske Meddelelser fremgaar, at Færdselen er i Tiltagende, om end noget uregelmæssigt.

Af Kanaliseringsarbejder er i Femaaret udført følgende:

1. Opmudring af Seilrenden for Dampbaadsfart paa Storsjøen mellem Skarnes Jernbanestation og Sand i Nordre Odalen i 1897—1900, samlede Udgifter Kr. 7 200
2. Regulering af Tunna ved Gaarden Lundgjerdet i Tønset, 1898—1900, Udgifter 600
3. Forbygningen til Forhindring af Oversvømmelse i Heradsbygden, Elverum, 1898—1900, Udgifter. 12 000
4. Regulering af Aasta, udbetalt ca. 17 500

Samlet Beløb Kr. 37 300

Reguleringen af Imsa Ely, hvortil er paaregnet at skulle medgaa Kr. 160 000, er paabegyndt i 1898. I 1898—1900 er medgaaet Kr. 1 200, nærmest til foreløbig beskyttende Arbejder.

Telefonnettet ompænder Amtets samtlige Herreder med Undtagelse af Kvikne, hvorhen Rigstelefon var under Oparbejdelse ved Femaarets Udløb.

Mjøsen trafikeredes ved Udgangen af Aaret 1900 af 10 Dampskibe og Lastedragere. Kun en af disse var stationeret inden Hedemarkens Amt. Postdampskibet «Fæmund» underholdt regulær Forbindelse langs Fæmundsjøen under aabent Vand. Det var stationeret i Søndre Trondhjems Amt.

Storsjøen i Odalen trafikeredes af 1 Dampskib.

Trafiken over Glommen, der gjennemskjærer Amtet fra Ende til anden, foregik ved 9 offentlige Broer (og en privat Bro i Lille-Elvedalen) samt 12 offentlige Sundsteder.

Mellem Burua og Andraa i Rendalen er offentlig Sundsted over Storsjøen.

Der var i 1900 inden Amtet 67 faste Skydsstationer foruden 1 i hver af Byerne Hamar og Kongsvinger (Tilsigelsesstationer findes ikke). Ved disse holdtes der 138, til visse Tider eller under visse Betingelser 148, faste Heste og 50, til visse Tider 53, Reserveheste. Det samlede kontante Tilskud til disse Stationer udgjorde Kr. 31 815.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den gennemsnitlige Arbejdsfortjeneste vil sees af omstaaende Opgave over Lønninger for Tyende, Husmænd og Dagarbejdere i Aarene 1895 og 1900:

(Se Tabellen næste Side.)

Arbejdsfortjenesten ved de vigtigste Statsveianlæg i Amtet under Femaaret har efter Opgave fra Amtssingeniørens Kontor gennemsnitlig udgjort:

	Akkordarbeide.	Dagløn.
i Aaret 1896.....	Kr. 3.01	Kr. 2.38
- — 1897.....	- 3.09	- 2.63
- — 1898.....	- 3.38	- 2.63
- — 1899.....	- 3.55	- 2.82
- — 1900.....	- 3.57	- 3.05

Den største Del af Arbejdet udføres efter Akkord. Under de ovenfor opgivne Dagspriser for Akkordarbeide indgaar et Tillæg af 10 Øre, som udgjør Arbejdsformandens Ekstragodtgjørelse.

Af Brandforsikringsindretninger havde den 31te December 1900:

Distrikt.	Antal.	Forsikringssum:			Udbetalte Erstatninger i 1900.
		for Huse.	for Løsøre.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi.....	5	20 253 838	10 230 187	30 484 025	13 140.96
Vinger og Odalen —	2	2 707 527	230 650	2 938 177	-
Solør —	-	-	-	-	-
Søndre Østerdalen —	2	3 053 040	360 580	3 413 620	-
Nordre Østerdalen —	5	5 821 020	1 352 627	7 173 647	2 212.10
Amtet	14	31 835 425	12 174 044	44 009 469	15 353.06

Distrikt.	Aar.	Tjeste-gutter.	Tjeste-piger.	Husmænd:				Dagarbeidere (Mænd):				Dagarbeidere (Kvinder):			
				Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:		Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:		Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
				Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
				Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi	1890	173	102	1.50	1.13	0.76	0.46	1.70	1.25	1.07	0.58	1.10	0.95	0.52	0.36
	1895	186	97	1.58	1.20	0.89	0.54	1.80	1.30	1.12	0.64	1.10	0.83	0.59	0.40
	1900	225	126	1.86	1.35	1.06	0.67	2.17	1.57	1.33	0.86	1.38	1.05	0.73	0.50
Vinger og Odalen Fogderi	1890	149	80	1.05	0.85	0.45	0.32	1.63	1.28	1.00	0.74	0.90	0.72	0.53	0.40
	1895	178	95	1.05	0.85	0.43	0.28	1.73	1.39	1.05	0.70	1.03	0.83	0.61	0.43
	1900	275	123	1.50	1.33	0.68	0.57	2.19	1.75	1.30	1.13	1.35	1.07	0.78	0.63
Solør Fogderi	1890	166	80	1.27	0.98	0.54	0.37	1.64	1.36	0.84	0.60	0.94	0.65	0.44	0.36
	1895	196	93	1.28	1.00	0.56	0.40	1.84	1.60	1.00	0.82	0.94	0.78	0.50	0.40
	1900	258	110	1.28	1.08	0.64	0.51	2.26	2.10	1.69	1.22	1.25	1.05	0.70	0.59
Søndre Østerdalen Fogderi	1890	190	86	1.28	1.02	0.65	0.47	2.15	1.75	1.25	0.90	1.40	0.98	0.73	0.53
	1895	220	103	1.68	1.29	0.75	0.52	2.05	1.72	1.13	0.92	1.25	0.95	0.58	0.43
	1900	270	118	1.80	1.50	1.13	0.67	2.58	2.36	1.55	1.34	1.36	1.20	0.73	0.59
Nordre Østerdalen Fogderi	1890	174	80	1.80	1.60	0.80	0.60	1.93	1.53	1.05	0.67	1.15	1.00	0.63	0.35
	1895	188	89	-	-	-	-	2.13	1.72	1.18	0.83	1.15	0.90	0.65	0.45
	1900	248	98	-	-	-	-	2.56	1.90	1.73	1.05	1.35	1.00	0.81	0.63

Af Kreaturforsikringer havde ved samme Tidspunkt:

Navn.	Antal forsikrede:		Forsikrings- sum.	Udbetalte Erstatninger i 1900.
	Heste.	Kreaturer.		
			Kr.	Kr.
Hedemarkens Amts gjensidige Forsikringsselskab for Heste og Hornkvæg	1 042 354	178 460	1 220 814	16 812
Tolgen og Vingelen Kreaturforsik- ringsforening	75	620	82 500	137
Lilleelvedalens Herreds Husdyr- forsikringsselskab	127	1 062	130 000	1 000
Ytre Rendalens Heste- og Kreatur- forsikringsforening	64	184	43 686	395

Forholdet mellem antagen Formue og Indtægt i Landdistrikterne i hvert af Aarene 1895 og 1900 stiller sig ifølge den officielle Statistiks Op-
gaver saaledes:

Distrikt.	Antagen Formue:		Antagen Indtægt:	
	1895.	1900.	1895.	1900.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hedemarken Fogderi.....	26 549 000	29 093 782	5 782 000	6 672 790
Vinger og Odalen —	17 376 000	17 921 650	2 786 000	3 121 735
Solør —	19 699 000	23 190 200	2 651 000	3 226 090
Søndre Østerdalen —	29 052 000	35 366 820	3 448 000	4 353 026
Nordre Østerdalen —	11 063 000	12 754 800	2 253 000	2 369 235
Amtet	103 739 000	118 327 252	16 920 000	19 742 876

Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi udgjorde ifølge den offi-
cielle Statistik:

i Aaret 1895.....	Kr.	1 406
- — 1896.....	-	1 545
- — 1897.....	-	1 613
- — 1898.....	-	1 618
- — 1899.....	-	1 578
- — 1900.....	-	1 582

De statistiske Opgaver over Sparebankernes Virksomhed viser for Amtet (Byerne iberegnet):

	Antal Indskydere.	Samlet Indskud. Kr.	Samlet Forvaltningskapital. Kr.
1890.....	12 028	5 720 649	6 789 005
1895.....	17 287	8 413 243	9 877 790
1900.....	23 181	12 690 695	14 659 882

I Sammenligning med Femaaret 1891—1895 viser de i sidste Femaar stedfundne Thinglæsninger og Aflæsninger af Panteheftelser, Tvangsauktioner og Exekutioner m. v. følgende Resultater:

	Antal Forretninger:			Beløb i Kroner:		
	1891— 1895.	1896— 1900.	Mere (+) eller mindre (÷) i 1896—1900.	1891—1895.	1896—1900.	Mere (+) eller mindre (÷) i 1896—1900.
Thinglæste Panteheftelser	6 869	7 691	+ 822	18 711 765	21 203 256	+ 2 491 491
Aflæste Do.	3 997	4 828	+ 831	13 247 793	15 600 323	+ 2 352 530
Tvangsauktioner over fast Gods.....	386	301	÷ 85	1 634 139	1 447 805	÷ 186 334
Tvangsauktioner over Løsøre.....	559	404	÷ 155	263 407	170 812	÷ 92 595
Udpantninger for Skatter	34 428	36 996	+ 2 568	1 116 070	1 000 908	÷ 115 162
Andre Udpantninger.....	3 115	3 581	+ 466	102 274	99 865	÷ 2 409
Exekutioner af Lens- mændene.....	4 556	4 528	÷ 28	998 862	983 902	÷ 14 960
Exekutioner af Fogderne	289	262	÷ 27	869 763	838 984	÷ 30 779

Af herfra indhentede Udtalelser om Forholdene i forskjellige Dele af Amtet hidsættes følgende:

«Den økonomiske Tilstand blandt Gaardbrugerne i Hedemarken Fogderi har — anfører Kaptein Sandberg — utvivlsomt bedret sig ikke lidet i Femaarsperioden 1896—1900.

Aargangene har nemlig i det hele taget været gode. Specielt var Periodens første Aar 1896 usædvanlig rigt. Samtlige Afgrøder Hø, Halm, Korn og Poteter gav over Middelaars Udbytte. Ingen af dem slog fejl eller gav liden Avling. Ellers er jo Regelen den, at en eller anden af de dyrkede Kulturplanter giver et daarligt Udbytte, selv om Aaret i Gjennemsnit bliver godt. Samtidig begyndte Priserne paa Landmandsprodukter, der i forrige Periode var sunket meget lavt, at stige, specielt paa Hø og Halm paa Grund af stor Efterspørgsel fra andre Landsdele. Fogderiet tog derfor ind usædvanlig mange Penge Vinteren 1896—1897. Dette hjalp straks ved Periodens Begyndelse mange Gaardbrugere

nogenlunde over den vanskelige Stilling, hvori de var komne i de forudgaaende slette Tider, og da Aargangene senere i Gjennemsnit har været ganske gode og Priserne den hele Tid har holdt sig høie paa Landmandens Hovedprodukter, Melk og Slagtedyr, Korn og Poteter samt Fourage, har Stillingen utvivlsomt bedret sig for Gaardbrugerne gennem hele Perioden. Høie Arbeidspriser samt stigende Skatter har vistnok øget deres Udgifter i betragtelig Grad, men dog ikke saa meget som Indtægtens Stigning.

Pantegjælden er dog efter Fogdens Opgave neppe aftaget. Derimod er Løsgjælden vistnok minket noget. Men mest viser den forbedrede Stilling blandt Gaardbrugerne sig i hyppig Bygning af nye tidsmæssige Huse eller ny Indredning af gamle, Anskaffelse af forbedrede, arbejdsbesparende Maskiner samt bedre Dyrkning af den tidligere under Plogen lagte Jord. Paa disse tre Punkter er der udrettet særdeles meget inden Fogderiet i Løbet af Perioden. Derimod viser Fremgangen i den økonomiske Tilstand sig ikke i øget Nydyrkning før i de to sidste Aar af Tidsrummet. Efter de yderst slette Tider fra Midten af 80-Aarene til Midten af 90-Aarene maatte der gaa nogle gode Aar, før Gaardbrugerne fik Tilliden tilbage og vovede at give sig i Kast med Nydyrkning. Ifølge Amtsaagronomens Beretninger til Landhusholdningsselskabet begyndte Bevægelsen for Nydyrkning i 1899 og tog øget Fart i 1900.

Blandt Arbejderne har den økonomiske Tilstand forsaavidt bedret sig, som de har kunnet leve rigeligere og kraftigere end tidligere, da Lønnen har været høi og stadig stigende i hele Perioden. Den økonomiske Sans er imidlertid lidet udviklet inden Arbejderbefolkningen, og den synes saa langt fra at være øget, at den snarere synes aftaget i de gode Aar. Trods den høie Fortjeneste er det en Sjældenhed, at der er lagt noget tilside. Dette skyldes i første Række Husmødrenes ringe Dygtighed til at stille sit Hus fornuftigt og økonomisk.»

Vedrørende Solørbygdene bemærker den konst. Foged:

«Det forløbne Femaar maa i det store og hele taget siges at have været heldigt for Distriktet, og den almindelige økonomiske Tilstand er virkelig gennemgaaende meget tilfredsstillende.

Tømmerpriserne har været høie og Trafiken i Skogene usædvanlig stor, hvad der for dette Distrikt med dets store Skogarealer gjør et betydeligt Udslag i den økonomiske Balance over hele Linien. Men navnlig har Skogseiere og alle de, der har befattet sig med Skogsforretninger, havt særdeles gode Tider.

Det samme gjælder Arbejderne, der har opnaaet høie Priser, og efter hvem der har været rigelig Efterspørgsel. Om det økonomiske Overskud for dem staar i Forhold til Fortjenesten kan vel være mere tvivlsomt, da Arbejderne ikke er økonomisk anlagte, og den større Fortjeneste straks stiller forstærkede Krav til personlige Nydelser, som ofte ikke blot holder Skridt med, men endog overstiger Indtægtsforøgelsen.

Gjennemgaaende tror jeg dog, at ogsaa Arbejdernes økonomiske Stilling maa siges at være bleven betydelig forbedret i den forløbne Periode.

De uheldigst stillede er i Virkeligheden de Gaardbrugere, hvis økonomiske

Existence er afhængig af Gaardsbrugets Afkastning, og som ikke eier Skog til Salg. Vistnok er Prisen paa Landmandsprodukter gaaet op i Perioden og maa navnlig for Produkter af Fædriften siges at være ganske tilfredsstillende, men de høie Arbejdspriser og Vanskeligheden ved at skaffe tilstrækkelig Arbejdshjælp gjør, at det egentlige Gaardsbrug arbejder tungt. Forøvrigt tror jeg dog, at Stillingen selv for Gaardbrugerne i Distriktet ikke er saa ilde endda, og at der, i det forløbne Femaar, ikke har været nogen økonomisk Tilbagegang at mærke, snarere det modsatte.

Jernbanen har tilført Distriktet megen Trafik og Virksomhed af forskjellig Art. Deriblandt kan nævnes den efter Forholdene ganske betydelige Handels- trafik, der foregaar fra Banens nuværende Endepunkt over Aasnes Finskog til Grænsedistrikterne i Sverige.»

I Indberetninger fra Lensmændene i Vinger og Odalen anføres, at den økonomiske Tilstand i Distriktet gennemgaaende er god. Bonden har faaet sig godt betalt for, hvad han har havt at sælge, ligesom Arbejdspriser og Tjenerløn er steget.

For Søndre Østerdalens Vedkommende fremhæves i Lensmændenes Indberetninger som betegnende for Perioden de høie Trælastpriser og den betydelige Forøgelse i Arbejdsfortjenesten. Gunstigst synes Tilstanden at have været i Elverum, hvor Skogene siges at have været brugt paa en forstandig Maade. Et Vidnesbyrd herom er ogsaa den betydelige Byggevirksomhed i Elverums Leir, hvor ikke ringe Kapitaler er anbragt i Forretningsgaarde, og Handelsrørelsen kjendelig er steget. Fra de andre Distrikter klages over, at Skogen har været for stærkt hugget, samt at de Skogeieendomme, der er gaaet over paa udenbygds Hænder, beløber sig til særdeles store Værdier. Stærkest lyder Klagen over Snauhugst og Skogens Overgang til Spekulanter fra Trysil.

Gjennemgaaende anføres, at Arbejdsklassens forbedrede økonomiske Vilkaar har medført, at Fordringerne til god Levemaade er steget, hvorfor der neppe inden denne Klasse er lagt synderlig tilside.

Fogden i Nordre Østerdalen meddeler:

«Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt den økonomiske Stilling i Distriktet er forværret eller forbedret, er at tage i Betragtning, at paa den ene Side har vistnok i Perioden Priserne paa Befolkningens Afsætningsprodukter, Smør og Trælast, været stigende og ganske høie, uden at samtidig Priserne paa Fornødenheds- og Forbrugsartikler har steget i samme Grad; men naar man paa den anden Side ser hen til, at Distriktet har været hjem søgt af flere daarlige Aar efter hinanden, der har bevirket, at man har maattet skride til efter Forholdene heroppe ganske betydelige Indkjøb af Foder udenbygdsfra, skulde der være Grund til at tro, at dette i ikke liden Udstrækning har lammet Befolkningens økonomiske Bæreevne, idet det er sikkert, at kun en ringe Del af disse gjentagende Foderindkjøb har kunnet ske uden gennem Gjældsstiftelse, der endnu

ikke paa langt nær er afviklet. Man kan heller ikke undlade at lægge Mærke til, at mere og mere af Skogen afhændes til udenbygdsboende Folk, for en stor Del til Udhugst.

Jeg har i det Hele det Indtryk, at den økonomiske Tilstand maaske udenfor de store Skogbygder Rendalen, hvor det særlig gjælder, at Skogen paa Grund af de stigende Priser har faaet forøget Værdi, i Perioden er svækket, et Indtryk, hvori jeg er bleven bestyrket gennem Konference med Distriktets samtlige Lensmænd.»

Udtalelserne om den økonomiske Tilstand i de forskellige Fogderier under Femaaret gaar, som det vil sees, i det hele ud paa, at Perioden har været gunstig, og at der har været Fremgang, tildels endog i betydelig Grad. En Undtagelse herfra danner efter Indberetningerne Nordre Østerdalen, ialfald naar Ytre og Øvre Rendalen undtages.

At der paatagelig har været økonomisk Fremadskriden i den største Del af Amtet, bekræftes af de statistiske Tabeller og andre foreliggende Oplysninger. Særlig maa Opmærksomheden fæste sig ved den stedfundne Stigning af Arbejdspriserne. Allerede den foregaaende Femaarsperiode viste Opgang i Arbejdsfortjenesten. Men fra 1895 til 1900 har denne Bevægelse skudt Fart i den Grad, at Resultatet maa siges at være mærkeligt. Saagodtsom hver eneste Talstørrelse gjengivet i den ovenfor indtagne Tabel viser i denne Retning, og Forøgelsen af visse Arbejdspriser, f. Eks. for Tjenestegutter og mandlige Dagarbejdere, er særdeles betydelig.

Paa den anden Side har Priserne paa Amtets fornemste Produkter gjennemgaaende været gode. Dette fremgaar af, hvad der er oplyst under de tre første Afsnit af nærværende Beretning.

I den foran meddelte Oversigt over Jordbruget i Amtet fremhæves saaledes de gunstige Afsætningsvilkaar som noget, der i særlig Grad karakteriserer Femaaret.

Forbedringen i Priserne for Fædriftens Afkastning er ligeledes paavist i Fremstillingen af Forholdene vedrørende denne Næringsgren.

Hertil kommer, at Trælastpriserne i det hele taget har været høje, hvilket i Hedemarkens Amt med sit udstrakte Skogareal altid vil spille en vigtig Rolle.

Disse Forhold — og ikke mindst de forøgede Skogværdier — forklarer formentlig den stærke Stigning af den antagne Formue og Indtægt under Femaaret. I denne Forbindelse kan ogsaa henvises til Forøgelsen af Indskud i Sparebanker og disses Forvaltningskapital. Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi har ogsaa i denne Periode været underkastet Vekslinger, men en Sammenligning mellem Femaaret 1896—1900 og de fire forudgaaende, 1892—1896, 1893—1897 etc., viser efter den officielle Statistik, at Gjennemsnitsværdien er i Stigende.

Opgaverne over Gjældsstiftelse og Gjældsinddrivelse viser et gunstigt Resultat, hvad Tvangsauktioner og Udlægsforretninger angaar. At der — modsat hvad der var Tilfældet i den foregaaende Periode — er Nedgang i Beløbene, hvorfor Udpantning for Skatter har fundet Sted, maa formentlig tillægges Vægt, da Skatterne i det hele taget har øget.

Pantegjælden er derimod forøget med ca. 5½ Million Kroner, hvilket ogsaa gjaldt sidste Femaar. Størst er Tilvæksten i Søndre Østerdalens Jurisdiktion. At give en tilfredsstillende Forklaring af dette Forhold er ikke let. Fra en af Jurisdiktionerne (Solør) fremholdes, at Forøgelsen væsentlig har sin Grund i forøget Omsætning af faste Eiendomme, idet der er foregaaet mange store Handler og er udstedt Panteobligationer for større Beløb.

Som ovenfor nævnt, har ogsaa i Søndre Østerdalen Omsætningen af faste Eiendomme og tildels Byggevirksomheden været særdeles betydelig.

I Forbindelse med de opadgaaende Arbeidspriser har man rundt omkring i Distrikterne staaet overfor Vanskeligheden ved at faa Arbeidet udført, idet der jævnlig har været Mangel paa Arbeidsfolk. Da det formentlig kan tjene til at belyse en vigtig Side af den økonomiske Tilstand i Femaaret, tillader jeg mig at gengive nogle Bemærkninger hentede fra en Skrivelse herfra til det kgl. Indredepartement af 12 Juli 1898, hvormed tillige oversendtes Erklæringer afgivne af forskellige kommunale Myndigheder angaaende et Forslag til Lov om Arbeidsanvisningskontorer:

«Det, der jævnlig klages over, er, at man ikke har Arbeidsfolk nok, og herom foreligger ogsaa Vidnesbyrd fra forskellige Dele af Amtet i de i Anledning af denne Sag indhentede Erklæringer.

Navnlig har flere Fattigkommissioner fremhævet den, hovedsagelig til enkelte Tider af Aaret, raadende Mangel paa Arbeidere, og dette Forhold er ogsaa stærkt fremholdt i de af Fogderne afgivne Udtalelser, idet det bl. a. anføres, at som Følge heraf Gaardbrugernes Stilling er bleven høist vanskelig. Fra nærliggende Distrikter kan ikke paaregnes Tilskud af Arbeidshjælp, da disse i Regelen befinder sig under lignende Vilkaar, og at hente Hjælp langveisfra vil i Almindelighed ikke være gjørligt. Dels er nemlig den væsentlige Efterspørgsel efter Arbeidskraft begrænset til visse Tider af Aaret, da det for Jordbruget eller Skovdriften er af Vigtighed at fremme Arbeider saa hurtigt som muligt. Dels staaer disse Forhold under Paavirkning af den Konkurrence, som Landbruget har at udholde fra de forskellige industrielle Virksomheders Side, og her kommer, som bekjendt, tilsyne den Dragningskraft, som de større Byer af forskellige Grunde øver paa Arbeiderne.»

Hvad Sædelighedstilstanden angaar¹⁾, har Hedemarkens Amt længe tilhørt Landets mørkeste Strøg.

I Gjennemsnit udgjorde Antallet af Resolutioner angaaende Opfostringsbidrag udfærdigede af Amtmanden 142 aarlig med 137 i de foregaaende fem Aar.

Femaaret viser dog antagelig, seet i sin Helhed, nogen Fremgang.

¹⁾ Væsentlig efter Oplysninger meddelte af Sogneprest Holmsen.

Natteløberiet er vistnok endnu i nogle Dele af Amtet, navnlig Hedemarken Fogderi, adskillig udbredt inden visse Lag af Befolkningen, men der er en Bevægelse inden Ungdommen, navnlig støttet til Ungdomsforeningerne, i Retning af at afskaffe denne Uskik.

Ogsaa i Distrikter, hvor den sædelige Slaphed hænger sammen med flotte Livsvaner, nedarvede fra tidligere Slægter, synes der at være Reaktion. Man mener at spore Frugter af en god Folkeoplysning, en stigende ydre Kultur og fremfor alt, ogsaa paa dette Omraade, en bedre Aand inden de Unges Kreds.

Paa den anden Side fremhæves, at statistiske Opgaver, f. Eks. angaaende uægte Fødsler, vil vise sig upaalidelige, navnlig af Hensyn til den tiltagende Brug af præventive Midler, noget, der dog formenes ikke at være særeget for dette Amt.

Ved Siden heraf henvises til de mange Udslag af Raahed og Forlystelsesyge, som endnu hyppig fremtræder, og hvortil den Række Danselokaler, som reiser sig rundt i Bygderne, antages at bidrage i ikke ringe Grad.

Drukkenskaben er formentlig i det hele taget i Tilbagegang, og Afholdsbewægelsen gjør Fremskridt i de fleste Bygder.

Fra Hedemarken Fogderi fremhæves, at kostbare Bryllups- og Begravelseskik er i Tilbagegang.

Fogden i Nordre Østerdalen nævner imidlertid, at der i enkelte Dele af Fogderiet kan spores nogen Nedgang i Ædruelighed, særlig blandt den yngre Slægt. Dette forklares dels af den lettere Adgang til at erholde Brændevin, som er en Følge af forbedrede Kommunikationsmidler, bl. a. Telefonrekvisitioner, dels deraf, at visse Medikamenter som Nafta, Bittert og lignende i ikke liden Udstrækning benyttes som Berusningsmidler.

B. Byerne.

Med Hensyn til Forholdene i Kjøbstæderne Hamar og Kongsvinger tillader jeg mig at henvise til Magistraternes vedlagte Beretninger.

Hedemarkens Amtskontor, 22 December 1902.

G. Gram.

Beretning

om Købstaden Hamars økonomiske Tilstand i Femaaret
1896—1900.

Folkemængden har i Femaaret været jevnt stigende fra 4 777 i 1895 til

i 1896	4 946
- 1897	5 045
- 1898	5 368
- 1899	5 522
- 1900	5 636

En ikke uvæsentlig Rolle i denne Stigning har Indflytning fra Landdistrikterne spillet fornemmelig inden Arbeider- og Haandværkerstanden.

Samtidig med Befolkningens Tiltagen har selvfølgelig Bebyggelsen skredet fremad. Saaledes er i Femaaret afholdt 73 Brandtakster over Nybygninger til samlet Takstbeløb Kr. 1 558 990.00. Hertil kommer Værdiforøgelsen paa Bygninger ved Reparation og Udvidelse af ældre Huse.

Kommunens økonomiske Tilstand vil belyses af følgende Uddrag af de kommunale Budgetter i Femaaret (excl. Udligningen):

for 1896	Indtægt	Kr. 64 423.91,	Udgift	Kr. 156 423.91
- 1897	—	- 52 585.67,	—	- 155 585.67
- 1898	—	- 45 426.90,	—	- 160 426.90
- 1899	—	- 175 823.16 ¹⁾ ,	—	- 300 823.16
- 1900	—	- 176 677.30 ²⁾ ,	—	- 310 677.30

De regnskabsførte Indtægter og Udgifter har i samme Tid været:

for 1896	Indtægt	Kr. 217 375.50,	Udgift	Kr. 198 641.76
- 1897	—	- 230 693.37,	—	- 247 628.33
- 1898	—	- 203 505.94,	—	- 210 023.05
- 1899	—	- 497 670.14,	—	- 490 543.53
- 1900	—	- 382 286.96,	—	- 392 031.10

Blandt Indtægterne har Brændevinsafgiften i Femaaret afgivet Kr. 50 894.54, deraf i 1900 Kr. 11 894.43, samt Ølafgiften ligesaa respektive Kr. 14 400.00 og Kr. 2 800.00.

¹⁾ Heraf Laan Kr. 114 000.00. ²⁾ Heraf Laan Kr. 86 000.00.

Af Udgifterne er i Femaaret anvendt (Administrationen excl.):

til Veivæsenet	Kr. 41 796.75	eller	gjennemsnitlig	Kr. 8 359
- Vandvæsenet	- 20 920.99	-	-	- 4 184
- Brandvæsenet	- 72 927.20	-	-	- 14 585
- Kloakvæsenet	- 29 669.81	-	-	- 5 933
- Belysningsvæsenet	- 16 003.34	-	-	- 3 200
- Fattigvæsenet	- 122 385.75	-	-	- 24 477
- Folkeskolevæsenet	- 186 797.39	-	-	- 37 355

Om S k a t t e r n e hidsættes følgende Oplysninger fra Ligningskommissionen :

(Se Tabellen næste Side.)

Den faste Eiendoms Skattetakst har været :

i 1896.....	Kr. 5 094 020
- 1897.....	- 5 424 220
- 1898.....	- 5 573 120
- 1899.....	- 6 322 920
- 1900.....	- 6 977 320

Af Skatydere i 1900 var to lignet efter en Indtægt af over Kr. 100 000, 3 over 50 000 og 13 over 10 000.

Kommunens Formue udgjorde i 1900:

i faste Eiendomme med Inventar.....	Kr. 928 764.97
- Aktier og Fonds.....	- 60 877.87
- Obligationer af Huslaanefondet.....	- 22 005.00

Kr. 1 011 647.84.

Dens Gjæld var Kr. 757 305.72.

Angaaende Forretningsforholdene i Byen i Femaaret oplyser Handelsforeningen, at uagtet den skarpe Konkurrence med Landhandlere, der findes overalt i Landdistrikterne rundt om, og med Kristiania-Firmaerne, som ved Jernbanerne staar i let og direkte Forbindelse med Størstedelen af Oplandene omkring, har Byens Handelsomsætning dog i det forløbne Femaar steget ikke saa lidet. Dette dels som Følge af Byens egen Vækst, men dels ogsaa ved Oprettelsen af den nye Jernbaneforbindelse til Gudbrandsdalen, hvorved nordenfor liggende store Forbrugsdistrikter er knyttet nærmere til Byen. Ogsaa Forbedringen af andre Kommunikationsmidler i Omegnen — Veie og Dampskibsruuten — har bidraget dertil. De fremadgaaende «gode Tider» i Størsteparten af Femaaret paa Østlandet med stigende Trælastpriser og dermed følgende store Salg og betydelige Vareforbrug — specielt i Hoveddistriktet Østerdalen — har bidraget til Omsætningens Forøgelse. Udbyttet af Landmandsprodukter som Korn, Poteter og Foder har været at regne for gode Middelaar og med høiere Priser end i forrige Femaarsperiode, hvorfor Landbefolkningens Kjøbeevne tillige har været stigende. Om end Krediten fremdeles

A a r .	Skat- ydernes Antal.	Antagen Indtægt.	Antagen Formue.	Udlignet Skat:			Af Formue og Næring: Skatteprocent.	Af fast Eiendom: Skatte- procent.
				Eiendomsskat.	Paa Formue.	Paa Indtægt.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		
1896.....	1 329	1 723 110	4 606 000	15 282.06	6 909.00	69 610.55	{ af Formue Kr. 1.50 pr. 1 000 - Indtægt - 8.60 - 100 }	3
1897.....	1 421	1 849 600	5 162 500	16 272.66	7 743.75	78 924.50	{ - Formue - 1.50 - 1 000 - Indtægt - 9.20 - 100 }	3
1898.....	1 440	1 924 950	5 259 500	17 193.36	7 889.25	89 477.00	{ - Formue - 1.50 - 1 000 - Indtægt - 10.00 - 100 }	3
1899.....	1 615	2 191 350	5 890 000	18 968.76	8 599.40	97 885.76	{ - Formue - 1.46 - 1 000 - Indtægt - 9.30 - 100 }	3
1900.....	1 752	2 430 000	6 668 500	20 931.96	10 002.75	103 410.38	{ - Formue - 1.50 - 1 000 - Indtægt - 8.70 - 100 }	3

bruges i meget stor Udstrækning, har dog ogsaa Kontanthandelen derfor været i Tiltagende. Fortjenesten paa den større Handelsomsætning har dog for Kjøbmanden ikke været tilsvarende, da Omkostningsudgifterne har været betydelig større. Ifølge Borgerrullen havde Byen i 1900 103 Handelsborgere. Derhos fandtes 2 Forbrugsforeninger med resp. 400 og 280 Medlemmer og en Aarsomsætning af 70 000 og 55 000 Kroner.

Over Haandværksdriften i Femaaret klages, at den trods nogen tilsyneladende Opgang i Begyndelsen af Femaarets gode Tider i Virkeligheden har været i jevn Tilbagegang væsentlig som Følge af Konkurrencen med det billigere, men usolidere Maskinarbeide, der stadig vinder mere Udbredelse i alle Haandværkets Fag. Arbeidshjælpens Kostbarhed samtidig med Lærningevæsenets Afgangen, idet yngre Arbeidere ialfald med Evner og Kundskaber eller Midler nu fortrinsvis søger hen til andre Arbeidsfelter, har yderligere vanskeliggjort det egentlige Haandværks Trivsel.

Ifølge Borgerrullen havde 119 Personer Haandværksborgerskab i 1900.

Ved Udgangen af Femaaret fandtes følgende Bankinstitutter i Byen: Norges Banks Afdeling, Hamar Sparebank, Vangs Sparebank, Oplandske Kreditbank og Hamar Privatbank, den sidste oprettet i 1899.

Af Fabrikker og industrielle Anlæg var i 1900 følgende de betydeligste:

1 Melkekondenseringsfabrik	med ca. 100 Arbeidere,	
1 Støberi og mekanisk Værksted	- -	115 —
1 Jernbaneværksted	- -	112 —
1 Kjedelfabrik	- -	25 —
1 Dampsag og Høvleri	- -	30 —
1 Bryggeri	- -	33 —
1 Mineralvandfabrik	- -	30 —
1 Farveri	- -	6 —
1 Meieri	- -	8 —
1 Smørfabrik	- -	8 —
3 Trævarefabrikker	med hver ca. 13—17	—
3 Vognfabrikker	- -	5—26 —

Af Foreninger i Byen til samme Tid kan nævnes:

Selskabet for Hamar Bys Vel	med ca. 600 Medlemmer,	
Handelsforeningen	- -	45 —
Haandværkerforeningen	- -	80 —
Arbejderforeningen	- -	350 —
Telefonforeningen	- -	300 —
Teknisk Forening	- -	20 —
Turnforeningen	- -	130 —
Sygekasseforeningen	- -	100 —
Forelæsningsforeningen	- -	60 —
Jernbaneforeningen	- -	100 —

Endelig kan nævnes tvende religiøse Foreninger, nemlig:

Frimenigheden	med ca. 130 Medlemmer,
Methodistmenigheden	- - 110 -

begge organiserede med egen Præst og Kirke.

Af Skoler og Undervisningsanstalter havde Hamar ved Udgangen af Femaaret ligesom tidligere et forholdsvis stort Antal veludstyrede og anseede, nemlig:

1. Den høiere Almenskole med 14 Lærere og 5 Lærerinder samt et Elevantal af 264 fordelt med 62 paa Real- og 15 paa Latingymnasium samt 187 paa Middelskolen. Dens Udgiftsbudget var i Skoleaaret 1899—1900 Kr. 34 355.15.
2. Folkeskolen med 9 Lærere og 12 Lærerinder samt 727 Elever og Udgiftsbudget Kr. 38 300.00. Til Skolen var fra 1899 knyttet et Skolekøkken og for 1896—1898 en Fortsættelsesskole. Skolen har ogsaa i dette Femaar været Øvelsesskole for Seminaret.
3. En privat Pigeskole ophørte i 1898, men afløstes af en «privat Forskole for Middelskolen», der i 1900 havde 6 Lærere og Lærerinder med 93 Elever.
4. Den offentlige Tegneskole havde i 1900 3 Klasser med 3 Lærere og 41 Elever.
5. En privat «Handelsskole», oprettet i 1898, havde i 1900 3 Lærere og 43 Elever.
6. Hamar Seminar havde i Skoleaaret 1899/1900 11 Lærere samt 60 Elever.
7. Døvstummeinstituttet 9 Lærere og 62 Elever.

Byens Folkebibliothek havde i 1900 2 950 Bind.

Det samlede Antal afhændede faste Eiendomme har i Femaaret udgjort 186 til samlet Beløb Kr. 2 338 836.00.

I Femaaret er thinglæst 458 Panteheftelser til Beløb Kr. 3 739 267.00 og aflæst 267 do. til Beløb Kr. 1 442 148.00.

I samme Tidsrum er afholdt 3 Tvangsauktioner over fast Gods, hvor Salg har fundet Sted, for Tilslagssum tilsammen Kr. 59 450.00, og 46 do. over Løsøre med samlet Tilslagssum Kr. 43 397.00.

Af Exekutioner er i Femaaret afholdt 136 for Gjældsbeløb tilsammen Kr. 66 331.00 og 5 008 Udpantninger for samlet Beløb Kr. 95 252, hvoraf for Skatter og kommunale Afgifter ialt 4 271 til Beløb Kr. 80 333.00.

Sundhedstilstanden har ifølge Sundhedskommissionens Ordførers Indberetning i Femaaret været nogenlunde god, naar undtages i 1900, da i Aarets første Halvdel en særdeles udbredt Skarlagensfeberepidemi og i Juli og i August en Tyfusepidemi grasserede. Influenza har som forhen aarlig optraadt, særlig i Aarenes 2—3 første Maaneder, men i meget mindre Maalestok end tidligere.

Af Epidemier iøvrigt kan nævnes Kighoste, Mæslinger samt Kusma, dog uden større Udbredelse. Difterit og Strubehoste har Byen i denne Periode været fri. I Femaaret er i Byen fødte 955 og døde 374.

Mortaliteten har gennemsnitlig været 14.1 pro mille.

Ædruelighedstilstanden har man i Femaaret som tidligere søgt fremmet ved Opretholdelsen af Samlag for Brændevinshandel. Dette havde ved Udgangen af 1900 2 Udsalg, men ingen Udskjænkning selv, hvorimod 4 Udskjækningsrettigheder var overdraget større Hoteller og Restaurationer.

Det solgte Kvantum Brændevin udgjorde:

i 1896	72 248 Liter,
- 1897	86 913 —
- 1898	126 445 —
- 1899	156 828 —
- 1900	182 283 —

Af almindelige Øl- og Vin-Rettigheder har i 1900 været meddelt 7 Stkr., hvis Afgift har været Kr. 400.00 pr. Stk.

Flere Afholdsforeninger har i Femaaret været i Virksomhed som tidligere.

Af daglige Aviser udkommer fremdeles i Byen 2, nemlig «Hamar Stiftstidende» og «Oplandenes Avis».

H a m a r 7 April 1902.

Fr. Skavlan.

Beretning

om Kjøbstaden Kongsvingers økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

I nærværende Femaar har der antagelig fundet nogen større Bebyggelse Sted end i foregaaende og næstforegaaende Femaar.

Den samlede Takstværdi af Bygninger og Grunde, der i 1895 udgjorde Kr. 1 283 020.00, har saaledes steget til Kr. 1 578 320.00 ved Udgangen af Aaret 1900.

Særlig i det sidste Aar af Femaaret har det været noksaa vanskeligt at erholde Bekvemmelighed, hvorfor Husleien har steget betydeligt.

Paa enkelte Undtagelser nær eies i den ældre Bydel ikke Tomterne, hvorpaa Husene er opførte, af Huseierne, men er fæstede enten af Kongsvinger Fæstning eller af vedkommende Eiendomsbesiddere mod en aarlig Afgift, stor Kr. 28.67 (undtagelsesvis Kr. 33.33) pr. 1000 m².

I den ifølge Lov af 5 Mai 1875 af Vinger Landsogn Byen underlagte Strækning (den saakaldte nye Bydel omkring Jernbanestationen) er Huseierne derimod tillige Eiere af Grunden.

Der har heller ikke i nærværende Femaar vist sig nogen synderlig Tendents til, at Virksomheden skulde blive trukket ned til den forannævnte nye Bydel.

Den væsentligste Handels- og Haandværksdrift har holdt sig i den ældre Bydel, hvor fremdeles Byens Øvrighed, Apothek, Sagførere og fleste andre offentlige Funktionærer er bosiddende.

Handelsomsætningen antages i Femaarsperioden at have gaaet noget fremad, idet der har været noget større Søgning til Byen fra Landdistrikterne. Gjennemgaaende er Handelsforholdene, saavidt jeg har erfaret, sunde.

Angaaende Haandværksdriften har Byens Haandværkerforening, der er stiftet i 1897, paa Foranledning udtalt, at den i Femaaret har tiltaget betydeligt; de ældre Mestre har kunnet sysselsætte flere Folk, og flere yngre Haandværkere har nedsat sig, hvorhos Fortjenesten gjennemgaaende har været god.

Skatteprocenten har i dette Femaar været af omtrent samme Størrelse som i de sidste Aar af foregaaende Periode. En Oversigt over Formue, Indtægt og Skattens Størrelse i indeværende og foregaaende Periode hid sættes.

A a r .	Antagen		Skat paa	Skat paa	Den Sum, som efter Budgettet har været udlignet.
	Formue.	Indtægt.	100 Kroner Indtægt.	1 000 Kroner Formue.	
	Kr.	Kr.	Kr. Øre.	Kr. Øre.	Kr.
1891.....	1 192 500	342 070	2.92.8	1.44.74	8 630.00
1892.....	1 327 500	373 850	3.31.11	1.35	10 520.00
1893.....	1 343 500	390 455	6.79.1	1.00	13 200.00
1894.....	1 376 800	424 560	6.15.79	1.00	13 300.00
1895.....	1 085 800	395 050	7.06.06	1.00	13 300.00
1896.....	1 144 000	423 200	6.59.8	1.00	10 900.00
1897.....	1 204 000	420 400	6.66.95	1.00	13 040.00
1898.....	1 334 000	440 300	7.17.33	1.00	14 000.00
1899.....	1 250 000	465 800	6.49	1.50	15 793.00
1900.....	1 304 000	483 100	6.47	1.50	16 100.00

Folkemængden var den 3 December 1900 1 524, hvilket er en Forøgelse paa 214 fra sidste almindelige Folketælling.

Det i forrige Beretning omhandlede Meieri og Uldspinderi er fremdeles i Drift. Det sidstnævnte har en betydelig Omsætning og beskæftiger fra 20—30 Arbeidere.

I Femaaret har ikke Kommunen udført noget større Foretagende. Derimod har et privat Selskab anlagt en elektrisk Kraftoverføring fra Vrangfossen til Kongsvinger, en Ledning paa 7 à 8 Km. Fra dette Anlæg erholder Kommunen

nu sin Gadebelysning med ialt 18 elektriske Buelamper af 600 Normallys Styrke istedetfor de tidligere benyttede Petroleumslamper.

Politistyrken bestaar fremdeles af en Politibetjent og 4 Konstabler, hvilken Styrke er fuldt tilstrækkelig til at opretholde Orden med Undtagelse af under Markedet og ved andre ekstraordinære Leiligheder, hvor en Mængde Mennesker søger ind til Byen fra Landdistriktet, og ved hvilke Leiligheder der maa antages Ekstrapoliti.

Selskabet for Byens Vel har ogsaa i dette Femaar virket paa en særdeles heldig Maade i Byens Interesse og til dens Fremgang og Udvikling.

Vinger Sparebank har fremdeles sit Kontor i Byen. Dens Overskud udgjorde i 1900 Kr. 14 910.61 og dens Eiendom i samme Aar Kr. 136 438.18.

Det i Kongsvinger værende Brændevinssamlag er ved Afstemning 1 Oktober 1901 bestemt fortsat fra 1 Januar 1902, ligesom det i forrige Femaar oprettede Ølsamlag fremdeles er i Virksomhed.

Paa Kongsvinger Marked i 1ste Halvdel af Oktober Maaned har der i Femaaret foregaaet ikke saa liden Omsætning af Kreaturer fra de omliggende Distrikter, medens Handelsomsætningen iøvrigt antages at være i Aftagende.

Hvad de sædelige Forhold angaar, antages disse at have undergaaet nogen Forandring til det Bedre, navnlig er Drukkenskaben aftagen, hvortil de forskjellige Afholdsforeninger samt Brændevinssamlaget og Ølsamlaget med sine Ordensregler særlig antages at have bidraget.

Kongsvinger Magistrat, 17 November 1902.

O. A a s.

V.

Kristians Amt.

Underdanigst Beretning

om Kristians Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1896—1900.

A. Landdistriktet.

1. Jordbrug.

Efter Fogdernes Opgaver udgjorde Antallet af særskilt skyldsatte Brug i 1900 tilsammen 15 910 med samlet Skyld 49 823 Mark 58 Øre. Til Jernbanerne er exproprieret Jord til en Skyld af 36 Mark 37 Øre, som her er fratrukket foranstaaende samlede Skyld for Amtet. Den gennemsnitlige Skyld pr. Brug bliver altsaa Mark 3.13 mod Mark 3.57 i 1895. Gennemsnitsskylden er størst i Hadeland og Land Fogderi, Mark 4.28, og mindst i Valdres Fogderi, Mark 2.04. Af de enkelte Herreder har Jevnaker den største Gennemsnitsskyld pr. Brug, nemlig Mark 7.19. Derefter kommer Østre Gausdal med Mark 5.75. Den mindste Gennemsnitsskyld pr. Brug har Søndre Aurdal, nemlig Mark 1.65. Siden Udgangen af 1895 er Brugenes Antal forøget med 1 962. Stigningen er saaledes betydelig større end i de to foregaaende Femaar, da den udgjorde henholdsvis 806 og 541.

Avlingen af Korn, Hø og Poteter kan i Femaaret i det store taget ansættes til et Middelsaars Udbytte. I Aaret 1896 stod Avlingen i sin Helhed over et Middelsaar, i 1897 derimod gennemgaaende under. Det sidste var Tilfældet med Korn og Poteter i 1898 og 1899, medens Høudbyttet i 1898 var over middels. Aaret 1900 var under et Middelsaar for Høets Vedkommende, for Korn og Poteter derimod et godt Middelsaar eller derover.

Opdyrkning af Nyland og Grundforbedringsarbejder har heller ikke i denne Periode fundet Sted i nogen større Udstrækning undtagen i Gran, Østre Slidre og Vang Herreder. Der er i Femaaret tilstaaet 97 Laan af Jorddyrkningsfondet til et samlet Beløb af Kr. 88 640.00 mod i forrige Femaar 57 Laan og Kr. 48 780.00. Indskrænkning af Korndyrkningen og Udvidelse af Dyrkningen af Foder er fortsat ogsaa i dette Femaar. Dette gjælder især Toten Fogderi, efterat der ved Oprettelsen af en Melkekondenseringsfabrik paa Kap er aabnet Gaardbrugerne Adgang til en aarvis Melkeleverance til stabile og forholdsvis høie Priser. Dyrkning af Engfrø er af ikke liden Betydning i mange af Amtets Herreder. Anvendelsen af Landbrugsmaskiner har i Femaaret tiltaget betydelig, tildels som en Følge af Mangelen paa Arbeidskraft og de deraf flydende høie Arbeidspriser. Af Damptærskemaskiner var Antallet ved Udgangen af Femaaret 60 mod 38 ved Udgangen af forrige Femaar.

Amtets Landbrugsskole har siden 1896 været drevet paa den Eiendom, som i 1889 dertil indkøbtes (Hove pr. Lillehammer). Elevernes Antal har gennemsnitlig været 36, hvoraf 18 har været fraværende fra Skolen i Sommermaanederne.

2 Amtsgronomer har været i Virksomhed i Femaaret og ydet Amtets Gaardbrugere Bistand paa forskjellig Maade samt medvirket ved flere af Amtslandhusholdningsselskabets Foranstaltninger.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret virket med Midler til et gennemsnitligt Beløb af ca. Kr. 9 800.00, tilveiebragt ved Bidrag af Staten, Amtskommunen, de fleste Herreder og Lillehammer Brændevinssamlag. Dets Virken har som tidligere væsentlig været rettet paa Fremme af Heste- og Kvægavlens samt Meierivæsenet, ligesom det har forestaaet Oprettelsen af Svineavlscener, hvortil af Stat og Amt er ydet Bidrag i Aarene 1899 og 1900. For Jordbrugets Vedkommende har fremdeles dets vigtigste Foranstaltning været at yde Bistand til Fællesindkjøb af Kraftfoder og kunstig Gjødning. I Tiden fra 1 Juni 1899—31 Mai 1900 har Selskabet saaledes formidlet Omsætningen i Amtet af disse Varer til et Beløb af Kr. 85 698.75. Amtets Landboforeninger, der virker som Underafdelinger af Landhusholdningsselskabet, opgives i dets Aarsberetning for 1900 til et Antal af 30 mod 19 i Aaret 1894—95.

Udskiftningsformændenes Antal blev i 1898 formindsket fra 3 til 2, idet den sidst ansatte overgik til Hedemarkens Amt. Med delvis Bistand af Assisterer har disse 2 Formænd fremmet Udskiftningsarbejdet med tilfredsstillende Hurtighed.

Efter de af Lensmændene udfyldte Schemaer meddeles følgende Opgaver over Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldighed i hvert af Fogderierne i Femaaret:

Gjennemsnitlig Udsæd og Avl pr. Maal efter Lensmændenes Indberetninger
i Femaarene 1891—1895 og 1896—1900.

Fogderi.	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Hø.		
	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.	Kg.	
Nordre Gudbrandsdalen.....	Udsæd	-	-	24	24.75	34.83	33.67	40.62	37.5	40	36.4	27	28.75	269.16	278.33	2-2 ¹ / ₂	3
	Avl	-	-	275	272.5	337	333.67	302.5	295	253	262.4	187.5	250	1660	1860	270.	412.5
Søndre Gudbrandsdalen.....	Udsæd	-	-	20.30	19.67	32.10	31.5	40.60	40.67	42.10	43	33.5	33.67	273.30	288.33	2.93	3
	Avl	-	-	230.30	242.67	272.5	303.33	330	351.67	348.30	387.33	181.60	198.33	2033.30	1958.33	396.30	410
Toten.....	Udsæd	-	-	24.20	26.625	29.70	31.125	40.70	43	43.20	46.75	30.70	31.075	375	336	2.60	3.125
	Avl	-	-	286.15	261	318.40	314.95	398.5	410	429.75	423.75	258.85	224.07	2862.5	2742.5	352.5	367.5
Hadeland og Land	Udsæd	-	20	21.6	21.5	37	34.33	43.75	40.33	44.25	42	34	30.83	300	282.5	2.26	2.516
	Avl	300	250	286.25	243.83	343.75	270	384	312.17	420	342.5	225	227.33	2590	2287.5	360	370
Valdres.....	Udsæd	-	-	21.2	27.25	40.60	39.67	40.80	42.17	43.60	44.83	20.2	28.2	309.30	356.67	3.2	3.333
	Avl	-	-	233.8	112.5	303.5	217.5	336.3	251.17	341.3	251	244	115	2299.66	2266.67	396	487.5
I Gjennemsnit for Amtet..	Udsæd	-	20	22.20	23.959	34.84	34.059	41.29	40.734	42.63	42.596	29.08	30.505	305.35	308.360	2.64	2.995
	Avl	300	250	262.30	226.5	315.03	287.87	350.26	324	358.47	333.398	219.39	203.072	2289.09	2223	354.96	409.5

Kristians Amt.

Gjennemsnitlig Foldighed pr. Maal efter Lensmændenes Indberetninger
i Femaarene 1891—1895 og 1896—1900.

Fogderi.	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Græsfrø.	
	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.	1891— 1895.	1896— 1900.
Nordre Gudbrandsdalen.....	-	-	11.4	11	10.2	10.08	7.4	8	6.05	7.2	7.27	8.67	6.5	6.945	160	116.67
Søndre Gudbrandsdalen.....	-	-	10.9	12.5	8.63	9.54	8.59	8.7	8.72	8.985	5.75	5.95	7.5	6.883	141	169
Toten	-	-	12.3	9.775	10.8	10.55	9.8	9.675	10.15	9.45	8.6	7.15	7.65	8.2	142.2	150
Hadeland og Land.....	-	7.5	13.2	10.74	9.65	7.805	9.15	7.578	9.7	8.117	6.9	7.412	8.8	7.642	160.9	118.5
Valdres.....	-	-	10.67	4.3	9.5	5.695	10.87	6.225	11.25	5.783	10.4	4.268	7.55	6.259	145.33	154.5
Amtet	-	7.5	11.69	9.663	9.75	8.734	9.16	8.036	9.17	7.907	7.78	6.69	7.6	7.186	149.88	141.74

2. Fædrift.

Prisen paa Heste har steget adskillig i Femaaret, saaledes at Gjennemsnitsprisen paa Arbeidsheste udgjorde i 1900 for det hele Amt Kr. 370 mod Kr. 299 i 1895. Den var høiest i Hadeland og Land, nemlig Kr. 433 mod Kr. 356 i 1895, og lavest i Søndre Gudbrandsdalen, Kr. 312 mod Kr. 287 i 1895. Opdrætning af Heste til Salg er tiltaget i de fleste Herreder, i Toten Fogderi, Vestre Toten Herred undtaget, og Østre Slidre i større Grad.

Interessen for Foranstaltninger til Fremgang i Hesteavl har været stigende, og Femaaret kan opvise Avl af mange fremragende Dyr, som har været solgt til endog usædvanlig høje Priser. Avlsdyr er anskaffet i stadig flere af Amtets Herreder, dels som Kommuningste med Stats- og Kommunebidrag, dels af private Interessentskaber, som ogsaa erholder Statsbidrag stort indtil Halvdelen af den indkjøbte Hingsts Værdi. De ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning iværksatte Unghingsteskuer er efterhaanden udvidet til aarlig at afholdes i Amtets samtlige Herreder. Selskabet holder endvidere en Unghingsthavn, i Heimdalen i Vaage, hvor der Sommeren 1900 blev sluppet 109 Unghingste. Statsforanstaltningerne i Amtet til Hesteavlens Fremme har ingen Forandring undergaaet i Femaaret.

Priserne paa Hornkvæg, hvis Salg er en Indtægtskilde af Betydning for den større Del af Amtet, var i 1900 gennemgaaende noget større end ved Udgangen af forrige Femaar, nemlig gennemsnitlig i Amtet henholdsvis for Okser, Kjør, Ungnøt, Faar og Gjeder Kr. 106, 91, 55, 13 og 12 mod Kr. 91, 80, 49, 12 og 10. Salg af Hornkvæg har gennemgaaende tiltaget lidt undtagen i nogle Herreder i Mellem Gudbrandsdalen og Hadeland og Land Fogderi, hvor Salget er aftaget noget. Faareholdet er aftaget i de fleste Herreder i Amtet; kun i Lesje og Dovre opgives det at være tiltaget, omend ubetydeligt. Prisen paa voksne Svin udgjorde i 1900 gennemsnitlig i Amtet ca. Kr. 74, mest i Toten, nemlig Kr. 103, mindst i Søndre Gudbrandsdalen, nemlig Kr. 56. Gjennemsnitsprisen udgjorde i 1895 ca. Kr. 55. Ogsaa i dette Femaar har Svineholdet tiltaget i de fleste Herreder; i Lesje, Dovre og de fleste Herreder i Valdres opgives det at være aftaget.

Bestræbelserne for Racernes Forædling er stigende. For Storfæet har der i denne Henseende som tidligere været virket gennem Okseholdsforeninger samt ved de større af Staten understøttede Kvægudstillinger, hvoraf der har været afholdt 3 i Gudbrandsdalen og 1 i Valdres, saavel som ved Bygde- og Fjøsksker, der afholdes med Bidrag af Landhusholdningsselskabet. En udelukkende af Staten understøttet Kvægudstilling har fra 1898 været afholdt i Gudbrandsdalen. I 1899 paabegyndtes Forsøg med det *Flach'ske* Udstillingssystem. Disse Udstillinger, som arrangeres af Landhusholdningsselskabet, med Bidrag af Stat og Amt, har vist sig at passe godt for Forholdene i Amtet og vil blive almindelig indført, idet samtidig Stats-Amtsudstillingerne vil blive ophævet. Til Ophjælp af Svineavl er der i 1899 og 1900 ydet Bidrag af Stat og Amt til Anlæg af Svineavlsstationer, og 2 saadanne, 1 for Landsvin og 1 for Yorkshire, er

oprettet. Forøvrigt har Selskabet fortsat sin Virksomhed paa dette Omraade ved at yde Bidrag til Private til Indkjøb af Svin af ædlere Race.

Om Kvægets Fodring kan vistnok fremdeles det samme anføres som i forrige Femaarsberetning, at denne staar meget tilbage i store Dele af Amtet, særlig i Fjelddistrikterne, idet her tildels endnu holdes for store Besætninger for at kunne udnytte Fjeldhavnegangene om Sommeren, ligesom Opdrætning af Ungfæ til Salg fremdeles antages at være en medvirkende Aarsag til den knappe Fodring. Men der er utvivlsomt Bedring i dette Forhold, idet Gaardbrugerne mere og mere faar Forstaaelsen af, at det i Længden ikke lønner sig at fodre knapt. Den øgede Anvendelse af Kraftfoder bidrager ogsaa i nogen Grad til Bedringen ved at udjevne Virkningerne af daarlige Foderaar. Særlig i saadanne Aar, som 1899 og 1900 for store Dele af Gudbrandsdalen, er Kraftfoder blevet anvendt i stor Udstrækning, hvorved man har undgaaet i nogen større Grad at indkjøbe Straafoder til høje Priser fra andre Distrikter. I et enkelt Distrikt, Toten Fogderi, opgives der at være stor Fremgang med Hensyn til Kreatur-stellet, hvilket oplyses væsentlig at være begrundet i, at Melkekondenseringsfabriken paa Kap, til hvilken de fleste Gaardbrugere er Leverandører af Melk, fører Kontrol med Fjøsstellet. Af de fra Lensmændene modtagne Opgaver over anvendt Vinterfoder pr. Kreatur i Aaret 1900 sees der fremdeles at være en betydelig Forskjel mellem større Dele af Fjelddistrikterne og de sydligere Dele af Amtet. For L o m s Vedkommende er saaledes den almindelige Vinterfodring af en K o opgivet til 600 kg. Hø, 400 kg. Halm og endel Kraftfoder, Løv og Mose, for V a a g e til 750 kg. Hø, 500 kg. Halm foruden endel Kraftfoder, Løv, Bar og Mose, for V a n g til 700 kg. Hø, 400 kg. Halm og 80 kg. andet Foder, medens den for V e s t r e T o t e n, L u n n e r og G r a n e r opgivet til henholdsvis 1 450, 1 000 og 1 200 kg. Hø, 950, 1 400 og 800 kg. Halm, og 200, 310 og 500 kg. Mel, Kraftfoder etc.

Antallet af Meierier udgjorde i 1900: 37, hvoraf 27 Fællesmeierier. Af Meierierne findes i Nordre Gudbrandsdalen 5, samtlige i Lesje, i Søndre Gudbrandsdalen 7, hvoraf 1 i Ringebu, 1 i Øier, 4 i Østre Gausdal og 1 i Vestre Gausdal, i Toten 12, i Hadeland og Land 10 og i Valdres 3, nemlig 1 i hvert af Herrederne Nordre Aurdal, Vestre Slidre og Vang. Meieriernes samlede Produktion i 1900 var 275 046 kg. Smør, 167 700 kg. Magerost og 229 586 kg. Mysost. Der indveiedes i Aaret tilsammen 6 563 114 kg. Melk. Af Meierierne dreves 13 med Dampkraft og 6 med Vandkraft. Meieriernes Antal er aftaget med 9 siden forrige Femaar og heraf Fællesmeierierne med 8. I Toten Fogderi er nedlagt 7 Meierier og i Valdres 5, medens 1 nyt Meieri er oprettet i hvert af Nordre og Søndre Gudbrandsdalen samt Hadeland og Land Fogderier. Den i Østre Toten anlagte Melkekondenseringsfabrik er fremdeles af stor Betydning som Afsætningssted for Melken.

Melkeproduktionen er efter Opgaverne tiltaget over den allerstørste Del af Amtet, i større Grad dog kun i Øier, Vardal, Østre og Vestre Toten. I Søndre og Nordre Aurdal opgives den at være aftaget. Det aarlige gennemsnitlige

Melkeudbytte i Amtet pr. Ko er efter Opgaverne for mere fremskredne Gaardsbrug 1 723 Liter og overhovedet 1 241 Liter mod 1 545 og 1 144 Liter i 1895. Udbyttet er størst i Hadeland og Land, nemlig i Almindelighed 1 508 Liter, og lavest i Nordre Gudbrandsdalen, 1 083 Liter. Gjennemsniitsprisen for Smør og Melk for det hele Amt er Kr. 1.71 pr. Kg. Smør og 8.97 Øre pr. Liter Melk, altsaa lidt Stigning fra 1895, da Priserne var henholdsvis Kr. 1.63 og 8.07 Øre. Salg af Smør har været af megen Betydning i Nordre Gudbrandsdalen undtagen Nordre Fron samt i Øier, Biri, Lunner, Brandbu, Nordre Aurdal og Vestre Slidre Herreder, forøvrigt kun af nogen eller ringe Betydning. Salg af Ost er af megen Betydning kun i endel Herreder i Gudbrandsdalen, i Biri, Lunner og Brandbu, medens det i den øvrige Del af Amtet for det meste har liden eller ingen Betydning.

Sæterudbyttet var i 1896 over et Middelsaar, i 1898 mindre tilfredsstillende, forøvrigt omkring et Middelsaar. De af Landhusholdningsselskabet antagne Amtsmeiersker er stadig blevet mindre benyttet, hvorfor de opsagdes til Fraflyttelse 1 Mai 1900. Selskabet har ydet Bidrag til en Meieriskole i Nordre Aurdal og Laan til Anskaffelse af Meieriinventar.

2 Husholdningsselskaber for Piger har i Femaaret været i Virksomhed og har havt sterk Søgning. Til den ene Skoles Drift udreder Selskabet for Norges Vel fremdeles det halve af Udgifterne og Amtskommunen Resten. Den anden Skole oprettedes i 1897 paa Skøien i Søndre Land med Bidrag af Stat og Amt. Der optoges i 1900 paa begge Skoler tilsammen 24 Elever.

Den i forrige Femaarsberetning nævnte Faareskabsyge, som har hersket i Mellem og Søndre Gudbrandsdalen, er bekjæmpet, hvorfor Foranstaltningerne mod den i 1898 er hævet. Antallet af Dyr lægeposter var i 1900: 12.

Af de fra Lensmændene modtagne Opgaver hidsættes Sammen drag, udvisende for hvert Fogderi Gjennemsniitsværdien af de forskjellige Husdyr, det gjennemsniitlige Melkeudbytte med Priser paa nysilet Melk og Smør samt Meieriernes Antal og deres Produktion, alt for Aaret 1900.

Gjennemsniitsværdi af nedennævnte Dyr:

Fogderi.	Arbeidsheste.	Okser.	Kjør.	Ungnet.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.	Voksne Rensdyr.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	333.67	110.00	76.67	55.00	21.67	13.00	12.00	60.00	30.00
Søndre Gudbrandsdalen ...	311.67	101.67	84.17	54.17	29.17	15.17	11.17	55.83	-
Toten.....	431.25	131.25	111.25	70.00	26.25	16.88	15.00	103.13	-
Hadeland og Land.....	433.33	103.33	105.00	54.17	16.17	12.50	12.00	86.67	-
Valdres.....	338.33	84.17	80.83	41.67	17.00	9.83	10.00	64.17	25.00
Amtet	369.65	106.08	91.58	55.00	22.05	13.48	12.03	73.96	27.50

Melkeudbytte og Gjennemsnittspris for nysilet Melk
og for Smør:

Fogderi.	Melkeudbytte pr. Ko:		Gjennemsnittspris	
	For de mere fremskredne Gaardbrugere.	Overhovedet i Fogderiet.	pr. Liter nysilet Melk.	pr. Kilogram Smør.
	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen.....	1 341.66	1 033.33	7 ¹ / ₃	1.54
Søndre Gudbrandsdalen	1 316.66	1 041.66	8 ¹ / ₂	1.57
Toten	1 675	1 200	8	1.70
Hadeland og Land	1 925	1 412.50	8 ¹ / ₂	1.82
Valdres.....	1 466.66	1 033.33	8	1.52
Amtet	1 544.99	1 144.16	8.07	1.63

Meierier og Ysterier:

Fogderi.	Antal Meierier & Ysterier.	Heraf Fællesmeierier.	Kvantum indveiet Melk.	Kvantum kjernet Smør.	Kvantum ystet Magerost.	Kvantum ystet Mysost.	Drivkraft:		
							Damp.	Vand.	Haand.
			Kg.	Kg.	Kg.	Kg.			
Nordre Gudbrandsdalen.....	5	5	406 052.2	14 404.7	0	0	1	-	4
Søndre Gudbrandsdalen.....	7	4	957 406	87 558	0	0	1	3	1
Toten	12	9	3 103 176	108 793.8	103 921	176 812	5	-	6
Hadeland og Land	10	6	1 845 868	55 363	63 779	52 774	6	1	3
Valdres	3	3	250 612.5	8 927	0	0	-	2	1
Amtet	37	27	6 563 114.7	275 046.5	167 700	229 586	13	6	15

3. Skogdrift.

Efter Lensmændenes Opgaver over Flødningen i Amtets Vasdrag skulde det Kvantum Tømmer, som i Femaaret er fremflødet fra Amtet, være følgende:

1. Paa Randsfjorden er efter Optælling ved Randsfjord Lændse flødet:

i 1896	Tylvter 120 900	
- 1897	— 145 577	
- 1898	— 151 221	
- 1899	— 113 735	
- 1900	— 160 029	
		Tylvter 691 462

2. I Bægnas Vasdrag med Bivasdrag Torsjøelven er flødet fra

Valdres (ovenfor Valdreshængslet).....	—	113 829
- Laagen er flødet efter Optælling ved Lillehammer Lændse..	—	104 053
- Rinna i Faaberg.....	—	25 670
- Vismund- og Stokkeelven samt paa Mjøsstranden.....	—	69 279
- Hunnselven.....	—	20 000

Tilsammen Tylvter 1 024 293

mod 634 306 Tylvter i forrige Femaarsperiode.

Med Hensyn til Tømmerets Dimensioner oplyses, at af den i Laagen flødede Last var ca. $\frac{1}{3}$ Smaalast (Sliberilast) og Resten Bjælketømmer, hvis Gjennemsnitsstørrelse kan ansættes til 12 Alen $8\frac{1}{2}$ à 9". I forrige Femaar antoges Smaalasten at udgjøre $\frac{1}{5}$ af det hele flødede Kvantum. Af det Kvantum, som er flødet paa Elvene i Biri eller derfra fremført til Mjøsstranden, opgives ca. 60 Pct. at have været Smaalast af Dimension 12 Alen $6\frac{1}{2}$ ", medens Resten af det fremflødede Tømmer ansættes til 12 Alen 8". I forrige Femaarsperiode opgaves Smaalasten at udgjøre ca. 50 Pct. af det hele flødede Kvantum. Af det i Bægnas Vasdrag med Bivasdrag flødede Tømmer, tilsammen 113 829 Tylvter, udgjorde 66 Pct. Sliberitømmer af 19 cm. og derunder og ca. 12 Halvmeters Længde, medens den større Last havde ca. 23 cm. Topmaal med antagelig lidt større Længde. I forrige Femaar var Smaalastens Procent af det hele Flødningskvantum opgivet til 59. Efter Opgave fra Føgden i Hadeland og Land udgjorde af det paa Randsfjorden flødede Tømmer ca. 65 Pct. Sliberilast af Dimension fra 11 Halvmeter og 19 cm. Topmaal og derunder. Gjennemsnitsprisen paa Sliberilast af forannævnte Dimensioner opgives til ca. Kr. 10.20 pr. Tylvt. Det er oplyst for Randsfjorddistriktets Vedkommende, at ikke saa lidet er solgt til Sliberierne af Tømmer, som har havt større Dimensioner end foran anført.

Af de fra Lensmændene meddelte Oplysninger fremgaar, at Skogene antages i Flerheden af Herrederne i Amtet at have gaaet tilbage eller ingen Fremgang havt. I 8 Herreder, nemlig i Nordre Gudbrandsdalens undtagen Lesje, Vestre Toten, Søndre Land og Søndre Aurdal anføres Skogen at have tiltaget, i Dovre og i Nordre Fron i merkbar Grad.

I Gudbrandsdalen har Skogdriften kun i Øier, Vestre Gausdal og Faaberg været af større Betydning. I Toten Føgderi har i Femaaret en overdreven Hugst været fortsat, og Skogene antages her, undtagen for Vestre Totens Vedkommende, at være gaaet betydelig tilbage, idet Hugsten i stor Udstrækning har omfattet de mindre Dimensioner, som Distriktets Cellulosefabrik og Sliberier har konsumeret.

Ogsaa i Hadeland og Land og Valdres Fogderier antages Hugsten at være foregaaet i langt større Udstrækning, end Skogens Tilvækst kan tilsvare. Fogden i Hadeland og Land mener dog, at ufornuftig Hugst eller Rovhugst ikke har fundet Sted. Hugsten foregaar som Regel ved Udblinkning af kyndige Folk, og det menes herunder at være taget Hensyn ogsaa til Betingelserne for Fremme af Skogens Tilvækstevne.

Af Amtets Herreder har som tidligere Lom maattet indkjøbe endel saavel Brænde som Bygningstømmer, Søndre Fron og Østre Gausdal en forøvrigt uvæsentlig Del til Brænde. Brændepriserne er høje i Mellem og Søndre Gudbrandsdalen, den største Del af Toten samt Vang. I Nordre Fron, Søndre Fron, Øier og Faaberg anføres saaledes Middelpriisen pr. Meterfavn i 1900 at have været for Birk henholdsvis 15—12 50—14 og 18 Kr., for Gran henholdsvis 11, 9, 10 og 11 Kr., i Biri, Østre Toten og Vang for Birk henholdsvis 14, 15 og 14 Kr., i Vardal og Østre Toten for Gran 10 Kr. Torv opgives at bruges — tildels dog kun i ubetydelig Grad — i Søndre Fron, Ringebu, Østre Gausdal, Vardal, Østre Toten, Vestre Toten, Lunner, Brandbu, Etnedalen, Vestre og Østre Slidre samt Vang. Af Anlæg for Torvdrift haves i Vardal 1 med en Arbejdsstyrke i 1900 af 18 Mand i 10 Uger og en Produktionsværdi af Kr. 3 600.00, i Østre Toten 2 med Arbejdsstyrke 18 Mand i 9 Uger og Produktionsværdi Kr. 980.00, i Vestre Toten 3 med Arbejdsstyrke 48 Mand i 16 Uger og Produktionsværdi Kr. 4 400.00, i Lunner 1 med 12 Mand i 5 Uger og Produktionsværdi Kr. 2 100.00 samt i Brandbu 2 med 30 Mand i 9 Uger og Produktionsomkostning ca. Kr. 2 200.00.

I Amtets to foregaaende Femaarsberetninger er Opmærksomheden henledet paa den stærke Udnyttelse af Skogene og den Frygt for deres Fremtid, som derved formentes begrundet. Særlig er i denne Henseende fremhævet som betænkelig Træsliberiernes og Cellulosefabrikernes Virksomhed ved den Hugst af de mindre Dimensioner, hvortil disse giver Anledning. Hugstkvantumet af flødet Tømmer maa siges at være voldsomt forøget fra forrige Femaar, hvis Kvantum kun udgjør ca. 62 Pct. af det Tømmer, som er flødet i dette Femaar, og det antages utvivlsomt, at Skogene i Femaaret er gaaet betydelig tilbage i Amtet. Naar man trods dette alligevel nu tør se lysere paa Skogens Fremtid, skyldes dette den ogsaa i dette Amt reiste stærke Bevægelse for dens Bevarelse, som allerede i Femaaret har gjort sig gjældende. I Aaret 1900 er saaledes efter Initiativ af Landhusholdningsselskabet stiftet et Amtsskogselskab, hvis Formaal er at virke for Skogens Bevarelse og Fremgang, for Saaning af Skogfrø og Plantning. I endel Herreder med høitliggende Skog er Værnskogregler indført, nemlig i Vaage, Lom, Nordre Fron, Søndre Fron og Ringebu (i 1898) samt i Søndre Aurdal, Vestre Gausdal og Nordre Land (i 1900), ligesom almindelige Skogvedtægter til Skogens Bevarelse er gjort gjældende i Biri (1899) og Nordre Land (1900). Plantning og Saaning af Skogfrø ved Skolebørn er fra 1899 ligeledes paabegyndt med Bidrag af Amtskassen.

4. Andre Erhvervsilder.

Nogen Bergværksdrift har ikke foregaaet i Amtet i Femaaret. Af Stenbrud er Skiferbruddene i Østre Slidre fremdeles de betydeligste, men ogsaa Bruddene i Vaage (7) og Søndre Fron (5) har forøget sin Produktion betydeligt, efterat Jernbanen til Otta er aabnet. Skiferbrud findes endvidere i Ringebu (3) og Øier (3). Et Klæberstensbrud findes i Vaage, i Lunner et Marmorbrud, hvor Forsøgsdrift tænkes sat i Gang.

I Haandværksdriften har neppe nogen Forandring fundet Sted. Den i Toten drevne Smaaindustri, omfattende Tolleknive, Bliktøi, vævede Sager m. v., har stadig gaaet frem og været en Indtægtskilde af Betydning for Smaabrugere i Distriktet.

Husfliden antages ikke at være gaaet fremad.

Af industrielle Anlæg havde Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1900 efter Lensmændenes og Fogdernes Opgaver 153. Heriblandt fandtes 1 Melkekondenseringsfabrik, 1 Potetesmelfabrik, 1 Glasværk, 1 Bryggeri, 8 Brændevinsbrænderier, 4 Skiferbrud, 6 Teglværker, 1 mekanisk Værksted, 1 Patronfabrik, 5 Træsliberier, 2 Cellulosefabriker, 43 Møllebrug, hvoraf 7 forbundne med Sagbrug, 64 Sagbrug, hvoraf 15 forbundne med Høvleri m. v. Den store Forøgelse fra forrige Femaar særlig i Sagbrugenes Antal (fra 17 til 64) stemmer formentlig ikke med det faktiske Forhold, idet der i Opgaverne vistnok tildels er medtaget ogsaa saadanne Sagbrug, der kun benyttes for vedkommende Gaarde en kortere Tid af Aaret og derfor antagelig ikke i forrige Femaarsberetning er medtaget blandt industrielle Anlæg. Af Anlæg, som er tilkommet i Femaaret, kan særlig mærkes Rødfos Patronfabrik, Totens mekaniske Værksted og Totens Potetesmelfabrik.

Antallet af Landhandlere og Frihandlere har fremdeles tiltaget, idet det er steget fra 276 i 1895 til 328 i 1900. Handelsforeningernes Antal er 8 som ved Udgangen af forrige Femaarsperiode, hvoraf 6 i Gudbrandsdalen, 1 i Østre Toten og 1 i Jevnaker. Af Handlende og Handelsforeninger tilsammen falder gennemsnitlig 1 paa 327 Indvaanere af Landdistriktets Folkmængde.

Endel Folk fra Lesje og Dovre driver fremdeles Handel med Fisk, som fra Romsdalen føres ned gennem Gudbrandsdalen, hvor den sælges eller bortbyttes.

Jagt og Fiskeri. Den nye Jagtlov vil bevirke, at Jagten som Bionæringsvei for en Del af Landbefolkningen paa det nærmeste ophører. Forøvrigt er hverken Jagten eller Fiskeriet af nogen videre Betydning som Indtægtskilde.

Af Elg er ifølge «Statistiske Meddelelser» i Femaaret dræbt 430 og

af Vildren 1 261 Stkr. eller respektive 10 og 32 Pct. af det hele i Landet fældede Antal af disse Dyr.

I Præmier for dræbte Rovdyr er af Amtskommunen udbetalt i Femaaret Kr. 24 717 eller i Gjennemsnit aarlig Kr. 4 943 mod i forrige Femaar henholdsvis Kr. 14 800 og Kr. 2 960.

Turisttrafikken antages i Femaaret at være forøget, ligesom Antallet af Landligere har øget betydelig. I Søndre Gudbrandsdalen Fogderi opgives der saaledes at være 48 Sanatorier og Pensionater, beregnet paa et Belæg af 15—1600 Sommergjæster, hvilket er det dobbelte af i forrige Periode. Det fornødne Materiale mangler til Oplysning om, i hvilket Omfang Amtet i sin Helhed har været besøgt af Turister og Landligere. Hvad Turistvæsenet angaar, kan i denne Forbindelse dog anføres, at der i Ruten Odnos—Sorum—Lærdalsøren, hvor der i Overensstemmelse med Skydslovens § 25 er indført Kontrol med Skydstrafiken, blev i 1900 udfærdiget Bevillinger her i Amtet for Vognmænd med 93 Kjøretøier og i Sogn for Vognmænd i samme Rute med 60 Kjøretøier, ialt 153, hvoraf 82 Vogne for 2 Heste. Lignende Kontrol med Skydstrafiken er ogsaa besluttet indført i Ruten Otta—Grjotlien—Geiranger—Stryn, men saadan vil først blive iværksat i 1901.

5. Kommunikationsvæsen.

Den i forrige Femaar paabegyndte Jernbanebygning er fortsat og Gudbrandsdalsbanen Høsten 1896 aabnet til Otta. I Slutningen af 1900 blev Sidelinien til Røikenvik af Kristiania—Gjøvikbanen aabnet for Drift. Til en Jernbane fra Eina i Vestre Toten til Fagernes i Nordre Aurdal (Valdresbane) bevilgedes af Storthing og Amtsting Bidrag i 1897 og 1898; Anlægget af denne Bane paabegyndtes i 1900.

Amtets offentlige Veie havde i 1900 en Udstrækning af 1 987.1 km., hvoraf 960.9 km. Hovedvei og 1 026.9 km. Bygdevei. I Perioden er anlagt 109.3 km. ny og omlagt 61.3 km. offentlig Vei. Til Anlæg og Omlægning af Veie er af Amtskommunen i Perioden udbetalt Kr. 126 667.89. Herredernes Udgifter til Veienes Vedligehold dels i Penge, dels i Naturalarbeide ansættes for Aaret 1900 til Kr. 103 868.29, hvortil kommer Amtskommunens Udgifter til Veivedligeholdet efter Regnskaberne for 1900, Kr. 33 689.65, tilsammen Kr. 137 557.94. De tilsvarende Tal i 1895 var henholdsvis Kr. 118 857.64, Kr. 26 211.55 og Kr. 145 069.19.

Paa Veibygningsens Omraade har for Hovedveienes Vedkommende Virksomheden i Femaaret dels bestaaet i Fortsættelse og Fuldførelse af de tidligere paabegyndte Anlæg af Fjeldveie, væsentlig sigtende til Fremme af Turisttrafikken, dels i Omlægning af følgende ældre Veie: Parceller af Veien gennem Vang i

Valdres, fortsat Omlægning af Sideruten gennem Søndre Aurdal, af Veien mellem Gjøvik og Lillehammer (paabegyndt 1896) samt af Parceller af Hovedveien gennem Jevnaker og Søndre Land. Videre er den i forrige Femaar som paabegyndt nævnte Omlægning af Veien langs Otta Elv fra Garmo i Lom til Loms Kirke fortsat og fuldførte i Femaaret. Endelig er fuldført et betydeligt Broanlæg over Laagen ved Myre Jernbanestation i Ringebu.

Til Anlæg af Bygdeveie i Vestre Gausdal, hvilke paabegyndtes i 1898, er der ydet Stats- og Amtsbidrag.

Telefonvæsenet er betydelig udviklet i Femaaret. Af Rigstelefonlinier er anlagt: Linie fra Gjøvik til Tonsaasen, Linier fra Kristiania over Gjøvik, Lillehammer, Dombaas, Hjerkin og videre til Trondhjem, Linier mellem Lillehammer og Hamar, fra Gjøvik over Nes til Hamar samt endelig Linie fra Kristiania til Augedalsbro via Hakedalen.

6. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed m. m.

Man skal meddele følgende Opgaver over Beløb af thinglæste og aflæste Panteheftelser, over Tvangsauktioner samt over Exekutioner og Udpantninger i Femaarsperioden:

Fogderier.	Sorenskriverier.	Thinglæst.	Aflæst.	Forøgelse (+) eller Formindskelse (-).
		Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen	Nordre Gudbrandsdalen	825 927.00	607 150.00	+ 218 777.00
Søndre Gudbrandsdalen	Nellem Gudbrands- dalen { Nordre Fron, Søndre Fron, Ringebu og Øier	365 242.00	186 612.00	+ 178 630.00
		906 261.00	457 287.00	+ 448 974.00
		1 161 990.00	712 892.00	+ 449 098.00
Toten	Toten	5 406 691.00	3 598 087.00	+ 1 808 604.00
Hadeland og Land ...	Hadeland og Land ...	3 927 477.00	1 782 453.00	+ 2 145 024.00
Valdres	Valdres	1 677 354.00	941 990.00	+ 735 364.00
	Amtet	14 270 942.00	8 286 471.00	+ 5 984 471.00
	I Femaaret 1886—1890	10 711 176.31	7 301 367.23	+ 3 409 809.08
	- — 1891—1895	10 077 986.00	6 306 890.00	+ 3 771 096.00

I Femaaret er afholdt Tvangsauktioner for følgende Beløb:

Sorenskriverier.	Fast Gods.		Løse.		I Fogderiet:			
	An- tal.	Sum.	An- tal.	Sum.	Fast Gods.		Løse.	
					An- tal	Sum.	An- tal.	Sum.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	25	101 794.00	47	21 535.00	27	121 294.00	60	24 641.00
Mellem- Gudbrands- dalen { Nordre Fron...	2	19 500.00	13	3 106.00				
{ Søndre Fron, Ringebu og Øier	11	23 372.00	25	7 997.00	19	99 532.00	45	20 728.00
Søndre Gudbrandsdalen ..	8	76 160.00	20	12 731.00				
Toten	21	100 747.00	54	24 473.00	}			Som i Sorenskriveriet.
Hadeland og Land	54	152 154.00	80	30 494.00				
Valdres	15	66 305.00	26	8 306.00				
Amtet	136	540 032.00	265	108 642.00				
I Femaaret 1891—1895 ..	259	904 332.00	304	174 158.00				
- — 1886—1890 ..	217	1 015 940.00	456	221 709.00				

Eksekutioner og Udpantninger afholdte i Femaaret 1896—1900:

Fogderier.	Udpantninger.		Eksekutioner.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	3 084	84 629.25	384	117 558.51	3 468	202 187.76
Søndre Gudbrandsdalen ..	2 914	67 220.93	212	106 526.95	3 126	173 747.88
Toten	6 828	133 072.69	796	254 887.99	7 624	387 960.68
Hadeland og Land	5 802	123 007.12	881	389 701.87	6 683	512 708.99
Valdres	1 325	27 142.70	440	144 577.47	1 765	171 720.17
Amtet	19 953	435 072.69	2 713	1 013 252.79	22 666	1 448 325.48
I Femaaret 1891—1895 ..	17 538	379 505.71	2 558	894 347.29	20 096	1 273 853.00
- — 1886—1890 ..	-	-	-	-	20 761	1 707 099.66

Over den ved Skatteligningerne for 1895 og 1900 ansatte Formue og Indtægt hidsættes følgende Opgave, som for Aaret 1900 er taget af «Statistiske Meddelelser» for 1901, Nr. 6:

Fogderier.	1895.		1900.	
	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen	8 847 000	1 761 000	9 978 000	2 022 000
Søndre Gudbrandsdalen	12 977 000	2 739 000	13 801 000	2 800 000
Toten	17 170 000	2 873 000	20 202 000	3 388 000
Hadeland og Land	22 079 000	3 388 000	25 111 000	3 988 000
Valdres	11 147 000	1 694 000	12 319 000	1 826 000
Amtet	72 220 000	12 455 000	81 411 000	14 024 000

Gjennemsnittsværdien af faste Eiendomme pr. Skyldmark efter stedfundne Salg udgjorde i Aarene 1896—1900, beregnet efter 1189 Salg, Kr. 1482 pr. Skyldmark, høiest i Vestre Toten, Kr. 1875, og lavest i Vaage, Kr. 1019. I Femaaret 1891—1895 udgjorde den Kr. 1334 pr. Skyldmark.

I det sidste Aar, for hvilket der haves bearbejdet Statistik over de kommunale Finantser, nemlig 1899, udgjorde den i Amtet udlignede Herredsskat tilsammen Kr. 707 709 og Amtsskatten Kr. 279 449, tilsammen Kr. 987 158, som med et Antal af 31 115 Skatydere giver en gennemsnitlig Skat pr. Skatyder af ca. 32 Kr. Denne Skat overstiger den gennemsnitlige Skat pr. Skatyder i Rigets Landdistrikter, som for samme Aar udgjorde ca. 29 Kr. For Aaret 1895 udgjorde Gjennemsnitsskatten i Amtet 29 Kr. pr. Skatyder, medens den for Rigets Landdistrikter i samme Aar udgjorde Kr. 26.

Det til Amtskommunens Udgifter udlignede Beløb udgjorde for 1900 Kr. 298 449.02, hvoraf Kr. 149 000 fordeltes paa Herrederne. Amtskommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af samme Aar Kr. 654 681.35.

Antallet i Amtets Landdistrikt af fattigunderstøttede Hovedpersoner var ifølge den sidste Fattigstatistik, nemlig for Aaret 1899, i dette Aar 3 812 eller 3.46 Pct. af Folkemængden. Det tilsvarende Forhold for samtlige Rigets Bygder var 3.15 Pct. Fattigvæsenets Udgifter var for samme Aar i Amtets Landdistrikt Kr. 284 637 eller Kr. 74.67 for hver understøttet Hovedperson og Kr. 2.58 pr. Indvaaner.

Efter den officielle Statistik var der i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af Aaret 1900: 22 Sparebanker, med et samlet Antal Indskydere af

21 938, hvis samlede Tilgodehavende beløb sig til Kr. 8 941 597. Bankernes samlede Formue udgjorde Kr. 1 359 722 og deres samlede Forvaltningskapital Kr. 10 322 719. Ved Udgangen af 1895 var de tilsvarende Tal henholdsvis 16 957, Kr. 6 607 220, Kr. 1 057 405 og Kr. 7 681 950.

Paa hver Indskyder faldt i 1900 et Tilgodehavende af Kr. 407, i 1895 af Kr. 389. De tilsvarende Gjennemsnitsbeløb for det hele Land var Kr. 456 og Kr. 417. Af Antallet af Indskydere var 80 Pct. Indskydere af Summer under 500 Kr., og disses samlede Indskud udgjorde ca. 20 Pct. af Indskuddenes Sum.

Af Forsikringsindretninger var der i Amtet ved Udgangen af 1900: 18 gjensidige Brandforsikringsindretninger og 6 gjensidige Kreaturforsikringsindretninger. Til Belysning af disses Virksomhed hidrættes følgende Opgave over Forsikringssum etc. ved Udgangen af 1900:

a. Brandforsikringsindretninger:

Fogderier.	Antal.	Forsikringssum 31 December 1900:			Udbetalte Forsikringer i 1900.
		For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	4	5 699 361.00	757 808.00	6 457 169.00	4 327.00
Søndre Gudbrandsdalen ..	4	5 909 838.00	1 559 399.00	7 469 237.00	3 590 00
Toten	2	13 529 195.00	11 567 183.00	25 096 378.00	253.00
Hadeland og Land	3	7 210 712.00	1 730 430.85	17 482 186.85	420.00
		Ikke specificeret: 8 541 044.00			
Valdres	5	3 089 860.00	263 578.00	3 353 438.00	1 405.00
		8 541 044.00		59 858 408.85	9 995.00
Amtet	18	35 438 966 00	15 878 398.85		

b. Husdyrforsikringsindretninger:

Fogderier.	Antal.	Antal forsikrede		Samlet Forsikringssum 31 December 1900.	Udbetalte Erstatninger i 1900.
		Heste.	Kreaturer.		
				Kr.	Kr.
Nordre Gudbrandsdalen ..	2	202	89	71 260.00	535.00
Søndre Gudbrandsdalen ..	-	-	-	-	-
Toten	1	1 214	410	344 700.00	4 825.00
Hadeland og Land	1	721	620	307 324.00	2 738.00
Valdres	2	85	-	29 750.00	150.00
Amtet	6	2 222	1 119	753 034.00	8 248.00

I 1900 udgjorde den gennemsnitlige Dagløn for Husmænd paa Husbondens Kost Kr. 1.04 om Sommeren og 65 Øre om Vinteren. Høiest stod Lønnen i Valdres Fogderi for Sommeren (Kr. 1.60 mod 70 Øre for Vinteren) og i Hadeland og Land for Vinteren (73 Øre mod Kr. 1.05 for Sommeren), lavest i Nordre Gudbrandsdalen for Sommer og Vinter, 67 og 40 Øre.

For andre mandlige Arbeidere paa egen Kost var Daglønnen gennemsnitlig Kr. 2.38 om Sommeren og Kr. 1.72 om Vinteren, og paa Husbondens Kost Kr. 1.40 om Sommeren og 86 Øre om Vinteren.

Sammenlignet med Lønningerne for 1895 sees disse for Husmændenes Vedkommende at være steget med 24 Øre eller 30 Pct. om Sommeren og 11 Øre eller 20 Pct. om Vinteren — paa Husbondens Kost, for andre mandlige Arbeidere paa egen Kost med 34 Øre eller 16.6 Pct. om Sommeren og 28 Øre eller 19 Pct. om Vinteren og paa Husbondens Kost med 20 Øre eller 16.6 Pct. om Sommeren og 18 Øre eller 26 Pct. om Vinteren.

For en Tjenestegut var Aarslønnen i 1900 gennemsnitlig i Penge Kr. 208.50 og for en Tjenestepige Kr. 114 (i 1895 henholdsvis Kr. 177 og Kr. 85), hvortil kommer Værdi af Kost, Logi m. v. gennemsnitlig henholdsvis Kr. 198 og 172. Størst var Lønnen i Valdres Fogderi saavel for Tjenestegutter som Piger, nemlig henholdsvis Kr. 245 og 140, mindst i Nordre Gudbrandsdalen, resp. Kr. 146 og 75.

Af de af Stortinget i 1895 oprettede Jordindkjøbs- og Huslaanefond til Erhvervelse af smaa Selveierbrug og Opførelse af Huse for Arbeidere etc. er i Femaaret tilstaaet Landkommuner inden Amtet henholdsvis Kr. 46 380 og Kr. 98 708, som igjen af Kommunerne er udlaant til henholdsvis 65 og 179 private Laantagere. Laanebeløbenes Fordeling paa de forskjellige Kommuner stiller sig saaledes, som omstaaende Tabel viser.

(Se Tabellen næste Side.)

Desuden er der tilstaaet Gjøvik Kommune et Beløb af Huslaanefondet, stort Kr. 7 300, som er udlaant til 7 private Laantagere.

Af Indholdet af foranstaaende statistiske Oplysninger synes det nærmest at maatte fremgaa, at den økonomiske Tilstand i Almindelighed er gaaet lidt fremad i Femaaret. Den paagaaende betydelige Jernbanebygning i Amtet, som har paabyrdet saavel Amtskommunen som en Flerhed af Herrederne betydelige Udgifter, stiller imidlertid store Krav til Amtets økonomiske Evne. Men det tør haabes, at der ved de bedrede Kommunikationer ogsaa skabes Betingelser for en bedre Udnyttelse af de forskjellige Erhvervsilder. I Nordre Gudbrandsdalen antager Fogden, at den økonomiske Tilstand er gaaet noget tilbage i Femaaret, hvortil de flere daarligere Aar i Fogderiet har bidraget meget. I Hadeland og Land Fogderi antager Fogden med Bestemthed, at den økonomiske

Kommuner.	Det tilstaaede Beløb af:		Antallet af private Laan- tagere	
	Jordindkjøbs- fondet.	Huslaane- fondet.	vedkommende Jordindkjøbs- fondet.	vedkommende Huslaane- fondet.
	Kr.	Kr.		
Nordre Fron	5 000	-	9	-
Faaberg	2 080	-	3	-
Østre Gausdal	2 100	200	4	1
Vardal	12 700	5 500	12	7
Nordre Aurdal	10 000	3 000	17	2
Vestre Slidre	¹⁾ 12 000	²⁾ 2 000	14	3
Østre Slidre	2 500	-	6	-
Ringebu	-	16 617	-	35
Søndre Fron	-	600	-	3
Østre Toten	-	2 800	-	4
Gran	-	11 100	-	16
Brandbu	-	19 975	-	34
Jevnaker	-	7 983	-	11
Lunner	-	2 533	-	5
Søndre Land	-	26 450	-	58
Amtet	46 380	98 708	65	179

¹⁾ Heraf Kr. 1 050 endnu ikke udbetalt ved Udgangen af 1900.

²⁾ Laanet tilstaaet ved Res. af 17 Marts 1896, men endnu ikke udbetalt ved Udgangen af 1900.

Tilstand er gaaet fremad tiltrods for de stigende Skatter og forhøiede Fordringer til Livet. For Arbejderne har Perioden i det hele taget været gunstig.

Udvandringen udgjorde i Femaaret, Byerne medregnet, 2 342 Mennesker eller gennemsnitlig 468 aarlig, alene lidt over Halvparten af Antallet i forrige Femaarsperiode. I Forhold til Amtets samlede Folkemængde udgjorde den 1.1 Pct. og var saaledes lidt mindre procentvis end Udvandringen i Femaaret for det hele Land, der i Forhold til dettes Folkemængde udgjorde ca. 1.5 Pct.

Hvad Ædruelighededen angaar, antages der at have været noget Fremgang.

I Landdistriktet fandtes, foruden Brænderiernes Ret til Partisalg m. v. ingen anden Brændevisrettedighed end den Gausdals og Tonsaasens Sanatorier tilstaaede Ret til Udskjænkning til derværende Reisende og Gjæster. I Aaret

1900 er der meddelt 137 Bevillinger til Øludskjænkning. Disse medførte kun Ret til Udskjænkning til Reisende og faste Gjæster, naar undtages i Herrederne Østre Toten (hvor 5 almindelige Bevillinger) og Faaberg (2).

Sædelighedstilstanden antages at have været omtrent uforandret i Femaaret. Til Oplysning i denne Henseende hidsættes en Opgave over Antallet af uægte Børn, fødte i hvert Herred i Perioderne 1891—1895 og 1896—1900 samt dettes Forhold i Procent til samtlige Levendefødte i Herredet.

I Femaaret er udfærdiget et Antal af 513 Resolutioner om Opfostringsbidrag for uægte Børn, altsaa 103 aarlig i Gjennemsnit. De tilsvarende Tal i forrige Periode var 443 og 88.

Herred.	Levende- fødte 1891—1895.	Uægte Levende- fødte 1891—1895.	Levende- fødte 1896—1900.	Uægte Levende- fødte 1896—1900.	Antal uægte Levendefødte pr. 100 Levendefødte:	
					1891—1895.	1896—1900.
Lesje.....	301	10	300	12	3	4
Dovre.....	270	22	290	16	8	5
Skiaaker.....	308	28	308	21	9	7
Lom.....	373	27	338	24	7	7
Vaage.....	842	98	831	110	11	13
Nordre Fron.....	632	81	672	75	12	11
Nordre Gudbrandsdalen Fogderi.....	2 726	266	2 739	258	9	9
Søndre Fron.....	430	71	419	73	16	17
Ringebu.....	654	76	609	59	11	9.7
Øier.....	519	41	418	26	7	6
Østre Gausdal.....	398	38	368	26	9	7
Vestre Gausdal.....	276	19	330	47	6	14
Faaberg.....	616	60	667	65	9	9.7
Søndre Gudbrandsdalen Fogderi.....	2 893	305	2 811	296	10	10.6
Biri.....	704	43	701	47	6	6.7
Vardal.....	575	29	739	39	5	5
Østre Toten.....	1 196	92	1 114	92	7	8
Vestre Toten.....	1 010	46	1 075	57	4	5
Toten Fogderi.....	3 485	210	3 629	235	6	6.5

Herred.	Levende- fødte 1891—1895.	Uægte Levende- fødte 1891—1895.	Levende- fødte 1896—1900.	Uægte Levende- fødte 1896—1900.	Antal uægte Levendefødte pr. 100 Levendefødte:	
					1891—1895.	1896—1900.
Jevnaker	1 109	57	1 010	57	5	5.6
Lunner						
Gran	1 243	80	803	50	6	6
Brandbu						
Søndre Land	735	61	834	66	8	8
Nordre Land	647	65	637	45	10	7
Hadeland og Land Fogderi	3 734	263	4 302	271	7	6
Søndre Aurdal	652	21	548	16	3	3
Etnedalen	103	3	268	11	2	4
Nordre Aurdal	683	17	577	17	2	3
Vestre Slidre	396	24	352	23	6	6.5
Østre Slidre	306	7	293	14	2	5
Vang	293	13	263	9	4	3.4
Valdres Fogderi	2 433	85	2 301	90	3	3.9
Amtet	15 271	1 129	15 782	1 150	7	7.3
Rigets Bygder	223 017	14 178	226 454	14 837	6	6.5

B. Kjøbstæderne.

Angaaende den økonomiske Tilstand i Amtets Kjøbstæder, Lillehammer og Gjøvik, tillader jeg mig at henvise til de vedlagte Indberetninger af disse Byers Magistrater.

Kristians Amt, 24 August 1903.

Peter Holst.

Beretning

om Købstaden Lillehammers økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Siden jeg den 21 August 1896 afgav min Femaarsberetning for Femaaret 1891—1895, er Lillehammer Folkemængde betydeligt tiltaget. Medens Folkemængden den 1 Januar 1891 udgjorde 1 832 Indvaanere, var Folkemængden den 3 December 1900: 3 108.

Kart over Byen er optaget af Konduktør Krum, og Byens Regulering er bifaldt ved kongelig Resolution af 23 April 1898, i Henhold til Reguleringskommissionens Forslag i Møde den 28 Mai 1897.

Flere nye Gader er anlagte, Navne paa samtlige Gader bestemte og Navnene anførte paa Gadehjørnerne. Til nye Gaders Anlæg, saavel som til Anlæg af Kloaker og Vandlejninger er anvendt temmelig betydelige Beløb, saaledes i Budgettet for 1901 over Kr. 8 000.

I sin Indstilling om Byens Regulering gjorde Reguleringskommissionen opmærksom paa, at Grænserne for Lillehammer By, som er bestemte ved kongelig Resolution af 5 April 1843, var yderst uheldigt valgte, idet disse ikke var bestemte ved rette Linier, hvorimod Grænsen mellem de tilstødende Gaarde tillige skulde danne Grænsen mellem Lillehammer By og Landdistriktet. Da Gjørderne mellem Gaardene var meget uregelmæssige og Skillet mellem dem tildels tvivlsomt, var Følgen, at Grænsen mellem By og Land ogsaa blev uregelmæssig og tildels omtvistet, især imod Syd, — hvilket foranledigede Kommunebestyrelsen til at indgaa med Forestilling til vedkommende Autoriteter om en Udvidelse eller meget mere en Rettelse af Lillehammer Grænser, hvilken Sag nu er under Forhandling i vedkommende Regjeringsdepartement.

Lillehammer By er for Tiden Annex under Faabergs Præstekald, som for Tiden er ledigt. Lillehammer Kommunestyre har imidlertid fundet sig foranlediget til at indgaa med Forestilling om Deling af Kaldet, saaledes at Lillehammer bliver et særskilt Præsteembede, hvilket Byens hurtige Vækst i Folkemængde synes at gjøre ønskeligt. Forhandlinger desangaaende finder for Tiden ogsaa Sted.

Som en Følge af den forøgede Folkemængde, er ogsaa Bebyggelsen bleven betydeligere. Medens Assurancesummen den 31 December 1895 udgjorde for Byafdelingen Kr. 2 160 180 og for Landafdelingen Kr. 70 860, tilsammen Kr. 2 231 040, udgjorde den den 31 December 1900 for Byafdelingen Kr. 3 777 210 og for Landafdelingen..... - 113 950

Kr. 3 891 160

Det ved høieste Resolution af 16 Marts 1895 approberede nye Reglement for Lillehammer Brandkorps har vist sig hensigtsmæssigt. Byens Vandværk er udbedret og Byen er tilstaaet en Nedsættelse i Brandkontingenten af 27 Pct., medens Nedsættelsen tidligere udgjorde 15 Pct.

Flere private Brandassuranceselskaber har her paa Stedet Agenter. Selskaberne tegner Forsikring saavel paa fast, men fornemmelig paa løst Gods.

Det i min forrige Femaarsberetning omhandlede Elektricitetsværk, anlagt i 1894, har vist sig hensigtsmæssigt. Allerede Sommeren 1897 var en Udvidelse af Værket nødvendig, og senere har én større Udvidelse fundet Sted, indtil Kommunen har indløst Elektricitetsværket og fundet det nødvendigt, at anlægge et nyt Værk, som man haaber at have færdigt i Oktober Maaned d. A. Dette nye Anlæg bliver, i Lighed med det gamle, indrettet for Treledersystemet med ligerettet Strøm à 220 Volt Spændingsforskjel mellem Yderledningerne. Lampe-spændingen bliver som før 110 Volt. Anlægget, som faar en samlet Faldhøide af 33.30 m. og en reguleret Vandmængde af ca. 2 cm³, bliver fuldt udbygget paa 1 000 effektive Hestekræfter, nemlig 4 Turbiner med tilhørende Dynamoer, hver paa 250 Hestekræfter. Ledninger for Byens Gadebelysning udgaar direkte fra Værket, saa at Betjeningen kan slukke og tænde samtlige Lamper fra dette. Endvidere bliver der lagt særskilte Kraftledninger for Motordrift, saaat det egentlige Lysledningsnet ikke bliver belastet med disse.

Høsten 1900 blev der for Kristians Amtskommunes Regning opført en ny Sindssygehusafdeling, paa hvilken Anstalt kan forpleies 30 kroniske Sindssyge. Afdelingen er sat i Forbindelse med det paa Lillehammer fra ældre Tid af oprettede Amtssygehus. Det nye Hus er en smuk Anstalt og giver Vidnesbyrd om, hvorledes Sandsen for de Sindssyges Vel staar i Amtet.

Der er paa Lillehammer lagt Plan til Anlæg af et Centralslagteri for Gudbrandsdalen og til et Metalvalseværk, men disse Arbeider er endnu ikke paabegyndte.

Det maa ansees for en stor Vinding for Lillehammer, at de saakaldte Sandvik'ske Samlinger er solgte til Lillehammer, og saaledes forbliver paa Stedet. Tandlæge Sandvik har med sjelden Skjønsmhed, Smag og Ihærdighed i flere Aar samlet Fortidslevninger fra Gudbrandsdalen, bestaaende dels i gamle Bygninger, dels i gamle Husgeraad, Bohave og lignende, som ellers sikkerlig vilde været gaaet tabte. Samlingerne vækker almindelig Interesse ikke blot hos Befolkningen her paa Stedet, men ogsaa hos Fremmede.

Det Høsten 1894 aabnede Jernbaneanlæg fra Hamar til Tretten er senere fuldført til Otta i Sel. Det er ingen Tvivl om, at Jernbaneanlægget har haft en væsentlig Indflydelse paa Lillehammer. Den forøgede Folkemængde og den større Bebyggelse skyldes nemlig for største Delen Jernbaneanlægget. Ved Siden af dette Anlæg har Telegraf- og Telefonvæsenet bidraget særdeles meget til at fjerne de Ulemper, som saa stærkt følte paa Grund af manglende tidsmæssige Samfærselesmidler. De Næringsdrivende her paa Stedet, og især de Handlende, har dog vistnok maattet anlægge sin Bedrift paa en noget anden Maade. Den lettere Adgang, som Landbefolkningen nu har til at søge fremmede Markeder, baade for Indkjøb og for Salg, har bevirket, at Landmanden ikke behøver at søge den nærmeste Kjøbstad, men der, hvor Omsætningen viser sig fordelagtigst. Denne Omstændighed har muligens tildels virket noget forstyrrende paa de tilvante Forholde her paa Stedet; men det tør antages, at dette kun har været forbigaaende. Lillehammer Handelsforening har udtalt, at Forretningsforholdene her paa Stedet synes at være trygge, i jevn og solid Fremgang. Trods der i Femaaret har været startet adskillige nye Forretninger, har der her været faa eller ingen Konkurs, og det solide Grundlag, hvorpaa man i Lillehammer forhen har bygget sine Forretninger, synes saaledes fremdeles at være holdt af Byens Handelsstand.

Byens Haandværkere formenes i det hele at have arbejdet under noget heldigere Vilkaar. Enkelte er anseede for mere end almindelig dygtige.

Arbejdsklassens Kaar antages i Femaaret at være adskilligt forbedret, som en Følge af den stigende Arbejds løn. Det skal endog have været forbundet med Vanskeligheder at skaffe den fornødne Arbejdshjælp. Den sædvanlige Dagløn har udgjort Kr. 3.00 og for Kvinder omtrent det halve, paa egen Kost.

Mangel paa Tjenere af begge Kjøen har ogsaa vist sig her paa Stedet, naagtet Tjenerlønnen er steget temmelig betydeligt. Grunden dertil ligger formentlig i, at mange ønsker at drage ind til Kristiania, hvor Lønnen er endnu høiere, og tildels ogsaa i, at Flere foretrækker at forsøge sig i andre Livsstillinger.

Den økonomiske Stilling er i det hele taget meget god. Meget sjelden finder Gjældsinddrivelse og Exekutioner Sted, og de sidste derhos angaaende smaa Beløb.

Med Hensyn til Skatteligningen udviser Femaaret følgende Tal:

	Indtægt.	Skatøre.	Skattebeløb.
1896.....	Kr. 840 020	6.6297	Kr. 31 661.74
1897.....	- 899 020	6.2181	- 31 276.98
1898.....	- 944 120	6.32246	- 33 350.40
1899.....	- 1 007 355	5.81774	- 33 333.49
1900.....	- 1 078 887	6.5674	- 40 627.83

	Antagen Formue.	Skatere.	Skattebeløb paa Formue.
1896.....	Kr. 3 866 700	à Kr. 1.32.5 pr. 1 000	Kr. 5 125.77
1897.....	- 3 927 400	- - 1.24.5	- 4 884.12
1898.....	- 4 005 700	- - 1.26.5	- 5 065.20
1899.....	- 4 530 200	- - 1.16.5	- 5 271.11
1900.....	- 4 739 700	- - 1.31.5	- 6 225.50

Byens Gjæld var ved Udgangen af:

1896.....	Kr. 122 650
1897.....	- 135 400
1898.....	- 147 300
1899.....	- 151 200
1900.....	- 165 100

Den voksende Folkemængde og den tiltagende Bebyggelse har bidraget til de voksende Budgetter. En Stigen af Udgiftsbudgettet er forresten at forudse som en nuundgaaelig Følge af de større Krav, som Omstændighederne med større eller mindre Ret medfører.

Byens Fattigbudget er ikke mere betyngtet nu, end det var, da Byens Befolkning var saa meget mindre. Der har indtruffet oftere Tilfælde, hvor Folk fra Landdistrikterne har flyttet ind til Lillehammer, fordi Byen har været anset for at understøtte sine Fattige rundeligere end Landet. Denne Omstændighed har foraarsaget Fattigforstanderen adskilligt Besvær; men den ved Lov paabudne Pligt at melde sin Ankomst til det fremmede Sted vil lette Besværet.

Ædruelighedstilstanden her paa Stedet er fremdeles i Fremgang. Brændevins-samlaget bestaar fremdeles, og er ene berettiget til Udskjækning af Spirituosa, dog har en Hoteleier gennem Samlaget under visse Betingelser Adgang til at udskjænke Spirituosa. Samlagets Omsætning i Femaaret har været:

i. 1896:	55 695 Liter og Afgiften	Kr. 13 301.14.
- 1897:	63 623 — ,	Statsskassens Andel Kr. 10 587 29, Kommunens 2 585.82;
- 1898:	70 493 — ,	— « 14 891.69, — 4 756.63;
- 1899:	81 795 — ,	— « 22 673.20, — 4 529.12;
- 1900:	91 743 — ,	— « 29 681 65, — 5 730 81.

Adgang til Smaasalgs af Vin, Mjød og Cider maa ligesom tidligere ikke finde Sted uden Bevilling, og Udskjækning maa ikke ske efter Klokkeren 5 Eftermiddag Dagen før Søn- og Helligdage og indtil den paafølgende Virkedags Morgen. Kommunebestyrelsen er for Tiden betænkt paa at lade oprette Øl-samlag og i Forbindelse dermed Ophævelse af alle personlige Udskjækningssteder, men endelig Beslutning desangaaende er endnu ikke truffet.

I Byen findes der 3 Afholdsforeninger med god Tilslutning.

Fabrikdriften staar omtrent i samme Stilling som i min tidligere Indberetning meddelt. Ved enkelte Fabriker har dog Udvidelser og Forbedringer fundet Sted. Først og fremst maa nævnes Mesna Brug, hvis hovedsagelige Bedrift er Tilvirkning af Agerdyrkningsredskaber, og som fremdeles har god Søgning. Den saakaldte Gudbrandsdalens Uldvarefabrik gjør formentlig ogsaa gode Forretninger, ligesaa det saakaldte Nymo Brug, som indkøber og skjærer Trælast, samt befatter sig med forskjelligt Bygningsarbeide. Det samme gjælder om Lillehammer Dampsag & Høvleri, hvis Bygninger ligger paa Landets Grund, men som har Kontor i Byen. Hersougs Frørenseri, Ben- og Barkemølle gjør formentlig ogsaa gode Forretninger; G. Larsens Pibefabrik er ogsaa vel anseet. Et her paa Stedet værende Møllebrug er indkøbt af et Aktieselskab, der har gjort gennemgribende Forandringer ved Bruget.

I Rigsforsikringsanstalten har været forsikret:

i 1896.....	28	Bedrifter,	Præmie	Kr. 2 149
- 1897.....	27	—	—	2 014
- 1898.....	26	—	—	2 166
- 1899.....	29	—	—	2 491
- 1900.....	38	—	—	3 141

Lillehammer har følgende Bankforretninger:

1) Norges Banks Afdeling:

I de forløbne 5 Aar har i Afdelingen til Disposition været stillet Kr. 900 000, hvilken Sum i Aaret 1900 midlertidigen er forøget til Kr. 1 200 000. Paa Folio indestod ved Udgangen af 1896: Kr. 218 337.95, ved Udgangen af 1897: Kr. 145 231.98, ved Udgangen af 1898: Kr. 148 473.83, ved Udgangen af 1899: Kr. 437 684.16 og ved Udgangen af 1900: Kr. 96 884.09; saaledes at der ialt havdes til Disposition for 1896: Kr. 1 118 337.95, for 1897: Kr. 1 045 231.98, for 1898: Kr. 1 048 473.83, for 1899: Kr. 1 337 684.16 og for 1900: Kr. 1 296 884.09; medens der var udlaant 31 December 1896: Kr. 1 140 286.98, i 1897: Kr. 899 382.62, i 1898: Kr. 922 416.98, i 1899: Kr. 1 103 185.00 og i 1900: Kr. 1 272 289.00. Indtægten af Renter og Diskontopræmie udgjorde for 1896: Kr. 46 618.97, for 1897: Kr. 46 099.28, for 1898: Kr. 40 152.94, for 1899: Kr. 58 286.73 og for 1900: Kr. 75 526.71. Diskontopræmien var i 1896: fra $3\frac{1}{2}$ —5 Pct., i 1897: 5 à $4\frac{1}{2}$ Pct., i 1898: 4— $5\frac{1}{2}$ Pct., i 1899: 5— $6\frac{1}{2}$ Pct. og i 1900: $6\frac{1}{2}$ Pct. Der var udlaant paa Vexler 31 December 1900: Kr. 738 577.00; paa Vexelobligationer Kr. 237 840.00; paa Pantobligationer Kr. 293 065.00; udestaaende Boer Kr. 2 807.00, tilsammen Kr. 1 272 289.00.

2) Lillehammer Sparebank havde under Forvaltning i 1896: Kr. 2 512 763.03, i 1897: Kr. 2 718 291.53, i 1898: Kr. 2 992 934.81, i

1899: Kr. 3 314 186.46 og i 1900: Kr. 3 871 099.57. Bankens egen Formue udgjorde i 1896: Kr. 383 507.83, i 1897: Kr. 406 250.49, i 1898: Kr. 431 189.90, i 1899: Kr. 434 452.04 og i 1900: Kr. 449 697.93. Den 31 December 1900 havde 4 945 Indskydere tilgode Kr. 3 393 401.64, og Sparebankens egen Formue udgjorde Kr. 449 697.93, tilsammen Kr. 3 843 099.57. Indskudsrenten har været i 1896: fra $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ Pct., i 1897: $3\frac{1}{2}$ Pct., i 1898: fra $3\frac{1}{2}$ —5 Pct., i 1899: fra 4—5 Pct. og i 1900: $5\frac{1}{2}$ Pct. Udlaansrenten har varieret mellem $3\frac{1}{2}$ og 5 Pct. i 1896, mellem 4 og $5\frac{1}{2}$ Pct. i 1897, mellem $4\frac{1}{2}$ og $5\frac{1}{2}$ Pct. i 1898, mellem $5\frac{1}{2}$ og $6\frac{1}{2}$ Pct. i 1899 og $6\frac{1}{2}$ Pct. i 1900. Vexelobligationsrenten har varieret mellem 4 og 7 Pct. i 1899 og været 7 Pct. i hele Aaret 1900. Pantelaansrenten har været 4 Pct. i Begyndelsen af 1896, senere $4\frac{1}{2}$ Pct.; i 1897: 5 Pct. og senere 5 Pct.

3) Faaberg Sparebank havde til Forvaltning i 1896: Kr. 774 968.18, i 1897: Kr. 817 885.23, i 1898: Kr. 1 008 735.15, i 1899: Kr. 1 095 192.12, i 1900: Kr. 1 251 351.63. Den 31 December 1900 havde 2 221 Indskydere tilgode Kr. 1 125 973.70, medens Sparebankens Formue udgjorde Kr. 125 377.93, tilsammen Kr. 1 251 351.63. Indskudsrenten har varieret fra 3 Pct. i 1896 til $5\frac{1}{2}$ Pct. ved Udgangen af Aaret 1900. Udlaansrenten har varieret mellem 4 Pct. og 7 Pct. den 31 December 1900. Pantelaansrenten har varieret mellem 4 og 5 Pct. Der udestod ved Udgangen af 1900 paa Vexelobligationer: Kr. 699 798.94; paa Vexler: Kr. 296 653.97; paa Pantobligationer: Kr. 143 756.00 og paa Kommuneobligationer: Kr. 27 000.00.

Lillehammer Gymnasium ophørte at være offentlig Skole, idet Gymnasiet i Aaret 1900 blev omdannet til kommunalt, med Tilskud af Statskassen. Elevantallet har i de forløbne 5 Aar: 1896—1900, været gennemsnitlig 98 (høieste Antal 111; laveste 80). Herved er at bemærke, at i Femaaret er, som Følge af den nye Skolelov, den gamle Skoles 2 nederste Klasser nedlagte. Gutternes Antal har gennemsnitlig været 60 Pct., Pigerne 40 Pct. Indenbys Elever har gennemsnitlig været 66 Pct. og udenbys 34 Pct. Lærernes Antal har været 12, deraf 2 Klasselærere, 1 Inspectrice, 2 Timelærere og 1 Timelærerinde. Efterat Gymnasiet var gaaet over til kommunalt, er Elevantallet forøget til omtrent 120.

Elevantallet i Folkeskolen har i 1896 været 276, i 1897: 283, i 1898: 293, i 1899: 307 og i 1900: 333. Folkeskolen har 1 April 1899 udskrevet Elever fra 5te Klasse til Middelskolens 1ste Klasse. Lærerpersonalet er forøget med 3 nye Lærerinder. Skolesøgningen har været god og Forsømmelserne sjældne. Disciplin og Orden har ligeledes været god. Lønningsregulativet har i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring, med Undtagelse af at Vagtmesterens Løn er forhøiet. Et nyt og for Lærere og Lærerinder

gunstigere Lønningsregulativ er nu vedtaget af Kommunestyrelsen, men endnu ikke traadt i Kraft. Skolelæge er antaget fra 1900 af. Skolekjakken er sat i Gang fra Høsten 1899. Opførelse af ny Skolebygning ved Siden af den gamle er besluttet i Aaret 1900 og allerede paabegyndt.

Lillehammer er almindelig bekjendt som et sundt og behageligt Opholdssted. Lillehammer og Omegn besøges hver Sommer af udenbysboende Folk, som i det behagelige Klimat, under de smukke Naturomgivelser søger Rekreation efter Opholdet i de større Byer i den øvrige Del af Aaret. Lillehammer var for nogle Aar siden et billigt Levested, men er nu et efter vore Forhold kostbart Levested, hvortil bl. a. Tilstrømningen af Fremmede ikke bidrager saa ganske lidet. Der er gjort adskilligt til Byens Forskjønnelse, bl. a. ved Udlægning af enkelte Partier i Byen til Parker m. v. «Selskabet for Byens Vel» har gjort meget og fortjenstfuldt Arbejde i denne Retning. I Byens Nærhed ligger de naturskønne Mesnafosser. En Sag, som formentlig burde være Gjenstand for nærmere Overveielse, er, om der ikke ved Oparbejdelse af hensigtsmæssige Veie kunde gives Tilreisende lettere Adgang til Omegnens naturskønne Partier.

Lillehammer den 2 September 1901.

Mejdell.

Beretning

om Kjøbstaden Gjøviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

I den forløbne Femaarsperiode er Byen gaaet fremad paa alle Omraader i en Grad som ingensinde før. Jeg tror endog, at man ikke i Landet lettelig skal kunne fremvise Sidestykke. En væsentlig Aarsag til denne Fremgang maa antagelig tilskrives Jernbanebygningen, der begyndte i Femaaret og fremdeles holder paa.

De daarlige Tider, der i Slutningen af Perioden indtraadte over det hele Land, har selvfølgelig været mærkbare ogsaa heroppe, men jeg tror, at Virkningerne her har været mindre end de fleste andre Steder. Det maa antages, at der i Byen i det store og hele er sunde Forretningsforholde.

Efter den almindelige Folketælling i December 1900 udgjorde Byens
Indvaanertal 3 115
og ved det kommunale Mandtal i September 1895 1 920

Altsaa en Forøgelse fra September 1895—December 1900 af 1 195
Individer. — Ved det kommunale Mandtal 1901 er Indvaanertallet 3 170.

Gaardenes Antal var ved Udgangen af 1900..... 186
 medens Antallet ved Udgangen af 1895 var 120

Altsaa tilkommet i Femaaret 66

Byens samtlige Gaarde er paa en nær assurede i Landets almindelige
 Brandforsikringsindretning.

Ved Udgangen af 1900 for Kr. 3 948 000
 - - - 1895 - - 1 875 390

Altsaa forøget i Femaaret med Kr. 2 072 610

I Byen virker Agenter for flere — antagelig 18 — private Brand-
 forsikringselskaber, der overtager Forsikring af saavel fast som løst Gods —
 fornemmelig dog paa det sidste.

Totalsummen af Skatteligningen var:

Byskat 1896:

Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Formuesskat.	Indtægtsskat.	Samlet Skat.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1 629 500.00	667 300.00	304 080.00	2 444.25	24 419.60	26 863.85

Byskat 1900:

2 966 000.00	1 074 900.00	472 830.00	4 449.00	38 852.70	43 301.70
--------------	--------------	------------	----------	-----------	-----------

Statsskat 1895/96:

1 517 800.00	391 472.00	273 480.00	7 656.60		7 656.60
--------------	------------	------------	----------	--	----------

Statsskat 1900/01:

2 911 525.00	590 300.00	388 060.00	970.80		10 352.20	11 323.00
--------------	------------	------------	--------	--	-----------	-----------

De faste Eiendommens Taxtsum for 1900 var Kr. 3 938 500. Den
 paa samme faldende Eiendomsskat var for s. A. efter Kr. 1.50 pr. 1 000 Kroners
 Taxtsum Kr. 5 907.75.

Gjøviks Folkeskole havde 1 Januar 1896 270 Elever fordelt paa
 11 Klasser med 3 Lærere og 7 Lærerinder foruden Inspektøren, der var ansat
 som Lærer ved den fra Begyndelsen af Skoleaaret 1895/96 oprettede Fortsættelses-
 skole, i hvilken der pr. 1 Januar 1896 var 6 Elever. Antallet af Elever er i
 Femaaret øget jevnt, saaat der ved Udgangen af Aaret 1900 var 16 Klasser
 (deraf en for særskilt Undervisning i Henhold til Skolelovens §§ 6 og 7) med
 tilsammen 421 Elever, 6 Lærere og 9 Lærerinder, foruden Inspektøren, der fra
 Oktober 1898 tillige ansattes som Bestyrer af den paa Folkeskolen byggede
 2-aarige kommunale høiere Almenskole. Fortsættelsesskolen havde i December
 1900 9 Elever.

Ved Gjøvik Middelskole (kommunale høiere Almenskole) var der i 1ste Kvartal 1896 21 Elever fordelt paa 3 Klasser og med 2 Lærere (iberegnet Bestyrer) og 1 Lærerinde (2 af Folkeskolens Lærere var Timelærere i Sang og Gymnastik).

Fra Begyndelsen af Skoleaaret 1897/98 forberededes Overgangen til en 2-aarig Middelskole, bygget paa Folkeskolens 7de Klasse, idet nederste Middelskoleklasse undervistes efter en Plan, der tilsigtede, at dens Elever kunde gaa sammen med de Elever, der fra Folkeskolens 7de Klasse vilde gaa over i Middelskolen ved Begyndelsen af Skoleaaret 1898/99.

Fra Begyndelsen af det sidste Skoleaar ordnedes dernæst Middelskolen som 2-aarig, bygget paa Folkeskolens 7de Klasse (med frivillig Undervisning fra 4de Klasse af).

Fra denne Tid har Middelskolen havt 2 faste Lærere, medens flere af Folkeskolens Lærerpersonele har undervist ogsaa i Middelskolen. Ved Udgangen af 1900 havde Middelskolen 19 Elever. Den private Skole er flyttet udenfor Gjøvik, og forbereder til Middelskolen.

Kommunens Tilskud til Folkeskolen er i Femaaret steget fra Kr. 10 598.15 til Kr. 15 798.34. For Middelskolen er Tilskuddet steget fra Kr. 1 505.00 til Kr. 2 704.92.

Det har vist sig, at Skolelokalerne ikke kunde rumme Øgningen af Elevantallet, hvorfor man har været nødt til at leie Klasseværelser i flere af de omkring Skolen liggende Gaarde. At dette er en mangelfuld Ordning maa indrømmes, og Kommunen har derfor allerede forberedt Opførelse af en ny tidsmæssig Skolebygning. Murarbeidet paa denne kan dog antagelig ikke paa-begyndes før Vaaren 1902.

Byens Fattigbudget er i Femaaret steget fra 3 906 Kroner til 5 000 Kroner.

I Perioden har tilsammen 305 Personer (Hovedpersoner) nydt Understøttelse. Understøttelsesmaaden har væsentlig været vedvarende Pengeunderstøttelse, og Aarsagen til Trangen: Alderdomssvaghed, Sygdom, Forsørgerens Død o. s. v. Drikfældighed og Dovenskab har i enkelte Tilfælde forarsaget Understøttelsen.

Byen har Anledning til at kunne faa Fattige indsat paa «Den Kauffeldtske Stiftelse», der er givet Vardals og Gjøviks Kommuner som Fællesejendom.

Lønnen for Tjenere og Arbeidere har været god, og disse Samfundsklasser har derfor været heldigt stillede i Femaaret. Særlig maa dette siges for Fabrikarbeidernes Vedkommende.

Sundhedstilstanden maa i det hele betegnes som god. Dødeligheden har kun i mindre Grad været forøget af smitsomme Sygdomme af epidemisk Art. Af Skarlagensfeber har der i Femaaret været et Par Tilfælde.

Differi har vistnok af og til optraadt, men altid i en særdeles mild Grad. Den aarlig tilbagevendende Influenza har i Femaaret været betydelig mindre ondartet end i forrige Periode. 18 à 20 Pct. af Dødsfaldene skyldes Tuberkulose.

Gjøviks Samlag, der fra den 1 Januar 1896 blev nedlagt, er i Femaaret bestemt oprettet igjen, og det begyndte sin Virksomhed 2 Januar 1901. I den Tid, da man ikke havde Samlaget, tog Salg af billig Vin et stort Opsving, og dette i Forbindelse med at de, der vilde købe Brændevin, stadig kunde faa dette paa Lillehammer eller Hamar, var antagelig Aarsag til at Samlaget igjen blev oprettet.

De Handlendes Antal er øget betydelig i Femaaret. Omsætning og Forbrug antages imidlertid ikke at være øget i tilsvarende Grad, og der har derfor i Perioden fundet endel Betalingsindstillinger og Konkurser Sted. Særlig er dette blandt de yngre Handelsmænd. Som medvirkende Aarsag hertil kan muligens bemærkes den omtrent uindskrænkede Adgang for Alle og Enhver til uden nogensomhelst Kyndighed og mange Gange uden Driftskapital at faa sig meddelt Handelsborgerskab.

Byen synes at have tabt noget af sit naturlige Opland, hvilket maa tilskrives mangelfulde Kommunikationer. Dette Forhold vil der forhaabentlig blive rettet paa ved Jernbanens Ankomst. Et Dampskib, der agtes bygget og sat i Rute mellem Gjøvik og de nærmeste Bygder langs Mjøsen, vil muligens ogsaa kunne bidrage noget hertil.

«Gjøviks Handelsforening» er oprettet Høsten 1900.

Ret til Salg og Udskjænkning af Øl, Mjød, Vin og Cider er tildelt 5 Personer mod aarlig at betale til Kommunekassen 1 200 Kroner hver.

Antallet af Haandværkere er i Femaaret øget adskillig, hvorhos elektrisk Kraft anvendes i flere af Værkstederne.

Ved Udgangen af Aaret 1900 var følgende Fabriker og Brug i Drift i Gjøvik:

1. F. Fischers Dampsag & Høvleri,
2. M. A. Andersen Wangs Sag og Høvleri,
3. Nedre Gjøvik Gaards Sag og Høvleri,
4. —«— Mølle,
5. Otto Haugoms Trævarefabrik,
6. Holmen Brænderi,
7. Holmen Brænderis Mølle,
8. Gjøviks Støberi & mekaniske Værksted,
9. Hunton Brug: Træsliberi og Trædreieri,
10. G. O. Skjellaugs Vognfabrik,

11. H. H. Lingjerdens Vognfabrik,
12. S. Westgaards Mineralvandfabrik,
13. Edv. Sandvolds Trævarefabrik,
14. Mineralvandfabriken «Stjernen»,
15. P. Olsens Trævarefabrik,
16. O. Qvammes Dampfarveri,
17. A. Hansens Dampfarveri,
18. F. Hennigs Dampfarveri,
19. Gjøvik Sæbefabrik,
20. H. B. Falks Kaabefabrik,
21. S. Rings Kaabefabrik.

Fabrikdriften er i Femaaret gaaet jevnt fremad.

Gjøvik Sparebanks Forvaltningskapital udgjorde ved Udgangen af 1900.....	Kr. 1 833 319.51
ved Udgangen af 1895.....	- 1 197 064.00

Altsaa forøget med Kr. 636 255.51

Banken eiede ved Udgangen af Aaret 1900	Kr. 130 827.13
31 December 1895 var Bankens eget Fond.....	- 77 729.00

Forøget med Kr. 53 098.13

I Femaaret er stiftet Gjøviks og Oplands Kreditbank med en Aktiekapital af Kr. 400 000.00 fordelt paa 800 Aktier à Kr. 500.00. Halvdelen af denne Grundkapital skulde indbetales.

Det antages, at begge Bankinstituter har virket til Held for Distriktet.

I Femaaret er besluttet oprettet Afdeling af Norges Bank for Vestoplandene med Sæde paa Gjøvik. Denne Bank antages at kunne begynde sin Virksomhed i Aaret 1902.

I Aaret 1899 oprettedes «Aktieselskabet Den Norske Handelsstald» i Gjøvik. Selskabet eier en større, tidsmæssig Stald med Bolig for Bestyrer og Personale. Senere er der i Tilslutning til Stalden opført et Ridehus for 2 Storvolter. Ved Etablisementet er der oprettet en Kjøre- og Rideskole for 6 Elever. Denne Skole har Tilskud af «Selskabet for Norges Vel».

I økonomisk Henseende har Stalden ikke arbeidet under gunstige Vilkaar, og det er derfor Tale om at afhænde Bygningerne m. m. til det Offentlige til Remonteskole eller lignende.

Der er i Femaaret afhændet tilsammen 164 faste Eiendomme til et samlet Beløb af Kr. 1 347 486.00. Priserne gik fra Begyndelsen af Femaaret jevnt opad, indtil Aaret 1899, da der blev nogen Stillestaaen og vel mulig nogen Nedgang. Senere kan man ikke egentlig sige, at Priserne paa faste Eiendomme er gaaet yderligere ned, men Salg er vanskeligere.

Der har i Femaaret været 5 Tvangsauktioner over fast Gods for samlet Beløb Kr. 24 035.00 og 20 Tvangsauktioner over Løsøre til samlet Beløb Kr. 5 865.00. Der er i samme Tidsrum thinglæst tilsammen 408 Panteheftelser for samlet Beløb Kr. 1 910 048.00. Aflæste Panteheftelser har tilsammen været 135 med samlet Beløb Kr. 347 844.00. I Perioden er der af Kæmneren afholdt 994 Udpantningsforretninger for Kommuneskatter for samlet Beløb Kr. 53 309 94, og af Fogden 321 Udpantninger for samlet Beløb Kr. 8 614.35. Af samme er derhos afholdt 135 Exekutioner for samlet Beløb Kr. 57 988.20.

Efterat Hoved-Jernbanen i Femaaret solgte sin her i Byen beliggende Brygge med tilhørende Tomter m. v. til Gjøvik Kommune, har Bryggen været udleiet til en Privatmand. Godstrafiken er i Femaaret øget i en slig Grad, at Godsskibene til enkelte Tider ikke magtede at udføre Transporten, og Skibene var derfor nødte til at lade Varer ligge over. Passagertrafiken er ogsaa steget fra Aar til Aar.

I Aaret 1896 indkjøbtes et omtrent 400 m. fra Gjøvik Byes Grænse beliggende 15¹/₂ m. høit Vandfald i Hunnselven for hel Vandføring. Vandfaldet betaltes med 70 000 Kroner og er anvendt til Opførelse af et Elektricitetsværk for Gjøvik. Dette besluttedes derefter anlagt, og Arbejdet overlodes for den elektriske Del til Elektrisk Bureau i Kristiania og for Turbinanlæggets Vedkommende til Kværner Brug. I Aaret 1897 var Værket i drivbar Stand med 2 Turbiner hver paa 100 effektive Hestekræfter, 4 Dynamomaskiner hver paa 220 Ampère og 135 Volt, 4 overjordiske Kobberkabler 19 × 3 og 2 Do. 19 × 2 mm. udgjørende Ledningsnettet til Byen. Treledet System er anvendt. Sommeren 1899 foretoges en større Udvidelse af Værket. Kværner Brug i Kristiania leverede da en Turbin paa 240 effektive Hestekræfter og Elektrisk Bureau 2 Dynamomaskiner hver paa 450 Ampère og 135 Volt, 2 Kabler 19 × 3 og 2 Do. 19 × 2 mm. Kablerne blev oplagte efter en ny Linie, saa Ledningsnettet nu danner en Ringledning. Paa Kraftledningen er installeret 14 Stkr. mindre Motorer, der leverer Drivkraft til Maskinerier for Industri og Haandværksdrift og desforuden til en større Motor paa 100 Ampère, der driver det i Femaaret anlagte Pumpeværk til Overføring af Vand fra Mjøsen til Gjøviks Vandværks Bassin. Lysledningen har ca. 170 Abonenter med ca. 2 000 Stkr. Glødelamper og 4 Buelamper à 600 Normallys. Derhos er der til Gadebelysning anvendt 26 Stkr. Buelamper à 1 000 Normallys. Hele Anlæggets Kostende nu er ca. 190 000 Kroner.

Gjøviks Brandkorps bestod 31 December 1900 af 1 Brandinspektør (Stadsingeniøren), 1 Brandmester, 4 Formænd og 12 faste Mandskaber samt 24 Mand Reserve. Hertil kommer 403 Mand inddelt i 5 Borgerkorps med 5 Kommandører og Assistenten. Disse udnævnes af Brandinspektøren. Der findes 4 Brandstationer, hvoraf den ene er Hovedstation med Vagt om Natten. Paa hver af Stationerne forefindes 1 Slangevogn med ca. 150 m. Slange, 1 Stænder, 2 Straalerør samt nødvendigt Værktøi etc. Til hver Vogn hører

1 Formand, 3 faste Brandmandskaber samt 9 Reservemandskaber, der har den samme Øvelse som de faste, og som i Ildebrandstilfælde rykker ud samtidig med de faste Brandmandskaber. Ved en Udrykning vil man saaledes kunne disponere over 52 Mand foruden 1 Brandmester. Af Materiel haves: 7 Vandstændere, 11 Straalerør, 4 Slangevogne, 2 store Haandsprøiter, 2 360 m. Slange, 200 m² Brandseil. Lønningerne til Brandvæsenet udgjør 4 730 Kr.

Gjøvik har to Vandbassiner for Vandledningen, nemlig et, der rummer 27 500 m³, og et paa 2 500 m³. Bassinerne ligger ca. 1 km. fra Byens Grænse og ca. 70 m. over Mjøsens Middelvandstand. Nederst i Byen er Vandtrykket paa Ledningen 90 Ø pr. \square " og intetsteds under 30 Ø . For at sikre Byen Vand ogsaa i længere Tørkeperioder er det før omhandlede P u m p e v æ r k anlagt. Det kan levere 75 000 Liter Vand pr. Time direkte ind i Ledningen. Dette Anlæg koster ca. Kr. 40 000. Rørnettets Længde var pr. 31 December 1896 3 696 m. og den 31 December 1900 5 275 m. Den 31 December 1900 forefandtes 51 Brandkummer, 51 Brandventiler og 63 Stopventiler.

Vandtilførselen har i det hele været tilstrækkelig.

Gadenettet er siden 1895 udydet med 3 320 m.

Der er siden 1890 opført 119 Vaaningshuse (Udhuse ikke medregnet). Husene, der for det meste er byggede af Træ, er godt vedligeholdte.

Der har i Femaaret været et Par mindre Ildebrande. Vandværket, Redskaberne og Mandskaberne arbejdede med disse upaaklageligt.

Efter længere Tids Betænkninger angaaende Linievalget for Jernbaneanlægget Kristiania—Gjøvik inden Byens Grænser blev man endelig staaende ved den saakaldte «nedre Linie», der passerer Hummelven omtrent midtvejs mellem den tidligere Bro over Elven og Mjøsen. Ved Valget af denne Linie er det nødvendigt at foretage en hel Del Opfyldningsarbejde, og da Grusen hertil kan tages inden Byens Grænser, er der i Perioden foretaget en hel Del Gravninger og Planeringer i Byen. Herved er Byens Udseende meget forandret og Gravningerne paagaar fremdeles, saa Byen, naar Banelegemet bliver færdigt, ikke vil være let at kjende igjen. Byens Tilskud til Jernbanen vil antagelig komme til at dreie sig om 160 à 200 000 Kroner. Det kontante Bidrag til Banen er Kr. 75 000. Grundafstaaelsen bliver ved Valget af den nedre Linie noget billigere for Byen, men kan ikke nu opgives. Man haaber, at Anlægget vil kunne være færdigt omkring Høsten 1902.

I Aarene 1896—1900 er der i Gjøvik født henholdsvis:

1896.....	61,	hvoraf	3	uægte,
1897.....	94,	—	4	—
1898.....	107,	—	9	—
1899.....	120,	—	8	—
1900.....	124,	—	6	—

Som det heraf vil sees, er Forholdet af uægte Fødsler saa nogenlunde lige gennem Aarene, og man maa, hvis Sædelighed og Moral skal maales herefter, sige, at Forholdet hverken har forværret eller bedret sig.

Drukkenskab antages ikke at være værre her end andre Steder, og naar Antallet af Natarrestanter for Drukkenskab maa siges at være noksaa stort, saa kan dette muligens have sin Aarsag deri, at Stedet er Gjennemgangspunkt for en hel Del af de Slags Mennesker, der lever paa Landeveien som «Geseller», hvorhos der i Byen og nærmeste Omegn findes en ikke saa liden fast Stok af Personer med Hang til Drukkenskab, og som Politiet stadig maa drages med.

Gjøvik Magistrat, 26 Oktober 1901.

A. Nærup.

VI.

Buskerud Amt.

Underdanigst Beretning

om Buskerud Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1896—1900.

Amtets Udstrækning og Folkemængde.

Amtets Fladeindhold har siden 1895 ingen Forandring undergaaet. Det udgjør efter nyeste Maalinger 14 816.83 km², hvoraf Landdistriktet indtager 14 745.52 km² og Amtets 4 Byer tilsammen 71.31 km².

Af Landdistriktets Fladeindhold er ca. 600 km² optaget af Ager og Eng og ca. 4 950 km² skogbevokset, medens Resten, ca. 9 200 km² eller over $\frac{3}{5}$ af det hele Areal, er udyrket Mark, Myr, Indsjø eller Fjeld.

Den samlede tilstedeværende Folkemængde udgjorde pr. 1 Januar 1891 105 203, hvoraf paa Landdistriktet kom 77 534 og paa Byerne 27 669. Efter den sidste Folketælling 3 December 1900 udgjorde Folkemængden 112 743, hvoraf i Landdistriktet 81 500 og i Byerne 31 243. Den stedfundne Forøgelse af Folkemængden udgjør saaledes 7 540, hvoraf 3 966 falder paa Landdistriktet og 3 574 paa Byerne.

Folkemængden i de enkelte Byer og Herreder var:

Byer og Herreder.	1891.	1900.	Forøgelse (+) eller For- mindskelse (-).
Drammen	20 437	23 153	+ 2 716
Kongsberg	5 291	5 696	+ 405
Hønefoss	1 505	2 005	+ 500
Holmsbu	436	389	÷ 47
Hurum	2 634	3 085	+ 451
Røken	3 447	4 015	+ 568
Lier	7 710	8 207	+ 497
Nedre Eker	3 510	4 671	+ 1 161
Øvre Eker	7 491	7 676	+ 185
Modum	7 918	8 985	+ 1 067
Sigdal ¹⁾	6 118	6 164	+ 46
Norderhov	7 906	8 468	+ 562
Hole	3 683	3 452	÷ 231
Aadalen	2 586	2 923	+ 337
Nes	3 708	3 733	+ 25
Gol } Hemsedal }	3 895 ²⁾	2 195	} ÷ 282
		1 418	
Aal	3 470	3 320	÷ 150
Hol	1 907	1 845	÷ 62
Sandsvør	4 671	4 892	+ 221
Flesberg	2 381	2 146	÷ 235
Rollag	1 543	1 390	÷ 153
Nore ¹⁾	2 956	2 915	÷ 41

Folkemængden inden de tidligere Fogderier³⁾ stiller sig saaledes:

Fogderier.	1891.	1900.	Forøgelse (+) eller For- mindskelse (-).
Buskerud Fogderi ¹⁾	39 264	43 192	+ 3 928
Ringerike —	14 175	14 843	+ 668
Hallingdal —	12 980	12 511	÷ 469
Numedal og Sandsvør Fogderi	11 551	11 343	÷ 208
Tilsammen for Amtets Landdistrikt	77 970	81 889	+ 3 919

¹⁾ Herrederne Sigdal og Nore er fra 1 Januar 1901 delt i 2 Herreder, førstnævnte i Sigdal og Krødsherred, sidstnævnte i Nore og Opdal Herreder. ²⁾ De nuværende Gol og Hemsedal Herreder dannede i 1891 tilsammen Gol Herred. ³⁾ Fra 1 Juli 1900 er Fogderierne ophævet som administrativ Inddeling, men bibeholdes fremdeles for Statistikkens Vedkommende. ⁴⁾ Med Ladestedet Holmsbu.

Som det af foranstaaende Oversigt vil sees, er Amtets Folkemængde i 10-Aaret forøget med 7.2 Pct., særskilt Byerne med 12.9 Pct. og Landdistriktet med 5.1 Pct

Sees hen til de forskjellige Fogderier, vil det fremgaa, at Folkemængden i Buskerud og Ringerikes Fogderier er forøget med henholdsvis 10 og 4.8 Pct., medens den i Hallingdal og Numedal og Sandsvær er aftaget med henholdsvis 3.6 og 1.8 Pct. Af de enkelte Bygder opviser Nedre Eker, Hurum, Røken, Modum og Aadalen, hvor der i 10-Aaret har været adskillig industriel Virksomhed, den største Stigning, nemlig henholdsvis 33.1, 17.1, 16.1, 13.5 og 13 Pct. Dernæst kommer Norderhov med 7.1, Lier med 6.4, Sandsvær med 4.7, Øvre Eker med 2.5, Sigdal med 0.8 og Nes med 0.7 Pct. Tilbagegang i Folkemængde har fundet Sted i Hole af Ringerikes Fogderi samt i Hallingdals og Numedal og Sandsværs samtlige Bygder med Undtagelse af Nes og Sandsvær. Aarsagen hertil er formentlig væsentlig at søge i den stedfundne Udvandring til Amerika. Størst Formindskelse i Folketal opviser Flesberg samt Rollag Herreder, nemlig hver med 9.9 Pct. Dernæst kommer Gol og Hemsedal med 7.2, Hole med 6.3, Aal med 4.3, Hol med 3.3 og Nore med 1.4 Pct.

Amtets hjemmehørende Folkemængde udgjorde 3 December 1900 112 676, hvoraf kommer paa Landdistriktet 81 534 og paa Byerne 31 142. Den hjemmehørende Befolkning 1 Januar 1891 udgjorde 104 769, hvoraf paa Landdistriktet 76 883 og paa Byerne 27 886. Amtets hjemmehørende Befolkning er saaledes i 10-Aaret forøget med 7 907, hvoraf paa Landdistriktet 4 651 og paa Byerne 3 256.

En Opgave over den i de to sidste Femaar stedfundne Udvandring hid sættes:

A. Landdistriktet:

Herreder.	1891—1895.	1896—1900.	1891—1900.
Hurum	57	13	70
Røken	49	13	62
Lier	103	20	123
Nedre Eker	68	29	97
Øvre Eker	150	51	201
Modum	262	38	300
Sigdal	271	130	401
Norderhov	106	41	147
Hole	77	11	88
Aadalen	118	29	147
Nes	184	109	293
Gol	194	100	325
Hemsedal }			
Aal	194	47	241
Hol	65	54	119
Sandsvær	94	52	146
Flesberg	59	36	95
Rollag	78	39	117
Nore	112	46	158
Tilsammen	2 241	889	3 130

B. Byerne:

	1891—1895.	1896—1900.	1891—1900.
Drammen	543	218	761
Kongsberg	192	93	285
Hønefoss	64	16	80
Hølsbu	11	14	25
Tilsammen	810	341	1 151

Til Sammenholdelse med Opgaven over udvandrede Personer i de to sidste Femaar hidsættes ligeledes en Tabel over Overskuddet af Fødte i nævnte Tidsrum.

Overskud af Fødte:

	1891—1895.	1896—1900.	1891—1900.
Landdistriktet	4 919	5 192	10 111
Byerne	2 367	2 867	5 234
Amtet	7 286	8 059	15 345

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Angaaende Jordbrugets Stilling i Femaaret 1896—1900 hidsættes følgende af Amtsgronom *Mowad* forfattede Oversigt, dateret 4 Oktober 1901:

«I det store og hele kan der visselig siges, at Jordbrugsbedriften har gaaet ganske godt fremover. Paa Grund af vanskelige Arbejderforhold og høie Arbejdspriser saa det vistnok en Tid ud, som om det skulde blevet umuligt at drive Jordbrug og de dyrkede Marker udlægges til Skog; thi al menneskelig Arbeidskraft søgte til Byerne eller Industrien, ligesom den stærke Skogsdrift paa Grund af store Trælastpriser trak en hel Del Arbeidskraft fra Jordbruget, hvorfor der ikke var Arbeidskraft at opdrive uden til en for Jordbruget uhørt og uforholdsmæssig Pris. En Flerhed af Jordbrug led naturligvis ganske betydelig herved; men dette skjæve Forhold med de uhørte Arbejdspriser fik dog snart en god Modvægt, idet Prisen paa Landbrugsprodukter steg ganske betydelig, særlig paa Hø, Melk og Kjød.

Dette ledede uvilkaarlig i Amtets Slettebygder til en mere intens og kraftigere Drift, samtidig med at der allerede det sidste Aar af Femaarsperioden kunde spores en ikke ubetydelig Forbedring i Arbejderforholdene, i ethvert Fald har Tilgangen paa Arbeidere betydelig forbedret sig, om end Prisen endnu er meget høi.

De temmelig høie Priser, som har været paa Jordbrugsprodukter og som har reddet Jordbruget fra at gaa tilbage i Amtet, skyldes visselig meget at Gaardbrugerne mer har forstaaet at slutte sig sammen og arbeide i Fællesskab, og navnlig har Norsk Landmandsforbund udrettet meget til Forbedring af Produktpriserne.

De vanskelige Arbeidsforhold har ganske naturlig medført, at der har været meget lidet Nydyrkning af Jord, hvorimod der har foregaaet ikke saa lidet Drænering, en Grundforbedring, der paa stivere Jord er aldeles nødvendig for en lønsom intensiv Drift. Væsentlig paa Grund af Arbejderforholdene har mere forbedrede og fuldkomnere Redskaber og Maskiner vundet ganske stort Indpas; saaledes er der, selv om Potetesdyrkingen her i Amtet ikke kan siges at drives i nogen større Maalestok, dog anskaffet et ikke ringe Antal Potetesoptagere. Desuden er der i Fjeldbygderne kommet ikke saa faa énhestes Slaamaskiner og endel Hesteriver samt endel tidsmæssige Harve, saasom lettere Labbeharve og Rulleharve; men endnu er der i disse Bygder en Flerhed, som har gammeldagse og mangelfulde Redskaber for Jordens Bearbejdning. Af Tærsker og Hakkelsmaskiner kjøbes der ikke saa faa; men ikke destomindre ud-tærskes vel endnu i Fjeldbygderne omkring $\frac{1}{3}$ af Kornet med «Tust» eller Slire. I Amtets Slettebygder anvendes hovedsagelig Pigtærskemaskiner med Halmrister, medens Tærskværk for Dampkraft er meget sjelden.

Der er foregaaet ikke saa lidet Nybygning af Udhuse, idet de gamle Huse er blevne baade for smaa og for tungvindte, saaledes at de har fordret for meget Arbeidshjælp ved Avlingens Indbringning. Selv i Amtets Fjeldbygder er der indført Forbedringer i Maaden at bygge paa, — Husene samles mer og mer under ét Tag, ligesom Indkjørselen lægges høiere op og langs efter Huset, samt de enkelte Rum for Husdyrene gjøres rummeligere og lysere.

Af Kulturplanter, som i de sidste Aar er optaget mere til Dyrkning, maa nævnes Turnips. Denne saa fortrinlige Vækst begynder heldigvis mer og mer at trænge sig frem, saa der er Haab om, at den om kort Tid vil faa sin faste Plads i Sædsiftet paa hver Gaard. Ja selv i enkelte af Fjeldbygderne, f. Eks. i Nore, har den været dyrket med Held. Avling af Græsfrø er tiltaget i ikke saa liden Maalestok; der er derfor blevet Trang til flere Frøenserier, hvorfor endel saadanne i de sidste Aar er anlagt rundt i Amtet; i det hele er man blevet mere nøie paa, hvad Slags Græsfrø der anvendes ved Tillægningen af Engene, ligesom det er blevet meget almindeligt at forskaffe sig Varieteter af de almindelige Kulturplanter, der er mere foldrige og for Kornsorternes Vedkommende f. Eks. mere straastive.

Det samme er ogsaa Tilfældet med Poteten, at de gamle Sorter ombyttes med mere rigtydende Varieteter. Magnum Bonum-Poteten findes saaledes nu nærsagt over hele Amtet.

Der er i de sidste Aar gennemgaaende blevet en større Interesse for en bedre Opsamling og Behandling af den naturlige GjødseL. Der bygges saaledes nu næsten overalt, hvor det lader sig gjøre, Kjælder til Opsamling af GjødseL, og meget almindeligt er det at bygge Fjøs, Stald og Grisehus ved Siden af hverandre, saaledes at GjødseL kan blandes sammen i én Kjælder. Hertil kommer saa, at der anvendes ikke ubetydelige Mængder Torvstrø. Der har saaledes til enkelte Bygder været sendt 10—15 Jernbanevogne med Torvstrø om Aaret, men da dette ikke altid har været at faa kjøbt, har man gaaet til Anlæg af Fabriker inden de enkelte Bygder, saaledes en i Lier, en i Sandsvær, en i Hemsedal, en paa Øvre Eker, og flere er under Anlæg. Desuden kjøres der gjerne tør Myrjord eller Jord ind i KjæLderen, hver Gang den er tom.

Brugen af kunstige Gjødningsemner har tiltaget meget, særlig anvendes Thomasfosfat og Kainit. Videre er der i enkelte Bygder saasom Nes, Krøds-herred og Sandsvær anvendt endel Lupiner til Grøngjødning.

H a v e d y r k n i n g e n maa siges at være i meget god Fremgang inden Amtets Slettebygder. Navnlig i Lier, Ringerike, Fiskum og Nedre Eker samt for en Del Røken er saavel Frugt- som Grønsagedyrkning langt fremme. I Lier f. Eks. spiller Haven for en Flerhed saavidt stor Rolle, at et Uaar paa denne virker meget følsomt paa Aarsindtægterne. Der foregaar hvert Aar en temmelig stor Nyplantning, i Lier ca. 4—5 000 Træer og heller ikke paa Ringerike plantes der saa ganske ubetydeligt.

Saavel i Lier, paa Ringerike som i Røken er der ansat Bygdegartnere.»

Det samlede Antal af særskilt matrikulerede Eiendomme inden Amtet udgjorde ved Udgangen af 1900: 16 552 med en samlet Matrikulskyld af Mark 36 064.22. Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode (1895) var Antallet 14 914 med en samlet Matrikulskyld af Mark 36 100.84. Brugenes Antal er saaledes i det sidste Femaar forøget med 1 638 eller ca. 11 Pct. Forøgelsen i den foregaaende Femaarsperiode udgjorde ca. 6.8 Pct. Nedenfor meddeles en Tabel, der viser, hvorledes Brugene med deres Matrikulskyld samt den skeede Tilvækst fordeler sig paa Amtets 4 Fogderier i de to sidste Femaar; samtidig er GjennemsniLsprisen pr. Skyldmark efter de i Perioderne stedfundne Salg angivet.

(Se Tabellen næste Side.)

Udstykningen har, som det vil sees, i den her omhandlede Femaarsperiode været forholdsvis størst i Ringerikes, mindst i Hallingdal Fogderi. GjennemsniLsprisen pr. Skyldmark er steget overalt undtagen i Hallingdal Fogderi, hvor den er gaaet en Ubetydelighed ned.

Fogderier.	Skyldsatte Brug ved Udgangen af 1895.		Skyldsatte Brug ved Udgangen af 1900.		Tilvækst i Brugenes Antal 1896—1900.	Tilvæksten procentvis.	Gjennemsnittspris efter stedfundne Salg.	
	Antal.	Matrikulskyld.	Antal.	Matrikulskyld.			Pr. Skyldmark 1891—1895.	Pr. Skyldmark 1896—1900.
		Mark.		Mark.			Kr.	Kr.
Buskerud	6 589	18 243.66	7 448	18 212.42	859	13.04	1 873	1 889
Ringerike	1 971	7 711.66	2 233	7 706.39	262	13.29	1 668	1 704
Hallingdal	3 855	5 350.31	4 144	5 350.20	289	7.50	1 737	1 733
Numedal og Sandsvær	2 499	4 795.21	2 727	4 795.21	228	9.12	2 106	2 150
Amtet	14 914	36 100.84	16 552	36 064.22	1 638	10.98	1 865	1 899

Gjennemsnittsskylden pr. Brug udgjorde ved Udgangen af 1895 og 1900:

Fogderier.	1895.	1900.
Buskerud	Mark 2.77	Mark 2.45
Ringerike	— 3.91	— 3.45
Hallingdal	— 1.39	— 1.29
Numedal og Sandsvær	— 1.92	— 1.76
For det hele Amt	Mark 2.42	Mark 2.18

Oprydning af Nyland har efter de fra Lensmændene modtagne Indberetninger kun i ringe Udstrækning fundet Sted, men paa den anden Side er heller ikke Indmark i nogen større Udstrækning udlagt til Havn eller Udmærk.

Dyrkning af Engfrø er tiltaget og af nogen Betydning i flere Distrikter af Buskerud og Ringerikes Fogderier.

Ligeledes er Havedyrkningen i adskillige Distrikter rundt omkring i Amtet tiltaget og af nogen Betydning.

Brugen af forbedrede Maskiner og Redskaber er gennemgaaende blevet almindeligere.

Af Damptærskemaskiner fandtes der i Amtet ved Femaarets Udgang 13, nemlig 2 i Røken, 1 i Lier, 6 i Norderhov og 4 i Hole. Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode var der 8 Damptærskemaskiner i Amtet, fordelt paa de samme Herreder.

Den gjennomsnittlige aarlige Udsæd og Avl pr. Maal (10 Ar) samt Foldigheden stiller sig saaledes:

(Se Tabellen næste Side.)

Efterstaaende Opgave fremviser ingen væsentlig Forskjel fra den tilsvarende Opgave for forrige Periode, naar undtages, at Hvedens Foldighed gennemgaaende synes at have været noget mindre i det sidst forløbne Femaar.

Kornsorter m. v.	1896—1900.												1891—1895.	
	Buskerud Fogderi.			Ringerike Fogderi.			Hallingdal Fogderi.			Numedal og Sandsvær Fogderi.			Amtet.	Amtet.
	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Udsæd.	Avl.	Foldighed.	Foldighed.	Foldighed.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.		Liter.	Liter.			
Hvede.....	25	195.5	7.82	30	205	6.83	-	-	-	26.7	196.7	7.37	7.34	8.19
Rug.....	19	250.4	13.19	18.4	234.5	12.74	25	160	6.4	27.5	195	7.09	9.86	10.18
Byg.....	24.25	288.3	11.89	30.5	260	8.52	33.8	256.3	7.58	30.4	284.3	9.35	9.34	9.05
Blandkorn.....	30	240	8	34.5	297.2	8.61	37.5	245	6.53	37.3	331.3	8.88	8.01	7.88
Havre.....	38.4	354.8	9.2	35.8	306.2	8.55	39.5	240	6.08	43.5	315.2	7.25	7.77	7.40
Erter.....	27.25	170	6.3	33.3	208.3	6.26	32.3	150	4.64	-	-	-	5.73	5.80
Poteter.....	273.3	2 210.8	8.09	260	1 545	5.94	245	2 100	8.57	260	2 050	7.88	7.62	7.30
	Kg.	Kg.		Kg.	Kg.		Kg.	Kg.		Kg.	Kg.			
Græsfrø.....	2.4	308.1	-	2.4	287.5	-	2.8	286.7	-	3.2	372	-	-	-

Buskerud Amt.

Gjennemsnittsprisen paa de forskjellige Kornsorter pr. hl. har i 1896--1900 været :

Kornsorter m. v.	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hvede.....	11.23	11.08	-	13.30	11.87
Rug.....	9.53	9.13	10.05	10.04	9.69
Byg.....	8.08	7.41	8.59	8.04	8.03
Blandkorn.....	6.77	6.57	7.22	7.57	7.03
Havre.....	7.52	6.47	6.44	6.85	6.82
Erter.....	14.71	10.16	10.90	16.82	13.15
Poteter.....	4.29	3.44	3.01	3.72	3.62

Høstens Udfald i Femaaret kan i Korthed betegnes saaledes :

I 1896 var Udbyttet alt i alt noget over et Middelsaars. Rigest var Høhøsten, men ogsaa Kornet slog godt til.

Saavel i 1897 som i 1898 blev Udbyttet ikke lidet under et Middelsaars. I begge disse Aar var Kornhøsten og Potetesavlingen gjennemgaaende mindre tilfredsstillende.

Kornets Kvalitet var derhos ikke videre god, og det samme gjaldt, specielt for Aaret 1898's Vedkommende, Poteterne. Høhøsten var derimod i begge Aar tilfredsstillende, omend Kvaliteten i det sidste Aar var mindre god.

I 1899 var Høstens Udbytte endnu daarligere. Kun Høhøsten gav et nogenlunde tilfredsstillende Resultat, ligesom Høets Kvalitet overalt var udmærket.

I 1900 havde man i det Hele et Middelsaar. Poteterne og Kornet, navnlig Vaarsæden, slog godt til og Kvaliteten var god.

Høhøsten var derimod under et Middelsaars, og det samme gjaldt Udbyttet af Sæterbedriften.

I tabellarisk Form var Høstens Udfald i de aarlige Beretninger angivet saaledes gjennemsnitlig for samtlige Sædarter for hvert af Amtets Fogderier:

(Tallet 1 betegner Middelhøst, 1.50 Kronaar og 0.50 Uaar):

A a r .	Buskerud.	Ringerike.	Hallingdal.	Numedal og Sandsvær.	Amtet.
1896.....	1.09	1.13	1.42	1.10	1.13
1897.....	0.91	0.80	0.89	0.96	0.89
1898.....	0.91	0.85	0.86	0.87	0.88
1899.....	0.82	0.87	0.94	0.85	0.85
1900.....	1.09	0.97	1.00	0.98	1.01

I det offentlige U d s k i f t n i n g s v æ s e n s Tjeneste har ogsaa i sidste Femaarsperiode foruden den fast ansatte Formand virket en med særskilt Bemyndigelse udrustet Formand.

Til Belysning af, i hvilken Udstrækning Udskiftningsarbeidet er foregaaet, hidsættes følgende Tabel:

A a r .	Antal Forretninger.	Antal Lodder.	Indmark.	Udmark.
			Ar.	Ar.
1896.....	31	107	27 985	479 186
1897.....	27	172	60 425	18 407
1898.....	31	90	22 369	237 832
1899.....	34	150	41 349	114 238
1900.....	37	155	5 170	495 188
	Sum	160	157 298	1 344 851

Fra 1 Januar 1898 har der med Bidrag af Staten været ansat to Amtsgroenomer istedetfor tidligere alene en. Af disse har den ene forestaaet alle Foranstaltninger vedkommende Husdyravlen, medens den anden har varetaget alle under det egentlige Jordbrug og Landbrugstekniken hørende Anliggender og ved Siden deraf fungeret som Landhusholdningsselskabets Sekretær. Ifølge de af Amtsgroenomerne afgivne Beretninger har begges Tid været stærkt optaget.

Amtets Landhusholdningsselskab, der i Løbet af Femaarsperioden fik sit samlede Stats- og Amtsbidrag forhøiet til Kr. 7 000 aarlig, har fortsat sin Virksomhed til Fremme af Jordbruget og Husdyravlen omtrent paa samme Maade som tidligere. Der er saaledes ydet Bidrag til gavnlige Foranstaltninger af forskjellig Art, saasom til Dyrskuer, Fjæsskuer, Okseskuer, Hingste- og Unghoppeskuer, Præmiepløinger, Præmier for god Gjødelsbehandling, Smør- og Osteudstillinger, Meieriudstilling i Kristiania, Havebrugsudstillinger, Husflidsudstillinger, Høsehøldforeninger, Kontrolforeninger, Frørensenserier, Fiskeri-

foreninger, til Aflønning af Herredsagronomer og Bygdegartnere, til Dyrkningsforsøg med forskellige Kulturplanter m. v.; derhos er der uddelt Stipendier og indkjøbt og uddelt forskellige Skrifter angaaende Landbovæsenet.

Sammen med Landhusholdningsselskaberne i Smaalenenes, Hedemarkens og Kristians Amter har Landhusholdningsselskabet i 1896 oprettet en Fællesforening til Indkjøb af Kraftfoderstoffer, Sædefrø og kunstige Gjødningsmidler, gjennem hvilken der i Driftsaaret 1 Juni 1899 til 31 Mai 1900 inden Buskerud Amt blev omsat Varer for Kr. 73 369.90.

Landbrugslærlingeinstitutionen er i Femaaret opretholdt, og den samlede Bevilgning dertil er forøget fra Kr. 4 000 til Kr. 6 200. Af dette Beløb udredes Kr. 2 340 til Sem Landbrugsskole for 18 Lærlinges Undervisning i Vinterhalvaaret (Kr. 1 800 for 12 Lærlinge og Kr. 90,00 for hver af de øvrige), medens Kr. 3 600 medgaar til Stipendier à Kr. 200 pr. Lærling, og Kr. 260 udgjør det anslaaede Beløb til Bekjendtgjørelser m. v.

Landhusholdningsselskabet havde ved Udgangen af Aaret 1900 18 Underafdelinger.

2. Fædrift.

Denne for Amtet særdeles vigtige Næringsvei maa i Femaarsperioden i det Hele taget siges at have gjort gode Fremskridt, større end i nogen tidligere Periode.

Amtsagronom *Gjerdrum* har herom givet følgende Indberetning:

«Hesteavl.

Denne Gren af Husdyravlen har i den forløbne Femaarsperiode gaaet betydelig frem baade i Retning af at anskaffe bedre Avlsdyr — saavel Hingste som Hopper — som i Retning af mere Planmæssighed.

Siden 1895 har saaledes Amtet holdt 2 Stamhingste, hvoraf den ene har gaaet i Hesteavlsæteren Gjeitevandsdalen, og den anden været udstationeret paa forskellige Steder omkring i Distriktet. I 1898 dannedes en Hesteavlsforening i Lier, i 1900 i Eker og iaar i Hallingdal, som alle har indkjøbt præmierede Gudbrandsdalshingste med offentligt Bidrag. Man har saaledes nu forholdsvis let Adgang til at bringe de bedste Hopper til gode Hingste i Mod sætning til før, og denne Anledning bruges nu i stor Udstrækning.

Over hele Amtet, selv i Fjeldbygderne, hvor de fleste Hopper er smaa og tildels en Blanding af Døl- og Fjordhest, er der Enighed om at benytte Gudbrandsdalshingste. Medens det før var Regel, at Flertallet blandt Gaardbrugerne brugte til Avl den Hoppe, man havde — uanseet dens Skikkethed — spores nu heri en glædelig Fremgang til fornuftigt Udvalg af Avlshopper, hvoraf der ikke er indkjøbt saa faa fra Oplandene. Amtets Landhusholdningsselskab begyndte i 1896 forsøgsvis at indkjøbe 1½ Aar gamle Hopper fra Gudbrandsdalen til Bort-

auktionering inden Amtet — en Foranstaltning, man siden aarlig har kunnet fortsætte med, da tilstrækkelig mange Kjøbere har meldt sig.

Til yderligere Veiledning i Udvalg af Avlsdyr er der i de 3 sidste Aar afholdt Hesteskuer i forskellige Bygder. Ved disse Skuer har Fremmødet været meget godt saavel med ældre som yngre Hopper. Efter Bedømmelsen har der været afholdt Foredrag om Avl og Opdræt af Heste.

Mod Naturens Love syndes der endnu meget, hvad Unghestens Behandling angaar, hvilket bereder mange Skuffelser og Mistro mod anskaffede Avlsdyr; thi man glemmer ofte, at det bliver Opdrættets Sag at udvikle de fra Forældrene nedarvede Egenskaber.

Meget faa Ungheste i Amtet faar nu i de senere Aar forliden Ernæring — men paa mange Steder formeget, hvilket virker dobbelt uheldigt, naar Føllene bliver stængt inde den ganske Vinter og mangler Bevægelse, Lys og Luft.

De uheldige direkte Virkninger af Overfodring og Stillestaaen hos Unghesten ser vi hvert Aar Eksempler paa i Amtets Hingstfølsæter ved, at Dyrene ikke taaler Opturen, men angribes af Hæmoglobinuri, der som Regel har dødelig Udgang. Omtrent alle mere lovende Hingstføl sendes nu til Amtets Havn om Sommeren, saa der i denne fortrinlige Fjeldstrækning i de Par sidste Aar har været mellem 40 à 50 Ungheste.

Som det vil fremgaa af det anførte, er der i Femaarsperioden gjort betydelige Fremskridt saavel i Retning af at producere gode som mange Heste, hvilket ikke har en uvæsentlig Aarsag i de store Hestepriser, som kulminerede i 1899 og som fristede mange selv i Meieridistrikterne til at slaa sig mere eller mindre paa Hesteavl til Salg. Men om denne Foreteelse i Amtets nedre Bygder er af det gode er et Spørgsmaal, og man tager neppe fejl, om man venter et Tilbageslag — grundet mindre Afsætning paa Heste ved Siden af gode Melkepriser. Med lave Hestepriser kan nemlig ikke disse Distrikter konkurrere med Fjeldbygderne i Hesteavl — grundet disses Sommerhavne og vanskelige Afsætningsforhold paa Fædriftens Produkter.

En Ulempe, Hesteavlen i Amtet har havt at kjæmpe med i Perioden, er forskellige Privatmænds og et enkelt Aktieselskabs Udstationering af Halvblodshingste. Fra Hingsteeiernes Side har alt muligt været gjort for at skaffe Hingstene Søgning, bl. a. Tilsagn om svære Priser paa Føllene, og, som rimeligt kunde være, var der i Førstningen flere sportsinteresserede Gaardbrugere, der lod sine Hopper bedække.

I de 2 sidste Aar har Søgningen til Halvblodshingstene været mindre eller ganske ophørt, og det er at haabe, at de fleste, der har forsøgt, er kurerede for at fortsætte Traveravl.

K v æ g a v l e n .

I Lighed med Hesteavlen har ogsaa Kvægavlen gjort betydelige Fremskridt i Perioden — grundet de gode Priser paa Melk og Kjød og for en ikke liden Del det Offentliges Bidrag til forskellige Foranstaltninger.

I et saa forskjelligartet Amt som Buskerud skal der ikke liden Tid til at faa Planmæssighed i Kvægavlen, hvilket nu paa det nærmeste maa siges at være indtraadt, forsaavidt som man er enig om Midlerne for Fremtidens Arbeide. I 18 af Amtets 21 Herreder er man enig om at udvikle norsk Kvæg ved Renavl; det vil, naar Hallingdal, som har sit eget Kvægslag, undtages, sige det samme, som at man ved Benyttelse af Telemarksokser vil udvikle denne Race. At dette Arbeide vil gaa mere eller mindre raskt, eftersom Kobestanden er forskjellig, siger sig selv. I de øvrige 3 Herreder, Lier, Røken og Hurum, hvor den væsentligste Kvægbestand er Ayrshire, Svenskekjør og andre Krydsningsprodukter, er der endnu ingen Enighed eller Plan i Avlen; men i Lier har man nu sluttet at holde Ayrshireokser for Landboforeningens Regning, og jeg tror med Tryghed at kunne udtale, at denne Race ogsaa i Lier mere og mere taber sin Anseelse.

Siden Staten i 1894 begyndte at give Bidrag til Kjøb og Underhold af godkjendte Okser for Kvægavlsforeningerne, hvis Antal i Perioden er gaaet betydelig frem, har man kommet mere og mere bort fra den Hemske paa Kvægavlen, at bruge Ungokser til Avlsdyr. Faa Reformere har gaaet saa hurtigt som denne, og det er nu faa Opdrættere, som forsvarer den gamle Fremgangsmaade.

Antallet af statsunderstøttede Kvægavlsforeninger har i Perioden steget fra 2 à 3 til henimod 60 og fordeler sig nogenlunde jevnt over Amtet, naar undtages de 3 nævnte sydligste Bygder, hvor der ingen saadanne Foreninger findes. Hallingdal har dog forholdsvis flest ved Siden af Sigdals Hovedsogn, der staaer høiest med Hensyn til Antal og Kvalitet af Okser.

I en enkelt af Amtets Bygder, Øvre Eker, har Telemarksavlen i flere Aar staaet høit og giver ikke Racens Hjemsted meget efter, hvad gode og typiske Dyr angaar. Fra dette Sted, hvor man i 1894 blandt flere indkjøbte Telemarksokser fik en udmærket Avlsokse, har de øvrige Distrikter hidtil været saa heldige at faa Stamokser i tilstrækkeligt Antal, hvilket i høi Grad har lettet Anskaffelsen.

I alle de Bygder, man har sat sig Telemarksavlen som Maal, maa det trygt kunne siges, at der findes tilstrækkeligt Hundyrmateriale, hvorpaa denne Avl kan bygges. Dette grunder sig dels paa, at der fra gammel Tid i flere Bygder er indført enkelte Kjør fra Telemarken ved Drifternes Gjennemgang, samt at det oprindelige Bygdekvæg sikkerlig har tilhørt eller staaet meget nær det norske Fjeldkvæg. De af disse Bygder, hvor der fra de større Gaarde er spredt Ayrshirekvæg udover, er især Ringerike og Modum, og her findes endnu mange Blandingsbesætninger, som heldigvis ikke længere nyder den Anseelse, at de skader Avlen i sin Almindelighed. Vanskelighederne med at holde ældre Okser i god Kondition var i Periodens Midte ret følelige; men eftersom man lærer at fodre Okserne med Havre og Halm og give dem Bevægelse, er det Haab om at komme over denne Vanskelighed i de nedre Bygder, hvor der ikke siden 1897 er slagtet nogen af de bedre Okser af den anførte Grund. I Fjeldbygderne derimod kommer Vanskeligheden med gamle Oksers Ophold paa Sætrene

som en slem Hemsko, da man finder, at det bliver for kostbart at fodre inde og derved borttage af det knapt tilmaalte Vinterfoder. Her er det derfor ingen Sjældenhed, at man paa egen Haand imod alle Regler sælger selv de bedste Okser til Driftebønderne, og det Offentlige maa bøie sig for de naturlige Vanskeligheder.

I Femaarsperiodens Begyndelse afholdtes aarlig 4 Stats-Amtskvægudstillinger, nemlig en i Hallingdal, en i Numedal, en i Eker og en paa Kongsberg. Foruden at der i 1898 oprettedes en fast Statsudstilling i Hallingdal, var Stats-Amtskvægudstillingernes Antal i 1900 6 idet der foruden de nævnte fra 1896 var oprettet en for Ringerike og fra 1898 en alternerende mellem Lier, Modum og Sandsvær.

Foruden disse Udstillinger er der siden 1895 paa forskellige Steder — væsentlig i Fjeldbygderne — afholdt Okseskuer i et Antal fra 10 til 13 aarlig. Ved Siden heraf er afholdt Bygdedyrskuer i Eggedal, Hemsedal, Lunder og Sandsvær. I 1900 bevilgedes til Forsøg med det Flach'ske Præmieringssystem i Sigdal og Eggedal, og siden er besluttet at nedlægge Stats-Amtskvægudstillingerne og Okseskuerne i Hallingdal og Numedal, da der er givet Bevilgning paa Kr. 5 000 til Afholdelse af Udvalgs møder i disse Dalfører.

For et Aars Tid siden er yderligere en ny Foranstaltning til Kvægavlens Fremme igangsat, nemlig Stambogføring, der foreløbig kun omfatter Okser, men som ogsaa burde udvides til at omfatte Kjør.

Ved de Penge, som er stillet til Raadighed til de forannævnte Foranstaltninger, kan der nu siges, at man har havt Midler til at lede Kvægets Avl ind i rationelle Spor; men vanskeligere er det at faa gennemført Forbedringer til et mere fornuftigt Opdræt og en mere økonomisk Fodring.

I disse Spørgsmaal frembyder dette Amts forskellige Distrikter de mest forskjelligartede Fremgangsmaader, der stadig fjernes mere og mere.

Medens man i Bygderne omkring Drammen fodrer meget kraftig, dog undtagelsesvis med nogen Beregning om Lønsomheden — fodres i Fjeldbygderne endnu — trods alle Bestræbelser — meget tarveligt — og jeg kan ikke bruge anden Betegnelse for de allerdaarligste Fjøs, end at der sultefodres. I Amtets midtre Dele, Eker, Modum, Ringerike, Sigdal samt Sandsvær, fodres naturlig ikke saa kraftig som omkring Drammen, men — jeg antager — paa en nogenlunde økonomisk Maade; dog med den Tilføielse, at enkelte af den «gamle Skole» intet Krafftoder bruger, trods de senere Aars gode Melkepriser.

Jeg antager at ramme det rette, naar jeg ansætter Middelmængden af Krafftoder pr. Dyr og Dag i de nedre Dele til 2 kg., i de midtre til 1 kg. og i de øvre Bygder til en undtagelsesvis Anvendelse.

Saalænge man i Fjeldbygderne ikke har Meierier, og man kun har til Maal at «vinterfø» Kjørene for at faa Udbytte i Sætertiden, kan der heller ikke ventes hurtige Skridt til det bedre. Og indrømmes maa det, at Kjør, der er fede om Vaaren, ogsaa giver et daarligt Udbytte paa Sæteren, da de lægger sig forliden paa Havnen.

Tilføies bør det, at der i alle Fjeldbygder findes Fremskridtsfolk, der har

udmærket Stel, hvilket i ikke liden Mon bidrager til Fædriftens jevne Fremgang; men det, som nu savnes mest, er Sammenslutningstanken, der maa til for at faa Smørmeierier istand.

Med Hensigt at opmuntre til bedre Fjøsstel er der i Femaarsperioden med Bidrag af Landhusholdningsselskabet og vedkommende Distrikt afholdt Fjøs-befaringer med Uddeling af Præmier i Hol, Aal, Hemsedal, Gol, Krødsherred, Rollag, Sandsvær, Øvre Eker, Modum, Nedre Aadalen, Dele af Sigdal og en enkelt Meierikreds i Lier samt Røken.

Fjøsregnskaber hører fremdeles til Sjeldenhederne, men det er at haabe, at der nu paa mange Steder vil indtræde Forandring heri, da der allerede er 5 Kontrolforeninger i Virksomhed og flere under Dannelselse. Den enkelte Gaardbruger har ogsaa saamange andre Ting at ivaretage, at der trænges en Arbejdets Deling med sin Mand, der kun fører Fjøsregnskabet i Grænden.

Fremskridtet paa Fædriftens Omraade maa i det Hele siges at have været godt i Perioden og sikkerlig større end i tidligere Perioder.

Svineavl.

Svineavl i Amtet har ikke gaaet synderlig frem i Femaaret. Paa de fleste Gaarde holdes nok Svin til Husbehov, men der avles endnu ikke Smaagrise nok til dette Brug, hvorfor der særlig hver Vaar foregaar en stor Indførsel af Smaagrise fra Hedemarkens og Kristians Amter — en Forretning, der med Aarene har tiltaget grundet Industriens Udvikling i Amtet.

I 1899 oprettedes en Svineavlsstation for Amtet med stor Yorkshirerace, men Efterspørgselen af Avlsdyr herfra er liden; derimod drives der paa samme Gaard en stor Avl af Brugsgrise, hvilket er en særdeles lønnende Forretning og viser tilstrækkelig, at altfor faa kaster sig over den Bedrift.

Landsvinene i Fjeldbygderne, særlig i Hallingdal, er søgt forbedrede ved at Landhusholdningsselskabet har givet Bidrag til Anskaffelse af Raaner af stor Yorkshirerace.

Ogsaa i Fjeldbygderne avles forliden Smaagrise, og den væsentligste Aarsag hertil over hele Distriktet er Mangel paa gode Svinehus, som maa til for med Held at drive Svineavl.

Faar- og Gjedeavl.

drives væsentlig i Fjeldbygderne; den første er vistnok i Fremgang, da man i flere Bygder har indført gode Cheviotvædere, som der tydelig sees gode Virkninger efter. Gjeden derimod er forhadet af alle og trænges mere og mere tilbage, trods dens Nøisomhed og Betingelser for at give et større Udbytte i Fjeldbygderne end noget andet Husdyr. I de øverste Bygder, hvor Skogen er forbi, vil nok Gjeden holde sig og maaske blive mere paaagtet end nu.

F j æ r k r æ a v l e n

har i Perioden tiltaget i betydelig Grad i Henseende til Dyrenes Mængde, men ogsaa i Planløshed. Der anskaffes snart én, snart en anden Race, som skal være bedst, og alt blandes sammen, saa det hele udgjør et broget Virvar. Men Hovedsagen er jo, at der holdes Høns, og Kundskaben om de fordelagtigste Metoder vil nok komme med Tiden.»

Hvad specielt Meierivæsenet angaar, har Meierimester *Snersrud* indberettet følgende:

«Til Fremme af Melkestellet har Landhusholdningsselskabet havt to Meiersker i sin Tjeneste, der dels har virket ved at reise omkring paa Gaardene og Sætrene, og dels ved at afholde kortvarige Kurser i Melkestel paa forskjellige Steder i Hallingdal og Numedal. Den første Maade, nemlig at reise omkring paa Gaardene og Sætrene, har vist sig noksaa vanskelig at gennemføre, idet det er meget vanskeligt at skaffe dem lærvillige Arbeidsfelter paa disse Reiser.

De kortvarige Meierikurser har vist at gjøre god Nytte for sig, hvor de er bleven afholdte, men det har ogsaa for disses Vedkommende været vanskeligt at faa afholdt dem i flere forskjellige Bygder, som det kunde være ønskeligt at faa dem.

Smør- og Ostendstillinger har regelmæssig hvert Aar været afholdt i de forskjellige Bygder i Hallingdal og Numedal.

Haandseparatorer er nu det almindeligste Redskab til at tage Fløden ud af Melken med i Fjeldbygderne, og hvis man ogsaa da sørger for en fornuftig Behandling af Fløden før Kjerningen, kan man ogsaa have Haab om at kunne forøge Udbyttet endel ved Hjælp af Haandseparatoren. I det Hele taget gaar Melkestellet i Fjeldbygderne jevnt fremover, idet det bliver flere og flere, som indser, at det netop er ved Fremme af sit Fjøs og Melkestel, de kan skaffe sig den sikreste og største Indtægt. Dette gjælder især de øverste Bygder saavel i Hallingdal som Numedal.

Meieridriften har ikke godt for at vinde sig frem i disse Dalfører. Hallingdal, som unegtelig af disse har de bedste Betingelser for Meieriers Trivsel, har endnu intet Meieri; men man haaber, at den nu paabegyndte Jernbane gennem Dalen vil medføre, at der ogsaa bliver oprettet Meierier i Hallingdal.

I Numedal har man to Meierier for Vandkraft, nemlig et i Lyngdal og et i Nore, men de har begge indtil videre nedlagt sin Drift.

I Femaaret er følgende Meierier oprettede:

I Numedal Nore Meieri, i Sigdal Baasum Meieri og Skartum Meieri, i Modum Bingens Meieri, i Lier Vivelstad Meieri, i Røken Hotvet Meieri og Røken Meieri og desuden et mindre Udsalgsmeieri ved Spikestad Stoppedest.

Foruden disse nye Anlæg har en hel Del ældre Meierier dels repareret og dels udført større Tilbygninger, saa Byggevirksomheden har i Femaaret været noksaa livlig. De gode Priser paa Meieriprodukter i sidste Del af Femaaret har givet Meierisagen i Amtet et kraftigt Stød fremover og man arbejder nu ikke alene med større Udbytte af Melken, men ogsaa med større Forhaabninger til Meieridriften i det Hele end i Begyndelsen af Femaaret.»

Kreaturerens gennemsnitlige Værdi pr. Stykke udgjorde i de enkelte Fogderier samt i det hele Amt efter den officielle Statistik (Fjerde Række Nr. 72, Side 177) i 1900:

Kreaturer.	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbejdsheste	404	425	350	348	392
Okser	150	123	75	103.	134
Kjør	133	129	100	110	120
Ungnøt	74	65	48	68	66
Kalve	17	13	17	13	16
Voksne Faar	17	17	15	11	15
— Gjeder	12	10	15	12	15
— Svin	115	110	54	81	104
— Rensdyr	-	-	28 ¹⁾	25 ¹⁾	26 ¹⁾

Til Sammenligning hid sættes den i forrige Femaarsberetning indeholdte tilsvarende Opgave for 1895:

Kreaturer.	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Arbejdsheste	320	322	264	260	297
Okser	104	104	78	97	98
Kjør	105	105	84	98	100
Ungnøt	56	59	46	59	56
Kalve	13	12	12	13	13
Voksne Faar	12	12	12	11	12
— Gjeder	11	10	12	11	11
— Svin	80	82	49	81	75
— Rensdyr	-	-	25	22	23

¹⁾ Efter Lensmændenes Opgaver.

Som det vil sees, er Kreaturpriserne i Femaarsperiodens Løb gennemgaaende steget, tildels meget betydeligt.

Prisen paa Arbeidsheste er saaledes steget i alle Fogderier, og Stigningen udgjør gennemsnitlig for Amtet ca. 32 Pct.

Oks er faldne lidt i Pris i Hallingdal, men stegne i de øvrige Fogderier. Gjennemsnittsprisen for Amtet er steget med ca. 36 $\frac{1}{2}$ Pct.

Kjør og Ungnøt er stegne i alle Fogderier og Stigningen udgjør gennemsnitlig for Amtet henholdsvis 20 og ca. 18 Pct.

Prisen paa Kalve, voksne Faar og Svin er steget i alle Fogderier undtagen Numedal og Sandsvær, hvor den er uforandret. Gjennemsnittsprisen for Amtet er steget med henholdsvis 23, 25 og 38 $\frac{1}{2}$ Pct.

Gjeder er stegne i alle Fogderier undtagen Ringerike, hvor Prisen er uforandret, og Stigningen udgjør gennemsnitlig for Amtet 36 Pct.

Rensdyr er stegne i Pris i de to Fogderier Hallingdal og Numedal og Sandsvær, hvor de holdes, og Stigningen udgjør gennemsnitlig for Amtet 13 Pct.

Det gennemsnitlige Melkeudbytte pr Ko i 1900 vil fremgaa af omstaaende Tabel, der for de enkelte Distrikters Vedkommende er bygget paa de fra Lensmændene modtagne Opgaver, medens Tallene for Amtet og de samlede Fogderier er hentet fra den officielle Statistik (Fjerde Række Nr. 72, Side 176):

(Se Tabellen næste Side.)

Til Sammenligning hidsættes Opgave over Melkeudbyttet pr. Ko overhovedet for hvert Fogderi i de fire sidste Femaar:

(Se Tabellen næste Side.)

Distrikter.	Hos de mere frem-skredne Gaardbrugere.	Over-hovedet i Distriktet.	Distrikter.	Hos de mere frem-skredne Gaardbrugere.	Over-hovedet i Distriktet.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.
Hurum.....	2 000	1 400	Nes.....	2 000	1 300
Røken.....	2 300	1 800	Gol.....	2 000	1 600
Lier.....	2 200	1 800	Aal.....	1 800	1 400
Nedre Eker.....	2 500	1 800	Hol.....	1 900	1 500
Haug.....	2 300	1 600			
Bakke.....	2 500	1 800	Hallingdal Fogderi....	1 913	1 475
Fiskum.....	2 400	1 800			
Søndre Modum.....	2 700	2 200	Flesberg.....	1 600	1 100
Nordre Modum.....	2 700	2 200	Øvre Sandsvær.....	2 100	1 650
Sigdal.....	1 500	1 000	Ytre Sandsvær.....	2 000	1 600
Eggedal.....	1 500	1 100	Rollag.....	1 700	1 400
Krødsherred.....	2 550	1 400	Nore.....	1 750	1 500
Buskerud Fogderi.....	2 262	1 658	Opdal.....	1 500	1 300
Norderhov.....	1 800	1 400	Numedal og Sandsvær Fogderi.....	1 779	1 413
Lunder.....	2 000	1 900			
Hole.....	2 000	1 500			
Aadalen.....	1 600	1 300	Amtet.....	2 000	1 526
Ringerike Fogderi.....	1 875	1 488			

Fogderier.	Aarligt Melkeudbytte pr. Ko.			
	1881—1885	1886—1890.	1891—1895.	1896—1900.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Buskerud.....	1 436	1 506	1 545	1 658
Ringerike.....	1 500	1 475	1 500	1 488
Hallingdal.....	1 505	1 262	1 327	1 475
Numedal og Sandsvær.....	1 328	1 342	1 433	1 413
Amtet	1 442	1 415	1 473	1 526

Af denne Sammenstilling vil det sees, at det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko for det hele Amt er steget med 53 Liter. Størst er Stigningen i Hallingdal, hvor den udgjør 148 Liter; dernæst kommer Buskerud med en Stigning af 113 Liter. I Ringerike og Numedal og Sandsvær er Udbyttet sunket med henholdsvis 12 og 20 Liter pr. Ko.

Med Hensyn til den Betydning, Salg af Husdyr, Melk, Smør, Ost og Uld har havt, stiller Forholdet, efter de fra Lensmændene modtagne Indberetninger, sig saaledes:

Salg af Husdyr (Okser, Kjør og Ungnøt, Heste) har megen Betydning i 5 af Amtets 26 Lensmandsdistrikter, nemlig:

Sigdal af Buskerud Fogderi, Opdal af Numedal og Sandsvær Fogderi samt Gol, Aal og Hol af Hallingdal Fogderi.

Nogen Betydning i 12 Distrikter, nemlig i Røken, Haug, Bakke, Fiskum og Eggedal af Buskerud, Hole og Norderhov af Ringerike, Nes af Hallingdal samt Flesberg, Øvre Sandsvær, Rollag og Nore af Numedal og Sandsvær.

Ringe Betydning i 8 Distrikter, nemlig i Lier, Nedre Eker, Søndre og Nordre Modum samt Krødsherred af Buskerud, Lunder og Aadalen af Ringerike samt Ytre Sandsvær af Numedal og Sandsvær.

Ingen Betydning i Hurum af Buskerud.

Som det vil sees, har det heromhandlede Salg størst Betydning for Hallingdal Fogderi.

Salg af Melk har havt megen Betydning i 9 Distrikter, nemlig i Røken, Lier, Nedre Eker, Haug, Bakke, Fiskum og Nordre Modum af Buskerud, Norderhov og Hole af Ringerike.

Nogen Betydning i 4 Distrikter, nemlig Hurum og Søndre Modum af Buskerud, Øvre og Ytre Sandsvær af Numedal og Sandsvær.

Ringe Betydning i 3 Distrikter, nemlig Sigdal, Hol og Opdal.

Ingen Betydning i 10 Distrikter, nemlig Eggedal, Krødsherred, Lunder, Aadalen, Nes, Aal, Gol, Flesberg, Rollag og Nore.

Salg af Melk har saaledes størst Betydning for Buskerud Fogderi.

Salg af Smør har havt megen Betydning i 7 Distrikter, nemlig i Sigdal af Buskerud, Hole af Ringerike, Gol, Aal og Hol af Hallingdal samt Nore og Opdal af Numedal og Sandsvær.

Nogen Betydning i 8 Distrikter, nemlig i Røken, Bakke og Eggedal af Buskerud, Norderhov af Ringerike, Nes af Hallingdal, Øvre Sandsvær, Flesberg og Rollag af Numedal og Sandsvær.

Ringe Betydning i 4 Distrikter, nemlig i Lier, Haug, Fiskum og Lunder.

Ingen Betydning i 7 Distrikter, nemlig i Hurum, Nedre Eker, Søndre og Nordre Modum, Krødsherred, Aadalen og Ytre Sandsvær.

Salg af Smør har saaledes størst Betydning for Hallingdal Fogderi og dernæst for Numedal og Sandsvær Fogderi.

Salg af Ost har megen Betydning alene i Opdal af Numedal og Sandsvær.

Nogen Betydning i 7 Distrikter, nemlig i Eggedal af Buskerud, Hole og Norderhov af Ringerike, Hol af Hallingdal, Ytre Sandsvær, Flesberg og Nore af Numedal og Sandsvær.

Ringe Betydning i 7 Distrikter, nemlig i Røken, Lier, Fiskum, Nes, Gol, Aal og Rollag.

Ingen Betydning i 11 Distrikter, nemlig i Hurum, Nedre Eker, Haug, Bakke, Søndre og Nordre Modum, Sigdal, Krødsherred, Lunder, Aadalen og Øvre Sandsvær.

Salg af Ost har saaledes størst Betydning for Numedal og Sandsvær Fogderi.

Salg af Uld har havt lidt Betydning i Norderhov, Hol og Opdal, men forøvrigt ikke.

Gjennemsniitspriserne paa nysilet Melk (almindelig Pris) og Smør var i 1895 og 1900:

Fogderier.	1895.		1900.	
	Nysilet Melk pr. Liter.	Smør pr. kg.	Nysilet Melk pr. Liter.	Smør pr. kg.
	Øre.	Kr.	Øre.	Kr.
Buskerud.....	9.6	1.77	10.7	1.83
Ringerike.....	9.0	1.80	10.0	1.96
Hallingdal.....	10.0	1.52	10.0	1.57
Numedal og Sandsvær.....	9.5	1.63	10.0	1.66
Amtet	9.5	1.70	10.3	1.77

Som det vil sees, har der i Femaarsperioden fundet en gjennemgaaende Prisstigning Sted. Gjennemsniitspriserne paa nysilet Melk og Smør for det hele Amt er i Femaaret steget med henholdsvis 0.8 Øre pr. Liter og 7 Øre pr. kg.

Ovenfor er nævnt den almindelige Pris paa nysilet Melk. For den nysilede Melk, som leveres til Meieri, var Gjennemsniitsprisen for Amtet i 1900: 9.5 Øre.

Af Meierier og Ysterier er der i Femaaret oprettet 11, nemlig 3 i Røken, 1 i Nedre Eker, 1 i Haug, 1 i Søndre Modum, 2 i Nordre Modum, 2 i Sigdal, 1 i Nore, medens paa den anden Side de 2 i forrige Periode oprettede Meierier i Flesberg igjen er nedlagte. Det samlede Antal af disse Anlæg udgjorde saaledes 39 mod 30 i 1895.

I Hallingdal Fogderi findes fremdeles intet Meieri.

Man hidsætter en Opgave, der vil vise, hvorledes Meierierne er fordelt paa de enkelte Fogderier, og tillige belyse deres Virksomhed:

Distrikter.	Antal Meierier og Ysterier.	Ny tilkommet i Fem-aaret.	Indveiet Melk i 1900.	Produceret i 1900.				Desuden solgtes i 1900		Antal sysselsatte Personer.	Antal Meierier, der anvender		
				Smør.	Fedost.	Magerost.	Mysost.	som Fløde.	som Melk.		Damp som Drivkraft.	Skummemaskiner.	
			Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.				
Buskerud	Fogderi	30	10	7 799 715	56 295	9 250	22 059	13 035	660 708	4 157 864	71	8	10
Ringerike	—	3	-	1 031 866	17 500	18 541	16 000	15 330	36 000	460 000	9	2	2
Hallingdal	—	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Numedal og Sandsvær	—	6	1	1 327 833	4 473	72 712	974	66 969	8 172	133 740	17	-	1
	Amtet	39	11	10 159 414	78 268	100 503	39 033	95 334	704 880	4 751 604	97	10	13

Sættes 1 Liter indmaalt Melk lige med 1 kg. indveiet, er den indgaaede Melkemængde forøget fra 8 055 972 Liter i 1895 til 10 159 414 Liter i 1900. Ligeledes er den ystede Fedost forøget fra 66 762 kg til 100 503 kg. og den ystede Magerost, herunder ogsaa medregnet Mysost, forøget fra 105 878 kg. til 134 367 kg., medens den producerede Smørmængde er formindsket fra 142 228 kg. til 78 268 kg. Antallet af de sysselsatte Personer er forøget fra 87 til 97.

3. Skogdrift.

Amtet har 3 Hovedvasdrag, hvorigjennem Tømmerflødningen finder Sted, nemlig Drammenselven med Bielve, Lierelven og Numedalslaagen, hvilken sidste henføres under to Tømmerdistrikter, et øvre Distrikt ovenfor og et nedre Distrikt nedenfor Kongsberg.

Væsentlig paa Grundlag af Meddelelse fra Drammens Trælasthandlerdirektion og Lensmændenes Indberetninger skal man her meddele følgende:

Ifølge Drammens Trælasthandlerdirektions Indberetning er der gennem Drammenselvns og Lierelvns Vasdrag samt overland fra Lier og fra Skoger, Sande og Drammensfjorden fremflødet følgende Kvanta Tømmer:

(Se Tabellen næste Side.)

Gjennem Drammenselvns Vasdrag har der saaledes i Femaaret været fremdrevet ialt 2 007 184 Tylvter Tømmer, hvoraf 1 742 796 under Fællesflødning, mod i forrige Femaar 1 308 549 Tylvter, hvoraf 1 020 448 under Fællesflødning.

Af dette Tømmerkvantum har Forholdet mellem paa den ene Side Skurtømmer og paa den anden Side Slibe- og Cellulose tømmer været følgende:

A a r.	Skurtømmer m. m.		Slibe- og Cellulose tømmer.	
	Tylvter.	Pct.	Tylvter.	Pct.
1896	174 006	48.94	181 560	51.16
1897	183 288	48.33	195 976	51.67
1898	173 604	38.39	278 623	61.61
1899	126 228	35.06	233 840	64.94
1900	184 099	40.02	275 960	59.98
Tilsammen	841 225	41.91	1 165 959	59.09

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.	
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
I. Gjennem Hovedvasdraget:							
a. Under Fællesflødningens Administration:							
1. Opflaadet ved Stenberg af Skurtømmer og Celluloseømmer samt en mindre Del Krabastømmer	167 229	178 722	187 958	148 718	209 255	891 882	
2. Indtaget til de forskjellige Brug i Oplandet af Slibe- og Celluloseømmer ..	127 698	142 996	202 064	175 842	202 314	850 914	1 742 796
b. Udenfor Fællesflødningens Administration, ifølge indhentede Oplysninger:							
1. Til Træsliberier og Cellulosefabriker	24 219	20 773	27 855	18 994	23 945	115 786	
2. Til Sagbrug i Oplandet	15 238	15 174	14 915	9 221	10 891	65 439	
3. Fra Bingselven, Aamotsbakken, Øvre og Nedre Eker	9 261	8 245	7 090	2 908	3 309	30 813	
4. Over Vestfossen (hvoriblandt 12 890 Tylvter Smaalast)	11 921	13 354	12 345	4 385	10 345	52 350	264 388
Tilsammen	355 566	379 264	452 227	360 068	460 059		2 007 184
II. Fra Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden:							
a. Gjennem Lierelven	4 875	4 845	5 125	3 364	7 489	25 698	
Overland fra Lier	7 600	7 600	7 600	9 450	9 570	41 820	
b. Skoger og Sande	2 559	2 060	3 333	686	664	9 302	
c. Drammensfjorden, iberegnet en mindre Del fra Kristianiafjorden	2 770	2 400	1 600	1 700	2 000	10 470	87 290
Tilsammen	17 804	16 905	17 658	15 200	19 723		2 094 474
Tilsammen fra hele Distriktet	373 370	396 169	469 885	375 268	479 782		

Forbruget af Slibe- og Celluloseømmer viser sig saaledes stadig at være i Tiltagende. Medens det i forrige Femaar udgjorde gjennemsnitlig 112 858 Tylvter og 43.12 Pct. af det hele Tømmerkvantum, var det i denne Femaarsperiode gjennemsnitlig 233 192 Tylvter og 59.09 Pct. af det hele Tømmerkvantum.

Ogsaa inden Femaarsperioden har betydelig Stigning fundet Sted. Medens der saaledes i Periodens to første Aar af denne Last medgik gjennemsnitlig 188 768 Tylvter udgjørende 51.37 Pct. af det hele Tømmerkvantum, var Forbruget i Periodens tre sidste Aar gjennemsnitlig 262 808 Tylvter udgjørende 61.97 Pct. af det hele Tømmerkvantum.

Mængden af Skurtømmer er ogsaa steget noget, nemlig fra gjennemsnitlig 148 851 Tylvter i forrige Femaarsperiode til 168 245 Tylvter i denne, men Skurtømmeret har samtidig udgjort en stadig synkende Procent af det hele Tømmerkvantum, nemlig fra gjennemsnitlig 56.88 Pct. i forrige Femaarsperiode til gjennemsnitlig 48.63 Pct. i de to første Aar og 38.13 Pct. i de tre sidste Aar af denne Femaarsperiode.

Gjennem Lierelvens Vasdrag med Bielve Nordelven og Glitreelven er der efter foranstaaende i Femaaret fremflødet 25 698 Tylvter mod i forrige Femaar 15 806 Tylvter. Derhos er overland fra Lier fremdrevet 41 820 Tylvter mod 11 455 Tylvter i forrige Femaar.

Fra Skoger, Sande og Drammensfjorden er i Femaaret fremdrevet 19 772 Tylvter mod 24 007 Tylvter i forrige Femaar.

Her hidsættes en Opgave over, fra hvilke Steder det samlede ovennævnte Tømmerkvantum, 2 094 474 Tylvter eller gjennemsnitlig aarlig 418 895 Tylvter, antages at være kommet, hvorhos for Sammenligningens Skyld medtages det samlede i forrige Femaar fremdrevne Tømmerkvantum:

(Se Tabellen næste Side)

Af det samlede fremdrevne Kvantum Tømmer antager Trælasthandlerdirektionen, at følgende Kvanta er komne fra Buskerud Amt i hvert af nedenførte Aar:

1896	209 652 Tylvter,
1897	220 634 —
1898	270 015 —
1899	202 376 —
1900	281 868 —

Tilsammen 1 184 545 Tylvter,

eller gjennemsnitlig aarlig 236 909 Tylvter.

V a s d r a g.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen 1896—1900.	Tilsammen. 1891—1895.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Randsfjordens	138 184	142 963	167 307	145 825	167 672	761 951	458 362
Bagna og Aadalselven	64 413	62 859	91 912	68 823	87 494	375 501	261 987
Sognedalselven	29 803	29 111	33 846	26 576	40 167	159 503	92 816
Ringeriksfjordene og Randselven inden Buskerud Amt	18 158	22 236	30 592	20 375	29 349	120 710	96 778
Hallingdal og Krødsherred	33 716	39 188	40 164	31 232	32 790	177 090	122 296
Hovedelven fra Vikesund og Glesne til Aamots- bakken	7 728	10 280	16 351	18 761	28 640	81 760	83 803
Sigdal og Eggedal	23 535	27 122	26 637	24 174	33 743	135 211	83 742
Bingselven og Hovedelven nedenfor Aamots- bakken	17 508	19 151	20 233	9 751	16 459	83 102	37 783
Vassaas, Hof og Eker ovenfor Vestfossen	22 521	26 354	25 185	14 551	23 745	112 356	70 982
Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden	17 804	16 905	17 658	15 200	19 723	87 290	51 268
Tilsammen	373 370	396 169	469 885	375 268	479 782	2 094 474	1 359 817

Af det fremdrevne Kvantum er antaget at falde paa Kristians og Jarlsberg og Larvik Amter:

A a r.	Kristians Amt.	Jarlsberg og Larvik Amt.
1896	153 559 Tylvter.	10 159 Tylvter.
1897	165 975 —	9 560 —
1898	190 237 —	9 633 —
1899	168 856 —	4 036 —
1900	193 250 —	4 664 —
Tilsammen	871 877 Tylvter.	38 052 Tylvter.

eller gennemsnitlig aarlig henholdsvis 174 375 og 7 610 Tylvter.

Angaaende Udgifterne ved Tømmerets Fremflødning, Indkjøbspriserne og Salgspriserne m. v. udtaler Direktionen:

«Udgifterne ved Tømmerets Fremflødning i de forskjellige under Fællesflødningen hørende Vasdrag stiller sig ved Udgangen af Femaaret saaledes pr. Tylvt sams Last:

fra Hadelands Vasbund i Randsfjordsvasdraget	Kr. 1.64
- Hvalshængslet i Aadalsvasdraget	- 2.00
- Stolpefjordhængslet i Sognedalselven	- 1.54
- Glesnehængslet i Hallingdalsvasdraget	- 1.22
- Ligarsfossen i Sigdalsvasdraget	- 2.90

Den gennemsnitlige Indkjøbspris har været:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for 14 Halvmeters Længde 23 cm. Top	Kr. 34.25	Kr. 37.00	Kr. 38.00	Kr. 38.00	Kr. 39.00
- 15 — — 21 — —	- 27.40	- 29.60	- 30.40	- 30.40	- 31.20
- 15 — — 19 — —	- 19.86	- 21.46	- 22.04	- 22.04	- 22.62
- 15 — — 16 — —	- 11.30	- 12.21	- 12.54	- 12.54	- 12.87

Gennemsnitsprisen pr. Tylvt sams Tømmer har været:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for Skurlast	Kr. 20.98	Kr. 22.89	Kr. 22.56	Kr. 22.80	Kr. 21.92
- Slibelast	- 10.77	- 11.10	- 11.11	- 10.74	- 10.49

og Gennemsnitsdimensionen

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
af Skurlast	$1\frac{3}{2}$ m. 21 cm.	$1\frac{3}{2}$ m. 21 cm.	$1\frac{3}{2}$ m. 21 cm.	$1\frac{3}{2}$ m. 21 cm.	$1\frac{1}{2}$ m. 21 cm.
- Slibelast	$1\frac{1}{2}$ - 16	$1\frac{1}{2}$ - 16	$1\frac{1}{2}$ - 16	$1\frac{3}{8}$ - 16	$1\frac{3}{2}$ - 16

Salgspriserne for høvlede Bord kan gennemsnitlig ansættes til:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for mixed pr. Pth. Std. f. o. b.	Kr. 124	Kr. 136	Kr. 133	Kr. 130	Kr. 140
- tertia - do. do. do.	- 111	- 124	- 119	- 115	- 126

Udskibningen af Trælaster af alle Slags har ifølge Opgave fra Det statistiske Centralbureau udgjort i Kubikmeter:

A a r .	Høvlet Last.	Skaaren Last.	Rund og huggen Last.	Stav og Kassebord.	Pitprops.	Cellulose-Kub.	Splitved.	Til-sammen.
1896	109 010	27 590	6 878	36 371	8 793	54	5 119	193 815
1897	99 952	50 177	8 974	38 300	12 396	•	5 310	215 109
1898	105 526	51 247	3 849	28 544	6 771	-	2 801	198 738
1899	115 615	43 389	2 559	29 774	4 486	-	2 681	198 504
1900	80 672	44 573	4 920	31 580	5 780	6 689	2 564	176 778

og Udførselen af den høvlede Last fordeles sig paa følgende Lande:

A a r .	Storbritan-nien og Irland.	Neder-landene.	Tyskland.	Sydlige Afrika.	Australien.	Andre Lande.	Til-sammen.
1896	83 927	8 344	994	8 943	6 195	607	109 010
1897	81 935	3 356	2 637	9 482	2 542	-	99 952
1898	86 182	6 791	225	3 032	8 965	331	105 526
1899	99 946	8 699	-	3 466	3 411	93	115 615
1900	64 245	6 989	-	-	9 009	429	80 672

Tilvirkningen af Træmasse, Cellulose, Papir og Pap har ved samtlige Træforædlingsfabriker i Distriktet udgjort i Ton:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til-sammen.
Træmasse af 50 Pct. Vand-gehalt	127 070	138 363	142 700	138 759	156 316	703 208
Cellulose, tør	15 143	17 186	18 453	21 313	25 618	97 713
Papir og Pap	11 305	13 258	14 040	13 278	12 967	64 848
Til-sammen	153 518	168 807	175 193	173 350	194 901	865 769

hvoraf ifølge Meddelelse fra Det statistiske Centralbureau er skibet til Udlandet:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til-sammen.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
Træmasse, tør	1 554	2 243	1 962	1 990	2 098	9 847
— vaad	118 609	120 884	122 528	147 408	163 658	673 087
Cellulose, tør	8 665	11 814	13 283	18 240	20 164	72 166
— vaad	3 683	450	492	1 912	1 222	7 759
Til-sammen	132 511	135 391	138 265	169 550	187 142	762 859

nemlig til:

A a r .	Stor- britannien og Irland.	Frankrige.	Belgien.	Neder- landene.	Tyskland.	Danmark.	Spanien.	Forenede Stater.	Andre Lande.	Tilsammen.
	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
1896	91 596	27 929	5 878	1 902	2 519	1 932	705	-	50	132 511
1897	94 603	21 157	9 726	4 131	700	2 891	1 243	-	940	135 391
1898	85 223	30 493	14 232	2 359	1 171	4 462	130	-	195	138 265
1899	112 279	32 166	14 225	1 055	2 873	6 627	325	-	-	169 550
1900	126 261	23 486	15 067	6 225	5 257	8 617	1 195	1) 1 034	-	187 142
Tilsammen	509 962	135 231	59 128	15 672	12 520	24 529	3 598	1 034	1 185	762 859

1) Cellulose.

Salgspriserne kan gennemsnitlig ansættes saaledes:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
For Træmasse af 50 Pct. Vand- gehalt f. o. b. pr. Ton.....	Kr. 33.50	Kr. 33.50	Kr. 32.50	Kr. 32.00	Kr. 37.00
- Cellulose, tør Beregning ..	128.00	144.00	141.00	131.00	138.00

Udbyttet af Udskibningen i Femaaret kan saavel for Trælastens Vedkommende som for Træmassens og Cellulosens betegnes som god.»

Gjennem Numedalslaagens Vasdrag er i det øvre Distrikt ifølge Lensmændenes Opgaver fremflødet i hvert af Periodens Aar fra efternævnte Distrikter:

Distrikter.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Flesberg	4 980	6 440	5 630	8 060	9 500	34 610
Rollag og Veggli	5 706	4 696	7 321	4 303	5 790	27 816
Nore	6 957	5 897	6 951	9 575	8 383	37 763
Opdal	1 500	2 234	3 047	3 815	4 922	15 518
Tilsammen	19 143	19 267	22 949	25 753	28 595	115 707

Af det forannævnte samlede Tømmerkvantum 115 707 Tylvter opgives 22 659 Tylvter at have været Smaalast.

Gjennemsnitsdimensionerne har for det større Tømmers Vedkommende været i Flesberg 6 m. \times 22 cm., i Rollag og Veggli 7 m. \times 18 cm. og i Opdal 6 m. \times 16 cm.

I forrige Femaar blev i dette Tømmerdistrikt fremflødet ialt 114 707 Tylvter Tømmer.

Gjennem samme Vasdrags nedre Distrikt er fra efternævnte Distrikter fremflødet i efternævnte Aar:

Distrikter.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Numedal	11 793	9 016	12 935	8 023	11 745	53 512
Sandsvær	6 000	10 300	6 000	11 788	11 568	45 656
Lardal og Hedrum i Jarls- berg og Larvik Amt	25 466	27 690	27 893	30 499	26 009	137 557
Tilsammen	43 259	47 006	46 828	50 310	49 322	236 725

I nedre Distrikt er der saaledes i Femaaret fra Buskerud Amt fremflødet ialt 99 168 Tylvter Tømmer.

Af det samlede Tømmerkvantum i nedre Distrikt er 191 901 Tylvter nedflødet til og optaget ved Laugerøens Hængsle ved Larvik, medens 14 506 Tylvter er indtaget ved Vittingfoss Træsliberi og 30 318 Tylvter ved Labrofoss Træsliberi.

Af Tømmeret anslaaes omtrent Halvparten at have været Smaalast. Gjennemsnittsdimensionerne anslaaes for det større Tømmers Vedkommende til $15\frac{1}{2}$ m. \times 21 cm. og for Smaalastens Vedkommende til $15\frac{1}{2}$ m. \times 10 cm.

Foruden det ovennævnte Tømmerkvantum er der i Femaaret fra Sandsvær fremdrevet overland til Labro Træsliberi ialt 4 285 Tylvter.

I foregaaende Femaar fremflødedes i dette Distrikt 196 918 Tylvter, hvoraf fra Buskerud Amt 75 552 Tylvter.

Efter de af Lensmændene afgivne Indberetninger om Skogenes Tilstand maa Skogene i det Hele siges at være gaaet tilbage i Femaaret.

Saaledes forklares Skogen at være gaaet mærkbart tilbage, saavel hvad Bestand som Dimensioner angaar, i Lunder, Rollag og Opdal. Nogen Tilbagegang i de nævnte Henseender har ogsaa fundet Sted i Lier (stærk Tilbagegang for Dimensionernes Vedkommende), Nes, Hol og Ytre Sandsvær samt antagelig Sigdal. I Hurum, Eggedal, Norderhov, Aadalen og Bakke forklares Bestanden at være uforandret, medens Dimensionerne er gaaet tilbage. I Modum, Gol og Hemsedal er Bestanden gaaet mærkbart frem, men Dimensionerne mærkbart tilbage, og i Hole er Bestanden antagelig gaaet lidt frem, men Dimensionerne noget tilbage. Endelig antages Skogene at være uforandrede saavel med Hensyn til Bestand som Dimensioner i Røken, Nedre Eker, Haug, Fiskum, Øvre Sandsvær, Flesberg, Nore og Aal.

Kun en forsvindende Del af Amtets Skoge eies af Udlændinger, hvorimod ikke saa lidet befinder sig paa Udenbygdsboendes Hænder.

Saaledes har Staten Skog i Hol og Øvre Sandsvær (Kongsberg Sølvværk). I Nordre Modum eies $\frac{2}{3}$ af Skogen af Udenbygdsboende, i Søndre Modum $\frac{1}{2}$, i Norderhov og Ytre Sandsvær $\frac{1}{4}$, i Hurum og Lunder $\frac{1}{5}$ og i adskillige Herreder en mindre Brøkdel.

Intet af Amtets Herreder antages at være nødt til at indkjøbe Bygningstømmer; dog indkjøbes paa enkelte Steder høvlede Planker og Bord.

Middelpris pr. Tylvt Bygningstømmer og Tømmerets almindelige Dimensioner var efter de modtagne Opgaver i 1900 gjennemsnitlig:

Buskerud Fogderi	ca. Kr. 18.00	7 m.	16.6 cm.
Ringerike —	13.67	6.4	16
Hallingdal —	16.25	7	18.6
Numedal og Sandsvær Fogderi	14.60	6.5	16.8

eller for det hele Amt en Gjennemsnittspris af Kr. 15.63 og en Dimension af 6.73 m. Længde og 17 cm. Top. I 1895 var Gjennemsnittsprisen Kr. 13.66, og der har saaledes fundet en betydelig Prisstigning Sted. Dimensionerne er derimod i det væsentlige uforandrede. De almindelige Dimensioner synes at være sværest i Nes, Aal, Hol og Nore.

Intet af Amtets Herreder er nødt til at indkøbe Brændeved, naar undtages, hvad der udkræves til Kalkfabrikerne i Nedre Eker.

Dog indkøbes lidt Kul i Hurum og Hole og lidt Kokes i Hole og Lunder. Torv til Brændsel anvendes alene i Gol og Hemsedal og selv der kun i meget ringe Udstrækning.

Gjennemsnittspriserne pr. Meterfavn Brændeved nedført i Bygden udgjorde i 1900 ifølge Lensmændenes Opgaver for efternævnte Vedsorter:

	Birk.	Or eller Older.	Furu.	Gran.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
i Buskerud Fogderi.....	12.00	8.30	8.91	8.41
- Ringerike —	11.17	7.83	7.83	7.17
- Hallingdal —	11.75	6.50	7.00	6.25
- Numedal og Sandsvær Fogderi.....	7.75	5.58	5.70	5.70
eller gjennemsnitlig for Amtet.....	10.87	7.05	7.36	6.88

I 1895 var de tilsvarende Gjennemsnittspriser for Amtet Kr. 9.34, 6.35, 6.74 og 6.32; der har saaledes fundet en gennemgaaende Prisstigning Sted.

Man hidsætter her et Uddrag af Skogforvalter i Buskeruds Forvaltningsomraade *Feragen's* Aarsberetninger for Aarene 1896—1899:

«1896—1897: Trælastpriserne var i Høst og Vinter meget gode, saa gode, som de ikke har været paa over et Snes Aar. De steg udover Høsten og var paa sit høieste i Drammensvasdraget nær under Jul. — — — — — Saa rig Blomstring paa Furu, som det ivaar har været overalt, hvor jeg har vanket, tror jeg ikke, jeg har seet før. — — — — — Sidste Vinters gode Trælastpriser førte til en forceret Hugst af Skogene, og da den største Del af Tømmeret nu er Sliberilast, hugges ned til allermindste Dimensioner. Omend Hugst af Smaadimensioner i et ordnet Skogbrug ofte netop er det rette, saa bliver det dog galt, naar Skogene over større Strækninger hugges, saa ikke et

eneste brugbart Frøtræ staar igjen. Løvskog og Skogukrud bliver da Følgen. — — — — — Værneskogloven blev af Buskerud Amtsformandskab besluttet bragt i Anvendelse i de hallingdalske Herreder.

1897—1898: Vinteren 1897—1898 kan ikke kaldes nogen heldig Driftsvinter, da liden Tæle fandtes i Jorden og der manglede Sne. — — — Ogsaa sidste Aars gode Trælastpriser har ført til overdreven stærk Hugst næsten overalt. En for Skogene høist ødelæggende Trafik drives af den Slags Spekulanter, der farer om med sine Dampsaage. Disse Folk plukker Skogen for hver eneste Buske, og lægger saaledes store Strækninger øde efter sig og blotstiller i uforsvarlig Grad de tilstødende Skoge for Vind og Veir. — — — — Flere Steder, specielt i større Udstrækning i Aadalen, har tung Sne forvoldt meget Topbrud, især i de tætteste Granholt med langvokset Skog.

1898—1899: Sidste Vinter var en udmærket Driftsvinter. — — — — — Flere stærke Storme har i Aarets Løb skaffet Vindfald baade her og der i Skogene, dog intetsteds af større Betydning. — — — — — Saavidt jeg har kunnet erfare, er der i de sidste Aar ikke hugget fuldt saa meget i de private Skoge ialfald i Drammensvasdraget. Dette har vel for en ikke uvæsentlig Del sin Grund i, at Aar for Aar bliver flere og flere Skoge huggede til saa smaat Maal, at intet mere kan tages; desuden har det ogsaa mange Steder været vanskeligt at faa Huggere, og endelig fandtes der et ganske betragteligt Kvantum overliggende Tømmer i Vasdraget fra Aaret før. Nybygning og Udvidelse af de træforbrugende Fabriker gjør dog, at der fremdeles hugges langt mere, end Skogene taaler.»

4. Bergværksdrift.

Om Bergværksdriften i Femaaret udenfor det af Staten drevne Kongsberg Sølvværk har Bergmesteren givet følgende Oversigt:

«M o d u m s B l a a f a r v e v æ r k .

1896: Arbeidsstyrke ialt 40 Mand, udbragt 16 400 kg. Exportslig og 12 624 kg. Smelteslig.

1897: Arbeidsstyrke ialt 30 Mand, udbragt 14 437 kg. Exportslig og 9 457 kg. Smelteslig.

I begge disse Aar har Hyttedriften hvilet.

1898: Arbeidsstyrke 28 Mand, udbragt 14 360 kg. Exportslig og 6 610 kg. Smelteslig. Ved Smeltelytten blev 52 700 kg. Slig kalcineret og 82 100 kg. Slig smeltet. Der udbragtes 12 915 kg. Koboltspeis og Kobbersten.

Alt Arbeide ved Værket blev standset 30 November 1898, efterat Driften i flere Aar havde gaaet med Tab. Det anføres i Indberet-

ningen, at en af Hovedgrundene til Driftens Ophør er de uheldige Lovbestemmelser, der paalægger Bergværkerne uforholdsmæssige Byrder, hvortil i de senere Aar kommer de vanskelige Arbejderforhold.

Ringerikes Nikkelværk.

- 1896: Gruberne ikke drevne. Væleren Smeltehytte har delvis været i Drift i 8 Maaneder med gennemsnitlig 9 Mand. Der blev udbragt 36.5 Ton Kobbersten og 26.65 Ton Nikkelsten.
- 1897--1899: Grube- og Hyttedrift indstillet.
- 1900: I Ertelien Grube Nr. 2 er Drift foretaget i 4 Maaneder med 4 Mand, hvorved 500 Ton Malm udbragtes.

De frigivne Felter henhørende under Kongsberg Sølvværks Territorium.

1. Trollerud Sølvgrube:

- 1897: Driften blev optaget 23 Marts 1897 og fortsat til Aarets Udgang med 4 Mand. Udvundet 80 kg. gedigent Sølv. Af det til Kongsberg Smeltehytte leverede grove Sølv samt Erts og Sliger blev 48 943 kg. fint Sølv udbragt.
- 1898: Arbejdsstyrke 7 Mand. Arbejdet drevet udelukkende som Forsøgsdrift.
- 1899: Arbejdsstyrke 14 Mand. Arbejdet drevet som Forsøgsdrift, og den herunder udvundne Erts blev henlagt til senere Skeidning.
- 1900: Arbejdsstyrke 26 Mand. I Aaret er afsat 73 kg. gedigent Sølv og udvundet 32 Ton Sliger, hvoraf 22 Ton af Gehalt 2.9 pro Mille er afsat til Udlandet. Beholdning af Malm udgjorde 12 à 1 400 Ton.

2. Nordre Vinoren Sølvgrube:

- 1899: Driften foregaaet i 8 Maaneder med 8 Mand udelukkende som Forsøgsdrift.
- 1900: Arbejdsstyrke 6 Mand. Den udbragte Malm er oplagt til senere Behandling. Ved Aarets Udgang blev Driften midlertidig indstillet.

Mines de Glomsrudkollen.

- 1899: Under dette Navn paabegyndtes for belgisk Regning i Marts 1899 en større Forsøgsdrift ved de ogsaa tidligere drevne Zinkforekomster ved Glomsrudkollen i Søndre Modum. Arbejdsstyrke 20 Mand, udvundet 286 Ton Erts, indeholdende fra 30 til 50 Pct. Zink, foruden en Del uskeidet Ty samt store Mængder af fattig Malm og Smaaty, som ikke kan forædles uden ved mekanisk Opberedning.

Driften blev indstillet ved Aarets Udgang paa Grund af opstaaet Tvist angaaende Kjøbekontrakten.

Nogen Undersøgelse er foretaget uden endnu at have ført til stadig Drift, nemlig:

- i 1899 ved Narverud Jerngrube i Nedre Eker
og ved Spisholt Jerngrube i Fiskum,
- 1899—1900 ved Vaagaards Blyglands- og Zinkblendeskjærp
i Norderhov
og ved det gamle Snarums Koboltværks Gruber.»

5. Industrielle Anlæg.

Den industrielle Virksomhed har i det forløbne Femaar gjort overordentlig stor Fremgang og Antallet af Anlæg er mere end fordoblet, saaledes at det ved Udgangen af 1899¹⁾ udgjorde 169 mod 78 ved Udgangen af 1895.

Den samlede Arbejdsstyrke, der i 1895 var 2 472 Personer med et samlet Antal Dagværk af 588 000, udgjorde i 1899 3 469 Personer med et samlet Antal Dagværk af 953 796.

Af Anlæggene var 19 Træsliberier, 6 Cellulosefabriker, 1 Papfabrik, 2 Papirfabriker, 30 Dampsage, 24 Vandsage, 1 Sagbrug og Høvleri, 1 Høvleri, 1 Stavskjæleri, 5 Trævarefabriker, 1 Kassefabrik, 3 Møllebrug og Sagbrug, 33 Møllebrug, 14 Teglværk, 4 Kalkfabriker, 1 Cementfabrik, 3 Smedjeværksteder med Motor, 1 Bødkerværksted med Motor, 1 mekanisk Værksted, 1 Jernstøberi, 1 Metalvarefabrik, 2 Farverier, 1 Bomuldsspinderi, 1 Uldspinderi, 2 Uldvarefabriker, 1 Garveri, 1 Gummivarefabrik, 1 Benmølle, 1 Torvstrøfabrik, 1 Luntefabrik, 1 Krudtværk, 1 Nitroglycerinfabrik, 2 kemiske Fabriker og 1 Ølbryggeri.

De industrielle Anlæg fordeles sig saaledes paa de forskjellige Distrikter:

I Hurum 6 Anlæg med 252 Arbejdere og 83 918 Dagværk, nemlig 1 Cellulosefabrik med 110, 1 kemisk Fabrik med 72, 1 Nitroglycerinfabrik med 59, 1 Vandsag med 9 og 2 Møllebrug med 2 Arbejdere.

I Røken 14 Anlæg med 339 Arbejdere og 87 328 Dagværk, nemlig 1 Cementfabrik med 217, 3 Teglværk med 72, 5 Dampsage med 22, 1 Vandsag med 4, 1 Bødkerværksted med Motor med 16, 1 Uldvarefabrik med 6 og 2 Møllebrug med 2 Arbejdere.

I Lier 28 Anlæg med 293 Arbejdere og 46 726 Dagværk, nemlig 12 Dampsage med 151, 4 Vandsage med 24, 3 Trævarefabriker med 96, 4 Møllebrug med 6, 1 Torvstrøfabrik med 7, 1 Jernstøberi med 5, 1 Teglværk med 1, 1 Papfabrik med 1 og 1 Kassefabrik med 2 Arbejdere.

¹⁾ For Aaret 1900 haves endnu ingen Opgave.

I N e d r e E k e r 18 Anlæg med 699 Arbeidere og 206 794 Dagværk, nemlig 2 Cellulosefabriker med 197, 5 Teglværk med 176, 1 Gummivarefabrik med 114, 4 Kalkfabriker med 73, 1 Bomuldspinderi med 60, 2 Dampsage med 62, 1 Vandsag med 11, 1 Møllebrug med 1 og 1 Farveri med 5 Arbeidere.

I Ø v r e E k e r 17 Anlæg med 262 Arbeidere og 67 720 Dagværk, nemlig 4 Træsliberier med 181, 5 Dampsage med 36, 1 Vandsag med 2, 1 Uldvarefabrik med 21, 1 Ølbryggeri med 11, 1 Smedjeværksted med Motor med 1, 1 mekanisk Værksted med 1, 1 Benmølle med 4, 1 Møllebrug og Sagbrug med 3 og 1 Møllebrug med 2 Arbeidere.

I M o d u m 18 Anlæg med 772 Arbeidere og 230 858 Dagværk, nemlig 1 Papirfabrik med 263, 5 Træsliberier med 246, 2 Cellulosefabriker med 184, 1 Metalvarefabrik med 64, 4 Møllebrug med 6, 1 Høvleri med 1, 2 Vandsage med 4, 1 Uldspinderi med 2 og 1 Farveri med 2 Arbeidere.

I S i g d a l 12 Anlæg med 33 Arbeidere og 3 273 Dagværk, nemlig 2 Dampsage med 18, 1 Vandsag med 1, 6 Møllebrug med 6, 2 Teglværk med 5 og 1 kemisk Fabrik med 3 Arbeidere.

I N o r d e r h o v 17 Anlæg med 458 Arbeidere og 134 739 Dagværk, nemlig 6 Træsliberier med 326, 1 Papirfabrik med 79, 2 Teglværk med 23, 1 Krudtværk med 8, 1 Luntefabrik med 6, 1 Dampsag med 7, 1 Vandsag med 2, 1 Garveri med 3, 2 Møllebrug med 2 og 1 Møllebrug og Sagbrug med 2 Arbeidere.

I H o l e 7 Anlæg med 66 Arbeidere og 16 510 Dagværk, nemlig 1 Cellulosefabrik med 24, 1 Stavskjæleri med 12, 1 Trævarefabrik med 10, 1 Træsliberi med 7, 2 Dampsage med 11 og 1 Vandsag med 2 Arbeidere.

I A a d a l e n 5 Anlæg med 104 Arbeidere og 28 710 Dagværk, nemlig 1 Træsliberi med 72, 1 Dampsag med 21, 2 Møllebrug med 7 og 1 Teglværk med 4 Arbeidere.

I G o l 3 Vandsage med 4 Arbeidere og 172 Dagværk.

I A a l 4 Anlæg med 7 Arbeidere og 691 Dagværk, nemlig 2 Møllebrug med 3, 1 Smedjeværksted med Motor med 2 og 1 Sagbrug og Høvleri med 2 Arbeidere.

I H o l 3 Anlæg med 3 Arbeidere og 503 Dagværk, nemlig 1 Smedjeværksted med Motor med 1 og 2 Møllebrug med 2 Arbeidere.

I S a n d s v æ r 14 Anlæg med 166 Arbeidere og 45 068 Dagværk, nemlig 2 Træsliberier med 137, 7 Vandsage med 14, 1 Trævarefabrik med 9, 3 Møllebrug med 4 og 1 Møllebrug og Sagbrug med 2 Arbeidere.

I Flesberg 2 Anlæg med 10 Arbeidere og 686 Dagværk, nemlig 1 Vandsag med 8 og 1 Møllebrug med 2 Arbeidere.

I Nore 1 Møllebrug med 1 Arbeider og 100 Dagværk.

6. Binæringer.

Husflid og Haandværksdrift har antagelig i det Hele gjort nogen Fremgang i Femaaret, om der end ogsaa fra enkelte Distrikter meldes om Tilbagegang.

Fra Hole afsættes endel Kjøretøier, væsentlig Spidsslæder, fra Hurum endel Skotøi, fra Lier endel Vaskebretter og Dreierarbeider og fra Aal og Hol en ikke saa liden Mængde af sviende og malede Trægjenstande af forskjellig Slags.

Handel. Af de ved Udgangen af 1895 bestaaende 22 Forbrugsforeninger (Spare- eller Handelsforeninger) er 15 fremdeles i Virksomhed, medens 7 er ophørte, nemlig 1 i Røken, 1 i Lier, 2 i Nedre Eker, 1 i Modum og 2 i Sandsvær. Paa den anden Side er der i Femaaret oprettet 4 nye Foreninger, nemlig 1 i Øvre Eker, 2 i Modum og 1 i Aadalen, saaledes at Antallet af Forbrugsforeninger ved Udgangen af 1900 ialt var 19.

En Opgave over Forbrugsforeningerne med deres Medlemsantal og Omsætning i 1900 hidsettes:

Herreder.	Antal Foreninger.		Medlemsantal.		Omsætning i 1900.
	1895.	1900.	1895.	1900.	
					Kr. »
Røken.....	1	-	100	-	-
Lier.....	7	6	438	369	308 791
Nedre Eker.....	2	-	230	-	-
Øvre Eker.....	-	1	-	175	80 000
Modum.....	3	4	285	276	161 000
Sigdal.....	1	1	100	100	55 000
Krødsherred.....	1	1	80	93	30 000
Aadalen.....	1	2	260	232	131 000
Nes.....	1	1	147	158	35 203
Aal.....	1	1	580	550	44 570
Sandsvær.....	2	-	243	-	-
Nore.....	1	1	102	99	36 324
Opdal.....	1	1	128	137	45 000
Amtet	22	19	2 693	2 189	926 888

Som det vil sees, er saavel det samlede Antal af Foreninger som disses Medlemsantal i Femaaret gaaet ned. Derimod er den samlede Omsætning steget fra Kr. 851 543 i 1895 til Kr. 926 888 i 1900.

Antallet af Landhandlere, der i 1895 udgjorde 255, var ved Udgangen af 1900 steget til 277. Heraf var i Hurum 12, Røken 15, Lier 28, Nedre Eker 20, Øvre Eker 23, Fiskum 2, Modum 34, Sigdal 6, Eggedal 3, Krøds-herred 9, Norderhov 21, Lunder 5, Hole 10, Aadalen 9, Nes 16, Gol og Hemsedal 9, Aal 8, Hol 7, Ytre Sandsvær 8, Øvre Sandsvær 7, Flesberg 8, Rollag 6, Nore 6 og Opdal 5.

Af Rettigheder til Udskjænkning af Ø1, hvoraf der i 1895 fandtes 64 (3 almindelige og 61 indskrænkede), var der ved Udgangen af 1900 ialt 80, hvoraf 5 almindelige, nemlig 2 i Røken, 2 i Hole og 1 i Lunder, 60 indskrænkede, nemlig 2 i Hurum, 3 i Lier, 1 i Modum, 4 i Krøds-herred, 3 i Norderhov, 7 i Hole, 5 i Aadalen, 7 i Nes, 5 i Gol, 4 i Hemsedal, 4 i Aal, 8 i Hol, 1 i Ytre Sandsvær, 1 i Øvre Sandsvær, 3 i Flesberg og 2 i Opdal samt 15 begrænsede (kun svagere Ølsorter), nemlig 10 i Røken, 3 i Norderhov og 2 i Hole.

En af de almindelige Rettigheder i Hole udøvedes af Samlag (under Vaabenøvelserne).

Af Isbrug fandtes i Vinteren 1900—01 følgende:

Herreder.	Antal Anlæg.	Samlet	Samlet	Det skaarne
		Antal Ishuse.	Arbejdsstyrke.	Kvantum Is.
			Mand.	Reg.-Ton.
Hurum	1) 8	11	30	3 480
Røken	2) 10	20	137	24 725
Lier	1	1	10	150
Amtet	19	32	177	28 355

Af Stenbrud fandtes i Aaret 1900 i Røken 4.

For det ene af disse mangler enhver Opgave over Arbejdsstyrke, Produktion og Værdi. Ved de tre øvrige var der en samlet Arbejdsstyrke af 57 Mand og en Produktion af 2 072 Ton Granit og 3 815 m³ Gadesten til en samlet Værdi af Kr. 37 770.

1) Heraf var blot 2 i Drift.

2) Heraf var blot 6 i Drift.

I Lier havdes 3 Stenbrud med en Arbejdsstyrke af 43 Mand og en Produktion af 25 500 m² Granitheller og 4 300 m² Marmor til en samlet Værdi af Kr. 68 000. I Nedre Eker var der 1 Stenbrud med en Arbejdsstyrke af 28 Mand og en Produktion af ca. 2 500 m² Granit til en Værdi af ca. Kr. 15 000. I Hole findes paa Østsiden af Stens- og Holsfjorden en hel Del mindre Stenbrud, optagne omkring 1837, hvorfra leveres Gesims- og Brolægningsheller af Sandstensskifer, væsentlig til Kristiania. Bruddene er kun af og til i Drift og i 1900 var Afsætningen betydelig mindre end før. Der blev ialt leveret ca. 4 000 Kvadratalen Gesimsheller og ca. 800 løbende Meter Brolægningsheller til en samlet Værdi af ca. Kr. 4 690.

Baadbyggeri foregaar i Hurum, hvor der i 1900 fandtes 3 Baadbyggerier, ved hvilke der blev bygget 1 Dæksbaad og 40 Snekker og Pramme til en samlet Værdi af Kr. 2 540.

Jagten er drevet i nogenlunde samme Udstrækning som før. I Femaaret er udbetalt Præmier for 3 278 fældede Ræve, 18 Bjørne, 5 Gauper, 67 Ørne, 1 688 Høge, 24 Maar, 5 Lom og 9 Falke.

Turisttrafikken antages i Femaaret at være tiltaget.

Skibsfarten har mindre Betydning for Amtets Landdistrikt, hvis Kyststrækning er forholdsvis liden. Ved Udgangen af 1900 udgjorde Antallet af Fartøier, der havde hjemme i Amtets Kystdistrikter, 49 (samtlige Seilfartøier) med en Tonnage af 1905 og en Bemanding af 167. Af Fartøierne var 4 over 50 Ton med en Tonnage af 907 og en Bemanding af 42. Til samme Tid fandtes inden Amtet 9 Indsjødampskibe med en samlet Tonnage af 211 Ton netto og en Bemanding af 36.

I Drammenselven, Lierelven og Drammensfjorden foregaar et ikke ubetydeligt Lakse- og Sjørretfiske. En fra Fiskeriinspektøren modtagen Opgave over Størrelsen af det opfiskede Kvantum og dettes antagelige Værdi hidsættes:

Distrikt.		1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Drammenselven	{ Kg.	14 000	12 600	13 100	10 400	11 450
	{ Kr.	20 000	19 000	19 650	16 000	17 250
Lierelven	{ Kg.	1 750	1 500	1 400	700	900
	{ Kr.	1 900	1 800	1 700	900	1 200
Sjødistriktet	{ Kg.	45 000	91 300	74 500	76 800	78 250
	{ Kr.	67 000	133 100	112 400	106 400	105 600
Tilsammen {	Kg.	60 750	105 400	89 000	87 900	90 600
	Kr.	88 900	153 900	133 750	123 300	124 050

Af Foreninger af Næringsdrivende fandtes i 1900 i Røken 1 Landboforening og 2 Arbejderforeninger, i Lier 1 Landboforening, i Øvre Eker 2 Landboforeninger, i Fiskum 1 Landboforening, i Sigdal 1 Landboforening, i Eggedal 1 Landboforening, i Krødsherred 1 Landboforening, i Norderhov 1 Landboforening, i Hole 1 Landboforening og 1 Arbejderforening, i Gol 1 Landboforening, i Hemsedal 1 Landboforening, i Aal 1 Landboforening, i Hol 1 Landboforening, i Sandsvær 1 Landboforening, i Flesberg 2 Landboforeninger og i Rollag 1 Landboforening.

7. Om Distriktets Tilstand i Almindelighed.

Det forløbne Femaar maa i det store og hele taget siges at have været et i økonomisk Henseende gunstigt Tidsrum. Der har været adskillig Foretagsomhed og Omsætning, hvilket noksom fremgaar deraf, at Antallet af industrielle Anlæg, som oven nævnt, er mere end fordoblet i Femaarets Løb. Angaaende Aaringerne henvises til, hvad foran Side 10 og 11 derom er anført.

Landbruget, hvis Stilling i forrige Femaar var mindre tilfredsstillende, er i den forløbne Periode gaaet betydelig frem, dette saavel hvad det egentlige Jordbrug som hvad Husdyravlen angaar. Grunden hertil er fornemmelig at søge i de høie Priser paa Landmandsprodukter, der har formaaet mere end at opveie de samtidig herskende høie Arbeidspriser.

For Skibsfarten har Femaarsperioden været meget gunstig. Fragterne, der i 1896 holdt sig paa det samme lave Niveau som i det foregaaende Femaar, steg nemlig jevnt fra Begyndelsen af 1897, indtil de i 1900 kulminerede. Som allerede oven bemærket, har Skibsfarten imidlertid ikke særdeles stor direkte Betydning for Amtets Landdistrikt.

Ogsaa Trælastproduktionen og Trælasthandelen, der for Buskerud Amt er af overordentlig stor Betydning, har havt en gunstig Tid, idet Tømmerpriserne har været jevnt stigende gennem hele Femaarsperioden. Ved Salg til Udlandet har ogsaa Priserne været gode, omend med nogen Nedgang i 1898 og 1899.

Tilvirkningen af Træmasse er med en mindre Nedgang i 1899 steget jevnt, og Priserne har gennemgaaende været gode, høiest i 1900.

Cellulosepriserne har været underkastet endel Svingninger, idet de i 1896 og 1899 har ligget lidt under, men i 1897, 1898 og 1900 noget over Priserne i 1895, det sidste Aar af foregaaende Femaarsperiode. Ogsaa

for denne Industris Vedkommende maa Udbyttet i det Hele siges at have været godt.

Papirfabrikerne har ogsaa havt jevnt gode Aar og maa antages at have givet tilfredsstillende Udbytte.

Som sædvanlig skal her meddeles en Opgave for Femaaret over thinglæste og aflæste Panteheftelser, Exekutioner foretagne af Fogderne og Lensmændene, Udpantninger og Tvangsauktioner over fast Gods og Løsøre, idet man til Sammenligning medtager de tilsvarende Tal for 1891—1895:

		1891—1895.	1896—1900.
Thinglæste Panteheftelser	{ Antal....	6 702	5 868
	{ Beløb Kr.	15 579 789	17 554 459
Aflæste Do.	{ Antal....	3 862	3 984
	{ Beløb Kr.	10 098 698	9 648 635
Exekutioner foretagne af Fogderne	{ Antal....	177	74
	{ Beløb Kr.	518 083	262 634
Do. — Lensmændene	{ Antal....	3 291	2 328
	{ Beløb Kr.	702 541	512 346
Udpantninger	{ Antal....	14 684	19 281
	{ Beløb Kr.	575 466	576 135
Tvangsauktioner over fast Gods	{ Antal....	317	155
	{ Beløb Kr.	1 403 940	792 783
Do. — Løsøre	{ Antal....	378	171
	{ Beløb Kr.	161 676	123 780

Af denne Opgave vil det sees, at Pantegjælden er steget med henved 8 Millioner Kroner, og at de thinglæste Panteheftelser er mindre i Antal, men andrager til et betydeligt større Beløb i det sidste Femaar end i det næst foregaaende, medens paa den anden Side de aflæste Panteheftelser er større i Antal, men andrager til et noget mindre Beløb.

Der er saaledes stiftet betydelig mere, men indfriet mindre Pantegjæld i den afsluttede Periode end i den foregaaende.

Af Exekutioner er der foretaget meget færre og for et betydeligt mindre Beløb. Antallet af Udpantninger har derimod været adskillig større, medens det Beløb, hvorfor Udpantninger er afholdt, er omtrent uforandret. For

Udpantningernes Vedkommende maa forøvrigt bemærkes, at Udpantning for Kommuneskatter paa flere Steder ikke afholdes af Lensmændene, men af Kommunekassererne eller andre dertil beskikkede Mænd, og at der over de af disse foretagne Udpantninger mangler Opgave.

Antallet af Tvangsauktioner saavel over fast Gods som over Løsøre er gaaet ned til mindre end det halve, og det Beløb, som de angaar, er ligeledes betydelig mindre.

Forsaavidt der er Anledning til at drage Slutninger af den ovenstaaende Opgave, synes den ikke at give Grund til at antage, at Fremgangen i økonomisk Evne i det forløbne Femaar har været meget stor.

Konkursernes Antal inden Amtets Landdistrikt var i 1896: 14, i 1897: 9, i 1898: 8, i 1899: 10 og i 1900: 13.

De af Overformynderierne forvaltede Midler har udgjort:

Aar.	Antal Myndlinger ved Aarets Udgang.	De ved Aarets Udgang indestaaende Midlers Totalsum.	I Aarets Løb:		
			Indkomne Midlers Totalsum.	Udgaaede	
				Myndlingers Antal.	Midlers Totalsum.
		Kr.	Kr.		Kr.
1896	661	1 675 191	218 689	86	168 270
1897	646	1 570 637	152 337	105	265 624
1898	693	1 661 155	248 334	67	207 169
1899	623	1 667 699	165 753	87	195 421
1900	675	1 650 810	101 557	96	182 443

Til Belysning af Arbejdslønningserne i 1900 hidsættes følgende Tabel:

Dagløn.	Buskerud Fogderi.	Ringerike Fogderi.	Hallingdal Fogderi.	Numedal og Sandsvær Fogderi.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
a. Husmænd paa egen Kost:					
Sommer	1.70	1.38	1) ¹⁾	1) ¹⁾	1.62
Vinter	1.35	1.06	1) ¹⁾	1) ¹⁾	1.27
Paa Husbondens Kost:					
Sommer	1.20	0.64	1) ¹⁾	1) ¹⁾	0.90
Vinter	0.93	0.39	1) ¹⁾	1) ¹⁾	0.64
b. Almindelige Dagarbeidere, Mænd, paa egen Kost:					
Sommer	2.61	2.10	2.51	2.60	2.51
Vinter	1.93	1.65	1.69	1.93	1.85
Paa Husbondens Kost:					
Sommer	1.76	1.28	1.85	1.81	1.71
Vinter	1.18	0.83	0.98	1.13	1.08
c. Almindelige Dagarbeidere, Kvinder, paa egen Kost:					
Sommer	1.64	1.38	1.35	1.46	1.51
Vinter	1.16	1.07	0.97	0.98	1.08
Paa Husbondens Kost:					
Sommer	0.99	0.65	0.75	0.92	0.88
Vinter	0.66	0.48	0.45	0.57	0.57
Aarsløn for Tjenestegutter, foruden Kost og Logi Kr.	288.00	279.00	249.00	245.00	270.00
— - Tjenestepiger, for- uden Kost og Logi -	155.00	135.00	134.00	132.00	143.00

Ved at sammenholde denne Tabel med den for 1895 meddelte viser det sig, at Arbeidslønningerne gjennemgaaende er steget betydeligt. Den almindelige Dagarbeiders gjennemsnitlige Dagløn i Amtet er saaledes for Mænd gaaet op fra Kr. 2.09 til Kr. 2.51 om Sommeren og fra Kr. 1.45 til Kr. 1.85 om Vinteren. Paa samme Maade er Daglønnen for Kvinder steget fra Kr. 1.29 til Kr. 1.51

¹⁾ Lønnen omtrent som for almindelige Dagarbeidere.

om Sommeren og fra Kr. 0.93 til Kr. 1.08 om Vinteren. Og Tjenestegutters og Tjenestepigers Aarsløn er for Amtet steget henholdsvis fra Kr. 209 til Kr. 270 og fra Kr. 108 til Kr. 143.

Den høieste opgivne Dagløn for almindelige Dagarbeidere (Mænd) paa egen Kost er Kr. 3.00, der betales i Nedre Eker, Modum, Eggedal, Krødsherred, Nes, Rollag og Nore; dernæst kommer Opdal med Kr. 2.60. Den laveste opgivne Dagløn er Kr. 2.00, der betales i Sigdal, Norderhov, Aadalen og Øvre Sandsvær.

Den høieste Aarsløn for Tjenestegutter betales i Nedre Eker, nemlig op til Kr. 400; dernæst kommer Modum med Kr. 380 og Haug og Fiskum Sogne af Øvre Eker med op til Kr. 350. Den laveste Løn for Tjenestegutter er opgivet fra Aal, nemlig Kr. 200.

For Tømmerhuggere har Kr. 3.00 pr. Dag været det almindeligste, men der er betalt op til Kr. 4.00 i Krødsherred og ned til Kr. 2.00 i Røken.

For Tømmerkjørere med Hest har der været betalt fra Kr. 4.00 i Lier, Røken, Sigdal og Krødsherred op til Kr. 6.00 i Hole og Nore pr. Dag. For Tømmerkjørere uden Hest har Kr. 2.50 været den almindeligste Dagløn, Kr. 2.00 den laveste (Haug, Sigdal, Eggedal og Krødsherred) og Kr. 3.00 den høieste (Hurum, Modum og Nore).

Elveflødernes Dagløn har i Almindelighed været Kr. 3.00, Træsliberiarbeidernes, Papirfabrikarbeidernes og Sagbrugsarbeidernes Kr. 2.50 à Kr. 3.00, Cellulosefabrikarbeidernes Kr. 3.00 à Kr. 3.50, Høvleriarbeidernes fra Kr. 2.80 til Kr. 5.00, Møllearbeidernes fra Kr. 2.00 til Kr. 4.00, Spinderi- og Væveriarbeidernes, Mænd fra Kr. 1.50 til Kr. 2.60, Kvinder fra Kr. 1.00 til Kr. 1.40 og Hustømmermænd fra Kr. 2.50 til Kr. 5.00.

I Landdistriktet virkede ved Udgangen af 1900 16 autoriserede Sparebanker.

I det nævnte Aar udgjorde disse Bankers samlede Indtægter Kr. 494 099, deres Udgifter Kr. 442 640 og deres samlede Overskud saaledes Kr. 51 459.

Den samlede Formue udgjorde ved Aarets Udgang Kr. 1 135 240. Indskydernes Tilgodehavende udgjorde ved samme Tidspunkt Kr. 7 694 271. I Aarets Løb blev indskudt Kr. 3 288 347 og udtaget Kr. 2 884 741.

Den gjennemsnitlige Indlaansrente var 5.38 Pct. og Udlaansrenten 6.67 Pct. Til almennyttige Øiemed blev uddelt tilsammen Kr. 14 166.

Af Brandforsikringsindretninger havdes ved Udgangen af 1900 7, nemlig Røkens, Liers, Modums, Sigdals, Hols, Hallingdals (i Aal) og Nores.

Forsikringssum pr. 31 December 1900: Røken Kr. 529 100, Lier Kr. 48 916 860, Modums Kr. 5 931 640, Sigdals Kr. 5 059 515, Hols Kr. 603 380, Hallingdals Kr. 870 000 og Nore Kr. 1 392 142.

Angaaende Amtets Veivæsen har Amtssingeniøren meddelt følgende:

«Veies Nedlæggelse eller Omklassifikation.

I Femaaret er følgende Veie nedlagt:

Den gamle Hovedvei fra Gullaug i Lier til Grini i Røken.

Den gamle Hovedvei fra Hønefoss til Bilidmoen i Norderhov.

Soknedalsveien fra Veien i Norderhov til Lundesgaarden i Lunder.

Den gamle Hovedvei gjennom Sigdal paa Strækningen fra Vadet til Sundet.

Den gamle Hovedvei «Veien---Tolpinrud» i Norderhov er omklassificeret til offentlig Bygdevei.

Desuden er Haugfoss Bro i Modum, der tilhørte Modums Blaafarveværk, ved Herredsstyrelsesbeslutning af 21 April 1900 og Amtets Approbation af 16 Mai s. A. optaget som offentlig Bygdeveibro.

Nye Hovedveie.

Af nye Hovedveie er i Femaaret følgende fuldført og modtaget:

Af den nye Vei Frydenlund—Røken Jernbanestation Parcellen Frydenlund i Lier—Grini i Røken	11.0 km.
Hønefoss—Bilidmoen i Norderhov	4.6 -
Hønefoss—Ve og fra Hægga Bro i Norderhov til Lundesgaarden i Lunder... ..	13.1 -
Vadet—Sundet med Præstfoss Bro i Sigdal	6.3 -

Tilsammen 35.0 km.

Nye Bygdeveie.

I Femaaret er udført Anlæg af nye og Omlægning af følgende ældre Bygdeveie:

Herred.	Anlæg.	Længde.	Kostende		Anmærkninger.
			foruden Grund og Gjerde.		
		Km.	Kr.		
Hurum.....	Partiel Omlægning Sætre—Klokkerstuen—Holmsbu—Sundet	6.7	41 300		
	Omlægning af Veien langs Røkestadvandet ¹⁾	1.7	26 000		
Røken	Omlægning Grini—Hyggen	3.7	29 100		¹⁾ For Tofte Cellulosefabriks Regning.
Øvre Eker..	Nyt Anlæg: Darbo—Sundet—Brekkaasen og Saasen—Hamrekleven	7.5	31 500		
	Omlægning gennem Skotselven	0.8	4 800		
Modum	Nyt Anlæg: Gjeithus—Braaten	1.4	6 400		
Norderhov..	Nyt Anlæg: Ask—Røseng	2.3	8 600		
	Do. Hønefoss—Høfsfoss—Glæderud	2.2	8 300		
	Do. Baarnaas Bro	-	4 600		
	Do. Soknedalsveien—Strømsodveien ved Lunder Kirke	0.6	1 000		
Sandsvær...	Omlægning Kleppan—Skinnes—Vittingfoss	2.8	19 700		
	Tilsammen	29.7	181 300		

Veivedlighold.

Ved Udgangen af Aaret 1900 var følgende Veivogtere ansatte:

Herred.	Veistrækning.	Veivogtere.		Vei- længde.	Aarlig Løn.	Anmærkninger.
		Tid- ligere ansat.	Ansæt i Fem- aaret.			
Lier	Hovedveien Drammen—Hæg ..	1	-	Km. 6.0	Kr. 700	
	Do. Hæg—Opsal	-	1	7.4	700	
	Do. Opsal—Enger	-	1	5.2	700	
	Do. Frydenlund— Gjellebæk	-	1	8.5	700	
	Bygdeveien Lier Station—Sjaa- stad	-	1	10.0	700	
Hole	Hovedveien, Chausséen i Hole	1	-	9.8	576	Fri Bolig.
	Do. Vangen—Sund- volden	-	1	8.5	700	
Norderhov	Samtlige Veie med Undtagelse af 2 mindre Bygdeveie i Lunder, der bortsættes paa Kontrakt	9	1	100.0	-	Kr. 2.50 pr. Arbeids- dag.
Nes	Hovedveien over Ringnesaasen inden Nes	1	-	8.8	192	
Sandsvær	Hovedveien Skollenborg—Labro	1	-	1.5	155	Kun om Sommeren.

Veivedligholdet i Norderhov, der udføres ved leiet Hjælp for Herredskassens Regning, har for en Veilængde af 68 km. Hovedvei og 52 km. Bygdevei, tilsammen 120 km., i Femaaret gennemsnitlig kostet Kr. 13 100 aarlig, hvoraf Veivogterløn Kr. 3 035. Amtsveikassen bidrager med Kr. 1 240 til Puksten og med indtil Kr. 300 til Veivogternes Lønning, til hvilken sidste ogsaa Statskassen har bidraget med en afvekslende Kvotadel, senest med $\frac{1}{5}$.

Broer.

Af større Broer er bygget:

Herred.	Broens Navn.	Antal Spænd.	Spænd- vidde.	Anmærkninger.
Modum	Vikesund Bro	5	25.5	Jernoverbygning paa Under- bygning af Sten.
		3	28.5	
		2	44.0	
Sigdal	Præstfoss Bro	1	27.5	Jernoverbygning paa Under- bygning af Sten.
		1	9.6	
Lunder	Hovland Bro	1	13.0	Kombineret Jern, Træ og Sten.
		4	5.0	
Norderhov	Væla Bro	1	13.0	Sprængværk.
Nes	Grøslund Bro	1	23.0	Jern og Sten.
		1	23.0	Jern og Sten
Hemsedal	Tuf Bro	1	15.0	Jern og Sten.

Oversigt over Amtsveikassens Budgetter 1896—1900.

A a r.	Anlæg og Omlægning af Hovedveie og Opførelse af Broer.	Vedligehold af Hovedveie og Broer.	Vintervei- arbeide.	Bidrag til Herrerder til Anlæg eller Omlægning af Bygdeveie og Opførelse af Broer.	Lønninger.	Andre Udgifter ved Veivæsenets Bestyrelse.	Andre Udgifter.	Sum.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896	37 023.08	28 204.67	414.50	9 324.42	9 400.00	1 650.00	3 617.06	89 633.73
1897	3 333.34	52 850.67	414.50	12 256.64	9 400.00	1 650.00	4 542.61	84 447.76
1898	10 116.67	53 254.00	414.50	16 353.86	9 900.00	1 650.00	2 278.12	93 967.15
1899	23 339.58	48 001.58	414.50	11 416.36	¹⁾ 5 093.33	¹⁾ 3 093.33	2 641.32	94 000.00
1900	27 210.41	63 941.25	488.00	10 906.58	5 273.33	2 793.33	2 637.09	113 249.99
Sum	101 023.08	246 252.17	2 146.00	60 257.86	39 066.66	10 836.66	15 716.20	475 298.63
Gjennemsnit pr. Aar.....	20 204.61	49 250.43	429.20	12 051.57	7 813.33	2 167.33	3 143.24	95 059.73

¹⁾ Kombinationen blev indført dette Aar.

Veilængder.

Ved Udgangen af Aaret 1900 havde Buskerud Amt af offentlige Veie:

Herreder.	Kilometer.						Anmærkninger.
	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Til- sammen.	Heraf vedlige- holdtes		
					ved Penge- bidrag.	ved Natural- arbeide.	
Hurum	7	36	-	43	-	43	
Røken	20	11	-	31	6	25	Ved Nybygning tilkommet ca. 3 km. Hovedvei.
Lier	50	33	-	83	-	83	
Nedre Eker	10	9	-	19	-	19	
Øvre Eker	33	45	-	78	-	78	Ved Nybygning tilkommet ca. 8 km. Bygdevei.
Modum	53	47	5	105	-	105	Ved Nybygning tilkommet ca. 1 km. Bygdevei.
Sigdal	91	53	25	169	5	164	
Buskerud Fogderi	264	234	30	528	11	517	
Hole	36	24	-	60	10	50	
Norderhov	68	52	1)	120	120	-	1) I forrige Beretning opført 4 km. Ridevei. Nedlagt.
Aadalen	58	47	-	105	-	105	
Ringerike Fogderi	162	123	-	285	130	155	
Nes og Flaa	64	16	14	94	10	84	
Gol	84	9	-	93	27	66	27 km. over Hemsedalsfjeld vedligeholdes for Statskas- sens Regning.
Aal	26	29	-	55	-	55	
Hol	8	42	4	54	8	46	8 km. Hovedvei vedligeholdes af Aal Herred mod Penge- bidrag.
Hallingdal Fogderi	182	96	18	296	45	251	
Sandsvær	61	52	-	113	18	95	
Flesberg	27	76	47	150	-	150	
Rollag	31	31	17	79	-	79	
Nore	39	38	108	185	-	185	
Numedal og Sands- vær Fogderi ...	158	197	172	527	18	509	
Totalsum	766	650	220	1 636	204	1 432	

Amtskommunens samlede Udgifter (Netto) har efter Regnskaberne udgjort i hvert af de følgende Aar:

Aar.	Den almindelige Amtskommune- kasse.	Veikassen.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	82 168.03	81 155.07	163 323.10
1897.....	93 981.93	89 120.05	183 101.98
1898.....	92 753.34	82 504.51	175 257.85
1899.....	91 380.23	123 367.10	214 747.33
1900.....	105 246.83	128 343.21	233 590.04
Gjennemsnitlig aarlig.....	93 106.07	100 897.99	194 004.06

Den paa Amtets Matrikulskyld (Mark 36 064.21) udlignede Amtsskat var: i 1896 Kr. 4.50, i 1897 Kr. 4.50, i 1898 Kr. 5.30, i 1899 Kr. 5.60 og i 1900 Kr. 6.10 pr. Skyldmark.

B. Byerne.

a. Drammen, b. Kongsberg, c. Hønefoss, d. Holmsbu.

Før disses Vedkommende henvises til medfølgende Beretninger fra Magistraterne.

Buskerud Amtmandsembede, 6 Oktober 1904.

Platou.

Beretning

om Kjøbstaden Drammens økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Nogen Udvidelse af Byens Territorium har ikke fundet Sted i Femaaret. Territoriet udgjør fremdeles 6.86 km².

Bebyggelsen tiltog betydelig, især i de sidste 2 Aar af Femaaret.

Ifølge den i December 1900 foretagne Folketælling var den tilstedeværende Folkemængde 23 153. Den hjemmehørende Folkemængde var 23 093. Efter Folketællingen i 1890 var den hjemmehørende Folkemængde 20 684; i Tiaaret 1890—1900 altsaa en Tilvækst i Indvaanerantallet af 2 409. Af Tilvæksten formenes den væsentligste Del at falde paa Femaaret 1896—1900. Stigningen i Indvaanerantallet i Tiaaret 1880—1890 udgjorde 1 105.

Det gennemsnitlige Antal af Fødsler og Dødsfald i Femaaret inden de forskjellige Bydele fordeler sig saaledes:

	Fødte.	Døde.
a. Bragernes.....	365	185
b. Strømsø.....	212	118
c. Tangen.....	94	34

Af Ildebrande har man inden Byens Grændser havt tilsammen 113, der fordeler sig saaledes:

i 1896: 22, i 1897: 18, i 1898: 16, i 1899: 30, i 1900: 27.

Af disse var kun Branden den 17 Mai 1897 af større Betydning, idet ved denne Anledning S. Haugs og Holmens Brugs Lagerhuse med betydelige Trælastlagere paa Holmen brændte. De øvrige Brande var af mindre Betydning. I 18 Tilfælde er dog enkelte Huse enten nedbrændte eller stærkt beskadigede.

Kfr. om Byens Brandvæsen nedenfor.

Assurancesummen for Byens i den almindelige Brandforsikrings-Indretning assurerede Bygninger, som ved Udgangen af forrige Femaarsperiode eller pr. 1 Januar 1896 udgjorde Kr. 20 680 300, var:

pr. 1 Januar 1897.....	Kr. 20 688 330
- - - 1898.....	- 21 136 850
- - - 1899.....	- 21 529 650
- - - 1900.....	- 22 226 270,

fordelt paa 1 853 Brand-Numere.

Det vil sees, at Assurancesummen er i stadig Stigning, og at den ved Udgangen af Femaaret er Kr. 1 609 300 høiere end ved Udgangen af forrige Periode.

1. Handel. Trælastomsætningen udgjorde fremdeles den vigtigste Gren af Handelen i Drammen.

Man hidsætter følgende Opgaver fra Trælasthanlerdirektionen:¹⁾

De fremflødede Kvanta Tømmer har været:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
I. Gjennem Hovedvasdraget:						
a. Under Fællesflødnings Administration:						
1. Opflaadet ved Stenberg af Skurtømmer og Cellulose-tømmer samt en mindre Del Krabastømmer	167 229	178 722	187 958	148 718	209 255	891 882
2. Indtaget til de forskjellige Brug i Oplandet af Slibe- og Cellulose-tømmer	127 698	142 996	202 064	175 842	202 314	850 914
b. Udenfor Fællesflødnings Administration:						
1. Til Træsliberier og Cellulosefabriker	24 219	20 773	27 855	18 994	23 945	115 786
2. Til Sagbrug i Oplandet	15 238	15 174	14 915	9 221	10 891	65 439
3. Fra Bingselven, Aamotsbakken, Øvre og Nedre Eker	9 261	8 245	7 090	2 908	3 309	30 813
4. Over Vestfossen, hvoriblandt 12 890 Tylvter Smaalast	11 921	13 354	12 345	4 385	10 345	52 350
Tilsammen	355 566	379 264	452 227	360 068	460 059	2 007 184
II. Fra Lier, Skoger, Sande og Drammensfjorden:						
a. Gjennem Lierelven	4 875	4 845	5 125	3 364	7 489	25 698
Overland fra Lier	7 600	7 600	7 600	9 450	9 570	41 820
b. Skoger og Sande	2 559	2 060	3 333	686	664	9 302
c. Drammensfjorden (iberegnet en mindre Del fra Kristianiafjorden)	2 770	2 400	1 600	1 700	2 000	10 470
Tilsammen	17 804	16 905	17 658	15 200	19 723	87 290
Tilsammen fra hele Distriktet	373 370	396 169	469 885	375 268	479 782	2 094 474

¹⁾ Trælasthanlerdirektionen bemærker, at uagtet Fremstillingen hovedsagelig er taget fra foreliggende Regnskaber og indhentede Oplysninger, saa har man dog ogsaa for en mindre Del maattet tage den efter et Skjøn, hvorfor den ikke kan gjøre Fordring paa absolut Nøiagtighed.

Af de gennem selve Hovedvasdraget fremflødede 2 007 184 Tylvter har Forholdet mellem Skurtømmer og Slibe- og Cellulose-tømmer været:

	Skurtømmer.	Slibe- og Cellulose-tømmer.	Tilsammen.
i 1896.....	174 006 Tylvter	181 560 Tylvter	355 566 Tylvter
- 1897.....	183 288 —	195 976 —	379 264 —
- 1898.....	173 604 —	278 623 —	452 227 —
- 1899.....	126 228 —	233 840 —	360 068 —
- 1900.....	184 099 —	275 960 —	460 059 —
	Tilsammen 841 225 Tylvter	1 165 959 Tylvter	2 007 184 Tylvter

Af det samlede i hele Distriktet tilvirkede Tømmerkvantum, 2 094 474 Tylvter, kan anslaaes at være kommet fra:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til- sammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
Randsfjordens Vasdrag.....	138 184	142 963	167 307	145 825	167 672	761 951
Bægna og Aadalselven.....	64 413	62 859	91 912	68 823	87 494	375 501
Soknedalselven.....	29 803	29 111	33 846	26 576	40 167	159 503
Ringeriksfjordene og Randselven inden Buskerud Amt.....	18 158	22 236	30 592	20 375	29 349	120 710
Hallingdal og Krødsherred.....	33 716	39 188	40 164	31 232	32 790	177 090
Hovedelven fra Vikesund og Glesne til Aamotsbakken.....	7 728	10 280	16 351	18 761	28 640	81 760
Sigdal og Eggedal.....	23 535	27 122	26 637	24 174	33 743	135 211
Bingselven og Hovedelven nedenfor Aamotsbakken.....	17 508	19 151	20 233	9 751	16 459	83 102
Vassaas, Hof og Eker ovenfor Vest- fossen.....	22 521	26 354	25 185	14 551	23 745	112 356
Lier, Skoger, Sande og Draumens- fjorden.....	17 804	16 905	17 658	15 200	19 723	87 290
	373 370	396 169	469 885	375 268	479 782	2 094 474

Fordelt a m t s v i s kan Tømmeret henføres som kommet fra:

A a r.	Buskerud Amt.	Kristians Amt.	Jarlsberg og Larvik Amt.	Tilsammen.
	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.
1896	209 652	153 559	10 159	373 370
1897	220 634	165 975	9 560	396 169
1898	270 015	190 237	9 633	469 885
1899	202 376	168 856	4 036	375 268
1900	281 868	193 250	4 664	479 782
Tilsammen	1 184 545	871 877	38 052	2 094 474

Udgifterne ved Tømmerets Fremflødning i de forskjellige under Fællesflødningen hørende Vasdrag stiller sig ved Udgangen af Femaaret saaledes pr. Tylvt sams Last:

fra Hadelands Vasbund i Randsfjordsvasdraget	Kr. 1 64
- Hvalshængslet i Aadalsvasdraget	- 2.00
- Stolpefjordhængslet i Soknedalselven	- 1.54
- Glesnehængslet i Hallingdalsvasdraget	- 1.22
- Ligarsfossen i Sigdalsvasdraget	- 2.90

Den gjennemsnitlige Indkjøbspris har været:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for 14 Halvmeters Længde 23 cm. Top	Kr. 34.25	Kr. 37.00	Kr. 38.00	Kr. 38.00	Kr. 39.00
- 15 — — 21 — —	- 27.40	- 29.60	- 30.40	- 30.40	- 31.20
- 15 — — 19 — —	- 19.86	- 21.46	- 22.04	- 22.04	- 22.62
- 15 — — 16 — —	- 11.30	- 12.21	- 12.54	- 12.54	- 12.87

Gjennemsnittsprisen pr. Tylvt sams Tømmer har været:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for Skurlast	Kr. 20.98	Kr. 22.89	Kr. 22.56	Kr. 22.80	Kr. 21.92
- Slibelast	- 10.77	- 11.10	- 11.11	- 10.74	- 10.49

og Gjennemsnittdimensionen:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
af Skurlast $1\frac{1}{2}$ m. 21 cm. $1\frac{1}{2}$ m. 21 cm. $1\frac{1}{2}$ m. 21 cm. $1\frac{1}{2}$ m. 21 cm. $1\frac{1}{2}$ m. 21 cm.					
- Slibelast $1\frac{1}{2}$ - 16 - $1\frac{1}{2}$ - 16 - $1\frac{1}{2}$ - 16 - $1\frac{1}{3}$ - 16 - $1\frac{1}{2}$ - 16 -					

Salgspriserne for høvlede Bord kan gjennemsnitlig ansættes til:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for mixed pr. Ptb. Std. f. o. b.	Kr. 124.00	Kr. 136.00	Kr. 133.00	Kr. 130.00	Kr. 140.00
- tertia - do. do. -	- 111.00	- 124.00	- 119.00	- 115.00	- 126.00

Udslibningen af Trælast af alle Slags har ifølge Opgave fra Det statistiske Centralbureau udgjort i Kubikmeter:

A a r.	Høvlet Last.	Skaaren Last.	Rund og huggen Last.	Stav og Kassebord.	Pitprops.	Cellulosekub.	Splitved.	Til-sammen.
1896	109 010	27 590	6 878	36 371	8 793	54	5 119	193 815
1897	99 952	50 177	8 974	38 300	12 396	-	5 310	215 109
1898	105 526	51 247	3 849	28 544	6 771	-	2 801	198 738
1899	115 615	43 389	2 559	29 774	4 486	-	2 681	198 504
1900	80 672	44 573	4 920	31 580	5 780	6 689	2 564	176 778

Udførselen af den høvlede Last fordeler sig paa følgende Lande:

A a r.	Storbritannien og Irland.	Nederlandene.	Tyskland.	Sydlig Afrika.	Australien.	Andre Lande.	Til-sammen.
1896	83 927	8 344	994	8 943	6 195	607	109 010
1897	81 935	3 356	2 637	9 482	2 542	-	99 952
1898	86 182	6 791	225	3 032	8 965	331	105 526
1899	99 946	8 699	-	3 466	3 411	93	115 615
1900	64 245	6 989	-	-	9 009	429	80 672

Tilvirkningen af Træmasse, Cellulose, Papir og Pap har ved samtlige Træforædlingsfabriker i Distriktet udgjort i Ton:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til-sammen.
Træmasse af 50 Pet. Vandgehalt	127 070	138 363	142 700	138 759	156 316	703 208
Cellulose, tør	15 143	17 186	18 453	21 313	25 618	97 713
Papir og Pap	11 305	13 258	14 040	13 278	12 967	64 848
Til-sammen	153 518	168 807	175 193	173 350	194 901	865 769

hvoraf ifølge Meddelelse fra Det statistiske Centralbureau er skibet til Udlandet følgende Antal Ton:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Til-sammen.
Træmasse, tør	1 554	2 243	1 962	1 990	2 098	9 847
Do. vaad	118 609	120 884	122 528	147 408	163 658	673 087
Cellulose, tør	8 665	11 814	13 283	18 240	20 164	72 166
Do. vaad	3 683	450	492	1 912	1 222	7 759
Til-sammen	132 511	135 391	138 265	169 550	187 142	762 859

nemlig til:

A a r .	Storbritannien og Irland.	Frankrige.	Belgien.	Neder- landene.	Tyskland.	Danmark.	Spanien.	Forenede Stater.	Andre Lande.	Tilsammen.
1896	91 596	27 929	5 878	1 902	2 519	1 932	705	-	50	132 511
1897	94 603	21 157	9 726	4 131	700	2 891	1 243	-	940	135 391
1898	85 223	30 493	14 232	2 359	1 171	4 462	130	-	195	138 265
1899	112 279	32 166	14 225	1 055	2 873	6 627	325	-	-	169 550
1900	126 261	23 486	15 067	6 225	5 257	8 617	1 195	1 034 (Cellulose).	-	187 142
Tilsammen	509 962	135 231	59 128	15 672	12 520	24 529	3 598	1 034	1 185	762 859

Salgspriserne kan gennemsnitlig ansættes saaledes:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
for Træmasse af 50 Pet. Vand-					
gehalt f. o. b. pr. Ton	Kr. 33.50	Kr. 33.50	Kr. 32.50	Kr. 32.00	Kr. 37.00
- Cellulose, tør Beregning . . .	- 128.00	- 144.00	- 141.00	- 131.00	- 138.00

Udbyttet af Udskibningen i Femaaret kan saavel for Trælstens som for Træmassens og Cellulosens Vedkommende betegnes som god.

Byens Detailhandel har været tilfredsstillende og har antagelig været i Tiltagende. Vistnok forsyner de fleste af Landdistrikternes Beboere sig hos Landhandlerne, men adskillige Indkjøb og da især de større Indkjøb foretages dog i Drammens By. Fortjenesten antages, naar Hensyn tages til den store Konkurrence, at have været jevnt tilfredsstillende, enkelte Aar endog god.

Engros-Handelen har været større end i foregaaende Femaarsperiode. Den hovedsagelige Grund hertil maa søges i den Omstændighed, at Byens Grossister er gaaet mere over til direkte Import, hvorved de sættes istand til at kunne optage Konkurrencen med Kristiania. Fortjenesten antages i det Hele at have været god, enkelte Aar større, andre Aar mindre.

Af Korn indførtes ubetydeligt; af Rug saagodtsom intet. Enkelte Ladninger med dansk Byg indførtes til Bryggerierne. I 1896 og 1897 var Indførselen af tysk Rugmel ret betydelig, men den begyndte i 1898 at aftage, da Forbruget gik mere over til norsk Formalingsvare. I de tre sidste Aar af Perioden er Indførselen af Bagervarer neppe over $\frac{1}{3}$ -Part af tidligere, hvorimod der den hele Tid er indført ganske betydelige Kvanta af en simplere Sort Rugmel, som under Benævnelse Rugmel Nr. 2 anvendes til Kreaturføde. Importen af Hvedemel, især amerikansk, af tyske Erter, Vikker og Græsfrø antages at have været som tidligere.

Det aarlige Marked i Februar Maaned befandt sig og befinder sig fremdeles i Tilbagegang, hvad Handelsomsætningen angaar. Det er ikke forbundet med samme stærke Tilstrømning fra de omliggende Bygder som før.

Konkursernes Antal udgjorde: i 1896: 14, i 1897: 3, i 1898: 10, i 1899: 13 og i 1900: 12. Det samlede Antal Konkurs i Femaarsperioden er saaledes 52 mod 36 i forrige Periode.

Toldintraderne har været større end i forrige Femaar og udgjorde: i 1896: Kr. 715 713.91, i 1897: Kr. 777 196.88, i 1898: Kr. 905 678.57, i 1899: Kr. 957 022.00 og i 1900: Kr. 933 807.89.

Der er i Femaaret udfærdiget Børgerskab for 168 Handlende, hvoraf 96 Mænd og 72 Kvinder, og i samme Tid er opsagt 28 Handelsbørgerskaber for Mænd og 26 for Kvinder, tilsammen 54.

2. Skibsfarten. Fragterne, der i 1896 var lave, steg jævnt fra Begyndelsen af 1897, indtil de i 1900 kulminerede. Femaarsperioden maa saaledes siges at have været meget god for saavel Seil- som Damp-tonnage.

Følgende Opgave over Handelsflaadens Størrelse hidsættes:

A a r.	Seilskibe.		Dampskibe.		Tilsammen.	
	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1896	131	48 224	18	4 086	149	52 310
1897	124	46 140	23	7 197	147	53 337
1898	115	44 442	29	9 037	144	53 479
1899	107	40 614	31	13 359	138	53 973
1900	103	37 416	34	16 324	137	53 740

Som det af denne Tabel vil sees, er Dampskibenes Antal i Femaaret steget fra 18 til 34 og Drægtigheden fra 4 086 Ton til 16 324 Ton. Seilskibenes Antal sees at være sunket fra 131 til 103, og Drægtigheden gaaet ned fra 48 224 Ton til 37 416 Ton.

Ved Femaarets Udgang udgjorde Flaaden 34 Dampskibe og 103 Seilskibe mod 18 Dampskibe og 205 Seilskibe ved Udgangen af forrige Femaar og med en samlet Drægtighed af 53 740 Ton mod 58 792 Ton ved Udgangen af forrige Femaar.

Hyrerne i Femaaret har pr. Maaned gennemsnitlig været for:

Styrmænd.....	Kr. 75	Letmatroser.....	Kr. 35
2den Styrmænd....	- 60	Jungmænd.....	- 25
Stuerter	- 65	1ste Maskinister	- 160
Tømmermænd	- 70	2den Maskinister....	- 110
Matroser.....	- 45	Fyrbødere	- 50

Baadsmænd bruges omtrent ikke længere ombord; disses Hyre har været ca. Kr. 55.

3. Skibsbyggeri. Skibsbyggeri har heller ikke i dette Femaar været drevet i Byen, som ikke længere har noget Skibsværft.

4. Haandværksdrift. Ifølge Meddelelse fra Haandværkerforeningen har Byens Haandværksdrift i Femaaret været god og i jævnt Stigende. Dag-lønnen for Haandværkssvende har gennemsnitlig været Kr. 16—22 pr. Uge, for Murersvende dog Kr. 20—25 pr. Uge.

Den fra 1885 bestaaende Haandværkerforening har fremdeles været \uparrow Virksomhed.

Den tekniske Aftenskole — væsentlig for Haandværkere — har været i Virksomhed. Elevantallet er steget jevnt. Det var i Skoleaaret 1894/95: 185, i 1899/1900: 252.

5. Industriel Virksomhed. I Femaaret har følgende industrielle Bedrifter været i Virksomhed:

8 Dampsage (hvoraf 1 nedlagt i 1897),	1 Garveri og Skofabrik,
6 Høvlerier,	1 Vaabenfabrik,
5 Støberier og mekaniske Værksteder,	1 Svøbefabrik,
5 Vognfabriker,	1 Møbelfabrik,
5 Mineralvandfabriker (hvoraf 1 senere nedlagt),	1 Stolfabrik,
4 Garverier,	1 Legetøifabrik,
4 Destillationer,	1 Kornextraktfabrik,
4 Bogtrykkerier,	1 Fabrik for Redningsapparater af Renhaar,
4 Pøsemagerier,	1 Trikotagefabrik,
3 Bryggerier og Malterier (hvoraf 1 senere nedlagt),	1 Uldspinderi (senere nedlagt),
3 Tobaksfabriker (hvoraf 1 senere nedlagt),	1 lithografisk Officin,
2 Sæbefabriker,	1 Melkekondenseringsfabrik (senere flyttet),
2 Farverier,	1 Tagpapfabrik,
2 Hatte- og Huefabriker,	1 Cyclefabrik,
2 Kassefabriker,	1 Smørfabrik,
2 Posefabriker (hvoraf 1 senere nedlagt),	1 Trævarefabrik,
2 Eddikefabriker (hvoraf 1 senere nedlagt),	1 Blonde- og Baandfabrik,
2 Meierier,	1 Højjernfabrik,
2 Cikoriefabriker (hvoraf 1 senere nedlagt),	1 Teglværk,
	1 Gasværk.

Af de 2 Meierier modtog i 1900 Drammens Meieri 1 059 445 Liter Melk og Skoger Meieribolag 874 093 Liter.

6. Byens Forhold forøvrigt. Sundhedstilstanden var i 1896 og 1897 meget tilfredsstillende. Af nævneværdige Epidemier optraadte Influenza i 1ste Kvartal 1896 som en mindre udbredt Epidemi end vanlig om Vinteren. Baade Vinteren 1897 og Sommeren samme Aar optraadte den noget stærkere som saakaldet «Bamlesyge». I 1898 var saavel Sygeligheden som Dødeligheden adskillig større end de to foregaaende Aar. Mæslinger optraadte epidemisk om Sommeren, Influenza var mindre hyppig end vanlig, Lungebetændelse havde en ganske usædvanlig Udbredning. Aaret 1899 var endnu ugunstigere, hvad Sygelighed angaar, hvilket fornemmelig skyldes en voldsom Influenzaepidemi i Januar og Februar. I 3die Kvartal 1899 optraadte Diarrhøe stærkere end almindelig, og i hele Aaret var Lungebetændelse baade almindeligere og mere dødelig end i det foregaaende Aar. Aaret 1900 var atter noget gunstigere; Influenza optraadte ikke med nogen særlig Voldsomhed, heller ikke

Diarrhöe. Om Sommeren optraadte efter mange Aars Fravær Kusma som Epidemi. Om Høsten havde man en liden, men ganske alvorlig Tyfusepidemi, i November en mindre Difteriepidemi, og mod Aarets Slutning optraadte Mæslinger og Kighoste epidemisk.

I Femaaret har Dødsfaldenes Antal i Byen været:

1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
301	301	386	387	320,

hvilket, beregnet efter Folkemængden ved Tællingen 1 Januar 1891 (20 687 Indvaanere), giver:

14.50 Pct.	14.50 Pct.	18.66 Pct.	18.76 Pct.	15.52 Pct.
------------	------------	------------	------------	------------

I Virkeligheden er dog Forholdet gunstigere, idet Folkemængden ved sidste Tælling den 3 December 1900 var 23 093 Indvaanere.

Høsten 1898 blev Fattighuset paa Strømsø taget i Brug som Pleieanstalt for gamle, syge og hjælpeløse Fattige. Gjennemsnitlig 60 saadanne erholder nu der god Forpleining med rimelig Udgift for Byen. 2 Stuer, der rummer 4 Patienter af hvert Kjøen, benyttes til Forpleining af Tuberkuløse, som af Mangel paa Pleie eller af Hensyn til Omgivelserne maa fjernes fra Hjemmet.

Byens Jordemodervæsen er i 1900 ordnet paa en for Byen, de Fødende og Jordemødrene tilfredsstillende Maade, saaledes at man uden fastlønnede Jordemødre har sikret enhver Fødende Hjælp og enhver Jordemoder Godtgjørelse for hendes Arbeide.

Efter Opgave fra Fattigkommissionen hidsættes en Tabel over Fattigvæsenets Udgifter og de Fattiges Antal:

Aar.	Udgifter.	Antal Fattige.	Gjennemsnitlig pro Persona.
	Kr.		Kr.
1896.....	131 416	1 203	109.24
1897.....	136 470	1 155	118.15
1898.....	131 568	1 105	119.07
1899.....	132 162	1 136	116.34
1900.....	136 744	1 159	117.99

Den gennemsnitlige aarlige Udgift bliver Kr. 133 672 mod Kr. 124 676 for forrige Femaar, altsaa en gennemsnitlig aarlig Stigning af Kr. 8 996 eller 7.215 Pct.

Med Hensyn til Arbeidsklassens Kaar er at bemærke, at der har været en betydelig Byggevirksomhed i Femaaret, specielt i 1898—1900. Byggevirksomheden har været større end i noget Aar siden sidste store Brand i Begyndelsen af Syttiaarene. Arbeidsklassen har stillet større Fordringer til Bekvemmeligheder; nybyggede Huse har sjelden mindre Leiligheder end 2 Værelser og Kjøkken; kun undtagelsesvis indredes Bekvemmeligheder paa 1 Værelse og Kjøkken; fælles Kjøkken for 2 eller flere Familier forekommer ikke længere, medens dette tidligere var ganske almindeligt.

Skolevæsenets Ordning og Virksomhed:

Med Hensyn til Folkeskolen henvises til vedlagte af Drammens Skolestyre udgivne trykte Beretning for Femaaret. Af denne fremgaar, at Byen havde:

Aar.	Undervisningsberettigede Børn.	Hvoraf i Folkeskolen.
1896.....	4 030	3 070
1897.....	3 998	3 018
1898.....	4 124	3 006
1899.....	3 996	2 961
1900.....	3 986	3 018

Bykassens Tilskud til Skolevæsenet udgjorde:

i 1896.....	Kr. 96 187.10,	hvoraf til Folkeskolen	Kr. 86 159.12
- 1897.....	- 98 588.60	—	- 89 024.54
- 1898.....	- 100 658.34	—	- 89 788.28
- 1899.....	- 114 162.06	—	- 100 305.06
- 1900.....	- 124 435.13	—	- 109 739.23

Folkeskolen havde i Brug de samme Bygninger som i Slutningen af forrige Femaar: Bragernes Skole med 19 Klasseværelser, Bragernes Skoles Filial med 5 Do., Strømsø og Tangens Skole med 19 Do. og Tangens Skoles Filial med 4 Do. I disse Værelser undervistes i 1900 tilsammen 90 Klasser.

Den offentlige Sjømandsskole har som før været i stadig Virksomhed.

Kommunens Forhold til den offentlige høiere Almenskole blev ordnet ved Repræsentantskabsbeslutning af 25 November 1897, hvorefter Gymnasiet omfatter saavel Reallinie som sproglig-historisk Linie.

Byen har som forhen 4 Asyler, der optager Børn indtil Skolealderen.

I Femaaret er større Strøg af Byen reguleret, hvorhos der er oparbejdet ca. 990 l. m. nye Gader. Ca. 1 020 l. m. tidligere brolagte Gader er forsynede med ny Brolægning. Arealet af Gaderne udgjør ca. 6 000 m².

Der er i Femaaret anlagt ca. 4 200 l. m. nye Kloaker, hvorhos ca. 950 l. m. ældre Kloaker er omlagte til større Dimensioner.

Byens Vandforsyning viste sig i Aarene 1899 og 1900 at være utilstrækkelig, idet der paa Grund af den tørre Sommer 1899 opstod Vandmangel. Man maatte derfor ved Pumpning først udnytte det Vand, der i Kloptjern ligger under Afløbsrøret, og da heller ikke dette var tilstrækkeligt, maatte man ved Evjens Dampsag paa Landfaldøen anlægge et Pumpeværk og i Tiden fra 24 Januar til 10 April 1900 forsyne Byen med Vand fra Elven. I Aaret 1900 udvidedes Byens Vandforsyning ved Indkjøb af Skapertjern i Lier, Anlæg af Indtagsdam paa Eiendommen Linnæs og Lægning af 10-Toms Vandledning fra Indtagsdammen til Byen i en Længde af 4 427 m. Vandværkets Reservoier forøgedes herved med 527 964 m³. Foruden den foranævnte Hovedledning er Vandledningen inden Byen i Femaaret udvidet ved Anlæg af 2 990 m. Ledning.

Ved Repræsentantskabsbeslutning af 16 Marts 1898 blev besluttet Opførelse af en ny Indtagsdam i Kloptjernbækken. Indtagsdammens Kostende har i det Hele andraget til over Kr. 50 000.

Ved Repræsentantskabsbeslutning af 10 Juli 1899 besluttedes en Ombygning af Brandvagten, hvortil bevilgedes af Bykassen Kr. 50 000. Under denne Ombygning og Indredning indgik blandt andet Opførelse af ny Stald og Sælebod og Omdannelse af Underbrandmesterboligen til Sprøiterum.

Med Hensyn til Ædruelighedstilstanden i Femaaret havde Byen ifølge Opgave fra Politiet:

i 1896	1 330	Drukkenskabsarrestanter,
- 1897	1 897	—
- 1898	2 496	—
- 1899	2 929	—
- 1900	3 228	—

Politiet bemærker herom: «Det store og stigende Antal af Arrestanter har ikke sin Grund i en stor og stigende Drikfældighed, men er et Udslag af, at Politiet konsekvent har bragt Brændevinslovens Bestemmelse om Indsættelse af berusede Personer i Anvendelse, ligesom man gennem Aarene har lagt en strengere Maalestok til Grund for Indsættelse. Selvfølgelig er der i saa Henseende en Grændse, og saasandt den ovenanførte Grund til Arrestationernes tiltagende Hyppighed medfører Rigtighed, maa Antallet af Arrestanter efter en vis Tid kulminere. Dette har da ogsaa været Tilfældet, idet Belægget af berusede Arrestanter efter 1900 Aar efter Aar er gaaet ned. At de daarlige Tider i de Par sidste Aar her har spillet ind, er utvivlsomt; men et væsentligt Moment er ogsaa en Bedring af Ædruelighedstilstanden i det Hele. Som Faktorer, der i saa Henseende har gjort sig gjældende ved Siden af Afholdsbevægelsen i sin Helhed, kan nævnes Politiets strengere Opsyn med drikfældige Personer og et effektivt Tilsyn med Salg og Udskjænkning af berusede Drikke,

saaledes at ulovlig Handel nu i det Store taget er ophørt, ligesom Misbrug af Ølbevillinger i de allerfleste Tilfælde har Tab af Bevilling for Vedkommende til Følge, og endelig kan nævnes skjærpede Bestemmelser med Hensyn til Salg og Udskjænkning af berusende Drikke.»

Som de væsentligste Indskrænkninger i sidstnævnte Henseende kan nævnes:

Samlaget har i Henhold til Brændevinsloven efter Paalæg af Politiet været lukket 3die og 4de Markedsdag, Dagen før de store Helligdage samt til Tider, naar Tropictransporter er foregaaet gennem Byen.

Ved Repræsentantskabsbeslutning af 28 September 1896 blev Partisalg af Øl og Vin m. m. negtet fra Kl. 5 Dagen før Helligdage til paafølgende Virkedags Morgen Kl. 8 og om Hverdagene før Kl. 8 Morgen.

Ved Repræsentantskabsbeslutning af 23 September 1897 blev Smaasalg af Øl, Vin m. m. underlagt samme Indskrænkning som Udsalg og Udskjænkning af Brændevin, hvorhos Bevilling til saadanne Rettigheder kun meddeles for 1 Aar ad Gangen.

Restaurationerne kan holdes aabne til Kl. 5 Eftermiddag Dagen før Søn. og Helligdage.

I 1899 var der i Byen endel Laddevinsdrik, og efterat dette paa det nærmeste var ophørt derved, at de Handlende, som gjorde sig Fortjeneste af at sælge Laddevin, konsekvent negtedes Bevilling, var der i 1900 en ikke liden Trafik med «Skaap». Efter en ved Kristiania Byret afsagt Dom, hvorved Salg af «Skaap» behandles som Brændevinssalg, er dette nu ophørt.

. Festligheder og Fornøielser, specielt i alle Slags Foreninger, har floreret i en tidligere ukjendt Grad. Større Forbrydelser eller Voldsomheder mod Publikum eller Politi er i Femaaret ikke forefaldt.

Efter Magistratens Opfatning maa Ædruelighedstilstanden i Femaaret betegnes som lidet tilfredsstillende.

Ved Afstemningen i 1897 blev Samlaget for Brændevinshandel opretholdt med stor Majoritet.

Den Drammens Kommune tilkommende Andel af Samlagets Overskud udgjorde:

for 1896.....	Kr. 10 569.76
- 1897.....	- 9 022.52
- 1898.....	- 9 153.86
- 1899.....	- 11 204.39
- 1900.....	- 11 375.64

Tilsammen Kr. 51 326.17

Afgiften for Udskjænkning af Øl, Vin, Mjød og Cider viser nogen Stigning og udgjorde:

i 1896	Kr. 10 060
- 1897	- 11 010
- 1898	- 11 460
- 1899	- 11 580
- 1900	- 11 820

Tilsammen Kr. 55 930

Bykassens Budget har i Femaaret vist følgende samlede Udgifter:

i 1896	Kr. 681 730
- 1897	- 703 473
- 1898	- 752 121
- 1899	- 801 492
- 1900	- 840 519,

altsaa en stadig tiltagende Stigning saavel sammenlignet med forrige Femaar som inden Perioden.

Bykassens Indtægter i Femaaret fordelte sig saaledes:

Aar.	Skat paa fast Eiendom.	Skat paa Formue og Næring.	Andre Indtægter.
	Kr.	Kr.	Kr.
1896	72 500	362 500	201 850
1897	74 400	372 000	222 908
1898	77 200	386 000	222 508
1899	111 000	426 000	208 700
1900	111 000	438 000	261 400

Til Belysning af Skatteforholdene forøvrigt hidsættes følgende Opgave fra Ligningskommissionen:

Aar.	Skattelagt Formue.	Skatbar Næring.	Skatøre pr. Kr.
	Kr.	Kr.	Øre.
1896	22 226 300	3 410 670	11
1897	21 918 600	3 669 390	10
1898	23 511 600	3 972 110	10
1899	25 999 000	4 194 940	9.5 ¹⁾
1900	29 490 000	4 462 070	9 ²⁾

¹⁾ For Dissentere 9.07. — Skat efter Lov 14 Juli 1897 §§ 21 og 22: for Bragernes og Strømsø 1, for Tangen 1.8. ²⁾ For Dissentere 8.54. — Skat efter Lov 14 Juli 1897: for Bragernes 0.6, for Strømsø 0.8, for Tangen 1.1.

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 1 700 200 og ved Udgangen af 1900 Kr. 2 143 668, altsaa en Stigning i Femaaret af Kr. 443 468. Denne Stigning repræsenterer Udgifterne ved Indkjøb af Gravfoss paa Modum til Anlæg af Elektricitetsværk, Anlæg af Skapertjern og Anlæg af en Brygge paa Tangen.

Beløbet af de faste Eiendommers Takstværdi var: i 1896: Kr. 17 610 370, i 1897: Kr. 17 654 290, i 1898: Kr. 18 173 690, i 1899: Kr. 22 102 620 og i 1900: Kr. 23 362 670. Almindelig Omtaksation af Byens matrikulerede Eiendomme blev foretaget i 1898.

Omsætningen af faste Eiendomme viser Stigning, sammenlignet med forrige Femaar, og vil sees af følgende Fortegnelse over de i hvert Aar thinglyste Hjemmelsdokumenter:

Aar.	Antal.	Samlet Værdi.
		Kr.
1896.....	156	778 197.41
1897.....	170	826 926.88
1898.....	203	2 326 091.00
1899.....	235	2 345 717 00
1900.....	149	1 175 452.00
Tilsammen	913	7 452 384.29

Det samlede Antal udgjorde i forrige Femaarsperiode 611 til samlet Beløb Kr. 3 826 633.07.

Nedenstaaende Tabel viser Antal og Beløb af thinglyste og aflyste Pantdokumenter og af Tvangsauktioner, ved hvilke Salg har fundet Sted:

Aar.	Thinglysninger.		Aflysninger.		Tvangsauktioner over fast Gods.		Tvangsauktioner over Løsere.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1896.....	314	1 105 514.05	249	600 776.63	5	11 975.00	15	14 657.33
1897.....	284	1 052 648.86	206	610 611.64	3	11 200.00	15	6 684.00
1898.....	335	1 455 427.00	241	812 174.00	2	68 500.00	16	20 195.00
1899.....	472	3 660 586.00	241	795 504.00	3	19 943.89	18	31 652.48
1900.....	373	1 365 448.00	221	682 918 00	11	84 560.00	23	23 193.79

Eksekutioner og Udpantninger har været afholdte for Beløb, som efterfølgende Tabel viser:

Aar.	Eksekutioner.		Udpantninger ved Underfogden.		Udpantning for Skatter ved Skattefogden.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1896.....	53	41 266.43	143	5 341.51	2 993	93 170.00
1897.....	36	46 703.04	97	4 333.29	2 276	100 116.00
1898.....	57	36 576.20	163	3 362.98	2 313	83 850.00
1899.....	63	42 810.17	155	3 596.11	3 290	141 671.00
1900.....	197	71 481.36	102	2 756.91	3 273	150 779.00

Følgende Foreninger har i Femaaret ligesom tidligere været i Virksomhed:

Drammens Handelsforening	med 212 Medlemmer,
Do. Haandværkerforening.....	- 97 —
Do. yngre Handelsstands Forening	- 71 —
Do. Sjømandsforening	- 103 —
Do. Arbejderforening	- 600 —
Do. konservative Arbejderforening.....	- 293 —
Do. Lægeforening	- 16 —
Den tekniske Forening.....	- 34 —

— alt ved Udgangen af Aaret 1900.

I 1896 oprettedes for Byen et Stadsfysikat og i 1899 en Stadskonduktørpost. Stadskonduktørposten er endnu ikke fast besat, men bestyres foreløbig af en af Stadsingeniørens to Assisterter.

I 1897 forøgedes Drammens Politikorps med 1 Overkonstabel og 6 Konstabler. Samtidig forøgedes Lønningerne for samtlige Politiets og Brandvæsenets underordnede Funktionærer.

I 1898 vedtoges Forandring i Lønningsvedtægten for Folkeskolens Lærerpersonele, hvorved Lønningerne ikke ubetydelig forbedredes. I samme Aar vedtoges som Tillæg til den almindelige Bygningslov nye Byggeregler for Byen.

Den nye Præstelønningslov er for Drammens Vedkommende gennemført fra 1 Januar 1899.

Fra 1 Januar 1900 bevilgedes Lærerpersonelet ved Folkeskolen, de underordnede Funktionærer ved Politikorpset og Brandkorpset samt enkelte andre kommunale Funktionærer Dyrtidstillæg. Dette er imidlertid bortfaldt fra 1 Januar 1904.

I Henhold til Repræsentantskabsbeslutning af 29 September 1898 indkjøbtes samme Aar for en Kjøbesum af Kr. 210 000 Gravfoss paa Modum. Ved Repræsentantskabsbeslutning af 11 Juni 1900 besluttedes Anlæg af et kommunalt Elektricitetsværk med Overførsel foreløbig af Gravfossens halve Kraft. Anlægget, som nu i det Væsentlige er færdigt, vil formentlig medføre en Udgift for Kommunen af ca. 1 $\frac{1}{2}$ Million Kroner.

Den før under Byens Vandforsyning nævnte Vandledning fra Skapertjern i Lier har medført en Udgift for Kommunen af omkring Kr. 160 000.

Havneforholdene er i Femaaret betydelig forbedrede. I 1897 anbragtes paa Rødtangen overensstemmende med Fyrdirektørens Forslag en Fyrlygte med kontinuerlig Brænding istedetfor det gamle utidsmæssige Fyr. Derhos er der paa Tangen i Fortsættelse af Jernbanebryggen opført en ny større Brygge, som med tilhørende Jernbanespor har kostet omkring Kr. 140 000. Endvidere er den gamle Brygge ved Gyldenløves Plads erstattet med en ny. Byen har 2 Mudderapparater, som om Sommeren er i stadigt Arbeide med Opmudring af Havnen.

Høsten 1896 og Vaaren 1897 foregik der større Udglidninger af Elvebredden paa Bragernes ved den øvre Del af Parken. Et Areal af omtrent 1 860 m² gled ud i Elven. De i Anledning af dette Elvebrud truffne Foranstaltninger har medført en Udgift for Kommunen af Kr. 70 956.97. Man har andraget om Refusion af Statskassen for en Del af dette Beløb, men Andragendet er af Storthinget afslaaet.

I Aaret 1900 indviedes her i Byen en ny opført katolsk Kirke. I den til Kirken hørende Gaard bor foruden Præsten en Priorinde og 2 katolske Søstre. Saavidt vides, er der i Drammen kun ganske faa Katholiker.

Til Bedste for Byen er i Femaaret oprettet 7 nye Legater med en samlet Legatkapital af omtrent Kr. 200 000.

Drammens Magistrat, 2 Mai 1904.

R. Rynning.

Beretning

om Kjøbstaden Kongsbergs økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Denne By var forholdsvis lidet berørt af den opadgaaende Konjunktur 1896—1898. Som Følge deraf har ogsaa Nedgangsperioden fra 1899 af været mindre mærkbar.

Den samlede Formue udgjorde ifølge Skatteligningen ved Udgangen af 1895	Kr. 3 380 600
og ved Udgangen af 1900	- 3 931 500

Den samlede Indtægt udgjorde ifølge de samme Opgaver:

ved Udgangen af 1895	Kr. 1 305 510
- — - 1900	- 1 500 410

Skatøret var for 1895	7.0261 pr. 100 Kr.
og for 1900	8.6203 - —

Forsikringssummen af Bygninger hersteds, forsaa vidt forsikret i Landets almindelige Brandkasse, udgjorde ved Udgangen af 1895

	Kr. 3 250 990
--	---------------

Ved Udgangen af Femaarsperioden var Beløbet steget til - 3 677 620

Ifølge Skattetaksterne er der ogsaa i Perioden nogen Opgang, idet Værdien af Kommunens og private faste Eiendomme efter disse ved Periodens Slutning udgjorde

	Kr. 4 312 910
mod	- 3 823 900

ved Periodens Begyndelse.

Priserne paa faste Eiendomme har været stabile.

Arbejdsbelægget ved de største Bedrifter her har i Perioden ikke undergaaet større Forandringer, naar undtages Vaabenfabriken, fra hvilken særskilt Indberetning vedlægges.

Efter hvad Fabrikens Direktør i nævnte Indberetning oplyser, udgjorde Arbejdsstyrken i Femaaret 1896—1900¹⁾ gennemsnitlig:

i 1896	255 Mand	+	tilfældige	Løsarbeidere	i	Regelen	2,
- 1897	269	—	+	—	—	—	2,
- 1898	318	—	+	—	—	—	10,
- 1899	336	—	+	—	—	—	24,
- 1900	349	—	+	—	—	—	13.

Med Hensyn til de Grene af Kommunens Forvaltning, der er underlagt Stadsingeniøren som Arbejdsschef, henholder jeg mig til den derom aflagte Beretning for Tidsrummet saalydende:

¹⁾ Tilføielse af Det statistiske Centralbureau.

- «1. a. Ved Bassinerne er intet Arbeide udført.
- b. 1896 udførtes en Afstivning af Vandledningskassen over Nybroen; Omkostningerne var Kr. 1 690. En 4" Ledning lagdes fra Brandkum Nr. 31 til Bækkebrønden paa Karpemoen; Omkostningerne var Kr. 2 020.
- 1897 blev en 5" Ledning lagt fra Brandkum Nr. 33 paa Sandsværmoen til Veikrydset ved Maler Nielsens Hus paa Skydebanen; Omkostningerne var Kr. 1 495.
- 1898, 1899 og 1900 blev 5" Ledning paa Øvre Karpemoen anlagt; Omkostningerne var Kr. 3 400.
- I Femaaret er ogsaa anlagt 10 nye Brandkummer paa de ældre Ledninger; Omkostningerne var Kr. 900.
- I Femaaret er udført Nyanlæg for Kr. 9 505.
- c. For Private er udført Indlæg og Reparationer til et Beløb Kr. 7 159.73.

2. I Femaaret har der været 11 Brande, hvoraf 5 ganske ubetydelige, medens ved de andre 6 enten et eller flere Huse nedbrændte. Skaden ved disse 11 Brande er Kr. 91 600.

De 6 Brande anføres:

$2\frac{1}{2}$ 1897 nedbrændte Br.-Nr. 407 ved Nymoens Torv og 408 blev betydelig beskadiget; Skaden beløb sig til Kr. 23 000.

$\frac{8}{3}$ 1897 nedbrændte Myglands Hus paa Drammensveien, udenfor Vandværkets Omraade, nedbrændt før Brandvæsenets Ankomst; Skaden Kr. 3 600.

$\frac{19}{4}$ 1897 nedbrændte Br.-Nr. 20 b, 98 og 22 i Bussedalen; Skaden Kr. 18 000.

$\frac{7}{8}$ 1899 nedbrændte Br.-Nr. 94 b, Bazarerne; Skaden Kr. 9 000.

$\frac{6}{6}$ 1900 nedbrændte Br.-Nr. 297, «Britannia Hotel»; Skaden Kr. 27 000.

$\frac{17}{8}$ 1900 nedbrændte endel Bord- og Plankestabler paa Laagen Dampsag; Skaden Kr. 10 000.

3. Fra $\frac{1}{1}$ 1897 blev første Reserve bestaaende af 10 Mand tilstaaet en aarlig Godtgjørelse hver af Kr. 30. Aarlig Merudgift af Kr. 300. Forøvrigt ingen Forandringer ved Brandvæsenet.
4. Af offentlige Bygninger er Sygehuset, der blev besluttet opført den 30 September 1898, paabegyndt, og der var ved Femaarets Udgang udbetalt Kr. 17 723.19.

Af industrielle Anlæg er der anlagt et Elektricitetsværk, hvilket fuldt færdigt kostede Kr. 60 000.

Af private Bygninger er der i:

1896 opført 6 Huse til et Beløb stort.....	Kr. 44 900
1897 — 12 —	- 68 200
1898 — 3 —	- 66 200
1899 — 6 —	- 30 800
1900 — 7 —	- 57 900

Tilsammen 34 Huse til et Beløb Kr. 268 000.

I 1897 blev ny Jernbanestation opført af Sten, hvilket androg til ca. Kr. 38 500.

5. I Femaaret er ingen ny Gade anlagt. Til Reparationer og Vedligehold af Gaderne er medgaaet Kr. 10 500.

Af større Reparationer kan nævnes: Jernbanegaden, medgaaet Kr. 750, og Drammensveien, medgaaet Kr. 1 250.

6. Gadebelysningen har i Femaaret undergaaet en stor Forandring, idet elektrisk Lys er indført overalt undtagen for Byens Udkanter.

Belysningen skede før med 73 Paraffinlamper; ved Udgangen af 1900 med 18 Stkr. Janduslamper, 32 Stkr. Glødelamper og 15 Paraffinlamper.

Anlægsomkostninger af Ledninger og Anskaffelse af Lamper androg til Kr. 13 040. Merudgifterne ved det elektriske Lys var i Overgangstiden 1899—1900 ca. Kr. 1 700.

7. Telefonabonnenternes Antal var ved Femaarets Begyndelse 51 og ved dets Slutning 84.»

Værdien af Kommunens faste Eiendomme udgjorde ved Periodens Begyndelse.....	Kr. 558 608.05
Ved Periodens Slutning var Værdien.....	- 563 685.88

Forøvrigt udgjorde Aktiva ved Periodens Begyndelse:

a. Udestaaende Kapitaler	Kr. 98 890.15
b. Jernbaneaktier.....	- 48 000.00

Ved Periodens Slutning:

a. Udestaaende Kapitaler	Kr. 90 756.96
b. Jernbaneaktier.....	- 48 000.00

Kommunens Gjæld beløb sig ved Udgangen af 1895 til	Kr. 83 076.08
og ved Udgangen af 1900 til.....	- 82 513.40

Udgifterne til Byens Fattigvæsen udgjorde ved Periodens Begyndelse Kr. 30 443.90 til 459 Forsørgede, ved Periodens Slutning Kr. 33 286.58 til 341 Forsørgede.

Gjennemsnitlig Udgift til Fattigvæsenet i Perioden Kr. 32 890.19 mod Kr. 29 219.95 i forrige Femaarsperiode.

Til Skolerne havde Byen ved Periodens Begyndelse en aarlig Udgift af Kr. 38 470. Denne Udgift beløb sig for det sidste Aar i Perioden til Kr. 51 669.02.

Byens Folkemængde udgjorde ved Udgangen af 1895 (efter Skatte- mandtallet) 5 248.

Ved Udgangen af 1900 udgjorde Folkemængden (efter Tællingen den 3 December 1900) 5 696.

Kongsberg Magistrat, 24 Februar 1904.

N. G. Berg.

Beretning

om Kjøbstaden Hønefoss' økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Femaarsperioden 1896—1900 viser som den forrige en rolig og jevn Fremgang i Liv og Rørelse; dog har Arbeidsfortjenesten ved Byens Brug i den sidste Del af denne Periode været mindre, da Bægnaelvns Vandstand har været til Hinder for fuld Drift. Den mindre Fortjeneste har dog for den aller- væsentligste Del faldt paa den løse og ugifte Befolkning.

Haandværksdrift saavel som Handel har havt sin jevne Fremgang, idet ikke ganske faa Handlende i de forskjellige Brancher og Haandværkere har begyndt ny Virksomhed.

I Anledning af Byens indre Anliggender kan mærkes, at medens Byen i forrige Periode oplystes ved Gasolielamper, anskaffedes i 1896 elektrisk Belysning ved Hjælp af 43 Stykker 35 Normallys' Glødelamper, til hvilke Strøm erholdtes fra Hønefoss' Brug. Disse Glødelamper ombyttedes i 1899 med 28 600 Normallys' Buelamper, hvis Tal i 1900 øgedes til 34. Lamperne er anlagte for Veksel- strøm, der skaffes fra Elektricitetsværket ved Kvernvolden 13 km. fra Byen.

Brandvæsenets Apparater er vedligeholdte og forøgede i Forhold til Forholdene; ligesaa har Vandvæsenet og Kloakvæsenet faaet den Udvidelse, der var en Følge af nye Gaders Anlæg og Oparbejdelse, i hvilken Henseende kan mærkes, at Bebyggelsen har gaaet jevnt frem, og er flere 2- og 3-Etages Mur- gaarde opførte foruden Træbygninger.

Byen har faaet et længe følt Savn afhjulpet, idet Hønefossbroerne er for- synede med tidsmæssige Fortouge paa begge Sider.

Hvad Byens 2 Skoler — Folkeskolen og Middelskolen — angaar, er ingen Forandring indtraadt.

Brændevinsbolaget har fortværende været i Virksomhed og har som før kunnet afse betydelige Bidrag til de i forrige Beretning omhandlede forskellige Institutioner, der alle fremdeles bestaar.

Eiendomsværdierne efter Skattetaksterne, hvilke i Periodens Begyndelse udgjorde Kr. 2 124 600, var ved dens Ende stegne til Kr. 3 109 200.

Den antagne Indtægt, der i 1896 var Kr. 563 765, var ved Periodens Slutning steget til Kr. 900 535; den skatbare Del deraf fra Kr. 266 000 til Kr. 482 856. Den skatbare Formue er steget fra Kr. 1 861 600 til Kr. 4 105 500.

Byens Obligationsgjæld var ved Periodens Slutning Kr. 55 000.

Folketallet, der efter den kommunale Folketælling i 1895 udgjorde 1 593, er nu 1 984.

Hønefoss Magistrat, 31 Mai 1901.

Carl Gjør.

Beretning

om Ladestedet Holmsbu's økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Af Hurum Herreds samlede Aarsskat under Femaaret, Kr. 109 690, falder paa Holmsbu Kr. 5 654.

Befolkningen i Holmsbu ernærer sig for en rent overveiende Del ved Fiske, væsentlig Linefiske, der drives i Lag paa 2 Mand. Ved Siden heraf findes ogsaa 4 Vadselskaber, hvert paa 6 Mand, med Redskaber for hvert Selskab til Værdi af Kr. 12 000—15 000. Fortjenesten ved Linefisket drejer sig Aar om andet om Kr. 800 for hver Mand; hvert Vadselskab skal i de 2 Høstmaaneder, da Fisket drives, have en Fortjeneste af Kr. 800.

Det væsentligste Fiske er Sild, Torsk og Kolje. Sildefisket slog særlig til i 1897.

Fisken afsættes væsentlig i Drammen.

I Femaaret, der har været godt for Salg af Is, er der faldt endel Fortjeneste ved Sagning samt Lastning af Is.

Der findes paa Stedet ca. 10 Handlende og ligesaa mange, der beskæftiger sig med Haandværk og Smaaindustri.

Naar saa ved Siden af noget Havebrug, der er i Fremskridt, nævnes, at 15 à 25 Kvinder i de 2 Maaneder, da der fiskes Sild, er beskæftiget i Stedets eneste industrielle Bedrift, et Ansjosnedlæggeri, er samtlige Indtægtskilder nævnte. Afønning ved Ansjosnedlægning er 10 Øre pr. Time.

Der har i Femaaret været liden eller ingen Nybygning.

Vandværket var mindre tilfredsstillende.

Brandvæsenet har en større og 2 mindre Sprøiter.

Man havde ingen Belysning af Gaderne og er forskaanet for Ildebrande.

Eiendomspriser har holdt sig uforandret.

Hvad de økonomiske Forhold angaar, findes der i Holmsbu ikke rige Folk, neppe engang formuende, men næsten samtlige Beboere befinder sig i jevn Velstand og eier sit velstelte Hus, som oftest med Have. Der kommer saaledes paa Stedets noget over 400 Beboere 123 Eiendomme med Huse.

Ædruelighedstilstanden er mønsterværdig og berusede Indvaanere af Stedet sees ikke. Dette staar for en væsentlig Del i Forbindelse med, at der ikke findes Udsalg af berusede Drikke, idet Stedets eneste Indehaver af Øret, Skydsstationsholderen, kun har Ret til Indskjækning for Reisende, hvad der strengt paasees overholdt.

Indbyggerantallet var i 1895: 467, i 1900: 407. Tilbagegangen har for en væsentlig Del sin Grund i Udvandring.

I 1899 fuldendtes den nye Vei mellem Holmsbu og Strømmen i Hurum.

H o l m s b u M a g i s t r a t, 12 Februar 1904.

O. A u g. A n d e r s e n.

VII.

Jarlsberg og Larvik Amt.

Underdanigst Beretning

om Jarlsberg og Larvik Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1896—1900.

Ved Udgangen af Aar 1900 udgjorde Amtets reviderede Matrikulskyld 26 906 Mark 57 Øre, og Folkemængden overensstemmende med den sidste Folketælling i 1900 104 554 mod 100 957 i 1891, — altsaa en Stigning i Folkemængden i sidste Decennium af 3 597.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Efter Fogdernes Opgaver var Antallet af særskilt skyldsatte Brug ved Udgangen af 1900:

i Jarlsberg Fogderi	9 280	med Skyld	17 969	Mark	97	Øre,
- Larvik	—	—	4 963	—	8 936	— 60 -

tilsammen 14 243 med Skyld 26 906 Mark 57 Øre.

Ved Udgangen af 1895 var Antallet af særskilt skyldsatte Brug 13 157; Antallet er altsaa forøget med 1 086.

Efter foranstaaende er Gjennemsnitsskyldmarken pr. skyldsat Brug i Amtet Mark 1.89, i Jarlsberg Fogderi Mark 1.93 og i Larvik Fogderi Mark 1.80.

Af Lensmændenes Indberetninger i Schema 6 angaaende Agerbruget i dette Amt sees, at Blandkorn her nu ikke mere dyrkes.

Opgavernes Angivelse af Udsæd, Avl og Foldighed pr. Maal for de almindelige Nyttvekster inden Herrederne er delvis temmelig stærkt indbyrdes afvigende.

Saaledes varierer Udsæd af Hvede fra 40 Liter pr. Maal i Vaale til 20 Liter pr. Maal i Sem Herred. Medens den gennemsnitlige Avl af Hvede pr. Maal i Femaaret for Strømmen Herred udgjør 360 Liter, er den for Sem angivet til 140 Liter. Størst er Foldigheden efter Opgaverne i Skoger Herred, hvor den udgjør $12\frac{1}{2}$, mindst i Vaale, hvor den ansættes til $5\frac{1}{4}$. Gennemsnitsfoldigheden for det hele Amt bliver efter Opgaverne 8.

Af Rug angives den største Udsæd pr. Maal at foregaa i Vaale, nemlig 30 Liter. Mindst er Udsæden i Skoger, Sande og Nøtterø, hvor den udgjør 18 Liter pr. Maal. Avl pr. Maal varierer for Rug fra 300 Liter i Skoger, Sandeherred og Tjølling til 200 Liter i Andebu, Sem og Lardal. Foldigheden for Rug, der i Skoger udgjør 17, beløber sig til 8 i Vaale, Ramnes, Andebu og Sandeherred.

Af Byg benyttes efter Opgaverne den tætteste Udsæd i Strømmen, nemlig 36 Liter pr. Maal, den mindste i Sem, hvor den er 16 Liter. Avlen er henholdsvis 432 og 160. Foldigheden varierer fra 20 i Tjølling til 16 i Andebu.

For Havrens Vedkommende synes Udsædens Tæthed at være nogenlunde jevn for det hele Amt. Naar undtages Sem, hvor den angives til kun 25 Liter, beløber den sig for de øvrige Herreder fra 35—50 Liter (henholdsvis i Skoger og Stokke). Avlen varierer fra 120—360, og Foldigheden fra 3—10, begge henholdsvis for Andebu og Hedrum Herreder.

Erter dyrkes kun i 6 af Amtets Herreder. Udsæden varierer fra 25—45 Liter, henholdsvis i Skoger og Vaale; Avlen varierer fra 145—400 Liter pr. Maal (Skoger og Brunlanes), Foldigheden fra 4—16.

Udsæd og Avl af Poteter er størst i Tjølling, — henholdsvis 450 og 3 000 Liter — mindst i Borre — henholdsvis 140 og 720 Liter. Foldigheden varierer fra 4—8.

Gennemsnitlig for det hele Amt stiller Udsæd, Avl og Foldighed sig efter Opgaverne omtrent saaledes:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Havre.	Erter.	Poteter.
Udsæd pr. Maal i Liter	29	22	25	39	33	281
Avl	225	240	260	281	234	1822
Foldighed	8	11	10	7	7	7

Af Græsfrø er den gennemsnitlige Udsæd pr. Maal 225 kg. Høavlen udgjør gennemsnitlig 280 kg. pr. Maal.

Avl af Engfrø er tiltaget i enkelte Herreder.

Af Nyland er der i Femaaret kun ubetydeligt opryddet, ligesom af den tidligere dyrkede Indmark kun høist ubetydeligt er blevet udlagt til Havn eller Udmark.

Korndyrkningen viser i sin Helhed siden sidste Femaarsberetning kun liden Forandring, derimod er Dyrkning af Poteter i Tiltagende. Ligeledes er Havedyrkningen jevnt tiltaget i hele Distriktet.

Brugen af fuldkomnere Maskiner og Redskaber er i sidste Femaar særdeles betydelig tiltaget. Dette i Forbindelse med almindeligere Brug af kunstige Gjødningsstoffer har bidraget stærkt til Fremme af et mere rationelt og intensivt Jordbrug.

Af Damptræskemaskiner fandtes der ved Femaarets Udløb i Amtet 6.

Amtsagronomens Tid har været stærkt optaget med Fjøsbefaringer, Afholdelse af Foredrag, Assistance ved Kvægudstillinger, Veiledning i Markarbejder, Optagelse af Afgrøftningskarter etc.

Landhusholdningsselskabet har i det Væsentlige fortsat sin Virksomhed i samme Spor som tidligere, — foranlediget og ydet Bidrag til Dyrskuer og Landbrugsudstillinger, Afholdelse, ydet Støtte ved Indkjøb af Stamokser og Avlshopper, organiseret Fællesindkjøb af kunstige Gjødningsstoffer m. v. — I 1898 bevirkede Selskabet en Svineavlsstation oprettet.

Landbrugsskolen paa Fosnes og Husholdningsskolen paa Sommerro pr. Holmestrand har begge kunnet glæde sig ved jevn Søgning.

Ogsaa de to Amtsgartnere har været stærkt optagne. Deres hyppig tilkaldte Assistance vidner om den voksende Interesse for Havedyrkning i Amtet.

2. Fædrift.

Efter Lensmændenes Opgaver i Schema 7 sees den gennemsnitlige Værdi for Aaret 1900 at have været for:

1) Arbejdsheste.....	Kr. 395.00
2) Okser	- 155.00
3) Kjør	- 138.00
4) Ungnøt.....	- 74.00
5) Kalve	- 16.00
6) Voksne Faar	- 19.00
7) Voksne Svin.....	- 100.00

Gjeder findes ikke.

Det aarlige Melkeudbytte pr. Ko sees hos de mere fremskredne Gaardbrugere at have udgjort gennemsnitlig 2 218 Liter og overhovedet i Amtet 1 735 Liter.

Den gennemsnitlige Vinterfodring pr. Aar stiller sig saaledes:

for Hest	2 442 kg. Hø,
- —	863 - Halm,
- —	425 - Havre og Kraftfoder,
- Ko	1 940 - Hø,
- —	804 - Halm,
- —	430 - Kraftfoder.

Til Vinterfodring af Faar medgaar gennemsnitlig 600 kg. Hø pr. Dyr.

Med Hensyn til Kjøb og Salg af levende Dyr sees, at der til de fleste Herreder indkjøbes Heste. Samtidig lyder Beretningerne for en Flerhed af Distrikterne paa, at der ogsaa sælges Heste fra Bygden; noget Hesteopdræt til Salg af nævneværdig Betydning foregaar dog ikke.

Salg af levende Hornkvæg er tiltaget ikke ubetydeligt; derimod er Salg af Faar over hele Amtet aftaget.

Salg af Kjød og Flesk er selvfølgelig af største Betydning for Distriktet; det skal i denne Forbindelse nævnes, at Svineavlens har taget ikke ubetydeligt Opsving.

Melkeproduktionen er ligeledes jevnt tiltaget og Salg af Melk baade til Byerne og til Meierier og Ysterier øget i betydelig Grad.

Til Bearbejdelse af Melken fandtes der ved Udgangen af Aaret 1900 43 Meierier og Ysterier, ansat til en samlet Værdi af Kr. 478 500.00. Ved Udgangen af 1895 var Antallet 39. Af det samlede Antal 43 var 36 Fælles-Meierier; 13 var bortforpagtede.

Den til samtlige Meierier udmaalte Melk udgjorde ved Udgangen af Aar 1900 ialt 11 366 427 Liter.

Af den udveiede Melk blev der i samme Aar produceret 24 680 kg. Smør, 798 138 kg. Fedost, 9 873 kg. Magerost og 713 873 kg. Mysost.

Ved samtlige Meierier beskæftigedes 30 Mænd og 89 Kvinder. 5 af Meierierne drevs med Damp.

Prisen paa Landbrugsprodukter stiller sig gennemsnitlig saaledes:

For Kjød og Flesk pr. kg. henholdsvis Kr. 0.73 og Kr. 0.91. Den almindelige Pris pr. Liter Melk er Kr. 0.11, leveret til Meieri Kr. 0.10. Pris pr. kg. Smør og Ost gennemsnitlig Kr. 1.66 og Kr. 0.93. Pris for Hø og Halm henholdsvis Kr. 5.79 og Kr. 3.18 pr. 100 kg.

3. Skogdrift.

Som bekjendt fra tidligere Femaarsberetninger, er det kun Lardal, Hof, Andebu og Hedrum, der kan betegnes som egentlige Skogbygder. I Kystbygderne er der gjennemgaaende lidet Skog. For Nøtterø's og Tjøme's Vedkommende lyder endog Beretningerne paa, at Bygningstømmer og Brændevæd maa kjøbes; for de øvrige Herreders Vedkommende yder Skogene tilstrækkeligt hertil.

Forbruget af Kul og Cokes er ubetydeligt.

Skogbestanden er væsentlig Gran og Furu; dog findes ogsaa adskillig Birk og anden Løvskog.

Angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt Skogene er i Frem- eller Tilbagegang, lyder Beretningerne gjennemgaaende paa, at saavel Bestandens Tæthed, Væksterlighed som Dimensionerne er gaaet ned. Kun for Hof og Hedrum synes der for Væksterligheden at spores nogen Fremgang. Grunden for Skogenes Tilbagegang maa — som tidligere udtalt — søges i, at Agerbruget kaster saavidt lidet af sig; Jordbrugerne maa derfor for at faa Budgettet til at balancere angribe Skogene stærkere, end de taaler.

Af Skogene tilhører ingen Udlændinger; derimod tilhører endel Udenbygdsboende, saaledes i Lardal og Hedrum, hvor store Strækninger tilhører Hr. Treschow, Fritzøhus. I Strømmen tilhører betydelige Arealer Drammensere.

Efter Lensmændenes Opgaver udgjør i de fleste Herreder Skogenes Areal ca. Halvparten eller derover af Herredets samlede Fladeindhold; en Undtagelse herfra — foruden Fredriksværn — danner Tjøme, hvor det heder, at Skogarealet blot udgjør $\frac{1}{15}$ af Herredet.

Med Hensyn til Skogenes Afkastning bemærkes, at der fra de 4 førnævnte Skogbygder samt fra Ramnes og Stokke sælges betydelige Kvantar større Salgslast; Udskibning og Salg af Smaatømmer, Props o. l. er af mindre Betydning.

Prisen for Brændevæd pr. Meterfavn stiller sig omtrent saaledes:

Birk	ca. Kr. 13.00
Or	- - 10.00
Furu	- - 11.00
Gran	- - 10.00

Middelprisen pr. Tylvt Bygningstømmer har det været mig umuligt at faa konstateret paa Grund af de indkomne Opgavers Uensartethed.

Nogen nævneværdig Torvdrift for Brændsel forefindes ikke i Amtet.

Nedenfor hidsættes de indkomne Opgaver vedrørende Tømmerflodningen i Amtets Vasdrag i Femaaret.

Optællingen ved Eidsfoss Lændse i Hof udviser:

i 1896	5 859	Tylvter,
- 1897	5 493	—
- 1898	4 443	—
- 1899	1 574	—
- 1900	2 063	—

Tømmeret er væsentlig hugget i Hof; noget ogsaa i Ramnes og Botne. De almindeligste Dimensioner for større Tømmer er 6 m. Længde og ca. 23 cm. Top.

Fra Hersgaardens Lændse har det ikke været muligt at erholde nogen Opgave, idet den tidligere Eier er fraflyttet Stedet.

Ved Storlændsen paa Ilene i Aulielven, Sem, er der optalt:

i 1896.....	1 507	Tylvter, hvoraf	1 294	Tylvter	Smaalast,
- 1897.....	2 494	—	1 229	—	—
- 1898.....	3 029	—	864	—	—
- 1899.....	3 310	—	452	—	—
- 1900.....	3 762	—	265	—	—

Tømmeret er hugget i Ramnes og Andebu og flødet for Ramnestømmerets Vedkommende ad Storelven, Bjuneelven eller Ramneselv ud i Aulielven, Tømmeret fra Andebu gennem Mærkedamselven. Dimensioner for det større Tømmer har været 8 Tommers Top, for det mindre 4—5.

I Gogsjø, Sandeherred, sees sluppet:

i 1896	3 176	Tylvter,
- 1897	6 220	—
- 1898	4 857	—
- 1899	4 289	—
- 1900	4 547	—

Dette Tømmer er væsentlig hugget i Andebu og gennem Trolsaaselv og Storeelv flødet til Gogsjø. Vanlige Dimensioner for det større Tømmer angives til 20 Fod, 7 Tommers Top.

Ved Laagerøens Lændse i Hedrum er optalt:

i 1896.....	38 694	Tylvter, hvoraf	22 624	Tylvter	Smaalast,
- 1897.....	39 955	—	22 859	—	—
- 1898.....	38 850	—	21 972	—	—
- 1899.....	41 580	—	25 118	—	—
- 1900.....	42 366	—	25 206	—	—

Dette Tømmer er hugget i Sandsvær, Lardal og Hedrum og flødet gennem Laagen og dens Bielve. Dimensionerne angives til fra 24 Fod, 7 Tommers Top til 24 Fod, 4 Tommers Top.

Ved Lændsen er sysselsat 35 Personer.

I Brunlanes, hvor der ikke er Lændse, er der flødet:

A. I Farriselven:

1896.....	3 219	Tylvter,
1897.....	2 338	—
1898.....	3 078	—
1899.....	3 281	—
1900.....	2 667	—

B. I Halleelven:

1896.....	?	Tylvter,
1897.....	1 409	—
1898.....	1 696	—
1899.....	1 500	—
1900.....	1 246	—

hvoraf Smaalast ca. 30 Pct.

4. Forskjellige Næringsveie.

a. Handel.

Antal af Personer, som driver Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev, er i Femaaret steget betydelig. Medens der ved Udgangen af 1895 fandtes 165 Personer, der i Distriktet drev saadan Forretning, var Tallet ved Udgangen af Aar 1900 naaet til 239.

Antallet af Forbrugsforeninger er derimod gaaet tilbage. 4 Foreninger har i Femaaret indstillet sin Virksomhed. Ved Udgangen af Aar 1900 fandtes følgende i Amtet:

Foreningens Navn.	Begyndt Virksomheden.	Antal Medlemmer.	Omsætning i 1900.
			Kr.
Strømsgodsets Handelsforening	1893	118	15 000
Skoger Meieri og Handelsforening	1895	47	51 000
Berger Handelsforening, Strømmen.....	1886	46	93 248
Hof Husholdningsforening	1869	549	68 085
Nøtterø Forbrugsforening.....	1877	400	66 000
Kaupang Forbrugsforening	1897	26	10 000

b. Udskjænkning af Øl.

Der fandtes ved Udgangen af 1900 1 almindelig Ølrettighed i Amtets Landdistrikt, hvilken udøves af Fredriksværn Øl- og Vinsamlag.

Desuden fandtes af de indskrænkede Ølrettigheder — Udskjækningsret til Reisende og faste Gjæster: 2 i Fredriksværn, 1 i Hedrum (Larviks Bad), 1 paa Tjøme, 1 i Borre samt 2 i Skoger.

I Strømmen fandtes 2 begrænsede Rettigheder, d. v. s. Rettigheder til Udskjænkning af svagere Ølsorter.

c. Haandværk og Smaaindustri, Husflid.

Efter de indkomne Beretninger synes Haandværk, Smaaindustri og Husflid gennemgaaende at være i Tilbagegang i Distriktet. Der foregaar heller ikke fra de forskjellige Herreder nævneværdigt Salg til Udenbygdsboende af denne Art Produkter.

d. Isbrug.

Af saadanne fandtes der ved Femaarets Udgang i Brunlanes Herred efternævnte 3:

Anlæggets Navn og Beliggenhed.	Antal Ishuse.	Arbejdsstyrke Vinteren 1900—1901.	Antal Arbejds- uger i Vinteren 1900—1901.	Antal Register- ton skaaret Vinteren 1900—1901.
Barkevig ved Mørjefjorden.....	7	40	4	1 000
Torbjørnshus —«—	2	22	2	600
Bua —«—	3	20	5	4 000

Isbruget paa Snekkestad i Vaale er midlertidig nedlagt.

e. Stenbrud.

Stenindustrien har gjort betydelige Fremskridt i Femaaret; en Række nye Stenbrud er aabnede for Drift.

Efter Lensmændenes Opgaver hidsættes en schematisk Oversigt over Stenbruddene i Distriktet, ledsaget af de nærmere Oplysninger, som det har været muligt at fremskaffe.

Stenbruddets Navn og Beliggenhed.	Stenens Art.	Arbejdsstyrke i Aaret 1900.	Antal Arbejdsuger i Aaret 1900.	Produktion i Aaret 1900.		Anmærkninger.
				Mængde.	Værdi.	
I Brunlanes:						Kr.
1. «Adolfrista» ved Gunnerød.....	Syenit.	4 Mand.	Hele Aaret.	200 Ton.	} Kan ikke opgives.	} Har ikke været i Drift Aar 1900.
2. Fuglevik	Do.	2 —	16 Uger.	50 —		
3. Raugland	Do.	} Kan ikke opgives.	
4. Tvedalen ved Mørjefjord.....	Do.	7 Mand.	20 —	140 —		
5. Jaren	Do.	5 —	5 —	130 —		
I Hedrum:						
6. Fjeldheim, Hovland	Do.	10 —	50 —	156 m ³ .	9 360	
7. Fagerli pr. Larvik.....	Do.	2 —	15 —	16 m ³ .	640	
8. Hovland pr. Larvik.....	Do.	8 —	?	ca. 550 Ton.	?	
I Tjølling:						
9. Varild pr. Tjølling Jernbanestation ..	Labrador.	12 —	44 Uger.	120 m ³	
10. Vik - - -	Do.	} Ingen Oplys- ninger har kunnet frem- skaffes.
11. Klaastad - - -	Do.	
I Nøtterø:						
12. Svendsens Stenbrud paa Teie	Syenit.	2 Mand.	40 Uger.	40 Ton.	1 200	
13. Erik A. Gudes Stenbrud, Bolærene	Ingen Oplysninger har kunnet fremskaffes.

Stenbruddets Navn og Beliggenhed.	Stenens Art.	Arbejdsstyrke i Aaret 1900.	Antal Arbejdsuger i Aaret 1900.	Produktion i Aaret 1900.		Anmærkninger.
				Mængde.	Værdi.	
I Sem:					Kr.	
14. Husø Stenbrud (tilh. Erik A. Gude)						Ingen Oplysninger har kunnet fremskaffes.
I Vaale:						
15. Langøen Kalkstensbrud.....	Kalksten.	10 Mand.	28 Uger.	6 000 Ton.	9 000	
16. Kristiania Portlandcementfabriks Brud, Langøen.....	Do.	14 —	49 —	23 100 m ³ .	16 000	
I Botne:						
17. Bogens Stenhuggeri.....	Sandsten.	2 —	Hele Aaret.	650 m ³ .	2 600	
18. Gausens —.....	Do.	6 —	—«—	1 500 m ³ .	6 000	
I Svelviken og Strømmen:						
19. Myre Stenbrud.....	Graa Granit.	36 —	49 Uger.	3 716 m ³ .	26 000	
20. Knems —.....	Do.	27 —	50 —	2 130 m ³ .	14 500	
I Skoger:						
21. Gulskogens Stenhuggeri.....	Rød Granit.	10 —	12 —	Kan ikke opgives.	Kan ikke opgives.	

f. Anlæg for Torvdrift.

Som tidligere under Skogdrift indberettet, findes der i Distriktet intet Anlæg med Formaal at producere Brændtorv.

Derimod findes der i Amtet 2 Fabriker for Tilvirkning af Torvstrø, nemlig Sundlands Torvstrøfabrik i Stokke og Svarstad Torvstrøfabrik i Lardal. Produktionen i 1900 ved disse to Anlæg er opgivet til henholdsvis 8 850 og 3 600 Baller. Der arbejdedes med 10 og 4 Mand; Arbejdsgernes Antal var henholdsvis 20 og 22.

g. Baadbyggerier.

Af saadanne forefandtes ved Udgangen af 1900 3, nemlig:

1. Knems Baadbyggeri, Strømmen.
2. F. Hansens Baadbyggeri, Skoger.
3. Ormestadvikens Do. Sandeherred.

Ingen af disse Anlæg er af nævneværdig Betydning. Der har paa hvert Anlæg blot været arbejdet med 2—3 Mand, og Antallet af nybyggede Baade i 1900 ved Bedrifterne beløb sig fra 10 til 20.

h. Landboforeninger og andre Foreninger af Næringsdrivende.

I samtlige Herreder (undtagen Fredriksværn) fandtes der ved Udgangen af 1900 Landbo- og Kvægavlsforeninger, i enkelte Herreder endog flere. Medlemmernes samlede Antal er opgivet til 1 717. Foreningernes Formaal har været at virke for Samarbejde og forøvrigt tidsmæssig Udvikling og Ophjælp af Landbruget og hvad dermed staar i Forbindelse.

Endvidere fandtes der paa Nøtterø en Forening paa 38 Medlemmer til Ophjælp af Skogbestanden. Paa Tjømø og i Hof fandtes Arbejderforeninger med henholdsvis 81 og 30 Medlemmer. Endelig bestod paa Tjømø en Skipperforening paa 25 Medlemmer med Formaal at yde Understøttelse til trængende Medlemmer og deres Efterladte.

5. Industrielle Anlæg.

Herom henvises til de fra Fabrikinspektøren i Søndenfjeldske Distrikt afgivne Indberetninger.

6. Kommunikationsvæsenet.

Af nye Hovedveie er der efter fra Amtsingeniøren indhentet Opgave bygget ca. 24.366 km., som i Femaaret er overleveret til Distrikternes Vedligeholdelse.

Den samlede Længde af Hovedveie udgjorde ved Udgangen af 1900 328.751 km.; den samlede Længde af Bygdeveie 661.780 km., tilsammen 990.531 km. mod 945.900 ved Udgangen af Aaret 1895.

Længden af offentlig Ridevei er uforandret 8 km.

Ved Lensmændenes Udfyldning af Schema 11, 2den Afdeling, er der indløbet Misforstaaelser, saa det er umuligt at give nøiagtige Opgaver over de ved Veienes Vedligehold paa Herrederne faldne Udgifter. Der er indkommet Opgaver fra 17 af Amtets 19 Herreder. Efter Opgaverne faldt der paa disse Herreder en samlet Udgift til Veivedligeholdet, stor Kr. 253 938.08. Fra Fredriksværn og Vaale mangler enhver Opgave. Sættes Fredriksværn ud af Betragtning, og beregnes — efter de afgivne Opgaver — den gennemsnitlige Udgift pr. Herred til Kr. 15 000, skulde den samlede Udgift til Veienes Vedligehold for Landdistriktet andrage til ca. Kr. 269 000.

Selv om denne Anslagssum over Herredernes Vedligeholdsudgifter turde betegnes som vel høi, maa vistnok den i sidste Femaarsberetning opførte Sum — ca. Kr. 125 000 — betegnes som en adskilligt for lav Ansættelse.

Ogsaa ved Schemaets 3die Post — nærmere Oplysninger om Vedligeholdsarbeidet — mangler Opgaver fra endel Herreder. Fra 16 af dem er Oplysninger indkommet, og efter disse stiller Gjennemsnitsberegningen af Vedligeholdsarbeidet Sommer og Vinter sig saaledes:

	Antal Mandsdagværk.	Antal Mands- og Hestedagværk.	Pris pr. Mandsdagværk.	Pris pr. Hestedag- og Mandsdagværk.	Samlet Værdi		
					af Mandsdagværk.	af Hestedagværk.	Ialt.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sommerarbeide	1 174	800	2.50	4.75	2 690	3 685	6 375
Vinterarbeide	2 199	853	2.30	4.25	4 792	3 649	8 441

7. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den sædvanlige Arbejdsløn for Aaret 1900 har i Gjennemsnit været:

	I Penge.	I Natural- ydelser, Værdi.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
For almindelig Tjenestegut	285	234	519
— Tjenestepige	147	192	339

For Tjenestegutter varierer Aarslønnen fra Kr. 200 til Kr. 350, for Tjenestepiger fra Kr. 100 til Kr. 200. Den antagne Værdi af Kost og Logi m. v. for Tjenestegutter varierer lige fra Kr. 100 til Kr. 360, for Tjenestepiger fra Kr. 50 til Kr. 300.

Gjennemsnittslønnen i 1900 for Husmænd og Dagarbeidere har stillet sig saaledes:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommeren 1900.	Vinteren 1900—1901.	Sommeren 1900.	Vinteren 1900—1901.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmænd (Pligtarbeide)	1.72	1.39	1.11	0.82
Dagarbeidere, Mænd...	2.66	1.91	1.78	1.17
— Kvinder..	1.45	1.05	0.95	0.66

I Herrederne Strømmen, Nøtterø, Tjømo, Sandeherred og Tjølling (samt Fredriksværn) findes ikke Husmænd.

Den sædvanlige Arbeidsløn for voksne Arbeidere stiller sig saaledes:

for Tømmerhuggere.....	fra Kr. 2.00 til Kr. 4.00,	gjennemsnitlig	Kr. 2.68
- Tømmerkjørere med H e s t	- - 4.00 - - 6.00	—	- 4.71
- — u d e n H e s t	- - 2.00 - - 3.00	—	- 2.25
- Elveflødere	- - 2.50 - - 4.00	—	- 3.06
- Lændsarbeidere	- - 2.50 - - 4.00	—	- 3.38
- Bergværksarbeidere			- 3.00
- Glasværksarbeidere			- 4.00
- Teglværksarbeidere	fra Kr. 2.50 til Kr. 3.50,	gjennemsnitlig	- 2.94
- Arbeidere ved mek. Værksteder...	- - 2.50 - - 4.00	—	- 3.21
- Do. - Støberier	- - 2.50 - - 3.25	—	- 2.92
- Skibstømmere	- - 2.50 - - 3.50	—	- 2.95
- Fyrstikarbeidere, Mænd			- 2.00
- Do. Kvinder			- 1.00
- Tranbrænderiarbeidere			- 2.00
- Spinderialbeidere, Mænd			- 3.50
- Do. Kvinder	fra Kr. 1.35 til Kr. 2.60,	gjennemsnitlig	- 1.98
- Væveriarbeidere, Mænd			- 3.80
- Do. Kvinder	fra Kr. 1.35 til Kr. 2.80,	gjennemsnitlig	- 2.08
- Sagbrugsarbeidere	- - 2.00 - - 3.50	—	- 2.95
- Høvleriarbeidere	- - 3.00 - - 3.50	—	- 3.25
- Møllearbeidere	- - 2.00 - - 3.50	—	- 2.64
- Hustømmere	- - 2.50 - - 5.00	—	- 3.56
- Graastensmurere			- 3.50
- Murarbeidere			- 3.00
- Rebslagere			- 3.00
- Reberbanearbeidere			- 2.00

Sammenligner man nærværende Opgave over de gjennemsnitlige Arbeidslønninger med tilsvarende Opgaver fra den sidste Femaarsberetning, vil det sees, at den sædvanlige Arbeidsløn saavel for Tjenere og Husmænd som for voksne Arbeidere er steget betydeligt, — gennemgaaende med ca. 20 Pct.

Efter de indkomne Opgaver sees det samlede Antal af de ved Lensmændene afholdte Udpantninger for Skatter i Femaaret at have været 11 430 til et Beløb af Kr. 226 859.47. Af andre Udpantninger har der været afholdt 259 til samlet Beløb Kr. 9 163.45. Antallet af de ved Lensmændene afholdte Exekutioner beløber sig til 1 009 for samlet Beregningssum Kr. 255 919.59. Fogderne har i Femaaret afholdt 90 Exekutioner for Beregningssum tilsammen Kr. 377 627.78.

Af Panteheftelser er der i Landdistrikterne thinglæst 5 831 til et samlet Beløb af Kr. 16 330 935, heraf paa Skib Kr. 1 035 654. 4 125 Heftelser til samlet Beløb Kr. 11 987 840 er aflæste. Heraf falder paa Skib 14 Aflæsninger til et Beløb af Kr. 125 967.

Antallet af Tvangsauktioner, hvor Salg har fundet Sted, har i Perioden været: for fast Gods 186 med Tilslagssum Kr. 1 042 388, for Løsere 104 med Tilslagssum Kr. 99 931.

Af Forsikringsindretninger fandtes i Distriktet ved Femaarets Udgang fremdeles den i tidligere Indberetninger omtalte Brandassuranceforening i Andebu. Denne havde pr. 31 December 1900 en løbende Forsikringssum paa Kr. 1 736 750. I 1900 er ingen Erstatning af Foreningen udbetalt.

Endvidere existerer i Sem Herred en Kvægforsikringsforening, hvori pr. 31 December 1900 var forsikret 636 Kreaturer for samlet Forsikringssum Kr. 81 455. De udbetalte Erstatninger beløb sig i 1900 til Kr. 355.73.

Paa Nøtterø er fremdeles den i 1865 stiftede Assuranceforening for Sømænds Tøi i Virksomhed. Den samlede Forsikringssum pr. 31 December samt de udbetalte Erstatninger i 1900 beløb sig henholdsvis til Kr. 169 875 og Kr. 4 811.

B. Kjøbstæderne og Ladestæderne.

Herom henvises til de af Magistraterne afgivne Beretninger.

Jarlsberg og Larvik Amt, 30 Juni 1902.

Erling Broch,
kst.

Beretning

om Kjøbstaden Larviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Byens Folkemængde er gaaet ned i Femaaret. Den 31 December 1895 antoges Folkemængden at være «vel 12 000» (kfr. sidste Femaarsberetning); ved Folketællingen 3 December 1900 udbragtes den imidlertid kun til 10 665. Der er imidlertid intet, som tyder paa nogen Nedgang; som nedenfor angivet, har der i Femaaret været en ikke saa liden Bebyggelse, ligesom Assurancesummen er steget med ca. 1 Million Kroner.

Der har i den senere Tid været og er endnu vanskeligt for Husleiligheder, og da jeg tror at kunne udtale, at sidste Folketællings Resultat er stemmende med de faktiske Forhold, maa jeg deraf slutte, at «Antagelsen» fra forrige Indberetning ikke har holdt Stik.

I Femaaret er opført 44 Bygninger fra nyt af.

Brandforsikringssummen for samtlige Bygninger udgjorde:

1 Januar 1896	Kr. 8 726 300
31 December 1900.....	- 9 702 570.

Den i forrige Beretning nævnte forstadsmæssige Bebyggelse i Hedrum lige udenfor Bygrænsen er fortsat ogsaa i heromhandlede Femaar.

Husleien har siden 1895 holdt sig nogenlunde uforandret, dog helst med nogen Stigning i de seneste Aar.

Den samlede Udførsel udgjorde i 1895 Kr. 1 909 300 og i 1899 Kr. 2 381 800.

Specificeret for de væsentlige Artikler stiller Udførselen sig saaledes af:

	Trælast.	Træmasse.	Is.	Huggen Sten.
i 1895	63 177 m ³ .	3 481 760 kg.	3 638 Reg.-Ton.	4 113 900 kg.
- 1899	64 665 «	3 003 430 «	5 097 —	4 635 000 «

For Trælastbedriften har Femaaret været en gunstig Periode med gode og lønnende Salgspriser til Udlandet. Dog er der i den senere Tid opstaaet et for Larviks By uheldigt Forhold derved, at der i Laagens Vasdrag er optraadt flere udenbys Kjøbere — væsentlig fra Skienskanten — som lader Tømmeret slæbe til de respektive Hjemsteder til videre Forædling (væsentlig Træmasse). Dette opveies dog for en Del derved, at den større Høvleribedrift her paa Stedet indkøber betydelige Kvanta skaaren Trælast dels fra Drammens Vasdrag, dels fra Kristiania (Glommens Dalføre) og Sverige.

Ogsaa i heromhandlede Femaar har der som tidligere været igang en Træmassefabrik, Fritzø Træsliberi, her i Byen. Dens Produktion udgjør ca. 6 000 Ton vaad Træmasse pr. Aar; men paa Grund af Vandmangel

væsentlig i 1899 har Produktionen gennemsnitlig ikke udgjort mere end ca. 4 600 Ton pr. Aar. Der produceres alene hvid Granmasse, saavel vaad som tør.

Salgspriserne har gennemsnitlig været lave og adskillig lavere end i foregaaende Femaar. Den momentane Stigning i 1900 havde liden Betydning, da det meste af Aarets Produktion her som andetsteds allerede var solgt.

Eksporten af huggen Sten fra Brud i Hedrum og Tjølling over Larvik har været adskillig større end tidligere.

Handelen — saavel en gros som en detail — har været omtrent som tidligere; dog var Værdien af Indførsel i 1899 Kr. 3 935 100 mod i 1895 Kr. 3 183 500 og Værdien af Udførsel i 1899 Kr. 2 381 800 mod i 1895 Kr. 1 909 300, hvilket altsaa skulde tyde paa et Opsving.

Skibsfarten gav i de første 3 Aar af heromhandlede Femaarsperiode et noget daarligt Resultat, og det var kun med den strengeste Økonomi, at enkelte fordelagtige Skibe kunde opnaa en Smule Gevinst.

I 1899 begyndte imidlertid Fragterne at stige, saaledes at Resultatet af dette Aars Seilads maa ansees godt. Fragterne vedblev at stige udover hele 1900 paa alle Farvand, saaledes at Skibsfarten nød store Indtægter i dette Aar, som kan ansees for det bedste paa lange Tider og som gav glimrende Resultater for mange Skibe.

I Femaaret er der fra Byen forlist og solgt flere gamle Træskibe, medens der er tilkommet nogle Damp- og Seilskibe.

Dampfartøiernes Antal og Tonnage udgjorde:

i 1895	5 Stkr. med 119 Ton
- 1899	12 — « 1 921 —

Seilfartøierne:

i 1895	70 Stkr. med 30 648 Ton
- 1899	65 — « 27 428 —

Mandskabshyrerne har i Femaaret været jevnt høiere end i forrige Periode.

Hvalfangst har i Femaaret fremdeles kun været drevet med 2 Dampskibe og har i heromhandlede Femaar givet adskilligt Underskud.

Fangsten har gennemgaaende været liden, Olieprisen mindre god og Udgifterne store.

Bottlenosefangst har i Femaaret været drevet med 3 Fartøier med forskjelligt Resultat, — et Aar Overskud, et andet Underskud.

Af Sagbrug og Høvlerier eksisterer fremdeles Fritzø Sagbrug og Fritzø Høvleri, Aktieselskabet Larviks Dampsag og Høvleri (tidligere Bugge & Co.s Sagbrug), hvis Aktiekapital er Kr. 150 000, samt Aktieselskabet Laurvigs Kassefabrik, Sag og Høvleri (1901), (tidligere P. J. & P. Bergs Dampsag), Aktiekapital Kr. 35 000, og endelig

Aktieselskabet Laurvigs Tøndefabrik (tidligere Torstrands Dampsag),
Aktiekapital Kr. 100 000 (1896).

Fritzø Møller har været i Drift uafbrudt Dag som Nat i hele Femaaret med kortere Stansninger paa Grund af Reparationer og Omregulering af Vandføringen til Møllerne. I Femaaret er formalet ca. 28 Millioner kg. Hvede samt ca. 26 Millioner kg. Rug. Rugkliden er væsentlig solgt til Tyskland og Hvedekliden til Danmark.

De eksisterende 2 Ølbryggeriers Produktion har steget betydelig i Femaaret. Saaledes har Omsætningen for Laurvigs Bryggeri (Indehaver: Konsul Jørg. Christiansen) steget fra Kr. 190 000 i 1896 til Kr. 240 000 i 1900. Af den producerede Vare har omtrent $\frac{1}{3}$ gaaet udenbys.

Vestfolds Bryggeri (Aktieselskab, — Kapitalen blev i 1897 nedskrevet med Kr. 50 000 til Kr. 150 000) havde i 1896 en Omsætning af ca. Kr. 145 000 og i 1900 af Kr. 165 000, deraf udenbys ca. $\frac{1}{3}$ à $\frac{1}{2}$. Medens der i 1896 og 1897 intet Udbytte uddeltes, gaves der i 1898 5 Pct., i 1899 og 1900 6 Pct.

For Aktieselskabet Laurvigs Glasværk har Femaaret bragt et mindre økonomisk Resultat. Efterspørgselen og Omsætningen af Produktet har vistnok været stigende, ligesom Produktionen især i 1897 og 1899 har været større, men da Konjunkturerne i Raastofte ikke har været gunstige — Kul f. Eks. steg i 1899 og 1900 jevnt indtil 100 Pct. og Arbejdspriserne samt Omkostninger forøvrigt steg med hvert Aar — har det specielt i 1899 og 1900 været vanskeligt at faa Driften til at balancere; de 3 foregaaende Aar gav imidlertid en mindre Avance. Konkurrencen har ogsaa den hele Tid holdt Prisen paa et Lavmaal, som ikke har staaet i Forhold til Konjunkturen.

Glasværket købte i 1899 af Kommunen en større Tomt for Opbygning af en ny Glashytte m. m. og Aktiekapitalen forhøiedes i 1900 fra Kr. 150 000 til Kr. 360 000.

Af nye Virksomheder er i Femaaret tilkommet:

«Larviks Trævarefabrik» (Indehaver Ellef Olsen) 1898,

Aktieselskabet «Larvigs Sæbefabrik» 1898 (Aktiekapital Kr. 20 100),

Aktieselskabet «Larviks Dampreberbane» 1898 (Aktiekapital Kr. 18 000),

Aktieselskabet «Larviks Potetesmel- og Stivelsesfabrik» 1898 (Aktiekapital Kr. 80 000),

Aktieselskabet «Larviks Aktiemeieri og Handelssamlag» 1898 (Aktiekapital Kr. 15 000),

Aktieselskabet «T. M. Nielsen & Søns Tobaksfabrik» 1898 (Aktiekapital Kr. 80 000),

Aktieselskabet «Barkeviks Brug og Jernstøberi m. V.» 1899 (Aktiekapital Kr. 60 000),

Aktieselskabet «Larviks Dampsag og Høvleri» 1899 (Aktiekapital Kr. 150 000),

Aktieselskabet «Larviks Tobak- og Cigarfabrik» 1899 (Aktiekapital Kr. 120 000).

Fremdeles paabegyndtes i 1900 en større Murbygning til Møllebrug.

Foruden ovennævnte stiftedes en hel Del Skibsaktieselskaber.

By- og Fattiggkassens Udgifter udgjorde efter Budgetterne i 1896 Kr. 334 000, i 1900 Kr. 341 750.

Det samlede Beløb af By- og Fattigskat var i 1896 Kr. 199 000 og i 1900 Kr. 228 500.

Bykassens Gjæld beløb sig den 31 December 1895 til Kr. 849 550, den 31 December 1900 til Kr. 706 710.

Kommunen har for fuldt indbetalte Jernbanebidrag, Kr. 473 500, erholdt Aktier til et Beløb af Kr. 233 500. Dens Aktiva bestaar forøvrigt i forskellige Bygninger og kommunale Indretninger med tilhørende Inventar samt store Tomter og Pladse.

Med Hensyn paa Havnevæsenet er samtlige Brygger i Femaaret vel vedligeholdte og reparerede; den østre — ligesom tidligere den vestre — er forsynet med elektrisk Lys. Forøvrigt er Mudring foretaget saavel udenfor offentlige som private Brygger og Eiendomme.

Havnevæsenets Gjæld udgjorde 31 December 1900 Kr. 10 380.98, medens dets Eiendomme og Aktiva forøvrigt androg til ca. Kr. 166 800.

Byens Veivæsen er i god Orden. Gadebelysningen er i Femaaret noget forøget; fra Høsten 1901 vil samtlige Gader og offentlige Pladse blive oplyst elektrisk.

Vandværket er i Femaaret udvidet med ca. 287 m. Ledninger og Kloaknettet med 404 m.

I Brandkorpset er ingen Forandringer skeet. Af Materiellet er det kasserede erstattet med nyt.

Det kommunale Bad har været i Virksomhed i hele Femaaret med Undtagelse af nogle Maaneder i 1900, da Badet undergik en større Reparation.

I Femaaret har der indtruffet 17 Ildebrande.

S k o l e v æ s e n e t.

Middelskolen. Da Larviks offentlige høiere Almenskole i Sommeren 1894 besluttedes nedlagt, oprettede Kommunen en Middelskole for Gutter i Forbindelse med den siden 1875 bestaaende kommunale Pigeskole, der siden 1886 havde Ret til at afholde Middelskoleeksamen.

Den nye kommunale Middelskole traadte i Virksomhed i August 1894 med 223 Elever, hvoraf den ene Halvdel (110) Gutter, den anden Halvdel Piger.

Elevantallet har i de følgende 5 Skoleaar stillet sig, som følger:

1895/96:	265,	Forskolen 77,	Gutteskolen 92	og Pigeskolen 96
1896/97:	269,	— 97,	— 83	« — 87
1897/98:	299,	— 174	og Middelskolen 125	
1898/99:	272,	— 145	« — 127	
1899/1900:	255,	— 118	« — 137	

Som det vil sees, synker Elevantallet fra Begyndelsen af Skoleaaret 1898, uagtet Klasserne bliver mer fuldtallige. Dette skriver sig fra den nye Lov for de høiere Skoler af Juli 1896, ifølge hvilken Folkeskolen skal tjene som Forskole for den høiere Skole og derfor dennes forberedende Klasser efterhaanden inddrages. I Sommeren 1902 vil den sidste af Forklasserne være inddraget.

Derimod er siden indeværende Sommer (1 September 1901) en 1ste Gymnasieklasse sat igang som knyttet til Middelskolen. Kommunestyret har bevilget Bidrag til dens Drift og søgt Statsbidrag til et Realgymnasium, som haabes bevilget paa kommende Storting, saa 2 Klasser af et saadant kan træde i Virksomhed fra Begyndelsen af Skoleaaret 1902—1903.

Den kommunale Middelskoles Lokale er i Herregaarden i den nedlagte offentlige Skoles Læseværelser, ligesom Skolens Bestyrer har samme Bolig som den nedlagte Skoles Rektor. Derhos har Skolen fremdeles brugt den kommunale Pigeskoles Bygning paa Storgaden til sine Forklasser og et Par Pigeklasser; efterhaanden som Forklasserne er inddragne, har Folkeskolen rykket ind i de ledige Rum. Fra Sommeren 1902 vil denne Bygning være helt gaaet over fra Middelskolen til Folkeskolen.

Ved den kommunale Middelskoles Oprettelse i 1894 gik den kommunale Pigeskoles Bestyrer, Reallærer og 6 Lærerinder over i Middelskolen, ligesom der blev udnævnt 6 nye Lærere.

Skolens Lærerpersonele bestod i 1900 af 1 Overlærer, 3 Adjunker, 4 Klasselærere og 5 Lærerinder.

I Femaaret 1895—1900 har 110 Elever bestaaet Middelskoleeksamen, 55 Gutter og 55 Piger; af disse 110 har 8 bestaaet Eksamen paa Latinlinien, 102 paa Engelsklinien. Siden den nye Lovs Ikrafttræden er der kun én Linie — Engelsklinien.

Skolens Indtægter bestaar i:

1. Skolepenge,
2. Kommunens Bidrag,
3. Statens Bidrag siden 1 Januar 1899.

1. Skolepengene betales maanedlig:

1ste Forklasse Kr. 3,	2den Forklasse Kr. 3
3die — — 3,	4de — — 4
5te — — 5	
1ste Middelklasse Kr. 6,	2den Middelklasse Kr. 7
3die — — 8,	4de — — 9

I den i 1901 igangsatte 1ste Gymnasieklasse er Skolepengene Kr. 200 aarlig, fordelt paa 10 Maaneder. Om Statsbidrag erholdes, vil Skolepengene sættes til Kr. 150 aarlig.

Der er 10 Pct. Moderation for Søkende samt 10 Pct. Fripladse. Den til Fripladse bevilgede Sum har i de sidste 3 Aar udgjort omkring Kr. 1 400 aarlig.

Skolen har derhos 2 Legater, tilsammen Kr. 45 aarlig i Renter.

2. Kommunens Bidrag har i de forløbne 5 Aar været følgende:

i 1895	Kr. 9 734
- 1896	- 9 832
- 1897	- 9 724
- 1898	- 9 740
- 1899	- 6 359

3. Fra sidstnævnte Aars Begyndelse har Skolen Statsbidrag, som for Aaret 1899 udgjorde Kr. 5 560.56.

Skolens samlede Budget har for de forløbne 5 Aar været:

1895	Kr. 29 382.99
1896	- 30 440.52
1897	- 32 209.99
1898	- 30 298.00
1899	- 32 168.47

Som Forberedelsesskole til Middelskolen har Frøken Magna Bugge i 1898 oprettet en kombineret Gutte- og Pigeskole, som nu har 4 Klasser med 63 Elever (36 Piger og 27 Gutter).

Folkeskolen. Elevantallet var 31 December 1895 1 755 og 31 December 1900 1 659 (863 Gutter og 796 Piger).

Der benyttedes 32 Læseværelser, hvoraf 2 til Sløjd og 1 til Skolekøkken.

Lærerpersonalet bestod 31 December 1900 af 1 Inspektør, 14 Lærere og 30 Lærerinder i fuldstændige Poster.

Udgifterne i 1900 var Kr. 69 636.07

Deraf dækkes ved Statsbidrag Kr. 16 691.12

— — « Bidrag af Fritzø	
Værk.....	240.00
	16 931.12

Kommunens Nettoudgift..... Kr. 52 704.95

Herværende Methodistkirke har i flere Aar underholdt en Religionsskole, der har havt en 35 å 40 Elever aarlig.

Børneasylet har virket som tidligere; har gennemsnitlig havt 10 Patienter (væsentlig skrofuløse). Børnene nyder i Almindelighed frit Ophold og fri Pleie. Det bestaar ved milde Gaver, ligesom det har faaet Bidrag af Brændevinssamlaget og af Byens Fond til veldædige Øiemed.

Af Børnehjemmets Beretning for 1 Oktober 1895 til 30 September 1900 sees det største Antal af Børn at have været 41; Tilgangen at have varieret fra 2 til 10 og Afgangen fra 3 til 8 aarlig. I Femaaret har det havt tilsammen 197 Elever. Indtægterne har i Femaaret udgjort Kr. 26 743 og Udgifterne Kr. 27 079.66.

Laurvigs Samlag for Brændevinshandel havde en Omsætning af Spirituosa i:

1896	52 083 Liter eller	Kr. 146 323.99
1897	56 564 — «	- 156 479.39
1898	58 389 — «	- 162 297.31
1899	77 382 — «	- 212 994.84
1900	83 156 — «	- 228 108.69

Af Øl i:

1896	tilsammen	Kr. 5 608.74
1897	—	- 1 745.58
1898	—	- 1 830.42
1899	—	- 2 256.10
1900	—	- 2 312.07

To Udskjænkingssteder er i Femaaret inddragne.

Larviks Sparebank havde i:

1896 en Forvaltningskapital af	Kr. 2 343 980.01,	deraf egen Formue	Kr. 190 000.00
1897 « — «	- 2 491 599.84,	— — —	- 207 403.27
1898 « — «	- 2 706 248.03,	— — —	- 227 590.30
1899 « — «	- 2 730 971.30,	— — —	- 213 492.19
1900 « — «	- 2 781 015.21,	— — —	- 231 213.06

Nedgangen i Formue i 1899 skrev sig fra Tab foranlediget af «Den norske Discontobank».

Hedrums Sparebank havde i:

1896 en Forvaltningskapital af	Kr. 1 551 694.67
1897 « — «	- 1 626 014.05
1898 « — «	- 1 616 247.89
1899 « — «	- 1 774 968.71
1900 « — «	- 1 935 338.55

Laurvigs Privatbank med Afdelingskontor «Aktiekreditbanken i Sandefjord» havde 1 Januar 1896 en Aktiekapital af Kr. 1 000 000 og Fonds af Kr. 129 439. I 1899 blev Aktiekapitalen forhøjet til Kr. 1 500 000 og Fondene var 31 December 1900 stegne til Kr. 267 423.59.

Totalomsætningen var 31 December 1895:

ved Hovedkontoret	Kr. 39 101 406.93
« Afdelingskontoret	- 11 448 362.03

Tilsammen Kr. 50 549 768.96

og 31 December 1900:

ved Hovedkontoret	Kr. 51 534 054.93
« Afdelingskontoret	- 37 587 928.70

Tilsammen Kr. 89 121 983.63

Banken har i de 2 første Aar af Femaaret givet en Dividende af 5 Pct. og i de 3 sidste af 8 Pct. pr. Aar.

Indskuddene paa Sparebankvilkaar udgjorde 31 December 1895:

ved Hovedkontoret	Kr. 1 650 625.00
« Afdelingskontoret	- 446 200.92

Tilsammen Kr. 2 096 825.92

den 31 December 1900:

ved Hovedkontoret	Kr. 2 008 544.23
« Afdelingskontoret	- 1 204 779.66

Tilsammen Kr. 3 213 323.89

Følgende Foreninger havde 31 December 1900 hosfødte Medlemsantal: «Handelsforeningen» 133, «Sjømandsforeningen» 159, «Håndværkerforeningen» 130, «Arbejderforeningen» 327, Arbejderforeningen «Fram» 260 og «Larviks Losse- og Lasteforening» 207.

Bad og Kuranstalt Larvik har været godt besøgt i Femaaret. Vinteren 1898—1899 blev Badet betydeligt udvidet og forandret, nærmest foranlediget ved den tiltagende Søgning. Af nye Badeformer er Nauheimerbad, Soolbad og elektriske Lithionbad indførte, — de to sidste som de første Anlæg her i Landet. Röntgenapparat er ogsaa anskaffet saavel til Undersøgelser som til Behandling. Ny luftig Spisesal med Spærreløft med Plads for 250 Gjæster er opført ved Societetshusets Nordside; ligeledes nyt Læseværelse og nye Garderobes; Societetssalen er betydeligt udvidet, ligesom et nyt Hus er opført (den bekjendte Pavillon fra Stockholms- og Bergensudstillingen) for Billard og Røgerum. Endelig har Kurhotellet gennemgaaet en gennemgribende Reparation og Udvidelse med 17 nye Logisværelser.

Laurvigs Pensionsindretning havde i:

1896.....	454	Medlemmer og et Fond af Kr. 153 381.40
1897.....	433	— « « — « - 150 765.10
1898.....	429	— « « — « - 147 417.65
1899.....	431	— « « — « - 143 891.73
1900.....	434	— « « — « - 140 275.92

Frelsesarmeen har fremdeles en Afdeling i Larvik.

Foruden de i sidste Femaarsberetning nævnte Legater og veldædige Stiftelser er i heromhandlede Femaar tilkommet følgende:

Fredrik og Thrine Bøhmes Legat — Kr. 13 600 — for «trængende ugifte Fruentimmer af Borger- og Embedsstand, bosatte i Laurvigs By», samt Kjøbmand Johan Paul Jørgen Aleksander Backers Legat — Kr. 10 000 — for «trængende Enker efter Handelsborgere eller Skibsførere af Byen Larvik».

Larviks Magistrat, 2 Oktober 1901.

Salicath.

Beretning

om Kjøbstaden Sandefjords økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Byens Folkemængde antages i Femaaret at være steget med et Par Hundrede Mennesker. Indvaanerantallet udgjorde ved sidste Folketælling den 3 December 1900 4 847 Mennesker.

De i den almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger udgjorde ved Udgangen af Aaret 1900 et Antal af 425 med en samlet Forsikringssum af Kr. 4 341 390 mod 432 Bygninger med Forsikringssum Kr. 4 179 800 ved Udgangen af 1895. Byggevirksohmheden var i Femaaret ganske betydelig, og naar Antallet af Bygninger alligevel er gaaet ned i denne Periode, har dette sin Grund i den Byen den 16 Marts 1900 overgaaede Ildebrand, der lagde 51 Huse, brandtaxerede for tilsammen Kr. 1 092 980, i Aske. Ved denne Leilighed nedbrændte bl. a. ogsaa Kirken og et Par andre offentlige Bygninger. Gjenopførelsen af de fleste af de ved Branden ødelagte Huse paabegyndtes i Løbet af Sommeren og Høsten 1900, men kun et Par af disse Bygninger var fuldførte ved Aarets Udgang. Ved den omhandlede Brand paaførtes Kommunen betydelige Udgifter. Saaledes var Reguleringen af det afbrændte Strøg forbunden med store Omkostninger. Som en Følge af Branden indtraadte der en følelig

Mangel paa Boliger, hvorfor ikke faa af de Brandlidte saa sig nødsaget til at flytte ud paa Landet, ligesom Husleien steg ganske betydelig. En anden Følge af Branden var Indførelsen af Murtvang for de centrale Bydeles Vedkommende.

H a n d e l s f o r h o l d e n e har i dette Femaar stillet sig gunstigere end i det foregaaende, og Omsætningen maa i det hele taget siges at have været jævnt god. Af Konkursur indtraf i de 5 Aar henholdsvis 4, 2, 4, 11 og 3, de fleste af mindre Betydning.

Efter Opgave fra Toldkammeret har Toldintraderne og Stenkulsimporten samt Trælastexporten i Femaaret udgjort:

A a r.	Toldintrader.	Stenkulsimport.	Trælastexport.
	Kr.	Hl.	m ³ .
1896	27 931.66	88 751	4 725
1897	38 123.05	99 129	11 641
1898	47 389.63	92 397	10 983
1899	56 181.89	80 123	9 008
1900	58 124.55	81 713	15 854
Tilsammen	227 750.78	442 113	52 211
I Gjennemsnit	45 550.16	88 423	10 442

B r æ n d e v i n s s a m l a g e t nedlagdes ved Udgangen af Aaret 1898. Dets Omsætning og Nettofortjeneste i Aarene 1896—1898 udgjorde:

A a r.	Antal Liter Brændevin.	Antal Flasker Øl.	Samlet Beløb.	Netto- fortjeneste.
			Kr.	Kr.
1896	32 790	12 817	99 583	12 019
1897	34 108	9 567	102 451	14 392
1898	49 881	31 746	142 332	486

Efter Brændevinssamlagets Nedlæggelse oprettedes i 1899 et Ølsamlag, der i 1899 og 1900 har omsat henholdsvis 74 764 og 99 002 Flasker Øl. Dets Nettofortjeneste udgjorde henholdsvis Kr. 3 571 og Kr. 5 692.

S k i b s f a r t e n arbejdede i Periodens første Tid under de samme ugunstige Vilkaar som i det foregaaende Femaar. I 1897 sporedes imidlertid en Opgang i Fragterne, og disse vedblev at stige, indtil de i 1900 naaede sit Høidepunkt. Femaarsperioden maa saaledes i det hele betegnes som særdeles gunstig for Skibsfarten. I Femaaret anskaffedes adskillige tidsmæssige Dampskibe, dels

ældre fra Udlandet indkjøbte og dels nybyggede Fartøier, der samtlige beskæftigedes i almindelig Fragtfart. Hyrerne var i dette Tidsrum som Følge af de gode Tider temmelig høie.

Af de her hjemmehørende Fartøier var ved Udgangen af 1900:

a) i udenrigsk Fart	96 Seilskibe,	drægtige 40 454 Ton,
	17 Dampskibe,	— 7 821 -

Tilsammen 113 Skibe,	drægtige 48 275 Ton.
----------------------	----------------------

b) i indenrigsk Fart.....	9 Seilskibe,	drægtige 195 Ton,
	5 Dampskibe,	— 30 -

Tilsammen 14 Skibe,	drægtige 225 Ton.
---------------------	-------------------

Af nævnte Fartøier i udenrigsk Fart anvendtes i 1900 paa Sæl- og Bottlenosefangst:

15 Seilskibe,	drægtige 1 294 Ton,
9 Dampskibe,	— 660 -

Tilsammen 24 Skibe,	drægtige 1 954 Ton.
---------------------	---------------------

Af de i indenrigsk Fart gaaende Fartøier anvendtes samtlige 5 Dampskibe paa Hvalfangst.

Med Hensyn til Udbyttet af Hval-, Sæl- og Bottlenosefangsten skal jeg bemærke, at Hvalfangsten gennemgaaende har bragt et godt Udbytte. Hvad Sæl- og Bottlenosefangsten angaar, var Udbyttet for de 3 første Aars Vedkommende som et Middelsaars, medens Bedriften for de sidste 2 Aars Vedkommende ikke har givet nogen nævneværdig Afkastning.

Fabrikdriften er ikke af større Betydning. Af nye Virksomheder er i Femaaret tilkommet: et Teglværk samt en Maskinfabrik til Fabrikation af Bicykler og Landbrugsredskaber. Et Ølbryggeri, der opførtes i 1900, havde ved Femaarets Slutning endnu ikke begyndt sin Drift.

Sandefjords Sparebanks og Aktiekreditbankens Forvaltningskapitaler udgjorde pr. 31 December 1900 henholdsvis Kr. 1 337 970 og Kr. 1 911 915. Sandeherreds Sparebank har i Løbet af Femaaret forlagt sin Virksomhed til Landdistriktet.

Efter en af Kæmneren meddelt Opgave hidsættes følgende Oplysninger angaaende Formue og Indtægt samt Skatteforholdene:

A a r.	Samlet Formue.	Skatbar Indtægt.	Skat paa Formue.	Skat paa Indtægt.	Antal Skatydere.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1896.....	5 362 500	613 886	8 580	53 650	1 070
1897.....	5 540 100	638 409	8 864	67 419	1 119
1898.....	5 615 500	671 607	8 985	71 400	1 229
1899.....	5 720 000	734 030	9 152	83 580	1 298
1900.....	6 105 500	831 100	12 211	97 614	1 294

Skatteprocenten for hvert af Aarene 1896—1900 udgjorde henholdsvis 8.24, 10.56, 10.63, 11.39 og 11.74.

Brandvæsenets Materiel er i Femaaret bleven adskillig forøget. Af Ildebrande indtraf ialt 22. Den største af disse var den foran omhandlede Brand den 16 Marts 1900, ved hvilken 51 Huse ødelagdes og endel beskadigedes. Af de øvrige Ildebrande var de fleste uden større Betydning.

Vandværket er i Femaaret udvidet med ialt 789 m. Ledninger med 3 nye Brandkummer.

Kloaknettet er i samme Tidsrum forøget med 580 m.

Veivæsenet er adskillig forbedret. Byens Torv har med betydelig Bekostning modtaget en større Udvidelse. Gadelængden er forøget med 460 m., Fortougene med 502 m. Overdækning af de gennem Byen løbende Bække har fundet Sted i en Længde af 645 m.

Gadelygternes Antal er forøget fra 61 til 79. Byens Belysningsforhold har været Gjenstand for Overveielse af en af Formandskabet i 1899 nedsat Komité, der i Februar 1900 afgav en Indstilling, gaaende ud paa Anlæg af et Elektricitetsværk for Kommunens Regning. Den store Brand i Marts s. A. bortledede imidlertid Opmærksomheden fra denne Sag, der foreløbig stilledes i Skyggen for andre mere nærliggende Krav.

Havnevæsenet har i Femaaret undergaaet forskellige Forbedringer. Der er saaledes anlagt en Udstikkerbrygge af Sten, 78 m. lang og 12½ m. bred, samt en Baadhavn, der afgiver Plads for 85 Baade, omgivet af en Træbrygge, der er 175 m. lang og 2 m. bred. Mudring er udført i betydelig Udstrækning og til en Dybde, der tillader Fartøier af indtil 18 Fods Dybgaaende at lægge til ved den nye Udstikkerbrygge.

Havnekassens Gjæld udgjorde den 31 December 1900 Kr. 56 500, medens dens Aktiva, heri indbefattet Værdien af Brygger og Tomter, der ligger under Havnevæsenet, antagelig kan ansættes til ca. Kr. 120 000.

Skolevæsenet. Ved den store Brand i Marts 1900 ødelagdes ogsaa den gamle Middelskolebygning med Inventar, Samlinger og Arkiv. Allerede i 1898 var der imidlertid fattet Beslutning om Opførelse af en ny Skolebygning af Mur og en Bygning, indeholdende Gymnastik- og Sløjdsal, af Træ. Den sidste var allerede taget i Brug 1 Oktober 1899, og indtil Hovedbygningen blev færdig Høsten 1900, var man efter Branden henvist til i størst mulig Udstrækning at benytte den nævnte Træbygning og forøvrigt indrette sig med Eftermiddagsundervisning i Folkeskolens Lokaler. De nye Skolebygninger, hvis Kostende udgjorde ca. Kr. 100 000, er indredede og udstyrede paa en fuldt tidsmæssig Maade.

En Omordning af Middelskolen har i det forløbne Femaar fundet Sted som Følge af Skoleloven af 1896, hvorefter Skolen fra at være 6-aarig er gaaet

over til at blive 4-aarig, idet den skal bygges paa Folkeskolens 1ste og 2den Afdeling (de 5 første Klasser). Derhos vil de Forberedelsesklasser, der tidligere var knyttede til Middelskolen, blive nedlagt. Da Inddragningen af disse med Kirkedepartementets Samtykke først tog sin Begyndelse ved Udgangen af Skoleaaret 1898—99, var imidlertid ved Femaarsperiodens Udløb samtlige Smaaklasser med Undtagelse af 1ste endnu i Virksomhed.

Elevantallet ved Udgangen af hvert af Skoleaarene 1895—1900 udgjorde:

	Gutter.	Piger.	Tilsammen.
1895/96	121	101	222
1896/97	120	100	220
1897/98	123	104	227
1898/99	124	107	231
1899/1900	104	110	214

Lærerpersonalet bestod ved Femaarets Udløb af Bestyreren og 2 andre akademisk uddannede Lærere, 3 Lærere med Seminarexamen og 5 Lærerinder. Skolens Udgifter har dreiet sig om Kr. 18 à 20 000 aarlig, hvoraf Tilskud af Kommunen ca. Kr. 5 000.

Folkeskolens Elevantal udgjorde i 1896: 622, i 1897: 637, i 1898: 651, i 1899: 658 og i 1900: 622. Klassernes Antal, der i 1896 udgjorde 19, var i 1900 steget til 22.

Lærerpersonalet bestod i 1900 af Bestyreren, 6 Lærere og 11 Lærerinder.

Udgifterne til Folkeskolen udgjorde i 1896 Kr. 18 699 og i 1900 Kr. 23 149. Statsbidraget for de samme Aar udgjorde henholdsvis Kr. 5 257 og Kr. 6 260.

Skolens Gymnastiklokale nedbrændte i Marts 1900, fra hvilken Tid Folkeskolen har benyttet Middelskolens Gymnastiklokale. Forøvrigt er Skolerummet knapt, hvorfor en Udvidelse af Skolen har været under Overveielse.

Stuertskolen har ogsaa i dette Femaar været i Virksomhed. Antallet af Elever udgjorde i 1896/97: 43, i 1897/98: 31, i 1898/99: 21, i 1899/1900: 10 og i 1900/01: 12.

I 1896 oprettedes en Tegneskole, der i 1898 omdannedes til en treaarig teknisk Aftenskole. Skolen, der er i Virksomhed i Vinterhalvaaret (Oktober—Marts), har i hvert af Aarene 1896—1900 havt et Elevantal af henholdsvis 38, 60, 50, 51 og 38.

De af Arbeiderakademiet foranstaltede Foredrag har i Femaaret været godt besøgte. Vinteren 1899—1900 afholdtes 29 Foredrag med et gennemsnitligt Tilhørerantal af 240. Af Tilhørerne antages omtrent Halvparten at have været Arbeidere samt Haandværkere og Sjøfolk i underordnede Stillinger.

Byens Budget udgjorde for hvert af Aarene 1896—1900 henholdsvis Kr. 109 293, Kr. 115 718, Kr. 119 730, Kr. 132 175 og Kr. 150 706.

Fattigudgifterne for de samme Aar udgjorde henholdsvis Kr. 25 452, Kr. 28 717, Kr. 28 353, Kr. 30 017 og Kr. 31 170.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Femaarets Udgang Kr. 481 420. I 1899 optoges et Laan af Oplysningsvæsenets Fond, stort Kr. 150 000, der væsentlig er anvendt til den nye Middelskolebygning.

I faste Eiendomme havde Kommunen Værdier for Kr. 584 100. Derhos Aktier i Drammen—Skienbanen for Kr. 128 800.

Af Kommunens Indtægter i 1900 kan nævnes: Afgifter (saasom Ølafgift og Hundeskat) Kr. 2 308, Bøder Kr. 2 329, Indtægter af udestaaende Kapitaler Kr. 2 479, Indtægter af Vandværket Kr. 6 230 og Indtægter af faste Eiendomme Kr. 6 871.

Legatkapitalerne udgjorde den 31 December 1900 ialt Kr. 45 193.

Af Brændevinssamlagets Midler oprettedes i 1896 et «Legat for Sandefjords Bys Vel» med en Kapital af Kr. 20 000. Legatets Formaal er at yde Understøttelse til saadanne offentlige Indretninger og Formaal inden Sandefjords By, der tidligere væsentligst har havt sin Existens af Samlaget.

Foreninger. Styrmandsforeningen, Sjøfolksforeningen, Sjømandsforeningen, Arbeidersamfundet og Haandværkerforeningen havde ved Udgangen af 1900 henholdsvis 50, 200, 35, 80 og 25 Medlemmer. I Femaaret er tilkommet 5 nye Foreninger (samtlige stiftede i 1900), nemlig Arbejderforeningen samt Malersvendenes, Træarbejdernes, Mursvendenes og Bagersvendenes Fagforeninger med et Medlemsantal af henholdsvis 30, 30, 28, 50 og 11.

Sandefjords Bad, der i Femaaret er betydelig udvidet, har været godt besøgt.

Sandefjords Magistrat, 27 August 1902.

Th. Johannesen.

Beretning

om Kjøbstaden Tønsbergs økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Folkemængden.

Tønsberg er gaaet frem i Folketal i Femaaret. Man savner paalidelige Opgaver over Folkemængdens Størrelse ved Femaarets Begyndelse, idet ingen kommunal Folketælling da fandt Sted. Efter Folketællingen i 1891 var den 7 215. Ved Folketællingen i 1900 var den 8 611.

Med Hensyn til Fødsler, Dødsfald og Ægteskaber stiller Forholdet sig saaledes:

Aar.	Antal Fødsler.	Antal Dødsfald.	Antal Ægteskaber.
1896	234	103	52
1897	202	133	52
1898	204	102	41
1899	220	160	64
1900	243	119	44

Tilflytning til Byen fra de tilstødende Landdistrikter har fundet Sted i ikke liden Udstrækning.

Den økonomiske Tilstand i sin Almindelighed.

I de første 3 Aar var den økonomiske Tilstand i sin Almindelighed temmelig jevn. Nogen større Forandringer kan man ikke spore i disse Aar, der maa betragtes som en Fortsættelse af den Stagnationsperiode, der raadede inden Forretningslivet fra 90-Aarenes Begyndelse af.

Af nedenstaaende Opgaver vil derimod fremgaa, at Aarene 1898 og 1899 og tildels 1900 betegner Fremgang og Opsving.

En Omstændighed, der særlig karakteriserer disse sidste Aar, er den enestaaende Anskaffelse af Dampskibe. I Spørgsmaalet Seil eller Damp maa disse Aar betegnes som et Vendepunkt. Seilfartøiernes Antal svinder i en mærkelig Grad, samtidig som store tidsmæssige Dampskibe anskaffes hovedsagelig ved indenlandsk Kapital.

Handelsmændene havde ogsaa gode Aar i den sidste Del af Perioden, om end Konjunkturerne for deres Vedkommende ikke kom til at spille en saadan Rolle som for Skibsrederne.

Betydelige industrielle Foretagender blev sat igang i Femaarets Slutning. Blandt disse skal nævnes:

Tønsbergs Smørfabrik	med en Aktiekapital Kr. 200 000
Tønsbergs Elektricitetsværk	- - - 85 000
Norsk Hængselfabrik	- - - 10 000
Kaldnæs mekaniske Værksted og Patentslip	- - - 200 000
Norsk Hesteskofabrik	- - - 74 000
Tønsbergs Kraftfoderfabrik	- - - 60 000
Tønsbergs Papirindustri	- - - 300 000

I 1899 oprettedes Tønsbergs Handelsbank med en Aktiekapital af Kr. 1 000 000, hvorpaa er indbetalt Kr. 250 000.

Til Belysning af det økonomiske Liv i sin Almindelighed er Bankernes Virksomhed særlig egnet. Følgende Opgaver betræffende Sparebanken, Privatbanken og Handelsbanken hidsættes:

A a r.	I samtlige Banker.		Tønsbergs Sparebank forvaltede.	Tønsbergs Privatbank omsatte.	Tønsbergs Handelsbank omsatte.
	Indsat.	Udtaget.			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	5 464 623.80	5 557 059.69	5 046 688.34	49 532 664.79	
1897.....	6 182 896.52	6 083 568.13	5 041 359.81	54 852 945.19	
1898.....	7 940 807.85	7 384 594.67	5 480 439.83	65 147 973.78	
1899.....	7 962 301.87	8 461 428.24	5 695 093.37	77 093 252.15	19 089 312.73
1900.....	6 604 909.74	6 363 504.95	5 985 840.25	72 596 255.66	24 373 440.88

Vexelomsætningen har i Femaaret været formidlet af Tønsbergs Privatbank. I 1899 og 1900 har ogsaa Tønsbergs Handelsbank drevet denne Virksomhed, dog i en forholdsvis liden Maalestok. Vexelomsætningen i Tønsbergs Privatbank stiller sig saaledes:

A a r.	Diskonteret inden- landske Vexler (ikke inkl. Vexel- obligationer).	Solgt og inkasseret uden- landske Vexler for
	Kr.	Kr.
1896.....	5 183 920.52	2 959 522.49
1897.....	5 601 936.94	3 162 743.89
1898.....	3 091 337.95	6 812 436.67
1899.....	8 023 138.80	3 524 645.58
1900.....	7 492 687.28	4 294 488.98

Efter Opgave fra Tønsbergs Toldkammer udgjorde Toldintraderne for Budgetaaret:

1896/1897.....	Kr. 120 696.91
1897/1898.....	- 123 706.67
1898/1899.....	- 152 219.53
1899/1900.....	- 121 523.42 ¹⁾
1900/1901 (1 Aar og 3 Maaneder).....	- 210 307.15

¹⁾ Budgetaaret kun 9 Maaneder.

Værdien af Indførsel og Udførsel er af Toldkammeret opgivet saaledes:

Aar.	Værdi af Indførsel.	Værdi af Udførsel.
	Kr.	Kr.
1896	2 764 500	1 239 100
1897	3 768 800	1 596 500
1898	4 973 900	2 377 300
1899	6 241 600	1 391 300
1900	3 206 800	2 165 900

Firmaregistret udviser følgende Antal anmeldte Firmaer:

Aar.	Enkeltmands Firmaer.	Selskabsfirmaer.
1896	44	10
1897	36	16
1898	25	19
1899	35	30
1900	27	9

Konkursernes Antal var i 1896: 3, 1897: 5, 1898: 5, 1899: 12 og i 1900: 5. I sidstnævnte Aar aabnedes desuden offentlig Akkordforhandling i 5 Boer.

Af Tvangsauktioner var der i 1896: 12, 1897: 21, 1898: 21, 1899: 41 og i 1900: 36. Auktioner, rekvirerede af Bestyrere i Konkursboer, er medregnet.

Før disse almindelige Bemærkninger afsluttes, skal den af Ligningskommissionen antagne Formue og Indtægt for Femaaret samt en Oversigt over Skattevæsenet anføres:

Aar.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.
1896	12 008 800	2 801 480
1897	11 702 100	2 900 630
1898	11 585 600	2 818 300
1899	13 126 000	3 078 700
1900	17 958 300	3 390 550

A a r .	Udgifts- budgettet.	Udlignet Statsskat.	Udlignet Byskat.	Antal Skatydere.	Antal Skatydere med mere end 1 000 Kr.s Indtægt.	Skatøren.
	Kr.	Kr.	Kr.			
1896.....	232 087.17	50 874 00	142 993.91	1 959	655	8.10
1897.....	240 709.63	51 577.90	147 500.69	2 006		8.20
1898.....	255 881.13	48 044.80	154 075.18	2 037		9.20
1899.....	289 310.95	54 927.00	170 192.09	2 085		9.10
1900.....	318 779.11	69 555 40	200 763.70	2 143	683	8.70

Bemærkninger om specielle økonomiske Forhold
og Erhvervsgræne.

Den 16 Mai 1896 blev Kanalen «Stenen» i sin udvidede Form aabnet for almindelig Færsel. Det var en Begivenhed af ikke liden Betydning for Stedets økonomiske Trivsel. Større Dampskibe blev derved befriet fra at maatte gaa den betydelige Omvei rundt Nøtterø. Ved Kanalens Aabning opnaaede Tønsberg derhos at kunne faa direkte Dampskibsforbindelse med Udenverdenen hele Aaret rundt. Om Vinteren fra December til Marts er nemlig Vestfjorden tilfrosset og enhver Passage med Fartøi ad den Vei forhindret.

Efter Opgave af Brovogteren er Kanalen passeret af i:

A a r .	Dampfartøier.	Seilfartøier.
1896.....	915	286
1897.....	1 621	237
1898.....	1 483	106
1899.....	1 758	102
1900.....	1 627	270

De i foranstaaende Opgave omhandlede Fartøier er samtlige over 10 Ton, men paa den anden Side er at mærke, at i Opgaven er indbefattet de Rutedampskibe, der besørger den lokale Dampskibstrafik.

S k i b s f a r t e n .

Indtægten af Dampskibene er af Ligningskommissionen ansat til 10 Pct. af Skibenes antagne Værdi for alle 5 Aars Vedkommende. Det er dog utvivlsomt, at Dampskibene i Aar som 1898 og 1899 kastede mere af sig, ofte indtil

det 3-dobbelte. Dette fremgaar bl. a. deraf, at Nyanskaffelserne i disse Aar skjød en anseelig Fart og at nye Rederier og Selskaber grundedes.

Dampskibsaktierne steg i Værdi og Bankerne ydede forholdsvis store Laan mod Pant i Aktiebrevene.

For Seilskibenes Vedkommende er Indtægten gennemsnitlig ansat for Skibe med:

Klasse A. 1	under 15 Aar	Kr. 4	—8 pr. Reg.-Ton,
— A. 1	over	- -	3	—5 - —
— A. 2*	-	- -	2 ¹ / ₂ —4	- —
— A. 2	-	- -	1 ¹ / ₂ —3	- —
— B. 1	-	- -	1	—2 - —

Men ogsaa for Seilskibenes Vedkommende tør man trygt udtale, at 1898 og 1899 og tildels 1900 betegner florissante Tider. Seilskibene synker dog gennemgaaende i Værdi i Femaaret. Jern- og Staalskibe er omtrent ikke blevet anskaffet. Handelsflaadens Størrelse udgjorde ved Udgangen af 1896 og 1900:

A a r.	Dampfartøier.			Seilfartøier.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
1896.....	59	35 338	1 159	103	46 019	1 236
1900.....	73	63 812	1 397	64	20 920	834

Forsaavidt angaar Dampskibene, tilhører disse hovedsagelig Aktieselskaber, der har sine Kontorer i Tønsberg. For Seilfartøiernes Vedkommende stiller Forholdet sig noget anderledes, idet nemlig en ikke liden Del er hjemmehørende i de tilstødende Sødistrikter. Skibene anføres imidlertid som hjemmehørende i Tønsberg, fordi de sorterer under Tønsberg Toldsted.

Den samlede Tonsdrægtighed af de med Ladning ankomne Skibe fra Ulandet udgjorde i 1896 10 101, hvoraf fra England alene 9 033 samlet paa 59 Fartøier, og i 1900 18 925 samlet paa 92 Fartøier.

I Tilslutning til Foranstaaende om Skibsfarten skal endvidere tilføies endel Oplysninger om Hvalfangst, Sælfangst og Bottlenosefangst. De nedenauførte Opgaver over Formue og Indtægt er hentede fra Ligningskommissionens Protokoller.

Hvalfangst.

A a r.	Antal Selskaber.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Anmærkning.
		Kr.	Kr.	
1896.....	3	330 000	21 800	Hvert Selskab disponerer gennemsnitlig over 2 Fangstfartøier, der drives med Dampkraft.
1897.....	3	310 000	28 000	
1898.....	4	330 000	35 000	
1899.....	3	270 000	21 000	
1900.....	3	240 000	12 000	

Hvalfangerne drev Fangsten paa Finmarken. I 1898 gik et Selskab over til at blive dansk og overflyttede sin Station til Island.

Sælfangst.

A a r.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.
1896.....	73 000	14 000
1897.....	65 000	6 500
1898.....	55 000	4 000
1899.....	48 000	4 000

Bottlenosefangst.

A a r.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.
1896.....	13 900	1 500
1897.....	13 400	2 000
1898.....	16 400	1 550
1899.....	59 100	7 750
1900.....	132 100	18 500

Til Belysning af Fangsten paa Nordishavet (Hvalfangsten heri ikke medregnet) anføres, hvormange Fartøier der er indkommet hertil med Fangst.

A a r.	Samlet Antal Skibe.	Samlet Tonnage.	Heraf Dampskibe.	Damp- skibenes Tonnage.
1896.....	47	5 764	12	2 625
1897.....	40	4 793	8	1 821
1900.....	32	2 896	2	260

U d m ø n s t r e t herfra ved Tønsberg Indrulleringskontor er:

i 1896.....	2 731 Mand,
- 1897.....	2 478 -
- 1898.....	2 635 -
- 1899.....	2 489 -
- 1900.....	2 442 -

Man maa dog erindre, at en stor Del af disse Mandskaber er gaaet ombord i Fartøier i Udlandet, men hjemmehørende her.

Tønsbergs Fragtassurancesforening var i Virksomhed ved Udgangen af 1900. Den er for Tiden under Likvidation.

Skibsassurancesforeningen «Vestfold»s Virksomhed strækker sig over hele Femaaret og fortsætter fremdeles.

Den Østlandske Skibsassurancesforening er derimod ikke bleven rekonstrueret.

For Handelens Vedkommende er at berette, at Omsætningen og Forholdet i det hele taget var uforandret og jevnt i Periodens 3 første Aar. I 1899 og 1900 var derimod Omsætningen mere livlig og disse Aar var for Handelsmændene særdeles gode. Paa Grund af det livlige Forretningsliv steg Publikums Kjøbeevne i betydelig Grad.

Det er af Interesse at paapege, at Oprettelse af nye Handelsforretninger ikke skede i nogen større Udstrækning end før, hvilket fremgaar af de til Magistraten indkomne Firmaanmeldelsers Antal.

Stedet har sin Handelsforening med et Medlemsantal af ca. 85 ved Udgangen af 1900.

I den Haandværksdriften var ogsaa Forholdene jevnt uforandrede. Tilgangen til de forskjellige Fag er omtrent den samme som før.

Haandværksdriften har dog særlig for Skomageres og Snedkeres Vedkommende været trykket af den fabrikmæssige Produktion med Maskiner. En større Mængde Skotøi er bleven hjemført fra Udlandets Fabriker, og just i disse Femaar er det, at de saakaldte Trævarefabriker begynder sin Virksomhed.

Udførsel af Træløst stiller sig saaledes:

i 1896.....	4 123 m ³ ,
- 1897.....	11 606 -
- 1898.....	11 500 -
- 1899.....	10 192 -
- 1900.....	13 583 -

Bebyggelsen er gaaet jevnt fremad. Særlig er Gunnarsbøløkkerne blevet bebyggede. I 1896 opførtes 25, i 1897: 8, i 1898: 6, i 1899: 10 og i 1900: 6 Beboelseshuse.

Ved Udgangen af 1900 udviser Brandforsikringskontingentberegningen ialt 606 brandforsikrede Eiendomme med en samlet Brandforsikringssum af Kr. 9 112 810.

Tønsberg, der er i Besiddelse af et udmærket Vandværk, har 25 Pct. Nedslag i Brandkontingenten.

Hvad Omsætning af faste Eiendomme betræffer, fremgaar det af Pantebøgerne, at der i 1896 er thinglæst 62, i 1897: 39, i 1898: 42, i 1899: 39 og i 1900: 30 Skjøder.

Telegramkorrespondancen har været livlig. Følgende Opgaver anføres:

A a r.	Afsendte Telegrammer.		Ankomne Telegrammer.		Anmærkninger.
	Til Indlandet.	Til Udlandet.	Fra Indlandet.	Fra Udlandet.	
1896.....	13 157	4 569	13 129	7 499	
1897.....	9 399	5 152	10 286	8 577	
1898.....	9 239	5 333	10 084	8 881	
1899.....	9 757	4 611	10 767	8 031	
1900.....	1 969	1 078	2 111	1 797	1ste Kvartal.
1900/1901 ...	8 609	4 052	9 401	7 477	Fra 1/4 1900 til 31/3 1901.

Allerede forud for 1896 havde Stedet Telefonforbindelse med Nabobyerne. I Slutten af 1896 træder Rigstelefonen i Virksomhed. Antallet af Samtaler i Fømaarets Løb har været i:

A a r.	Udgaaende.	Indgaaende.	Anmærkninger.
1896.....	21	1	
1897.....	12 977	9 802	
1898.....	21 874	19 906	
1899.....	27 708	27 852	
1900.....	7 752	7 819	1ste Kvartal.
1900/1901	31 422	31 484	Fra 1/4 1900 til 31/3 1901.

Den lokale Dampskibstrafik har været besørget af 6 Dampskibe, hvoraf 2 har underholdt Rute paa de omliggende Øer, medens de 4 andre har været i regelmæssig Fart paa Kristiania, dels i Passager-, dels i Godstrafik.

Kommunens Formuesforfatning stiller sig saaledes:

Aar.	Samlet Gjæld.	Nettoformue.
	Kr.	Kr.
1896	612 400	1 092 623.85
1900	855 800	1 176 844.85

Under Henvisning til den forrige Femaarsberetning om Gjælden skal med Hensyn til dennes Størrelse ved Udgangen af 1900 bemærkes, at der i den opførte Sum er medtaget et Laan, stort Kr. 330 000, hvoraf Kr. 300 000 udgjør det Beløb, som Kommunen tegnede Aktier for i Tønsberg—Eidsfossbanen. Paa den anden Side er ikke Aktiernes Værdi taget med i den for Aaret opførte Nettoformue.

Kommunens Udgiftsbudgetter har været saaledes ansat:

i 1896	Kr. 232 087.17
- 1897	- 240 709.63
- 1898	- 255 881.13
- 1899	- 289 310.95
- 1900	- 318 779.11

Kommunen er fremdeles Eier af betydelige Tomtetrækninger, de saakaldte Byløkker, hvoraf Tomteleien i 1900 udgjorde Kr. 152.71.

Tønsbergs Brændevinssamlag ophørte med sin Virksomhed ved Udgangen af 1895 og paabegyndte den igjen først 1 Februar 1901.

Arrestationernes Antal var:

1896	474
1897	633
1898	510
1899	602
1900	555

Ædruelighedstilstanden antages imidlertid ikke at have været synderlig bedre end i foregaaende Femaarsperiode, da Samlaget bestod.

Indførselen af Brændevin og Vin i disse Aar, Samlaget var nedlagt, udgjør i Liter:

Aar.	Brændevin.		Vin.	
	Paa Flasker.	Paa Fustager.	Paa Flasker.	Paa Fustager.
1896	123	602	1 964	35 670
1900	150	1 221	2 471	13 740

Udgifterne ved Fattigvæsenet har været budgetteret saaledes:

i 1896.....	Kr. 42 000.00
- 1897.....	- 43 000.00
- 1898.....	- 42 498.65
- 1899.....	- 41 705.65
- 1900.....	- 40 638.00

Ved Udgangen af 1900 havde der ialt 36 Legater med en samlet Kapital af ca. Kr. 711 000.

De største Legater er følgende:

Anders Madsens og Hustru's samt Mads Gregersens Legat med en Formue af ca.....	Kr. 400 000
Gustav Conrad Hansens og Hustru's Legat	- 100 000
Jac. Bull og Hustru Bente Marie Bulls Do.....	- 36 000
Murerm. Joh. Chr. Bergstrøm og Hustru's Do.	- 30 000
Enkefru Margrethe Marie Bodins Do.	- 25 000

Den gennemsnitlige Størrelse af de øvrige Legater er Kr. 8 000 à 9 000.

Skolevæsenet.

Folkeskolen. Antallet af de undervisningsberettigede Børn og de i Folkeskolen underviste Børn udgjør:

Aar.	Undervisningsberettigede Børn.			Antal Børn i Folkeskolen.		
	Gutter.	Piger.	Tilsammen.	Gutter.	Piger.	Tilsammen.
1896	698	713	1 411	557	538	1 095
1897	712	720	1 432	575	563	1 138
1898	790	798	1 588	590	571	1 161
1899	724	732	1 456	623	580	1 203
1900	725	713	1 438	588	594	1 182

Middelskolen.

Aar.	Antal Skolebørn.			Forskolen.			Anmærkning.
	Gutter.	Piger.	Til- sammen.	Gutter.	Piger.	Til- sammen.	
1896	157	173	330	0	0	0	Hertil kommer desuden 4 fælles Forberedelsesklasser.
1897	72	83	155	71	64	135	Den nye Skolelovtraadte i Kraft.
1898	76	92	168	47	48	95	En Forskoleklasse sløifes.
1899	84	94	178	36	33	69	Ligesaa.
1900	98	100	198	25	12	37	Ligesaa, kun 1 Gutte- og 1 Pige- klasse igjen.

I August 1900 blev et Gymnasium sat igang; det har nu 3 Klasser.

I Aaret 1900 blev en ny Bygning, indeholdende Skolekøkken, Sløjd-lokale og Pedelbolig, bygget. Inventar og Undervisningsmateriel til Skolekøkkenet og Sløjdskolens kostede ca. Kr. 3 000.

Byen har i Femaaret faaet en Stuertskole, der har været godt besøgt. Endvidere virkede den offentlige Sjømandsskole, hvor der var Adgang til at underkaste sig saavel Skipper- som Styrmandseksamen.

Sluttelig bemærkes, at Tønsberg—Eidsfossbanen ved Femaarsperiodens Slutning stærkt nærmede sig sin Fuldendelse. Allerede i December 1900 kunde Linien befares med Lokomotiv lige til Eidsfoss. Banen aabnedes for den almindelige Trafik først i September 1901.

Tønsbergs Magistrat, 12 Februar 1903.

Jul. Johnsen.

Beretning

om Kjøbstaden Holmestrand's økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1896—1900.

Holmestrand har i Femaaret ingen territorial Forandring undergaaet. Den hjemmehørende Folkemængde, der i 1891 udgjorde 2 356, var ved Femaarets Udgang i 1900 steget til 2 535.

Antallet af brandforsikrede Bygninger var ved Udgangen af Aaret

1896.....	221,	forsikrede for Kr. 1 810 370
1900.....	239,	— « - 2 531 710

Af Ildebrande er der i Femaaret ikke indtruffet en eneste.

Med Hensyn til de enkelte Næringsveie bemærkes:

1. H a n d e l.

Detailhandelen har i denne Periode stillet sig betydelig gunstigere end tidligere, ligesom der nu ogsaa er etableret flere Grossistforretninger i grovere Artikler som Kul, Salt og Mel.

Til Firmaregistret er i Femaaret ialt anmeldt 37 ansvarlige Handelsfirmaer, 15 Aktieselskaber og 7 Rederiselskaber, medens de tilsvarende Tal for det forrige Femaar var 84 ansvarlige Firmaer (deraf anmeldt inden den i Firma-loven satte Frist af 3 Mdr. fra dens Ikrafttræden 41 ældre Firmaer), 12 (Do. 6) Aktieselskaber og 33 (Do. 18) andre Selskaber med begrænset Ansvar. Det samlede Antal nyanmeldte Firmaer viser saaledes nogen Nedgang i dette Femaar, væsentlig dog med Hensyn til Antallet af Rederiselskaber, hvoraf i foregaaende Femaar. anmeldtes (efter 1 April 1891) 15. Af de anmeldte Firmaer var ved Femaarets Udgang henholdsvis 23, 6 og 15 ophørt.

Aktieselskabet Holmestrand & Oplands Aktiebank anmeldte i 1898 til Firmaregistret sin Aktiekapitals Forhøielse fra Kr. 120 000 til Kr. 300 000 og i 1899 til Kr. 636 500.

Aktieselskabet Holmestrands Dampsag & Høvleri anmeldte i 1899 ligeledes sin Aktiekapitals Forhøielse fra Kr. 120 000 til Kr. 500 000 (fuldt indbetalt inden 1½ Aar).

Opgaver over det aarlige Kvantum Indførselsartikler samt herfra eksporterede Varer, væsentlig Trælast, Træmasse og Brolægningssten, kan ikke tilveiebringes, da herværende Toldkammer ikke sidder inde med Gjenparter af sine herhenhørende kvartalsvise Indberetninger til Det statistiske Centralbureau, hvorimod Toldintraderne for Femaaret opgives saaledes:

i 1896.....	Kr. 26 447.37
- 1897.....	- 25 429.11
- 1898.....	- 29 778.71
- 1899.....	- 49 191.28
- 1900.....	- 36 337.45

Hvad specielt angaar det herværende Aktieselskab Holmestrands Dampsag & Høvleris Omsætning, har denne i Femaaret tilsammen andraget til 8 450 Standard til samlet Værdi Kr. 1 102 500, hvoraf Fortjenesten gjennemsnitlig har været 8 Pct. Af nævnte Kvantum er udskibet 2 200 Standard høvlet Last, 1 250 skaaren Last og 2 000 Rundlast, hvorhos indenlands er solgt 3 000 Standard dels skaaren, dels — hovedsagelig — høvlet Last.

Den øvrige Udskibning fra Byen af Trælast antages at have bestaaet i Rundlast og at have bragt noget større Fortjeneste end tidligere, nemlig 4 à 5 Pct.

Lakseeksporten har været som i forrige Femaar, og der er i det hele med Hensyn til Fiskeri ingen Forandring at anføre.

2. Skibsfartens

Udbytte stiller sig i denne Periode gjennemgaaende fordelagtigere, sammenlignet med den forrige, specielt i Slutningen af Femaaret. Det samlede Antal Skibe, der ved Udgangen af 1895 udgjorde 46, hvoraf i udenrigsk Fart 36 (1 Dampskib) med en samlet Drægtighed af 9 795 Reg.-Ton og i indenrigsk Fart 10 (2 Dampskibe) med en samlet Drægtighed af 157 Reg.-Ton, var ved Udgangen af 1900 sunket til 22. Af disse var i udenrigsk Fart 3 Dampskibe og 9 Seilskibe paa tilsammen henholdsvis 2 463 og 2 818 Reg.-Ton, medens de øvrige 10, hvoraf 4 Dampskibe paa tilsammen 205 og 6 Seilskibe (Jagter) paa tilsammen 120 Reg.-Ton, var anbragte i indenrigsk Fart.

I Femaaret er indtruffet 4 Totalforlis, men ingen større Havarier.

Her er fremdeles ikke foregaaet noget Skibsbyggeri eller større Skibsreparationsarbeide.

Hyren for Matroser saavel som de øvrige Lønninger paa Seilskibe har holdt sig temmelig uforandret fra forrige Periode. Derimod er enkelte Dampskibslønninger steget ganske betragtelig, navnlig Maskinisters, medens Matrosers er sunket lidt.

Hvad angaar Arbeidslønningerne i Byen forøvrigt, sees Dagarbeidernes Løn at have holdt sig omtrent uforandret, medens Tjeneres Løn viser en betydelig Stigning.

Med Hensyn til Haandværksdrift og Husflid er intet nyt at anføre.

Derimod er der i Slutningen af denne Periode gjort Begyndelse til

3. Fabrikdrift,

idet foruden 2 Mineralvandfabriker og 1 Sæbefabrik (den sidste beliggende udenfor Bygrænsen, men med Kontor i Byen) i 1898 anmeldtes til Firmaregistret Aktieselskaberne «Holmestrand's Jernvarefabrik» og «Den norske Emaljefabrik» med Aktiekapitaler henholdsvis Kr. 100 000 og Kr. 200 000, begge beliggende lidt udenfor Bygrænsen, men med Forretningskontorer i Byen. Den største industrielle Bedrift i Byen er dog endnu den førnævnte Dampsgag & Høvleri. Fremdeles startedes omtrent samtidig i Byens umiddelbare Nærhed «Holmestrand's Trævarefabrik», oprindelig ansvarligt Selskab, senere overgaaet til Aktieselskab

med en Aktiekapital af indtil Kr. 300 000 (indbetalt Kr. 240 000). Denne Fabrik havde imidlertid ikke Forretningskontor i Byen.

4. Bergværksdrift

har der heller ikke i denne Periode været Tale om, hvorimod der fra flere Stenbrud har været hugget og udført et betydeligt Kvantum Gadesten, indtil denne Bedrift i Periodens sidste Aar fuldstændig ophørte.

5. Jordbrug.

I Femaarets Begyndelse købte Byen for Kr. 75 000 den dels inden Bygrænsen, dels i Botne liggende Gaard Nedre Gausen (53 100 m² Indmark og 61 500 Maal Skog), hvoraf imidlertid den væsentligste Del er disponeret som Byggetomter og kun nogle faa mindre Løkker foreløbig bortforpagtede til Jordbrug. Paa denne Gaards Grund er samtlige de ovenfor nævnte 3 større Fabriker anlagt.

6. Stedets Tilstand i Almindelighed.

Denne Periode fremviser, som ovenfor antydnet, i det hele en iøinefaldende Fremgang for Byen paa de fleste Omraader. Alene Skibsfarten er gaaet tilbage, idet Antallet af Skibe er reduceret til mindre end det halve, hvorvel den gennemsnitlige Drægtighed og Antallet af Dampskibe er steget noget og Udbyttet, som nævnt, forholdsvis har været større end i forrige Femaar. Til Gjengjæld er ikke ubetydeligt af Kapital fra Byen nedlagt i de førnævnte nye industrielle Foretagender i og omkring Byen. Disse Anlægs Tilbliven maa vistnok næst Indflydelsen af Landets almindelige materielle Opsving i disse Aar for en Del sættes i Forbindelse med det i Femaarets Løb iværksatte Arbejde paa den nye Tertiærbane: Holmestrand—Vittingfoss, hvortil knytter sig store Forhaabninger om Fremgang for Byen saavel som for dens Opland. Til denne Bane bevilgede Holmestrand's Kommune i Femaaret ialt Kr. 131 000 mod Aktier i Banen.

I denne Forbindelse maa ogsaa nævnes, at Byen i 1899 anlagde Elektricitetsværk til Belysning af Gaderne m. v. Dette Anlæg, der faar sin Drivkraft fra Holmestrand's Dampsag & Høvleri, kostede noget over Kr. 30 000.

En anden betydningsfuld Side af Udviklingen indtager Byens Skolevæsen, hvori der i Periodens 2 sidste Aar er skeet gennemgribende Forandringer. Stødet hertil gav Stiftsseminarets Flytning hid fra Asker i Januar 1899. For Seminaret, der overlodes fri Grund paa den inden Bygrænsen beliggende Del af den af Kommunen indkøbte Eiendom Nedre Gausen, er der her af det Offentlige reist en stor ny Murstensbygning, medens den gamle

Gausens Hovedbygning er afkjøbt Kommunen for at tjene til Bolig for Seminarets Lærerpersonale.

Omtrent samtidig, nemlig Sommeren 1899, kunde ogsaa Folkeskolen flytte ind i sin nye Murstensbygning, som Byen har bygget lige ved Seminaret, og som i 3 Etager med Underetage indeholder 25 Værelser foruden Bolig for Vagtmester, Bad, Skolekjøkken m. v., og i Indredning vistnok staar paa Høide med de bedste moderne Skolebygninger. Bygningen tilligemed en særskilt af Træ opført Gymnastiksal og muret Privetbygning er brandtakseret for Kr. 200 000.

I den nye Folkeskolebygnings halve 3die Etage har den Tordenskjoldske Middelskole faaet Plads.

Elevantallet i de to sidstnævnte Skoler var ved Udgangen af Aaret 1900 henholdsvis 388 og 65. Antallet af Klasser og Lærere uforandret fra forrige Femaar.

Endnu en fjerde Skole har Byen i denne Periode faaet i sin Midte, idet den tidligere Fru Rosings Taleskole for Døve under Navnet Holmestrand's offentlige Skole for Døve Høsten 1899 fra Kristiania er tilflyttet Byen, hvor den med sit Internat og sit Personale har lagt Beslag paa Middelskolens og Folkeskolens forrige Bygninger, hvorfor Byen oppebærer en aarlig Leieindtægt af ca. 4 000 Kr.

Post-, Telefon- og Telegrafvæsenene har faaet nye tidsmæssige Lokaler i Holmestrand's & Oplands Aktiebanks store nye Murgård ved Torvet.

Byens økonomiske Fremgang i dette Femaar illustreres bedst ved nedenstaaende Tabel over Formue og Indtægt (Indtægtens skattefrie Beløb fratrukket), der udviser en jevn og betydelig Vækst fra Aar til Aar:

Aar.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Eiendomsskat	4 805.97	5 869.20	5 724.33	7 060.52	8 306.46
Antagen Formue	1 579 400.00	1 620 900.00	1 889 200.00	2 273 600.00	2 657 600.00
Skat paa Do.	3 158.80	3 241.80	3 778.40	4 547.20	5 315.20
Skatbar Indtægt	235 955.00	246 130.00	270 145.00	344 915.00	390 375.00
Skat paa Do.	24 921.40	30 904.66	29 389.26	36 407.49	42 334.48
Udlignet Feierskat	1 306.50	1 335.12	1 320.12	1 306.91	1 216.98
Antal Skatydere	561	575	616	709	728

Til Sammenligning kan anføres, at den skatbare Indtægt i forrige Femaar udgjorde:

1891	Kr. 263 578
1892	- 235 567
1893	- 219 743
1894	- 218 465
1895	- 238 100

Byens Gjæld var ved Udgangen af Aaret 1900 Kr. 544 170. Værdien af Byens samlede Aktiva (faste Eiendomme med tilhørende Inventar, Aktier, Obligationer m. v.) udgjorde ved samme Tidspunkt Kr. 637 605.

Holmestrand's Sparebank havde ved Udgangen af Aar 1900 en Forvaltningskapital af Kr. 802 985.11.

Holmestrand's Bad har i Femaaret været jevnt besøgt, omtrent som i forrige Femaar, idet dog bemærkes, at Besøget ved dette Bad er meget afhængigt af Veiret og Sommerens klimatiske Forholde.

Eiendomspriserne har i denne Periode steget betydelig.

Af de i Byen eksisterende Foreninger havde ved Udgangen af Aaret 1900 Sjømandsforeningen 23 Medlemmer, Handelsforeningen 22, Haandværkerforeningen 23 og Arbejderforeningen 45.

Ædruelighedstilstanden har vedvarende været god, idet en ikke ubetydelig Stigning af Drukenskabsbødernes Antal omkring Aaret 1899 utvivlsomt væsentlig skyldtes den store Tilstrømning af Arbeidere til de førnævnte Fabrik anlæg og Vittingfossbane anlægget. Allerede inden Femaarsperiodens Udløb var disse Bødernes Antal i raskt Aftagende, efterhvert som Arbejderskarerne forlod Stedet.

Brændevinssamlaget blev ved den i 1897 foretagne Afstemning staaende for Femaaret 1898—1902 og har fremdeles været ene om Salg og Udskjænkning af Brændevin under 250 Liter. Derhos er af Udskjækningsrettigheder efter Brændevinlovens § 8 ialt tildelt Samlaget 3, hvoraf kun 2 udøves, nemlig, foruden i Samlagets eget Lokale, i Byens største Hotel. Nogen Rettighed efter samme Lovs § 7 findes derimod ikke.

Ved Femaarets Slutning havdes derhos i Byen 7 Rettigheder til Udskjænkning af Øl, alle meddelte Brændevinssamlaget, der imidlertid kun har holdt 3 af disse i Virksomhed. Endvidere har Jernbanestationen havt Ret til Udskjænkning af lettere Ølsorter. Til samme Tid havdes 6 Rettigheder til Udsalg af Øl, Vin, Mjød og Cider, 1 Rettighed til Udsalg af Vin alene og 8 Rettigheder til Udsalg af Øl alene.

Det er tidligere nævnt, at Arbejdspriserne har holdt sig uforandret som i forrige Femaar, ganske høie, tildels med nogen Tendents til Stigning, og der har ikke været Arbejdsløshed. Det kan da ogsaa siges, at der ikke har været nogen egentlig Nød tilstede i Byen, og Fattigbudgettet har holdt sig jevnt med et gennemsnitligt Beløb af Kr. 13 400.

Som det allerede vil fremgaa af Opgaven over Antallet af Byens Huse, har en ikke liden Nybebyggelse fundet Sted. Ogsaa flere nye Gader er blevet oparbejdede. Ikke destomindre har Husleien holdt sig temmelig høi, hvilket let forklares af den ikke ringe Indflytning af Folk til Byen.

Nogen Forandring i det egentlige Vandværks Effektivitet har ikke fundet Sted, hvorimod Vandværksomraadet er betydelig udvidet ved Anlæg af Ledninger i de nye Gader, idet Udvidelsen fuldstændig har holdt Skridt med Bebyggelsen.

Forat Billedet af denne Periode, der i det foregaaende overveiende er karakteriseret som en udpræget Fremgangsperiode, skal blive helt, er der dog endnu et Par Sider ved Byens økonomiske Tilstand, som til Slutning nærmere maa fremhæves.

For det første den store Forøgelse af Byens Gjæld, hvorved — og derved alene — de forannævnte store kommunale Nyanlæg er blevet muliggjorte, og hvorved det maaske vil vise sig, at Skatteevnens Vækst ikke ganske har holdt Skridt med Skattebyrdernes.

Dernæst viste det sig allerede inden Femaarets Udgang, at navnlig den saa hurtig oplomstrende Fabrikvirksomhed ogsaa her led af den samme Mangel paa solid Grundlag og Plan, som til samme Tid blev Aarsag i saa mange andre industrielle Foretagenders Ruin omkring i Landet. Da Krisen i 1899 tog sin Begyndelse med Kristiania som Udgangspunkt, forplantede den sig meget snart til Holmestrand, hvor den førnævnte, stort anlagte Holmestrands Trævarefabrik allerede Sommeren 1900 maatte aabne Konkurs, og de øvrige to større Fabriker tilligemed Holmestrand & Oplands Aktiebank led store Tab, der i høi Grad bragte Forstyrrelse i deres Virksomhed. Kapitalerne forsvandt, og trods de øvrige visselig gode og lovende Betingelser for denne Fabrikdrifts Lønsomhed kunde den ikke paa et saa tidligt Stadium bære en saadan Rystelse uskadt. Aaret 1899 bragte da ogsaa blandt Byens Forretningsdrivende det usædvanlig store Antal af 5 Konkurs, alle i Slutningen af Aaret.

Hvorledes Udsigterne efter dette stiller sig for Fabrikdrift her paa Stedet, er det paa dette Tidspunkt ikke givet at udtale noget om. Men der er Grund til at tro, at Byens Handel og Forretningsliv i det Hele ikke er blevet dybere berørt af nævnte Krise. Det er i saa Henseende noksaa betegnende, at Aaret 1900 kun bragte 1 Tilfælde af Konkurs. At den raske Udvikling gennem den

forløbne Femaarsperiode her, som overalt, hvor Krisen rammede, er blevet standset i Farten for en Tid, siger sig omtrent selv. Men nogen almindelig Tilbagegang for Byen er der vistnok ikke Grund til at befrygte. Navnlig sætter den nu sit Haab til den nye Jernbane til Vittingfoss og de Muligheder, som dette Jernbaneanlæg indebærer.

Holmestrands Magistrat i Januar 1903.

Lorentz Meyer,
kst.

Beretning

om Ladestedet Hortens økonomiske Tilstand m. V. i Femaaret 1896—1900.

Femaaret 1896—1900 har i flere Henseender været særdeles heldigt for Ladestedets Trivsel og Fremgang.

De forøgede Bevilgninger til Marinen, hvoraf Stedets Velfærd i høi Grad er afhængig, har medvirket til, at Folkemængden er tiltaget, og til, at den økonomiske Tilstand idetheletaget har været god.

Folkemængden, der ved Udgangen af 1890 udgjorde 6 815 Personer, var ved Folketællingen i December f. A. steget til 8 886.

Stedets Bebyggelse er som Følge heraf ogsaa tiltaget, dog ikke paa langt nær i Forhold til Behovet, saaledes at det fremdeles er følelig Mangel paa Boliger, saavel for de bedre stillede Klasser som for de mindre bemidlede. Husleien er derfor steget ganske betydeligt, ligesom ogsaa Eiendomspriserne er høie.

Antallet af særskilt matrikulerede Bygninger i Ladestedet ved Udgangen af forrige Aar udgjorde 855 med en samlet Forsikringssum af Kr. 6 398 700.

Ildebrande af større Udstrækning har ikke fundet Sted. Med Undtagelse af en større Gaard i Storgaden, der nedbrændte Vinteren 1896, og hvorved de tilstødende Bygninger ogsaa delvis blev ødelagte, har de forholdsvis faa Ildebrande kun medført Tab af mindre Huse. Stedets spredte Bebyggelse, for en stor Del med Haver mellem Husene, hjælper i høi Grad til at begrænse Ildebrande.

Brandmateriellet er imidlertid stedse bleven forbedret og forøget ved Anskaffelse af nye Brandredskaber.

Stedets Brandvæsen bestyres siden 1898 af en lønnet Branddirektør, der tillige er Stadsingeniør og som saadan ogsaa Bestyrer af Stedets Veivæsen.

Spørgsmaalet om Anlæg af et Vandværk for Stedet, hvilket Spørgsmaal i Aarrækker har været under Overveielse, har endnu ikke fundet sin Afgjørelse. Fra en i Sagens Anledning nedsat kommunal Komité foreligger nu et Forslag om Anlæg af et større Vandbassin paa Braarudaasen med Pumpeværk fra Borrevandet. Sagen har imidlertid endnu ikke været behandlet af Kommunestyret.

Til Brug i Ildebrandstilfælde har man en større Vandledning i Storgaden fra Værftets Vandbassin. Der findes ogsaa flere private Ledninger fra mindre Bassiner.

Stedets Vandforsyning foregaar forøvrigt ved Hjælp af Brønde.

Klokvæsenet er bleven adskilligt forbedret i den forløbne Periode. Der er saaledes anlagt Kloaker i nordre Enggade, Færgegade samt i Torvgaden fra Torvet til Skippergaden og videre til Søen. Forøvrigt vil der i indværende Aar blive udført flere forholdsvis betydelige Kloakanlæg, hvortil der nu haves Bevilgning.

De i forrige Beretning omhandlede 2de nye Veianlæg fra Horten og vestover til Undrumsdal og Vaale er nu paa det nærmeste fuldførte og har bidraget til at lette Tilførselen af Levnetsmidler til Stedet.

Stedets Torv, der tidligere var for lidet i Forhold til Trafiken, er bleven udvidet ved Indkjøb af en tilstødende Tomt. Det er nu tilstrækkeligt for Behovet.

H a v n e v æ s e n e t.

Udbedring af Dybdeforholdene i Kanalhavnen ved Kommunebryggen er forestaaende, idet de nødvendige Midler er bevilgede.

Ved den saakaldte Dampskibsbrygge, der forøvrigt er privat Eiendom, er der i forrige Aar ved Bidrag af Kommunen bleven foretaget Opmudring. Temmelig store Dampskibe vil nu kunne lægge til ved samme.

Forøvrigt er der ikke foretaget noget større kommunalt Arbejde i det forløbne Femaar.

Stedets Søbadanstalt, der tilhører et Aktieselskab, har været meget benyttet, og er der Anledning til saavel kolde som varme Søbad. Selskabet har imidlertid ikke kunnet udbetale noget Udbytte til Aktionærerne. Anstaltens Bygninger er i en mindre god Forfatning.

Efter en af Kæmneren meddelt Opgave hidsættes følgende Oplysning om Skatteforholdene m. V., hvoraf vil erfares, at saavel den skatbare Formue som Indtægt er øget i de sidste Aar:

A a r .	Takst af fast Eiendom.	Formue.	Skatbar Indtægt.	Skat paa Formue.	Skat paa Indtægt.	Feierskat udlignet paa Huseierne.	Antal Skat- ydere.	Samlet Kommune- skat, deri iberegnet Skat som Handels- borger.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.
1896	4 886 100	3 350 000	961 035	3 685.00	74 960.73	3 000.00	2 201	78 761.68
1897	5 094 000	3 392 000	757 480	5 088.00	76 802.71	3 000.00	2 377	81 890.71
1898	5 508 700	3 747 000	854 290	5 620.50	85 552.00	3 000.00	2 653	91 261.50
1899	5 723 700	3 719 500	913 215	5 579.25	86 973.97	3 000.00	2 634	92 755.10
1900	6 091 700	3 806 000	964 410	5 659.00	96 521.00	3 003.33	2 714	102 298.50

Brændevinsafgift for 1900 udgjorde Kr. 4 758.68, Hundeskat Kr. 772.50, Øl- og Vinskat Kr. 2 560.00, Indtægt af Bazarboderne Kr. 212.31, Statsbidrag til Kommuneudgifter Kr. 6 000.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 101 337.50.

Kommunens Udgifter i 1900 udgjorde Kr. 169 342.19, deraf medgik til Skolevæsenet Kr. 74 006.11 og til Fattigvæsenet Kr. 44 986.39.

Det samlede Antal af pensionerede Arbeidere og Enker ved Karljohansværns Værft udgjorde pr. 31 December 1900: 172, hvoraf 84 Enker.

Veivæsenet, der — som ovenfor anført — bestyres af Stadsingeniøren under Veistyrets Overledelse, er i nogenlunde god Forfatning. Blandt Veiarbejder, der er foretagne i Femaaret, kan særlig nævnes Oparbejdelsen af Strandgaden, hvorved Adkomsten til Ladestedet fra Jernbanen og Dampskibsbryggen er bleven bekvemmere og penere.

Gadebelysningen besørges fremdeles ved Petroleumslygter, hvoraf der for Tiden er 125. Koncession er imidlertid nu meddelt paa Anlæg af et Gasværk for privat Regning. Der er saaledes Udsigt til at faa Gaderne gasbelyste.

Stedet har fremdeles kun é t Apothek.

Ædruelighedstilstanden maa i Betragtning af den store Arbejdsstyrke ansees tilfredsstillende. Antallet af Arrestanter for Beruselse udgjorde i Aarene 1898, 1899 og 1900 henholdsvis 278, 472 og 486.

Som Bidrag til Bedømmelsen af Sædelighedstilstanden indtages følgende Opgave meddelt af Sognepresten efter Ministerialbogen:

i 1896.....	fødtes 260, deraf 6 uægte,
- 1897.....	— 247, — 11 —
- 1898.....	— 269, — 17 —
- 1899.....	— 269, — 4 —
- 1900.....	— 235, — 10 —

Tvangsarbejdsanstalten, der i de senere Aar har været mindre benyttet end tidligere, er besluttet nedlagt fra 1 Juli d. A., dels fordi dens Indredning ikke længer er tidsmæssig og dels fordi der haves Brug for Bygningen i andet kommunalt Øiemed. Arbeidsfanger herfra vil herefter blive anbragt paa Sems Tvangsarbejdsanstalt.

Med Hensyn til de forskjellige Næringsveie skal derhos bemærkes:

H a n d e l.

Ladestedets Handelsforhold er omtrent de samme som tidligere. Detailhandlernes Antal er bleven noget forøget. Engros-Handlende findes ikke. Omsætningen har været god og Konkurser af Betydning er ikke indtrufne.

Torvtrafikken har været i Tiltagende og Bønderne finder hurtig og let Afsætning for sine Varer.

Efter Opgave fra Toldkammeret har de vigtigste Indførselsartikler i Fem-aaret udgjort: Stenkul og Cokes, Malt, Brændevin, ferskt Kjød, Manufakturvarer og Marinemateriel af forskjelligt Slags. Toldintraderne, der, sammenlignet med forrige Periode, udviser en ubetydelig Stigning, udgjorde i:

1896	Kr. 78 584.05
1897	- 48 373.13
1898	- 78 546.78
1899	- 115 458.93
1900	- 118 447.91

Brændevinshandelen er fremdeles overtaget af Samlaget, hvis Plan er stadfæstet ved høieste Resolution af 1 Oktober 1897 for et Tidsrum af 5 Aar til Udgangen af 1902. Samlaget har for Tiden kun ét Udsalg, hvorfra der tillige drives Udskjænkning. Desuden er det tilladt Samlaget at udskjænke Brændevin i Sømilitære Samfund til Selskabets Medlemmer samt til Reisende og faste Middagsgjæster i Viktoria Hotel og Sørbys Hotel.

Samlagets Omsætning af Spirituosa og Øl i 1900 har udgjort ca. Kr. 170 000. Dets Nettofortjeneste har i Aarene 1896—1900 udgjort henholdsvis Kr. 19 387.57, Kr. 24 328.96, Kr. 30 479.81, Kr. 32 581.55 og Kr. 32 989.83.

I Henhold til Lov af 4 Juni 1894 blev der i Marts 1897 foretaget Afstemning, hvorved Samlagets fortsatte Bestaaen blev besluttet. De Stemmeberettigedes Antal udgjorde 3 583.

Antallet af de til Udskjænkning af Øl, Vin o. l. Berettigede udgjorde ved Udgangen af 1900: med almindelig Ret 7, hvoraf Samlaget har en Rettighed, og med indskrænket Ret 3. Ølafgiften er fremdeles Kr. 400 pr. Aar.

S k i b s f a r t o g H a a n d v æ r k s d r i f t .

Skibsfarten er ikke tiltaget og er i det Hele kun af ringe Betydning. Efter Opgave fra Toldkammeret er indregistreret 13 Fartøier med en samlet Drægtighed af 2 130 Ton og 66 Mands Besætning. Dampskibsrederi findes ikke.

Haandværksdriften er forholdsvis ubetydelig og kun beregnet paa at tilfredsstille Stedets Behov. Den herværende Haandværkerstands økonomiske Stilling antages at være nogenlunde gunstig.

F a b r i k d r i f t .

Nogen Fabrikdrift af Betydning findes ikke. Stedet har 1 Ølbryggeri, 1 Garveri og 3 Bogtrykkerier, hvoraf det ene udgiver et meget udbredt illustreret Familieblad. De 2 andre Trykkerier udgiver hver sin politiske Avis, der hver udkommer 3 Gange ugentlig.

I 1897 anlagdes paa Statens Grund i den saakaldte «Lystlund» en Damp-sag med Høvleri grundet paa Aktier med indbetalt Aktiekapital af Kr. 34 500. Foruden Damp-sag og Høvleri driver Selskabet Handel med Bygningsmaterialier.

Skibsbyggeri har Stedet ikke, bortset fra Driften ved Karljohansværns Værft.

Fiskeriet er aftaget i de senere Aar og er ikke tilstrækkeligt til Stedets Forsyning.

Jordbruget under Ladestedet drives i omtrentlig samme Udstrækning som tidligere og er af forholdsvis liden Betydning. Stedet har ingen Bymark. Den daglige Arbejds-løn har udgjort ca. Kr. 2.50 for Arbejds-mænd og Kr. 1.50 for Kvinder. Den aarlige Løn for en Tjenestegut har været Kr. 300 og for en Tjenestepige Kr. 150.

Meieribedrift af nogen væsentlig Betydning drives ikke.

B a n k e r .

Hortens Sparebank eiede ved Udgangen af 1900 en Kapital af Kr. 101 455.14 foruden Bygninger og Inventarium. Banken havde til samme Tid under Forvaltning Kr. 1 079 770.31.

Hortens og Omegns Privatbank, oprettet 1891 med en indbetalt Aktiekapital af Kr. 80 000, nominal Kapital Kr. 200 000, havde i 1900 en Omsætning af Kr. 7 367 573.80.

Foreninger.

Hortens Handelsforening, stiftet 1890, til Fremme af Stedets og Omegns Næringsinteresser og Handel, havde ved Udgangen af 1900: 42 Medlemmer.

Hortens Arbejderforening, stiftet i 1877, havde ved Udgangen af 1900: 125 Medlemmer. Foreningens Lokale i Bækkegaden udleies jevnligt til Afholdelse af Foredrag og sceniske Forestillinger.

Værftsarbejdernes Forening, stiftet i 1900 med Formaal at samle Arbejderne og vække deres Interesse for sociale, kommunale og statsborgerlige Arbejder, havde ved Udgangen af 1900: 350 Medlemmer.

Hortens Haandværkerforening, stiftet i 1895, havde ved Udgangen af 1900: 25 Medlemmer.

Totalafholdsforeningen, stiftet 1879, virker som tidligere til Gavn for Afholdssagen. Medlemmernes Antal udgjør fortiden omtrent 800, hvoraf dog Halvdelen Børn.

Goodtemplarlogen «Frem», stiftet i 1896, virker i samme Øiemed som Afholdsforeningen. Medlemmernes Antal ved Udgangen af forrige Aar var 78. Logen har Forsamlingslokale i egen Bygning.

Hortens Menighedsforening for Unge havde ved Udgangen af forrige Aar 234 Medlemmer, hvoraf 129 Kvinder. Foreningen afholder regelmæssig hver Søndag og Tirsdag Møder til Foredrag m. V. I forrige Aar lod Foreningen paa sin Tomt i Storgaden opføre et større, tidsmæssigt Forsamlingslokale, der ogsaa udleies til Koncerter m. m.

Foreningen for Hortens Vel, stiftet 1895 med Byens Forskjønnelse og andre samfundsgavnige Øiemed som Formaal, har udfoldet adskillig Virksomhed. Den har anlagt flere Spadserveie og udført Beplantninger. Den tæller fortiden 124 betalende Medlemmer.

Frelsesarmeens herværende Afdeling, der benævnes Hortens Korps, har udfoldet samme Virksomhed som tidligere. I 1898 lod den opføre egen Bygning til Forsamlingslokale.

Hortens Telefonselskab, grundet paa Aktier, havde ved Udgangen af 1900: 154 Abonnenter. Selskabets tidligere Ledninger til Aasgaardstrand, Skoppum og Nykirke blev 1 April f. A. overtaget af Telegrafvæsenet.

Understøttelsesselskaber.

Søetatens Understøttelsesindretning havde ved Udgangen af 1900 en Kapital af Kr. 157 552.43. Indretningen udbetalte i samme Aar Understøttelser til 17 Enker og 28 Døtre efter Søofficerer.

Sømilitære Korps's Underofficers-Understøttelsesindretning havde pr. 31 December 1900 en Kapitalformue af Kr. 16 592.66. Der uddeltes i samme Aar Understøttelse til 17 Enker.

Haandværkskorpsets Pensionskasse eiede pr. 31 December 1900 Kr. 14 149.76. Den udbetalte i samme Aar i Pensioner Kr. 1 259.99.

Hortens Arbejderes Hjelpe- og Understøttelsesindretning med fortiden 618 Medlemmer og en Formue af Kr. 12 833.48.

Det mekaniske Værkstedes Sygekasse med 207 Medlemmer og Kr. 5 011.27 i Formue.

Hortens Begravelsesforening med 704 Medlemmer og en Formue pr. 31 December 1900 af Kr. 17 102.82.

Legat.

Legatet for Hortens Vel, oprettet i 1895, hvis Formaal er at virke til Understøttelse af almennyttige Indretninger for Hortens By af den Beskaffenhed, at Kommunen efter Lovgivningen ikke selv pligter at sørge for dem, havde ved Udgangen af forrige Aar en Kapital af Kr. 55 120.

Legatets Statuter er approberede ved kgl. Res. af 19 Juni 1896.

Uddeling af Legatets Renter finder Sted første Gang i 1901.

Undervisningsanstalter.

De i forrige Beretning omhandlede Skoler har i det forløbne Femaar virket paa samme Maade som tidligere, nemlig:

Hortens kommunale høiere Almenskole for Gutter og Piger. Ved Udgangen af Skoleaaret 1900 udgjorde Elevantallet 163. I 1896 udgjorde Elevantallet 207. Nedgangen er foranlediget ved, at Skolens 3 nederste Klasser er sløifet.

Derimod er Elevantallet ved Folkeskolen under stadig Øgelse. Ved Udgangen af forrige Aar udgjorde Elevantallet 1 093.

Karljohansværns Værftsskole for de militære Mandskabers Børn. Den havde i 1900 183 Elever.

I 1899 oprettedes Hortens tekniske Aftenskole. Den afløste den tidligere Arbejdsskole for Gutter. Skolens Øiemed er at skaffe Haandværksslærlinge og Andre en videre almen Uddannelse. Den begyndte sin Virksomhed 15 November 1899 med 107 Elever. Den nyder Bidrag af Statskassen. Søgningen til Skolen har i 1900 været god.

Børneasylet, hvori optages 40 Børn i Alderen fra 3 Aar til den skolepligtige Alder.

Hortens Arbejderakademi, oprettet i 1897 i den Hensigt at foranstalte afholdt populære Foredrag og Forelæsninger. Det har 315 Medlemmer og lod i forrige Aar afholde 27 Foredrag og en Koncert. Af Statskassen erholdes et Bidrag svarende til $\frac{1}{3}$ af Udgifterne.

Ved Marinens Hovedstation haves fremdeles Søkrigsskolen og de øvrige militære Skoler samt den tekniske Skole.

B i b l i o t h e k e r .

Noget kommunalt eller Folkebibliothek haves endnu ikke. Der er imidlertid nedsat en kommunal Komite for at virke til Oprettelse af et saadant.

Derimod haves Bibliotheker beregnet paa enkelte Samfundsklasser, saaledes Marinebibliotheket for Militæretaten og Værftsfunktionærer m. fl., Arbejderforeningens og Skolernes Bibliotheker.

H o r t e n s M a g i s t r a t , 10 M a i 1901.

T h. K o k k i n n .

B e r e t n i n g

om Ladestedet Svelvikens økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Den økonomiske Tilbagegang, som begyndte allerede for længere Tid siden, har fremdeles vedvaret i dette Femaar. Stedets tidligere forholdsvis ganske væsentlige Betydning som Vinteroplægshavn for de i Drammen hjemmehørende Fartøier og de i Forbindelse dermed staaende Indtægtskilder er forlængst ophørt. Heller ikke Skibsfarten og Skibsrederiet, der tidligere var af saa stor Betydning for Stedets Økonomi, indtager paa langt nær den samme Plads som tidligere. Der har manglet økonomisk Evne til at følge med i Udviklingen, efterat Seilfartøierne maatte vige for Dampfartøierne. Skibsfarten er dog fremdeles ved Siden af Handelen en af Stedets væsentligste Næringskilder og beskæftiger en forholdsvis ikke ringe Del af dets Indvaanere. Der eiedes i Svelvik ved Udgangen af 1900: 13 Fartøier af Drægtighed 138 til 419 Ton og med en samlet Drægtighed af 2 668 Ton, væsentlig ældre Trælastfartøier, der gik i udenrigsk Fragtfart. Desuden havde 34 Seilfartøier, drægtige fra 14 til 37 Ton, der gik i indenlandsk Fragtfart, og 1 Dampfartøi, drægtigt 32 Ton. — Handelen er

ikke meget blomstrende. Man er væsentlig henvist til, hvad der kan tjenes ved Forbindelsen med det ikke meget store Opland (Strømmen og en Del af Hurum). Adgangen fra Hurum er forøvrigt i de senere Aar i nogle Vintermaaneder meget vanskeliggjort derved, at Svelvikstrømmen, som maa passeres tilbaads, paa den Tid ofte er opfyldt af de paa Grund af Isvækningen i Drammensfjorden omkringflydende Isflag. De Handlende har stærk Konkurrence baade med Landhandlere, specielt i Hurum, og med Drammen, hvortil Indbyggerne i Svelvikens Opland, naar undtages nogle Maaneder om Vinteren, daglig kan reise frem og tilbage pr. Dampbaad. Svelviken anløbes i den nævnte Tid af Aaret 3—4 Gange daglig af Dampbaade i Rute mellem Drammen eller Svelviken og Holmestrand eller Kristiania.

Der var i Byen 18 Handelsberettigede, hvoraf kun 4 drev Forretninger, der ikke maa betegnes som ganske ubetydelige, samt 36 Haandværkere, der ogsaa for en stor Del arbejder for Landdistriktet.

Der findes 2 mindre Skibsværfter, som udelukkende udfører Reparationsarbejder.

Den i forrige Femaarsberetning omhandlede Tagskiferfabrik -- Byens eneste Fabrik -- maatte i Høsten 1900 indstille sin Virksomhed.

Om Sommeren drives der, foruden andet Fiskeri, noget Laksefiskeri, der antagelig sysselsætter ca. 20 Personer.

Jordbrug eller Havedyrkning i noget nævneværdigt Omfang dreves ikke.

Folkemængden udgjorde 1 Januar 1891: 1 395 og 3 December 1901: 1 203.

I Femaaret er der i Ladestedet kun opført 1 nyt Vaaningshus. Stedet talte i 1900: 227 Eiendomme, hvis Bygningers samlede Brandforsikringssum udgjorde Kr. 974 000.

Forøvrigt hidsættes følgende statistiske Oplysninger:

Blandt Kommunens Indtægter maa foruden Skatterne nævnes Grundleie ca. Kr. 1 500 aarlig og Indtægten ved Salg af Sand fra et Kommunen tilhørende Sandtag; men Afsætningen fra dette, der i Femaaret gav en aarlig Indtægt af fra Kr. 372 til Kr. 4 200, er høist vekslende og usikker og afhænger væsentlig af Byggekonjunkturerne i Kristiania.

Kommunens Udgifter udgjorde i Femaaret gennemsnitlig ca. Kr. 25 000 aarlig, hvoraf til Fattigvæsenet ca. Kr. 7 800 og til Skolevæsenet ca. Kr. 7 300.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 32 800.

A a r.	Antal Skat- ydere.	Formue.	Indtægt.	Eiendoms- værdi.	Eiendoms- skat.	Skatteprocent:	
						af Indtægt.	af Formue.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Pct.	Pct.
1896	446	651 750	254 470	513 000	1 652	12.7	2.00
1897	458	652 400	265 620	561 000	1 814	13.6	2.00
1898	435	626 050	254 610	561 000	2 245	17.5	2.50
1899	423	619 700	255 870	570 000	2 185	16.0	2.30
1900	407	639 100	243 710	570 000	1 707	12.6	2.00

Svelviks Sparebank eiede ved Udgangen af 1900 Kr. 41 400.

Ved Folkeskolen var der i Femaaret fremdeles ansat 3 Lærere, hvoraf en som Bestyrer, og 3 Lærerinder. Til Skolens Udgifter ydede i 1900 Staten som Bidrag til Lærerlønninger ca. Kr. 1 970 og Oplysningsvæsenets Fond som ekstraordinært Bidrag Kr. 1 500.

Stedets Brændevinssamlag, hvis Virksomhed er fortsat i Henhold til en i 1898 foretagen Afstemning, omsatte i Aaret 1900 ca. 9 800 Liter Brændevin og ca. 20 600 Flasker Øl.

Svelvikens Magistrat, 28 Mai 1902.

Olaf N. Hals.

Beretning

om Ladestedet Aasgaardstrands økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Ved den i December Maaned 1900 stedfundne Folketælling viste det sig, at Stedet havde 412 Indvaanere, altsaa 14 Individder mere end ved den foregaaende Folketælling. Siden forrige Indberetning er Stedet kommet i Besiddelse af et Vandværk, hvorved er naaet en Nedsættelse af Brandkontingenten af 15 Pct. Fortiden er under Anlæg, væsentlig med Bidrag af Statsmidler, en Baadhavn, der er beregnet at ville koste Kr. 60 000. Den vigtigste Næringskilde for Stedet er fremdeles Søbadet, der i Femaaret har kunnet glæde sig ved et talrigt Besøg.

Gannestad, 21 Mai 1902.

R. Onsum.

VIII.

Bratsberg Amt.

Underdanigst Beretning

om Bratsberg Amts økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1896—1900.

Udstrækning og Folkemængde.

Bratsberg Amt har et Fladeindhold af ca. 15 190 km².

Amtets tidligere Inddeling i Fogderier er ophævet og Fogedembederne nedlagt i Henhold til Lov af 21 Juli 1894 og deres Forretninger henlagt til en oprettet Amtskassererbestilling og til to oprettede Politimesterembeder, nemlig: Kragerø Politimesterembede, omfattende Kragerø By og Herrederne Drangedal, Sannikedal og Skaatø, samt Telemarkens Politimesterembede, omfattende Byerne Langesund, Stathelle, Brevik og Porsgrund samt de øvrige af Amtets Herreder udenfor de Kragerø Politimesterembede tillagte Herreder.

Folkemængden, som ved Udgangen af 1890 var 92 034 og ved Udgangen af forrige Femaarsperiode var 95 500, udgjorde pr. 3 December 1900 99 052. Heraf falder paa Landdistriktet 73 265 og paa Amtets Byer 25 787. I Tiaaret 1890 til 1900 har altsaa Amtets Folkemængde steget med ca. 7 000 Mennesker.

Udvandringen udgjorde i:

1896	326
1897	141
1898	232
1899	194
1900	261

tilsammen 1 154

mod i forrige Femaarsperiode 2 937.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Antallet af særskilt skyldsatte Eiendomme var ved Udgangen af forrige Femaarsberetning:

Bamle Fogderi	3 662	Brug med Skyldmark	10 005.85
Nedre Telemarken Fogderi	3 216	— - —	9 381.10
Øvre Telemarken —	3 525	— - —	9 977.86

10 403 Brug med Skyldmark 29 364.81.

Ved Udgangen af 1900 var Antallet 11 910, hvoraf falder paa de tidligere:

Bamle Fogderi	4 262	Brug med Skyldmark	10 006.25
Nedre Telemarken Fogderi	3 643	— - —	9 381.13
Øvre Telemarken —	4 005	— - —	9 977.79

11 910 Brug med Skyldmark 29 365.17.

Jordeiendommenes Udstykning har altsaa i dette Femaar fortsat sig i ikke liden Grad.

Gjennemsnitsværdien pr. Skyldmark var i 1896 Kr. 1 954, i 1897 Kr. 1 822, i 1898 Kr. 2 157, i 1899 Kr. 1 973, i 1900 Kr. 1 910 eller gennemsnitlig for Femaaret Kr. 1 963. I forrige Femaar var Gjennemsnitsprisen Kr. 1 980 og i Femaaret pr. 1890 Kr. 1 818. Den gennemsnitlige Matrikulskyld er størst i Drangedal (4.48) og i Hitterdal (4.95) og mindst i Skaatø (1.12) og i Tinn (1.73). For det hele Amt er Gjennemsnitsskylden 2.82.

Udskiftningsarbeidet. Ved den efter Udskiftningsformand Jacobsen indtraadte Ledighed i Posten som Udskiftningsformand blev denne Stilling forenet med Udskiftningsformandsposten i Jarlsberg og Larvik Amt. Udskiftningsarbeidet i dette Amt er ikke af noget synderligt Omfang, idet det alene indskrænker sig til mindre Brug. I det hele maa Udskiftningsarbeidet inden Amtet ansees for at nærme sig sin Afslutning.

Høstudbyttet var i 1896 meget godt, især forsaavidt angaar Hø og Korn, i 1897 var der henved et Middelsaar, i 1898 var Høhøsten over, men Korn- og Poteteshøsten under et Middelsaar, af Korn og Poteter var der derimod mindre end vanligt, i 1899 var der lidt under et Middelsaar, 1900 var et Middelsaar.

Jordbruget er utvivlsomt gaaet betydelig frem i Femaaret. Ser man f. Eks. paa den Opgave vedkommende Kanalvæsenet, som er indtaget længere nede i denne Indberetning, finder man, at der af kunstig Gjødning har passeret Sluserne ved Løveid:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Ton	284.8	334	422.2	482.4	542.7,

altsaa en betydelig Stigning. Og dette vedkommer blot de øvre Distrikter; for de nedre maa Stigningen antages at have været endnu større.

Jorddyrkningsfondet benyttedes flittig og Veiledning i Grøftning og Stenbrydning o. s. v. ønskedes stadig. De Herreder, hvor især Nyland har været opdyttet, er Fyresdal, Mo, Laardal, Kviteseid, Nissedal, Hovin, Tinn og Drangedal, altsaa gennemgaaende de øvre Bygder. Brugen af forbedrede Maskiner og Redskaber er overalt blevet almindeligere undtagen i Vinje, Rauland, Mo, Laardal, Gransherred og Hovin, hvad der for en væsentlig Del maa tilskrives disse Herreders stenrige og ujævne Jorder.

Den gennemsnitlige Udsæd, Avling og Foldighed pr. Maal vil sees af nedenstaaende Tabeller.

Den almindelige Udsæd pr. Maal à 10 Ar:

Fogderier.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Græsfrø.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kg.
Bamle	29.4	20.3	26.5	33.0	39.9	15.0	306.5	2.5
Nedre Telemarken	20.8	20.2	23.7	35.0	36.4	45.0	335.9	2.4
Øvre Telemarken	25.0	23.8	34.9	37.5	40.6	36.0	428.6	3.5

Den gennemsnitlige Avl pr. Maal:

Fogderier.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.
Bamle	2.21	2.20	2.84	3.30	3.14	0.80	20.48
Nedre Telemarken	2.06	2.30	2.76	2.85	2.86	2.00	25.09
Øvre Telemarken	2.80	3.00	3.23	3.50	3.89	1.40	27.14

Den gennemsnitlige Foldighed:

Fogderier.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
Bamle	10.0	11.0	10.8	10.0	7.9	5.3	6.5
Nedre Telemarken	10.0	11.5	11.8	8.2	7.9	6.7	7.4
Øvre Telemarken	11.5	13.0	9.7	9.0	9.7	4.0	6.4

Beregnet Størrelse i Maal af det til Korn og Poteter m. m. i Aaret 1900 anvendte Areal:

Fogderier.	Hvede.	Rug.	Byg.	Bland- korn.	Havre.	Erter.	Poteter.	Gule- rødder.	Turnips.	Kaalrabi.	Andre Rod- frugter.	Græsfrø.
Bamle	2 213	2 340	4 034	85	11 930	160	5 724	71	182	63	51	6 021
Nedre Telemarken.....	4 697	3 059	4 797	66	16 280	136	4 492	48	209	77	32	3 876
Øvre Telemarken.....	184	105	14 834	69	2 973	36	4 681	30	85	44	24	1 058
	7 094	5 504	23 665	220	31 183	332	14 897	149	476	184	107	10 955

Beregnet Gjennemsnittsavlning af Korn og Poteter i Femaaret 1896—1900.

Fogderier.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Poteter.
	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.	Hl.
Bamle	5 510	5 225	11 545	280	37 604	127	114 036
Nedre Telemarken	9 770	7 107	13 417	189	46 815	409	111 659
Øvre Telemarken	529	325	50 217	234	11 708	52	128 410
Amtet	15 809	12 657	75 179	703	96 127	588	354 105

Interessen for Havedyrkning har siden sidste Femaarsberetnings Afgivelse gaaet raskt frem. I det søndre Distrikt er der siden 1896 hvert Aar forskrevet af Amtsgartneren gjennemsnitlig 1 000 Frugttrær, og desuden er af Frugtdyrkerne selv et betydeligt Antal forskrevet fra inden- og udenlandske Planteskoler og kjøbt af Gartnerne i Byerne. Gjennemsnitlig er der i Distriktet siden 1896 udplantet 3 000 Frugttrær aarlig. Noget lignende gjælder, om end i mindre Grad, i det øvre Distrikt.

Den i 1893 oprettede Landbrugsskole for Amtet var fremdeles i Virksomhed ved Femaarets Udløb. Lærerkrafterne var uforandret som opgivet i forrige Femaarsberetning. I 1900 knyttedes til den en praktisk Jenteskole med etaarigt Kursus. Den optager 12 Elever hvert Aar.

Af Landboforeninger fandtes i Femaaret følgende: Bamle, Bø, Dalane, Fyresdals Vel, Hitterdal, Hollen, Kviteseid, Lunde, Mæl, Morgedal, Nissedal, Nes, Sannikedal, Saude, Skafsaa, Solum, Treungen, Tørdal, Vinje, Ytre Drangedal, tilsammen 20.

Den hovedsagelige Virksomhed inden Landbrugets Omraade har imidlertid knyttet sig til Amtets Landhusholdningsselskab.

«Indtil 1897 havde dette Selskab saa at sige været uden Organisation. Det bestod af en Bestyrelse, valgt af Amtstinget og med Landboforeninger og Landmandssamlag som saakaldte Underafdelinger, men uden at disse havde nogen Indflydelse paa Selskabets Dispositioner eller Bestyrelsesvalgene. Men i Juni 1897 vedtog Amtstinget og Selskabets første Aarsmøde Love for Selskabet, hvorefter Aarsmødet vælger 2 Medlemmer af Bestyrelsen og Amtstinget 3, deriblandt Formanden. Underafdelingerne har Repræsentationsret paa Aarsmødet. Da bliver Bestyrelsens Beretning og Regnskabet gennemgaaet og Selskabets Virksomhed for kommende Aar bestemt. Disse Aarsmøder, der efter Lovene skal holdes i Juni Maaned, har man søgt at gjøre til større Landmandsmøder ved at give Enhver Adgang til dem, ved at tilkalde Foredragsholdere o. s. v. De har ogsaa, navnlig i de senere Aar, vundet megen Tilslutning.

Ifølge Regnskabet er der i Femaarsperioden indkommet som Statsbidrag ialt Kr. 38 942 og som Amtsbidrag Kr. 31 000. Desuden er der tilflydt Selskabet

Bidrag fra Det kgl. Selskab for Norges Vel til enkelte bestemte Formaal, ligesom Amtsthinget fra 1899 af har overladt Selskabet Halvparten af Det Osterhaus'ske Legats Renteindtægt, ca. Kr. 1 200 aarlig.

Som faste Tjenestemænd har virket 1 Amtsgronom og 2 Amtsgarnere, indtil der Høsten 1900 ansattes 1 Amtsgronom til, saa Selskabet nu har 4 faste Tjenestemænd.

Naar maaske undtages en kortere Tid Midtsommer og Midtvinter, da Gartneren har sin stille Tid, saa har samtlige Tjenestemænd havt fuldt af Arbeide. Navnlig er Amtsgronomerne meget optagne. Det øgede Krav paa deres Bistand karakteriseres bedst af, at i Periodens Begyndelse havde 1 Amtsgronom neppe saa meget at gjøre, som hver af de 2 nu har, og i Vaartiden har Kravet paa Gartnerhjælp været saa stærkt, at Amtsthinget saaledes i 1899 maatte bevilge Kr. 250 til ekstraordinær Hjælp. Siden er der i flere Bygder antaget Herredsgartner, der aflønnes for Sommeren med Bidrag fra Selskabet.

Hvad der navnlig har særmærket Selskabets Arbeide i Femaarsperioden er Ordningen af forskellige Virksomhedsgrene, der i Periodens første Del understøttedes som spredte Tiltag. Da var det kun de Bygder, som var saa heldige at have i Spidsen for sin Landboforening eller sit Herredsstyre en tiltagsom Mand, der fik Udstillinger, Dyrskuer, Fjæsskuer, Kurser o. s. v., medens de, der maatte savne slige Mænd, intet fik. For at skifte Sol og Vind ligt og for at fremme Udviklingen overalt, blev der saa paa Aarsmødet i 1899 vedtaget Plan for regelmæssige aarlige Udstillinger, der flytter om i Amtet og første Gang holdtes i Kragerø i 1900. Disse Udstillinger omfatter Landbrugs- og Haveprodukter, Husflid, Redskaber o. s. v.

Et Skridt i samme Retning var Indførelsen af «det Flach'ske System», der første Gang anvendtes i 1899 og siden har faaet fast Rod her i Amtet. Det er besluttet, at Udvalgsmøderne hvert tredje Aar skal vende tilbage til samme Grænd, saa selv de fjerneste Afkroge af Amtet vil faa godt af det store Arbeide og det betydelige Offer, som det Offentlige nu gjør for at hæve Kvægavlen, og bliver der ikke nu Fremgang i denne, saa kan det ikke siges at være det Offentliges Skyld.

Som et Led i det samme Arbeide maa ogsaa nævnes, at man har gaaet i Gang med Optagelse af Stambog for Telemarkskvæget, men det er først senere, at dette Arbeide er kommet ud over Forberedelsernes Standpunkt.

Som nævneværdige Tiltag for at hæve Hesteavlen skal anføres, at man i omhandlede Tidsrum har givet Bidrag til Indkjøb af gudbrandsdalske Unghopper, har indkjøbt saadanne til Bortauktionering, har fra 1899 af stillet en Havnegang tilgjængelig for Føl mod en billig Afgift samt ladet afholde endel Kaaringsmøder og Unghesteskuer. Det staar tilbage at organisere Hesteavlen

noget i Lighed med hvad der er gjort med Kvægavlen. I Perioden er der ogsaa indkjøbt en Avlshingst af Fjordrace, hvilken Hingst fik Øvre Telemarken som Distrikt.

I 1899 blev der til Fremme af Distriktets Svineavl indkjøbt og udstationeret 8 Svin, hvoraf 4 var af den saakaldte Landrace og 4 af stor Yorkshirerace. Fra disse Avlsstationer leveres da godkjendte Ungdyr skikket til Avl.

Efter i flere Aar at have holdt en Stamhjord af Cheviotfaar paa Jomfruland, blev der i 1897 indkjøbt 10 nye Dyr af samme Race, der blev udstationeret i Kviteseid. Fra hver af disse Stamflokke er der spredt udover Amtet mange bra Faar, som nok med Tiden vil bidrage til Faarebestandens Forbedring.

Aarsmødet i 1899 besluttede at paalægge Bestyrelsen at stille sig i Spidsen for Fællesindkjøb af Kraftfoder og Gjødning til Landboforeningerne. Dette blev ogsaa gjort, men var et meget brydsomt Hverv, og man blev tilsidst nødt til at faa en Mand i Skien til at ordne med Varefordelingen og Inkassationen.

Efter Initiativ af Bestyrelsen blev der stiftet et kooperativt Aktieselskab, «Bratsberg Landmandsforretning», med ca. 400 Gaardbrugere som Deleiere og med Forretningslokaler i Skien. Det er at haabe, at denne Forretning maa kunne fylde sin Opgave: at skaffe paalidelige og gode Varer til rimelige Priser. Der er Bestemmelser i Lovene, hvorefter Forrettningens Afkastning vil komme Aktieeierne og Kjøberne tilgode.

Paa Aarsmødet i 1899 fremlagde Bestyrelsen Forslag til Plan for Afholdelse af Skolekjøkkenkurser. Denne Plan, der vedtoges uforandret, gaar ud paa, at der skal afholdes 6 Ugers Skolekjøkkenkurser i Herreder, hvorfra er kommet Ansøgning. 1ste Kursus afholdtes Høsten 1899 i Fyresdal og har senere været afholdt i forskjellige Bygder til almen Tilfredshed og med god Tilslutning.

Med særskilt Bevilgning af Stat og Amt har der i de senere Aar været afholdt praktiske Kurser i Havebrug, 3 Uger om Vaaren og 2 Uger om Sommeren. I hvert Kursus har deltaget 12 Elever. Ligesaa har 10 Dages Kurser i Anvendelse af Frugt og Grønsager været afholdt hvert Aar siden 1898 med 15 à 20 Elever ved hvert Kursus. Selskabet for Norges Vel har hertil bidraget en Halvpart af Omkostningerne.

Man vil af det foregaaende se, hvori Landhusholdningsselskabets væsentligste Arbeide har bestaaet. Der har foruden de nævnte været en Mangfoldighed af Opgaver og Tiltag, som Selskabet enten har sat igang eller givet Bidrag til,

men de har været af mindre fremtrædende Betydning. Det fortjener dog at nævnes, at man, indtil Bratsberg Skogselskab blev dannet i 1900, maatte tage sig af og lede den voksende Interesse for Skogens Gjenvækst og Bevarelse, at man fra Vaaren 1900 har faaet istand korte Landbrugs-kurser, at man ved Hjælp af Bidrag fra Selskabet for Norges Vel og Hr. Jørgensen-Veum har opstillet Præmie for god Gjødselbehandling, at man har uddelt en Række Stipendier til Mænd fra Amtet til Reiser i forskjellige Øiemed, at man har uddelt og givet Bidrag til Anskaffelse af en Mængde Frugttrær, at man har uddelt en Mængde Bøger og Skrifter af landbrugsvidenskabeligt Indhold, c. s. v., o. s. v.

Som man af alt dette vil forstaa, er Landhusholdningsselskabets Virksomhed tiltaget ganske betydeligt, navnlig i Femaarsperiodens sidste Del. Det Offentlige har gjort Selskaberne til Amternes Landbrugsadministration og villig ydet, hvad der har været krævet til deres Formaal. Det kan ikke nu siges, at der er nogen følelig Mangel paa Adgang til at faa Undervisning i det, som er Mændenes og Kvindernes Hovedgjerning paa Landet; men det er ikke altid, at denne Adgang benyttes, og selv om den det gjør, saa er der endnu megen Slendrian, Dovenskab og Fastholden ved gamle og uøkonomiske Driftsmaader at bekjæmpe. Men man faar haabe paa, at et fortsat Arbeide vil vise større Frugter. Det, som hidtil er gjort, er endnu saa nyt, at man ikke kan vente, det saa snart skal kunne omdanne det tilvante daglige Styr og Stel».

Sænkning af Flatsjø. Efter Andragende af interesserede Grundeiere bevilgede Stortinget i 1899 Kr. 25 000 til yderligere Sænkning af Flatsjø i Seljord overensstemmende med en ved Kanaldirektørens Foranstaltning udarbejdet Plan.

Denne gaar ud paa at sænke den almindelige Sommervandstand ca. 0.8 m. og større Flomme ca. 1.0 m.

Sækningsarbejdet paabegyndtes Sommeren 1900.

2. Fædrift.

Da det kan have sin Interesse i og for sig, men fornemmelig fordi det kan have adskillig Betydning for de over- og underordnede Ligningsinstanser, hidsættes her et Uddrag af Lensmændenes Indberetninger angaaende Kvægavlen i Femaaret for hvert enkelt Herred. Sammenligner man nemlig de i disse Indberetninger opgivne Priser med de Priser, Ligningskommissionerne bruger som Grundlag for sin Ligning, vil man ofte finde, at Lensmændenes Værdsættelser er adskillig høiere end Ligningskommissionernes. For at tage nogle Exempler (1. betegner Lensmandens, 2. Ligningskommissionens Værdsættelser):

M o .

1.		2.	
Heste	Kr. 400.	Kr. 100—300.	
Kjør	- 125.	- 90.	
Ungnøt	- 85.	- 40.	
Sau og Gjed	- 13.	- 8.	

K v i t e s e i d .

1.		2.	
Heste	Kr. 400.	Kr. 100—300.	
Kjør	- 120.	- 80.	
Ungnøt	- 100.	- 50.	
Sau og Gjed	- 14.	- 8.	

F y r e s d a l .

1.		2.	
Heste	Kr. 350.	Kr. 100—300.	
Kjør	- 125.	- 80.	
Ungnøt	- 75.	- 40.	
Sau og Gjed	- 12—15.	- 8.	

Disse Exempler er oplysende.

I det enkelte gaar altsaa Lensmændenes Indberetninger ud paa følgende:

1. D r a n g e d a l .

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 500.	Okser	Kr. 100.
Kjør	- 125.	Ungnøt	- 75.
Kalve	- 8.	Faar	- 12.
Gjeder	- 15.	Svin	- 125.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 2 400 Kg. Hø, 160 Kg. Halm og 500 Kg. Affaldsmel, for Kjør, Faar og Gjeder opgives ikke Høkvantumet, derimod heder det, at hver Ko gennemsnitlig fik 160 Kg. Halm, 200 Kg. Affaldsmel, foruden Turnips og Poteter. Salg af Husdyr var af ringe Betydning for Herredet. Hestesalget var lidt tiltaget, men for det meste købtes Heste for Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg, Faar og Svin var lidet tiltaget; Salg af Kjød og Flesk var af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var meget tiltaget, men Salg af Melk af ringe Betydning, Salg af Smør derimod af nogen Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 60—70 Øre, pr. Kg. Flesk 85 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.60, pr. Kg. Knaost Kr. 1.00, pr. 100 Kg. Hø Kr. 8.00, Halm Kr. 3.00.

2. Sannikedal.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 350.00.	Okser	Kr. 90.00.
Kjør	- 130.00.	Ungnøt	- 85.00.
Kalve	- 17.50.	Faar	- 11.00.
Gjeder	- — .	Svin	- 120.00.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 600. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 2 000 Kg. Hø, 750 Kg. Affaldsmel og 225 Kg. Havre, for en Ko 1 600 Kg. Mel og 375 Kg. Affald, et Faar eller en Gjed fik 200 Kg. Hø og noget Løv. Salg af Husdyr var af nogen Betydning for Herredet. Hestesalget var lidt tiltaget, men Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg var tiltaget noget og Salget af Svin lidt. Salget af Kjød og Flesk havde nogen Betydning. Melkeproduktionen var noget tiltaget og Salg af Melk til By eller Fabriker tiltaget noget og af megen Betydning for Herredet. Salg af Smør havde lidt Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 80 Øre, pr. Kg. Flesk Kr. 1.00, pr. Liter Melk 13 Øre, leveret til Meieriet 15 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.90, pr. 100 Kg. Hø 7 Kr., pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.50.

3. Skaatø.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 250.	Okser	Kr. 60.
Kjør	- 100.	Ungnøt	- 70.
Kalve	- 10.	Faar	- 9.
Gjeder	- 9.	Svin	- 100.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 600. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 4 000 Kg. Hø, for en Ko 3 840 Kg. Hø, for et Faar og en Gjed 1 000 Kg. Hø. Salg af Husdyr havde ingen Betydning for Herredet. Salg af Heste var uforandret, Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning, Salg af Hornkvæg, Faar og Svin var hverken tiltaget eller aftaget. Salg af Kjød og Flesk var af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var noget tiltaget og Salg af Melk af megen Betydning, ogsaa Salg til By og Fabriker havde nogen Betydning og var noget tiltaget. Derimod var Salg af Smør af ringe Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var Kr. 1.00, pr. Kg. Flesk Kr. 1.20, pr. Liter nysilet Melk 15 Øre og leveret til Meieri 13 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 2.00. Over Prisen paa Hø og Halm haves ingen Opgave.

4. Bamle.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 125.
Kjør.....	- 150.	Ungnøt.....	- 65.
Kalve.....	- 9.	Faar.....	- 12.
Gjeder.....	- — .	Svin.....	- 125.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennomsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 250 Liter, overhovedet 1 600. Det sædvanlige Vinterfoder for en Hest, Ko, Faar og Gjed kan ikke opgives. Salg af Husdyr var af nogen Betydning, dog kjøbtes Heste til Bygdens Forsyning. Salget af Hornkvæg var tiltaget noget, Salget af Faar og Svin var hverken tiltaget eller aftaget. Salg af Kjød og Flesk havde ingen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var noget tiltaget og Melkesalget af nogen Betydning, Salget af Melk til By eller Fabrik var tiltaget noget og var af nogen Betydning. Salg af Smør og Ost var ikke af Betydning for Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød og Flesk var Kr. 1.00, pr. Liter Melk 10 Øre, leveret til Meieri 8—9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.90, pr. 100 Kg. Hø 7 Kr., pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.50.

5. E i d a n g e r .

Den gjennomsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 450.	Okser.....	Kr. 120.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt.....	- 60.
Kalve.....	- 10.	Faar.....	- 14.
Gjeder.....	- — .	Svin.....	- 80.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennomsnitlige Melkeudbytte 2 000 Liter pr. Aar, overhovedet 1 700. Det sædvanlige Vinterfoder var for en Hest 2 000 Kg. Hø, 800 Kg. Halm og 375 Kg. Rugaffald, for en Ko 1 600 Kg. Hø, 350 Kg. Halm og 275 Kg. Rugaffald, for et Faar 480 Kg. Hø. Salget af Husdyr var af ringe Betydning for Herredet. Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning, Salget af Hornkvæg var tiltaget lidt, Salget af Svin noget, men Salget af Faar var i Aftagende. Melkeproduktionen var tiltaget noget og Salg til Byer var tiltaget meget og var af nogen Betydning. Salget af Smør og Ost havde ingen Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 70 Øre, pr. Kg. Flesk 80 Øre, pr. Liter Melk 12 Øre, leveret til Meieri 11 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.80, pr. Kg. Ost 52 Øre, pr. 100 Kg. Hø 7 Kr., pr. 100 Kg. Halm 4 Kr.

6. G j e r p e n .

Den gjennomsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 500.	Okser.....	Kr. 100.
Kjør.....	- 130.	Ungnøt.....	- 80.
Kalve.....	- 10.	Faar.....	- 12.
Gjeder.....	- 12.	Svin.....	- 50.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennomsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 200 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder

var for en Hest 1 500 Kg. Hø, 1 500 Kg. Halm og 800 Kg. Klid og Grøb, for en Ko 1 200 Kg. Hø, 1 800 Kg. Halm, 800 Kg. Klid og Grøb, for et Faar 300 Kg. Hø, 450 Kg. Halm og 100 Kg. Grøb eller Klid, for en Gjed 300 Kg. Hø og 400 Kg. Halm. Salg af Kjør var af nogen Betydning for Herredet. Salget af Heste var tiltaget lidt, Heste kjøbtes ikke til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg og Svin var tiltaget noget, medens Salg af Faar var aftaget. Salg af Kjød og Flesk var af nogen Betydning. Melkeproduktionen var tiltaget noget, og Salg af Melk til Fabriker og Byer af megen Betydning. Salget var tiltaget meget. Salget af Smør var ubetydeligt og Salg af Ost af ringe Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 66 Øre, pr. Kg. Flesk 80 Øre, pr. Liter nysilet Melk 13 Øre, leveret til Meieri 10 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.80, pr. Kg. Knaost 60 Øre, pr. 100 Kg. Hø 6 Kr. og pr. 100 Kg. Halm 4 Kr.

7. S o l u m .

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 350.	Okser	Kr. 100.
Kjør	- 125.	Ungnøt.....	- 100.
Kalve	- 10.	Faar	- —.
Gjeder	- —.	Svin	- 100.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 200. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 1 600 Kg. Hø, 1 000 Kg. Halm, 500 Kg. andet Slags Foder, for en Ko 1 600 Kg. Hø, 800 Kg. Halm, 300 Kg. andet Slags Foder. Salg af Husdyr havde ingen Betydning. Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning, Salg af Hornkvæg, Faar og Svin var hverken tiltaget eller aftaget. Salg af Kjød og Flesk var ikke af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var uforandret og Salg af Melk af megen Betydning, ogsaa Salg til Byer og Fabriker havde som før megen Betydning. Smør blev ikke solgt. Prisen pr. Kg. Kjød var 70 Øre, pr. Kg. Flesk 80 Øre, pr. Liter nysilet Melk 12 Øre og leveret til Meieri 13 Øre, pr. 100 Kg. Hø 6 Kr. og pr. 100 Kg. Halm 4 Kr.

8 H o l l e n .

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 130.
Kjør	- 100.	Ungnøt.....	- 80.
Kalve	- 10.	Faar.....	- 15.
Gjeder	- —.	Svin.....	- 95.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 1 800 Liter, overhovedet 1 440. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 2 800 Kg. Hø, 220 Kg. Halm og 150 Kg. Kraftfoder, for en Ko 1 600 Kg. Hø, 200 Kg. Halm og 150 Kg. Kraftfoder, for et Faar 400 Kg.

Hø. Salget af Husdyr var af ringe Betydning for Herredet. Salg af Heste var aftaget noget og Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg og Svin var tiltaget noget, men Salget af Faar var noget aftaget. Salg af Kjød og Flesk var af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var noget tiltaget og Salg til Byer eller Fabriker var tiltaget og af nogen Betydning. Smørsalget var af Betydning for Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød var 1 Kr. og pr. Kg. Flesk 80 Øre, for en Liter Melk 10 Øre, leveret til Meieri 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.80, pr. 100 Kg. Hø 6 Kr., pr. 100 Kg. Halm 3 Kr.

9. L u n d e.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 90.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt.....	- 70.
Kalve.....	- 12.	Faar.....	- 12.
Gjeder.....	- 15.	Svin.....	- 60.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 500 Liter. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 3 200 Kg. Hø, 640 Kg. Hakkelse og endel Mel, for en Ko 1 600 Kg. Hø, 320 Kg. Hakkelse og endel Mel, for et Faar 320 Kg. Hø og endel Løv. Salget af Husdyr var af nogen Betydning for Herredet. Salget af Heste var tiltaget lidt, men Heste kjøbtes ogsaa til Bygdens Forsyning. Salget af Hornkvæg og Svin var noget tiltaget, Salget af Faar var aftaget lidt. Salget af Kjød og Flesk var af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var tiltaget noget, men Salget af Melk enten hjemme eller til Byer og Fabriker var af ringe Betydning for Herredet, dog tiltog det lidt. Salg af Smør havde nogen Betydning, Ost solgtes ikke. Prisen pr. Kg. Kjød var 50 Øre, pr. Kg. Flesk 40 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, til Meieriet 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.50, pr. 100 Kg. Hø 6 Kr., pr. 100 Kg. Halm 3 Kr.

10. B ø .

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 280.
Kjør.....	- 180.	Ungnøt.....	- 90.
Kalve.....	- 40.	Faar.....	- 18.
Gjeder.....	- 12.	Svin.....	- 110.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 500 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 1 600 Kg. Hø, 800 Kg. Halm og 400 Kg. Havre, for en Ko 1 500 Kg. Hø, 480 Kg. Halm og 200 Kg. Havremel, for et Faar 320 Kg. Hø, for en Gjed 300 Kg. Hø. Salg af Husdyr var af megen Betydning for Herredet. Salg af Heste var noget tiltaget; endel Heste kjøbtes dog til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg var tiltaget noget og Salg af Faar meget aftaget. Salg af

Svin tiltaget meget og Salg af Kjød og Flesk af megen Betydning for Herredet. Salg af Melk til Byer eller Fabriker var noget tiltaget og Melkesalget var af nogen Betydning for Herredet. Salg af Smør var af nogen Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød og Flesk var 70 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, leveret til Meieri 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.65, pr. 100 Kg. Hø Kr. 7.50, pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.50.

11. Saude.

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 350.	Okser.....	Kr. 100.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt.....	- 80.
Kalve.....	- 40.	Faar.....	- 12.
Gjeder.....	- .	Svin.....	- 130.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 3 200 Kg. Hø og 400 Kg. Mel og Korn, for en Ko 1 600 Kg. Hø, 1 600 Kg. Halm og 300 Kg. Mel eller Havre, for et Faar 400 Kg. Hø. Salget af Husdyr var af nogen Betydning. Salget af Heste var lidt tiltaget og Heste kjøbtes ikke til Bygdens Forsyning. Salget af Kjør var tiltaget noget, Salget af Svin aftaget noget og Salg af Faar aftaget meget. Salget af Flesk var af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var tiltaget noget, Salg af Melk til Byer eller Fabriker var tiltaget lidt og var af nogen Betydning for Herredet. Salget af Smør var af nogen og Salget af Ost af ringe Betydning for Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød og Flesk var 70 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, leveret til Meieri 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.70, pr. 100 Kg. Hø 6 Kr., pr. 100 Kg. Halm 4 Kr.

12. Hitterdal.

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 500.	Okser.....	Kr. 100.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt.....	- 50.
Kalve.....	- 8.	Faar.....	- 12.
Gjeder.....	- 14.	Svin.....	- 90.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 500 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 1 400 Kg. Hø, 200 Kg. Halm og 200 Kg. Mel, for en Ko 800 Kg. Hø og 400 Kg. Halm, for et Faar 150 Kg. Hø. Salget af Husdyr var af nogen Betydning; men der kjøbtes lidt Heste til Bygdens Forsyning. Salget af Hornkvæg og Faar var aftaget noget, men Salget af Svin tiltaget. Salget af Kjød og Flesk var af ringe Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var meget tiltaget og Salget af Melk og Smør havde nogen Betydning for

Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød og Flesk var 50 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, leveret til Meieri 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.65, pr. 100 Kg. Hø 10 Kr., pr. 100 Kg. Halm 5 Kr.

13. Tinn.

Den gjennemsnittlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 60.
Kjør.....	- 115.	Ungnøt.....	- 50.
Kalve.....	- 15.	Faar.....	- 12.
Gjeder.....	- 11.	Rensdyr.....	- 33.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnittlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 700. Det sædvanlige Vinterfoder for en Hest var 2 400 Kg. Hø, 160 Kg. Halm og 200 Kg. Mel. Salget af Husdyr var af megen Betydning for Herredet, dog kjøbtes Heste i nogen Grad til Bygdens Forsyning. Salget af Hornkvæg var tiltaget noget og af Faar og Svin lidt. Salg af Kjød og Flesk havde ingen Betydning, heller ikke havde Salg af Melk nogen Betydning for Herredet; Melkeproduktionen var noget i Tiltagende. Smørsalget var af nogen Betydning. Prisen pr. Kg. Smør var Kr. 1.70, pr. Kg. Ost 52 Øre. Prisen paa Kjød, Flesk og Melk er ikke opgivet. Prisen pr. 100 Kg. Hø var Kr. 8.50, pr. 100 Kg. Halm Kr. 4.00.

14. Hovin.

Den gjennemsnittlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 300.	Okser.....	Kr. 65.
Kjør.....	- 80.	Ungnøt.....	- 40.
Kalve.....	- 15.	Faar.....	- 9.50.
Gjeder.....	- 11.	Svin.....	- 70.

Melkeudbyttet pr. Aar er ikke opgivet. Det almindelige Vinterfoder var for en Hest 2 000 Kg. Hø, 500 Kg. Halm, for en Ko 1 300 Kg. Hø, 250 Kg. Halm, for Faar og Gjeder haves ingen Opgave. Salg af Husdyr havde ingen Betydning for Herredet. Salg af Heste var af ringe Betydning. Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning, Salg af Hornkvæg, Faar og Svin var hverken tiltaget eller aftaget. Salg af Kjød og Flesk var af ringe Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var af ringe Betydning, ogsaa Salg til Byer eller Fabrikker var ringe. Salg af Smør var uden Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød og Flesk er ikke opgivet, heller ikke Prisen paa Melk og Smør. Prisen pr. 100 Kg. Hø var Kr. 6.00, pr. 100 Kg. Halm Kr. 4.50.

15. Gransherred.

Den gjennemsnittlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 325.	Okser.....	Kr. 85.
Kjør.....	- 105.	Ungnøt	- 70.
Kalve.....	- 20.	Faar	- 12.
Gjeder.....	- 14.	Svin.....	- 120.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 1 800 Liter, overhovedet 1 500. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 1 900 Kg. Hø og 600 Kg. Halm, for en Ko 1 500 Kg. Hø og 400 Kg. Halm. Salget af Husdyr var af ringe Betydning for Herredet. Der solgtes nogle faa Heste, men kjøbtes ogsaa til Bygdens Forsyning. Salget af Faar var aftaget, Salget af Melk, Smør og Ost havde ingen Betydning for Herredet. Prisen pr. 100 Kg. Hø var 10 Kr., pr. 100 Kg. Halm 5 Kr.

16. Hjartdal.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 300.	Okser.....	Kr. 80.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt	- 60.
Kalve.....	- 30.	Faar	- 15.
Gjeder.....	- 12.	Svin.....	- 100.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 1 600 Liter, overhovedet 1 200. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 1 800 Kg. Hø, 500 Kg. Halm og 1 000 Kg. andet Foder, for en Ko 1 200 Kg. Hø, 300 Kg. Halm og 200 Kg. andet Foder, for et Faar eller en Gjed 200 Kg. Hø og forøvrigt Løv. Salget af Husdyr, særlig Hornkvæg og Faar, var af nogen Betydning for Herredet. Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning, men maaske lidt mindre end før. Salg af Hornkvæg var aftaget lidt, Salg af Faar var aftaget noget; Salg af Svin foregik ikke. Salg af Kjød og Flesk var af nogen Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var tiltaget noget, Salg af Melk var af ringe Betydning, der foregik ikke Salg til Byer eller Fabriker. Salg af Smør og Ost var af nogen Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 60 Øre, pr. Kg. Flesk 70 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, leveret til Meieri 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.60, pr. Kg. Fedost 90 Øre, pr. 100 Kg. Hø Kr. 7.50, pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.00.

17. Seljord.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 300.	Okser.....	Kr. 180—600.*
Kjør.....	- 300.	Ungnøt	- 135.
Kalve.....	- 30.	Faar	- 10.
Gjeder.....	- 11.50.	Svin.....	- .

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet i Herredet 1 900. Det almindelige

Vinterfoder for en Hest var 3 200 Kg. Hø, 640 Kg. Halmhakkelse og 300 Kg. Mel, for en Ko 1 920 Kg. Hø, 320 Kg. Halmhakkelse og 100 Kg. Mel, for et Faar eller en Gjed 320 Kg. Hø. Salg af Husdyr var af megen Betydning for Herredet. Hestesalget var noget tiltaget, men Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg var tiltaget noget, Salg af Faar var aftaget. Salg af Kjød og Flesk havde ingen Betydning. Melkeproduktionen var stillestaaende, Melkesalget var af nogen Betydning for Herredet. Melkesalget til Meieriet var noget aftaget, til Byer eller Fabriker solgtes ikke. Salg af Smør havde nogen og af Ost lidt Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 68 Øre, pr. Kg. Flesk 80 Øre, pr. Liter Melk 9 Øre, baade leveret til Meieri og i Smaasalg, pr. Kg. Smør Kr. 1.80, pr. Kg. Ost 68 Øre, pr. 100 Kg. Hø 6 Kr., pr. 100 Kg. Halm 3 Kr.

18. Kviteseid.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 150.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt	- 100.
Kalve.....	- 35.	Faar	- 14.
Gjeder	- 14.	Svin.....	- .

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 500 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 3 200 Kg. Hø og 400 Kg. Mel eller Havre, for en Ko 2 400 Kg. Hø og 250 Kg. Mel, for et Faar 200 Kg. Hø og ligesaa meget Løv, for en Gjed 100 Kg. Hø og 200 Kg. Løv. Salg af Husdyr var af megen Betydning for Herredet. Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning. Salget af Hornkvæg var noget tiltaget, Salget af Faar noget aftaget. Salget af Kjød og Flesk var af ringe Betydning. Melkeproduktionen var lidt aftaget, dog havde Salg af Melk og Smør nogen Betydning for Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød var 80 Øre, pr. Liter nysilet Melk 9 Øre, baade leveret til Meieri og i Smaasalg, pr. Kg. Smør Kr. 2.00, pr. 100 Kg. Hø Kr. 7.00, pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.50.

19. Nissedal.

Den gjennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 350.	Okser.....	Kr. 120.
Kjør.....	- 110.	Ungnøt	- 80.
Kalve.....	- 10.	Faar	- 11.
Gjeder	- 10.	Svin.....	- 125.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 200. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 2 500 Kg. Hø og 200 Kg. Halm, for en Ko 1 800 Kg. Hø

og 400 Kg. Halm, for et Faar 100 Kg. godt Hø og 300 Kg. Skrabhø, for en Gjed 400 Kg. Skrabhø. Salget af Husdyr var af megen Betydning for Herredet. Heste solgtes ikke, men kjøbtes til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg var tiltaget meget, Salg af Faar var tiltaget lidt, medens Salg af Svin var som før. Salget af Kjød og Flesk og Melk var af ringe Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var tiltaget noget, Salg til Byer og Fabriker havde ingen Betydning for Herredet. Salget af Smør var ogsaa af ringe Betydning for Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød var 75 Øre, pr. Kg. Flesk 84 Øre, pr. Liter Melk 10 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.60, pr. Kg. Ost Kr. 0.52, pr. 100 Kg. Hø 9 Kr., pr. 100 Kg. Halm 4 Kr.

20. Fyresdal.

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 350.	Okser.....	Kr. 90.
Kjør.....	- 115.	Ungnøt.....	- 65.
Kalve.....	- 25.	Faar.....	- 10.
Gjeder.....	- 12.	Svin.....	- 60.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 000 Liter, overhovedet 1 700. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 2 200 Kg. Hø, 300 Kg. Halm og 500 Kg. Havre eller Byg, for en Ko 2 100 Kg. Hø, 300 Kg. Halm og 100 Kg. Kraftfoder, for et Faar og en Gjed 300 Kg. Hø, forøvrigt Løv. Salg af Husdyr havde nogen Betydning. Salg af Heste var uforandret; Heste kjøbtes til Bygdens Forsyning. Salg af Hornkvæg og Faar var noget aftaget, Svin solgtes ikke. Salget af Kjød og Flesk var uden Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var noget tiltaget; men Salget af Melk var ikke af nogen Betydning for Herredet. Salg til Byer og Fabriker foregik ikke. Salg af Smør var af ringe Betydning. Prisen pr. Kg. Kjød var 60 Øre, pr. Kg. Flesk 90 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, leveret til Meieri 9 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.70, pr. 100 Kg. Hø Kr. 9.50, pr. 100 Kg. Halm Kr. 4.00.

21. M o .

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste.....	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 95.
Kjør.....	- 125.	Ungnøt.....	- 85.
Kalve.....	- .	Faar.....	- 13.
Gjeder.....	- 13.	Svin.....	- .

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 500 Liter, overhovedet 1 800. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 2 050 Kg. Hø og 700 Kg. Havre eller Byg, for en Ko 1 600 Kg. Hø og 300 Kg. Mel, for et Faar og en Gjed 200 Kg. Hø og 100 Stkr.

Løvkjerv. Salg af Husdyr var af nogen Betydning. Salg af Heste var tiltaget, dog købtes der til Bygdens Forsyning flere Heste, end der solgtes. Salget af Kjør var ikke tiltaget, og Salget af Faar var snarere aftaget end tiltaget. Salget af Svin havde ingen Betydning. Melkeproduktionen var omtrent som før, Melk solgtes kun fra nogle faa Gaarde, og Salg til Brug eller Fabriker var ganske ubetydeligt. Der sælges noget Smør. Prisen pr. Kg. Smør var Kr. 1.60, pr. Kg. Kjød 67 Øre, pr. Kg. Flesk Kr. 1.00, Prisen pr. Liter nysilet Melk er ikke opgivet. Prisen pr. 100 Kg. Hø var 8 Kr., pr. 100 Kg. Halm 3 Kr.

22. Laardal.

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 350.	Okser.....	Kr. 100.
Kjør.....	- 120.	Ungnøt.....	- 70.
Kalve	- 50.	Faar	- 15.
Gjeder.....	- 16.	Svin.....	- .

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 2 100 Liter, overhovedet 1 600. Det almindelige Vinterfoder for en Hest var 3 200 Kg. Hø og 200 Kg. Byg, for en Ko 2 500 Kg. Hø, 400 Kg. Halm og 80 Kg. Byg, for et Faar eller en Gjed 400 Kg. Hø, 100 Stkr. Løvkjerv og 15 Kg. Byg. Salget af Heste var noget tiltaget, men Heste købtes alligevel til Bygdens Forsyning. Salget af Hornkvæg og Faar var noget tiltaget. Salget af Kjød og Flesk var af ganske liden Betydning for Herredet. Melkeproduktionen var næsten ikke tiltaget. Salg af Melk havde nogen Betydning, Salg til By eller Fabrik foregik ikke af nogen Betydning. Smørsalget derimod havde Betydning for Herredet. Salget af Uld havde ogsaa nogen Betydning for Herredet. Prisen pr. Kg. Kjød og Flesk var Kr. 1.00, pr. Liter Melk 10 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.50, pr. 100 Kg. Hø 8 Kr., pr. 100 Kg. Halm 3 Kr.

23. Vinje.

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 380.	Okser.....	Kr. 100.
Kjør.....	- 105.	Ungnøt.....	- 60.
Kalve	- 25.	Faar	- 12.
Gjeder.....	- 10.	Svin.....	- 80.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 1 900 Liter, overhovedet 1 400. Det sædvanlige Vinterfoder for en Hest var 2 400 Kg. Hø, 160 Kg. Halm og 300 Kg. Mel, for en Ko 1 600 Kg. Hø, 300 Kg. Halm og 100 Kg. Affaldsmel. Salg af Kjør var af nogen Betydning for Herredet. Heste indførtes fra Vestlandet. Salg af Hornkvæg var tiltaget noget, Salg af Faar aftaget noget og Salg af Svin aftaget lidt. Salget af Kjød og Flesk var ikke af Betydning for Herredet. Melke-

produktionen var næsten ikke tiltaget og Salget af Melk var ikke af Betydning, men Salg af Smør var af nogen Betydning, og Salg af Ost ogsaa af Betydning. Prisen pr. Kg. Faarekjød var 65 Øre, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.66, pr. Kg. Gjedemysost Kr. 1.00 og Hvidost 50 Øre, pr. 100 Kg. Hø Kr. 8.00, pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.50.

24. Rauland.

Den gennemsnitlige Værdi af Husdyr var:

Heste	Kr. 400.	Okser.....	Kr. 80.
Kjør.....	- 90.	Ungnøt	- 60.
Kalve	- 20.	Faar	- 12.
Gjeder.....	- 13.	Rensdyr.....	- 40.

For de mere fremskredne Gaardbrugere var det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Aar 1 500 Liter, overhovedet 1 100. Det almindelige Vinterfoder er ikke opgivet. Der kjøbtes Heste til Bygdens Forsyning, ellers var Salg af Husdyr i det hele af megen Betydning, Salg af Hornkvæg var tiltaget. Salg af Kjød og Flesk var af nogen Betydning. Melkeproduktionen stod paa samme Høide som før; Salg af Melk havde ingen Betydning for Herredet. Salg af Smør og Ost var derimod af megen Betydning. Der solgtes ikke Kjød; Prisen pr. Kg. Flesk var Kr. 1.20, pr. Liter nysilet Melk 10 Øre, pr. Kg. Smør Kr. 1.60, pr. Kg. Gammelost 50 Øre, pr. 100 Kg. Hø Kr. 6.25, pr. 100 Kg. Halm Kr. 3.00, pr. 100 Kg. Myrhø Kr. 3.50.

Det samlede Antal Hornkvæg ansloges i 1900 til 36 364, hvoraf 6 284 under 1 Aar, 4 109 1—2 Aar, 25 971 over 2 Aar. Af de sidste var 290 Okser, 25 681 Kjør. Af Svin fandtes 6 842, af Rensdyr 6 849, af Høns 71 107, af Bikuber 1 580.

Gennemsnitsværdien af Heste, Okser og Kjør udgjorde:

	Heste.	Okser.	Kjør.
1890	Kr. 282.20	Kr. 92.70	Kr. 113.50
1895	- 296.50	- 110.20	- 112.00
1900	- 394.30	- 113.80	- 129.70

— en Tabel, som giver et noksaa tydeligt Vidnesbyrd om, at de ivrige Bestræbelser i de senere Aar for at forædle Husdyrene ikke har været aldeles forgjæves.

Det gennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko var følgende fordelt paa de tre tidligere Fogderier:

Fogderier.	1890.	1895.	1900.
Bamle	2120	2066	2113
Nedre Telemarken	1920.8	2150	2150
Øvre Telemarken	1904.8	1880	1971

altsammen for de mere fremskredne Brug.

Overhovedet var Melkeudbyttet pr. Ko:

Fogderier.	1890.	1895.	1900.
Bamle	1643.3	1664	1708
Nedre Telemarken	1484.1	1533	1595
Øvre Telemarken	1462.7	1428	1571

Over Meierier og Ysterier meddeles følgende Opgave for Drifts-aaret 1900:

(Se Tabellen næste Side.)

3. Skogdrift og Tømmerflødning.

Med Undtagelse af Skaatø, Rauland og tildels Laardal og Eidanger har alle Amtets Herreder Skog af betydeligt Omfang.

I Drangedal er over tre Fjerdedele af Herredet dækket af Skog. Den bestaar mest af Furu, dernæst Gran og noget Asp, Birk og Eg. I Tæthed og Væksterlighed gik i Femaaret Skogen noget frem, men Dimensionerne noget tilbage. Skogen leverede baade større Salgslast og Smaatømmer i betydeligt Omfang, ligesom ogsaa Salg af Brændeved havde nogen Betydning og ligeledes Salg af Asp, Eg og Birk som uforædlede. Bygningstømmer, Brændeved og andre Skogprodukter kjøbtes ikke. Middelpriisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk 7 Kr., for Or 5 Kr. og for Furu og Gran ligeledes 5 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer 20 Kr.; den almindelige Dimension var 22 Fods 6 Toms. Ca. 2 500 000 Ar Skog eiedes af Udenbygdsboende.

I Sannikedal er ca. tre Fjerdedele af Herredet dækket af Skog, mest Gran og Furu. Bestandens Tæthed og Væksterlighed gik i Femaaret mærkbart tilbage og Dimensionerne endnu mere. Større Salgslast og Smaatømmer leveredes i noget Omfang, Salg af Brændeved var af nogen Betydning. Ca. 10 000 Ton Træmasse solgtes i Herredet. Der kjøbtes hverken Bygningstømmer, Brændeved eller andre Skogmaterialier. Middelpriisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var

Fogderier.	Antal.	Meieriernes (Ysteriernes)		Af den indveiede Melk producèredes				Desuden solgtes	
		omtrentlige Værdi.	i Aaret ind- veiet Melk.	Smør.	Fedost.	Magerost.	Mysost.	som Fløde.	som Melk.
		Kr.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	L.	L.
A. Meierier.									
Bamle	2	12 000	211 972	3 970	-	5 900	-	1 000	2 500
Nedre Telemarken	6	87 700	1 181 247	31 022	-	-	-	5 470	125 846
Øvre Telemarken	4	14 500	373 631	9 464	-	1 400	100	390	51 922
Amtets Bygder	12	114 200	1 766 850	44 456	-	7 300	100	6 860	180 268
— Byer	7	¹⁾ 310 950	4 845 108	40 479	-	39 637	26 600	186 053	1 792 100
Amtet	19	425 150	6 611 958	84 935	-	46 937	26 700	192 913	1 972 368
B. Ysterier.									
Øvre Telemarken	1	13 000	107 000	-	6 000	-	7 000	-	1 700
C. Meierier og Ysterier i Amtet									
	20	438 150	6 718 958	84 935	6 000	46 937	33 700	192 913	1 974 068

¹⁾ For 6 Stykker.

for Birk 12 Kr., for Furu og Gran Kr. 7.50, pr. Tylvt Bygningstømmer 24 Kr.; den almindelige Dimension var 30 Fods 6 Toms. En ubetydelig Del af Herredets Skoge tilhørte Udenbygdsboende.

I S k a a t ø er antagelig Halvdelen af Herredet dækket af Skog, mest Barskog. Bestandens Tæthed og Væksterlighed gik ligesom Dimensionerne mærkbart tilbage. Det var blot i ringe Omfang, at Skogen leverede større Salgslast og Smaatømmer, Salg af Brændeved var af ringe Betydning. Herredet maatte for en Del købe Brændeved, men købte ikke Bygningstømmer. Det solgte en Del høvlet Last. Middelpriisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var 10 Kr. for Birk, 6 Kr. for Furu og Gran, pr. Tylvt Bygningstømmer 20 Kr. Den almindelige Dimension var 30 Fods 6 Toms. Skogen tilhørte indenbygds Folk.

I B a m l e er antagelig over tre Fjerdedele af Herredet dækket af Skog, hovedsagelig Gran og Furu, men ogsaa en Del Birk, Asp og Or. Tætheden var for større Tømmers Vedkommende muligens noget aftaget, men ikke Væksterlighed og Dimensioner. Skogen leverede i betydeligt Omfang større Salgslast og Smaatømmer; Salg af Brændeved var af nogen Betydning for Herredet, og det solgte i noget Omfang Cellulose. Der købtes nogle skaarne Materialier, men ikke Brændeved. Middelpriisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk 15 Kr., for Or og Furu 12 Kr., for Gran 10 Kr. En betydelig Del af Herredets Skoge tilhørte Udenbygdsboende.

I E i d a n g e r er antagelig mellem Halvdelen og tre Fjerdedele af Herredet dækket af Skog, en Del Furu, tre Dele Gran. Tætheden og Væksterligheden var gaaet frem, men Dimensionerne var gaaet betydeligt ned. Større Salgslast leveredes i mindre Omfang, men Smaatømmer i betydeligt; Salg af Brændeved havde ingen Betydning, men Ved købtes heller ikke. Der solgtes lidt Skurlast, men af mindre Betydning; Skogprodukter købtes ikke. Middelpriisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk 12 Kr., for Or og Furu 10 Kr., for Gran 9 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer 24 Kr. Den almindelige Dimension var (Sliberilast) $2\frac{1}{2}$ load pr. Tylvt 5 Tommers Top à Kr. 9.50 pr. load. En Femtiendedel af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I G j e r p e n dækkedes 2 800 000 Ar af Skog, ca. $\frac{4}{5}$ af Gran, $\frac{1}{5}$ af Furu, Løvsbogen er forholdsvis ubetydelig. I Bestandens Tæthed, Væksterlighed og Dimensioner var der neppe nogen mærkbar Forandring. Herredets Skoge leverede større Salgslast og Smaatømmer i betydeligt Omfang; Bygningstømmer købtes ikke. Salg af Brændeved var af nogen Betydning; i Regelen købtes ikke Ved, dog har adskillige Gaarde skilt sig ved Skogen, saa de maa købe Ved af Skogeiere i Herredet. Skogprodukter købtes ikke. Middelpriisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk 12 Kr., Or 8 Kr., Furu 10 Kr. og Gran 9 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer 15 Kr.; den almindelige Dimension var 8 Alen 6 à 7 Tommers Top. Skogen eiedes af Indenbygdsboende.

I **Slem dal** er mellem 1 og $1\frac{1}{2}$ Kvadratmil dækket med Skog, $\frac{4}{5}$ Gran og $\frac{1}{5}$ Furu. Skogen er ikke i nogen Henseende gaaet mærkbart tilbage og leverer saavel større Salgslast som Smaatømmer i betydeligt Omfang. Der kjøbes ikke Skogprodukter. Salg af Brændeved foregaar ikke. Middelpriisen i 1900 pr. Tylvt Bygningstømmer var 10 Kr., den almindelige Dimension var 6 Tommers. Skogen eiedes for de ni Tiendedeles Vedkommende af Udenbygdsboende (Treschow, Fritzø).

I **Solum** er omtrent $\frac{3}{4}$ af Herredet dækket med Skog, omtrent lige meget Gran og Furu. Tætheden og Væksterligheden var uforandret, men Dimensionerne gaaet tilbage. Herredets Skoge leverede større Salgslast og Smaatømmer i betydeligt Omfang. Bygningstømmer kjøbtes ikke. Salg af Brændeved var ubetydeligt, og Ved kjøbtes. Herredet solgte i betragteligt Omfang Papir og Skurlast; der kjøbtes ogsaa Tømmer til Papirfabriker og Sagbrug. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved var i 1900 for Birkeved 16 Kr., pr. Tylvt Bygnings-tømmer 30 Kr.; den almindelige Dimension var 24 Fods 7 Tommers Midt. Ca. $\frac{1}{4}$ af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I **Hollen** er antagelig over $\frac{3}{4}$ af Herredet dækket af Skog, $\frac{3}{4}$ af Furu og $\frac{1}{4}$ af Gran, ogsaa lidt Løvskog findes. Tætheden var aftaget, Væksterligheden uforandret god, Dimensionerne var aftaget paa Grund af Udhugsten. Herredets Skoge leverede større Salgslast i noget Omfang. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke, Salg af Brændeved var af ringe Betydning. Træmasse solgtes fra Sliberierne ved Ulefos, forædlede Skogprodukter kjøbtes ikke. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved var i 1900 for Birk 8 Kr., for Or og Furu 5 Kr. og for Gran 4 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer 36 Kr. Den almindelige Dimension var 6—8 Meters Længde, 16 cm. Top. Antagelig $\frac{1}{4}$ af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I **Lunde** er omtrent $\frac{3}{4}$ af Herredet dækket af Skog, Gran og Furu, lidt Birk, Asp og Or. Tætheden var mindre end før og Dimensionerne aftog. Herredets Skoge leverede større Salgslast i betydeligt Omfang og Smaatømmer i noget Omfang, Bygningstømmer kjøbtes ikke. Salg af Brændeved var ikke af Betydning; endel Ved kjøbtes fra Ulefos. Endel Bord og Planker kjøbtes. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved i 1900 var for Birk Kr. 10.50, Or Kr. 5.50, Furu 8 Kr. og Gran 7 Kr. Temmelig meget Skog eiedes af Udenbygdsboende.

I **Bø** er omtrent $\frac{2}{5}$ af Herredet dækket af Skog, $\frac{8}{20}$ er Gran, $\frac{9}{20}$ er Furu og Resten Birk, Asp o. s. v. Tæthed og Væksterlighed var gaaet mærkbart frem og Dimensionerne mærkbart tilbage. Herredets Skoge leverede større Salgslast og Smaatømmer i noget Omfang. Bygningstømmer kjøbtes ikke, og Ved hverken kjøbtes eller solgtes. Lidt høvlede Bord kjøbtes. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved i 1900 var for Birk 10 Kr., for Or Kr. 7.75, for

Gran Kr. 7.50 og for Furu 8 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer 45 Kr. Den almindelige Dimension var 4 load i Tylvten. Omtrent intet af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I Sande bestaar $\frac{3}{4}$ af Herredet af Skogland, Gran og Furu er overveiende, ikke saa lidet Birk. Tætheden og Væksterligheden var som før, men Dimensionerne var i betragtelig Tilbagegang. Herredets Skoge leverede større Salgslast og Smaatømmer i noget Omfang. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke. Salg af Brændeved var af liden Betydning. Lidt høvlede Bord kjøbtes. Middelprisen pr. Meterfavn Brændeved i 1900 var for Birk 12 Kr., Or 7 Kr., Furu og Gran 8 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer opgives ikke (sælges kun pr. load). Den almindelige Dimension var undermaals. Antagelig $\frac{1}{8}$ af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I Hitterdal er antagelig $\frac{3}{4}$ af Herredet dækket af Skog, hovedsagelig Gran og Furu, mest Furu. Tætheden og Væksterligheden var antagelig gaaet ikke ubetydelig frem, men Dimensionerne antagelig gaaet tilbage. Herredets Skoge leverede større Salgslast i betydeligt Omfang, men Smaatømmer i mindre Omfang. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke, Salg af Ved havde ingen Betydning for Herredet; høvlede Bord og en mindre Del Planker kjøbtes. Middelprisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk 16 Kr., for Or 14 Kr., for Furu 14 Kr. og for Gran 12 Kr., pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 37.50. Den almindelige Dimension var 8 à 9 Meter, 16 à 17 cm. Top. En ringe Del af Skogen hørte Udenbygdsboende til.

I Tinn er ca. 200 000 Maal af Herredet dækket af Skog, Furu, Gran og Birk samt en Del Asp og Or. Herredets Skoge leverede større Salgslast i ringe Omfang og Smaatømmer i betydeligt Omfang. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke. Ved solgtes til Dampskibet for ca. 3 500 Kr. En Del høvlede Bord kjøbtes. Middelprisen pr. Meterfavn Brændeved var i 1900 for Birk Kr. 8.50, for Or Kr. 4.50, for Gran og Furu 6 Kr. Prisen paa Bygningstømmer og den almindelige Dimension kan ikke opgives. Halvdelen af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I Hovin findes betydelig Skog, men Størrelsen kan ikke opgives, $\frac{2}{3}$ Gran og $\frac{1}{3}$ Furu. Bestandens Tæthed og Væksterlighed var gaaet betydelig tilbage; om Dimensionerne var gaaet frem eller tilbage, nævnes ikke. Herredet leverede ubetydeligt af større Salgslast og Smaatømmer. Bygningstømmer kjøbtes ikke. Salg af Ved var ikke af Betydning for Herredet. Middelprisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk Kr. 6.00, for Furu og Gran Kr. 5.00. En Trediedel af Skogen tilhørte Udenbygdsboende.

I Gransherred er $\frac{3}{4}$ eller mere af Herredet dækket af Skog, Gran og Furu, mest Furu, lidt Birk og Asp. Den er tæt og væksterlig, og Dimensionerne er Skurlast, Telegrafstolper og Slibelast. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke. Ca. $\frac{1}{8}$ af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I Hjartdal findes Skog af betydelig Udstrækning, Gran, Furu og Birk, ubetydeligt af andre Slags. Skogen var gaaet mærkbart tilbage med Hensyn til Bestandens Tæthed og Dimensioner. Herredets Skoge leverede større Salgslast og Smaatømmer i betydeligt Omfang. Bygningstømmer og Ved købtes ikke. Lidt høvlede Bord købtes. Middelprisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk Kr. 6.00, for Or Kr. 6.00, ligesaa for Gran og Furu, pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 30.00. Den almindelige Dimension var 3 load pr. Tylvt. Udenbygdsboende eiede ca. $\frac{1}{20}$ af Skogen.

I Seljord findes ikke Skog af betydelig Udstrækning, Fladeindholdet kan ikke med Krav paa Paalidelighed opgives. Skogen bestaar af Gran og Furu; Tæthed, Væksterlighed og Dimensioner er gaaet betydelig tilbage. Herredet leverede Rundlast til Salg, men Omfanget vides ikke; en ikke ubetydelig Del Sliberilast solgtes. Bygningstømmer og Ved købtes ikke, og Salg af Ved foregik ikke til Udenbygdsboende. Lidt høvlede Bord og Planker købtes. Middelprisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk Kr. 21.00; for Or, Furu og Gran Kr. 18.00. (Disse af Lensmanden opgivne Priser er dog vistnok altfor høie.) Bygningstømmers Pris og Dimension vides ikke. En større Del af Skogen eiedes af Udenbygdsboende, en mindre Del af Udlændinger.

I Kviteseid er mindst $\frac{3}{4}$ af Herredet dækket af Skog, væsentlig Gran og Furu, en Del Birk, Asp og Or. Tæthed og Væksterlighed var gaaet noget og Dimensionerne meget tilbage. Herredet leverede større Salgslast i noget Omfang og Smaatømmer i betydeligt Omfang; Hustømmer og Brændeved købtes ikke. Salg af Brændeved var i noget Omfang af Betydning for Herredet. Lidt skaaren Last købtes. Middelprisen i 1900 pr. Meterfavn Brændeved var for Birk Kr. 8.00, for Gran og Furu Kr. 6.00, pr. Tylvt Hustømmer Kr. 20.00. Den almindelige Dimension var 3 og $3\frac{1}{2}$ load pr. Tylvt. Ca. $\frac{1}{4}$ af Skogen eiedes af Udenbygdsboende.

I Nissedal er ca. $\frac{3}{4}$ af Herredet dækket af Skog, Gran, Furu, Birk, Or, Asp osv. Tætheden og Væksterligheden var ved forsigtig Behandling gaaet mærkbart frem, Dimensionerne var gaaet tilbage. Herredets Skoge leverede større Salgslast i betydeligt Omfang, Smaatømmer i ringe Omfang. Bygningstømmer og Ved købtes ikke. Salg af Ved for omkring Kr. 3 000 i Aaret. Middelprisen pr. Meterfavn Brændeved i Aaret 1900 var for Birk Kr. 8.00, for Or og Gran Kr. 6.50, for Furu Kr. 7.00, pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 25.00. Den almindelige Dimension var 3 à 4 load pr. Tylvt. Omkring 15 000 Maal eiedes af Udenbygdsboende.

I Fyresdal er en Halvdel af Herredets Fladeindhold dækket af Skog, den største Del bestaar af Gran og Furu. Tætheden gik formentlig tilbage, Væksterligheden var omtrent som før, Dimensionerne gik tilbage. Herredet leverede større Salgslast i større Omfang, Smaatømmer i noget Omfang. Bygningstømmer og

Brændeved kjøbtes ikke. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved var i 1900 for Birk og Furu Kr. 8.75, for Gran Kr. 8.50, pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 22.00. Den almindelige Dimension var 30 Fod og 8" Midtmaal. Hvor stor Del af Skogen der tilhørte Udenbygdsboende, kan ikke opgives.

I Mo er antagelig $\frac{3}{5}$ af Herredet dækket af Skog, Gran, Furu og Birk. Tætheden var som før, maaske lidt fortyndet. Herredet leverede større Salgslast i noget Omfang og Smaatømmer i ringe Omfang. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke. Salg af Brændeved var af ringe Omfang. Endel høvlede Bord og Planker kjøbtes. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved i Aaret 1900 var for Birk Kr. 7.50, Or Kr. 6.00, Furu og Gran Kr. 7.00, for Bygningstømmer var Prisen Kr. 9 à 10 pr. load. Ca. 20 000 Maal af Skogen tilhørte Udenbygdsboende.

I Laardal findes Skog i noget Omfang, det kan ikke nærmere angives hvor stort; der er Furu og Gran, mest Gran. Tæthed og Væksterlighed var uforandret, men Dimensionerne var aftaget. Herredet leverede en Del større Salgslast, af Smaatømmer en større Del. Bygningstømmer og Brændeved kjøbtes ikke. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved i Aaret 1900 var for Birk Kr. 10.00, for Or, Furu og Gran Kr. 8.00, pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 25.00. Den almindelige Dimension var 24 Fods Længde, 8 $\frac{1}{2}$ " Midt, 6" Top. Hvormeget af Skogen der tilhørte Udenbygdsboende, kan ikke opgives.

I Vinje findes noget Skog, men Fladeindholdet kan ikke opgives. Den bestaar af Gran, Furu og Birk. I Bestandens Tæthed, Væksterlighed og Dimensioner var der nogen Tilbagegang. Herredet leverede større Salgslast og Smaatømmer i noget Omfang. Bygningstømmer og Brændeved kjøbtes ikke. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved var i 1900 for Birk Kr. 7.00, for Furu og Gran Kr. 5.00, pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 32.50.

I Rauland er ca. $\frac{1}{10}$ af Herredet dækket af Skog, Gran, Furu, Birk, mest Birk. Tæthed, Væksterlighed og Dimensioner var gaaet tilbage. Herredets Skoge leverede større Salgslast og Smaatømmer i noget Omfang. Bygningstømmer og Ved kjøbtes ikke. Middelpriisen pr. Meterfavn Brændeved var i Aaret 1900 for Birk Kr. 7.00, for Furu og Gran Kr. 6.00, Middelpriisen pr. Tylvt Bygningstømmer Kr. 30.00. Den almindelige Dimension var 18 Fod 12". Skogen eiedes af Indenbygdsboende.

For Skogplantningen og hvad derunder hører har der i Femaaret lidet været gjort. I flere Herreder findes Snaumark skikket til Skogkultur, som i Drangedal, Eidanger, Gjerpen, Hollen, Fyresdal, Mo, Vinje, Rauland, men Saaning og Plantning i sin Skog har de private Skogeiere alene i noget Omfang drevet i Drangedal, Gjerpen og Gransherred, lidt har der været drevet i Eidanger, Hollen, Lunde, Bø, Saude, Hjartdal, Seljord, Kviteseid, Fyresdal, Laardal og

Vinje, i de øvrige Herreder slet ikke. Udgrøftning af Skogmyr har været lidt drevet i Drangedal, Sannikedal, Eidanger, Gjerpen, Lunde, Bø, Saude, Hitterdal, Gransherred, Kviteseid, Nissedal, Fyresdal og Laardal. Nogen Indsamling af Kongler til Udvinning af Træfrø har der været i Drangedal, Gjerpen, Saude, Gransherred og Vinje, ellers ikke. Imidlertid er der i 1890 dannet et Skogselskab som Underafdeling af det norske Skogselskab, og ved dettes Hjælp kan man have Haab om, at Forholdene vil rette paa sig. Selskabets Formaal er ifølge Lovenes § 1 at arbeide for Skogkultur ved Plantning og Saaning samt ved at udbrede Kjendskab til og Interesse for et fornuftigt Skogstel. Selskabet er tilstaaet Amtsbidrag.

Myrer forekommer paa mange Steder i Amtet, dels Muldmyrer, skikkede til Opdyrkning, dels Mosemyrer, af hvilke Torvstrø kan virkes. Der er ogsaa en Del Steder fundet Brændtorv, og sikkerlig findes saadan paa mange Steder. Men Amtet er endnu saa rigt paa Skog, at Brændtorven næsten slet ikke udnyttes.

Udførselsmængden i m³ af Trælast fra Toldstederne i Bratsberg Amt udgjorde i Femaaret:

Toldsteder.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Kragerø	66 602	88 100	63 507	63 800	60 186
Langesund	2 901	540	5	5 661	8 021
Brevik	32 408	40 515	30 107	27 859	21 953
Porsgrund	104 759	137 764	119 000	132 605	153 463
Skien	48 900	48 316	41 700	55 110	45 987

Udførselsmængderne i Kg. af Træmasse, Cellulose og Papir udgjorde i Femaaret:

	Kragerø.	Brevik.	Porsgrund.	Skien.
1896.				
Træmasse, tør	-	-	100 000	4 593 000
Do., vaad	9 500 000	-	2 700 000	21 100 000
Cellulose, tør	-	-	4 800 000	6 557 000
Do., vaad	-	-	-	20 000
Papir	-	-	256 150	11 442 000

	Kragerø.	Brevik.	Porsgrund.	Skien.
1897.				
Træmasse, tør	-	-	140 000	3 197 100
Do., vaad	11 100 000	-	4 831 000	26 655 000
Cellulose, tør	40 000	-	4 831 000	26 655 000
Papir	-	-	257 340	11 854 000
1898.				
Træmasse, tør	-	-	10 000	4 101 300
Do., vaad	10 327 000	-	10 000	4 101 300
Cellulose, tør	-	-	4 100 000	6 900 000
Papir	-	-	114 000	14 856 000
1899.				
Træmasse, tør	-	-	7 000	4 422 000
Do., vaad	11 383 000	71 780	6 217 000	28 714 000
Cellulose, tør	-	-	3 908 000	5 899 000
Papir	-	17 000	1 894 000	15 941 000
1900.				
Træmasse, tør	-	-	44 000	3 139 300
Do., vaad	9 219 000	1 701 600	4 283 000	21 454 000
Cellulose, tør	-	240 000	3 748 400	4 880 000
Papir	-	2 332 660	1 631 000	17 006 000

Over Flødningstrafiken i Amtet i Femaarsperioden hidsættes omstaaende Opgave:

Hovedvasdragets og Bivasdragets Navn.	Herreder, hvor Tømmeret hovedsagelig er hugget.	Antal Tylvter Tømmer og Smaalast sluppet i Vasdraget.					Heraf Smaalast.
		1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	
		Ca.	Ca.	Ca.	Ca.	Ca.	
Kragerø Hovedvasdrag	Drangedal	32 000	32 000	33 000	34 000	36 000	² / ₃ .
Kammerfosselven	Sannikedal	-	-	-	-	-	--
Herrevasdraget, østre	Solum og Bamle	5 118	5 857	7 653	7 340	9 091	} 12 000.
Do. vestre	Solum og Hollen	7 646	6 486	10 700	2 317	15 585	
Moelv, Lindalselv og Bøelv	Gjerpen og Hollen	16 078	22 253	20 955	19 298	26 117	Betragtelig.
Bandakkanalen (Strengen—Vrangfoss)	Lunde	2 823	3 197	3 538	2 984	3 696	} 50 Pct.
Bivasdrag:							
Skoelvns Lændse	Lunde og Drangedal	3 892	4 039	4 729	4 935	4 121	} 50 Pct.
Eikaelvns Do	Lunde og Bø	2 247	2 206	3 331	3 618	5 818	
Eikaelven	Seljord, Bø og Lunde	1 998	1 972	3 285	3 233	4 226	} Lidet.
Hørte—Lonaelven	Hitterdal og Bø	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	
Hjukseelven	Saude og Hitterdal	5 549	5 339	6 916	3 270	4 974	Betragtelig.
Bøelven med Bivasdrag	Aamotsdal, Flatdal, Seljord, Bø og Nes	8 848	10 278	13 894	13 140	19 161	Betragtelig.
Tinnelvns Vasdrag med Bielve	Tinn, Hovin, Gransherred og Lilleherred	34 903	31 783	29 252	24 767	38 815	} ³ / ₄ .
Hitterdals Vasdrag med Bielve	Hjartdal, Tuddal, Gransherred og Hitterdal	5 850	10 048	11 741	11 361	13 936	
Tokkeaaen, Vinje- og Berdalsaaen	Vinje	1 800	1 900	3 800	3 500	3 900	Betragtelig.
Fyreselv, Drangs- og Fyresvand med Bivasdrag	Fyresdal	8 839	9 642	13 509	15 095	15 021	Endel.
Vraa- og Nisservand med Bivasdrag	Vraadal og Nissedal	13 893	12 214	15 391	15 084	17 693	50 Pct.
Ofteaens Vasdrag, Ofte-, Vik- og Buaaen, Tokkeelven med Bielve	Høidalsmo og Øifjeld	977	1 809	2 678	1 696	1 291	--
Bandaks- og Vraavand, Aamdalselv	Mo og Skafsaa	3 350	3 390	4 060	3 850	3 210	Noget.
Vestvandenes Vasdrag:							
1) Bandaksvand, 2) Sundkilen med Lændse, 3) Kviteseidvand, 4) Flaaevand, 5) Kilens Lændse	Mo, Laardal, Kviteseid, Lunde og Seljord	13 791	18 179	23 693	23 061	29 168	50 Pct.

4. Skibsfart og Handel.

Ved Udgangen af 1900 udgjorde den i Amtets Byer og Landdistrikter hjemmehørende Handelsflaade:

1. Dampfartøier.

	Antal.	Tonnage.		Bemanding.
		Netto.	Brutto.	
Landdistrikterne	3	2 169	3 076	48
Kragerø	12	2 384	3 964	94
Langesund	2	390	641	18
Brevik	6	578	1 237	61
Porsgrund	13	4 940	8 005	135
Skien	11	1 612	3 579	94

2. Seilfartøier.

	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
Landdistrikterne	44	10 862	281
Kragerø	86	37 154	909
Langesund	12	4 913	120
Brevik	48	15 130	374
Porsgrund	73	42 398	852
Skien	24	15 478	296

Tilsammen udgjør dette:

For Landdistrikterne 47 Fartøier med 13 031 Tonnage og 329 Bemanding; for Byerne 292 Fartøier med 126 257 Tonnage og 2 988 Bemanding.

I 1895 havde Landdistrikterne 46 Fartøier med en Tonnage af 10 962, Byerne 263 Fartøier med en Tonnage af 105 778. Baade for Land og Byer har der altsaa i Femaaret været Opgang.

Toldintraderne i Kroner ved Toldstederne i Bratsberg Amt udgjorde i Femaaret 1896—1900:

Toldsteder.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Kragerø	48 000	54 000	55 000	55 000	57 000
Langesund	5 000	3 000	5 000	9 000	9 000
Brevik	20 000	21 000	21 000	25 000	24 000
Porsgrund	72 000	84 000	78 000	98 000	116 000
Skien	303 000	370 000	499 000	603 000	627 000

Den samlede Værdi i Kroner af Indførsel og Udførsel ved Toldstederne i Bratsberg Amt udgjorde i Femaaret 1896—1900:

Toldsteder.	1896.		1897.		1898.		1899.		1900.	
	Indførsel.	Udførsel.	Indførsel.	Udførsel.	Indførsel.	Udførsel.	Indførsel.	Udførsel.	Indførsel.	Udførsel.
Kragerø	235 300	1 500 000	348 000	1 921 300	320 000	2 253 900	645 000	1 933 000	308 000	1 618 000
Langesund	55 000	63 200	73 000	65 300	240 300	65 500	274 000	92 100	158 000	129 100
Brevik	89 000	485 000	130 200	606 200	89 000	948 000	118 000	690 000	367 100	963 000
Porsgrund	938 000	2 252 000	793 200	3 474 200	1 023 100	2 908 000	944 100	3 108 400	1 183 000	3 512 300
Skien	3 100 000	4 867 000	3 226 200	5 443 600	4 266 000	5 858 400	5 337 300	5 765 000	5 956 000	6 089 700

Udførselsmængderne af Is i Reg.-Ton fra Toldstederne i Bratsberg Amt udgjorde i Femaaret:

Toldsteder.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Kragerø.....	88 864	95 018	85 461	135 257	92 626
Langesund.....	7 604	6 831	6 537	8 904	5 132
Brevik.....	79 238	8 096	74 808	105 767	75 549
Porsgrund.....	32 783	32 891	48 268	50 692	39 931
Skien.....	-	-	11 608	-	-

Af Forbrugs-, Spare- eller Handelsforeninger fandtes ved Femaarets Udgang:

Navn.	Medlemmer.	Omsætning.	Herred.
		Kr.	
Drangedals Sogneselskab.....	38	237 606.82	Drangedal.
Borgestad og Menstad Handelslag.....	70	43 000.00	Gjerpén.
Bøle Handelsforening.....	95	60 000.00	Do.
Fossum Handelsforening.....	95	50 000.00	Do.
Kilebygdens Forbrugsforening.....	51	31 000.00	Solum.
Mælum Forbrugsforening.....	50	10 000.00	Do.
Skotfos og Omegns Handelsforening.....	83	44 853.00	Do.
Graatens Handelslag.....	50	10 603.12	Do.
Ulefos Forbrugsforening.....	295	156 000.00	Hollen.
Lunde Forbrugsforening.....	59	43 000.00	Lunde.
Bø Handelsforening.....	8	60 000.00	Bø.
Nes Forbrugsforening.....	86	53 900.00	Saude.
Akerhaugen Forbrugsforening.....	42	20 000.00	Do.
Saude Handelsforening.....	10	20 000.00	Do.
Notoddens Forbrugsforening.....	148	44 800.00	Hitterdal.
Tinn Østbygds Forbrugsforening.....	46	50 000.00	Tinn.
Hovin Forbrugsforening.....	-	-	Hovin.
Tuddals Forbrugsforening.....	-	-	Hjartdal.
Kviteseid Handelsforening.....	6	-	Kviteseid.
Fyresdals Forbrugsforening.....	153	62 000.00	Fyresdal.
Veum Forbrugsforening.....	42	36 000.00	Do.
Mo Forbrugsforening.....	25	40 000.00	Mo.
Vinje Spareforening.....	85	20 000.00	Vinje.
Tilsammen 23 Foreninger.			

Ølrettighederne var i 1895 tilsammen 31, hvoraf i det tidligere Bamle Fogderi 2, i Nedre Telemarken 6, i Øvre Telemarken 23.

I 1900 stillede Forholdet sig saaledes:

Ølrettighed fandtes i Eidanger 1 (indskrænket), i Solum 11 (begrænsede), i Hollen 1, i Hitterdal 2 (indskrænkede), i Tinn 4 (indskrænkede), i Gransherred 4 (indskrænkede), i Hjartdal 2 (indskrænkede, kun for Sommeren), i Kviteseid 1 (indskrænket), i Mo 2 (indskrænkede, kun for Sommeren), i Laardal 4 (indskrænkede) og i Vinje 6 (indskrænkede).

5. Fabriker og Industrianlæg.

Følgende tilsynspligtige Bedrifter fandtes i Amtets Landdistrikter ved Udgangen af 1900:

Sannikedal.

Kammerfos Brug, Træmassefabrik.....	23 Arbeidere,
Vafos Brug, do.	50 —
Kjølebrønds Sagbrug.....	43 —

Ialt 3 Bedrifter med tilsammen 116 Arbeidere.

Skaatø.

Fossing Brug, Træmassefabrik.....	14 Arbeidere,
Mandoddens Dampsag.....	15 —
Helle Sagbrug.....	23 —
Kirkeholmens Sagbrug.....	15 —
Rørvig Sagbrug.....	23 —
Fossing Sagbrug.....	14 —
Skaatø Brug.....	15 —

Ialt 7 Bedrifter med tilsammen 119 Arbeidere.

Bamle.

Bamle Apatitgruber.....	40 Arbeidere,
Ødegaardens Værk, Apatitgrube.....	64 —
Feset Feltspatgruber.....	7 —
Bamle Aktie Cellulosefabrik.....	110 —
Langesunds Ski- og Trævarefabrik.....	15 —
Tangevald Mølle og Sag.....	1 —
Bjerkeset Mølle.....	1 —
Bamle Meieri.....	2 —

Ialt 8 Bedrifter med tilsammen 240 Arbeidere.

Eidanger.

Eidanger Kalkfabrik	19	Arbeidere,
Sundvoldens Dampsag	7	—
Røra Møllebrug og Sag	4	—

Ialt 3 Bedrifter med tilsammen 30 Arbeidere.

Gjerpen.

Borgestad Teglværk og Chamottefabrik	64	Arbeidere,
Bratsberg Teglværk	24	—
Ekornrød Kornsilø	2	—
Skien Cellulosefabrik	117	—
Fossum Træsliberi	19	—
Aas Træsliberi	21	—
Fossum Vedsag	10	—
Bøle Dampsag	56	—
Borgestadholmens Dampsag	64	—
Menstad Dampsag	23	—
Buer Sagbrug	2	—
Qvams Mølle	2	—

Ialt 12 Bedrifter med tilsammen 404 Arbeidere.

Slemdal.

Øvrebø Mølle	2	Arbeidere,
Øvrebø Sagbrug	4	—
Austad Sagbrug	4	—

Ialt 3 Bedrifter med tilsammen 10 Arbeidere.

Solum.

Elset Teglværk	16	Arbeidere,
Rugstad Teglværk	12	—
Fjære Teglværk	41	—
Gjemsø Bomuldsveveri	74	—
Vold & Nenset Sagbrug	19	—
Rennesund Mølle	2	—
Skotfos Cellulosefabrik	601	—
Klosterfossens Kraftstation	4	—

Ialt 8 Bedrifter med tilsammen 769 Arbeidere.

Hollen.

Fensgruberne (Jern)	153	Arbeidere,
Ulefos Jernværks Støberi	134	—
Do. Sagbrugs Sliberi Nr. 1	23	—
Do. —«— 2	9	—
Do. —«— 3	8	—
Do. Jernværks Sliberi	53	—

Overføres 380 Arbeidere.

	Overført 380 Arbeidere.
Ulefos Sagbrug og Høvleri	37 —
Do. Jernværks Sagbrug	28 —
Do. Sagbrugs Kornmølle	1 —
Hollen Meieri	4 —
Ulefos Sagbrugs Calorifer	13 —

Ialt 11 Bedrifter med tilsammen 463 Arbeidere.

B ø.

Bø Meieri	3 Arbeidere.
-----------------	--------------

Ialt 1 Bedrift med tilsammen 3 Arbeidere.

S a u d e.

Hjuksebø Teglværk	37 Arbeidere,
Kulhusets Sag- og Møllebrug	1 —
Saude Meieri	3 —

Ialt 3 Bedrifter med tilsammen 41 Arbeidere.

H i t t e r d a l.

Tinfos Papirfabrik m. m.	70 Arbeidere.
Notoddens Smørmeieri	3 —
Jamtveitsagen	3 —
O. Haaves Sage	4 —
O. J. Sonars Sag	3 —

Ialt 5 Bedrifter med tilsammen 83 Arbeidere.

H j a r t d a l.

Saulands Uldspinderi og Væveri	12 Arbeidere.
--------------------------------------	---------------

Ialt 1 Bedrift med tilsammen 12 Arbeidere.

S e l j o r d.

Bleka Grube	2 Arbeidere,
Lakshøl Sag, Høvleri og Mølle	4 —

Ialt 2 Bedrifter med tilsammen 6 Arbeidere.

K v i t e s e i d.

Dalane Grube	2 Arbeidere,
Nylands Trævarefabrik	3 —
Skreosens Sagbrug og Høvleri	3 —
Skibsted Mølle	1 —

Ialt 4 Bedrifter med tilsammen 9 Arbeidere.

M o .

Aamdals Kobberværk: nedlagt 22de Januar 1900 indtil videre.

L a a r d a l .

Laardals Uldspinderi..... 11 Arbeidere.

Ialt 1 Bedrift med tilsammen 11 Arbeidere.

Tilsammen udgjør dette som den samlede Sum af tilsynspligtige Bedrifter i Amtets Landdistrikter ved Udgangen af 1900:

72 Bedrifter med tilsammen 2 316 Arbeidere.

B a a d b y g g e r i e r . Heraf fandtes i Bamle 1 med en Arbeidsstyrke af 2 Mand; det byggede ca. 35 Baade til en Værdi ca. 2 000 Kr.; i Solum 1 med en Arbeidsstyrke af 5 Mand; det byggede en Lodsskøite til Værdi 4 000 Kr. — alt i 1900.

6. Bergværksdrift.

Den væsentligste Grubedrift foregik paa to Steder i Amtet, nemlig ved Ødegaardens Værk i Bamle og ved Aamdals Værk i Mo.

Ved Ødegaardens Værk dreves fornemmelig Export af Apatit og ved Aamdals Værk af Kobbermalm. Fra Eidsborg i Laardal udføres Brynestene.

Udbyttet af den samlede Grubedrift i Amtet udgjorde for nedenævnte Aar:

A a r .	Produktions- mængde i Ton.	Værdi.	Mandskab.
		Kr.	
1896	2 043	227 500	168
1897	1 427	225 000	147
1898	763	128 000	127

Deraf er ved Aamdals Værk produceret:

A a r .	Kobber- malm.	Mandskab.
	Ton.	
1896	1 432	129
1897	1 427	143
1898	763	124

Opgaver for 1899 og 1900 mangler.

Udførsel af A p a t i t har udgjort:

Aar.	Ton.
1896	1 151
1897	872
1898	3 583.

For Aarene 1899 og 1900 mangler Opgaver.

Udførsel af Brynestene har udgjort:

Aar.	Ton.
1896	59
1897	40
1898	66.

For 1899 og 1900 mangler Opgaver.

Af Feltspat er gennem Amtets Toldsteder udført:

Aar.	Ton.
1896	2 760
1897	5 216
1898	3 304
1899	195
1900	4 818.

Ved Laardals Brynestensbrud produceredes i Aaret 1900 en Mængde af 25 000 Kg. til en samlet Værdi af Kr. 1 025.00.

I Eidsborgs Brynestensbrud sysselsattes i 1900 20 Mand i 42¹/₂ Uge. Produktionsmængde 310 000 Kg. til en samlet Værdi af Kr. 12 710.00.

I Saude har været drevet et Forsøgsbrud (Granit). Arbejdsstyrke i 1900 4 Mand i 2 Uger. Produktionsmængde 14 m³ Kantsten til Værdi Kr. 400.00.

I Gjerpen har i Femaarsperioden været drevet 3 Stenbrud, hvoraf det ene producerer Granitsten og de to andre Skifersten. Produktionsværdien har i Aaret 1900 andraget til Kr. 9 000.00.

I Vinje har været drevet et Skiferbrud, som imidlertid nærmest maa betragtes som Forsøgsdrift, idet der kun er arbeidet med nogle faa Mand og ikke hele Aaret.

7. Fiskeri og Jagt.

Udbyttet af Saltvandsfiskerierne var i Femaaret følgende, udtrykt i Kroner:

A a r.	Sild.	Makrel.	Sei, Lange osv.	Laks og Sjørret.	Hummer.	Østers.	Tilsammen.
1896.....	23 200	9 858	48 450	9 900	16 940	300	108 648
1897.....	16 506	11 095	40 650	7 800	21 080	200	97 331
1898.....	4 400	17 330	46 000	5 312	23 100	200	96 342
1899.....	4 920	40 380	50 280	6 950	22 000	150	124 680
1900.....	5 700	36 250	47 200	5 450	22 100	236	116 936

Gjennemsnitlig udgjør dette 0.45 Procent af Udbyttet af Landets samtlige Kystfiskerier. Tilsammen var Udbyttet for Amtet Kr. 543 937 mod Kr. 730 400 i forrige Femaarsperiode.

Udbyttet af Laks- og Sjørretfisket, forsaavidt Elvefisket angaar, var i 1896 1 869 Kg., i 1897 1 983 Kg., i 1898 642 Kg. Det samlede aarlige Udbytte af det øvrige Ferskvandsfiske kan ikke med Sikkerhed angives, men anslaaes til ca. 30 000 Kg.

Til Drift af Fiskeudklækningsapparatet i Ulefos medgik for Amtets Vedkommende Kr. 200 aarlig. Efterspørgselen efter Yngel har fremdeles været meget stor.

Angaaende Jagten henvises til hvad derom er udtalt i forrige Femaarsberetning.

8. Kommunikationsvæsen.

Veivæsen.

I Femaarsberetningen for 1886—1890 er meddelt en herredsvis specificeret Fortegnelse over samtlige Amtets Veie og disses Længder.

Det er i de senere Femaarsberetninger oplyst, at disse Længder ikke er fuldt paalidelige, hvorfor der nu efter det ved Amtsiingeniørkontoret foreliggende

Materiale er udarbejdet nedenstaaende Fortegnelse. Da imidlertid flere af Veiene, specielt Bygdeveiene, aldrig har været nøiagtig opmaalte, kan Længdeopgaverne fremdeles kun være tilnærmelsesvis rigtige.

Opgave over Veilængder m. v. i Aaret 1900.

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Drangedal.					
	Km.	Km.	Km.		
Hovedvei gennem Drangedal ..	64.0	-	-	1869—1886	Chaussée, Maximumsstigning $\frac{1}{15}$.
Holtan Bro—Homli	-	4.0	-	Ældre	Bakket, daarlig Grusvei.
Præstestranden—Singesdal	-	22.0	-	1875	God Grusvei.
Heldøla Bro—Sannikedals Grænse	-	14.2	-	Nyere og ældre	3 Km. tidsmæssig Uygdevei. Resten ældre daarlig Grusvei.
Naas—Lunde Grænse (Huskebrostenen)	-	-	11.5	—	
Aakre øvre—Oseid store	-	-	4.0	—	
Hovedveien—Gautfald	-	-	10.9	—	
Hovedveien—Kleppe	-	-	7.9	—	
Homli Bro—Porsmyr	-	-	4.0	—	
	64.0	40.2	38.3		
Sannikedal.					
Den vestlandske Hovedvei	20	-	-	1866—1870	Chaussée, Maximumsstigning $\frac{1}{20}$.
Rinde—Drangedals Grænse	11	-	-	Do.	Do. Do.
Aarø mod Kragerø til Skaatø Grænse	1	-	-	Do.	Do. Do.
Mo om Hernes til Drangedals Grænse	-	4	-	Ældre	Middels Grusvei.
Drangedalschausséen til Farsjø	-	5	-	1885—1886	God Do.
Tveitereidveien	-	2	-	Nyere	Do. Do.
Humlestad—Hegland	-	2	-	Do.	Do. Do.
Humlestad—Barland	-	11	-	1882	Do. Do.
	32	24	-		
Skaatø.					
Den vestlandske Hovedvei	4.5	-	-	1866—1880	Chaussée, Maximumsstigning $\frac{1}{20}$.
Sannikedals Grænse—Kragerø..	3.0	-	-	Do.	Do. Do.
Stabbestad—Tonstøl—Levang— Amtsgrænsen	-	13	-	1868 og 1881	Stabbestad—Levang bakket Grusvei, Resten god Grusvei.
Over Skaatø	-	6	-	1878	Middels Grusvei.
Helle—Skarbu—Skarbumyr	-	5	-	1896	God Do.
	7.5	24	-		

Herred og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Bamle.					
Den vestlandske Hovedvei	25.0	-	-	1879—1881	Chaussée, Maximumsstig- ning $\frac{1}{20}$.
Den vestlandske Hovedvei ved Ris—Sundby	4.2	-	-	Do.	Do. Do.
Stathelle—Sundby—Langesund..	6.4	-	-	Ældre	Bakket, daarlig Grusvei med $\frac{1}{7}$.
Solum Grænse ved Vold over Findal—Hovedveien ved Stokkevand	-	16.6	-	Ældre og 1881	Bakket og yderst daarlig Grusvei. Findal—Ho- vedveien god Grusvei.
Findal—Vingreid	-	2.3	-	—	Halvoffentlig Ve.
Aaby—Finmarkhagen	-	7.6	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Bamle Kirke — Nensetstranden ved Flaatevand	-	12.2	-	1867	Maadelig Grusvei.
Dørdal—Rørholtstranden	-	8.3	-	1887 og ældre	Kaasebro ved Dørdal til Staksmyr god Grusvei, Resten bakket, daarlig Ve.
Eidanger.					
Amtsgrænsen ved Nøklegaard over Langangen til Porsgrund	15.0	-	-	1857—1860	God Grusvei.
Eidanger Jernbanestation— Brevik	10.0	-	-	Ældre og 1879—1880	Eidanger Station—Ørvik bakket, daarlig Grusvei. Ørvik—Strømtangen, 2.7 Km., Chaussée.
Langangen—Tjerdalen	-	7.0	-	Ældre	Meget slet Ve.
Lillegaarden—Bergsbygden	-	7.5	-	1867 og 1894	Dels mindre god, dels tids- mæssig Ve.
Gjennem Bjerkedalen	-	7.7	-	Ældre	God Grusvei.
Ørstvet—Porsgrund—Herøen— Rolighedssundet samt Side- arm fra Flaatten til Eidanger Kirke	-	12.0	-	1873 og 1897	Dels ældre og dels nyere Bygningsmaade.
Nystrand Station—Hovedveien . .	-	0.3	-	1898	Tidsmæssig.
Heistad Jernbanestation—Frier- fjord	-	3.5	-	1894	Do.
Slemdal.					
Amtsgrænsen ved Moholt til Vannebu	-	21.0	-	1851—1899	Tildels mindre god, tildels udbedret i den senere Tid.
Saga Bro—Gjerpens Grænse . . .	-	4.0	-	1861	Bakket, daarlig Grusvei.
Heiset Bro—Skienveien	-	2.0	-	1898	God Grusvei.
	-	27.0	-		

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
G j e r p e n .					
	Km.	Km.	Km.		
Porsgrund—Skien	7.0	-	-	Ældre	Middels Grusvei.
Skien—Bøle	2.1	-	-	1899—1900	Chaussée.
Porsgrund—Veiskillet ved Ris Augestad—Klep	-	3.2	-	Ældre	Mindre god Grusvei.
Porsgrund—Ødegaardens Smedje Veiskillet ved Buer om Flotte- rød til Aasterød	-	1.5	-	1893	Do.
Porsgrund—Ødegaardens Smedje Veiskillet ved Buer om Flotte- rød til Aasterød	-	1.5	-	1892	Do.
Ballestad—Bøle Jernbanestation	-	6.0	-	Ældre og 1894	Do.
Ballestad—Skyer	-	1.3	-	1893	God Grusvei.
Ballestad—Skyer	-	3.0	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Bratsberg—Løberg	-	1.4	-	1896	God Grusvei.
Frogner—Sneltvet—Sorbø	-	3.6	-	1875	Do.
Bratsberg—Rising Bro med Side- arm fra Frogner til By- grænsen	-	3.3	-	Ældre	Middels Grusvei.
Vattenberg—Sem—Slemdals Grænse	-	8.0	-	1861	Bakket, daarlig Grusvei.
Aamot paa Slemdalsveien om Kausanrød til Høgeli	-	1.6	-	1897	God Grusvei.
Sem—Glennarøningen	-	2.6	-	1894	Do.
Lund—Mørkegang (Fjeldalen)	-	2.0	-	1893	Do.
Bygrænsen—Jønnevall	-	6.6	-	Ældre	Middels Grusvei.
Bygrænsen om Mæla, Venstøp, Hoppestad og Jønnevall til Fjeldvandet	-	20.5	-	Ældre og 1897	Daarlig Grusvei, undtagen Strækningen Venstøp— Hoppestad, der er tids- mæssig.
Luksefjeld—Bestul	-	8.0	-	1885	God Grusvei.
Rising—Petersborg	-	1.0	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Bygrænsen om Falkum og Gul- set—Solums Grænse	-	4.0	-	Do.	Bakket, daarlig Grusvei.
Bygrænsen ved Jonassens Bro om Vadrættet—Solums Grænse . .	-	2.0	-	1891	Før Tiden under Omlæg- ning til Chaussée.
Veiskillet ved Aas om Glosmyr til Stulen	-	4.6	-	1893	Tarvelig Grusvei.
	9.1	85.7	-		
S o l u m .					
Porsgrund—Skien	8.0	-	-	Ældre	Bakket, daarlig Grusvei.
Skien—Graaten	0.8	-	-	Do.	Do.

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Solum (Forts.).	Km.	Km.	Km.		
Skien—Mælum Kirke—Hollen Grænse.....	15.2	-	-	Ældre	Under Ombygning til Chaussée.
Ulefosschausséen ved Faret over Findal og Volds Værk til Bamle Grænse.....	-	12.0	-	Do.	Under Ombygning til tids- mæssig Chaussée.
Volds Værk—Rognsbro—Gisholt med Arm fra Rognsbro til Fjeldet.....	-	15.5	-	1866 og 1894	Dels ældre og dels omlagt.
Hovedveien mellem Skien og Porsgrund ved Trommedalen ved Bjørntvet om Solum Kirke—Sammenstødpunktet med Ulefosschausséen ved Klovholt.....	-	6.0	-	Ældre	Tildels bakket og med daarlig Grusbane.
Skjelbreistrand—Søtvet.....	-	5.0	-	1893	God Grusvei.
Nyhus—Solum Kirke—Holtan- veiskillet.....	-	3.0	-	1893	Do.
Liskogen—Klyve.....	-	1.0	-	1893	Do.
Brække—Elset.....	-	3.0	-	1893	Do.
Dolva—Aspum.....	-	2.5	-	1893	Do.
Bergan om Aspum og Stavedøl til Gaasodden ved Kilevandet	-	6.0	-	1893 og ældre	Gjærum—Erikstad, 3 Km., omlagt. Resten bakket, daarlig Grusvei.
Aspum (Dalen)—Marum.....	-	1.0	-	1893	God Grusvei.
Gjerpens Grænse ved Vadrættet— Løveid.....	-	2.8	-	1899	Chaussée.
Sanden—Gjerpens Grænse mod Gulset.....	-	1.0	-	Ældre	Yderst daarlig, neppe kjør- bar.
Torvet ved Sanden om Solbakken gjennem Dalsbygden til Vas- dalen.....	-	8.2	-	Do.	Yderst slet.
Vestre Porsgrund—Knardals- strand.....	-	1.5	-	1894	God Grusvei.
Hollen.	24.0	68.5	-		
Solum Grænse om Ulefoss—Saude Grænse.....	19.7	-	-	Ældre	Bakket, daarlig Vei.
Ulefoss—LundeGrænse ved Skaar- dal.....	6.3	-	-	1880	Chaussée.

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Hollen (Forts.).	Km.	Km.	Km.		
Ulefoss—Lunde Grænse ved Heg- land	-	7.5	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Opsal gjennom Valebø—Saude Grænse	-	-	ca.18.0	—	Ridevei.
	26.0	7.5	18.0		
L u n d e .					
Hollen Grænse ved Skaardal— Strengen	14.5	-	-	1880	Chaussée.
Hollen Grænse om Hegland— Lundefaret Færgested, Nor- heim—Bø Grænse	-	23.6	-	Ældre	Bakket, daarlig Grusvei.
Farstrømmen (Lundefaret)— Saude Grænse ved Storli . . .	-	5.9	-	Do.	Do.
Hegland—Drangedals Grænse . .	-	-	4.6	—	
	14.5	29.5	4.6		
B ø .					
Saude Grænse—Seljords Grænse	18.3	-	-	1894	Chaussée.
Bø Kirke om Klokkestuen— Lunde Grænse	-	3.6	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Klokkestuen—Tveiten	-	8.4	-	Do.	Do.
Maunebro om Oterholt Bro og Erikstein til Seljords Grænse ved Hønsbro	-	18.0	-	Do.	Do.
Veiskillet nordenfor Maunebro— Saude Grænse ved Hørte . . .	-	0.3	-	Do.	Do.
«Gaarden» langs Hørteelven— Heiveien i Langemyrdalen . .	-	5.9	-	Do.	Do.
Verpe—Sandabro—Hovedveien .	-	1.5	-	Do.	Do.
Bø Kirke over Oterholt Bro, Ufs og Aakroken til Vatnar med Sidearme fra Oterholt Bro til Li, Eika—Østerli, Ufs —Aasebro, Aakroken—Stokke- land og fra Aakroken til Saude Grænse ved Bellatjøn	-	26.4	-	Ældre og 1886—1893	Tildels daarlig og tildels omlagt Grusvei.
	18.3	64.1	-		
S a u d e .					
Hollen Grænse—Noradal	5.9	-	-	Ældre	Bakket, daarlig Vei.
Aarnesbryggen—Noradal—Sø- boden—Bø Grænse	6.8	-	-	1889—1894	Chaussée.

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Saude (Forts.).	Km.	Km.	Km.		
Søboden—Saude Kirke—Hitterdals Grænse	26.0	-	-	Ældre	Meget bakket, daarlig Grusvei; Færgested ved Sanden.
Hovedveien ved Holte—Lunde Grænse.....	-	2.0	-	Do.	Daarlig Grusvei.
Hvidesand Bro (Bøgrænsen)—Hovedveien ved Gvarv med Sidearm fra Gunheim til Hovedveien ved Holtan	-	9.0	-	Do.	Daarlig, for Flom udsat Grusvei.
Hovedveien ved Lindem—Nes Kirke—Aslaksborg	-	3.0	-	Do.	God Grusvei til Kirken; Resten daarlig.
Jongsaasreset—Akerhaugen	-	1.0	-	Do.	Daarlig Grusvei.
Akerhaugen langs Sauerelvns Østside—Hovedveien ved Sunde	-	11.0	-	Do.	Do.
Saude Kirke om Flathus Færgested—Dalsvand.....	-	5.0	-	Do.	Do.
Sanden langs vestre Side af Braafjord og Hitterdalsvand til Hitterdals Grænse.....	-	9.0	-	Do.	Bakket, meget daarlig Grusvei.
Dalsvand gjennom Svartekjøndalen til Grænsen mod Valebø (Hollen).....	-	-	ca. 4.0	—	Ridevei.
Hitterdal.	38.7	40.0	4.0		
Saude Grænse—Veiskillet ved Heibø over Meheien til Amtsgrensens	20.0	-	-	Ældre	Meget bakket Grusvei.
Heibø om Notodden—Veiskillet ved Ørvella—Gransherred Grænse ved Delebæk	22.0	-	-	Ældre 1874	Grusvei med daarlig Veibane, undtagen Heibø—Skjellerud, 6 Km., omlagt.
Hovedveien ved Heibø—Lilleherred Kirke.....	-	7.0	-	1879	God Grusvei.
Lilleherred Kirke—Nordre Mork	-	-	8.0	—	Ridevei.
Saude Grænse paa Vestsiden af Hitterdalsvand og Hedøla—Hjartdals Grænse	-	20.0	-	1879—1894 og ældre	God Grusvei, undtagen fra Hevre—Holland, der er bakket, daarlig.
Hovedveien ved Klokkerrud om Lysthus med Færgested ved Buskøia til Bygdeveien ved Holland	-	2.0	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
	42.0	29.0	8.0		

Herred og Veie.	Hovedvei.	Bygdevei.	Ridevei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Gransherred.					
Hitterdals Grænse ved Delebæk —Tinnoset.....	11.1	-	-	Ældre	Smaabakket med daarlig Grusbane.
Hovedveien ved «Gryta»—Gransherred Kirke.....	-	0.7	-	Do.	God Grusvei.
Nymoen om Gransherred Kirke, Vik og Bolkesjø til Amtsgrænsen ved Rendlabroen...	-	30.0	-	1877 og ældre	Kopsland—Vik god Grusvei. Resten daarlig, bakket Grusvei.
Bolkesjø—Hovin Grænse.....	-	-	14.8	—	Den hele Rute fra Bolkesjø til Fosso i Hovin samt Arm fra Ormenyr til Folsland er under Ombygning til Chaussée. Længde inden Gransherred 23.6 Km.
	11.1	30.7	14.8		
Hovin.					
Fosso—Bruffat Bro.....	-	7.3	-	1879	God Grusvei.
Aastøen Brygge—Hovin Kirke— Grænsen mod Tinn ved Stegerud.....	-	14.7	-	Ældre	Meget bakket, daarlig Grusvei.
Bakka—Rui.....	-	4.0	-	Do.	God Grusvei.
Gransherred Grænse—Fosso....	-	-	5.4	—	Under Omlægning til Chaussée (kfr. Anm. under Gransherred). Længde 5.9 Km.
	-	26.0	5.4		
Tinn.					
Vaaer—Maristien—Fosso.....	3.9	-	-	1895	Chaussée.
Hovin Grænse ved Stegerud om Gjuvsjøen, Rui, Attraa Kirke, Sigurdsrud gjennom Vestfjorddalen til Vaaer.....	-	48.8	-	Ældre og 1859—1899	Hovin Grænse—Østbygden yderst daarlig, neppe kjørbar Vel. Resten meget god Grusvei.
Rui Bro gjennom Tessungdalen til Skollebø.....	-	21.8	-	1859—1899	God Grusvei.
Maarem gjennom Gausetbygden til Stensbøle.....	-	13.4	-	1859—1899	Do.
Attraa Kirke—Gjøistdal.....	-	6.0	-	1859—1899	Do.
Ulleren Bro—Bernaas—Husevold	-	5.0	-	1859—1899	Do.
Einung—Rollag—Haakenes....	-	5.7	-	1859—1899	Do.
Dals Kirke langs Sydsiden af Maanelven om Saaem til Gryte.....	-	5.9	-	1859—1899	Do.
	3.9	106.6	-		

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Hjartdal.					
Hitterdals Grænse ved Ørvella— Seljords Grænse ved Brubro Anm. Strækningen Delebæk —Nymoen, ca 5 Km. Hovedvei, beliggende inden Gransherred, vedligeholdes af Hjart- dal.	Km. 26.0	Km. -	Km. -	Ældre, 1860—1863 og 1895	Ældre Grusvei — tildels bakket —, der delvis er omlagt i 1860—1863 og i 1895.
Sauland Kirke gjennom Tuddal til Bøen	-	24.0	-	Ældre og 1875	Saulands Kirke—Sønder- landsbro bakked, men god Grusvei. Resten god Grusvei.
Landsværk Bro op Nautestræt- dalen—Gransherred Grænse ved Bakkebro	-	4.0	-	Ældre	God Grusvei med Und- tagelse af Nautestræt- bakken.
Landsværk Bro forbi Fosse til Hitterdals Grænse.....	-	3.0	-	1897	God Grusvei.
Flatlands Bro om Hjartdals Kirke til Holms Bro	-	1.3	-	1894—1899	Do.
Bøen—Bondal.....	-	-	ca.15.0	—	
	26.0	32.3	15.0		
Seljord.					
Hjartdals Grænse ved Brubro gjennem Flatdal og Seljord til Kviteseid Grænse	23.1	-	-	1863 og ældre	Aasebrækkene omlagt til Chaussée. Resten god, flad Grusvei.
Hovedveien ved Utgaren langs Seljordsvand til Bø Grænse ved Ulvenes	16.9	-	-	1844—1851	Noget bakked, men ellers god Grusvei.
Hovedveien ved Nes—Hvalsgaard Bø Grænse ved Hønsbro—Ve- fald.....	-	6.0	-	Ældre	Yderst slet Grusvei.
Bø Grænse ved Hønsbro—Ve- fald.....	-	2.0	-	Do.	Daarlig Grusvei.
Klokkestuen til Præstegaarden og Arm til Kirkeporten....	-	1.0	-	Do.	Do.
Flatdals Bro—Flatdals Kirke ..	-	1.0	-	Do.	Do.
Einarjuvet gjennom Aamotsdal— Aamot Bro	-	17.0	-	1868—1898	God Grusvei.
Moland—Bækhus	-	1.0	-	1891—1897	Do.
Sandbrække gjennom Svartdal til Lien	-	4.0	-	Ældre	Yderst slet Grusvei.
Vefald over Maneimstranden til Valler Bro.....	-	-	ca.20.0	—	

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Seljord (Forts.).	Km.	Km.	Km.		
Bækhus over Vassenden til Veien ved Vehus	-	-	15.0	—	
Aamot over Skori til Kvambæk	-	-	8.0	—	
Aamot—Libæk	-	-	16.0	—	
	40.0	32.0	59.0		
Kviteseid.					
Nissedals Grænse—Eidstaa, Spjotsod, Sundkilen, Brunke- berg Kirke—Seljords Grænse	34.0	-	-	1853—1854, 1860 og 1869 —1872 og ældre	Nissedals Grænse—Spjots- od god Grusvei. Spjots- od—Brunkeberg Kirke Chaussée. Resten meget bakket, men god Grus- vei.
Drangedals Grænse—Steane....	6.5	-	-	1886—1888	Chaussée.
Brunkeberg Kirke gennem Morge- dal til Laardals Grænse	14.0	-	-	Ældre	Meget bakket, men med god Grusbane.
Hovedveien—Kirkebø Brygge ..	1.0	-	-	1872	Chaussée.
Kirkebø Brygge gennem Dalene til Laardals Grænse ved Aabo	-	20.0	-	1886—1897 og ældre	God tidsmæssig Grusvei med Undtagelse af de 4 øverste Km., der er bakket, daarlig Grusvei.
Præstegaarden over Roeid til Sandodde Brygge	-	3.5	-	1893—1899	Tidsmæssig Grusvei.
Roeid—Tveit	-	3.0	-	1893—1899	Do.
Dampedals Bro—Hovedveien ved Holtene	-	2.0	-	Nyere	Do.
Eidstaa langs Vraavandet til Herredsgrænsen ved Vraali- osen	-	21.5	-	Ældre	Er for Tiden under Om- lægning til Chaussée, der antages færdig 1905.
Hovedveien ved Haugland gjen- nem Oredalen til Kvalset...	-	5.3	-	1890	God Grusvei.
Hegtveitbakken—Veiskillet til Koltveit	-	1.7	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
	55.5	57.0	-		
Laardal.					
Kviteseid Grænse i Morgedal gjennem Høidalsmo og over Grønliheien til Vinje Grænse	21.0	-	-	Ældre	Bakket, men med god Grus- bane.
Hovedveien ved Mogen i Høi- dalsmo til Triset ved Bandaks- vand	12.0	-	-	Do.	Bakket, daarlig Grusvei.
Lastein—Mo Grænse ved Dalsbro	1.7	-	-	1893	Chaussée.

Herreder og Vei.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Laardal (Forts.)	Km.	Km.	Km.		
Hovedveien ved Ofte Bro—Rau- lands Grænse	-	7.0	-	1872	God Grusvei.
Hovedveien ved Lastein—Eids- borg Kirke	-	5.0	-	1880	Do.
Hovedveien ved Mostøl—Kvites- eid Grænse ved Aabø	-	0.5	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Hovedveien ved Aalandli gjen- nem Stødledalen til Fyristul	-	-	ca. 5.1	—	
Hovedveien ved Tveiten gjennom Smørklepgrænd til Lofthus i Eidsborg	-	-	9.9	—	
Lofthus—Vinje Grænse ved Bratterud Bro	-	-	7.5	—	
M o.	34.7	12.5	ca. 22.5		
Bandaksli—Fyresdals Grænse ved Folset Bro	10.0	-	-	1857 og ældre	Bandaksli—Eiklands Bro omlagt. Eiklands Bro —Grænsen middels Grusvei.
Laardals Grænse ved Dalsbro gjennem Tokke- og Rukke- dalen langs Bortevand til Vinje Grænse	28.2	-	-	1883—1892	Chaussée.
Skaalejuv langs Tokkeelven til Neslands Grænse ved Skre- tveit	2.8	-	-	1891	Chaussée.
Hovedveien ved Krossli til Vraa- dals Grænse ved Vraaliosen	-	1.0	-	Ældre	Bakket, daarlig Grusvei.
Eiklands Bro—Aamdal Værk— Skafsaa Kirke—Hovedveien ved Tønsberg	-	20.0	-	1895 og ældre	God Grusvei, hvoraf kun en kort Strækning ældre Vei.
An m. Strækningen fra Aam- dal Værk til Eik- lands Bro, ca. 7.5 Km., er Aamdal Værks pri- vate Vei; men der pleies for Tiden Under- handling med Værkets Eiere om at aabne den for almindelig Trafik.					
Hovedveien ved Blekum over Berglandsheien til Skafsaa Kirke	-	10.6	-	Ældre	Bakket, yderst daarlig og neppe kjørbær Vei.

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Mo (Forts.).	Km.	Km.	Km.		
Vistadmoen gjennom Modalen— Hovedveien ved Mo Kirke..	-	9.2	-	1872—1896	God Grusvei.
Haugebæk—Froland	-	5.0	-	1884	Do.
Vinje.	41.0	45.8	-		
Laardals Grænse—Vinje Kirke gjennem Grungedal og over Haukeli til Amtsgrænsen ved Nupsaaen	76.0	-	-	1837, 1843, 1866 og 1894	Laardals Grænse—Gugaar- den bakket, daarlig Vei. Gugaarden—Amtsgræn- sen Chaussée.
Mo Grænse ved Skretveit— Hovedveien ved Aamot	13.6	-	-	1897	Chaussée.
Mo Grænse paa Børtheien til Hovedveien ovenfor Vinje Bro Hovedveien ved Lofthus til Kos- tveit ved Totak	3.1	-	-	1883—1890	Chaussée.
Hovedveien ved Sandaak—Bratte- rud Bro ved Grænsen mod Laardal	-	-	1.0	Ældre	Bakket, meget daarlig Grusvei.
Fyresdal.	92.7	9.7	1.0		
Mo Grænse ved Folset Bro gjen- nem Fyresdal til Dampskibs- byggen ved Kirken.....	21.0	-	-	Ældre, 1872	Herredsgrænsen—Skarke- myr, 6.5 Km., bakket og yderst daarlig Grusvei. Resten ganske god Grus- vei.
Fyresdal Kirke—Momrak	-	7.4	-	1886	God Grusvei.
Hovedveien ved Verpe—Snarte- land—Bækkjerhus—Tveit gjennem Fardalen—Rui	-	16.3	-	1870—1898	Do.
Tveitbro langs Fyresvandets Vestside—Breivik	-	4.4	-	1870—1893	Do.
Breivik gjennom øvre Bertedalen —Bertevand ved Tovsli.....	-	10.5	-	1893—1898	Do.
Breivik gjennom nedre Berte- dalen—Berge ved Bergsvandet Sundsli ved Fyresvandets Syd- ende—Kiland	-	9.3	-	1893—1898	Daarlig Grusvei.
Hovedveien ved Skolen gjennom Bondalen til Metveit i Klev- grænd	-	10.2	-	Nyere Do.	God Grusvei.

Herreder og Veie.	Hoved- vei.	Bygde- vei.	Ride- vei.	Naar bygget.	Anmærkning.
Fyresdal (Forts.).	Km.	Km.	Km.		
Riskaasa—Øiane	-	0.9	-	Nyere	God Grusvei.
Hovedveien—Gryte	-	1.1	-	1868	Do.
Hovedveien ved Veum Kirke— Spokkeli—Midtsund	-	10.5	-	Nyere	Do.
Momraksveien ved Folkestad— Østre Naper	-	-	9.6		
Kiland—Nissedals Grænse	-	-	4.0		
	21.0	73.6	13.6		
Nissedal.					
Nedenes Amtsgrense gjennom Treungen, langs Nisservand til Kviteseid Grænse	42.8	-	-	1846—1853	Middels Grusvei.
Nissedals Kirke—Muleflot	-	1.0	-	1900	God Grusvei.
Tveitsund—Heimdal	-	5.0	-	Ældre	Daarlig Grusvei.
Haugsjaa—Haugsjaa	-	2.8	-	Do.	Yderst slet Grusvei.
Fjone—Dale	-	7.0	-	Do.	Daarlig Grusvei.
Fjone langs Nisservandets Vest- side—Trontveit	-	8.2	-	Nyere	Do.
Nybufeta—Storedale—Fyresdals Grænse ved Drangsvand	-	-	13.0	Ældre	
Heimdal over Unnestad og Felle —Amtsgrensen	-	-	24.7	Do.	
	42.8	24.0	37.7		
Rauland.					
Grænsen mod Laardal gjennom Øifjeld til Raulands Kirke	-	27.6	-	Ældre	Ganske god Grusvei.
Raulands Kirke langs Totakvand til Ødegaarden	-	-	ca.21.0		
	-	27.6	21.0		

Rekapitulation af Veilængderne.

Herreder.	Hovedvei.	Bygdevei.	Ridevei.	Tilsammen.
	Km.	Km.	Km.	Km.
Drangedal	64.0	40.2	38.3	142.5
Sannikedal	32.0	24.0	-	56.0
Skaatø	7.5	24.0	-	31.5
Bamle	35.6	47.0	-	82.6
Eidanger	25.0	38.0	-	63.0
Slemdal	-	27.0	-	27.0
Gjerpen	9.1	85.7	-	94.8
Solum	24.0	68.5	-	92.5
Hollen	26.0	7.5	18.0	51.5
Lunde	14.5	29.5	4.6	48.6
Bø	18.3	64.1	-	82.4
Saude	38.7	40.0	4.0	82.7
Hitterdal	42.0	29.0	8.0	79.0
Gransherred	11.1	30.7	14.8	56.6
Hovin	-	26.0	5.4	31.4
Tinn	3.9	106.6	-	110.5
Hjartdal	26.0	32.3	15.0	73.3
Seljord	40.0	32.0	59.0	131.0
Kviteseid	55.5	57.0	-	112.5
Laardal	34.7	12.5	22.5	69.7
Mo	41.0	45.8	-	86.8
Vinje	92.7	9.7	1.0	103.4
Fyresdal	21.0	73.6	13.6	108.2
Nissedal	42.8	24.0	37.7	104.5
Rauland	-	27.6	21.0	48.6
Tilsammen for Amtet	705.4	1 002.3	262.9	
	1 970.6 ==			1 970.6

Sammenstilles de i Femaarsberetningen for 1895 angivne Veilængder med de nu for 1900 anførte, erholdes i:

	1895.	1900.
Hovedveie	708 Km.	705.4 Km.
Bygdeveie	1 091 -	1 002.3 -
Rideveie	256 -	262.9 -

Da de i sidste Femaarsperiode byggede nye Veie væsentlig er Omlægning af ældre, saa har denne Nybygning ikke i nævneværdig Grad influeret paa de tidligere Længdeangivelser, men maa Differencen mellem Opgaverne i 1895 og nu bero paa manglende Materiale til Afgivelse af nøiagtige Oplysninger.

Opgave over de i Femaaret 1896—1900 nybyggede Hovedveie.

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
I Femaaret er færdigbygget:	Km.	Kr.
1. Nordsjø—Seljordsvand:		
a) inden Saude..... 6.760 Km.		
b) — Bø 18.300 -		
c) — Seljord..... 0.120 -		
	25.180	190 124.54
2. Fosso—Maristien—Vaær i Tinn.....	3.900	55 844.12
3. Landsværk Bro med tilstødende Veiomlægning i Hjartdal	-	35 315.53
4. Kirkevoldbroen med do. i Gransherred	-	42 797.00
5. Søbodbroen med do. i Saude.....	-	34 209.97
6. Skien—Bøle i Gjerpen	2.104	38 695.14
Sum	31.184	396 986.30

Desuden har der i samme Tid været under Arbeide følgende Anlæg, der ikke var fuldført ved Femaarets Udgang, nemlig:

1. Gransherred—Hovin,
2. Veianlægget gennem Vraadal,
3. Skien—Ulefoss (inden Solum),
4. Sundkilbroen med tilstødende Veiomlægning.

Opgave over de i Femaaret 1896—1900 nybyggede Bygdeveie.

Anlæg.	Længde.	Anlægs- omkostninger.
I Femaaret er følgende Anlæg fuldført, nemlig:	Km.	Kr.
1. Skaatø: Skarbu—Skarbumyr	2.542	8 833.43
2. Bamle: Staksmyr—Kaasebro.....	2.491	12 802.04
3. Eidanger: Berg—Ramberg.....	2.800	6 144.66
Forlængelse af Veien paa Herøen med Bro over Rolighedssundet	1.640	3 955.12
4. Slemdal: Haugen—Gurholt.....	1.676	4 002.90
Høiset Bro—Heiveien.....	1.010	4 339.26
5. Gjerpen: Bratsberg—Løbergmyren	0.540	1 080.00
Slemdalsveien—Kausanrød	1.660	5 400.00
Hoppestad—Vønstøp.....	2.020	4 840.38
Vadrættet—Løveid (inden Gjerpen) 0 850 Km.		
6. Solum: Vadrættet—Løveid (inden Solum) 2.800 -		
	3.650	55 340.41
Overføres	20.029	106 738.20

Anlæg.	Længde.		Anlægs- omkostninger.	
		Km.	Kr.	
Overført		20.029	106 738.20	
7. Hitterdal: Melaas Bro—Saulands Grænse		4.307	5 467.00	
8. Hjartdal: Hitterdals Grænse—Landsværk Bro.		3.040	8 907.65	
Hjartdals Kirke—Holms Bro.		0.374	876.69	
9. Tinn: Bygdeveislægninger til Beløb		-	17 828.13	
Gausetbroens Ombygning		-	11 119.35	
10. Seljord: Kirkemobro—Aamotbro		1.810	11 060.00	
11. Mo: Ormegrav—Vistad Bro		5.281	7 832.94	
Vistadbroens Ombygning		0.045	1 100.00	
Sum		34.886	170 929.96	

Desuden har der i samme Tid været under Arbejde følgende Anlæg, der ikke var fuldført ved Femaarets Udgang, nemlig:

1. Drangedal: Heldal—Brøsjøvand.
2. Gjerpen: Omlægning af Frognerbakken.
3. Solum: Ulefosschausséen—Vold—Bamle Grænse.
4. Saude: Gjennem Saudeskar.
5. Hitterdal: Holland—Melaas Bro.
6. Gransherred: Tinnoset—Busnes.
7. Hovin: Skjervabroens Ombygning.
8. Seljord: Bækhus—Moland.
Gjennem Svartdal.
9. Kviteseid: Veiomlægning gennem Dalene.
Moens Bro—Sandodde og Røeid—Hegtveit.
Moens Bro—Hovedveien.

Ifølge de seneste 3 Femaarsberetninger har Vedligeholdet som Regel hidtil været udført ved Pligtarbejde *in natura*, idet Veivogtere tidligere kun anvendtes i et Par Herreder.

Væsentlig paa Grund af det af Staten ydede Bidrag til Veivogterlønnen, og efterat Amtstinget fra 1893 ligeledes har ydet et lignende Bidrag, har Veivogtersystemet vundet større Udbredelse i Amtet. Det var i 1900 indført ved 16 af Amtets 25 Herreder (kfr. omstaaende Opgave, S. 57), og var Veivogternes Antal 73.

Paa Grund af Departementets og Stortingets Udtalelser i de senere Aar om mulig yderligere Reduktion eller endog helt Inddragning af Statsbidraget har imidlertid flere af de Herreder, der for Tiden har Veivogtere, under Overveielse af budgetmæssige Hensyn atter at gaa tilbage til Pligtarbejdssystemet, hvad jeg skulde anse høist beklageligt.

Opgave over Veienes samlede Vedligeholdelsesudgifter i Aaret 1900 se Tabellen Side 56 og 57.

Kanalvæsenet. Nordsjø—Skien-Kanalen havde ved Udgangen af 1895 en opsparet Beholdning af Kr. 80 692.47. Denne er ved Udgangen af 1900 steget til Kr. 127 404.35.

Kanalafgiften, der for 1891—1895 udgjorde gennemsnitlig Kr. 42 700.45 aarlig, var i 1896 Kr. 48 985.00, i 1897 Kr. 50 483.46, i 1898 Kr. 58 667.98, i 1899 Kr. 59 998.35 og i 1900 Kr. 64 348.07 eller gennemsnitlig Kr. 56 496.57.

I Femaaret er ved Anlægget foretaget forskjellige Forbedringer og Kompletteringer, saa dette antages at befinde sig i god Stand.

Der lidsættes følgende Opgave over en Del af de Varemængder, som i Perioden har passeret Sluserne ved Løveid:

Varernes Slags.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Op:					
Kornvarer..... Ton	5 982	5 324.8	5 853.5	6 340	6 772.2
Stenkul..... —	3 177.1	2 859.9	1 573.1	1 668.3	1 565.2
Cinders..... —	740	296	495	300	340
Kaffe..... —	220.4	235	314.7	254.2	263.5
Brændevin..... Hl.	407.2	307.5	456.8	342	398.5
Øl..... —	2 403.8	2 181.5	4 142	2 788	2 349.3
Fedevarer..... Ton	264.7	202.3	348.2	383.6	302.7
Ben, Benmel og andre Gjødningsstoffer..... —	284.8	334	422.2	482.4	542.7
Ned:					
Trælast, rund..... Tusind Tylvter	76.4	82.1	93.9	83.7	98.4
—, skaaren..... —	42.7	40.4	37.4	36.4	40.6
Brænde og Splitved..... m ³	16.6	15.3	13.3	20.1	21.9
Træmasse og Træstof: tør (heri iberegnet Papir)..... Ton	1 587.7	465.1	-	-	135
Træmasse og Træstof: vaad..... —	12 820.4	15 421.9	21 085	23 400	23 370.2
Fedevarer..... —	166.7	128.3	150.7	288.8	313.4
Kobbermalm..... —	1 171	1 191.4	745.5	555.5	351.5
Jernmalm..... —	3 315	-	10	7 803	23 130

For Tidsrummet 1891—1895 udgjorde de tilsvarende Tal i Gjennemsnit: for Kornvarer 4 299 Ton (1 Ton regnet = 14 Hl.), Stenkul 2 336.3 Ton, Brændevin 842.6 Hl, Øl 2 837.1 Hl., Fedevarer: op 190 Ton, ned 66.3 Ton, Ben, Benmel og andre kunstige Gjødningsstoffer 168.5 Ton.

Opgave over Veienes samlede

Herredets Navn.	I. Statens			II. Amtets	
	Bidrag til Veivogterløn.	Udgifter til Vedligehold af Rigsveie.	Sum.	Udgifter til Vedligehold af Hovedveisbroer og til andre Reparationsarbejder.	Bidrag til Veivogterløn.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal	528	-	528	1 154	733
Sanvikedal	352	-	352	850	489
Skaatø	140	-	140	525	194
Bamle	240	-	240	287	320
Eidanger	450	-	450	206	625
Slemdal	-	-	-	-	-
Gjerpen	720	-	720	71	1 000
Solum	910	-	910	115	1 264
Hollen	450	-	450	538	625
Lunde	320	-	320	86	444
Bø	510	-	510	396	708
Saude	80	-	80	791	111
Hitterdal	-	-	-	758	-
Gransherred	-	-	-	44	-
Hovin	-	-	-	-	-
Tinn	-	-	-	-	-
Hjartdal	473	-	473	292	667
Seljord	-	-	-	678	-
Kviteseid	540	-	540	1 146	833
Laardal	272	-	272	461	377
Mo	418	-	418	851	667
Vinje	390	-	390	550	556
Haukeliveien	700	1 693	2 393	-	-
Fyresdal	-	-	-	289	-
Nissedal	-	-	-	579	-
Rauland	-	-	-	-	-
Sum			9 186		

Det fremgaar heraf, at Veienes Vedligehold har kostet Kr. 69 pr. Km. pr. Aar

1) Heraf Vinterhold Kr. 7 709.

Vedligeholdelsesudgifter i Aaret 1900.

III. Herredets						
Sum.	kontante Udlæg			Natural- veiarbeides Værdi.	Sum III.	Sum I, II og III.
	a) til Sommer- og Vinter- vedligehold.	b) til Veivogterløn.	Sum a og b.			
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1 887	1 901	1 320	3 221	2 000	5 221	7 636
1 339	1 264	919	2 183	-	2 183	3 874
719	2 344	365	2 709	-	2 709	3 568
607	2 020	627	2 647	-	2 647	3 494
831	3 059	1 175	4 234	-	4 234	5 515
-	245	-	245	4 040	4 285	4 285
1 071	¹⁾ 13 989	1 880	15 869	-	15 869	17 660
1 379	1 828	2 376	4 204	700	4 904	7 193
1 163	1 925	1 175	3 100	-	3 100	4 713
530	799	836	1 635	865	2 500	3 350
1 104	2 920	1 332	4 252	-	4 252	5 866
902	550	209	759	3 792	4 551	5 533
758	1 774	-	1 774	2 682	4 456	5 214
44	566	-	566	-	566	610
-	-	-	-	510	510	510
-	-	-	-	4 032	4 032	4 032
959	520	1 234	1 754	1 124	2 878	4 310
678	-	-	-	1 922	1 922	2 600
1 979	286	1 410	1 696	-	1 696	4 215
838	1 270	730	2 000	-	2 000	3 110
1 518	1 823	1 090	2 913	-	2 913	4 849
1 106	104	1 018	1 122	1 400	2 522	4 018
-	-	-	-	-	-	2 393
289	-	-	-	3 000	3 000	3 289
579	-	-	-	3 800	3 800	4 379
-	78	-	78	2 020	2 098	2 098
20 280					88 848	118 314

(heri ikke medtaget Rideveiene).

Vedkommende Løveid Sluser opføres følgende Tabel:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Slusninger: op.....	1 944	1 703	2 026	2 100	2 219
— — : ned.....	4 646	5 040	5 040	4 713	5 706
— Dampskibe, som har passeret op eller ned.....	3 147	2 639	3 181	3 131	3 073
— Passagerer op eller ned.....	50 667	49 403	55 397	59 733	61 580

Bandak — Nordsjø-Kanalen. Ved Udgangen af 1895 havde Kanalens Drift en Gjæld stor Kr. 17 982.36. Denne er i Femaaret øget med Kr. 7 257.07 og udgjorde saaledes ved Udgangen af Aaret 1900 Kr. 25 239.43. Forøgelsen af Gjælden skriver sig fra endel udførte Kompletteringsarbejder, ligesom der ogsaa er anvendt Kr. 24 883.42 af Driftens Midler til Dækning af Overskridelser ved Kanalens Anlæg.

Anlæggets Kostende var oprindelig anslaaet til Kr. 1 548 100.00; men var der til Udgangen af 1900 medgaaet Kr. 3 080 217.41, hvoraf Kr. 297 833.99 til Skadeserstatninger og Grundafstaaelser. I det oprindelige Overslag var hertil beregnet Kr. 72 000.00.

Den samlede Kanalafgift udgjorde:

i 1896.....	Kr. 43 815.13
- 1897.....	- 40 413.94
- 1898.....	- 49 189.04
- 1899.....	- 47 296.82
- 1900.....	- 51 412.47

Over Størrelsen af endel af de Varemængder, som i Femaaret har passeret Sluserne ved Ulefoss, hidsættes følgende Oversigt:

Varenes Slags.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Op:					
Kornvarer..... Ton	2 020.9	1 895.2	2 011.6	2 255.9	2 548.9
Stenkul..... —	342.5	378	241.7	356.7	327.6
Cinders..... —	-	96	-	-	-
Kaffe..... —	74.5	76.7	88	73.5	81.5
Brændevin..... HL	179.8	143.3	232.6	151.4	190.4
Øl..... —	642	639.7	801.6	731.9	549.4
Fedevarer..... Ton	96.8	80	138.8	132.1	115.3
Ben, Benmel og andre Gjødningsstoffer.....	57.3	73.7	89.8	90.6	120

Varernes Slags.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Ned:					
Trælast rund 1 000 Tylvter (Heri er medregnet den til Ulefoss Sagbrug nedflødede Last, der leveredes ovenfor Ulefoss Sluser.)	28.5	33.8	46.3	44.6	53
Brænde og Splitved 1 000 m ³	5.6	2.3	3.9	2.9	2.5
Fedevarer Ton	53.7	57.8	48.4	69.9	65.9
Kobbermalm..... —	1 180.4	1 191.3	745	587	311
Flusspat —	240	-	-	-	-
Arsenikmalm —	-	-	-	18	60
Antal Slusninger ved Ulefoss:					
Op	634	507	533	496	435
Ned	1 443	1 405	1 851	1 600	2 030
— Dampskibe, som har passeret op eller ned	1 144	749	904	893	813
— Passagerer op eller ned.....	21 954	15 339	17 128	18 031	18 331

Antallet af de Dampskibe, der gaar i stadig Fart paa Telemarksvandene, er i Femaaret forøget med Passagerbaaden «Sand», der gaar i Rute mellem Løveid og Skien. Dampskibet «Finn» paa Tinnsjøen forliste i 1898.

Bryggeafgiftsfondet. Det ved kgl. Res. af 23 Oktober 1875 dannede Bryggeafgiftsfond havde ved Udgangen af 1895 en Gjæld til Nordsjø—Skien-Kanalens Fond af Kr. 7 325.43. Denne er ved Udgangen af 1900 steget til Kr. 10 794.73 paa Grund af Bidrag til Opførelse af forskellige større Brygger.

Blandt andet er medgaaet til Opførelse af Bryggerne ved Spjotsod, Fjaagesund, Sandodde og Brennestrand samt Pakbod ved Kirkebø ca. Kr. 9 000.00.

Bryggeafgifterne er i Henhold til kgl. Res. af 11 Juni 1892 opkrævede med 2 Øre pr. Ton for de første 40 Ton og 1 Øre for hvert følgende Ton af hvert Dampskib og Seilfartøi, som passerer Sluserne ved Løveid, med en Minimumsafgift af 50 Øre.

Ved Udgangen af 1900 vedligeholdtes for Fondets Regning følgende Brygger ved Hitterdalsvandet, Nordsjø og Bandaksvandene, nemlig: ved Notodden, Gyving, Hjukse, Hem, Nautesund, Sand, Farvolden, Kulhuset, Østre og Vestre Akerhaugen, Aslaksborg, Gvarv, Aarnes, Gurstad, Sandnes, Galten, Brennestrand, Ulefoss, Grønsten, Stenstad, Hjølset, Bergan, Dalen, Triset, Sandodde, Spjotsod, Kirkebø, Fjaagesund, Strengen og Bua.

Skydsvæsen. Ved Udgangen af 1900 var Antallet af faste Skydstationer i Landdistriktet 44, hvoraf 2 underholdtes udelukkende for Statskassens Regning. Det aarlige Bidrag til disse 44 Stationer udgjorde Kr. 19 010.50. Af Stationerne var 1 Tilsigelsesstation.

Telefondriften. Nyanlæg af Langlinier er foregaaet til Mælum, Nissedal og Hovin. Den 1ste Januar 1896 var Længden af Telemarkens Telefonselskabs Linier 385 Km., hvoraf 58 Km. Dobbeltlinie, medens Længden den 31 December 1900 udgjorde 780.5 Km., hvoraf Dobbeltlinie 347.5 Km. Centralstationernes Antal var 1 Januar 1896 13, men var den 31 December 1900 forøget til 22. Det samlede Abonentantal den 1 Januar 1896 var 82 med en dem tilhørende Linielængde af 134 Km., medens Abonentantallet den 31 December 1900 var 233 med en dem tilhørende Linielængde af 316 Km.

Postvæsen. I Femaaret er Antallet af Postaabnerier forøget med 9 nye. Det samlede Antal ved Udgangen af 1895 udgjorde saaledes 68 og ved Udgangen af 1900 77. I 1895 var Antallet af Postforsendelser fra Amtet til Indlandet og Udlandet 1 083 900 mod 1 457 500 ved Udgangen af Aaret 1900.

9. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Forholdet med Hensyn til * thinglæste og aflæste Panteheftelser og afholdte Tvangsauktioner, Exekutioner og Udpanntninger i forrige og nugjældende Femaarsperiode stiller sig saaledes:

1. Thinglæste Panteheftelser.

	Antal.	Beløb.
1896—1900.....	5 193	Kr. 20 167 292
1891—1895.....	5 725	- 16 009 687

Formindskelse i sidste Femaar 532 Forøgelse Kr. 4 157 605

2. Aflæste Panteheftelser.

	Antal.	Beløb.
1896—1900.....	3 609	Kr. 16 353 201
1891—1895.....	3 161	- 9 157 279

Forøgelse i sidste Femaar 448 Kr. 7 195 922

3. Tvangsauktioner over fast Gods.

	Antal.	Beløb.
1896—1900.....	187	Kr. 806 848
1891—1895.....	285	- 1 724 147

Formindskelse i sidste Femaar 98 Kr. 917 299

4. Afholdte Tvangsauktioner over Løsøre.

	Antal.	Beløb.
1896—1900.....	178	Kr. 89 387
1891—1895.....	357	- 226 000
Formindskelse i sidste Femaar af	179	Kr. 136 613

5. Exekutioner.

	Antal.	Beløb.
1896—1900.....	1 824	Kr. 648 422
1891—1895.....	2 903	- 1 723 000
Formindskelse i sidste Femaar	1 079	Kr. 1 074 578

6. Udpantninger.

	Antal.	Beløb.
1896—1900.....	16 914	Kr. 588 059
1891—1895.....	19 495	- 499 000
Formindskelse i sidste Femaar	2 581	Forøgelse Kr. 89 059

Som det vil sees, er Antallet af Tvangsauktioner, Exekutioner og Udpantninger formindsket ikke saa ganske lidet. Derimod er Pantegjælden forøget, om end ikke saa stærkt som i forrige Femaarsperiode, hvortil ogsaa kommer, at Indfrielse af Pantegjæld ofte foregaar, uden at vedkommende Dokument straks bliver aflæst.

Antallet af Sparebanker var ved Udgangen af 1895 16 og udgjorde ved Udgangen af 1900 19, altsaa en Forøgelse af 3.

Den samlede Forvaltningskapital udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 1 027 8585 og var ved Udgangen af 1900 steget til Kr. 1 460 4646.

Formuen var ved Udgangen af forrige Femaar Kr. 1 307 962 og var ved Udløbet af 1900 steget til Kr. 1 685 709.

A m t s k o m m u n e n s A k t i v a var pr. 31 Marts 1900:

1. Andel i Distriktsfængslet i Skien.....	Kr. 40 200.00
2. Amtssygehuset med Inventar.....	- 50 000.00
3. Landbrugsskolegaarden Søve.....	- 110 000.00
4. 300 Aktier i Drammen—Skienbanen.....	- 18 000.00
5. Forskud for Aamdals Værk paa Bidrag til Nordsjø—Bandak-Kanalen.....	- 5 940.00
6. Det Osterhausske Legat.....	- 45 467.88
	<hr/>
	Kr. 269 607.88

Dens G j æ l d udgjorde pr. 31 Marts 1900:

1. Laanet af 1899.....	Kr. 65 000.00
2. Bidrag til Bandak—Nordsjø-Kanalen.....	- 26 250.00
3. Pantobligation vedkommende Søve Landbrugs- skolegaard.....	- 105 000.00
	<hr/>
	Kr. 196 250.00

Amtskommunens budgetterede Udgifter og den til Amtskommunen udlignede Skat har efter Repartitionsplakaterne i Femaaret udgjort:

Aar.	Ialt.	Deraf til Veivæsen.	Kroner pr. Skyldmark.	Tilsammen.	Paa Herrederne efter Skatteligningen.
1896.....	157 718.03	53 000.00	2.75	80 718.03	77 000.00
1897.....	169 820 83	56 000.00	2.90	56 000.00	84 700.00
1898.....	190 346.56	80 000.00	3.10	90 991.23	¹⁾ 90 090.00
1899.....	202 368.03	88 219.28	3.30	96 861.63	²⁾ 96 250.00
1900.....	193 513.54	61 213.54	3.30	96 861.63	³⁾ 96 250.00
	913 766.99	338 432.82		421 432.52	444 290.00

For de enkelte Herreders Vedkommende vil den antagne Formue og Indtægt og Størrelsen af den udlignede Herredsskat ved Udløbet af forrige Femaarsperiode og ved Udløbet af nærværende Femaarsperiode sees af nedenstaaende Uddrag af den kommunale Skatteligning:

Herreder.	Antagen Formue.		Antagen Indtægt.		Udlignet Herredsskat.	
	1895.	1900.	1895.	1900.	1895.	1900.
	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.
Drangedal	3 677	4 994	509	247	34.6	4.1
Sannikedal.....	2 616	2 605	454	550	24.3	23.9
Skaatø	3 204	3 381	703	787	34.3	38.4
Bamle	5 606	6 130	853	969	27.3	37.3
Eidanger	3 197	3 856	620	809.4	27.4	40.6
Gjerpen	5 914	6 330	1 071	1 306	57	69
Slemdal	1 025	1 188	130	149	5.1	8.4
Solum.....	5 142	6 878	1 017	1 444	41.8	63
Hollen	4 735	5 379	764	880	29.6	34
Lunde.....	2 786	2 800	384	293	6	23
Bø.....	2 824	2 831	332	350	28.7	31.7
Saude.....	4 148	4 482	502	537	20.7	30.2
Hitterdal	6 681	6 627	685	789	28.2	36.4
Gransherred	2 285	2 371	196	212	7.1	8.7
Hovin.....	980	994	175	139	6.5	8.2

¹⁾ Til Balancering for dette Aar er af Beholdningen taget Kr. 9 265.33.

²⁾ Af Beholdningen taget Kr. 9 256.40.

³⁾ Ligesaa Kr. 401.91.

Herreder.	Antagen Formue.		Antagen Indtægt.		Udlignet Herredsskat.	
	1895.	1900.	1895.	1900.	1895.	1900.
(Forts.)	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.	1 000 Kr.
Tinn	2 030	1 507	333	283	14.5	15.9
Hjartdal	1 886	1 865	285	303	14	20.3
Seljord	2 272	2 309	342	340.6	25.3	28.6
Kviteseid	2 478	3 000	458	487	18.2	26
Nissedal	1 877	2 115	254	236	8	11.1
Fyresdal	2 786	2 962	340	346	16.6	22.5
Mo	1 370	1 377	298	309	13.9	18.3
Laardal	1 093	1 198	205	231	9.3	16.5
Vinje	1 079	1 200	205	231	12	11.5
Rauland	649	707	105	114	5.7	7.8

Herredernes Aktiva og Laanegjæld var ved Ugangen af 1900:

Herreder.	Aktiva. Ialt.	Laane- gjæld. Ialt.	Herreder.	Aktiva. Ialt.	Laane- gjæld. Ialt.
	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.
Drangedal	132 724	91 960	Hovin	47 090	15 150
Sannikedal	64 000	8 867	Gransherred	34 700	3 000
Skaatø	83 800	60 519	Hjartdal	86 350	12 000
Bamle	177 680	30 600	Seljord	133 506	40 500
Eidanger	97 902	29 250	Kviteseid	125 800	25 700
Slemdal	38 160	6 096	Nissedal	43 603	5 782
Gjerpen	238 752	129 395	Fyresdal	74 553	28 500
Solum	191 700	178 230	Mo	52 786	13 731
Hollen	128 650	36 014	Laardal	39 600	14 993
Lunde	64 200	17 870	Vinje	40 600	650
Bø	126 070	119 976	Rauland	32 000	1 490
Saude	38 223	14 409			
Hitterdal	46 500	20 634	Tilsammen	2 223 139	923 116
Tinn	84 190	17 800			

De samlede Aktiva fordeler sig saaledes:

Udestaaende Kapitaler (Legatkapitaler og udlaaente kommunale Midler)	Kr.	112 316
Faste Eiendomme med Inventar	-	2 086 887
Andre Aktiva	-	23 936

Tilsammen Kr. 2 223 139

Ved Udgangen af 1890 var Laanegjælden Kr. 379 000.00, ved Udgangen af 1895 Kr. 660 000.00 og ved Udgangen af 1900 altsaa Kr. 923 116.00. Den stiger saaledes i en betænkelig Grad; medens den i 1890 udgjorde Kr. 5.43 for hvert Individ af Landsbygdernes Befolkning og i 1895 Kr. 9.48, udgjorde den i 1900 Kr. 13.99.

Skatøren pr. Kr. 100.00 skatbar Indtægt var i 1900:

Drangedal.....	9.00	Pct.	Gransherred.....	3.85	Pct.
(hertil Særskat paa Sognene)			Hovin.....	11.30	-
Sannikedal.....	7.85	-	Hjartdal.....	10.20	-
Skaatø.....	7.07	-	(hertil Særskat paa Sognene)		
Bamle.....	{ 3.145 }	-	Tinn.....	9.60	-
Eidanger.....	{ 3.897 }	-	Rauland.....	15.82	-
Gjerpen.....	9.00	-	Kviteseid.....	12.00	-
Slemdal.....	9.50	-	Seljord.....	14.60	-
Solum.....	9.30	-	Nissedal.....	7.82	-
Hollen.....	{ 7.65 }	-	Fyresdal.....	{ 7.55 }	-
Lunde.....	{ 8.51 }	-	Laardal.....	{ 8.33 }	-
Bø.....	{ 9.03 }	-	Mo.....	{ 19.88 }	-
Saude.....	{ 12.24 }	-	(Aamdal Værk)	{ 18.34 }	-
Hitterdal.....	{ 12.02 }	-	Vinje.....	9.40	-
	17.71	-			
	10.80	-			
	{ 6.721 }	-			
	{ 6.689 }	-			

Den gennemsnitlig antagne Indtægt 1) for Gaardbrugere, 2) for Husmænd, Inderster, Arbeidere, Tjenere, Kaarfolk m. v., 3) for Embeds- og Bestillingsmænd, Handelsmænd, Haandværkere i selvstændig Stilling m. v. var i 1900:

Herreder.	1.	2.	3.	Herreder.	1.	2.	3.
	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.	Kr.
Drangedal.....	817	365	803	Saude.....	714	301	877
Sannikedal.....	818	454	2 909	Hovin.....	762	309	1 167
Skaatø.....	662	520	2 639	Hjartdal.....	527	329	736
Bamle.....	855	507	2 430	Tinn.....	459	266	677
Eidanger.....	819	504	2 170	Rauland.....	472	334	745
Gjerpen.....	731	570	2 669	Kviteseid.....	690	292	1 379
Slemdal.....	1 299	399	709	Seljord.....	668	313	1 096
Solum.....	825	529	2 051	Nissedal.....	780	342	841
Hollen.....	798	497	2 565	Fyresdal.....	922	337	697
Lunde.....	710	307	1 075	Laardal.....	562	343	1 009
Hitterdal.....	1 613	440	1 207	Mo.....	596	372	1 223
Gransherred.....	953	329	1 157	Vinje.....	502	240	711
Bø.....	760	322	1 029				

Antallet af brandforsikrede Eiendomme i den almindelige Brandforsikringsindretning og Forsikringssummen var i Bratsberg Amts Landdistrikter ved Udgangen af 1900:

Herreder.	Antal.	Forsikrings- sum.	Herreder.	Antal.	Forsikrings- sum.
		Kr.			Kr.
Drangedal	80	497 530	Gransherred	78	555 230
Sannikedal	336	1 529 140	Hjartdal	141	807 020
Skaatø	452	2 007 010	Seljord	239	926 680
Bamle	444	1 621 340	Kviteseid	203	755 110
Eidanger	576	2 426 030	Nissedal	139	440 020
Gjerpen	824	4 923 280	Fyresdal	107	233 590
Solum	924	4 489 770	Laardal	95	468 210
Hollen	180	1 124 810	Mo	80	591 760
Lunde	193	963 020	Vinje	31	133 240
Bø	343	1 564 220	Rauland	29	78 930
Saude	267	1 437 220			
Hitterdal	240	1 726 020		6 041	29 461 020
Tinn	40	161 840			

Af lokale Forsikringsindretninger var i Amtets Landdistrikt alene i Virksomhed 4, nemlig:

Navn.	Forsikringssum pr. 31 December 1900.			
	For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	Udbetalte Erstatninger i 1900.
	Kr.	Kr.	Kr.	
Drangedals gjensidige Brandforsikringsselskab	1 310 414.00	135 928.00	1 479 026.00	Intet.
		32 684.00		
		Avling og Besætning		
Mælum Sogns Brandforsikringsforening	263 165.00	-	263 165.00	—
Hollen Brandforsikringsforening...	456 720.00	-	456 720.00	—
Vinje Brandforsikringsselskab	904 608.00	-	904 608.00	—

Ved Udgangen af 1895 var der 4 833 Forsikringer til et samlet Beløb af Kr. 23 200 270.00. Stigningen har saaledes været betydelig i Femaaret.

O p g a v e
over
Tjenerløn og Arbeidslønninger i Amtets Herreder 1900.

Herreder.	Sædvanlig Aarsløn for		Sædvanlig Dagløn for Dagarbeidere:							
	Tjenestegut.	Tjenestepige.	Paa egen Kost.				Paa Husbondens Kost.			
			Sommeren 1900.		Vinteren 1900—01.		Sommeren 1900.		Vinteren 1900—01.	
			Mand.	Kvinde.	Mand.	Kvinde.	Mand.	Kvinde.	Mand.	Kvinde.
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
Drangedal	300	100	2.50	1.20	2.25	1.00	1.50	0.60	1.25	0.50
Sannikedal	200	120	2.40	1.20	2.20	1.00	1.50	0.80	1.30	0.60
Skaatø	320	100	2.00	1.00	2.00	1.00	-	-	-	-
Bamle	400	120	3.50	1.50	3.00	1.20	2.00	1.00	1.80	0.80
Eidanger	350	120	3.00	1.25	2.50	1.25	2.00	1.00	1.80	0.80
Gjerpem	325	150	2.00	1.20	1.85	-	-	-	-	-
Solum	300	150	2.50	1.50	2.25	-	1.00	-	-	-
Hollen	400	180	3.00	1.75	2.25	1.50	2.25	1.25	2.00	1.00
Lunde	240	130	3.00	1.50	2.50	1.20	2.25	1.00	2.00	0.75
Bø	350	140	2.50	1.50	2.00	1.40	1.50	0.80	1.25	0.60
Saude	250	120	2.50	1.80	2.00	1.50	1.50	1.50	1.00	0.60
Hitterdal	-	-	3.00	1.50	2.50	-	-	-	-	0.80
Tinn	200	130	2.30	1.00	1.80	0.60	2.00	0.80	1.60	0.50
Gransherred	325	175	-	1.50	-	1.25	-	1.25	-	1.50
Hjartdal	300	140	3.00	2.00	2.25	1.50	2.00	1.25	1.25	0.75
Seljord	275	125	2.80	1.60	1.60	1.20	2.00	1.00	1.00	0.60
Kviteseid	300	130	3.00	-	2.00	-	2.00	1.00	1.50	0.50
Nissedal	240	120	2.25	1.10	1.60	0.80	1.50	0.80	1.00	0.50
Fyresdal	250	100	2.50	1.25	2.00	1.00	1.60	0.70	1.10	0.50
Mo	175	125	2.25	-	1.75	-	1.50	0.90	0.90	0.80
Laardal	270	120	3.00	-	2.00	-	2.25	1.00	1.25	0.60
Vinje	200	100	2.00	-	1.75	-	1.50	0.75	0.90	0.75
Rauland	200	120	2.50	1.50	2.00	1.00	2.00	1.00	1.00	0.50
Gjennemsnitlig for Amtet . .	280	128	1.61	1.41	2.09	1.15	1.78	0.97	1.33	0.70

Fattigbyrde. Det samlede Antal Hovedpersoner, som i 1899 understøttedes i Amtets Fattigdistrikter, var 2 622. Heraf var 77 forældrelose ægte

Børn, 43 moderløse uægte Børn, 261 ugifte voksne Mænd, 425 ugifte voksne Kvinder, 201 Enkemænd uden Børn, 484 Enker uden Børn, 273 gifte Mænd uden Børn, 444 gifte Mænd med Børn, 61 Enkemænd med Børn, 217 Enker med Børn, 136 Piger med Børn. De Udgifter, som for Kommunerne medgik hertil, var Kr. 291 472, hvoraf Kr. 5 858 i Lægdshold og Naturalydelse. De i 1899 første Gang understøttede var 227. Aarsagerne var: Alderdomssvaghed 31, Sygdom 109, Vanførhed og Blindhed 5, Aandssvaghed og Sindssygdom 18, Ulykkestilfælde (blot Mænd) 7, Arbejdsløshed (do.) 2, Dovenskab 4, Drikfældighed (blot Mænd) 3, Forsørgerens Død 14, Forsørgerens Rømning eller Udvandring 3, fuldstændig Arbejdsudygtighed 1, delvis Arbejdsudygtighed 7, andre Aarsager 23.

Bratsberg Amt 8 December 1902.

V. Ullmann.

B. Kjøbstæderne og Ladestederne.

Beretning

om Kjøbstaden Kragerø's økonomiske Tilstand
i Femaaret 1896—1900.

Stedets vigtigste Næringsveie har i den sidste Femaarsperiode været de samme som før: Skibsrederi, Trælasthandel og Isexport.

For Skibsfartens Vedkommende har sidste Femaarsperiode i Modsetning til den tidligere vist sig ganske gunstig, især var Aarene 1899 og 1900 særdeles heldige Aar for Skibsrederiet her.

Stedets Tonnage, der ved Udgangen af 1895 udgjorde 101 Seilfartøier med en Drægtighed af 41 911 Ton og 7 Dampskibe med 1 532 Ton, udgjorde ved Udgangen af 1900:

Seilfartøier 86 med en Drægtighed af 37 154 Ton og Dampskibe 12 med en Drægtighed af 2 384 Ton med en Bemanding af henholdsvis 909 og 94 Mand.

Af Fartøierne er 6 under 50 Tons Drægtighed.

I Femaarsperioden er der bygget 1 Skonnert paa ca. 50 Reg.-Ton.

Værdierne paa Skibe og Dampskibe har holdt sig nogenlunde paa samme Høide gjennem Femaarsperioden.

Værdierne paa Dampskibe steg dog endel i Aarene 1899 og 1900.

Folkehyrerne, der i forrige Femaarsperiode faldt noget, steg atter i denne Periode, og har omtrentlig været:

	Seilskibe.					Dampskibe.				
	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1ste Styrmand	68-70	68-70	68-70	70	72-75	80	80	80	80	80
2den do.	55-56	55-56	55-60	60	65	65	65	65	65	65
Bedstemand	50	50	50	56-60	60-62	-	-	-	-	-
Stuert	60-70	60-70	50-70	55-70	58-70	75	75	75	80	75
Tømmermand	70	70	70	70	60-70	-	-	-	-	-
Seilmager	55-60	55-60	55-60	60	55	-	-	-	-	-
Matros	42-45	42-45	42-45	50	54-55	45	45	45	55	55
Letmatros	35-36	35-36	35-40	37-43	36-40	35-36	35-36	35-36	45	45
Jungmand	24-30	24-30	25-26	30	25-28	-	-	-	-	30
Dæksgut	15-18	15-18	15-18	15-18	17-23	-	-	-	-	-
1ste Maskinist	-	-	-	-	-	125	125	125	130	140
2den do.	-	-	-	-	-	85	85	85	80	85
Fyrbøder	-	-	-	-	-	50	50	50	40-52	50-60

Hvad Trælaster angaar, var Femaaret nogenlunde godt i de første 3 Aar og særdeles heldigt i de sidste 2 Aar.

Udskibningen af Trælast udgjorde:

i 1896	66 602 m ³ ,
- 1897	88 100 -
- 1898	63 507 -
- 1899	63 788 -
- 1900	60 186 -

Ispriserne var i Aarene 1896 og 1897 noksaa lave, steg derimod adskillig i 1898 og 1899, hvilket første Aar kan betegnes som et Kronaar i Istraden, hvorimod de faldt igjen i 1899 og 1900.

Isporten i det forløbne Femaar stiller sig saaledes:

i 1896	88 864 Reg.-Ton,
- 1897	95 018 —
- 1898	85 461 —
- 1899	135 257 —
- 1900	92 636 —

Gjennemsnittsudbringendet af 1 Reg.-Ton Is kan nogenlunde stille sig saaledes:

for 1896.....	Kr. 3.00	pr. Reg.-Ton brutto,
- 1897.....	- 2.50	- - -
- 1898.....	- 8.00	- - -
- 1899.....	- 4.00	- - -
- 1900.....	- 3.60	- - -

Anden Udførsel af nogen Betydning i dette Tidsrum er ikke foregaaet gennem Toldstedet; fra de i Nabodistrikterne arbejdende Træsliberier er dog foregaaet nogen Udskibning af Træmasse, desuden er ogsaa foregaaet nogen Udskibning af Feltpat fra Nabosognene.

Fiskeriet har været uden nævneværdig Betydning og ikke bidraget noget til Export herfra.

Af industrielle Virksomheder har 3 Skibsværfter, 1 Jern- og Metalstøberi og 3 Mineralvandfabriker været i Virksomhed.

Af Foreninger har i Perioden virket «Arbejderforeningen Samhold» og Kragerø Arbejderforening, der i 1898 blev sammenslaaet til én Forening under Navn: Kragerø Arbeidersamfund, der ved Udgangen af 1900 havde 70 Medlemmer, og med Formaal «at bidrage til Medlemmernes Fremgang paa det aandelige og materielle Omraade, saavel i social som økonomisk Retning, og at en sund og god Aand maa raade i Samfundet», Kragerø Kjøbmandsforening med et Medlemsantal af 43 ved Udgangen af 1900 og med Formaal at varetage den lokale Detailhandels Interesser og «Arbeidernes Handelssamfund», hvis Formaal er Husholdningshandel til Fordel for Indskyderne af Kapitalen til Handelens Oprettelse.

Kragerø & Omegns Forbrugsforening ophørte i 1900.

Videre har virket: Kragerø Sjømandsforening og Kragerø Haandværkerforening med Medlemsantal resp. 82 og 60 ved Udgangen af 1900.

Kragerø Sjøforsikringsselskab sluttede sin Virksomhed i 1898.

Byen har 2 Bankinstituter, nemlig Kreditbanken i Kragerø og Kragerø Sparebank.

Kreditbankens Totalomsætning opgives saaledes:

1896.....	Kr. 21 929 462.28
1897.....	- 24 971 446.39
1898.....	- 28 208 706.69
1899.....	- 34 894 793.66
1900.....	- 38 001 804.97

Sparebankens Forvaltningskapital udgjorde ved Udgangen af

1896.....	Kr. 921 200
1897.....	- 1 030 500
1898.....	- 1 104 800
1899.....	- 1 105 900
1900.....	- 1 183 900

Baade Handel og Haandværksdrift har i Femaarsperioden arbeidet under nogenlunde normale Vilkaar.

Byens Amtsudstilling Høsten 1900 udviste ogsaa for Byens Vedkommende et for dens Haandværk og Industri særdeles respektabelt Resultat.

Formue og Indtægt samt Skatøre var for Femaarsperioden efter Ligningskommissionens Ansættelse følgende:

	Formue. Kr.	Indtægt. Kr.	Skatøre. Kr.
1896.....	4 995 100	1 670 190	13.008
1897.....	5 358 600	1 602 410	14.16
1898.....	4 577 000	1 683 835	13.65
1899.....	4 692 100	1 730 310	12.95
1900.....	5 270 800	1 726 480	14.50

Man maa herved bemærke, at man ikke har taget Hensyn til de Forandringer, som er bevirkede ved Klager indsendte til Lignings- og Overligningskommissionen for de nævnte Aar.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af

1896.....	Kr. 580 400.97
1897.....	- 578 022.38
1898.....	- 569 232.38
1899.....	- 579 634.35
1900.....	- 584 939.08

Taxtsummen for de skatbare Eiendomme i Byen var ved Udgangen af 1895 Kr. 4 371 800 og udgjorde ved Udgangen af

1896.....	Kr. 4 375 800
1897.....	- 4 422 700
1898.....	- 4 428 300
1899.....	- 4 469 500
1900.....	- 4 526 000

Eiendomsskatten udgjorde for de forskjellige Aar i Femaarsperioden følgende:

1896.....	Kr. 3.60 ‰
1897.....	- 3.70 -
1898.....	- 3.70 -
1899.....	- 3.80 -
1900.....	- 5.00 -

Kragerø Brændevinssamlag blev nedvoteret 28 Marts 1898 og afsluttede sin Virksomhed ved Udgangen af samme Aar.

Omsætningen i Brændevin udgjorde:

i 1896	33 489 Liter til Beløb Kr.	94 288
- 1897	36 767	--«-- - 100 522
- 1898	42 463	--«-- - 116 468

Byens Folkemængde var ved Folketællingen i 1900 5 200 Indvaanere, en Nedgang med ca. 500 fra forrige Folketælling.

Antallet af skolepligtige Børn udgjorde ved Udgangen af 1900 808, deraf undervistes udenfor Folkeskolen 121.

Femaaret 1896—1900 maa for Kragerø Bys Vedkommende, naar hensees til Byens vigtigste Næringsveie, Skibsfart, Trælast- og Isexport, i sin Almindelighed karakteriseres som en for Byen heldig Periode.

Kragerø Magistrat, 2 Oktober 1902.

O. Heyerdahl.

Beretning

om Kjøbstaden Breviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Byens vigtigste Næringsveie har i nævnte Femaarsperiode været de samme som tidligere: Skibsfart, Trælasthandel og Isexport.

Skibsfarten har i Femaaret arbeidet under forholdsviis gode Forhold.

Stedets Tonnage, der ved Udgangen af 1895 var 43 Seilskibe, drægtige 12 027 Reg.-Ton, og 2 Dampskibe, drægtige 633 Reg.-Ton, udgjorde ved Udgangen af 1900 48 Seilskibe, drægtige 15 130 Reg.-Ton, og 6 Dampskibe, drægtige 578 Reg.-Ton.

Noget Skib er i Femaaret ikke bygget i Brevik.

Hyrerne udgjorde i 1900 pr. Maaned:

	Dampskibe.	Seilskibe.
1ste Styrmand	Kr. 80—120	Kr. 75
2den —	- 65— 90	- 65
1ste Maskinist	- 120—160	- -
2den —	- 80—100	- -
Fyrbødere	- 48— 50	- -
Tømmermænd	- 70	- 65
Baadsmænd	- 60	- 60
Helbefarne Matroser	- 48— 50	- 50
Letmatroser	- 40	- 45
Stuerter	- 70— 80	- 60
Jungmænd	- 30	- 30

De fleste af Byens Skibe har, ligesom tidligere, hovedsagelig været anbragte i Træløst-, Is- og Kulfragter til og fra England.

Den samlede Udførsel af Træløst fra Breviks Tolddistrikt udgjorde:

i 1896	33 408 m ³ ,
- 1897	40 515 -
- 1898	30 107 -
- 1899	27 859 -
- 1900	21 953 -

Heraf vedkommer Byens Indvaanere:

i 1896	4 611 m ³ ,
- 1897	7 121 -
- 1898	3 370 -
- 1899	3 419 -
- 1900	1 405 -

Træløstpriserne har i Femaaret været gode, i 1899 og 1900 endog meget gode.

Isexporten fra Breviks Tolddistrikt udgjorde:

i 1896	79 238 Reg.-Ton,
- 1897	80 096 —
- 1898	74 808 —
- 1899	105 767 —
- 1900	75 549 —

Af de Isanlæg, hvorfra denne Udførsel har fundet Sted, ligger kun et indenfor Byens Grænser. Isdriften er ikke destomindre af meget stor Betydning for Byen, idet den beskæftiger Arbejdere saavel fra denne som det omliggende Landdistrikt.

Isexporten har væsentlig gaaet til England. Priserne var i 1898 udmærket gode, i 1899 gode, men i de andre Aar mindre gode.

Daglønnen udgjorde i 1900 for Mænd Kr. 3.00 à Kr. 3.50 og for Kvinder Kr. 1.50 à Kr. 2.00.

For Tjenestepiger var Lønnen Kr. 100 à Kr. 120.

Byens kommunale Middelskoles Budget for Aaret 1900 androg til Kr. 9 050, hvoraf Kommunens Bidrag udgjorde Kr. 2 150.

Udgifterne til Folkeskolen, der i 1895 beløb sig til Kr. 8 475, var i 1900 Kr. 10 810, hvoraf refunderes af Staten Kr. 2 895.

Brandforsikringssummen for Bygninger var i 1895 Kr. 1 523 750 og i 1900 Kr. 1 674 720. Antallet af Brandnumere henholdsvis 376 og 395.

Efter Skatteligningen ansattes:

i 1896 Formuen til	Kr. 1 340 000	og Indtægten til	Kr. 221 444,
- 1897	—	-	1 197 500
- 1898	—	-	1 208 000
- 1899	—	-	1 339 000
- 1900	—	-	1 285 500

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 239 680.

Af Opgaver for 1896—1900 vedkommende Brevik hidsættes:

1. Vedkommende thinglæste Panteheftelser:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal.....	107	64	94	49	131
Beløb.....	Kr. 51 921.80	Kr. 32 189.66	Kr. 89 102.32	Kr. 32 550.18	Kr. 82 858.37

altsaa ialt Antal: 445 med Beløb Kr. 288 622.33.

2. Vedkommende aflæste Panteheftelser:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal.....	30	19	48	18	19
Beløb.....	Kr. 23 461.09	Kr. 24 277.18	Kr. 41 194.53	Kr. 17 894.54	Kr. 25 747.31

altsaa ialt Antal: 134 med Beløb Kr. 132 574.65.

3. Vedkommende afhændede faste Eiendomme:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal.....	16	18	19	11	12
Beløb.....	Kr. 44 830.00	Kr. 22 400.00	Kr. 69 050.00	Kr. 28 164.72	Kr. 24 375.00

altsaa ialt Antal: 76 med Beløb Kr. 188 818.72.

Folkemængden udgjorde ved Folketællingen 3 December 1900 2 302 Individer.

Brevik Magistrat, 19 November 1902.

F. Gløersen,

Beretning

om Kjøbstaden Porsgrunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Byens Folkemængde udgjorde efter sidste Folketælling 4 930 og er i de 10 Aar siden forrige Tælling steget med ca. 950 og forholdsvis stærkest i Femaaret 1896—1900.

I Femaaret er der bygget 69 Huse og Brandtaxten for de i den almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger er steget fra Kr. 3 937 130 til Kr. 5 169 000. Den samlede Værdi af Porsgrunds Bygninger er dog betydelig høiere, da de fleste større industrielle Bedrifter benytter privat Assurance.

Af nye industrielle Foretagender er sat igang Trævarefabrik, Smørfabrik og en mindre mekanisk Syfabrik. Det mekaniske Værksted gik i 1899 over til en ny Eier og er bleven betydelig udvidet. Det beskjæftiger ca. 180 Arbeidere og har i Femaaret bygget 28 Dampskibe, hvoraf 10 Fiskedampskibe. Driften antages nu at være lønnende.

Porcelænsfabriken, som beskjæftiger ca. 180 Arbeidere, rammes af Mellemrigslovens Ophævelse, da den derved udestængtes fra det svenske Marked, hvor den omsatte Halvdelen af sin Produktion, men det indenrigske Salg har været i jevnt Stigende.

Skibsfarten har i Femaaret gennemsnitlig givet et særdeles godt Udbytte. Fragterne var i 1898—1900 høie og Flaaden var bleven betydelig forøget ved Indkjøb i den billige Tid.

I Byen er hjemmehørende 70 Seilskibe paa tilsammen 41 611 Ton og 10 Dampskibe paa tilsammen 7 827 Ton.

Ispriserne har været noget bedre end i forrige Femaar, specielt i 1898, da der betaltes indtil 15 Kroner pr. Reg.-Ton. Gennemsnitlig har de været ca. 4 Kroner.

Trælastpriserne har gennemsnitlig været gode.

I Aaret 1900 opførtes et kommunalt Elektricitetsværk, der drives med Damp og kostede ca. Kr. 160 000.

Samlaget nedstemtes i 1897.

Af Konkurs- og Akkordforhandlingsboer har der været henholdsvis 18 og 4 — Kolonial- og især Manufakturhandlere og kun et mere betydeligt. De kan ikke ansees for at have havt nogen Indflydelse paa Byens økonomiske Tilstand.

Den skatbare Formue udgjorde:

1896.....	Kr. 6 247 370
1900.....	- 6 494 800

og den skatbare Del af Indtægten:

1896.....	Kr. 712 635
1900.....	- 783 385

Byens Fattigbudget var i 1896 Kr. 27 000 og er senere sunket, saa det i 1900 var Kr. 23 608.

Arbeidsfortjenesten har været god og der har ikke været nogen Arbeidsløshed.

Byens økonomiske Tilstand maa betegnes som god.

Porsgrunds Magistrat, 22 November 1902.

Fr. Schneider.

Beretning

om Kjøbstaden Skiens økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

I ovennævnte fem Aar har Skien i mange Henseender skudt en rask Vækt, ikke saa meget ved Nybygning af Beboelses- og Forretningsgaarde — da Byen ved Udløbet af forrige Femaar paa det nærmeste var færdigbygget, som ved den Øgning af Folkemængden, der fra 1896—1900 er steget med et Par Tusinde Mennesker, saa Byen nu har ca. 12 000 Indvaanere — men særlig ved de mange nye Anlæg og Bedrifter, der i dette Tidsrum er istandbragt og grundlagt.

Paa Bankvæsenets Omraade er dannet:

Ørebanken, som driver mindre Forretninger ved Indskud og Udlaan, dels mod haandfast Pant.

Skiens og Oplands Privatbank med en Aktiekapital af Kr. 2 000 000 og stadig øgende Reservefond, hvorhos

Skiensfjordens Kreditbank har øget sin Aktiekapital fra 3 til 6 Millioner Kroner.

I Midten af 90-Aarene stiftedes Aktieselskabet Gjemsø Kloster, der indkjøbte Familien Cappelens store Eiendom Klosterøen i Skien med tilhørende Jord- og Skogbrug i Solum, og har dette Selskab, foruden Drift af Jord og Skog, søgt at skaffe en tidsmæssig Udnyttelse af Vandkraften ved Anlæg af en elektrisk Kraftstation, hvorfra Kraft overføres til de mange Anlæg, som i disse 5 Aar er opført paa Selskabets Eiendom, nemlig:

Jernvarefabriken, Klosterøens mekaniske og elektriske Værksted, Skiens samlede Tobaksfabriker samt Skiens Tøffelfabrik.

Endvidere er følgende Anlæg og Bedrifter sat i gang i det forløbne Femaar:

Metalvarefabriken Glitner,
Skiens Smørfabrik,
Skiens Trikotagefabrik,
Lysfabriken Helios,
Lunde Fabriker for Hvidevarer,
Skiens Skofabrik,
Skiens Trævarefabrik,
Skiens Mineralvandfabrik.

Videre er dannet 8 større Skibsaktieselskaber, ligesom samtlige Selskaber, som besørger Trafiken paa Telemarksvandene, har slaaet sig sammen til et stort og kapitalstærkt Selskab. Endelig har samtlige i Byen værende Meierier slaaet sig sammen til et stort Selskab, der har oprettet et i alle Henseender tidsmæssigt Meieri.

Flere af disse ovennævnte Anlæg har imidlertid været mindre vel funderede, væsentlig derved, at de har havt for liden Driftskapital, saa at de allerede nu har maattet indstille sin Virksomhed. Dette har igjen havt til Følge Arbeidsløshed og deraf følgende økonomisk Tryk paa mange Hold. Saaledes begyndte allerede i Slutningen af Aar 1900 endel Forretningsmænd at indstille sine Betalinger, og viste det sig at være Begyndelsen til den økonomiske Krise, som Byen gennemgik i 1901, og som i nogle Aar vil hemme den økonomiske Udvikling og mindske dens Skatteevne.

Byens og dens Byggebæltets Regulering er nu fuldt færdig og Gadeoparbejdelsen skrider jevnt fremover.

Spørgsmaalet om Udvidelse af Byens Grænser har flere Gange været bragt paa Bane, og maa i mange Henseender ansees for særdeles ønskelig, men da dette Spørgsmaal ikke kan løses uden betydeligt økonomisk Offer fra Byens Side, er Tiden nu ikke inde til at fremme denne Sag.

I de sidste 5 Aar er den direkte Forbindelse med Udlandet steget i betydelig Grad, og har man blandt andet faaet en fast ugentlig Rute paa Hamburg.

Medens Skiens Havn i 1895 blev anløbet af 233 Dampskibe og 197 Seilskibe, er den i 1900 besøgt af 304 Dampskibe og 288 Seilskibe, foruden et ikke ubetydeligt Antal rutegaaende Baade, der som Regel har sin Endestation i Skien.

Under den øgede Trafik afgiver Skiens Havn ofte ikke tilstrækkelig Bryggeplads for de Skibe, som henligger her, og har man derfor ogsaa havt under Overveielse at udvide Skiens Brygger, men heller ikke denne Sag kan fremmes under de mindre gode økonomiske Forhold, hvori Byen nu befinder sig.

Fremstilling af Træmasse er fremdeles Byens vigtigste Næringsvei, en Bedrift, der antagelig i Fremtiden kan øges og end yderligere betrygges derved, at man ved den paatænkte Regulering af Vandene ovenfor Skien kan skaffe øget og mere regelmæssig Vandkraft.

Ved Udgangen af 1900 var den samlede Brandtaxt paa Byens Huse, forsaavidt disse var assureret i Landets almindelige Brandforsikringsindretning, Kr. 13 798 700 mod Kr. 10 480 840 ved Udgangen af 1895.

Skattetaxten paa Byens samtlige Huse udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 18 204 100.

Den skatbare Formue er fra Udgangen af 1895 til Udgangen af 1900 steget fra Kr. 10 046 400 til Kr. 14 906 500, og den skatbare Indtægt i den jilsvarende Tid fra Kr. 1 471 640 til Kr. 2 102 297.

Byens Vandværk er fremdeles i fortrinlig Stand, og er Skien nu den By i Landet, som — næst Kristiania — har den største Nedsættelse i Brandkontingenten.

Antallet af de skolepligtige Børn, der søger Folkeskolen, er i Femaaret steget fra 1 322 til 1 709.

Skien's Museum har 5 530 Numere mod 4 000 ved Udgangen af 1895.

Skien's offentlige Bibliothek er i Femaaret øget fra 2 400 til 3 500 Bind.

Skien's Magistrat, 29 Marts 1902.

Ludv. Christophersen.

Beretning

om Ladestedet Langesunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Ladestedets vigtigste Næringskilder har i Femaaret været Skibsfart og Fiskeri.

Skibsfartens Udbytte i Femaaret kan ansættes til gennemsnitlig 8 Pct. pr. Aar af Skibenes Kapital.

Stedet havde ved Udgangen af Aaret 1900 en Handelsflaade af 16 Skibe, hvoraf 1 Dampskib. Skibenes samlede Drægtighed var for Seilskibene 9 694 Ton og for Dampskibet 352 Ton eller tilsammen 10 046 Ton.

Hyrerne udgjorde i 1900:

	Paa Dampskibe.	Paa Seilskibe.
Første Styrmand	Kr. 100.00	Kr. 80.00
Anden Do.	- 80.00	- 60.00
Tømmermænd.....	- 70.00	- 55.00
Baadsmænd	- 55.00	- 55.00
Helbefarne Matroser	- 50.00	- 50.00
Letmatroser	- 35.00	- 35.00
Stuerter	- 80.00	- 60.00
Jungmænd	- 30.00	- 30.00
Første Maskinist	- 140.00	
Anden Do.	- 90.00	
Fyrbødere	- 70.00.	

Stedets Skibsværft har i Femaaret næsten stadig været i Virksomhed og har sysselsat en Arbejdsstyrke fra 5—30 Mand pr. Aar med en gennemsnitlig Dagløn af Kr. 3.00 à Kr. 3.25.

I Ladestedets vigtigste Næringskilde, Fiskeriet, har en større Del af Befolkningen i mere eller mindre Grad været interesseret.

Det almindelige Fiske efter Torsk, Lange, Kolje og Hvitting paa Langesundsbugten blev drevet i aabne Baade med Bakker og beskjæftigede ca. 100 Mand med et gennemsnitligt aarligt Udbytte af Kr. 700.00 pr. Deltager.

Noget nævneværdigt Sildefiske har ikke foregaaet i Femaaret.

I Makrelfisket, der har været drevet med Garn, Nøter, Dorg og Snøre paa Sæt, har deltaget ca. 100 Mand med følgende Udbytte:

i 1896 opfisket og solgt for	Kr.	3 650.00
- 1897 — - — -	-	5 000.00
- 1898 — - — -	-	9 600.00
- 1899 — - — -	-	17 500.00
- 1900 — - — -	-	14 250.00

Desuden har der af svenske Fiskere i 1899 og 1900 været opfisket og solgt til Stedet henholdsvis for Kr. 14 000.00 og Kr. 17 000.00.

Af Laks og Sjørret samt Hummer har der været opfisket og solgt for:

	Laks og Sjørret.	Hummer.
i 1896	Kr. 6 300.00	Kr. 7 800.00
- 1897	- 4 200.00	- 12 000.00
- 1898	- 2 800.00	- 13 500.00
- 1899	- 4 200.00	- 12 000.00
- 1900	- 3 750.00	- 11 250.00

Disse Fiskerier drives dog i væsentlig Grad af fremmede Fiskere, hjemmehørende og bosatte paa Øerne i Bamle og Brunlanes.

Laks og Sjørret samt Hummer udskibes til Udlandet, hvorimod de øvrige Fiskesorter eksporteres til Skien, Drammen, Arendal og Kristiania og sælges i forsk Tilstand.

I Femaaret er der fra Stedet udskibet Trælast til en aarlig Gjennemsnitsværdi af ca. Kr. 6 000.00.

Der er i Femaaret ikke indtraadt nogen væsentlig Forandring i Handelsforholdene paa Stedet.

Aarslønnen for Tjenestepiger var i 1900 Kr. 100.00.

Ifølge Skatteligningen ansattes:

i 1896	Formuen til Kr. 1 165 920.00 og Indtægten til Kr. 359 215.00
- 1897	— - - 1 181 140.00 - — - - 313 970.00
- 1898	— - - 1 325 515.00 - — - - 324 380.00
- 1899	— - - 1 348 030.00 - — - - 330 506.00
- 1900	— - - 1 426 950.00 - — - - 375 480.00

Af Opgaverne for 1896—1900 vedkommende Langesund hidsættes:

1. Vedkommende thinglæste Panteheftelser:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal.....	21	25	25	36	43
Beløb.....	Kr. 17 484.30	Kr. 33 288.13	Kr. 50 790.70	Kr. 71 418.64	Kr. 81 504.87,
altsaa ialt Antal:	150 med Beløb Kr. 254 486.64.				

2. Vedkommende aflæste Panteheftelser:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal.....	4	8	23	11	34
Beløb.....	Kr. 3 700.00	Kr. 15 787.50	Kr. 33 123.30	Kr. 41 107.67	Kr. 38 469.58,
altsaa ialt Antal:	80 med Beløb Kr. 132 188.05.				

3. Vedkommende afhændede faste Eiendomme:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal.....	2	6	2	8	15
Beløb.....	Kr. 1 590.00	Kr. 16 710.00	Kr. 5 000.00	Kr. 41 500.00	Kr. 68 750.00,
altsaa ialt Antal:	33 med Beløb Kr. 133 550.00.				

Folkemængden udgjorde ved sidste Folketælling 3 December 1900 1 410 Indvaanere.

Langesunds Magistrat, 14 November 1902.

F. Gløersen.

Beretning

om Ladestedet Stathelles økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Ladestedets vigtigste Næringsvei har i Femaaret 1896—1900 været Skibsfart, der har været drevet under samme Forhold som for Langesund.

Om Vinteren har de her hjemmehørende Søfolk havt Arbeide ved de omliggende Isforretninger.

Nogen Isforretninger findes ikke paa Stedet, derimod udskibes der ca. 800 Reg.-Ton Is aarlig direkte fra Dam. Udskibningen foregaar paa Stedet, medens Dammen ligger i Nabokommunen.

Der drives paa Stedet en Trælastforretning; i Aarene 1896—1899 med en større Export og en gennemsnitlig Arbeidsstyrke af 40 Mand, men i Aaret 1900 i mindre Maalestok og med ca. 20 Mand. Daglønnen har været Kr. 2.50 à Kr. 3.00.

Paa Stedet er en Barkemølle, der i Sommermaanederne (fra Midten af April til Slutningen af November) beskjæftigede omkring 6 Mand med en Dagløn af Kr. 2.50—2.75.

Hyrerne udgjorde i 1900:

1ste Styrmand	paa Seilfartøier	Kr. 80.00
2den	—	- 65.00
Tømmere	—	- 65.00
Baadsmænd	—	- 65.00
Helbefarne Matroser	—	- 58.00
Letmatroser	—	- 50.00
Stuerter	—	- 60.00
Jungmænd	—	- 38.00

Aarslønnen for Tjenestepiger var i 1900 Kr. 120.00.

— Tjenestegutter - - 1900 - 250.00.

Almindelige Dagarbeidere paa egen Kost havde:

Mænd..... Kr. 2.50 à Kr. 3.00

Kvinder.... - 1.25.

Stedets By- og Fattigskat har i Femaarsperioden været udlignet paa efternævnte Antal Skatydere med følgende Skattebeløb:

Aar.	Antal Skatydere.	Skatbar Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896	140	743 660	143 525	81 564	3 945.54
1897	132	774 510	150 615	89 385	4 103.04
1898	140	675 605	173 760	109 559	5 407.83
1899	149	697 170	187 380	120 702	5 444.54
1900	160	730 320	166 524	95 944	5 474.79

Folkemængden udgjorde ved sidste Folketælling 499 Indvaanere.

Stathelle Magistrat, 13 November 1902.

F. Gløersen.

IX.

Nedenes Amt.

Underdanigst Beretning

om Nedenes Amts økonomiske Tilstand

i Femaaret 1896—1900.

Nedenes Amts Fladeindhold er 9 348 km² med en Folkemængde 3 December 1900 af 79 935 Mennesker. Deraf falder paa Amtets Landdistrikt 66 011 og paa Byerne 13 924. Den Forandring, som er foregaaet derved, at Dele af Søndeled Herred fra 1 Januar 1901 er henlagt til Kjøbstaden Risør, Lov Nr. 9 af 31 Mai 1900, og at Barbu Herred fra 1 Januar 1902 er indlemmet i Arendal, Lov Nr. 10 af 31 Mai 1900, falder udenfor Femaaret og er derfor her sat ud af Betragtning.

Folkemængden var den 1 Januar 1891 i Amtets Landdistrikter 66 877 og i Byerne 14 166, altsaa i Amtet 81 043. Folkemængden er saaledes i Tiaaret 1891—1900 gaaet tilbage for Landdistrikterne med 866 og for Byerne med 242, altsaa for det hele Amt med 1 108 Mennesker.

De enkelte Herreders og Byers Folkemængde og Fladeindhold vil sees af omstaaende Tabel.

Antallet af særskilt skyldsatte Brug er, som det ligeledes vil sees af omstaaende Tabel, forøget med 1 229 mod 815 i forrige Femaar.

Herreder.	Flade- indhold i km ² .	Hjemmehørende Folke- mængde:			Antal særskilt skyldsatte Brug:			Matrikul- skyld i Skyld- mark 31 Decem- ber 1900.
		3 De- cember 1900.	1 Januar 1891.	Forskjel.	31 De- cember 1900.	31 De- cember 1895.	For- skjel.	
Nedenes Fogderi.								
a. Kystherreder.								
1. Søndeled	189.78	3 883	3 975	÷ 92	703	636	+ 67	815.18
2. Dybvaag	70.50	5 127	5 413	÷ 286	974	833	+ 141	503.58
3. Holt	184.52	4 344	4 564	÷ 220	617	560	+ 57	1 169.91
4. Tromø	30.02	2 142	2 430	÷ 288	459	408	+ 51	466.89
5. Barbu	15.27	6 787	7 093	÷ 306	735	589	+ 146	254.87
6. Østre Moland	86.34	2 246	2 346	÷ 100	452	432	+ 20	947.78
7. Hisø	8.74	2 904	3 105	÷ 201	327	294	+ 33	210.68
8. Øiestad	109.33	4 554	4 675	÷ 121	760	689	+ 71	1 269.62
9. Fjære	59.67	5 206	4 971	+ 235	1 080	922	+ 158	986.79
10. Landvig	190.68	2 335	2 401	÷ 66	540	488	+ 52	1 135.53
11. Eide	32.36	759	774	÷ 15	146	138	+ 8	271.15
12. Vestre Moland	102.46	2 461	2 494	+ 33	453	381	+ 72	542.27
13. Høvaag	79.22	2 028	1 967	+ 61	331	320	+ 11	707.30
Kystherreder tils.	1 158.89	44 776	46 208	÷ 1432	7 577	6 690	+ 887	9 281.55
b. Indlandsherreder.								
14. Vegaarsheien	349.29	1 925	1 840	+ 85	208	197	+ 11	479.72
15. Gjerstad	312.66	2 476	2 534	÷ 58	517	458	+ 59	878.04
16. Mykland	299.86	707	663	+ 44	78	76	+ 2	293.00
17. Aamli	1 181.95	2 788	2 564	+ 224	330	290	+ 40	1 031.23
18. Herefoss	164.61	584	651	÷ 67	120	102	+ 18	262.07
19. Froland	294.97	2 391	2 290	+ 101	327	280	+ 47	1 024.94
20. Birkenes	238.34	1 890	1 744	+ 146	425	346	+ 79	946.03
Indlandsherreder tils.	2 841.68	12 761	12 286	+ 475	2 005	1 749	+ 256	4 915.03
Nedenes Fogderi tils.	4 000.57	57 537	58 494	÷ 957	9 582	8 439	+ 1143	14 196.58
Sætersdalen Fogderi.								
21. Vegusdal	333.57	941	935	+ 6	165	166	÷ 1	422.55
22. Evje	176.85	863	870	÷ 7	181	161	+ 20	418.64
23. Iveland	236.39	1 068	1 072	÷ 4	202	185	+ 17	559.18
24. Hornnes	392.62	1 257	1 159	+ 98	304	279	+ 25	453.99
25. Bygland	1 356.90	2 149	2 061	+ 88	332	288	+ 44	931.56
26. Valle	2 849.80	2 196	2 286	÷ 90	414	433	÷ 19	878.48
Sætersdalen Fogderi tils.	5 346.13	8 474	8 383	+ 91	1 598	1 512	+ 86	3 664.40
Indlandsherreder tils.	8 187.81	21 235	20 669	+ 566	3 603	3 261	+ 342	8 579.43
Amtets Landdistrikt	9 346.70	66 011	66 877	÷ 866	11 180	9 951	+ 1229	17 860.98

Byer.	Fladeindhold i km ² .	Hjemmehørende Folkemængde:		
		3 December 1900.	1 Januar 1891.	Forskjel.
Risør.....	0.25	3 494	3 148	+ 346
Tvedestrand.....	0.09	1 706	1 759	÷ 53
Arendal.....	0.34	4 343	4 578	÷ 235
Grimstad.....	0.22	3 030	3 173	÷ 143
Lillesand.....	0.39	1 351	1 508	÷ 157
Byerne tilsammen	1.29	13 924	14 166	÷ 242
Nedenes Amt.....	9 347.99	79 935	81 043	÷ 1 108

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Jordbruget er i dette Femaar, ligesom Perioden 1891—1895, gaaet jevnt fremad. Dertil har vistnok nærmest bidraget den lette Adgang til Indkjøb af Agerbrugsmaskiner og kunstig Gjødning, som Landhusholdningsselskabet har formidlet, samt alt hvad der fra Selskabets Side forøvrigt er gjort for at vække og vedligeholde Interessen for Jordbruget; videre de mange Landboforeningers Virksomhed, og ikke mindst Amtets Landbrugsskoler, hvorfra der hvert Aar med de udexaminerede Elever spredes Kundskab om og Interesse for Jordbruget rundt til de forskjellige Dele af Amtet. For Sætersdalens Vedkommende har Jernbaneanlægget Kristiansand—Byglandsfjord, der blev aabnet for almindelig Trafik Høsten 1896, ydet Jordbruget en mærkbar Støtte. Trods dette maa det dog erkjendes, at meget staar tilbage, og at Jordbruget, denne vor vigtigste Erhvervskilde, paa langt nær ikke er saa opdrevet, som ønskeligt kunde være. Jordbruget har vistnok i Femaaret i høi Grad følt Tryk som Følge af Vanskeligheden ved at erholde tilstrækkelig Arbeidshjælp paa rimelige Vilkaar. Bygdernes Ungdom søger i betydeligt Antal over til Amerika eller Erhverv i og ved Landets Byer. Nogen Oprydning af Nyland, hvortil der er god Adgang overalt i Amtets Bygder, har neppe i større Udstrækning fundet Sted i Nedenes Fogderi. I Sætersdalen skal ikke ganske ubetydelige Parceller være optagne, hovedsagelig i Hornnes, Bygland og Vegusdal Herreder ved Hjælp af Laan af Jorddykningsfondet.

Ingen Del af den dyrkede Indmark vides udlagt til Udmark eller Havn.

Hvad Lønsmøgheden af Jordbruget angaar, maa det vistnok siges, at denne paa sine Steder er tvivlsom, da Arbeidspriserne som ovenfor antydet er meget høie. For Høaaarbeide betaies som Regel Kr. 12 for Ugen til Slaattekarlen og 6 à 7 Kroner til Pigen samt Kost. Daglønnen er forøvrigt for Mandspersoner Kr. 2.50 à Kr. 3.00 pr. Dag paa egen Kost. Kan en Gaardbruger drive sin Eiendom med sine egne Folk og ikke være nødt til at leie Arbeidshjælp, vil Gaardsbruget svare sig; men skal han leie Fremmede til Arbeidet efter de høie Arbeidspriser, er det tvivlsomt, om han har noget Overskud. Da Arbeidspriserne i Femaaret er steget endel, uden at Prisen paa Jordbrugsprodukter er steget i samme Grad, har Jordbruget været mindre lønnende end tidligere.

I Slutningen af forrige Femaar blev der, som Beretningen derom antyder, forberedt Oprettelse af Amtslanbrugsskoler. Der blev igangsat 3 saadanne Skoler i Amtet; nemlig en paa Gaarden Langetveit i Holt for Østre Nedenes, en paa Gaarden Bjørnetraa i Fjære for Vestre Nedenes og en paa Gaarden Langerak i Aardal for Sætersdalen. De to førstnævnte begyndte sin Virksomhed den 12 Oktober 1896 og den sidstnævnte i Slutningen af November Maaned samme Aar. Fra disse Skoler er i Femaaret udeksamineret ialt 110 Elever, nemlig 22 i 1897, 25 i 1898, 33 i 1899 og 30 i 1900.

For Amtstthinget i 1899 forelaa Forslag om Omordning af Amtsskolerne. Dette Forslag er dog, efter at være behandlet af en dertil af Amtstthinget opnævnt Komite og efter at have været under Overveieelse paa Amtstthingene i 1900 og 1901, endnu uafgjort.

Ethvert af Amtets Herreder, naar undtages Hisø og Barbu, har sin Landboforening, Bygland i Sætersdalen endog 3, hvoraf de 2 under Navnet Jordbrugs-samlag, med samme Formaal som de øvrige Landboforeninger.

Dyrkning af Engfrø er tiltaget i Dybvaag, Østre Moland, Fjære og Eide Herreder; den er i Søndeled, Mykland, Herefoss, Øiestad og Birkenes af nogen, i de øvrige Herreder af ringe eller ingen Betydning.

Havedyrkningen har gennemgaaende gjort Fremgang, specielt i Herrederne Gjerstad, Søndeled, Dybvaag og Fløsta, Holt, Aamli, Froland, Hisø, Vestre Moland, Høvaag og Birkenes. Den er af megen Betydning i Gjerstad, Aamli og Eide, og af nogen Betydning i Kystherrederne samt i Vegusdal, Hornnes og Evje, af liden eller mindre Betydning i de øvrige Herreder.

Høhøsten gav i 1896 og 1899 gennemgaaende under et Middelsaars Udbytte i Kystdistrikterne, medens Fjelddistrikterne fik en god Høst; i 1897 og 1900 naaedes et Middelsaar og i 1898 et godt saadant med god Kvalitet.

Kornhøsten blev baade i 1896, 1897, 1898 og 1899 noget under et Middelsaars, men i 1900 naaedes Middelsaaret.

Potethøsten naaede i 1896 og 1898 et Middelsaars Udbytte, i 1897 og 1899 noget under og i 1900 noget over et saadant. I Valle betegnes 1900 for Potethøstens Vedkommende som et Kronaar. Kvaliteten var i alle disse Aar ganske god.

Frugtavlen slog i 1896, 1897 og 1900 godt til, medens den i 1898 mislykkedes og i 1899 heller ikke var stor.

Udskiftningens Fremme i Femaaret vil fremgaa af nedenstaaende Tabel over afsluttede Underudskiftningsforretninger:

A a r.	Antal Forretninger.	Antal Lodeiere.	Indmark	Udmark	Tilsammen.
			opmaalt og kartlagt.	efter Kart og Skjøn.	
			Ar.	Ar.	Ar.
1896.....	11	71	13 699	391 500	405 199
1897.....	8	35	15 936	123 128	139 064
1898.....	6	41	12 476	346 999	359 475
1899.....	7	59	8 677	36 492	45 169
1900.....	6	78	12 442	61 761	74 203
1896—1900.....	38	284	63 230	959 880	1 023 110

2. Fædrift.

Fædriften i Amtet har ligesom Jordbruget og antagelig i end høiere Grad havt Fremgang. Denne Fremgang bestaar væsentlig i Kreaturracens Forædling og hvad dermed staar i Forbindelse.

Sandsen for et rummeligt, lyst og velstelt Fjøs med vakre Racedyr er saaledes stadig i Tiltagende, ligesom der gjenneemgaaende lægges alt mere an paa Melkens rette Behandling, for derved at nyttiggjøre den mest muligt. Melke-separatoren har ogsaa derfor i Femaaret vundet ganske almindelig Udbredelse. Disse glædelige Foretelser paa Fædriftens Omraade skyldes Amtets Landhusholdningsselskab og Landboforeninger, Amtsagronomens og Meierimesterens Virksomhed. Med Bidrag af Landhusholdningsselskabet er der i Femaaret afholdt 15 Lokaldyrskuer paa forskjellige Steder i Amtet, ligesom der desuden hvert Aar i Femaaret har været holdt Kvægudstilling i Evje i Sætersdalen, og videre Amtdyrskuer med Amts- og Statsbidrag i Holt og i Valle i 1896, paa Ryssestad og i Holt i 1897, i Søndeled og i Valle i 1898, i Vestre Moland og i Austad i 1899 og endelig i Arendal i Forbindelse med Amtsudstilling i 1900 samt i Bygland samme Aar. Desuden Okseskue i Holt i 1899. Derhos har særskilt Smørudstilling været afholdt i Evje i 1896.

Fjøsbefaringer med de saakaldte Kaaringsskuer har fundet Sted i 1896 i Gjerstad, Aamli, Herefoss, Høvaag og Landvig, i 1897 i Birkenes, Hornnes og Østre Moland. Derefter er Fjøsbefaringerne foretagne uden Forbindelse med Kaaring i 1898 i Vestre Moland, Lille Topdal, Mykland og Dybvaag, i 1899 i Evje, Øiestad og Tromø og i 1900 i Holt, Iveland, Birkenes og Froland og særskilte Kaaringsskuer afholdte i 1898 i Holt og Østre Moland, i 1899 i Aardal, Bygland og i to Kredse i Hornnes og i 1900 i Fjære, Øiestad, Østre Moland, Holt, Vegaarsheien og Gjerstad.

Videre har Landhusholdningsselskabet i Femaaret ladet indkjøbe 26 Stamoer og 11 Oksekalve til Amtets forskjellige Okseholdsforeninger og derhos uddelt Underholdningsbidrag og ydet anden pekuniær Støtte til en Flerhed af disse Foreninger.

For at opelske Svineavlen har Landhusholdningsselskabet ladet Stamgrise udstationere omkring i Amtet, saaledes i 1896: 10, i 1898: 6 og i 1899 ligeledes 6 Stykker. I 1900 opkjøbtes og fordeltes 10 Smaagrise blandt Ansøgere derom fra Gjerstad, Vegaarsheien, Holt og Øiestad, medens der i 1897 ingen Uddeling kunde ske paa Grund af indtruffet Uheld hos vedkommende Odrætter.

Endelig kan nævnes, at Landhusholdningsselskabet hvert Aar siden fra og med 1897 har ladet opkjøbe og fordele Faar af Cheviotrace i forskjellige Bygder. Faareholdet staar forresten vistnok paa mange Steder tilbage.

Hesteudstillinger blev efter Landhusholdningsselskabets Foranstaltning i 1898 afholdt paa Holt og i Evje nærmest i den Hensigt, at faa konstateret, om Dølehesten eller Fjordhesten, med den nuværende Hestebestand for Øie, passede bedst til Amtshingst. Hesteopdrætning i Amtet finder forresten kun ganske undtagelsesvis Sted og da alene til Erstatning af ældre udtjente Heste. Det almindelige er, at de fornødne Heste til Distrikternes Behov indkjøbes.

Den gennemsnitlige Værdi i 1900 var:

paa Arbeidsheste	Kr. 350
- Okser	- 110
- Kjør	- 110
- Ungnøt	- 63
- Kalve	- 14
- voksne Faar	- 13
- - Gjeder	- 12
- - Svin	- 84

Gennemsnitsværdien paa Rensdyr, som kun forekommer i Valle Herred i Sætersdalen, er af Lensmanden dersteds ansat til Kr. 25.

Melkeudbyttet om Aaret pr. Ko anslaaes for de mere fremskredne Gaardbrugere til 1 900 Liter og overhovedet i Amtet til 1 410 Liter. I Femaaret 1891—1895 var det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko anslaaet for de mere fremskredne Gaardbrugere til 1 780 Liter og overhovedet i Amtet til 1 320 Liter.

Salg af Melk angives at være af megen Betydning i Gjerstad, Sønedeled, Holt, Østre Moland, Tromø, Øiestad og Høvaag Herreder samt af nogen Betydning i Froland, Barbu, Hisø, Fjære, Landvig, Eide og Vestre Moland Herreder.

Gjennemschnittsprisen i Herrederne var i 1900:

pr. Liter nysilet Melk:		
1.	Almindelig Pris	Kr. 0.11
2.	Leveret til Meieri.....	- 0.09
-	Kilogram Smør.....	- 1.68
-	— Ost	- 0.43
- 100	— Hø	- 7.32
- 100	— Halm	- 4.04

Som et talende Bevis paa Fædriftens Fremgang kan nævnes, at Meieriernes Antal er steget fra 7 i Aaret 1895 til 12 i Aaret 1900, hvoraf 1 i Gjerstad, 1 i Froland, 1 i Øiestad, 3 i Høvaag, 2 i Birkenes, 1 i Bygland samt 2 i Grimstad og 1 i Lillesand, hvoraf 4 drives med Dampkraft og 8 med Haandkraft.

Den samlede Melkeleverance til disse 12 Meierier var i Aaret 1900 1 391 377 Kilogram mod 716 391 Liter ved Udgangen af forrige Femaar. Ved disse Meierier, hvis samlede Værdi udgjør omkring Kr. 110 000, er i 1900 produceret antagelig ca. 40 000 kg. Smør, 2 300 kg. Fedost, 12 000 kg. Magerost og 4 200 kg. Mysost. De sysselsætter 7 Mænd og 28 Kvinder.

I Femaaret har Amtet ligesom tidligere havt en Amtsdrylæge. I Sætersdalen og et Par af de vestlige Herreder i Nedenes Fogderi har den veterinære Sygepleie været skjottet af Dyr lægerne Juell og Skar i Kristiansand.

Med Hensyn til Dyr lægevirksomheden henvises til omstaaende Op gave.

Opgave herredsviis over lægebehandlede Husdyr-

Herreder og Byer ¹⁾	1896.				1897.			
	Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:			Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:		
		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.
Vegaarsheien.....	7	1	-	-	9	-	1	-
Gjerstad.....	7	-	-	-	11	2	-	-
Søndeled.....	17	-	-	-	9	1	-	-
Dybvaag.....	-	-	-	-	10	-	-	-
Flosta.....	18	-	-	-	16	-	-	-
Holt.....	26	1	-	1	38	-	-	1
Aamli.....	26	-	-	-	44	3	-	-
Mykland.....	26	1	-	-	24	1	-	-
Herefoss.....	3	-	-	-	7	-	-	-
Froland.....	65	1	-	5	98	2	-	2
Østre Moland.....	101	1	-	8	76	-	-	6
Barbu.....	82	-	-	8	83	1	1	5
Tromø.....	48	1	-	10	42	-	-	2
Hisø.....	34	-	-	-	46	-	-	4
Øiestad.....	88	1	-	2	146	4	-	3
Fjære.....	23	-	-	1	17	-	-	-
Landvig.....	7	-	-	-	7	-	-	-
Eide.....	2	-	-	-	3	-	-	-
Vestre Moland.....	10	1	-	-	1	-	-	-
Høvaag.....	3	-	-	-	3	-	-	-
Birkenes.....	2	-	-	-	2	-	-	-
Risør.....	6	-	1	-	6	-	-	-
Tvedestrand.....	10	-	-	-	12	-	-	-
Arendal.....	139	-	-	-	114	-	-	-
Grimstad.....	6	-	-	-	10	-	-	-
Lillesand.....	1	-	-	-	4	-	-	-

¹⁾ Opgaver fra Sætersdalen Fogderi mangler.

sygdomme i hvert af Aarene 1896—1900.

1898.				1899.				1900.			
Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:			Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:			Antal behand- lede Dyr.	Heraf smitsomme:		
	Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.		Milt- brand.	Katarrhal- feber.	Rød- syge.
9	1	-	2	6	-	-	-	8	3	-	-
8	-	1	-	10	1	-	-	7	4	-	-
15	2	-	1	20	-	-	1	12	-	-	2
8	-	-	-	10	-	-	-	5	-	-	-
14	-	-	-	18	-	-	1	18	-	-	1
28	-	-	3	34	-	-	1	33	1	-	4
24	1	1	-	28	2	-	1	38	-	-	-
30	1	-	-	35	1	-	1	25	1	-	-
6	-	-	-	8	-	-	-	8	-	-	-
58	-	-	3	64	3	-	2	66	1	-	1
96	-	-	4	106	3	-	3	124	1	-	5
74	1	1	12	72	-	-	6	88	-	-	5
44	1	-	2	38	-	-	8	47	-	1	1
36	-	-	9	54	-	-	-	34	-	-	3
114	5	2	7	121	1	-	7	126	5	-	7
32	-	-	1	36	-	-	1	20	2	-	1
6	-	-	-	7	-	-	-	9	1	-	-
1	-	-	-	4	-	-	-	2	-	-	-
8	1	-	-	14	1	-	1	8	2	-	-
2	-	-	-	3	-	-	-	3	-	-	-
4	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	-
5	-	-	-	8	-	-	-	4	-	-	1
8	-	-	-	6	-	-	1	9	-	-	-
98	-	-	-	118	-	-	-	128	-	-	-
8	-	-	-	9	-	-	-	5	-	-	-
2	-	-	-	4	-	-	-	3	-	-	-

3. Skogdrift.

Skogene er desværre ogsaa gennem dette Femaar forringede navnlig med Hensyn til Dimensioner, dog tillige ogsaa hvad Bestand angaar. Dette maa væsentlig tilskrives de usædvanlig høie Lastpriser i Aarene 1897, 1898, 1899 og 1900, Priser, der gjorde, at ogsaa en stor Del velstaaende Skogeiere, som kunde have ladet Skogen staa, fristedes til at sælge i større Udstrækning, end de ellers antagelig vilde have gjort.

Af Lensmændenes Beretninger fremgaar saaledes, at Skogen i Femaaret hvad Dimensioner angaar, er gaaet mærkbart tilbage i Herrederne Gjerstad, Sønedeled, Holt, Aamli, Froland, Østre Moland, Barbu, Øiestad, Fjære, Landvig, Høvaag og Valle samt noget tilbage i Vegaarsheien, Dybvaag, Mykland, Herefoss, Tromø, Hisø, Eide, Vestre Moland, Birkenes, Vegusdal, Iveland, Hornnes, Evje og Bygland. Hvad Bestandens Tæthed og Væksterlighed angaar, stiller Forholdet sig, som allerede antydet, i adskillige Herreder noget bedre.

Trælastprisernes Stigning begyndte i 1896 og naaede i 1897 en sjelden Høide, som vedvarede omtrent uforandret Resten af Femaarsperioden.

I nedenstaaende Opgave over Flødningen opføres Vasdragene efter Beliggenheden saaledes, at man begynder med de østlige og gaar vestover. De 3 største Vasdrag, Nidelven, Topdalselven og Otteraaen, overskjæres af Amtsgrensen og tilhører saaledes kun delvis Nedenes Amt, men er, som i tidligere Femaarsberetninger, for Oversigtens Skyld medtagne i sin Helhed. Flødningsstyrelsens Sæde er for Nidelven Arendal og for de to andre Kristiansand.

A. I Gjerstad- og Sønedeledsvasdraget (ø: Sønedeledselven) er ifølge Opgave fra Flødningsinspektøren flødet:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	27 214	29 915	36 294	33 535	42 064

altsaa tilsammen i Femaaret 169 022 Tylvter mod 82 100 Tylvter i Femaaret 1891—1895, 79 591 Tylvter i 1886—1890 og 70 157 Tylvter i 1881—1885. Lasten er hugget i Gjerstad, Sønedeled og Vegaarsheien Herreder paa en forholdsvis Ubetydelighed nær, som er hugget i Drangedal.

De almindelige Dimensioner var:

for Tømmeret..... 30 Fod 9" Midt,
- Smaalasten..... 30 - 6" -

B. I Nærestad Vasdrag, der gennem Vegaarsheien og Sønedeled, hvor Vasdraget fører Navnet Rjukanelven, falder i Songevandet i Holt, hvor Tømmeret sorteres og tælles, opgives flødet:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	4 550	2 525	4 320	3 180	7 325

altsaa i Femaaret tilsammen 21 900 Tylvter mod 16 315 Tylvter i Femaaret 1891—1895 og 16 189 Tylvter i Femaaret 1886—1890.

Gjennemsnittsdimensionen opgives:

for Tømmeret til..... 30 Fod 6 $\frac{1}{2}$ " Midt,
 . Smaalasten til..... 16 . 3" Top.

C. I Vegaarsheiens eller Nesværks Vasdrag, der gaar fra Indsjøen Vegar gennem Vegaarsheien og Holt forbi Nes Værk og falder, efter at have optaget Bielven Skjerka, gennem Lundevandet i ovennævnte Songevand i Holt, opgives flødet i Hovedvasdraget:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	12 172	10 424	15 013	11 478	17 444

altsaa i Femaaret tilsammen 66 531 mod 73 137 Tylvter i Femaaret 1891—1895 og i Bivasdraget Skjerka:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	3 687	4 123	4 409	4 361	4 125

altsaa i Femaaret tilsammen 20 705 Tylvter mod 27 930 Tylvter i Femaaret 1891—1895.

Den samlede Mængde for Hoved- og Bivasdraget udgjør altsaa 87 236 Tylvter mod 101 067 Tylvter i Femaaret 1891—1895 og 68 000 i Femaaret 1886—1890.

Gjennemsnittsdimensionen i hele Vasdraget opgives for Tømmeret til omtrent 36 Fod med 8 Tommers Midt og for Smaalasten til omtrent 20 Fod med 6 Tommers Midt.

D. I Vennevands Vasdrag (o: Elven mellem Vennevand og Kvastadkilen i Holt) er flødet:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	830	0	1 200	0	250

altsaa i Femaaret 2 280 Tylvter.

Gjennemsnittsdimensionen er for Tømmeret 24 Fod med 7 Tommers Top og Smaalasten 24 Fod med 3 Tommers Top.

E. I Giving Elv og Krokvaag Vasfær, begge i Dybvaag Herred, er flødet tilsammen, anslagsvis, da ingen Optegnelser sker:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	1 100	1 400	1 550	1 600	1 800

altsaa i Femaaret 7 450 Tylvter.

Gjennemsnittsdimensionen for Tømmeret antagelig 10 Tommers Midt og for Smaalasten 5 Tommers Midt.

F. I Vasdraget, der fra Molandsvandet i Østre Moland gaar under Navn af Lageelven til Langangsvandet, hvorfra der er kanaliseret Udløb (Raanerne) i Neskilen ved Tromøsund, skal der i hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 være skudt i Renden henholdsvis 500, 1 000, 1 000, 1 600 og 2 500 Tylvter; hertil kommer endel Last, der ikke har passeret Renden.

G. I Arendals Vasdrag er ifølge Flødningsstyrelsens Opgave udtaget af Asdal Bom i Øiestad med Tillæg af, hvad der er indtaget ved Frølands Værk og Rygene:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
Antal Tylvter, Tømmer og Smaalast..	83 199	57 949	68 268	65 097	104 566

altsaa i Femaaret 379 079 Tylvter mod 365 427 Tylvter i Femaaret 1891—1895, 247 667 Tylvter i Femaaret 1886—1890 og 284 897 Tylvter i Femaaret 1881—1885.

Af den i Femaaret 1896—1900 flødede Mængde var Smaalast i hvert af Aarene henholdsvis 23 477, 15 510, 16 592, 12 824 og 17 039 Tylvter eller tilsammen 85 442 mod 98 684 Tylvter i Femaaret 1891—1895.

Tømmerets Dimensioner har gjennemsnitlig været 30 Fod med 8 Tommers Midt og Smaalastens 24 Fod med 6 Tommers Midt og derunder.

I foranstaaende Opgaver fra Flødningsstyrelsen i Arendals Vasdrag er ikke medtaget den Last, der kommer fra nedennævnte Lilleelvns Vasdrag i Øiestad, og heller ikke den Last, der gennem Rorevandet føres til Grimstad, men derimod den Last, der kommer fra Songeelvens og Hisaaens Vasdrag i Froland. I hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 er flødet:

1. I Lilleelven i Øiestad henholdsvis 1 253, 1 121, 542, 1 769 og 1 489 Tylvter eller i Femaaret tilsammen 6 174 Tylvter Tømmer og Smaalast af middels Dimensioner.
2. Gjennem og ved Rorevandet og derfra til Grimstad gennemsnitlig aarlig ca. 300 Tylvter, altsaa i Femaaret tilsammen ca. 1 500 Tylvter, hvoraf omtrent Halvparten Smaalast.
3. I Songeelven i Froland henholdsvis 3 200, 2 350, 2 000, 2 000 og 2 500 Tylvter eller i Femaaret tilsammen 12 050 Tylvter Tømmer og Smaalast.
4. I Hisaaen i Froland henholdsvis 4 825, 2 827, 7 080, 3 281 og 6 108 Tylvter eller i Femaaret tilsammen 24 121 Tylvter, hvoraf 5 978 Tylvter Smaalast.

H. I Bjorhuselven (Gurrebu) og Bjørkoselven, to forskellige Vasdrag, der begge har Afløb til Rorevandet, hvorfra Lasten kjøres til Grimstad, opgives flødet i førstnævnte Vasdrag gennemsnitlig aarlig i Femaaret 950 Tylvter og i det sidstnævnte Vasdrag i hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 henholdsvis 824, 834, 2 937, 2 193 og 1 240 Tylvter, altsaa i begge Elve tilsammen i Femaaret 12 778 Tylvter Tømmer og Smaalast mod 13 700 Tylvter i Femaaret 1891—1895.

I. I Holdals Vasdrag (Skifteneselven) opgives flødet i hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 henholdsvis 709, 292, 121, 402 og 398 Tylvter Tømmer og Smaalast, altsaa tilsammen i Femaaret 1 922 Tylvter.

K. I Stikselvens Vasdrag i Vestre Moland opgives i hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 flødet henholdsvis 1 935, 1 574, 2 655, 2 902 og 1 728, altsaa i Femaaret tilsammen 10 794 Tylvter Tømmer og Smaalast, af hvilket Kvantum ca. Halvdelen falder paa Smaalasten.

L. I Fjeldalselven, et mindre Vasfær i Vestre Moland, er der i hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 flødet tilsammen henholdsvis 98, 98, 391, 140 og 109 Tylvter. For Moelvens Vedkommende opgives, at Lillesand—Flaksvandbanen bringer næsten al den Last, som hugges i Distriktet, til Lillesand; den Ubetydelighed, som kommer i Elven, kan ikke opgives.

M. I Høvaag Herred er der i Østrevallsværs, Steindals, Vestrevallsværs, Isefjærs og Melaaens Vasfær flødet tilsammen i hvert af Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 henholdsvis 235, 240, 410, 340 og 330 Tylvter eller ialt 1 555 Tylvter Tømmer og Smaalast.

N. Topdalsvasdraget, inddelt i 3 Flødningsdistrikter, hvoraf 1ste indbefatter hele Vasdraget ovenfor Flaksvandet i Birkenes, 2det fra Flaksvandet til Sannesevjen i Tveid, et Stykke nedenfor Amtsgrænsen, og 3die fra Sannesevjen til Renneklev.

I 1ste Hoveddistrikt, ovenfor Flaksvandet, er nedflødet:

a. Fra Lille Topdalselven gennem Herefossen:

Aar.	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	2 878	5	8 108	1	10 986	6
1897.....	2 455	-	7 253	-	9 708	-
1898.....	3 266	7	8 929	6	12 196	1
1899.....	3 392	-	6 522	9	9 914	9
1900.....	5 866	5	9 053	6	14 919	11
Tilsammen	17 858	5	39 866	10	57 725	3

b. Fra Uldalselvens Sidevasdrag med Bielve gennem Hanefossen:

Aar.	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	4 689	7	6 210	-	10 899	7
1897.....	2 718	6	2 690	-	5 408	6
1898.....	6 387	-	7 413	-	13 800	-
1899.....	3 778	11	4 693	-	8 471	11
1900.....	8 212	4	9 825	11	18 038	3
Tilsammen	25 786	4	30 831	11	56 618	3

c. Paa Herefossfjorden og Elven fra Aamlisund til Flaksvandet er i Femaaret antagelig leveret tilsammen ca. 25 000 Tylvter sams Last.

I 2det Hoveddistrikt, Flaksvandet—Sannesevjen, er udskilt:

a. I Flaksvandet:

Aar.	Fra Hovedelven.						Fra Digeelven.					
	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	6 557	6	11 326	11	17 884	5	1 838	3	751	8	2 589	11
1897.....	10 738	8	19 967	2	30 705	10	976	10	761	10	1 738	8
1898.....	8 794	2	15 853	5	24 647	7	873	4	187	3	1 060	7
1899.....	7 769	10	12 061	10	19 831	8	3 136	6	1 102	2	4 238	8
1900.....	16 033	-	22 510	1	38 543	1	1 635	-	318	9	1 953	9
Tilsammen	49 893	2	81 719	5	131 612	7	8 459	11	3 121	8	11 581	7

Leveret i Flaksvandet:

Aar.	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	69	6	154	4	223	10
1897.....	143	4	55	9	199	1
1898.....	150	2	47	3	197	5
1899.....	203	4	49	3	252	7
1900.....	247	-	123	3	370	3
Tilsammen	813	4	429	10	1 243	2

Af det samlede Kvantum i Flaksvandet, 144 437 Tylvter og 4 Stkr., er udskilt:

A a r.	F o r J e r n b a n e n .						F o r K r i s t i a n s a n d .					
	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	1 987	3	1 418	6	3 405	9	6 478	-	10 814	5	17 292	5
1897.....	2 927	8	3 993	7	6 921	3	8 931	2	16 791	2	25 722	4
1898.....	2 896	4	4 365	1	7 261	5	6 921	4	11 722	10	18 644	2
1899.....	5 367	-	4 668	7	10 035	7	5 742	8	8 544	8	14 287	4
1900.....	8 160	-	8 169	11	16 329	11	9 755	-	14 782	2	24 537	2
Tilsammen	21 338	3	22 615	8	43 953	11	37 828	2	62 655	3	100 483	5

b. Ved Sannesevjen:

A a r.	F r a F l a k s v a n d e t .						L e v e r e t u d e n f o r F l a k s v a n d e t .						T i l s a m m e n .					
	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	6 478	-	10 814	5	17 292	5	535	-	658	-	1 193	-	7 013	-	11 472	5	18 485	5
1897.....	8 931	2	16 791	2	25 722	4	700	-	856	3	1 556	3	9 631	2	17 647	5	27 278	7
1898.....	6 921	4	11 722	10	18 644	2	1 531	-	1 691	5	3 222	5	8 452	4	13 414	3	21 866	7
1899.....	5 742	8	8 544	8	14 287	4	1 435	-	1 188	7	2 623	7	7 177	8	9 733	3	16 910	11
1900.....	9 755	-	14 782	2	24 537	2	1 716	4	1 413	9	3 130	1	11 471	4	16 195	11	27 667	3
Tilsammen	37 828	2	62 655	3	100 483	5	5 917	4	5 808	-	11 725	4	43 745	6	68 463	3	112 208	9

Hvoraŕ udskilt:

A a r.	Til Buen Brug.						Til Kristiansand.					
	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	2 088	-	4 468	2	6 556	2	4 925	-	7 004	3	11 929	3
1897.....	2 231	-	6 616	3	8 847	3	7 400	2	11 031	2	18 431	4
1898.....	2 082	8	6 571	3	8 653	11	6 369	8	6 843		13 212	8
1899.....	1 320	-	3 638	6	4 958	6	5 857	8	6 094	9	11 952	5
1900.....	2 764	6	6 767	5	9 531	11	8 706	10	9 428	6	18 135	4
Tilsammen	10 486	2	28 061	7	38 547	9	33 259	4	40 401	8	73 661	-

Gjennem 3die Hoveddistrikt, Sannesevjen—Renneklev, er nedflødet
som:

A a r.	Udskillet ved Sannesevjen.						Leveret i Distriktet.						Tilsammen.					
	16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.		16 Fod 7 Tommer og mindre Last.		Større Last.		Tilsammen.	
	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.	Tylvter.	Stkr.
1896.....	4 925	-	7 004	3	11 929	3	536	6	329	7	866	1	5 461	6	7 333	10	12 795	4
1897.....	7 400	2	11 031	1	18 431	4	604	-	122	8	726	8	8 004	2	11 153	10	19 158	-
1898.....	6 369	8	6 843	-	13 212	8	231	9	198	9	430	6	6 601	5	7 041	9	13 643	2
1899.....	5 857	8	6 094	9	11 952	5	160	4	247	4	407	8	6 018	-	6 342	1	12 360	1
1900.....	8 706	10	9 428	6	18 135	4	104	-	110	9	214	9	8 810	10	9 539	3	18 350	1
Tilsammen	33 259	4	40 401	7	73 661	-	1 636	7	1 009	1	2 645	8	34 895	11	41 410	9	76 306	8

I Femaaret er saaledes udskilt og afleveret til de respektive Ejere af Lasten:

a. I Flaksvandet:

For Transport paa Jernbanen Flaksvand—Lillesand . . .	43 953 ^{11/12}	Tylvt.
b. Ved Sannesevjen til Buen Brug	38 547 ^{9/12}	—
c. Gjennem 3die Hoveddistrikt	76 306 ^{8/12}	—

158 808^{4/12} Tylvt,

hvortil kommer 567 Tylvter, der i Femaaret er indtaget til

Flak Sagbrug fra Flødningen i Digeelven	567	—
---	-----	---

tilsammen 159 375^{4/12} Tylvt,

mod 108 653 Tylvter i Femaaret 1891—1895 og 102 294 Tylvter i Femaaret 1886—1890.

O. I Otterraaen er efter Flødningsbestyrelsens Opgave sluppet i Vasdraget:

	1896. Tylvter.	1897. Tylvter.	1898. Tylvter.	1899. Tylvter.	1900. Tylvter.	Tilsammen. Tylvter.
Sarvfoss—Flaarenden	1 039	2 529	2 563	999	1 836	8 966
Flaarenden—Strømmen	4 777	5 162	9 459	8 040	9 249	36 687
Strømmen—Senum	4 632	3 418	6 621	5 739	3 729	24 139
Senum—Fennefoss	931	3 868	2 491	2 282	2 785	12 357
Fennefoss—Kile	6 307	5 910	12 085	12 271	11 493	48 066
Kile—Vennesla	3 497	4 420	5 482	8 067	8 905	30 371
Vennesla—Strai	462	1 514	222	115	331	2 644
Tilsammen	21 645	26 821	38 923	37 513	38 328	163 230
Deraf Smaalast	13 498	16 525	22 840	24 253	25 297	102 413

Ved Vennesla og Strai Bomme anføres at være optalt:

i 1896	23 242	Tylvter, hvoraf 13 863	Tylvter Smaalast,
- 1897	27 030	—	17 117 — —
- 1898	33 788	—	21 218 — —
- 1899	30 806	—	19 480 — —
- 1900	32 962	—	20 805 — —

1896—1900 147 828 Tylvter, hvoraf 92 483 Tylvter Smaalast.

Fra Bykle og Valle samt Bygland Herreder inden Sætersdalen Fogderi opføres de paaslutne Mængder af Lensmændene med følgende Tylvtetal:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.
Bykle og Valle	1 630	4 228	6 517	3 170	6 072	21 617
Bygland	8 358	7 455	11 555	12 505	9 454	49 327

Af det angivne Kvantum opføres af Lensmændene som Smaalast for Bykle og Valle i Femaaret i hvert af Aarene henholdsvis 441, 1 758, 3 788, 1 372 og 2 854 Tylvter, altsaa tilsammen 10 213 Tylvter og for Bygland omkring Halvdelen af Lastemængden.

Den almindelige Dimension opgives af Lensmændene saaledes: Valle 16' 8" for Tømmerets Vedkommende og 16' 6" for Smaalasten. Bygland 12.25 m. 16 cm. Top for Tømmerets og 5 m. 13 cm. Top for Smaalastens Vedkommende. Flødningsdirektionen opgiver Dimensionen gennemsnitlig for det hele Vasdrag anslagsvis til 24' 8" for Tømmeret og 20' 5" for Smaalasten.

Det er ikke muligt med nogenlunde Sikkerhed at opgive, hvad der af det samlede Tylvttetal i foranstaaende Opgaver er hugget i Skoge udenfor Amtet.

Men man gaar vistnok ikke for langt, naar man opfører det fra Amsdistriktets Skog i Femaaret 1896—1900 hugne Kvantum stort og smaat Tømmer til mindst 900 000 Tylvter eller gennemsnitlig 180 000 Tylvter aarlig mod 800 000 Tylvter i Femaaret 1891—1895 eller gennemsnitlig 160 000 Tylvter og 580 000 Tylvter i Femaaret 1886—1890 eller gennemsnitlig aarlig 116 000 Tylvter.

4. Skibsbyggeri og -Rederi.

Herom har Fogden i Nedenes afgivet saadan Fremstilling:

«Naar undtages Virksomheden ved Fevigs og Hasseldalens Jernskibsbyggerier, hvorom nærmere nedenfor, har Skibsbyggeriet i Fogderiet været høist ubetydeligt; det indskrænker sig til Bygning af nogle faa mindre og middelsstore Træseilskibe i Fevig og i Arendals og Tvedestrands Omegn samt af et Par Trædampskibe i Distrikterne omkring Grimstad og Risør. Af de saaledes byggede Træseilskibe er i den senere Tid nogle afhændede til Danmark, dels færdige og dels efter Byggekontrakt, og nogen Bygning for dansk Regning foregaar fremdeles.

Ved Fevigs Jernskibsbyggeri, der stadig i Femaaret har været i fuld Virksomhed, er færdigbygget 20 Staaldampskibe og Værkstedet har fremdeles Kontrakter med fuldt Arbejde for nærmeste Fremtid. Blandt de derfra i den senere Tid leverede Skibe er ogsaa et Par byggede for engelsk Regning.

Hasseldalens Jernskibsbyggeri i Grimstad, der begyndte sin Virksomhed i 1899, har havt jevn Sysselsættelse med Bygning af Dampskibe.

Ved Forlis og Salg, der langt har overskredet Tilvæksten ved Indkjøb og ved den høist ubetydelige Nybygning for lokal Regning, er Distriktets Træskibstonnage betydelig aftaget, medens Dampskibstonnagen, væsentlig ved Anskaffelse af nogle nye middelsstore Dampskibe, er steget noget. Det gaar dog fremdeles smaat med Dampskibsrederiets Udvikling, idet man tildels mangler den fornødne Kapital, og dels kommer ikke de Faktorer, som i sin Tid saa kraftigt medvirkede til Seilskibsrederiets Udvikling (rigelig Tilgang paa Bygningsmateriale, forholdsvis liden Kapital til Arbeidets Iværksættelse, Samvirken af de forskjellige Leverandører til Arbeidets Fremme m. m.) synderlig til Anvendelse, hvor der er Tale om Dampskibsbygning og Udvikling af denne Rederibranche. At der i den senere Tid er indkjøbt til Distriktet endel ældre Jernseilskibe samt flere engelske Seil-Fiskefartøier og andre Smaaskibe til Brug i almindelig Fragtfart, maa tilføies.

I den første Del af Femaaret virkede Skibsfarten i det hele under særdeles trykkende Vilkaar; en Bedring heri indtraadte imidlertid i de sidste 3 à 4 Aar og har specielt Dampskibene og de til billige Priser indkjøbte ældre Jern-Seilskibe vistnok i disse Aar givet en rundelig Afkastning. Hvad Træskibene angaar, kan det vistnok ikke siges at have givet synderlig mere direkte Afkastning end en almindelig Kapitalrente.

Den indirekte Fortjeneste for Distriktet for Seilskibenes Vedkommende ved Folkehyre og ved Reparationsarbeide m. m. er dog selvfølgelig fremdeles af ikke ringe Betydning.

Efter Opgave fra «Det norske Veritas»s Besigtigelsesmænd er i dette Distrikt i Femaaret bygget 34 Skibe med en Drægtighed af 27 542 Ton, medens der i Femaaret 1891—1895 byggedes 81 Skibe med en Drægtighed af 51 469 Ton og i Femaaret 1886—1890 74 Skibe, drægtige 38 725 Ton.

Ved Udgangen af forrige Femaar hjemmehørte i Distriktet 739 Skibe, drægtige 318 310 Ton, bemandet med 7 411 Mand, medens Antallet af Skibe ifølge Opgave fra Toldstederne i Fogderiet udgjorde ved Udgangen af 1900 555 Skibe, drægtige 235 411 Ton og med en Bemanning af 4 930 Mand.

I de i Nedenes Amt virkende Assuranceforeninger, 2 i Arendal og 1 i Grimstad, der ved Udgangen af forrige Femaar forsikrede tilsammen ca. 28 Millioner Taxtværdi, er Forsikringssummen ved Udgangen af nærværende Femaar for Seilskibe ca. 15.5 Millioner og for Damp- og Jernskibe ca. 11 Millioner.»

5. Andre Næringsveie.

Fiskeriet. Herom har Fogden i Nedenes afgivet saadan Indberetning:

«Værdien af Amtets Saltvandsfiskerier, det daglige Fiske undtaget, fremgaar af følgende, efter den officielle Fiskeristatistik udarbejdede Tabel:

A a r.	Sild.	Makrel.	Laks og Sjørret.	Anden Saltvandsfisk.	Hummer.	Østers.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896	8 040	28 140	20 006	17 840	48 190	-	122 216
1897	6 120	27 410	18 386	17 950	59 169	1 200	130 235
1898	4 800	39 415	14 990	17 625	50 575	1 000	128 405
1899	1 740	39 723	16 886	20 350	57 027	1 050	136 776
1900	12 750	52 349	14 154	20 150	62 056	1 050	162 509
1896—1900	33 450	187 037	84 422	93 915	277 017	4 300	680 141

Naar Totaludbyttet i nærværende Periode sammenlignes med det for forrige Femaar opførte, er der en Fremgang af ca. 80 000 Kr., hvilket dog for en stor Del maa tilskrives de høiere Priser, der igjen har været en Følge af de gode Tider, og særlig gjælder dette Hummeren, der i de senere Aar har opnaaet en Pris af over 80 Øre pr. Stykke.

Sildefisket har i det hele taget været daarligt, Makrelfisket omtrent som før, medens Laksefisket viser en vedvarende Nædgang og er, især i de sidste Aar, drevet med Tab. For mange Garns Vedkommende har Fangstens Værdi ikke kunnet dække Leien af Fiskepladsen. Til Sammenligning hidsættes Fangst-værdien af Laksefisket for de 2 sidste Femaar:

1891—1895.....	Værdi Kr. 107 647.
1896—1900.....	— - 84 422.

Flere Kuttere har deltaget i Dorgefisket i Nordsoen og hjembragt en rimelig Fangst. Dette Fiskeri synes at have en Fremtid for sig her i Distriktet.

De i forrige Femaarsberetning omtalte Kuttere, der var bestemte til Fiskeri ved Island, har derimod gjort det meget daarligt, og er Foretagendet helt opgivet.

Af ulige større Betydning er derimod det saakaldte daglige Fiske, der spiller en stor Rolle i Kystbefolkningens Økonomi. Det foregaar Aaret rundt langs Amtets hele Kyststrækning og er den eneste Levevei for et ikke ringe Antal Familier.

I de senere Aar har man begyndt at sende levende Torsk til Kristiania, hvilket har bevirket en Stigning i Priserne. Lensmanden i Søndeled indberetter, at der alene fra hans Distrikt i Aaret 1900 paa den Maade afsendtes levende Fisk for et Beløb af 7 000 Kr.

Torskemængden er i Stigende, hvorimod Kolje og Hvitting er i Aftagende.

Fra Flødevigens Udklækningsanstalt er i Femaaret udsat 1 388 Millioner Torskyngel, som er fordelt paa Strækningen mellem Grimstad og den svenske Grænse.»

Udbyttet af Laksefiskeriet i Elvene er ifølge Fiskeriinspektørens Opgave:

i 1896 i Søndeledelven	Kr. 230	og i Nisserelven	Kr. 3 670,
- 1897 .	—	- 304	- 11 000,
- 1898 .	—	- 200	- 11 000.

I Sætersdalen angives Ørretfiskerierne i Hovedvasdraget og i Heievandene at have nogen Betydning.

Ishavsfangsten, der har foregaaet med 3 større for Sælfangst anskaffede og i Arendal hjemmehørende Dampskibe, de samme, som omhandles i foregaaende Femaarsberetning Side 38, angives i Femaaret at have givet et mindre godt Udbytte. Der er heller ikke Tegn til Udvikling i Amtet af denne Bedrift.

Jagten er en nævneværdig Binæring for Sætersdalen og da særlig for Valle, hvor Rypefangsten efter Lensmandens Opgivende i Femaaret har givet en aarlig Indtægt af 4 000 à 6 000 Kr. Ogsaa i Nedenes Fogderis Indlands-herreder er Jagten ikke ganske uden Betydning.

Baadbyggeri har i lange Tider været drevet væsentlig som Smaa-industri, og altsaa ikke fabrikmæssig, i Øiestad, Froland, Fjære og Landvig, hvor der aarlig forarbejdes et noksaa betydeligt Antal aabne Baade, Sjægter (Snekker) og Pramme, som afsættes til Opkøbere i Arendal og Grimstad. I Søndeled er der 3 Baadbyggerier for Dæksbaade, der i 1900 beskjæftigede 12 Mand, og hvor der i samme Aar forarbejdedes 12 Dæksbaade til en Værdi af Kr. 7 620.

Det samlede Antal Fabrik anlæg m. v., jfr. Statistisk Aarvog for 1900, Side 24—25, og for 1901, Side 34—35, var i Aarene 1896, 1897, 1898, 1899 og 1900 henholdsvis 60, 74, 88, 90 og 100, der beskjæftigede i hvert af Aarene 1 283, 1 525, 1 732, 2 089 og 2 390 Arbeidere og dreves med 2 933, 5 177, 5 490, 6 898 og 7 108 Hestekræfter. Specifikation af Anlæggenes Art savner Amtet Adgang til at meddele, da Statistik over Fabrik anlæg ikke er udkommet senere end for 1895. I dette Aar var efter den officielle Statistik, Tredie Række, Nr. 305, Side 9 fgg., de vigtigste Fabrik anlæg i Amtet følgende:

1 Teglværk	med en Arbejdsstyrke af	42	Mand,
1 Jern- og Staalværk	- - -	123	—
1 Jernstøberi	- - -	32	--
3 mekaniske Værksteder i Forbindelse med Jernstøberi	- - -	59	—
21 Skibsværfter	- - -	303	—
1 Rebslageri	- - -	40	—

3 Træsliberier	med en Arbejdsstyrke af 115 Mand,
5 Garverier	- - - 29 -
20 Sagbrug	- - - 348 -
6 Høvlerier tildels forenet med Sagbrug	- - - 215 -
3 Møllebrug	- - - 25 -
1 Ølbryggeri	- - - 17 -
1 Tobaksfabrik	- - - 9 -

Bergværksdrift og Hyttedrift har i Femaaret indskrænket sig til:

1. Nes Værks Produktion af Jern og Staal m. v. og den dermed i Forbindelse staaende Grubedrift i Øiestad Herred, hvor den til Værkets Drift fornødne Jernmalm udtages i Klodeberg Gruber.
2. Evje Nikkelværk, hvor Driften, efter at være nedlagt i 1894, gjenoptoges Sommeren 1899, rigtignok i en betydelig formindsket Maalestok.

Stenbrud findes i Holt, Fjære, Vestre Moland og Høvaag Herreder, hvor Produktionen indbefattet Feltspat i 1900 er anslaaet til: i Holt Kr. 8 000, i Fjære Kr. 3 500, i Vestre Moland Kr. 55 500 og i Høvaag Kr. 2 800, eller tilsammen for disse fire Herreder i 1900 til Kr. 69 800. Hertil kommer endel Feltspatbrud i Evje, Iveland og Hornnes, hvor flere Arbeidere derved har havt Beskæftigelse og god Fortjeneste, og hvor Produktionen efter Fogdens Meddelelse er foregaaet i saavidt stor Maalestok, at Jernbanen har havt vanskeligt for at skaffe tilstrækkeligt Antal Vogne. Endelig er der efter den officielle Statistik, Tredie Række, Nr. 340, paa Strækningen Kragerø—Arendal udbrudt endel Rutil, hvoraf noget altsaa falder inden Nedenes Amt, i Herrederne Vegaarsheien og Holt.

I s s k u r har kun foregaaet i Sønedeled, Dybvaag og Tromø ved henholdsvis 5, 1 og 1 Brug, med en Udskibning Vinteren 1900/1901 af henholdsvis 2 100, 1 500 og 2 000 eller tilsammen 5 600 Ton.

H a a n d v æ r k s d r i f t e n, som ikke kan siges at tilfredsstille Distriktets Behov; idet der indkøbes Mængder baade af Møbler, færdigsyede Klæder, Skotøi og for en stor Del ogsaa Smedearbejder, angives kun at have gjort nogen Fremgang i Sønedeled, Vegaarsheien, Gjerstad, Barbu, Birkenes og Valle.

L a n d h a n d l e r i e r n e s A n t a l var ved Udgangen af 1900 254 mod 213 ved Udgangen af 1895. Af disse 254 Landhandlerier falder 38 paa Sætersdalen og 216 paa Nedenes Fogderi.

A f H a n d e l s f o r e n i n g e r fandtes ved Udgangen af 1900 16, nemlig 1 i Vegaarsheien, 1 i Holt, 2 i Aamli, 1 i Mykland, 2 i Froland, 1 i Øiestad, 2 i Landvig, 1 i Birkenes, 1 i Vegusdal, 2 i Iveland, 1 i Evje og 1 i Bygland. Ved Udgangen af forrige Femaar var der i Amtet 6 Handelsforeninger. Det viser sig saaledes, at der i Femaaret er oprettet 12 nye saadanne Foreninger, medens 2 af de ældre (1 i Bygland og 1 i Valle) er gaaet ind.

T o r v d r i f t finder kun Sted i Birkenes, hvor der i 1900 produceredes 1 950 Baller til en Værdi af Kr. 2 340.

Fjærkræavlens har i Femaaret taget et storartet Opsving. Efter Statistisk Aarbog, 1901, Side 138, sammenholdt med Side 25, holdtes der den 3 December 1900 i Amtet 54 590 Høns, 218 Ænder, 101 Gjæs og 75 Kalkuner mod 23 577 Høns, 153 Ænder, 14 Gjæs og 9 Kalkuner den 31 December 1890. I 1900 uddeltes efter Landhusholdningsselskabets Foranstaltning Rugeæg af Racehøns gratis til Ubemidlede.

Ogsaa Biavlens er gaaet fremad. Der fandtes den 3 December 1900 i Amtet 2 259 Bikuber mod 1 007 den 31 December 1890.

6. Kommunikationsvæsenet.

Ved Udgangen af Aar 1900 havde Amtet 609.9 km. Hovedvei og 750.3 km. Bygdevei, deraf 107.2 km. Ridevei, tilsammen Hovedvei og Bygdevei 1 360.2 km. mod 1 233 km., hvoraf 535 km. Hovedvei og 698 km. Bygdevei, ved Udgangen af 1895.

Amtet har i Femaaret havt en Statsbevilling til Veibygning af Kr. 401 850.50 eller gennemsnitlig pr. Aar Kr. 80 370, heri medregnet Distriktsbidraget, der i Almindelighed er $\frac{1}{3}$ Del eller $\frac{1}{4}$ Del.

Desuden er der i Femaaret af Amtskommunen bevilget Bidrag til Bygdeveie med en Trediedel af samlet Anslagssum, Kr. 125 725.

Ved Udgangen af Aar 1900 havdes 34 Veivogtere, hvoraf 14 er tilkomne i Femaaret. 17 Veivogtere har fuld Aarstjeneste med Løn fra Kr. 400 til Kr. 600. Resten fungerer i 2 à 7 Maaneder.

Angaaende Veienes Fordeling og deres Vedligeholdelse herredsviis henvises til Tabel Side 26—27, omfattende Aaret 1900, og hvoraf fremgaar, at Amtets samlede Vedligeholdelse — hvori dog Værdsættelsen af endel Naturalarbeide mangler — i Aaret 1900 har kostet ca. Kr. 120 000, hvoraf Amtsveikassen har bevilget Kr. 12 125 foruden Bidrag herredsviis til Vedligeholdelse, Puk og Veivogtere Kr. 2 480, 1 920 og 2 546.29, tilsammen Kr. 6 946.29, hvilket Beløb paa Fortegnelsen indgaar i Herredernes Pengeudlæg til Vedligeholdelse.

I 1896 aabnedes for almindelig Trafik den saakaldte Sætersdalsbane, der har en Længde fra Kristiansand til Byglandsfjord af 78.4 km. og samme Aar Tertiærbanen fra Lillesand til Flaksvand i Birkenes Herred, der har en Sporlængde af 18 km. Arbeidet paa det projekterede for Amtet betydningsfulde Jernbaneanlæg fra Arendal til Aamli paabegyndtes December 1900.

7. Forskjellige økonomiske Forhold.

I Femaaret maa der til Amtet være indflydt adskillig flere Penge end i nogen af de næst foregaaende Femaarsperioder for en Del ved de bedre Kon-

junkturer, hvorunder Skibsrederiet i 1898, 1899 og 1900 arbejdede, men fornemmelig ved den livlige Skoghandel med usædvanlig høje Trælastpriser, som opnaaedes saagodtsom gennem hele Femaarsperioden. Naar dertil kommer, at Prisen paa Levnetsmidler og paa andre Fornødenheder gennemgaaende har været rimelig, skulde man antage, at den økonomiske Tilstand havde haft Fremgang i Femaaret. Dette gjælder imidlertid ikke saa meget Nedenes Fogderi som Sætersdalen, hvor Fremgangen af Fogden angives at have været betydelig, paa Grund af de gode Trælastpriser og Sætersdalsbanens gunstige Indflydelse.

Nedenstaaende Tal fra Statistisk Aarvog, 21de Aargang, og Norges officielle Statistik, 4de Række, Nr. 13, viser underét for Amtets autoriserede Sparebanker Indskydernes Tilgodehavende, Bankernes Formue og deres samlede Forvaltningskapital ved Femaarets Begyndelse og Udgang. Byernes Sparebanker medtages her ligesom i forrige Femaarsberetning, da de vistnok i stor Udstrækning benyttes af Landdistriktet:

Ved Udgangen af Aaret:

	1900.		1895.	
	Land-distriktet.	Byerne.	Land-distriktet.	Byerne.
Bankernes Antal	19	8	18	8
Indskydernes Antal	21 883		5 364	13 657
Indskud	Kr. 15 225 714		Kr. 2 464 441	Kr. 8 464 487
Bankernes Formue	Kr. 433 426	Kr. 1 120 110	- 321 118	- 900 111
Do. Forvaltningskapital	- 4 600 102	- 12 200 326	- 2 790 955	- 9 384 238

Det hele Amt havde saaledes ved Udgangen af Femaaret 1896—1900 27 autoriserede Sparebanker med 21 883 Indskydere og et Indskud af Kr. 15 225 714. Sparebankernes Formue udgjorde Kr. 1 553 536 og Forvaltningskapitalen Kr. 16 800 428.

Desuden virkede i Femaaret 5 Privatbanker i Amtet.

Panteheftelser er i Landdistriktet i Femaaret 1896—1900 thinglæst i et Antal af 4 138 og for et Beløb af Kr. 15 234 294.62 og aflæst 3 270 for et Beløb af Kr. 8 071 278.20. I forrige Femaar, 1891—1895, var der thinglæst Panteheftelser for et Beløb af Kr. 9 633 132 og aflæst for Kr. 6 078 862.

Tvangsauktioner afholdtes i Amtets Landdistrikt i Femaaret 1896—1900 over fast Gods i et Antal af 313 for Kr. 859 692.00 og over Løsøre i et Antal af 147 for Kr. 54 743.09 eller tilsammen for Kr. 914 435.09 mod Kr. 795 078.00 i Femaaret 1891—1895.

Veilængder og Vedligeholdelses-

Herredet.	Samlet Veilængde.			Heraf vedligeholdes af:			
	Hovedvei.	Bygdevei.	Sum.	Amt og Herred. Hovedvei.	Herred (Bygdeveie).		
					Med Penge.	Ved Naturalarbeide.	Dels Penge, dels Naturalarbeide.
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.
Vegaarsheien	9.2	¹⁾ 51.6	60.8	9.2	-	51.6	-
Gjerstad	12.4	¹⁾ 57.3	69.7	12.4	-	57.3	-
Søndeled	29.6	¹⁾ 40.7	70.3	29.6	40.7	-	-
Dybvaag	9.0	6.5	15.5	9.0	6.5	-	-
Holt	32.6	28.9	61.5	32.6	-	2.0	26.9
Aamli	67.0	21.0	88.0	¹⁾ 67.0	11.0	72.0	5.0
Mykland	68.2	¹⁾ 28.0	96.2	68.2	-	17.0	11.0
Herefoss	20.4	¹⁾ 25.9	46.3	20.4	25.9	-	-
Froland	23.6	35.0	58.6	23.6	35.0	-	-
Østre Moland	11.5	18.5	30.0	11.5	4.4	-	14.1
Barbu	5.6	14.9	20.5	5.6	14.9	-	-
Tromø	2.0	28.5	30.5	2.0	28.5	-	-
Hisø	2.7	9.3	12.0	2.7	9.3	-	-
Øiestad	20.2	33.8	54.0	20.2	33.8	-	-
Fjære	20.8	18.2	39.0	20.8	18.2	-	-
Landvig	48.7	13.0	61.7	48.7	13.0	-	-
Eide	14.0	8.0	22.0	14.0	8.0	-	-
Vestre Moland	12.6	27.9	40.5	12.6	27.9	-	-
Høvaag	-	28.0	28.0	-	28.0	-	-
Birkenes	29.0	43.5	72.5	29.0	32.7	10.8	-
Nedenes Fogderi	439.1	538.5	977.6	439.1	337.8	210.7	57.0
Vegusdal	33.5	22.5	56.0	33.5	22.5	-	-
Iveland	10.0	42.0	52.0	10.0	42.0	-	-
Hornnes	19.0	44.0	63.0	19.0	44.0	-	-
Evje	24.0	24.0	48.0	24.0	24.0	-	-
Bygland	61.0	12.0	73.0	¹⁾ 61.0	17.0	56.0	-
Valle	23.3	²⁾ 67.3	90.6	¹⁾ 23.3	-	90.6	-
Sætersdalen Fogderi	170.8	211.8	382.6	170.8	149.5	146.6	-
Amtet	609.9	750.3	1 360.2	609.9	487.3	357.3	57.0

I Gjerstad ydes Godtgjørelse for Naturalarbeide efter Skattelovens § 10 Kr. 1 200, der

udgifter Aar 1900.

Vedligeholdelsesudgifter.						Anmærkning.
Amtet.	Herredet.				Totalsum.	
	Penge.	Værdi Naturalarbeide.		Sum.		
		Sommer.	Vinter.			
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
70	4 000.00	2 000	-	6 000.00	6 070.00	1) Ridevei km. 21.
284	1 416.07	1 200	?	2 616.07	2 900.07	1) — « 28.1.
428	7 084.59	-	-	7 084.59	7 462.59	1) — « 8.
40	?	-	-	-	40.00	
3 620	3 496.65	125	?	3 621.65	7 241.65	
2 720	2 168.00	4 800	7 650	14 618.00	17 338.00	1) Amtet alene.
860	3 244.93	?	?	3 244.93	4 104.93	1) Ridevei km. 4.
170	3 498.04	-	-	3 498.04	3 668.04	1) — « 13.1.
330	3 596.69	-	-	3 596.69	3 926.69	
84	2 500.00	?	-	2 500.00	2 584.00	
85	5 454.15	-	-	5 454.15	5 539.15	
-	849.00	-	790	1 639.00	1 639.00	
267	1 497.76	-	-	1 497.76	1 764.76	
181	14 690.00	-	-	14 690.00	14 871.00	
50	6 550.00	-	-	6 550.00	6 600.00	
200	6 250.00	-	-	6 250.00	6 450.00	
48	200.00	-	-	200.00	248.00	
50	5 013.87	-	-	5 013.87	5 063.87	
-	1 665.73	-	-	1 665.73	1 665.73	
210	4 662.30	100	100	4 862.30	5 072.30	
9 697	77 787.78	8 225	8 540	94 552.78	104 249.78	
1) 300	2 895.50	-	-	2 895.50	3 195.50	1) Sammen med Evje.
-	3 050.00	-	-	3 050.00	3 050.00	
410	1 404.24	-	-	1 404.24	1 814.24	
-	1 365.50	-	-	1 365.50	1 365.50	
1 523	141.75	825	750	1 716.75	3 239.75	1) Amtet alene.
195	85.90	1 880	500	2 465.90	2 660.90	1) Amtet alene. 2) Ridevei km. 33.
2 428	8 942.89	2 705	1 250	12 897.89	15 325.89	
12 125	86 730.67	10 930	9 790	107 450.67	119 575.67	

udlignes efter Skjøn af Lensmanden og Formandskabet.

Exekutioner holdtes ved Lensmændene for Kr. 288 196.20 og ved Fogderne for Kr. 304 740 35 eller tilsammen for Kr. 592 936.55 og Udpantninger, for den væsentligste Del for Skatter, for Kr. 510 485.41. Exekutioner og Udpantninger altsaa tilsammen for Kr. 1 103 421.96 mod Kr. 1 056 798.10 i forrige Femaar.

Efter «Meddelelser fra Det statistiske Centralbureau» for 1901, Nr. 10, indtages her følgende Opgave over Gjennemsnitsprisen for faste Eiendomme i hvert af Amtets Thinglag, beregnede efter Salg foregaaede i Aarene 1896—1900. Ved Beregningen er ikke medtaget Salg, hvor særlige Forhold, f. Eks. betydelig Skog, Industrianlæg, stor Husværdi, saadan Beliggenhed ved By, at det solgte kan antages bestemt til Byggetomt eller lignende. Heller ikke er medtaget Salg, hvor Slægtskab eller andre personlige Forhold kan antages at have havt Indflydelse paa Fastsættelsen af Kjøbesummens Størrelse, t. Eks. Salg mellem Forældre og Børn, ei heller Eiendomme udlagte ved Skifte eller solgte ved Tvangsauktioner;

Thinglag.	Antal medregnede Salg.	Matrikul-skyld.	Kjøbesum.	Gjennemsnits- pris pr. Skyldmark.
		Mark Øre.	Kr.	Kr.
Nedenes Fogderi:				
Gjerstad.....	36	53.20	110 090	2 069
Vegaarsheien.....	6	8.25	24 865	3 014
Søndeled.....	31	44.44	96 928	2 181
Dybvaag.....	24	21.38	47 140	2 205
Holt.....	35	76.87	158 495	2 062
Aamli.....	11	29.26	63 060	2 155
Herefoss.....	4	6.70	11 150	1 664
Øiestad.....	31	132.13	227 334	1 721
Østre Moland.....	32	97.65	183 415	1 878
Landvig og Fjære.....	79	171.56	371 080	2 163
Sand.....	101	268.62	525 236	1 955
Sætersdalen Fogderi:				
Vegusdal.....	22	57.76	107 540	1 862
Hornnes.....	7	13.22	22 512	1 703
Bygland.....	17	61.04	91 600	1 501
Valle.....	14	30.81	36 100	1 172
Amtet	450	1 072.89	2 076 545	1 954

Ved Udgangen af 1900 havde Landdistriktet følgende Forsikringsindretninger:

a. Brandforsikringsindretninger.

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum den 31 December 1900.			Udbetalte Erstatninger i 1900.
			For Huse.	For Løsøre.	Tilsammen.	
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Gjerstad autoris. Brand-selskab	Gjerstad.	1869	894 340	158 941	1 053 281	350.00
Søndeled Herreds gjen-sidige Brandforsikrings-selskab	Søndeled.	1869	989 690	113 510	1 103 200	310.00
Holt Landsogns Brand-forsikringsselskab	Holt.	1868	3 377 100	1 770 350	5 147 450	259.45
Høvaag Herreds Brand-forsikringsselskab	Høvaag.	1891	544 100	300 640	844 740	Intet.
Ivelands gjensidige Brand-forsikringsselskab	Iveland.	1896	128 250	100 360	228 610	Intet.

b. Kreaturforsikringsindretninger
(Heste eller Kreaturer).

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Antal forsikrede:		Samlet Forsikrings-sum 31 Decbr. 1900.	Udbetalte Erstatninger i 1900.
			Heste.	Kreaturer.		
					Kr.	Kr.
Gjerstad Kvægassurance-selskab	Gjerstad.	1897	Ingen.	234	26 755	638.00
Dybvaag Kvægassurance-forening	Dybvaag.	1895	Ingen.	204	22 500	205.00
Dalens Kvægassurance-forening	Holt.	1893	Ingen.	65	6 250	284.84
Østre Molands gjensidige Assuranceforening for Heste og Hornkvæg...	Østre Moland.	1896	11	118	13 705	199.98
Tromø gjensidige Assu-ranceforening for Heste og Hornkvæg	Tromø.	1887	14	90	12 655	545.00
Landvig og Fjære Kvæg-assuranceforening	Grimstad By.	1893	51	164	31 500	385.50
Eide og Vestre Molands Kvægassuranceselskab ..	Vestre Moland.	1893	Ingen.	99	1 100	90.00
Høvaag Kvægassurance-forening	Høvaag.	1889	Ingen.	88	8 275	377.42
Birkenes Kvægassurance-forening	Birkenes.	1898	Ingen.	157	16 575	329.00

c. Andre Forsikringsindretninger.

Indretningens Navn og Art.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virk- somhed.	Samlet Forsikrings- sum 31 Decbr. 1900.	Udbetalte Erstat- ninger i 1900.
			Kr.	Kr.
Tøiassurance-Aktieselskabet «Fønix»	Dybvaag (Lyngør).	1900	75 000	Intet.
Dybvaag og Flosta Tøiassuranceforening....	Dybvaag.	1881	236 400	5 002

Af alle disse Assuranceindretninger findes, som det vil bemærkes, kun 1 i Sætersdalen Fogderi, medens de øvrige er i Nedenes Fogderi.

Ifølge de af Lensmændene afgivne Opgaver over Tjenerløn og Arbejdslønninger udgjorde i 1900:

Sædvanlig Aarsløn foruden Kost og Logi for en Tjenestegut fra Kr. 150 til Kr. 400 og for en Tjenestepige fra Kr. 90 til Kr. 150. Det er kun i Vallø i Sætersdalen, at Tjenesteguttens Løn er opgivet til Kr. 150, ellers er det sædvanlig omkring Kr. 300.

Sædvanlig Dagløn for:

En almindelig Dagarbejder, Mand, paa egen Kost, om Sommeren fra Kr. 2.00 til Kr. 3.00 og om Vinteren fra Kr. 1.50 til Kr. 2.50; paa Husbondens Kost om Sommeren fra Kr. 1.50 til Kr. 2.50 og om Vinteren fra Kr. 1.00 til Kr. 2.00, for et enkelt Herred Kr. 0.70. Kvinder paa egen Kost om Sommeren fra Kr. 1.00 til Kr. 2.00 og om Vinteren fra Kr. 0.80 til til Kr. 1.50, paa Husbondens Kost om Sommeren fra Kr. 0.50 til Kr. 1.25 og om Vinteren fra Kr. 0.40 til Kr. 1.20.

Tømmerhuggere paa egen Kost fra Kr. 1.80 til Kr. 3.00.

Tømmerkjørere med Hest ogsaa paa egen Kost fra Kr. 4.00 til Kr. 5.00.

Om Ædruelighedstilstanden inden Amtet foreligger ingen Oplysninger; men af de erholdte Underhaandsmeddelelser fremgaar, at den i det væsentlige er uforandret siden forrige Femaarsberetning. Det skulde da være, at Brugen af de billigste erholdelige Vinsorter synes at være tiltaget noget.

Om streiferiet antages ogsaa at være uforandret.

B. Byerne.

Om Amtets Byer har Magistraterne i Tvedestrand, Arendal, Grimstad og Lillesand afgivet de hermed følgende Beretninger, der samtlige har været forelagt vedkommende Formandskaber uden at foranledige nogen Bemærkning uden forsaavidt angaar Tvedestrand, hvis Formandskab har afgivet en Udtalelse, der hoslagt følger.

Fra Risør Magistrat har Amtet endnu ingen Beretning modtaget. Den skal blive eftersendt, saasnt den fremkommer.

N e d e n e s A m t, 24 November 1902.

N. Prebensen.

Beretning

om Kjøbstaden Arendals økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Byens Grænser har i Femaaret ingen Forandring undergaaet, idet den ved Lov af 31 Mai 1900 fattede Bestemmelse om Udvidelse af Byens Territorium, saaledes at herunder indgaar det tidligere Barbu Herred, først er traadt i Kraft fra 1 Januar 1902.

Af nye Bygninger er der i Femaaret kun tilkommet 2, hvad der forklares ved den Formindskelse af Folkemængden, som baade Arendal og de omliggende Distrikter har undergaaet i de sidste Aar.

Arendals Folkemængde, som 1 Januar 1891 udgjorde 4 578 hjemmehørende Personer, var saaledes ved sidste Folketælling 3 December 1900 gaaet ned til 4 370.

Nogen Ildebrand af Betydning har i Femaaret ikke fundet Sted; der har været 24 Udrykninger af Brandvæsenet i Anledning af Ildløs, og i alle Tilfælde har Slukningsmateriel og Personel vist sig sin Opgave voksen.

De kommunale Arbejder har i det væsentlige indskrænket sig til Vedligehold og Forbedring af ældre Anlæg og Foranstaltninger. Af nye Arbejder kan nævnes i 1899 Anlægget af et nyt Høidebassin for Vandværket, hvorved dettes Effektivitet og Sikkerhed er yderligere styrket.

De budgetterede Kommuneudgifter og Skatter stiller sig i Femaaret, som følger:

A a r .	Samlet Udgift.	Den hele Skat.	Deraf		Skattesatsen for 100 Kr. skatbar Indtægt.
			paa fast Eiendom.	paa Formue og Indtægt.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	205 000	178 000	25 400	152 600	11.45
1897.....	205 000	178 000	25 400	152 600	11.80
1898.....	205 000	178 000	25 400	152 600	12.44
1899.....	217 000	186 000	26 500	159 500	11.50
1900.....	230 000	199 500	28 500	171 000	10.85

Til Oplysning om Byens Skatteevne hidsættes følgende Opgave:

A a r .	Den skattelagte Formue.	Den skatbare Indtægt.	De faste Eiendommens Taxtsum.
	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	12 718 700	1 165 953	6 915 500
1897.....	12 395 700	1 102 760	6 918 300
1898.....	12 036 950	1 051 490	6 984 600
1899.....	12 724 700	1 163 880	7 058 700
1900.....	13 593 500	1 325 430	7 189 900

Saa vel Formue som Indtægt har saaledes i de to sidste Aar været stigende, medens samtidig Skatteprocenten er gaaet ned. End yderligere Lettelse i Skattebyrden vilde man have havt, om ikke Arendals Samlag for Brændevinshandel var blevet nedvoteret i 1895, hvorved Kommunen paa den ene Side har mistet den tidligere Indtægt af Brændevinsafgiften, medens det paa den anden Side har været nødvendigt at yde Bidrag af Kommunekassen til forskjellige almennyttige Indretninger, der tidligere har været opretholdte ved Bidrag af Samlagets Overskud (Tegneskole, Børneasyl, Museum, Badeanstalt m. m.).

Kommunens Gjæld var:

pr. $^{31}/_{12}$ 1895 Kr. 699 500
 « $^{31}/_{12}$ 1900 - 577 800

Formindskelse Kr. 121 700

Til Kommunens Gjæld pr. 31 December 1900 kommer imidlertid yderligere det til Jernbaneanlægget Arendal--Aamli bevilgede Bidrag, der antagelig vil

andrage til ca. Kr. 450 000. Af dette Bidrag er i Aaret 1900 indbetalt Kr. 38 982.68.

Ved Udgangen af 1900 beløb Kommunens separate Jernbanefonds Midler sig til ca. Kr. 90 000.

Havnekassens Gjæld er i Femaaret gaaet ned fra Kr. 37 500 til Kr. 15 000.

Brandtaksten paa de Kommunen tilhørende faste Eiendomme, der ved Udgangen af 1890 var Kr. 724 150, udgjør nu Kr. 771 250, en Forøgelse, der blandt andet hidrører fra, at Kommunen i 1896 har overtaget den tidligere af Brændevinssamlaget drevne Badeanstalt, der har en Brandtakst af Kr. 30 000. I ovenangivne samlede Brandtakst er ikke medregnet Taksten paa Langsø Gaard i Barbu Herred, der i 1900 er erhvervet af Kommunen for Kjøbesum Kr. 25 000.

I det for Aaret 1900 til Departementet indsendte Uddrag af Kommune-regnskabet er Byens Formue i faste Eiendomme med tilhørende Inventar ansat til Kr. 1 061 800 og dens udestaaende Kapitaler (væsentlig Legater) til Kr. 975 426.37.

Den økonomiske Tilstand i det forløbne Femaar maa gennemgaaende karakteriseres som ganske god. De gunstige Konjunkturer paa Trælast- og Fragtmarkedet har visselig tilført Byen ikke ringe Værdier. Et Bevis herfor er saavel den stedfundne Stigning i antagen Formue og Indtægt som den Forøgelse af Forvaltningskapitalen, der har fundet Sted i de herværende Banker. I sidstnævnte Henseende hidsættes følgende Sammenligning:

	Forvaltningskapital pr. 1/1 1896.	Forvaltningskapital pr. 1/1 1901.
Agdesidens Bank.....	Kr. 4 592 997	Kr. 5 827 891
Haandværksbanken	- 303 991	- 394 242
Nedenes Sparebank	- 1 706 560	- 2 600 342
Sparebanken i Arendal.....	- 1 880 712	- 2 382 653
Norsk Industri- og Vexelbanks Filial (eksisterede ikke i 1896)		- 1 989 700
Tilsammen	Kr. 8 484 260	Kr. 13 194 828

altsaa en Stigning af Kr. 4 710 568. Herved maa dog mærkes, at under Indflydelse af den høie Indlaansrente, man har opnaaet i Bankerne, er Tilbøieligheden til der at anbringe Midler øget, ligesom det maa erindres, at forholdsvis faa nye Foretagender er sat igang i Femaaret.

Arbejdsklassens Kaar har gennemgaaende været jevne og gode, og der har ingen større Arbejdsstandsninger fundet Sted.

Fattigvæsenets Udgifter, der har været normale, har i Femaaret været budgetteret, som følger:

1896.....	Kr. 42 230
1897.....	- 42 170
1898.....	- 41 615
1899.....	- 42 230
1900.....	- 41 965

Af Konkurser har der i Femaaret været 26; gennemgaaende har de været blandt Byens mindre Handlende og har for en væsentlig Del sin Grund i den ukontrollerede Adgang, der er for en hvilkenksomhelst Handelsbetjent til at etablere egen Forretning. Retslig Akkordforhandling har været aabnet af 4 Personer, hvoraf de 2 tilhører Byens større Næringsdrivende.

Angaaende thinglæste Exekutioner, Pantstillelser m. V. henvises til tidligere indgiven Beretning.

Angaaende de specielle Næringsveie bemærkes:

Handelsborgerskab og Handelsret er i Femaaret meddelt 75 Personer og opsagt af 46. Den indenbys Handel og Bondehandelen arbejder omtrent under samme Vilkaar som før; dog synes Antallet af Handlende at være for stort i Forhold til Omsætningen, hvad der har bidraget til de forholdsvis mange Konkurser blandt de mindre Handlende. Foruden Formindskelsen af Folkemængden i Byen og omliggende Distrikter har særlig ogsaa Nedgangen i Distriktets Seilskibsflaade virket trykkende paa Detailhandelen. For mange Handlende har nemlig Skibenes Udrustning og de talrige Mandskabers Omsætning været Faktorer af væsentlig Betydning.

Medens saaledes Smaahandelen snarere er gaaet tilbage end frem, synes den større Handel at have arbeidet under gunstige Vilkaar i det forløbne Femaar, hvad der specielt skyldes Byens gamle Indtægtskilde — Trælastomsætningen.

Paa Trælastmarkedet har Priserne — specielt i Aarene 1899—1900 — været særdeles gode, hvad der selvfølgelig har virket stimulerende paa Exporten, i hvilken Henseende hidsættes Opgave over Udførselsmængden af uforarbejdet eller halvforarbejdet Trælast fra Arendals Toldsted i de enkelte Aar:

1896.....	103 548 m ³
1897.....	111 873 -
1898.....	97 167 -
1899.....	116 576 -
1900.....	120 088 -

Heraf har gennemgaaende ikke fuldt Halvparten været skaaren Last. Af høvlet Last exporteres forholdsvis lidet.

I de samme Aar er der udtællt af Asdal Bom:

1896.....	716 667	Stkr. stort Tømmer,	281 724	Stkr. Smaalast.
1897.....	509 275	— — —	186 123	— —
1898.....	620 129	— — —	199 100	— —
1899.....	627 271	— — —	153 897	— —
1900.....	1 050 336	— — —	204 460	— —

3 523 678 Stkr. stort Tømmer, 1 025 304 Stkr. Smaalast.

I forrige Femaarsperiode var der udtællt 3 017 935 Stkr. stort Tømmer og 1 130 824 Stkr. Smaalast.

Yderligere er Antallet af nedflødet Tømmer i Nidelven øget ved Behovet for den i 1897 anlagte Rygene Træmassefabrik, der udtager sit Tømmer ved den ovenfor Asdal Bom beliggende Mæsel Bom.

Det tør vel ikke negtes, at Skovene mere og mere udtynnes i Trælstdistrikttet, om man end i den senere Tid er begyndt at drive Hugsten mere rationelt og med Tanken paa den fremtidige Økonomi.

Foruden Trælstd er de vigtigste Udførselsartikler ved Toldstedet Træmasse, Rebslagerarbejde, Kvarts og Feltspat, huggen Sten, Staal, Baade, Fisk, Hummer og Sælhundskind.

Den samlede Værdi af Indførselen og Udførselen ved Arendals Toldsted stiller sig i Femaaret saaledes:

	Indførsel.	Udførsel.
1896	Kr. 2 398 300	Kr. 1 780 600
1897	- 2 498 700	- 2 014 900
1898	- 2 824 000	- 2 128 700
1899	- 3 610 900	- 3 069 500
1900	- 2 962 100	- 2 894 500

Fra en af Byens større Skibsredere har Magistraten paa Anmodning modtaget følgende Fremstilling angaaende Skibsfartens Tilstand i det forløbne Femaar, som man tror det af Interesse at hidsætte i sin Helhed:

«Skibsfartens Stilling ved Begyndelsen af Femaarsperioden 1896—1900 incl. var mislig. Efter de forholdsvis gode Fragtkonjunkturer i Slutningen af Ottiaarene havde de følgende Aar bragt stadig Nedgang, der kulminerede omkring Begyndelsen af den nævnte Periode. Ikke alene var Skibsrederiets direkte Afkastning som Følge af disse Forhold reduceret til omtrent intet, men ogsaa de Næringskilder, der, mere eller mindre direkte, er knyttede til Skibsfarten, led stærkt under Nedgangen. Mandskabshyrene var saaledes successivt faldne med omtrent 20 à 30 Pct., et Forhold, der vistnok virkede saameget stærkere, som det tildels faldt sammen med den Stigning i Priserne paa de fleste Livsfornødheder, der indtraf ved de netop i disse Aar indførte forholdsvis stærke Toldforhøielser. De lavere Lønningssatser opretholdtes nemlig, hvilket erfaringsmæssigt som Regel er Tilfældet, adskilligt længere, end Depressionen paa Hoved-

næringen varede. Skibsbyggeriet, der forøvrigt siden Midten af Ottiaarene har været uden væsentlig Betydning for Stedet, indstilledes ogsaa omtrent helt i denne Periode. I sidste Halvdel af 1897 sporedes der nogen Bedring i Fragterne og denne fortsatte sig i 1898 og 1899, formentlig for nogen Del støttet af den i Vaaren 1898 udbrudte Krig mellem Spanien og de forenede nordamerikanske Stater, og tildels ogsaa af den Høsten 1899 udbrudte Krig mellem England og de sydafrikanske Republikker; denne sidste, der, som bekjendt, har trukket længere ud end paaregnet, har dog, formentlig som Følge heraf, i den senere Tid mere virket lammende end stimulerende paa Forholdene. Stigningen fortsattes i Aaret 1900 og kulminerede i Maanederne Juli, August og September dette Aar, for derefter pludselig at falde helt af mod Aarets Slutning, og Tilstanden er senere blevet saa slet som vel muligt, hvorhos alt tyder paa, at man igjen er kommet ind i en stærk Flaahedsperiode, der tør blive af adskillig Varighed.

I det forløbne Femaar, specielt i sammes første Halvdel, da Priserne var forholdsvis meget lave, blev den her hjemmehørende Skibsflaade suppleret ved Indkjøb fra Udlandet af flere ældre Jernseilskibe og ældre og nye Dampskibe, men denne Tilgang har paa langt nær ikke udfyldt Afgangen ved Forlis og Salg. Paa sidstnævnte Maade er, specielt i de sidste Aar, da Priserne igjen har været forholdsvis høie, afhændet ikke faa Skibe, og disse Transaktioner, altsaa de billigere Indkjøb i Periodens første Aar og de fordelagtigere Salg i dens sidste Tid, tør i det hele have bragt adskillig Fordel. Derimod har vistnok den direkte Afkastning af Seilskibsfarten været meget ringe; efter derom anstillede Undersøgelser kan den neppe, med rimeligt Hensyn til Føringelse og andre Faktorer, der ved en saadan Bedømmelse maa tages i Betragtning, ansættes til mere end 4 à 5 Pct. aarlig af den Kapital, der er anbragt i samme. Denne Bedrift har dog fremdeles ved dens forholdsvis betydelige indirekte Afkastning en stor Betydning i økonomisk Henseende, baade for Byen og det omliggende Distrikt. Udbyttet af Dampskibsrederiet, der dog for dette Sted indskrænker sig til et halvt Snes Skibe, omtrent alle anskaffede i det sidste Femaar, har derimod været adskilligt bedre, og kan vistnok under førnævnte Hensyn ansættes til henimod 10 à 12 Pct. aarlig. Den indirekte Afkastning af Damperne er dog af langt ringere Betydning end af Seilskibene. De førstnævnte farer i større Udstrækning end de sidstnævnte med fremmede Mandskaber; dertil anløber de omtrent aldrig Hjemstedet og skaffer saaledes liden eller ingen Fortjeneste for Skibsproviantører og andre, hvis Levevei omfatter Leverancer til og Arbeide for Skibe; Udbedringer, Doksetninger m. v. foregaar ogsaa i Udlandet, idet der hersteds ikke findes de fornødne Anlæg til Udførelse af saadant Arbeide. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at der i Femaaret og tidligere er gjort gjentagne Forsøg paa Dannelse af et Aktieselskab til Anskaffelse af en Tørdok her paa Stedet, men disse Forsøg er strandede paa Grund af manglende Kapitaltilgang.

De Farvande og Ladninger, der væsentlig har sysselsat Stedets Seilskibe, er for de ældre og mindres Vedkommende Træløst fra Norge og Østersøen til Storbritannien, Belgien og Nordfrankrige, samt Kul fra Storbritannien til norske,

danske og svenske Havne og for de nyeres Vedkommende Kul fra Storbritannien og Trælast fra Østersøen og Norge til Mellem- og Sydamerika samt Capkolonien, og i Forbindelse dermed som Returlast, Trælast og Harpix fra de sydligere forenede Stater, samt Farvetræ fra Vestindien. Af disse Farter har især Træfarten ud til Capkolonien og Farvetræfragterne fra Mexiko været af væsentlig Betydning. Exporten af Træ til Capkolonien var i den første Del af Femaarsperioden mindre, men har i de sidste 2 à 3 Aar været temmelig betydelig. Kul og lignende Varer, som Krigen i Capkolonien særlig har krævet forøget Tilførsel af, har neppe været ført af norske Skibe direkte for den engelske Regjerings Regning, men derimod er der vistnok ført temmelig store Kvanta, specielt af Kul, for Regning af Personer, der igjen har havt Kontrakter med den engelske Regjering for Leverancer paa Forbrugsstederne derude. Farten med Jernbanesviller af haardt Træ fra Australiens Vestkyst, specielt til Capkolonien, men ogsaa til Laplatafoden, Vestindien og Europa, har ogsaa sysselsat ikke faa Seilskibe i de sidste Aar til lønnende Fragter. Da Farvandet derude i Forhold til dets geografiske Beliggenhed maa ansees som særligt stormende og farligt, har dog denne Fart medført forholdsvis mange Førlis og Havarier.

De her hjemmehørende Dampskibe har væsentlig været anbragte i Maanedsbefragtning, og da især mellem de nordamerikanske Stater og Vestindien.

Byen og de allernærmeste Distrikter har ikke deltaget i de ganske betydelige Indkjøb, der i de senere Aar er foregaaet af ældre engelske Fiskerfartøier til Brug i den mindre Fragtfart paa Norge og nærmeste Havne i Nordsøen, Skagerak, Kattegat og Østersøen. Den gjensidige Skibsassurancevirksomhed har ogsaa i Femaaret arbeidet under vanskelige Vilkaar. Uagtet meget Arbeide paa forskjellige Foranstaltninger til Begrænsning af Erstatninger og Udgifter, er den effektive Præmie stadigt stigende, og spiller denne i Skibsfartens Budget en meget betydelig Rolle. Præmiernes Stigning foranlediger i større og større Udstrækning, at man undlader at assurere især de ældre Skibe.

Skibsfarten, der i tidligere Tider i en aldeles overveiende Grad bidrog til Byens Trivsel og Fremgang, sygner nu mere og mere hen; man har ikke evnet i tilstrækkelig Grad at følge med i Overgangen fra Seil til Damp, og det synes heller ikke, som Bedriften under denne nye Form nogensinde skal faa den Betydning, som den tidligere havde for Stedet. Grundene hertil tør være flere, men den væsentligste er formentlig Mangel paa tilstrækkelig Kapital i Distriktet, og Tilgang af fremmed Kapital til en Bedrift som Dampskibsrederi, der i Sammenligning med Seilskibsrederiet har saa faa Tilknytningspunkter i de stedlige Forhold, kan neppe paaregnes i nogen synderlig Udstrækning.»

Haandværksborgerne er i Femaaret meddelt 19 Personer og op-sagt af 18. Haandværksdriften har ingen væsentlig Forandring undergaaet siden sidste Femaarsberetning; en vigtig Rolle spiller fremdeles Forfærdigelsen af Baade, saavel til Brug inden Landet som til Export.

Den offentlige Tegneskole, der i de sidste Aar har virket i Byen og væsentlig er beregnet paa Haandværkere, har visselig bidraget til at øge Haandværksfærdigheden.

Inden selve Arendals By findes af Fabriker kun ganske faa, hvoraf nævnes 1 Ølbryggeri, 1 Gasværk, 1 Tobaksfabrik og 3 Mineralvandfabriker. I Omegnen, specielt i Barbu Herred, findes derimod en Række industrielle Anlæg, der for en væsentlig Del skylder Byens Kapital sin Virksomhed. Af nye saadanne kan nævnes Aktieselskabet Barbu, der i 1899 er meddelt Koncession til for et Tidsrum af 20 Aar at drive Elektricitetsværk i Arendal; fra dette, der midlertidig drives med Kraft fra et Selskabet tilhørende Vandfald i Barbuelsen, forsyner Værket Byen med elektrisk Lys og Kraft saavel til kommunalt som til privat Brug. Selskabets Hensigt er i den nærmeste Fremtid at øge Kraftstyrken ved Overføring fra den ca. 17 km. fra Arendal beliggende Evenstad Fos, der foreløbig er beregnet at skulle afgive ca. 2 000 Hestekræfter med Adgang til Udvidelse.

Af nyere industrielle Anlæg til Forædling af Trælast nævnes det ovenomtalte Sliberi for mekanisk Træmasse ved Rygene Fos, ca. 1 Mil fra Arendal, der er beregnet paa Slibning af 45 Ton pr. Døgn. Sliberiet eies af det samme Firma, som eier det gamle Sliberi ved Rygene med en Produktion af ca. 15 Ton pr. Døgn. Forøvrigt synes Industrien, naar bortsees fra Forædling af Trælast, at have vanskeligt for at vinde fast Fod i Byen, hvad der vel væsentlig forklares af den Omstændighed, at Byen tidligere gennem Aarrækker har seet et saa glimrende Resultat af sit Skibsrederi og sin Trælastbedrift, at man saa længe som muligt holder fast ved disse Erhvervsilder, før man gaar over til noget andet. Et væsentligt Moment er det ogsaa, at man savner teknisk kyndige Arbeidere til Bedrifter, hvor saadant er fornødent.

Fiskeri og Fangst har ingen Forandring undergaaet i Femaaret.

Ædruelighedstilstanden har i Femaaret neppe gjort synderlig Fremgang og de Forventninger, der særlig fra Totalafholdsfolkets Side i saa Maade knyttedes til den i 1895 stedfundne Nedstemning af Brændevinssamlaget, er ikke gaaet i Opfyldelse, idet Forbruget af billig, berusende Vin («Laddevin») efter Samlagets Nedlæggelse har yderligere øget og navnlig ogsaa vundet Indpas blandt Ungdommen af begge Kjøen. At Samlagets Nedlæggelse efter den almindelige Opfatning ikke medførte den forventede Bedring i Ædruelighedsforholdene, tør man se en Bekræftelse paa i den Omstændighed, at Samlaget i 1900 igjen blev opstemt.

Af Skoler har man Arendals offentlige Skole for den høiere Almendannelse, den kommunale Folkeskole, en privat Middelskole, en privat Smaaskole, en offentlig Tegneskole, en Stuertskole, 2 private Navigationsskoler, et Børneasyl, en Haandgjerningsskole samt en Husfidsskole. Byen har desuden et Arbejderakademi.

Arendal den 22 Marts 1902.

Klem.

Beretning

om Kjøbstaden Grimstads økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Byens Grænser er i dette Tidsrum ikke undergaaet nogen Forandring. I Byens Folkemængde er derimod skeet nogen Nedgang, idet samme ved sidste Folketælling den 3 December 1900 udgjorde 3 036 mod 3 173 ved Tællingen den 1 Januar 1891, — altsaa en Forminskelse af 137 i Løbet af 10 Aar. Nedgangen kan imidlertid vistnok betragtes som blot forbigaaende, da Folkemængden igjen tør antages at være i Stigende navnlig paa Grund af en i Periodens Slutning indtraadt Øgning af Stedets industrielle Bedrift.

De flaae Tider for Skibsfarten ved Udgangen af 1895 (se forrige Beretning) vedvarede til henimod Udgangen af 1897, i hvilket Tidsrum Dampskibenes Fart gav lidet Overskud og Seilskibsflaaden bragte Tab med Undtagelse af de nyere og større Skibe, der gav noget Overskud ved Fart paa fjernere Farvande. Derefter begyndte der at vise sig Tegn til Stigning i Fragtsatserne paa næsten alle Farvande og Fragterne har været jevnt opadgaaende til Udgangen af 1900, saaledes at Skibsfartens Afkastning i de to sidste Aar maa karakteriseres som glimrende, navnlig for Dampskibene og for de nyere, store Seilskibes Vedkommende. De ældre og mindre Seilskibe, der byggedes i 70- og 80-Aarene — nu A^{2*} eller ved Overgangen dertil — har baade paa Grund af Alder og Størrelse nærmest været henvist til Vestindiefarten, der har givet et forholdsvis mindre godt Udbytte. Paa Grund heraf har Stedets Skibsredere afhændet mange af disse Skibe, især til Sverige til nogenlunde tilfredsstillende Priser.

Nogen Østersøflaade — de saakaldte Trælastdragere — har Stedet ikke.

I Forbindelse med de stigende Fragter er ogsaa Sjømændenes Hyrer stegne saaledes, at Matroser ved Udgangen af 1900 lønnes med omkring 50 Kroner maanedlig og Styrmand, Tømmermænd og Stewarder op til 80 Kroner maanedlig.

Nybygning af Træskibe i Grimstad Tolldistrikt har i Femaaret indskrænket sig til 6 Seilskibe og 1 Trædampskib af samlet Drægtighed 3 443 N. Reg.-Ton.

Indkjøbt fra Udlandet er endel Jernseilskibe af stor Drægtighed og 2 Dampskibe.

Medens der i Tolldistriktet ved Udgangen af 1895 var 137 Seilskibe med 62 857 N. Reg.-Ton Drægtighed, er Antallet ved Udgangen af 1900 sunket ned til 85 med en Drægtighed af 48 388 N. Reg.-Ton. Lastedampskibenes Antal er derimod øget fra 3 til 6, hvilke tilsammen har vel 8 000 Ton Brutto Drægtighed. Det er saaledes ikke saameget i Tonnage som i Antal, at Skibsflaaden er reduceret.

I Aaret 1900 begyndte Aktieselskabet Hasseldalens Jernskibsbyggeri sin Virksomhed inden Byens Grænser og har nu en Arbeidsstok af vel 300 Mand. Det første Dampskib er leveret til Bergen og tvende af samme Størrelse staar under Bygning, hvorhos der yderligere er kontraheret om Bygning af 2 Dampskibe.

Fevigs Jernskibsbyggeri driver stor Virksomhed med Nybygning af Dampskibe.

Ved disse 2 Jernskibsbyggerier samt ved Bygning af et Par Trædampskibe har Distriktets Arbeidere, der tidligere var optaget paa de nu nedlagte Skibsværfter til Bygning af Træseilskibe, fundet lønnende Beskjæftigelse. For at faa Behovet for Arbeidere tilfredsstillet har man derhos maattet indkalde saadanne fra andre Steder.

Handelsvirksomheden, der i forrige Termin var noget trykket, er som Følge af de gode Skibsfartsforhold og den øgede industrielle Virksomhed hævet betydeligt. Trælaster fremdeles Byens vigtigste Eksportartikel, og har Trafiken hermed omtrent foregaaet i samme Maalestok som tidligere.

Nogen Konkurs af større Betydning er ikke indtruffet.

Haandværksdriften, som fremdeles lider under Trykket af udenbys Konkurrence, staar omtrent paa samme Trin. Haandværkerforeningen har eget Lokale og et Bibliothek, stort 1314 Bind; dens Laaneindretning er fremdeles i god Virksomhed.

Arbejderne har, som før, sit eget Lokale.

Paa den Dahlske Skole nedlagdes ved Udgangen af Skoleaaret 1897—98 Skolens yngste Klasse og med det følgende Skoleaars Slutning de to næste Klasser, saa at fra Skoleaaret 1899—1900 Skolen alene beholdt de 4 øverste eller Middelskoleklasserne. Med Klasseinddragningen fulgte Indskrænkning i Lærerpersonalet, som derefter har bestaaet af 4 Lærere og 1 Lærerinde med 1 Timelærer for Sang og 1 Timelærerinde for Pigebørnenes Haandarbejde og Gymnastik. Elevernes Antal var ved Udgangen af 1900 ialt 92 (51 Gutter og 41 Piger).

Dahlske Skoles Bibliothek, der indbefatter saavel Skolens Bogsamlinger som Grimstad Bys Folkebibliothek, talte ved Udgangen af 1900: 5 451 Bind.

Folkeskolens Lokaler er ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring i Femaaret. Skolens Elevantal, der 31 December udgjorde 450, var den 31 December 1900: 399 med et Lærerpersoneal af 6 Lærere og 6 Lærerinder.

Sjømandsskolen, der nyder Statsbidrag indtil Kr. 800 aarlig, har i Femaaret været jævnt besøgt og viser fremdeles meget heldige Resultater.

Den offentlige Tegneskole, hvor Undervisningen foregaaer efter en af det Offentlige approberet Plan, har ligeledes været meget søgt.

Om Agders Assuranceforening henvises til de af Foreningen aarlig indsendte Oversigter.

Grimstad Fragtassuranceforening er fremdeles i god Virksomhed. Dampskibsassuranceforeningen «Nora» er i f. A. flyttet til Kristiania.

Vandværkets Vandbeholdere har i Femaaret ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring.

Brandvæsenets Materiel er i god Stand. Nogen Ildebrand af nævneværdig Betydning er ikke indtruffet.

I Vei- og Gadevæsenet er der foretaget enkelte Forbedringer.

Gadebelysningen sker ved 108 Petroleumslamper.

Grimstad Sparebank havde ved Udgangen af 1900 en Forvaltningskapital af Kr. 2 347 649.77 og en Formue af Kr. 241 522.18.

Under Firma Privatbanken i Grimstad har Søndenfjeldske Privatbank i 1899 oprettet en Filial hersteds, der udfører almindelige Bankforretninger og bidrager herved ikke saa lidet til Lettelse af Handelsrørelsen og Omsætningen paa Stedet.

Angaaende den beskattede Formue og Indtægt hidsættes følgende fra Ligningskommissionen modtagne Opgave:

Aar.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
1896	Kr. 3 790 400	Kr. 836 995 (skatbar Kr. 352 080)
1897	- 3 732 200	- 811 270 (— - 353 000)
1898	- 3 513 500	- 797 910 (— - 350 350)
1899	- 3 572 000	- 778 990 (— - 336 895)
1900	- 3 622 000	- 802 630 (— - 357 125)

Byen har 440 brandforsikrede Huse tilsammen taxerede for Kr. 2 832 310.

Kommunens Gjæld ved Udgangen af 1900 udgjorde Kr. 133 884.83 og er stiftet væsentlig i Anledning af Opførelse af Kirke, Kirkegaard, Skolehus, Sygehus og Vandværk.

Det i forrige Femaar oprettede private Telefon-Anlæg for Grimstad og Omegn er betydelig udvidet og har nu en samlet Traadlængde af 140 197 Meter.

Til Anlæg for privat Regning af en tertiær Jernbane fra Grimstad til Mæsel i Froland (23.12 km. lang), hvortil Bidrag forøvrigt er ydet af interesserede Kommuner og Private, er der i 1899 af Statsmidler bevilget Kr. 368 000 udgjørende Halvdelen af de beregnede Anlægsomkostninger. Banens Paabegyndelse har imidlertid hidtil maattet udstaa, da Spørgsmaalet om dens Sporvidde ikke har kunnet afgjøres, forinden der er truffet Bestemmelse om Sporvidden for Arendal—Aamlibanen, med hvilken den skal have Tilknytning,

Som bemærket i forrige Beretning, blev i 1895 det daværende Brændevins-samlag nedvoteret, og som Følge deraf har Salg og Udskjænkning af Brændevin i Femaaret ikke været tilladt hersteds. Ved ny Afstemning, afholdt under 23 November f. A., er imidlertid Oprettelse af Samlag igjen tilladt fra 1 Januar 1901 og har et saadant været i Virksomhed her siden Februar iaar.

Ølafgiften, der er erlagt af 6 Øludskjænkere, har udgjort Kr. 2 400 aarlig.

Byens økonomiske Tilstand er meget forbedret siden forrige Beretning nærmest som Følge af opadgaaende Konjunkturer for Skibsfarten, der fremdeles er Byens vigtigste Næringsvei.

Eiendomsprisen, der i det foregaaende Femaar var nedadgaaende, har navnlig i de 3 sidste Aar været i jevnt Stigende, saaledes at den nu maa betegnes som god.

Med Hensyn til Tjenerløn og Arbejdspriser kan jeg henvise til tidligere indsendte Opgaver.

Af Bygearbejder kan nævnes, at det i forrige Beretning omtalte Sygehus og Isolationslokale er fuldførte og tagne i Brug i Femaaret.

Hvad Politioordener og Forbrydelser betræffer, frembyder nærværende Femaar ingen væsentlig Forandring fra det tidligere.

Grimstad Magistrat, 25 Juni 1901.

H. Nielsen.

Beretning

om Ladestedet Tvedestrand's økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Ligesom Stedets Folkemængde i de sidste Aar har været i Aftagende — nemlig fra 1 759 ned til 1 706 ved sidste Folketælling i December 1900 — saaledes er der i Femaaret gjennemgaaende Nedgang i de økonomiske Forholde. Mange Indstillinger har fundet Sted, og har de sidste Aar i det hele været nogle Opgjørenes Aar efter de trykkede Skibskonjunkturer, som tidligere var de raadende.

Medens der ved Udgangen af 1895 fra Tvedestrand blev bestyret 59 der hjemmehørende Seilskibe med samlet Drægtighed 31 424 Reg.-Ton og 2 Damp-

skibe, var der ved Udgangen af 1900 kun 29 Seilskibe paa tilsammen 21 228 Ton og ikke noget Dampskib, idet begge disse er solgt. Seilskibenes Antal er saaledes aftaget med ca. 50 Pct. og Tonnagen med ca. 30 Pct. Grunden til, at den sidste ei ligesom Antallet er gaaet ned til omtrent Halvdelen, er den, at et enkelt Firma har kjøbt endel større ældre Jernskibe fra Udlandet. De sidste Aars gode Fragter har Stedet nydt lidet godt af af den Grund, at Skibene til dels er gamle, og fordi man fremdeles ikke (i Modsætning til Rederne i Fjord-distriktet, f. Ex. Staubo) er begyndt at gaa over fra Seil til Damp. Enkelte af Skibene — særlig nogle af de større indkjøbte Jernskibe — har dog givet et betragteligt Overskud. Hyrerne har gjennemgaaende været gode. Derimod er den tidligere saa travle Virksomhed paa Skibsværfterne nu ganske ubetydelig, da al Nybygning af Skibe er standset og Skibenes Antal formindsket, ligesom større Skibe i senere Aar hyppigst repareres og faar nyt Kobber o. l. i Udlandet. Disse Forhold har vistnok bevirket Bortflytning til heldigere stillede Steder.

Ikke faa Familier har i de senere Aar flyttet til Kristiania.

Tvedestrands Sparebanks Forvaltningskapital er fremdeles stor i Forhold til Stedet, nemlig ved Udgangen af 1900 Kr. 2 298 855; dens Fond er vokset til Kr. 289 373; begge disse Beløb er adskillig større end forrige Femaar.

Budgettet (udlignet ca. Kr. 32 000) og Kommunens Gjæld (ca. Kr. 80 000) viser omtrent samme Beløb som før. Nye kommunale Arbeider har ei fundet Sted.

Ved Afstemningen i 1899 blev Brændevinssamlaget her staaende, medens Nedvotering fandt Sted i Nabobyerne i 1895. Under disse Omstændigheder har Omsætningen steget, men synes ikke at have havt uheldige Følger, idet Ædrueligheden paa Stedet har været tilfredsstillende. Omsætningen i mindre Dele og ved Udskjænkning var i 1895: 16 551 Liter, i 1896: 20 361, i 1897: 21 829, i 1898: 22 646, i 1899: 25 151 og i 1900 antagelig noget mere.

I Femaaret oprettedes kun et industrielt Anlæg: Tvedestrands Uldvarefabrik. Aktieselskabet maatte efter et Par Aars Drift indstille, og Fabriken er senere kjøbt af Enkeltmand, som nylig har gjenoptaget Driften.

Høsten 1897 oprettedes Tvedestrands Privatbank med Aktiekapital Kr. 300 000, hvoraf indbetalt Kr. 75 000.

Stedets eneste Assuranceforening sluttede sin Virksomhed ved Udgangen af 1899.

De Handlendes Antal er steget — eksempelvis kan nævnes, at her nu er 13 Manufakturister mod 4 i forrige Femaar —, men paa samme Tid er den almindelige Handel i Aftagende. For det første tager Landhandelen mere og mere fra Stedet, og dernæst sker der ingen Bedring i de mindre gode Kommunikationsmidler. Forbindelsen med Postskibene ca. 1 Mil ud Fjorden og med «Øerne» — som hidtil har været den bedste Kunde — besørges af smaa Lokal-

baade, som er gamle og utidsmæssige. Nye Veie er ikke paabegyndte. Som i alle de andre Byer i Amtet har Spørgsmaalet om at faa Jernbaneforbindelse med Oplandet været stærkt oppe, uden at der er Udsigt til dets heldige Løsning i nogen nær Fremtid. Det samme er antagelig Tilfældet med et — væsentlig efter Initiativ af Handelsforeningen — reist Krav om Udvidelse af Lade-stedets Grænser.

Tvedestrands Magistrat, 13 Marts 1901.

Steen.

Magistratens foranstaaende Femaarsberetning har Tvedestrands Formandskab ledsaget med følgende Bemærkninger af 26 Marts 1901:

1. De økonomiske Forhold i Almindelighed.

Tvedestrands Ligningskommissions skjønsmæssige Ansættelse af Skatteborgernes Formue og Indtægt ved Udgangen af Aarene 1895 og 1900 stiller sig, som følger:

	Skatbar Formue.	Indtægt.	Skatbar Indtægt.
1900	Kr. 2 810 100	Kr. 549 560	Kr. 256 515
1895	- 2 806 000	- 544 300	- 231 010
Fremgang ...	Kr. 4 100	Kr. 5 260	Kr. 25 505

2. Antal Skibe og Tonnage.

Det forholder sig vistnok som af Magistraten oplyst, at der fra Tvedestrand ved Udgangen af 1895 blev bestyret flere der hjemmehørende Skibe med en samlet større Tonnage end ved Udgangen af Aar 1900; men hvis man for samme Aar vælger Skibenes Ligningsværdi — altsaa med Fradrag af Gjæld — som Maalestok for Sammenligningen, stiller Forholdet sig noget anderledes og til Fordel for 1900.

Ifølge den for Ligningskommissionen fremlagte Skibsliste var Skibsværdierne i Tvedestrand mellem 30 og 50 000 Kroner større ved Udgangen af Aar 1900 end ved Udgangen af 1895.

Skibsfarten har gennemgaaende i de sidste Aar givet et ret godt Udbytte. Men der er en anden Side ved denne Sag, der maa bemærkes. Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode udgjorde Træskibe af Størrelse 300—600 Reg.-Ton den overveiende Del baade med Hensyn til Antal og Tonnage. Flere ældre Træskibe er nu dels solgt, dels forliste og for en stor Del erstattet ved indkjøbte større og fordelagtigere Staal- og Jernseilskibe, ligesom der i sidste Femaarsperiode er for Regning af Rederi i Tvedestrand bygget 3 Træskibe. Ved Udgangen af 1900 bestyredes her 13 Staal- og Jernseilskibe med en samlet Tonnage af 13 158 Reg.-Ton og en Takst eller Aktiekapital af ca. Kr. 1 200 000:

Man vil i denne Forbindelse ikke unnlade at bemærke, at ved Udgangen af forrige Femaarsperiode var Skibene, især Træskibe, saa beheftede med Gjæld og saa vanskelig at placere i lønnende Ruter, at deres Værdi var rent nominel.

Nu derimod er Gjælden i Regelen betalt, Skibene tjener Penge og kan — om man vil — afhændes til ret gode Priser. Aktier i Jernskibe har saaledes været solgte til adskillig over pari.

Istedetfor at kontrahere Dampskibe har Redere her fundet bedre Regning i at indkjøbe Jernskibe. Resultatet har overtruffet Forventningerne, idet 9 af de i sidste 5 Aar indkjøbte Jernseilskibe med en samlet Aktiekapital af Kr. 513 000 gav for Aar 1900 et Nettooverskud til Fordeling af fra 15 til 50 Pct., eller i Gjennemsnit ca. 28 Pct. af Aktiekapitalen. Spørgsmaalet om at købe Dampskibe har været oppe og er det fremdeles, men man vil se Tiden an, saalænge Jern- og Kulpriserne staar saa høie. Jernseilskibe kan betragtes som Gjennemgangsled, og Aktionærene har hidtil ikke havt Grund til at beklage sig, naar Talen er om indkjøbte ældre Jernseilskibe.

3. Kommunens Gjæld.

Det af Kommunestyret vedtagne Budget for Aarene 1896 og 1901 udviser, at medens Gjælden for Aar 1895 var Kr. 85 000, var den for Aar 1900 Kr. 79 000, altsaa en Nedgang af Kr. 6 000.

4. Kommunikationsvæsen og Handel.

Paa Budgettet for Aar 1896 sees at være opført som Bidrag til Dybvaagveien Kr. 5 000. Denne Gjennemgangsvei over Dybvaag fra Tvedestrand til Risør er endnu ikke helt færdig. Til Veianlægget Tvedestrand—Strengereid—Songe—Arendal har Tvedestrands Kommune garanteret et Bidrag af Kr. 12 000. Naar denne Vei engang bliver bygget, faar antagelig Tvedestrand saa gode Veikommunikationer med sit Opland, som med Rimelighed kan forlanges.

Lokalbaadene er i de sidste Aar betydelig forbedrede og tilfredsstillende nu efter vor Mening ethvert rimeligt Krav. Der arbeides forøvrigt paa at faa anskaffet et stærkere Dampskib, der kan gjøre Tjeneste ved Slæbning og som Isbryder, og der er til dette Øiemed allerede afsat et Beløb af ca. Kr. 6 000, der henstaar i Tvedestrands Sparebank.

Den almindelige Handel antager man er nogenlunde som i forrige Femaarsperiode, medens Brændevinshandelen og Handelen med billig Vin er gaaet betydelig frem.

Beretning

om Ladestedet Lillesands økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Nogen Forandring i Handelsomsætningen har ikke kunnet mærkes i Femaaret; dog har der antagelig snarere været Tilbagegang end Fremgang.

Nogen nævneværdig Konkurs har ikke fundet Sted.

Trælasttransporten til Byen paa Lillesand—Flaksvandjernbanen har været i betydeligt Stigende; der fremføres mest Rundlast, som dels udskibes og dels føres videre til Arendal. Derhos fremføres til Udskibning skaaren Last fra Dampsgaard paa Flak i Birkenes. Fra et Stenhuggeri paa Eigeland i Vestre Moland udskibes over Lillesand huggen Sten, især Brolægningssten, til Tyskland og Danmark.

Nogen Skibsbygning har i Femaaret ikke fundet Sted. Udbyttet af Skibsfarten har været opadgaaende for de fleste Rederier, om end enkelte Fartøier har været uheldige og givet lidet eller intet Overskud. Flaaden udgjorde ved Udgangen af 1900: 67 Fartøier med samlet Drægtighed 21 920 Reg.-Ton. Ved Salg og Forlis er udgaaet 13 828 Ton, medens der er tilkommet 11 183 Ton.

Den beskattede Formue og Indtægt samt Byskat udgjorde:

	Formue.	Indtægt.	Udlignet.
i 1896	Kr. 1 808 500	Kr. 190 369	Kr. 30 374.26
- 1897	- 1 715 700	- 160 344	- 34 778.99
- 1898	- 1 852 400	- 176 855	- 29 633.70
- 1899	- 1 791 500	- 155 811	- 29 991.11
- 1900	- 1 845 122	- 155 175	- 31 980.87

Desuden er der fra og med 1898 paa Bygninger og Grunde udlignet som Eiendomsskat $\frac{1}{7}$ af den hele besluttede Udligning, nemlig:

for 1898	Kr. 5 000,	Skattetakst	Kr. 1 196 350
- 1899	- 5 000	—	- 1 196 350
- 1900	- 5 300	—	- 1 200 850

Den siden forrige Femaar indtraadte Stigning i Byskatten hidrører væsentligst fra Afdrag og Renter af Laan optaget til Dækkelse af Kommunens Bidrag til Lillesand—Flaksvand-Jernbaneanlægget.

I Femaaret har været afholdt 14 Tvangsauktioner over faste Eiendomme med Tilslagssum Kr. 39 355.39 og Tvangsauktioner over Løsøre for Kr. 4 131.53. Der er thinglæst Panteheftelser for Kr. 254 813.77 og aflæst Do. for Kr. 205 844.20.

Byens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 225 000.

Byens Samlag for Brændevinshandel blev nedvoteret den 7 Oktober 1896.

Lillesands Magistrat, 24 August 1901.

J. E. Nielsen.

Beretning

om Kjøbstaden Risørs økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Handel og Haandværk. Antallet af Handelsborgere er i Femaaret tiltaget betydelig, medens Haandværksborgernes Antal er omtrent det samme.

En Sammenligning mellem Femaarets Begyndelse og Slutning viser:

	pr. $\frac{1}{1}$ 1896.	pr. $\frac{31}{12}$ 1900.
Handelsborgerskab, Mænd	54	63
Do. Kvinder.....	11	22
Handels- og Haandværksborgerskab, Mænd	10	8
Do. - Do. Kvinder.....	1	1
	tils. 76	tils. 94
Haandværksborgerskab	49	53

I Femaaret indtraf 12 Konkurs er og aabnedes Akkordforhandling (alene i 1900) i 6 Boer.

Ingen af disse Konkurs er havde nogen nævneværdig Indflydelse for Handelsverdenen hersteds.

Byens vigtigste Udskibningsgjenstand har i Femaaret som før været Træl a s t.

Træl a s t priserne viste i Løbet af 1896 en stigende Tendents, og de Priser, som da opnaaedes, holdt sig ogsaa de derpaa følgende Aar, 1897, 1898 og 1899, naar undtages nogle mindre Fluktuationer. Toppunktet naaedes i 1900, hvorefter Priserne gik noget ned.

Hvad Værdien af det afskibede Produkt angaar, da var 1896 og 1897 omtrent ligestillet — med lidt Opgang i 1898, hvorimod Værdien af Afskibningerne i 1899 var betydelig mindre. Aaret 1900 udviser derimod en betydelig Stigning i Udførselsværdien.

Udskibningen af Is har i Femaaret været mindre.

Af Hummer og Mineralier har Udskibningen været omtrent den samme.

Af nye industrielle Bedrifter er i Femaaret kun igangsat en mindre Barkemølle, Aktiekapital Kr. 6 000.

Brandassurancetaksten af Bygninger udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 2 299 740 og ved Udgangen af 1900 Kr. 2 635 300.

I det store og hele taget maa Femaaret i økonomisk Henseende siges at have været gunstigt; hertil bidrog foruden de opadgaaende Træl a s t priser særlig Skibsfarten. Perioden indlededes for dennes Vedkommende med vistnok forholdsvis lave, men jevne og faste Fragtsatser med stigende Tendents, der henimod Femaarets Slutning tog et stærkt Opsving med meget gode Fragtsatser.

Stedet havde i Femaaret blot et Dampskib i udenrigsk Fragtfart og fik i 1900 Nr. 2.

Ædrueligheden var omtrent uforandret. Arrestanternes Antal i Periodens 5 Aar var 45, 58, 66, 49 og 39.

Samlaget, der nedstemtes i 1895, er ikke senere gjenoprettet.

Almindelig Udskjænkingsret af Øl og Vin har ikke i Femaaret været tilstaaet nogen.

Tre Hoteller har havt indskrænket Ret til Udskjænkning, ligesom endel Bevillinger til Smaasalg af Øl og Vin har været tilstaaet for 1 Aar ad Gangen.

Ved Udgangen af 1900 havde 6 Personer Bevilling til Smaasalg af Øl, Vin, Mjød og Cider og 4 Personer til Smaasalg af Øl alene.

Risør Sparebank har i Femaaret været Byens eneste Bankinstitut. Dens Forvaltningskapital udgjorde pr. 1 Januar 1896 Kr. 815 958 med egen Formue Kr. 164 835 og pr. 1 Januar 1901 Kr. 1 078 573 med egen Formue Kr. 166 791.

Som Byskat har i Femaaret været udlignet:

for 1896	Kr. 59 300
- 1897	- 60 000
- 1898	- 60 000
- 1899	- 75 000
- 1900	- 82 000

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udløbet af 1895 Kr. 186 500 og ved Udløbet af 1900 Kr. 204 816.

Folkemængden, der ved Udløbet af 1895 ansloges til 3 300 Indvaanere, udgjorde efter Folketællingen 3 December 1900: 3 494 Indvaanere. Tillægges Befolkningen i de nye Bydele, som ved Lov af 31 Mai 1900 indlemmedes i Byen fra 1 Januar 1901 — 658 Indvaanere —, udgjorde det samlede Indvaanerantal ved Femaarets Slutning 4 152.

Den økonomiske Stilling ved Femaarets Udgang var nogenlunde god.

Risør Byfogedkontor, 23 Marts 1903.

H. Dahl,
kst.

X.

Lister og Mandal Amt.

Underdanigst Beretning

om Lister og Mandal Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1896—1900.

Ifølge sidste almindelige Folketælling i 1900 udgjorde Amtets Folke-
mængde:

a. Landdistriktet:

Mandal Fogderi	30 964	Individer,
Lister —	28 209	—
		————— 59 173 Individer.

b. Byerne

	22 394	—
--	--------	---

————— Tilsammen 81 567 Individer.

I den administrative Inddeling af Amtet er i Femaaret skeet følgende Forandringer:

1. Ved kgl. Res. af 20 November 1897 er Søndre Undal Herred i Mandal Fogderi delt i to Herreder, nemlig Søndre Undal Herred, omfattende Valle Sogn, og Spangereid Herred, omfattende Sognet af samme Navn.
2. Ved kgl. Res. af 9 Februar 1898 er lignende Deling bestemt for Øislebø og Laudal Herred saaledes, at hvert af Sognene Laudal og Øislebø under disse Navne danner egne Herreder.
3. Ved kgl. Res. af 12 Januar 1899 er Kvinesdal Herred i Lister Fogderi ligeledes delt i to Herreder, Liknes Herred og Fede Herred, svarende til Sognene af samme Navn.
4. Ogsaa Bjelland og Grindum Herred i Mandal Fogderi er i Femaaret delt i to Herreder, nemlig Bjelland Herred og Grindum Herred, svarende til

Sognene af samme Navn, idet saadan Deling blev bestemt ved H. K. H. Kronprinsregentens Resolution af 24 November 1900. Denne traadte dog først i Kraft fra 1 Januar 1902.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Antallet af de faste Eiendomme i Amtet udgjorde den 31 December 1900 ifølge de af Fogderne afgivne Opgaver:

i Mandal Fogderi.....	7 450	Brug, af Skyld Mark	8 533.48
- Lister —	7 785	— . — —	6 899.38

Tilsammen 15 235 Brug, af Skyld Mark 15 432.86.

Gjennemsnitsskylden pr. Brug bliver saaledes 1 Mark $1\frac{3}{10}$ Øre. Ved Udgangen af forrige Femaar var Brugenes Antal 13 233. Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi var i Femaaret 1896—1900, ifølge den af Det statistiske Centralbureau udarbejdede Opgave, for dette Amt 2 418 Kroner og skulde efter dette de faste Eiendommers Salgsværdi være henved $37\frac{1}{3}$ Million Kroner.

De fra Lensmændene indkomne Opgaver over Udsæd, Avl og Foldighed viser for det hele Amtsdistrikt gjennemsnitlig:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Udsæd pr. Maal (10 Ar)....	29	33	50	68	74	276
Avl - - - (- -)....	261	247	356	414	515	2133
Foldighed.....	9	7.5	7	6	7	7.75
I Femaaret 1891—1895:						
Udsæd pr. Maal (10 Ar)....	31	40	46	66	77	299
Avl - - - (- -)....	264	246	316	396	508	2270
Foldighed.....	8.5	6	7	6	6.6	7.6

Udsæden af Græsfrø har i Gjennemsnit været 5 Kg. pr. Maal og Avlingen 390 Kg. Hø.

Brugen af tidsmæssige Agerbrugsredskaber, hvoriblandt Slaamaskine, er i Femaaret blevet mere og mere almindelig over det hele Amt

og særlig i de Byerne omliggende Herreder. Man har dog endnu intetsteds i Amtet anskaffet Damptærskemaskine.

I U d s k i f t n i n g s v æ s e n e t s Tjeneste har virket 2 Formænd med 1 Assistent hver. Deres Virksomhed vil fremgaa af efterstaaende Tabel:

A a r.	Rekvirerede Forretninger.		Afholdte og sluttede Forretninger.		Gjenstaaende Forretninger.			
	Underudskiftninger.	Overudskiftninger.	Underudskiftninger.	Overudskiftninger.	Paabegyndte.		Rekvirerede, men ikke paabegyndte.	
					Underudskiftninger.	Overudskiftninger.	Underudskiftninger.	Overudskiftninger.
1896....	22	0	14	2	23	0	32	0
1897....	13	5	15	1	30	0	29	4
1898....	15	2	18	6	29	1	25	2
1899....	13	4	18	5	24	1	23	1
1900....	14	6	18	5	23	0	22	3

Ved Udgangen af Femaaret havde Landhusholdningsselskabet 37 Underafdelinger (Landboforeninger, Kvægavlsforeninger etc.) mod 26 ved forrige Femaars Slutning. Selskabet, der har virket paa sædvanlig Maade, har som tidligere ydet Bidrag til Indkjøb af Avlsdyr, til Afholdelse af Dyrskuer, tildels i Forbindelse med Kvægmarkeder, til Fjøs-skuer, Meierivæsen, Udstillinger i Amtets Byer af Meieri-, Landbrugs- og Havebrugsprodukter; endvidere til Udbredelse af Landbrugsskrifter, ved Bidrag til Havebrug og Frugtavl, ved Uddeling af Stipendier m. v. For Selskabets Regning har derhos været afholdt endel Foredrag om Kreaturstel og Hesteavl, ligesom Selskabet siden 1897 aarlig har ladet afholde korte Kurser i Havebrug. Som en Underafdeling af Selskabet, men med egen Bestyrelse, blev i 1898 stiftet et Skogkulturselskab, hvis Formaal er at virke for Skogkulturens Fremme samt at udbrede Kjendskab til og vække Interesse for et rationelt Skogbrug.

Efterat man i længere Tid havde drøftet Spørgsmaalet om en Sammenlutning af Landmænd for Fællesindkjøb af Kraftfoder, Kunstgødning og Sædefrø, resulterede dette i, at «Agders Fællesindkjøbsforening» blev dannet i 1899. Til Driftskapital for denne fik man mod Amtskommunens Garanti et Laan af Bygdemagasinfondet, stort Kr. 10 000. En Forretningsfører blev ansat og Foreningen begyndte sin Virksomhed i 1900 med en Omsætning i dette Aar af Kr. 26 455.76.

Landbrugsskolen har i Femaaret havt jevn Søgning. Lærerpersonalet bestaar fremdeles af de samme som nævnt i forrige Beretning.

Husholdningsskolen for unge Piger paa Tofteland i Søgne har i hele Femaaret havt god Søgning og omfattes med megen Interesse.

I Amtets Tjeneste har gennem hele Femaaret virket 2 Amtsgroener, en i hvert Fogderi. Deres Assistance har været meget søgt og det viser sig, at Gaardbrugernes Krav paa kyndig Veiledning øges mere og mere. Det er fremdeles til Grundforbedringsarbejder, at Agonomernes Bistand mest søges, og i Retning af bedre Nyrydning er her i Amtet gjort et godt Tiltag. Disse Arbejder har for en væsentlig Del været udført ved Hjælp af Jorddykningsfondet, men ogsaa uden Laan er mange Dykningsarbejder udført. Særlig ved Nydykningen maa man imidlertid tage sin Tilflugt til kunstig Gjødning, der vistnok giver gode Resultater, men til Gjengæld er kostbar. Dette kunde for en stor Del undgaaes, om man bedre forstod at opsamle og opbevare den naturlige Gjødning, men i denne Retning er Mangelen nok saa stor.

Amtsgroenerne har derhos ydet Bistand ved Bygningsforetagender, ved Anlæg af Vandledninger saavel til Husbrug som til Engvanding, ved almindelig Gaardsdrift, Husdyravl, Anlæg og Omlægning af Haveanlæg, Udplantning og Beskjæring af Frugttræer samt endvidere ved enkelte Sænkingsforetagender til Indvinding af ny Jord; de har derhos ledet nogle af Landhusholdningsselskabet foranstaltede Fjøsksuer.

Med Hensyn til Jordbrugsforholdene forøvrigt skal bemærkes, at i dette Amt, hvor Gaardene er dyrere end i noget andet Amt, vil man vistnok mere og mere komme til at gaa over til en mere intensiv Drift, med Dykning af Rodfrugter og Eng, der holdes i kraftig Vækst. Efterhvert som man ved en bedre og stærkere Fodring søger at bringe Kvæget til at producere meget, maa der nemlig ogsaa avles mere Foder.

Havebrug og Frugtavl er fremdeles i jevn Fremgang, særlig i Amtets vestre Del, hvor der ved Udgangen af Femaaret fandtes 3 Havebrugs- og Frugtavlforeninger.

Høhøsten gav i 1896 noget under, i 1897 over, tildels endog meget over et Middelsaars Udbytte, medens Kvaliteten i begge disse Aar gennemgaaende var god. 1898 var et særdeles godt Middelsaar, omend Kvaliteten paa enkelte Steder blev mindre god. Medens 1899 i det Hele ikke naaede op til et Middelsaar, var det modsatte Tilfældet med 1900, der saavel med Hensyn til Mængde som Godhed blev et godt Middelsaar.

Udbyttet af Korn blev baade i 1896 og 1897 et knapt Middelsaar, hvorimod et saadant naaedes i 1898. 1899 rak derimod ikke op til et Middelsaar, men saa var til Gjengæld 1900 et meget godt Aar.

Poteteshøsten var i 1896 noget under, i 1897 meget under et Middelsaar og Kvaliteten mindre god. Det samme gjælder 1899. Derimod gav 1898 noget over og 1900 et godt Middelsaars Udbytte af god Kvalitet.

2. Fædrift.

Miltbrand synes efter de anmeldte Tilfælde at dømme at være i Tiltagende; men dette er maaske alene tilsyneladende, thi det øgede Antal behøver ikke, efter hvad Amtsyrlægen udtaler, at gjælde som Bevis for Sygdommens større Udbredelse, men skyldes ialfald ofte, at flere og flere i saadanne Tilfælde tilkalder Dyr læge. Er Sygdommen virkelig i Tiltagende, saa gjælder dog ikke dette Lister Fogderi, thi herfra anmeldes yderst sjelden noget Tilfælde. Det er da væsentligst i Mandal Fogderi, den optræder, og det synes da igjen, som om de Bygder, der ligger nærmest og har lettest Forbindelse med Kristiansand, hvor begge de i Amtet virkende Dyr læger bor, er de, hvori Sygdommen oftest optræder. Heri kan man vel ogsaa søge en Støtte for Amtsyrlægens ovenfor meddelte Anskuelse. Saa har ogsaa Miltbranden hidtil kun optraadt enkeltvis paa én Undtagelse nær ved Femaarets Slutning; men dette skyldtes paavisligt inficeret Jordbund — et ældre ikke anmeldt Tilfælde.

Hvad der i det Hele er anført om Miltbrand gjælder ogsaa for Sygdomme som «Rauschbrand» og Katarrhalfeber hos Kvæg og Rødsyge hos Svin, men ingen af disse optræder saa hyppigt som Miltbrand.

Efter de af Direktøren for det civile Veterinærvæsen meddelte Opgaver er 3 521 Dyr eller ca. 10 Pct. af Amtets Storfæ tuberkulinprøvede i Femaaret. Af disse fandtes 289 Stykker eller 8.2 Pct. lidende af Tuberkulose. Denne Sygdom har særlig rundt Kristiansand været stærkt bekjæmpet, idet et her-værende større Meierisamlag, der fra 150—180 Fjøs aarlig modtager henved 1 Million Liter Melk, har gaaet i Spidsen og ladet samtlige Besætninger tuberkulinundersøge, hvorhos Meieriinteressenterne er forpligtet til aldrig at købe og ind-sætte nye Dyr i Besætningerne, førend de ved foregaaende Prøve er fundne friske.

Forøvrigt har Sundhedstilstanden hos Kreaturerne gennem Femaaret været meget god.

Husdyravlen gjør fremdeles i alle Retninger god Fremgang. I enkelte Distrikter arbeides ihærdigt for at forbedre Kreaturstellet. Af Storfæ fandtes i Amtet efter de foreløbige Resultater af den almindelige Tælling ved Udgangen af Femaaret 36 341 Stykker mod 38 195 ved Udgangen af 1890. Denne Nedgang i Antallet antages dog mere end opveiet ved de Fremskridt, som er gjort i Retning af bedre Kvæg. Dette kan deles i to Slags, Lyngdalskvæg i Kystdistrikterne og Telemarkskvæg i Indlandsbygderne, idet man nu ganske har forladt den tidligere almindelige Krydsning af forskjellige Racer, hvortil dengang fortrinsvis anvendtes Ayrshireracen.

Ved Afgivelsen af forrige Beretning var 13 Kvægavlsforeninger i Virksomhed. Disses Antal var ved Udgangen af 1900 reduceret til 8 og synes ikke at være videre levedygtige. Det er nok nærmest Vanskeligheder med at faa Indtægter og Udgifter til at balancere, som er Aarsag heri; Oksernes Underhold

koster jo ogsaa endel og naar ikke Springpengene, der er den væsentligste Indtægt, kan klare dette, maa det øvrige udlignes paa Foreningens Medlemmer. Imidlertid, efterat det saakaldte Flach'ske Præmieringssystem nu er indført i Amtet, er der maaske Udsigt til en Forbedring heri.

Kreaturpriserne har i Femaaret gjennemgaaende været meget gode.

Efter de af Det statistiske Centralbureau afgivne Opgaver er Antallet af Faar her i Amtet betydelig aftaget, fra 1890 til 1900 med over 25 Pct. Denne Nedgang, der forøvrigt er fælles for det hele Land, er det vanskeligt at forklare, men staar vistnok særlig i de øvre Bygder for en Del i Forbindelse med den Tilbagegang, som i de senere Aar har fundet Sted i den hjemlige Husflid. Istedetfor som tidligere selv at tilberede de Tøier, som benyttedes, køber nu Landmanden disse fra Byerne, og den Uld, som dengang for ham var en Nødvendighedsartikel, har han nu mindre Brug for. I Kystdistrikterne har vel ogsaa de i den senere Tid foretagne Udskiftninger været medvirkende til, at Faareholdet er indskrænket, idet disse har bevirket, at man, for at forhindre Faarene fra at komme ind paa Andenmands Eiendom, enten maa opføre høie og tætte Gjærder eller holde Gjæter, og begge Dele medfører Udgifter. Endelig har vel ogsaa særlig for Amtets vestre Del de vanskeligere Eksportforhold gjort sit til Nedgangen.

Faarebestanden i Amtet — og dette gjælder i første Række Siredalen — er dog betydelig forbedret.

Det aarlige Dyrskue i Lyngdal har siden 1898 været afholdt udelukkende for Statskassens Regning; indtil da afholdtes aarlig 3 Stats-Amtsdyrskuer i Amtet, hvorimod der senere kun har været afholdt 2, henholdsvis i Hægebostad og Siredalen. Forsøg med det saakaldte Flach'ske Præmieringssystem blev derhos foretaget i et Par Bygder ved Femaarets Slutning.

2 Dyr læger har gennem Femaaret virket i Amtet, en Amtsdrylæge og en privatpraktiserende, begge med Bopæl i Kristiansand, hvis Kommune bidrager med Kr. 300 til Amtsdrylægens Afønning. Der har været forhandlet om Ansættelse af endnu en Dyr læge i Amtets Tjeneste med Bopæl i de vestre Distrikter, men dette Spørgsmaal var ikke løst ved Femaarets Udgang.

Meieribedriften gaar fremdeles fremad. Her fandtes i Amtet ved Udgangen af 1900 18 Meierier og 12 Ysterier, hvoraf henholdsvis 12 og 9 er oprettede siden 1895. 11 af Meierierne drives med Damp, de øvrige med Vand eller Haandkraft. Den i Aaret 1900 til Meierierne indveiede Melkemængde udgjorde 4 180 779 Kg. og blev Leverandørerne herfor udbetalt Kr. 309 960 eller i Gjennemsnit 7.41 Øre pr. Kg. Flere af Meierierne leverer imidlertid den skummede Melk tilbage og denne medregnet antages Gjennemsnitsprisen for det hele Amt ikke at kunne sættes lavere end 9 Øre pr. Kg. Udenfor Meierierne

har Gjennemsnitsprisen været 10 Øre pr. Liter. Smøret er afsat til en Gjennemsnitspris af Kr. 1.60 pr. Kg.

Melkesalget har dog havt mindre Betydning for de øvre fra Byerne mere fjernede Distrikter, naar der ikke har været Meieri i samme.

For de mere fremskredne Gaardsbrug har det gjennemsnitlige aarlige Melkeudbytte pr. Ko været 1 700 Liter, under mere almindelige Forhold 1 200 Liter.

Svineholdet er i det sidste Tiaar steget med ca. 75 Pct. eller fra 1 244 Stykker i 1890 til 2 167 ved Udgangen af 1900. Hertil bør imidlertid bemærkes, at det førstnævnte Aar foretoges Tællingen den 31 December, det sidste Aar derimod den 3 December og i denne Maaned nedslagtes antagelig flere Svin end til nogen anden Tid af Aaret. Amtet staar i ethvert Tilfælde med Hensyn til Svinehold fremdeles blandt de sidste i Rækken. Her arbeides dog ikke saa lidet for en Forbedring af Racen og Landhusholdningsselskabet har jevnlig ydet Bidrag til Indkøb af gode Avlsdyr. Selskabet har ogsaa arbejdet for at faa oprettet en Avlsstation i Amtet, men med de af det Offentlige udstedte Regler som Grundlag har det hidtil vist sig umuligt at komme nogen Vei.

Fjærkræavlens er den Næringsgren, som i Femaaret er gaaet stærkest fremad. Antallet af Høns, der ved Udgangen af 1890 var 29 560, udgjorde ved Femaarets Slutning 77 141 og blandt Landets Amter staar nu Lister og Mandal Amt som Nr. 10, medens det i 1890 var det 14de i Rækken.

Efter de af Lensmændene meddelte Opgaver har Gjennemsnitsværdien af Kreaturer været:

af Arbejdsheste omtrent	Kr. 330,
- Okser —	- 95,
- Kjør —	- 110,
- Ungnøt —	- 61,
- Kalve —	- 11,
- voksne Faar —	- 14,
- — Gjeder —	- 11,
- — Svin —	- 88.

3. Skogdrift.

Efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver at dømme, skulde neppe Skogbestanden have gaaet tilbage i Femaaret; det synes, naar Amtet tages i sin Helhed, nærmest, som om Hugst og Tilvækst balancerer. Skogplantningen har ogsaa gjort Fremskridt, idet der, særlig med Støtte af Amtets Skogkulturselskab, ved Hjælp af Skolebørn er udplantet ikke saa ganske lidet i den sidste Del af Femaaret. Derimod er der intet, som tyder paa, at Indsamlingen af Kongler til Udvinning af Træfrø omfattes med nogen større Interesse; hvad der hidtil er foretaget i denne Retning er i ethvert Tilfælde ganske ubetydeligt.

Salget af Brændeved har særlig fra Kristiansands Opland været af ikke ringe Betydning og hertil har den i Femaaret aabnede Sætersdalsbane bidraget ikke mindst. Den Ved, som fremføres til nævnte By og hvoraf en Del er hugget i Nedenes Amt, forbruges dog ikke af Byen alene; ikke saa ganske lidet deraf udskibes, særlig til Vestlandet. Omkring Kristiansand blev i 1900 betalt for Ege- og Birkeved fra 11 til 15 Kr. pr. Meterfavn, for Furu fra 9 til 12 Kr. I Mandal opnaaede de førstnævnte Vedsorter ikke høiere Pris end 10 Kr., Furuen 8 Kr., medens Prisen længere vestover gik op til henholdsvis 13 og 11 Kr. For Grindum Sogn, vistnok det bedste Skogdistrikt i Mandalsdalen, er Prisen paa Birkeved noteret til 6 Kr., for Furuved 4 Kr. Or- og Granved sælges ikke særskilt, men afhændes sammen med andre Vedsorter, deriblandt ogsaa Aspe- og Lindeved under Benævnelsen «Blandingsved».

I enkelte Bygder af Mandalsdalen samt i Undalen og hele Lister Fogderi bruges mere eller mindre Torv som Brændsel.

Efter de om Tømmerflødningen modtagne Opgaver hidsættes:

I Topdalselven er ifølge Flødningsbestyrelsens Opgaver nedflødet i Femaaret:

i 1896	19 429	Tylvter,
- 1897	28 277	—
- 1898	22 479	—
- 1899	17 369	—
- 1900	27 902	—

Tilsammen 115 456 Tylvter

mod 111 650 Tylvter i forrige Femaar.

Af den flødede Last, der hovedsagelig er hugget i Nedenes Amt, er omtrent 45 500 Tylvter eller henved $\frac{2}{5}$ Smaalast, hvis Dimensioner har udgjort fra $16' \times 7''$ og nedover.

Ved den i Nærheden af Gaarden Sandnes i Tveid Herred beliggende Lændse, «Sandnesevjen», er i Femaaret udskillet:

i 1896:	18 485	Tylvter, hvoraf	7 013	Tylvter	Smaalast,	$16' \times 7''$	og mindre,
- 1897:	27 279	—	—	9 631	—	—	—
- 1898:	21 867	—	—	8 452	—	—	—
- 1899:	16 911	—	—	7 178	—	—	—
- 1900:	27 667	—	—	11 471	—	—	—

Tilsammen 112 209 Tylvter, hvoraf 43 745 Tylvter Smaalast, $16' \times 7''$ og mindre.

I Otteraaens Vasdrag er efter Fællesflødningsbestyrelsens Opgave sluppet:

i 1896	21 645	Tylvter, hvoraf 13 498 Tylvter Smaalast og Props,
- 1897	26 821	— — 16 525 — — . —
. 1898	38 923	— — 22 840 — — . —
- 1899	37 513	— — 24 253 — — . —
- 1900	38 328	— — 25 297 — — . —

Tilsammen 163 230 Tylvter, hvoraf 102 413 Tylvter Smaalast og Props.

I forrige Femaar nedflødedes 139 846 Tylvter, hvoraf 82 339 Tylvter Smaalast.

I dette Vasdrag findes inden dette Amt 2 Lændser, en i Vennesla Herred, «Vennesla Bom», og en ved Strai i Oddernes Herred, «Strais Bom». Ved disse, hvorved i Tiden fra Midten af April til Udgangen af November henholdsvis 12—14 og 10—12 Mand har været sysselsat, er optalt:

i 1896	23 242	Tylvter, hvoraf 13 863 Tylvter Smaalast,
- 1897	27 030	— — 17 117 — —
- 1898	33 788	— — 21 218 — —
- 1899	30 806	— — 19 480 — —
- 1900	32 962	— — 20 805 — —

Tilsammen 147 828 Tylvter, hvoraf 92 483 Tylvter Smaalast.

Lastens Dimensioner kan ikke bestemt opgives, men den antages i Gjennemsnit for den større Last at have været 24' \times 8" og for Smaalasten 20' \times 5".

Ogsaa for dette Vasdrag gjælder, at den mindste Del af Lasten er hugget i dette Amt; det meste kommer fra Sætersdalen Fogderi i Nedenes Amt.

I Søgneelvens Vasdrag flødes derimod udelukkende Last hugget i dette Amt, nemlig fra Herrederne Finsland, Øvrebø og Søgne. Ogsaa i dette Vasdrag foregaar der Fællesflødning, ligesom der i samme ved Gaarden Føreid, nær Søgne Kapelkirke, findes en Lændse benævnt «Føreid Bom», ved hvilken Vaar og Høst har været beskjæftiget 5 Mand.

I Vasdraget opgives sluppet:

i 1896	4 238	Tylvter,
- 1897	1 860	—
- 1898	3 932	—
- 1899	4 488	—
- 1900	7 960	—

Tilsammen 22 478 Tylvter,

mod 14 250 i forrige Femaar.

Omtrent Halvdelen af den flødede Last bestaar af Smaatømmer.

Ogsaa i Mandalselven flødes udelukkende Last hugget i dette Amt.

Efter de af Bestyrelsen for Fællesflødningen i dette Vasdrag meddelte Opgaver er der ved de to Lændser, som findes i Distriktet, optalt:

i 1896	12 580 Tylvter,
- 1897	11 063 —
- 1898	15 088 —
- 1899	12 050 —
- 1900	14 440 —

Tilsammen 65 221 Tylvter,

eller 4 284 Tylvter mere end i foregaaende Femaar.

De ovennævnte Lændser er begge beliggende i Holme Herred, «Birkenes Bom» ved Gaarden Birkenes og «Lindlands Bom» ved Gaarden Lindland. Ved disse har i Tiden fra Midten af April til henimod Midten af December i Almindelighed været sysselsat henholdsvis 5 og 16 Mand.

Dimensionerne paa Smaalasten, hvis Kvantum ikke er opgivet, men neppe har været betydeligt, angives til 6" og derunder 12 Fod fra Roden; den større Last har holdt fra 6 til 10" 12 Fod fra Roden. Af det i Femaaret flødede Kvantum har 177 Tylvter været Spirer med 8 Tommers Top paa 40 Fod og derover.

Over Flødningen i Undalselven foreligger kun Opgave for de tre sidste Aar af Femaaret. I disse har der ved de i Vasdraget beliggende Lændser, «Hagebommen» ved Gaarden Haga og «Skoftelandsbommen» ved Gaarden Skofteland, begge i Søndre Undals Herred, og hvorved fra April til December beskæftiges tilsammen 5 Mand, været optalt

i 1898	3 456 Tylvter, hvoraf 1 100 Tylvter Smaalast,
- 1899	4 596 — — 1 530 — —
- 1900	2 036 — — 670 — —

Smaalasten er saakaldt Dansklast 5 à 7" \times 12'.

I Lyngdalselven, hvor hovedsagelig flødes Last, hugget i Hægebostad og Eiken, er i Femaaret sluppet:

i 1896	850 Tylvter,
- 1897	320 —
- 1898	500 —
- 1899	1 200 —
- 1900	800 —

eller tilsammen 3 670 Tylvter,

mod 2 980 Tylvter i forrige Femaar.

Dimensionerne opgives til 6—12" \times 12'.

Ved en Lændse, «Bergebommen», beliggende ved Gaarden Berge i Lyngdal, er Vaar og Høst sysselsat 2 à 3 Mand.

I Kvineselven — «Kvina» — opgives sluppet:

i 1896	450 Tylvter,
- 1897	400 —
- 1898	450 —
- 1899	500 —
- 1900	650 —

Tilsammen 2 450 Tylvter,

eller 1 280 Tylvter mere end i forrige Femaar.

Det er hovedsagelig Last med 8—10" Top paa 12 Fods Længde hugget den meste Del i Fjotland, en mindre Del i Liknes.

Derhos er i Aarene 1899 og 1900 gennem Fedeelven flødet henholdsvis 500 og 160 Tylvter Last hugget i Gyland.

Nøiagtigt at opgive det Kvantum Last, som i Femaaret er hugget i dette Amt, er ikke muligt efter de foreliggende Opgaver. Men antages ca. 25 000 Tylvter af den i Topdalselven og Otteraaen flødede Last at være hugget i dette Amt og gaar man ud fra, at der gennem Undalselvns Vasdrag er flødet henved 17 000 Tylvter i det heromhandlede Tidsrum, kan man, naar den Last, der, særlig fra Herrederne Randøund, Oddernes og Søgne, fremføres paa anden Maade, anslaaes til henimod 14 000 Tylvter, gaa ud fra, at der ialt er hugget omkring 150 000 Tylvter eller i Gjennemsnit ca. 30 000 Tylvter aarlig. Det viser sig da, at $\frac{5}{8}$ af den til Kysten fremdrevne Last er hugget i Nedenes Amt.

Over Trælastudførselen fra Amtets Byer i Femaaret, forsaavidt de vigtigste Sorter angaar, meddeles følgende Opgave:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
Kristiansand:					
Planker, Battens og Bord	39 418	47 740	51 658	56 041	35 547
Telegrafstolper	-	-	1 210	1 092	-
Minetømmer	9 514	14 594	9 191	11 652	8 061
Pitprops over 19 dm.	3 694	4 312	5 887	4 972	4 359
— under	6 137	6 122	6 046	9 208	9 522
Bjælker	188	350	772	1 248	324
Box m. v.	137	858	1 316	992	187
Dansklast	3 374	3 760	3 643	2 205	1 968
Stav	694	673	-	276	804
Sleepers	1 919	1 288	623	1 223	812
Splitved	5 116	5 202	7 129	3 359	3 434
Kassebord	-	113	31	80	-

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .	m ³ .
Mandal:					
Planker, Battens og Bord.....	13 906	12 327	13 441	9 317	11 504
Minetømmer	-	462	-	1 844	3 345
Pitprops over 19 dm.....	210	1 024	1 095	801	2 961
— under - -	2 514	2 117	1 101	928	576
Bjælker	-	-	39	20	231
Dansklast.....	776	3 939	1 544	1 130	1 175
Stav.....	2 334	1 548	420	786	840
Høvlet Last	-	-	-	1 282	1 456
Splitved	-	-	-	-	1 227
Farsund:					
Planker, Battens og Bord.....	123	123	123	246	23
Stav.....	123	123	123	-	123
Flekkefjord:					
Stav	127	-	-	-	-

Det samlede Kvantum Trælast, udskibet fra Amtets Byer i Femaaret, udgjør 500 002 m³ mod 429 181 m³ i forrige Femaar.

4. Fiskerier.

Over Værdien af Amtets Kystfiskerier i Femaaret hidsættes efter de statistiske Aarbøger følgende Oversigt:

(Se Tabellen næste Side.)

A a r.	Skrei.	Sild.	Makrel.	Andre Fiskerier.	Laks og Sjørret.	Hummer.	Østers.	Samlet Værdi.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896....	-	7 400	105 429	75 740	94 062	137 778	-	420 409
1897....	-	12 900	95 975	75 760	69 510	114 980	-	369 125
1898....	-	14 550	122 795	66 810	41 028	120 872	-	366 055
1899....	-	15 500	128 304	75 200	75 499	156 164	200	450 867
1900....	1 015	8 100	235 944	68 280	109 834	126 856	200	550 229
Ialt	1 015	58 450	688 447	361 790	389 933	656 650	400	2 156 685

Naar hertil lægges Værdien af Laksefisket i Amtets Elve, der efter de af
 Lensmændene meddelte Opgaver har udgjort 158 235
 og af den i Nordsjøen fra dette Distrikt dorgede og nedsaltede Høstmakrel,
 som ifølge de samme Opgaver har indbragt 196 670
 skulde samtlige Fiskerier i Femaaret have givet dette Amt et Udbytte, stort
 eller i Gjennemsnit Kr. 502 318 aarlig. Hertil kan imidlertid for hvert af Aarene 1899
 og 1900 lægges ca. Kr. 30 000, for hvilket Beløb Laksefiskerierne i Mandalselven ovenfor
 Mandals Bro har været bortforpagtet. 2 511 590

Det er forevrigt et Spørgsmaal, om ikke de fra de statistiske Aarbøger
 hentede Tal gennemgaaende er for lave.

Drivgarnsfisket efter Sild om Vinteren kaster sandsynligvis mere af sig end
 foran opgivet; af de vel 100 Makrelskoiter, som findes i Oddernes og Randøsund,
 deltager de fleste i dette Fiske, der vides for enkelte Fiskere at have indbragt
 langt over Gjennemsnittet af et Makrelfiske og nu for mange Fiskere rundt
 Kristiansand spiller en ligesaa stor Rolle som sidstnævnte Fiske. Denne For-
 mening sees ogsaa bekræftet af Fiskeriinspektør Buvig i hans Beretning om dette
 Fiske, hvis Udbytte for Lister og Mandal Amt af ham anslaaes til 36 000 Kr.
 for Vinteren 1899—1900 og 26 500 Kr. for Vinteren 1900—1901.

Makrelfisket har efter Aarbogen i 1900 givet et Udbytte af Kr. 235 944,
 medens Fiskeriinspektør Buvig derimod i sin i «Aarsberetning vedkommende
 Norges Fiskerier for 1900» indtagne Beretning beregner Udbyttet for dette Amt
 til Kr. 260 800. Ogsaa dette formenes dog at være for lavt ansat; Fiskeri-
 inspektøren gaar nemlig ud fra, at de i Oddernes og Randøsund hjemmehørende
 108 Baade tilsammen har fisket 750 000 Stkr. Makrel, medens det virkelige
 Forhold er, at «Flekkerø Exportforenings» 47 Baade alene har opfisket 515 072
 Stkr. Makrel. For 1899 er det paavisligt, at Aarbogens Opgave er altfor lav.
 Lensmanden i Oddernes og Randøsund har her opgivet, at der af 108 Baade i
 hans Distrikt er opfisket 380 000 Stkr. Makrel, udbragt til 57 000 Kr.; men
 «Flekkerø Exportforening» med det foran nævnte Antal Baade har i dette Aar
 opfisket 300 260 Stkr. Makrel, der er udbragt til Kr. 44 528.03 netto. De

øvrige 61 Baade i Distriktet skulde da tilsammen blot have opfisket ca. 80 000 Stkr. Makrel og havt et Udbytte af henved 12 500 Kr. eller gjennemsnitlig pr. Baad med 3 Mand 205 Kroner. Af nævnte Forening blev i 1898 med 49 Baade opfisket 499 132 Stkr. Makrel, der udbragtes til Kr. 53 666.17 netto, medens efter Lensmandens Opgave Distriktets 109 Baade blot har opfisket 800 000 Stkr. Makrel udbragt til 88 000 Kroner, hvorefter der paa de 60 Baade udenfor Foreningen falder ca. 300 000 Stkr. Makrel og vel 34 000 Kr. At der i Gjennemsnit ikke fiskes bedre af Baade tilhørende Foreningen end af dem, der er udenfor, kan ansees sikkert og alene for de her nævnte 3 Aar skulde efter det ovenanførte Udbyttet af dette Fiskeri blot for Oddernes og Randøsunds Vedkommende have udgjort omkring 100 000 Kroner mere, end Statistiken udviser.

De i Rubriken «Andre Fiskerier» opførte Tal kunde vel ogsaa taale et Tillæg. Tager man f. Eks. det sidste Aar, 1900, saa indgaar i de her opførte Kr. 68 280 blot Kr. 12 800 fra Kystdistrikterne nærmest Kristiansand—Randø-sund, Oddernes og Søgne; men det er jo indlysende, at nævnte Bys 14 000 Indbyggere aarlig alene konsumerer betydelig mere Fisk, og naar saa hertil lægges Værdien af den i de anførte Distrikter opfiskede til Udlandet udførte Fisk, specielt Aal, vil det skjønnes, at Tallet neppe er korrekt. Alene af Aal vides af Fiskere fra Randø-sund og Oddernes i nævnte Aar at være afhændet for ca. Kr. 4 000.

Om Fiskeribedriften gjælder forøvrigt, at denne Næringsgren søges mere og mere udnyttet og til Opnaaelse heraf anskaffes jevnlig bedre og tidsmæssigt Redskab.

Det er specielt Drivgarnsfisket efter Sild, som i de sidste Aar har taget Opsving. Efterat det nemlig har vist sig, at Storsilden (Østlandssilden) indfinder sig paa disse Kanter aarlig i Maanederne fra December til ud i Februar, har de oprindelig for Makrelfiske byggede Dæksbaade faaet Anvendelse ogsaa her. Til mindst 60 af de i Oddernes og Randø-sund hjemmehørende Baade var der ved Udgangen af Femaaret anskaffet Sildegarn og siden da er vistnok de fleste af nævnte Distrikters Baade blevet forsynet med saadanne. Baadene har under Fisket en Besætning af 4 Mand.

Ogsaa Aalefisket er i den senere Tid bleven en ikke uvæsentlig Indtægtskilde. Den Pris, som nu betaales for denne Vare — over 50 Øre pr. Kg. —, gjør nemlig, at den af Fiskerne efterstræbes mere og mere. Til Fangsten heraf benyttes Teiner, men da der til disse maa bruges Agn, og hertil omtrent udelukkende anvendes Smaasild, er det alene, naar denne kan erholdes, at der kan blive noget for Fiskerne nævneværdigt Udbytte af Aalefisket. Det af Danskerne almindeligst benyttede Fangstredskab, Vad, har man ogsaa her gjort nogle Forsøg med, men Resultatet har neppe været tilfredsstillende.

5. Andre Næringsveie.

H a n d e l. Af Landhandlere fandtes ved Udgangen af Femaaret 245 mod 203 i 1895. Af Handelsforeninger var der 2 i Oddernes med en samlet Om-

sætning i Aaret 1900 af ca. Kr. 52 000, 2 i Vennesla med en Omsætning af tilsammen Kr. 15 200, 1 i Øvrebø, 1 i Halsaa, 1 i Laudal og 1 i Finsland med en Omsætning i nævnte Aar af henholdsvis Kr. 40 000, 7 000, 28 000 og 60 000, altsaa tilsammen 8 Foreninger, der ialt talte ca. 1 000 Medlemmer og hvis samlede Omsætning udgjorde Kr. 339 000. Ved Udgangen af 1895 fandtes 6 saadanne Foreninger med en aarlig Omsætning af tilsammen Kr. 253 000.

Skibsfarten paa Amtets Toldsteder har tiltaget i Femaaret. Den samlede til disse i Aarene 1896—1900 med Ladning ankomne Tonnage udgjorde 566 989 mod 327 707 i foregaaende Femaar, medens den samlede med Ladning afgaaede Tonnage i de tilsvarende Tidsrum udgjorde henholdsvis 956 983 og 678 324. Stigningen falder dog næsten udelukkende paa Kristiansand, for hvilken By den ankomne Tonnage er tiltaget med henved 80 Pct., den afgaaede Tonnage med over 45 Pct.

De industrielle Anlægs Antal er efter de fra Statistisk Aarbog hentede Oplysninger i dette Amt steget fra 84 med 1 676 Arbeidere i 1895 til 109 med 2 031 Arbeidere ved Udgangen af 1900. En af Fabrikinspektøren meddelt Opgave for Aaret 1900 omfatter alene 104 Anlæg, der angives tilsammen at sysselsætte 1 832 Personer.

Disse Anlæg fordeler sig saaledes:

Anlæggets Art.	Antal.	Motorernes		Antal sysselsatte Personer.
		Antal.	H.-K.	
Træindustri	41	45	1 086	614
Nærings- og Nydelsesmidler.....	29	28	329	282
Polygrafisk Industri.....	11	7	10	83
Textilindustri.....	5	9	239	200
Mekanisk Værksted og Skibsbyggeri	4	13	158	238
Læderindustri.....	3	11	114	50
Kemisk Industri	3	2	38	22
Papirindustri	2	22	3 985	262
Forarbejdelse af Sten og Jordarter	2	3	88	37
Industri for Beklædning	2	2	20	30
Anlæg for elektrisk Belysning og Kraft	1	1	214	2
Bergværksdrift.....	1	-	-	12
	104	143	6 281	1 832

Af Motorerne dreves 70 paa tilsammen 5 325 Hestekræfter med Vand, 46 paa 765 Hestekræfter med Damp og 27 paa 191 Hestekræfter med anden Drivkraft. Af de ved Anlæggene beskæftigede Personer var 1 294 Mænd og 347 Kvinder over 18 Aar.

Det vil af nedenstaaende Tabel sees, hvorledes Anlæggene fordeler sig mellem Amtets forskellige Kommuner og hvilke er de betydeligste:

Kommuner.	Antal		De betydeligste Anlæg.
	Anlæg.	Arbejdere.	
Tveid.....	5	127	Boens Brug (Træsliberi, Sagbrug og Mølle), 103 Personer, 955 Hestekræfter.
Oddernes.....	13	219	Høie Fabriker (Væveri og Spinderi), 117 Personer, 110 H.-K.
Vennesla.....	4	269	Hunsfoss Papirfabriker, 159 Personer, 3 030 H.-K., og Vigelands Sagbrug, 100 Personer, 230 H.-K.
Øvrebo.....	2	10	
Hægeland.....	1	4	
Søgne.....	2	46	Trysfjord Fabriker (Trævarefabrik), 26 Mand 120 H.-K.
Halsaa og Hartmark.....	4	22	
Holme.....	4	14	
Øislebø.....	1	2	
Laudal.....	1	2	
Finsland.....	1	2	
Aaseral.....	1	4	
Nordre Undal.....	3	13	
Søndre Undal.....	6	81	Sjølingstad Uldvarefabrik, 41 Personer, 60 H.-K.
Lyngdal.....	4	43	Lyngdals Hattefabrik, 17 Personer, 15 H.-K.
Fede.....	1	2	Flekkefjord Elektricitetsværk, 214 H.-K.
Fjotland.....	1	12	
Nes.....	9	160	Flekkefjord Uldvarefabrik, 30 Personer, 35 H.-K., Fjeldsaa Trævarefabrik, 29 Personer, 10 H.-K., og Aarenes Garveri, 24 Personer og 18 H.-K.
Kristiansand.....	22	592	Kr.sands mek. Værksted, 200 Personer, 93 H.-K. og Otterdalens Sagbrug & Høvleri, 50 Personer, 55 H.-K.
Mandal.....	11	155	Kastelbugtens og Fredriksens Sagbrug, respektive 33 og 37 Mand, 35 og 30 H.-K.
Farsund.....	2	8	
Flekkefjord.....	6	45	Flekkefjord Skofabrik, 13 Personer, 5 H.-K.
	104	1 832	

Bergværksdriften spiller ikke synderlig Rolle i dette Amt. Endel Feltspatbrud findes i Distrikterne omkring Kristiansand og fra denne By sees i Aaret 1900 at være udført 5 509 Ton Feltspat til en Værdi af ca. 83 000 Kr., men heraf er dog Mesteparten udvundet i Nedenes Amt. Knaben Molybdænglandsgrube i Fjotland skal ved Udgangen af Femaaret have sysselsat 12 Mand; om Driften forøvrigt foreligger ikke nogen Oplysning siden 1897, da der afhændedes ca. 5 000 Kg. Erts, som imidlertid opnaede saa lav Pris, at der ikke blev noget Overskud. Gruben skal forøvrigt i disse Dage være solgt for ca. 80 000 Kr.

Nogen anden Bergværksdrift vides ikke at foregaa inden Amtet.

Af Stenbrud findes et paa Gaarden Sødal i Oddernes, «Sødals Stenhuggeri», hvorfra væsentlig leveres Gade-, Grundmur- og Trappesten af Granit. I Aaret 1900 var ved dette Stenbrud sysselsat 5 Mand og Værdien af den producerede Sten udgjorde 6 600 Kr.

Baadbygning foregaa fremdeles mest i Vanse, hvor der i 1900 byggedes 72 Fartøier, nemlig 1 Lystkutter, 1 Galeas, 3 Kuttere, 3 Baade, 12 Sjægter og 52 Lods- og Brugsskøiter, til en samlet Værdi af omkring 86 000 Kr. Arbeidet hermed sysselsatte ca. 50 Mand den meste Tid af Aaret. Denne Bedrift har saaledes i dette Distrikt gaet ganske godt fremover i heromhandlede Femaar. Ellers findes et Baadbyggeri paa Underø i Søndre Undal, hvorfra i 1900 leveredes 16 Sjægter og Baade af ca. 1 000 Kr.s Værdi.

For Fremme af Husfliden har Kristiansand og Oplands Husflidsforening arbejdet nu i flere Aar. Foreningen, der nyder Bidrag af de til dette Øiemed bevilgede Statsmidler, har i Femaaret, for at lette Omsætningen af Husflidssager, faaet oprettet et Udsalg i Kristiansand, til hvis Opretholdelse den norske Husflidsforening yder et aarligt Tilskud. Husfliden er dog ikke igjen blevet, hvad den var i tidligere Tider, en hjemlig Industri; det er nok nærmest den enkelte, der gjør sig en Indtægt af sine mere kunstmæssig forarbejdede Varer ved at afsætte dem til Priser, der ligger over Gjenstandens Brugsværdi.

Af Fugle- og andet Vildt sees fra Amtets Toldsteder at være udskebnet i Femaaret tilsammen 66 168 Kg. Heraf er vistnok en stor Del fanget udenfor Amtet, særlig i Nedenes Amt; men da paa den anden Side betydelige Vildtpartier i de senere Aar er afsatte til Kristiania, ligesom jo ogsaa noget forbruges i Distriktet, er neppe ovenstaaende Tal tilstrækkeligt til at give et Begreb om denne Næringsgrens Betydning for Amtet, der særlig har to Distrikter, Siredalen og Aaseral, hvilke Rypefangsten ikke bringer saa ganske liden Indtægt.

Jagten drives ikke i nogen større Udstrækning og Bortforpagtning har hidtil ikke spillet synderlig Rolle.

Bærspankningen er der i de senere Aar kommet mere Fart i, men

den har dog endnu ikke paa langt nær faaet den Betydning for Amtet, som den burde.

I s s k u r for Eksport har ikke fundet Sted i Femaaret.

Turisttrafikken spiller for dette Amt væsentlig kun Rolle som Gjennemgangstrafik. De af «Kristiansand og Oplands Turistforening» oprettede Turiststationer er samtlige beliggende i Sætersdalen, altsaa i Naboamtet Nedenes, og hertil søger de fleste Turister, som lander i Kristiansand. Af Turiststationer havde Foreningen 15 ved Udgangen af Femaaret mod 11 i 1895. Ved disse, der i forrige Femaar blev besøgt af tilsammen 7 219 Personer, har Besøget i hvert af Aarene 1896—1900 været henholdsvis 1 719, 1 859, 1 839, 2 586 og 2 669 eller tilsammen 10 672 Personer. Foreningen har imidlertid ogsaa optaget Arbeidet for en øget Trafik i Skjærgaarden rundt Kristiansand og dette Arbeide ledede til, at der i 1900 paa den 1 Mil fra Byen beliggende Flekkerø blev indkjøbt Tomt til Anlæg af et Kystsanatorium, hvis Tilblivelse nu er sikret. Der er dog ogsaa nogen Turisttrafik i Mandalsdalen, i hvis øverste Bygd, Aaseral, af et Interessentskab er anlagt et Turisthotel; men Søgningen til dette vil neppe blive af nogen større Betydning, forinden en projekteret Veiforbindelse mellem Aaseral og Hornnes i Sætersdalen (hvorom nærmere senere) kommer istand. Fra Sætersdalens nordre Ende fortsætter vistnok endel af Turisterne vestover, men de fleste af dem kommer da frem i Stavanger Amt, kun en mindre Del søger ned Siredalen.

6. Kommunikationsvæsen.

Kristiansand — Byglandsfjordbanen (Sætersdalsbanen) aabnedes for almindelig Trafik Høsten 1896. Dens Betydning for Distriktet bliver stedse større og større, idet efterhaanden de mere fra Banen fjernede Bygder søger at drage sin Nytte af den. Trafikken fra Herrederne Bjelland, Grindum, Finsland og Aaseral i Mandalsdalen vil vistnok efterhvert mere og mere søge over til Banen, naar blot de fornødne Veiforbindelser kommer istand. Der er i Femaaret kommet en saadan Vei fra Bjelland til Hægeland, og denne, der er bygget som almindelig Grusvei, maa allerede nu forstærkes, da den ikke kan taale den — ved Bygningen langtfra forudsatte — nu paagaaende tunge Trafik. Derhos har allerede fra Femaarets Begyndelse været planlagt tvende Veie, en fra Svindal i Grindum og en fra Lognevandsosen i Aaseral til henholdsvis Ketilsaa og Daasvand i Hornnes Herred, Nedenes Amt, hvilke Veie, naar de, forhaabentlig om ikke saa svært længe, kommer istand, kan ventes at ville tilføre Jernbanen ikke ubetydelig Trafik.

Det af Stortinget i 1894 besluttede Jernbaneanlæg fra Egersund til Flekkefjord blev paabegyndt i 1896 og har været fortsat gjennem Femaaret.

Paa de i Femaaret under Arbeide værende Hovedveianlæg er følgende Parceller oparbejdet og afleveret:

1. Af Veianlægget mellem Brennaasen i Greipstad og Kleveland i Finsland Parcellerne Løvslund—Nedre Kleveland, Skinnarmoen—Hortemo og Hortemo—Trætteberg.
2. Af Veien gennem Undalen Parcellerne Hægebostad Ødegaard—Viblemo og Skofteland—Vigeland.
3. Af Veianlægget fra Lyngdal til Kvinesdal (Møskedalsveien) den inden Lyngdals Herred beliggende Del af Veien.
4. Af Veianlægget fra Flekkefjord til Flikka i Nes Herred Parcellen Ore-vigen—Øvstebakken.

Endvidere er en Bro over Sundet mellem Farsund og Farøen med tilstødende Veistykker modtaget færdigbygget.

Til nærmere Belysning af Amtets Veikommunikationer ved Udgangen af 1900 hidsættes nedenstaaende Oversigt, der imidlertid kun delvis støtter sig til Lensmændenes Opgaver.

(Se Tabellen Side 20 og 21.)

Ligesom i forrige Femaar har Amtets Byer daglig været anløbet af de i Postruten Kristiania—Bergen og af de øvrige langs Kysten rutegaaende Dampskibe. Med Dampskib til Brevik og videre pr. Jernbane har derhos Kristiansand staaet i daglig Forbindelse med Kristiania og mellemliggende Byer. Den af Staten understøttede daglige Postrute mellem Kristiansand og Fredrikshavn i Danmark har i Femaaret været underholdt af 2 Dampskibe. Foruden at være anløbet af de fra Middelhavet kommende, den saakaldte subvenerede spanske Linie tilhørende Dampskibe, har derhos Kristiansand ellers staaet i direkte Dampskibsforbindelse med Sverige, Danmark, Tyskland, Holland, Belgien, England og Nordamerika. 11 mindre Dampskibe var ved Femaarets Slutning i Fart paa Kristiansand med Ruter, der østover strakte sig til Arendal og vestover indtil Farsund. Paa Fjordene omkring Mandal, Farsund og Flekkefjord samt paa Siredalsvandet har derhos flere mindre Dampskibe været i Fart, 4 med Statstilskud.

Amtets Postvæsen har i Femaaret udviklet sig ganske godt, særlig ved Oprettelse af nye og Udvidelse af ældre Landpostbudruter.

Af Postanstalter fandtes i Amtet ved Udgangen af 1900, udenom Postkontorerne i Kristiansand, Mandal, Farsund og Flekkefjord, 58 mod 49 ved Slutningen af forrige Femaar. Fra Amtets samtlige Postanstalter er afsendt:

i 1900.....	1 249 300	Breve, hvoraf 979 900 fra de 4 Postkontorer,
- 1895.....	897 900	— — 709 300 - - - -

Telegrafstationer fandtes ved Udgangen af Femaaret i Kristiansand, Mandal, Farsund og Flekkefjord samt paa Oksø Fyr. I 1895 var der ogsaa en paa Hitterø, men denne er senere nedlagt og Korrespondancen overtaget af Rigestelefonen, der ved Slutten af 1900 havde 4 Stationer i dette Herred mod én i 1895. Denne var ogsaa den eneste, som da fandtes i Amtet,

Herred.	Samlet Længde af			Deraf tilkommet i Femaaret.		Vedligeholdelsesudgifter i Aaret 1900		Samlede Vedligeholdelsesudgifter.	Veienes Beskaffenhed.
	Hovedveie.	Bygdeveie.	Tilsammen.	Hovedveie.	Bygdeveie.	for Herredet id. Lensmandens Op-gave.	for Amts-kommunen.		
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	
Tveid	17.4	24.1	41.5	-	0.2	3 662	304	3 966	Ca. Halvdelen af Veiene flade.
Oddernes	23.6	23.9	47.5	-	6.3	6 063	845	6 908	De fleste Veie har taalelig gode Stigninger.
Randø Sund	-	17.0	17.0	-	2.6	1 170	-	1 170	Veiene delvis smaa-bakkede.
Vennesla	20.7	16.0	36.7	-	-	2 871	305	3 176	Ca. halve Hovedveien og hele Bygdeveien med tunge Stigninger.
Øvrebø	16.1	21.0	37.1	-	2.3	3 489	389	3 878	De fleste Veie med tunge Stigninger.
Hægeland	18.0	17.0	35.0	-	5.3	2 234	166	2 400	Taalelig gode Stigninger.
Søgne	44.0	62.5	106.5	13.7	3.6	2 998	80	3 078	Ca. 1/3 af Hovedveien og det meste af Bygdeveien med tunge Stigninger.
Halsaa og Hartmark	17.7	63.1	80.8	-	12.7	3 000	133	3 133	Ca. 1/2 af Hovedveien med fladere Stigninger; Resten og Bygdeveien smaa-bakket.
Holme	21.9	37.1	59.0	-	1.5	1) 3 607	170	3 777	Ca. 2/3 af Hovedveien flad; Resten og Bygdeveien bakket.
Øislebø	9.7	47.8	57.5	-	2.0	1) 2 590	32	2 622	} Hovedveien flad; Bygdeveien til-dels bakket.
Laudal	8.7	25.8	34.5	-	5.1	1) 1 704	96	1 800	
Finsland	10.0	24.7	34.7	-	3.0	1 439	5	1 444	Hovedveien i Dalen flad; men ellers ligesom Bygdeveien med tung Stigning.
Bjelland og Grindum	28.5	65.2	93.7	-	7.1	1) 3 085	550	3 635	Hovedveien flad; Bygdeveien tem-lig bakket.
Aaseral	18.0	23.0	41.0	-	2.0	1) 1 800	128	1 928	Alle Veie flade paa 3 Km. nær med brat Stigning. Des-uden 10 Km. Ride-vei.
Nordre Undal	17.3	54.1	71.4	10.1	-	1) 2 930	45	2 975	Hovedveien flad; Bygdeveien brat næsten overalt.
Overføres	271.6	522.3	793.9	23.8	53.7	42 642	3 248	45 890	

1) Heri medregnet Værdien af Naturalarbeidet.

Herred.	Samlet Længde af af			Deraf tilkommet i Femaaret.		Vedligeholdelses-udgifter i Aaret 1900		Samlede Vedligeholdelses-udgifter.	Veienes Beskaffenhed.
	Hovedveie.	Bygdeveie.	Tilsammen.	Hovedveie.	Bygdeveie.	for Herredet if. Lensmandens Op-gave.	for Amts-kommunen.		
	Km.	Km.	Km.	Km.	Km.	Kr.	Kr.	Kr.	
Overført	271.6	522.3	793.9	23.8	53.7	42 642	3 248	45 890	
Søndre Undal ..	23.6	81.6	105.2	4.0	3.6	3 019	126	3 145	Ca. 10 Km. Hoved- vei samt Bygde- veien bakket.
Spangereid.....	-	39.5	39.5	-	8.0	1 137	-	1 137	Delvis bakket.
Vanse	0.9	84.1	85.0	0.3	0.9	1) 7 650	128	7 778	Ca. 1/2 af Bygdeveien bakket.
Herred	-	14.1	14.1	-	-	1) 1 107	-	1 107	Tildels bakket. Der- hos 9 Km. Ridevei.
Spind	7.5	10.6	18.1	-	-	863	32	895	Hovedveien flad; Bygdeveien delvis bakket.
Lyngdal	49.4	83.8	133.2	14.7	2.5	1) 6 500	40	6 540	Ca. 22 Km. Hoved- vei fladere Stig- ninger; Resten og Bygdeveien tung.
Hægebostad....	-	64.1	64.1	-	-	1) 1 570	-	1 570	Tildels bakket og utidsmæssig. Der- hos 3 Km. Ridevei.
Fjotland	-	20.2	20.2	-	-	872	-	872	Noksa flade Stig- ninger. Desuden 34.2 Km. Ridevei.
Liknes	-	42.1	42.1	-	-	1 074	-	1 074	Ca. 1/2 tung med bratte Stigninger.
Fede	12.1	11.0	23.1	-	7.1	540	228	768	Hovedveien bakket og utidsmæssig; Bygdeveien med flade Stigninger.
Nes	23.0	31.3	54.3	0.6	6.6	2 000	121	2 121	Hovedveien bakket østenfor, fladere vestenfor Flekke- fjord; Bygdeveien taalelig.
Hitterø	-	16.0	16.0	-	0.8	340	-	340	Taalelige Stigninger
Bakke	7.9	22.5	30.4	-	-	1) 900	10	910	6.4 Km. Hovedvei gammel og meget bakket; det meste af Bygdeveien bakket.
Gyland	-	36.1	36.1	-	3.1	1) 950	-	950	Ca. 2/3 af Veien med tarvelige Stignin- ger.
Siredalen	31.0	15.5	46.5	-	-	1) 1 700	486	2 186	Hoved- og Bygde- veie, paa 3 Km. nær, bygget med Statsbidrag, men yderst tarvelige. Derhos ca. 20 Km. Ridevei.
Tilsammen	427.0	1094.8	1521.8	43.4	86.3	72 864	4 419	77 283	

1) Heri medregnet Værdien af Naturalarbeidet. 2) Derhos 76.2 Km. Ridevei.

medens der den 31 December 1900 fandtes 15 Rigstelefonstationer. I Forbindelse med disse staar igjen Privattelefonen, saa Telefonlinierne strækker sig nu næsten over det hele Amt, idet Kristiansands, Mandals og Flekkefjords Telefonselskaber jevnlig har udvidet Nettet.

Af Skydsanstalter underholdt Amtet ved Udgangen af Femaaret 13 faste Stationer; de tidligere Tilsigelsesstationer var efterhaanden nedlagte.

7. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Amtets Landdistrikters Formue og Indtægt var efter Skatteligningen

	Formue. Kr.	Indtægt. Kr.
i 1896.....	47 446 000	6 809 000
- 1897.....	47 971 000	6 965 000
- 1898.....	48 425 000	7 104 000
1899.....	49 298 000	7 311 000
- 1900.....	50 078 000	7 660 000

Vanse og Oddernes er fremdeles de rigeste Landkommuner, medens, naar Folkemængden tages i Betragtning, Tveid staar som Nr. 1 i Amtet.

Efter «Statistisk Aarvog» meddeles følgende Sammenstilling for Landdistrikterne i Aaret 1898, det sidste, hvorfor saadanne Opgaver foreligger:

	Amtet. Kr.	Riget. Kr.
Antagen Formue pr. Indbygger	818	683
— Indtægt —	120	132
Udlignet Herredsskat pr. 1000 Kr. antagen Formue ...	1.73	1.73
— — — 100 - skatbar Indtægt ..	7.37	6.70
Samlet Beløb af kommunale Skatter (Herredsskat, Amts- skat, Skolekredsens Udredsler, Værkers og Brugs Bidrag):		
pr. Indbygger	8.38	8.30
· Skatyder	33.89	30.03
- 100 Kr. antagen Formue	1.02	1.21
- 100 - — Indtægt	6.98	6.28
- 100 - skatbar —	16.63	13.40

Amtets samtlige 25 Sparebanker havde:

A a r.	Formue.	Antal Indskydere.	Indskydernes Tilgode- havende.	Udlaant mod Pantobligation.	Udlaant mod Veksel- obligation, Veksler o. a.
	Kr.		Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	1 921 217	31 811	11 970 518	2 826 445	8 357 309
1900.....	2 133 624	36 495	15 953 463	4 141 433	9 900 427

Den samlede Forvaltningskapital ved Udgangen af 1900 udgjorde Kr. 18 090 427, deraf faldt Kr. 7 481 846 paa Landdistrikternes 19 Sparebanker, hvis Formue samtidig udgjorde Kr. 726 193 mod Kr. 539 530 den 31 December 1895.

De Amtskommunen i de senere Aar paaførte Forpligtelser som Følge af Bevilgninger til Jernbaneanlæg, Indkjøb af Landbrugsskolegaard og paa denne foretagne Nybygninger gjorde, at man i 1897 maatte optage et Laan paa Kr. 100 000 med en Afbetalingsfrist af 40 Aar, ligesom der i 1895 og 1896 ved Kjøbet af Landbrugsskolegaarden blev paaheftet denne en Gjæld af tilsammen Kr. 54 800, der skal være helt afgjort i Aaret 1917. Disse Forpligtelser var ved Udgangen af 1900 bragt ned til Kr. 137 800, men samtidig stod der tilrest paa vedtagne Jernbanebidrag noget over Kr. 60 000, som det vil kræve 16 Aar at afgjøre. Amtskommunens Formue i udestaaende Kapitaler og faste Eienomme m. v. udgjorde ved Femaarets Slutning ca. Kr. 150 000, medens Beholdningerne i de forskellige Kasser androg til Kr. 92 353.28.

En Forklaring over A m t s k o m m u n e n s U d g i f t e r gennem Femaaret vil findes i nedenstaaende Tabel:

A a r.	Ialt ren Udgift.	Heraf til								Løvrigt.
		Vei, Skyds- og Færgevæsen.	Sundheds- og Medicinalvæsen.	Sindssyges Forpleining.	Abnormes Forpleining og Undervisning.	Skolevæsen.	Landbrugsvæsen.	Renter af Laan.		
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1896...	250 671	33 933	12 574	53 643	5 234	30 764	87 759	2 795	33 969	
1897...	212 123	34 276	8 387	58 739	5 175	36 495	24 115	3 341	41 595	
1898...	162 834	33 391	8 564	39 384	6 121	34 293	16 817	6 166	18 098	
1899...	193 538	35 380	13 382	59 809	7 466	38 293	17 976	6 187	15 045	
1900...	197 730	35 407	10 703	61 320	7 330	40 839	18 151	6 247	17 733	

De anførte Beløb er brutto og omfatter saaledes ogsaa den Del, som Staten og de engere Kommuner pligter at bidrage til de forskjellige Øiemed. I Opgaven er derimod ikke indbefattet de Udtællinger, som har fundet Sted som Følge af vedtagne Bidrag til Jernbaneanlæg, da den væsentligste Del af de Beløb, som i denne Anledning er udgiftsførte, har været refunderet af de interesserede By- og Landkommuner.

Til Amtskommuneudgifter udlignedes:

i 1896 Kr. 6.00 pr. Skyldmark med Kr. 92 633.58

- 1900 - 7.50 - - - 115 745.55

Udvandringen her fra Amtet har i Femaaret været endel mindre end i Femaaret 1891—1895, da der udvandrede tilsammen 5 004 Personer, idet

nemlig Antallet af Udvandrere i hvert af Aarene 1896—1900 har udgjort henholdsvis 877, 740, 540, 957 og 1 050, altsaa ialt 4 164.

Efternævnte Forsikringsindretninger var ved Udgangen af 1900 i Virksomhed:

a) Brandforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Herred, hvori Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Forsikringssum pr. 31 December 1900:		
			For Huse.	For Løsøre.	Tilsammen.
			Kr.	Kr.	Kr.
Tveid Herreds Brandforsikringsselskab	Tveid.	1870	409 430	104 080	513 510
Oddernes og Randøunds gjensidige Brandforsikringsselskab	Oddernes.	1892	-	537 655	537 655
Øvrebø Brandforsikrings-selskab for Husebygninger	Øvrebø.	1884	608 220	-	608 220
Øvrebø gjensidige Brandforsikringssamlag for Løsøre	Do.	1895	-	573 189	573 189
Søgne Præstegjelds Brandforsikringsselskab for Husebygninger	Søgne.	1866	1 730 645	-	1 730 645
Søgne Præstegjelds Brandforsikringssamlag for Løsøre	Do.	1891	-	707 925	707 925
Faste- og Løsebrand	Halsaa.	1866	688 150	144 801	832 951
Holme private Assurance-selskab	Holme.	1891	390 475	88 050	478 525
Øislebø og Laudals private Brandassurance-selskab	Øislebø.	1890	376 100	63 030	439 130
Bjelland og Grindums Brandforsikringsforening	Bjelland.	1893	498 78	-	498 780
Søndre Undals Brandforsikringsselskab	Søndre Undal.	1866	973 510	-	973 510
Herred Brandassuranceforening	Herred.	1896	224 343	-	224 343
Lyngdals Brandforsikringsforening	Lyngdal.	1868	1 770 000	313 000	2 083 000
Bakke og Gylands private Brandforsikringsindretning for Husebygninger	Bakke.	1870	279 630	-	279 630
Tilsammen			7 949 283	2 531 730	10 481 013

b) Kreaturforsikringsindretninger.

Indretningens Navn.	Herred, hvori Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Antal forsikrede		Forsikrings-sum pr. 31 December 1900.
			Heste.	Kreaturer.	
					Kr.
Søgne Kvægforsikringssamlag	Søgne.	1894	-	302	30 225
Storaager Kvægassuranceforening.....	Halsaa.	1895	-	57	4 560
Omlands Do.	Do.	1889	-	90	7 200
Ime Do.	Do.	1896	-	96	7 580
Frøslands Do.	Do.	-	-	66	6 110
Hartmark Do.	Do.	1891	-	158	27 700
Holme Kreaturforsikrings-selskab	Holme.	1896	3	126	10 030
Vigelands Kvægassuranceforening ¹⁾	Søndre Undal.	1894	-	108	-
Foss og Gritlebygdens Do.	Do.	-	-	167	13 925
Spangereid Do.	Spangereid.	1885	-	46	2 300
Hananger Kreaturforsikringsforening.....	Vanse.	1884	66	191	28 421
Vanse Kreaturforsikring ¹⁾ ...	Do.	1887	-	450	-
Lister Kreaturforsikringsselsk.	Do.	1890	-	451	40 113
Herred.Kvægassuranceforening	Herred.	1899	-	154	14 170
Spind Do.	Spind.	1896	-	504	45 388
Lyngdals Do.	Lyngdal.	1891	-	125	9 370
Liknes Kreaturassuranceforening	Liknes.	1886	-	151	12 080
Fede Sogns Do.	Fede.	1890	-	236	20 018
Gylands private Heste- & Kvæg-assuranceforening	Gyland.	1891	19	135	13 444
Nes Kvægassuranceforening ..	Nes.	1866	-	433	30 210
Østre Hitterøens Do.	Hitterø.	1870	-	123	7 077
Vestre Do. Do.	Do.	1894	-	114	6 648
Tilsammen			88	4 283	336 569

¹⁾ Værd sætter først, naar Erstatning kræves.

c) Andre Forsikringsindretninger:

Indretningens Navn og Art.	Herred, hvori Bestyrelsen har sit Sæde.	Naar traadt i Virksomhed.	Forsikrings-sum pr. 31 December 1900.
			Kr.
Randøunds gjensidige Assuranceforening for Makrelfiskere	Randøund.	1892	29 054
Flekkerø do. Do. for Do.	Oddernes.	1889	38 256
Søgne Sogns Assuranceforening (for Smaafartøier)	Søgne.	1855	56 700
Mandals Assuranceforening for Smaafartøier ...	Mandal.	1879	29 267
Søndre Undals Søassurance.....	Søndre Undal.	1873	110 300
Tilsammen			263 577

Aarslønningen for en Tjenestegut var i 1900 fra 350—120 Kr., Gjennemsnit 240 Kroner, og for en Tjenestepige fra 130—80 Kr., Gjennemsnit 106 Kr., mod henholdsvis Kr. 200 og Kr. 90 gjennemsnitlig i 1895.

Den sædvanlige Dagløn i Aaret 1900 har været for almindelige Dagarbeidere:

	Paa egen Kost:						Paa Husbondens Kost:					
	Sommer.			Vinter.			Sommer.			Vinter.		
	1900.		Gjennem- snit.	1900.		Gjennem- snit.	1900.		Gjennem- snit.	1900.		Gjennem- snit.
	1900.	1895.		1900.	1895.		1900.	1895.		1900.	1895.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Mænd	3.50—2.00	2.72	2.33	2.50—1.50	2.05	1.74	2.75—1.30	1.95	1.55	2.00—1.00	1.37	1.03
Kvinder . .	2.00—1.00	1.46	1.20	1.60—0.70	1.02	0.92	1.25—0.50	0.89	0.75	1.00—0.30	0.59	0.53

For andre Arbeidere er Daglønnen opgivet til:

Arbeidere.	1900.	Gjennemsnit.	
		1900.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.
for Tømmerhuggere	3.50—1.80	2.50	2.00
- Tømmerkjørere med Hest	6.00—3.50	4.55	4.00
- Do. uden —	3.00—1.50	2.28	1.85
- Elveflødere	3.50—2.20	2.91	2.44
- Lændsarbeidere	4.00—3.00	3.50	2.64
- Teglværksarbeidere	3.50	3.50	3.00
- Kalkværksarbeidere	3.00	3.00	2.25
- Skibstømmere	3.00—2.50	2.75	2.63
- Hustømmere	4.00—3.50	3.19	2.80
- Væveriarbeidere, Mænd	3.50—2.75	3.13	3.00
- — Kvinder	1.75—1.50	1.63	1.80
- Sagbrugsarbeidere	3.50—2.00	2.80	2.29
- Høvleriarbeidere	4.00—3.50	3.60	2.70

Arbeidere.	1900.	Gjennemsnit.	
		1900.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.
for Møllearbeidere	3.50—2.00	2.75	2.58
- Træsliberi-, Cellulose- og Papirfabrikarbeidere	4.00—3.00	3.75	2.75
- Bergværksarbeidere	3.00	3.00	2.23
- Graastensarbeidere	4.50—3.00	3.60	3.20
- Murere	3.50—3.20	3.30	2.80
- Malere	3.50	3.50	2.60
- Snedkere	3.50	3.50	2.60
- Skomagere	3.00	3.00	2.60
- Baadbyggere	2.50	2.50	2.00

Der er saaledes en betragtelig Stigning saavel i Aarsløn som Dagløn i disse 5 Aar. Men paa den anden Side er ogsaa Priserne paa Livsfornødenheder i dette Tidsrum steget ikke ubetydelig.

Over de ved Amtets Lensmænd i hvert af Aarene 1896—1900 i Landdistrikterne foretagne Udpantninger meddeles følgende Opgave:

Mandal Fogderi.

Aar.	Udpantninger for Skat.		Andre Udpantninger.		Exekutioner.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1896	1 702	35 108	15	598	145	36 864
1897	1 457	33 613	29	845	124	28 836
1898	1 499	35 990	38	680	88	23 014
1899	1 720	44 069	20	794	57	15 260
1900	1 344	33 179	39	518	70	18 055
Tilsammen	7 722	181 959	141	3 435	484	122 029

Lister Fogderi.

Aar.	Udpantninger for Skat.		Andre Udpantninger.		Exekutioner.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1896.....	1 180	16 815	158	3 014	134	24 291
1897.....	1 231	16 980	268	2 399	125	21 851
1898.....	1 063	15 082	267	2 621	125	27 877
1899.....	1 030	15 245	225	2 163	126	23 103
1900.....	996	14 867	120	2 047	83	17 608
Tilsammen	5 500	78 989	1 038	12 244	593	114 730
Sum Amtet	13 222	260 948	1 179	15 679	1 077	236 759
1891—1895	13 712	275 030	1 405	13 773	1 623	326 154

Endvidere hid sættes en Opgave over de i Landdistrikterne ved Fogderne i Femaaret afholdte Exekutioner:

Fogderi.	Aar.	Antal.	Beløb.
			Kr.
Mandal.....	1896	6	22 713
	1897	11	29 207
	1898	3	8 348
	1899	4	7 213
	1900	4	5 500
Tilsammen		28	72 981
Lister.....	1896	3	5 478
	1897	4	16 829
	1898	2	3 091
	1899	2	3 147
	1900	-	-
Amtet 1896—1900		39	101 526
— 1891—1895		40	148 653

Over de i Femaaret afholdte Tvangsauktioner over fast Gods kan meddeles følgende Opgave:

Sorenskriveri.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.	
						Antfl.	Beløb.
							Kr.
Torridal.							
Antal, hvor Salg fandt Sted	4	8	14	12	7	45	133 851
Tilslagssum Kr.	31 709	16 855	43 311	31 472	10 504		
Mandal.							
Antal, hvor Salg fandt Sted	35	25	19	23	13	115	219 091
Tilslagssum Kr.	78 196	46 595	35 198	42 255	16 847		
Lyngdal.							
Antal, hvor Salg fandt Sted	21	20	28	15	15	99	201 550
Tilslagssum Kr.	42 470	27 625	54 280	44 880	32 295		
Flekkefjord.							
Antal, hvor Salg fandt Sted	9	13	14	6	9	51	101 844
Tilslagssum Kr.	13 810	14 435	22 230	12 835	38 534		
Amtet 1896—1900						310	656 336
— 1891—1895						271	586 905

Af Løsøre er i Femaaret ved Tvangsauktion solgt for Kr. 70 613 mod Kr. 76 808 i foregaaende Femaar.

Af Panteheftelser i Landdistriktets faste Eiendomme er i Femaaret thinglæst og aflæst:

A. Thinglæste:

Sorenskriveri.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.	
						Antal.	Beløb.
							Kr.
Torridal.							
Antal	287	274	236	200	195	1 192	2 810 733
Beløb Kr.	480 266	494 910	1 056 134	445 767	333 656		
Mandal.							
Antal	327	293	282	279	254	1 435	1 544 904
Beløb Kr.	354 453	289 537	307 907	265 272	327 735		
Overføres						2 627	4 355 637

Sørenskriveri.	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.	Tilsammen.	
						Antal.	Beløb.
							Kr.
Overført						2 627	4 355 637
Lyngdal.							
Antal	394	276	369	265	171		
Beløb	352 170	224 359	309 353	239 019	222 128	1 475	1 347 029
Flekkefjord.							
Antal	212	179	185	172	153		
Beløb	168 736	176 327	131 829	210 069	159 638	901	846 599
Amtet 1896—1900						5 003	6 549 265
— 1891—1895						6 404	7 084 026

B. Aflæste:

Torridal.							
Antal	193	165	179	165	139		
Beløb	284 229	372 907	278 969	306 237	181 233	841	1 423 575
Mandal.							
Antal	237	196	336	250	240		
Beløb	256 768	192 330	290 969	307 986	262 058	1 259	1 310 111
Lyngdal.							
Antal	242	225	370	355	201		
Beløb	174 431	188 875	308 097	278 793	188 819	1 393	1 139 015
Flekkefjord.							
Antal	136	127	204	182	182		
Beløb	67 095	82 982	125 084	138 881	116 576	831	530 618
Amtet 1896—1900						4 324	4 403 319
— 1891—1895						3 655	3 473 385

Naar de foran meddelte Oplysninger i sin Helhed tages i Betragtning, maa det siges, at Amtets økonomiske Udvikling har gaaet jevnt fremover gjennem Femaaret.

Alene de i nærværende Kapitel meddelte Opgaver synes at tyde paa, at Befolkningens økonomiske Stilling er forbedret. Saavel Sparebankindskydernes

Antal som Størrelsen af deres Indskud er betydeligt forøget og paa den anden Side er de Beløb, hvorfor Udpantning og Exekutioner har været afholdt i Femaaret, ganske betragteligt under foregaaende Femaars. Antallet af Tvangsauktioner over faste Eiendomme er vistnok steget med ca. 15 Pct., men Brugenes Antal er steget vel saa meget, hvorhos det maa erindres, at Tvangsauktionerne ofte afholdes alene for at skaffe Vedkommende Hjemmel til Eiendommen. Af Løsøre er der ved Tvangsauktioner bortsolgt mindre end i foregaaende Femaar.

Paa Bedring i den økonomiske Stilling tyder ogsaa, at Beløbet af thinglæste Panteheftelser er vel $\frac{1}{2}$ Million Kroner under, medens der samtidig er aflæst Heftelser for henved en Million Kroner mere end i Femaaret 1891—1895.

B. Byerne.

Med Hensyn til den økonomiske Tilstand i Byerne

Kristiansand,
Farsund og
Flekkefjord

kan jeg forøvrigt henholde mig til medfølgende Beretninger fra Magistraterne.

For Ladestedet Mandal foreligger endnu ingen Beretning.

Lister og Mandal Amt, 7 Oktober 1902.

J. Stang.

Beretning

om Kjøbstaden Kristiansands økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

Folkemængden.

Denne udgjorde efter den ved Udgangen af 1895 ved Sundhedskommissionens Foranstaltning afholdte Folketælling	13 626
Ved den almindelige Folketælling, foretaget 3 December 1900, udgjorde Folkemængden	14 666
<hr/>	
Altsaa en Stigning i Femaaret af	1 040
Den i 1895 foretagne Folketælling har dog ikke Krav paa fuld Paalidelighed.	

Antallet af Fødte og Døde i Kristiansand i Femaaret var:

A a r.	Fødte:		Døde:	
	Mandkjøn.	Kvindekjøn.	Mandkjøn.	Kvindekjøn.
1896	209	183	118	102
1897	199	197	113	111
1898	172	201	89	84
1899	199	210	94	128
1900	200	168	120	113
	979	959	534	538
	1 938		1 072	
	Overskud af Fødte 866			

Efter Opgave fra Politikammeret udvandrede fra Kristiansand:

i 1896	99 Personer,
- 1897	57 —
- 1898	55 —
- 1899	54 —
- 1900	69 —

Tilsammen i Femaaret 334 Personer.

I samme Tidsrum blev indgaaet Ægteskab af 419 Par, hvoraf 128 borgerlig.
Disse fordeler sig saaledes:

1896	84, hvoraf 36 borgerlig,
1897	81 — 32 —
1898	77 — 31 —
1899	88 — 24 —
1900	89 — 5 —

Næringsveiene.

1. Handel.

Byens Handel er i Femaaret gaaet betydelig frem, noget som Toldintra-
dernes Stigning ogsaa bestemt tyder paa.

Toldintraderne ved Kristiansands Toldsted, der i 1895 udgjorde

	Kr.	972 000.00
udgjorde saaledes i 1896	-	1 048 000.00
- 1897	-	1 053 000.00
- 1898	-	1 217 000.00
- 1899	-	1 302 000.00
og - 1900	-	1 392 000.00
altsaa en Stigning af	-	420 000.00

Gjennem Femaaret har Kristiansand i Henseende til Toldintrader hævdet
Stillingen som Norges 4de By. Den betydelige Stigning, som ovenstaaende Op-
gave viser, skyldes dog, som det vil forstaaes, for en Del Forandringer i Told-
satserne.

Værdien af Import og Export viser ogsaa en betydelig Stigning, som det
vil fremgaa af nedenstaaende Opgave:

	Import.	Export.
1896	Kr. 4 907 800	Kr. 2 516 600
1897	- 5 631 300	- 3 206 300
1898	- 6 140 400	- 3 444 100
1899	- 6 867 900	- 3 744 900
1900	- 7 532 500	- 3 014 000
altsaa en Stigning af....	- 2 624 700	- 497 400

Paa samme Tid som disse Opgaver særlig for Importens Vedkommende viser
en stærk Stigning, viser de tillige en idetheletaget jevn Fremgang. Naar
Værdien af exporterede Varer i 1900 er betydelig mindre end de nærmest fore-
gaaende Aar, kommer dette dels deraf, at en ikke ubetydelig Del af Trælasten
fra Topdal, der før exporteredes over Kristiansand, er bleven exporteret over
et andet Toldsted. De noget lave Trælastpriser i Aarets Slutning øvede ogsaa
sin Indflydelse. Transithandelen har taget et betydeligt Opsving, ligesom i det
hele Byens driftige Handelsstand har i ikke liden Udstrækning udvidet sit Marked,
særlig langs Kysten.

De væsentligste Importartikler har været Mel fra Amerika, Tyskland og
Frankrige, Rug fra Havnene ved det sorte Hav samt fra Frankrige og Belgien,
Kaffe over Hamburg, Sukker over Tyskland og England, Vin særlig fra Frank-
rige, Spanien og Portugal, Tobak fra Tyskland, Manufakturvarer fra Tyskland,
England og Belgien samt Kjød og Flesk fra Amerika og Island.

De væsentligste Udførselsartikler har været Trælast og Træmasse, Papir,
Feldspat, Laks, Makrel, Hummer, Sild og Hellefisk, Fuglevildt, Skind og Læder.

Kjøbeevnen har været ganske stor. Den overdrevne Spekulationslyst, som med Udgangspunkt i Kristiania forplantede sig til flere andre Dele af Landet, er kun i liden Udstrækning kommet tilsynne her i Byen, og kan der neppe siges i Kristiansand eller dets Opland at være startet noget usundt af ovennævnte Spekulationslyst fremtraadt Foretagende.

Tilgangen paa Penge var i Femaarets Begyndelse særdeles let; mod Periodens Slutning blev Tilgangen endel vanskeligere, væsentlig som Følge af Krisen i Kristiania, ligesom Diskontoen steg til en betydelig Høide.

I Femaaret er 43 Boer taget under Konkursbehandling. Deraf i 1896 9, i 1897 9, i 1898 12, i 1899 6 og i 1900 7.

Byen har fremdeles en efter Indbyggerantallet meget talrig Handelsstand. Ved Udgangen af Aaret 1900 havde Byen 243 handelsberettigede Personer, hvoraf 22 Enker, der handlede paa Mandens Borgerskab, og 86 handelsberettigede Kvinder. Ved Siden af sit Handelsborgerskab havde derhos 32 Personer tillige Haandværksborgerskab.

Til Sammenligning skal anføres, at der ved Udgangen af 1890 var 226 og ved Udgangen af 1895 275 handelsberettigede Personer.

Tilbagegangen i Antal fra 1895 skriver sig væsentlig fra, at en hel Del fremmede Personer, der tilflyttede Byen og tog Handelsborgerskab efter den Byen i 1892 overgaaede store Ildebrand, i Femaaret igjen er fraflyttet Byen og deres Borgerskab udslettede.

Efter Initiativ af Byens Handelsforening blev i Begyndelsen af Aaret 1895 nedsat en Komite bestaaende af 10 Medlemmer, 5 valgte af Handelsforeningen og 5 af Kommunebestyrelsen, med Opdrag at gjenoptage Arbeidet for Oprettelsen af en Frihavn i Kristiansand.

Tanken om en saadan Frihavn havde gjentagne Gange tidligere været oppe. Saavidt vides er den først udkastet af Amtmand Peder Holm i Aaret 1794; efterat Norge var blevet et frit og selvstændigt Rige, fremkom i Aaret 1815 Forslag i denne Retning for Stortinget. Odelstinget besluttede som Følge af dette Forslag at anmode Stortinget om at paalægge den faste Lovkomite at fremkomme med Udkast til Lovbestemmelser om Oprettelse af en Stapelstad i Kristiansand. Efter Stortingets Anmodning nedsattes i 1817 en særlig kongelig Kommission til Udarbeidelse af Lovforslag for en Frihavn her. Saadant Forslag blev ogsaa udarbejdet. Det synes imidlertid, som om de diplomatiske Forhandlinger, som Stortinget havde begjært indledet med udenlandske Magter som fornødne for Sagens videre Behandling, ikke er blevne indledede.

Senere blev der fra andre Byer i Landet indhentet Udtalelser i Sagen, men, trods fornyede Forslag, blev denne ikke senere optaget til Behandling i Realiteten.

Den i 1895 nedsatte Frihavnskomite afsluttede sit Arbejde i 1896 og afgav Indstilling ledsaget af Overslag over Omkostningerne ved en saadan Frihavns Anlæg efter to forskjellige Alternativer. Efter det ene Alternativ skulde Frihavnen lægges i den nuværende vestre Havn og strække sig fra det Sted, hvor Toldboden er beliggende, mod Syd til Odderøen. Dette Alternativ omfatter

Byterritoriet mellem vestre Strandgade og Havnen samt Gravene og en Del af Odderøen, Lagmandsholmen og Gravskjærene. Det andet Alternativ er Anlægget af Frihavn ved Byens østre Havn; til Dækkelse mod Sjosiden kræves her Anbringelse af en Molo fra Skjælgrunden ved Elveudløbet i sydlig Retning over Fjorddybet til Grunden paa Odderøens Østside.

Omkostningerne er ved førstnævnte Alternativ beregnet til 6 Millioner Kroner, ved sidstnævnte til 6 $\frac{1}{2}$ Million.

Sagen diskuteredes paa et her i Byen afholdt Landshandelsmøde i August Maaned 1896.

Senere er Indstillingen oversendt Havnedirektøren til videre Behandling.

En af Havnevæsenets Afdelingsingeniører har, foranlediget ved denne Sag, i Udlandet studeret forskellige Frihavnsanlæg, men er der endnu ikke fra Havnedirektøren fremkommet Udtalelse angaaende Sagen, tiltrods for at der gjentagne Gange er fremkommet Anmodning herfra om Sagens Paaskyndelse.

Kristiansands Handelsforening, der i det hele har bidraget meget til Byens Opkomst, feirede i Aaret 1898 sin 50-aarige Bestaaen. Medlemsantallet ved Udgangen af Femaaret var 200.

Kristiansands Børs's Fond, der ved Udgangen af Aaret 1895 androg til Kr. 97 373, udgjorde 31 December 1900 Kr. 99 537.

Børsens Indtægt og Udgift har i Femaaret beløbet sig til:

A a r .	Indtægt.	Udgift.
	Kr.	Kr.
1896.....	10 292.12	10 929.52
1897.....	10 540.30	4 796.19
1898.....	10 701.09	4 319.02
1899.....	10 326.43	22 510.95
1900.....	9 176.57	7 317.57

Den store Udgift i 1899 er for en væsentlig Del foranlediget ved Ombygning af Børsens Bygning.

Antallet af Medlemmer var ved Udgangen af 1895 278, ved Udgangen af Aaret 1900 328.

Med Hensyn til Børsafgift er ved kgl. Resolution af 4 Juni 1898 indtraadt den Forandring, at Handelsborgere og handelsberettigede Kvinder, hvis Aarsindtægt ikke er større end Kr. 1 200, fritages for Erlæggelse af saadan Afgift.

I Medhold af Kommunebestyrelsens Beslutning af 31 Marts 1897 er der efter Motion af Handelsforeningen etableret en Institution for Maaling af Træløst, der udskibes, uden at dog denne Institution er bleven benyttet.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri.

Skibsfarten antages gjennemgaaende at have været lønnende i Femaaret, særlig gjælder dette Periodens senere Aar.

I Femaaret er hertil indkjøbt ikke ganske faa Fartøier, hvoraf endel Jernskibe, tildels Dampskibe. Paa den anden Side er endel Skibe igjen herfra afhændede, paa samme Tid som endel er bortkomne ved Forlis.

Under 1 April 1899 stiftedes Aktieselskabet Kristiansands Dampskibsselskab, der foreløbig har indkjøbt Dampskibene «Harald Haarfager» og «Nyland». Den nærmeste Foranledning var at sikre Dampskibsruuten Fredrikshavn—Kristiansand. Disse Skibes Drægtighed udgjør 482 Reg.-Ton, Veritas-Taksten er Kr. 239 000. Selskabets Aktiekapital udgjør Kr. 180 000.

Byen eier derhos endel mindre Dampskibe, der besørger Lokaltrafiken mellem Kristiansand og omliggende Distrikter. Disse Skibes Fortjeneste kan antagelig siges i Femaaret at have været nogenlunde tilfredsstillende.

Skibsbyggeriet har givet et godt Udbytte. For Indvaanere af Kristiansand er i Femaaret i Kristiansand og nærmeste Omegn bygget 4 Seilskibe og 1 Dampskib. For udenbys Regning er bygget 9 Dampskibe og 1 Seilskib samt for Statens Regning 1 Dampskib. Samtlige Dampskibe er Jernskibe og byggede ved Kristiansands mekaniske Værksted.

Den i Byens Nærhed liggende Dok har ogsaa i dette Femaar været adskillig benyttet, tildels af større Fartøier.

Fra Byens Side har i Femaaret været vist Skibsfartens Krav Imødekommenhed paa forskjellig Maade. Foruden Stuertskole, der har været i Virksomhed det hele Femaar, oprettedes der i Kristiansand i Aaret 1899 en Skipper-skole og i 1900 Kontrollkontor til Undersøgelse og Kontrol af Navigationsinstrumenter. Til alle disse Institutioner ydes saavel Kommune- som Statsbidrag. Kommunens Bidrag dækkes ved Tilskud fra Kristiansands Sparebank og Samlag.

Søgningen saavel til Skipperskolen som til Stuertskolen har været særdeles god, ligesom Kontrollkontoret har udfoldet en betydelig Virksomhed.

3. Fabrik- og Haandværksdrift.

Der har oftere været udtalt, at Kristiansand i industriel Henseende stod lavt i Forhold til andre Byer. Ligesom denne Opfatning kun har havt liden Hjemmel i de faktiske Forhold, er det utvivlsomt, at Industrien i det forløbne Femaar har taget et betydeligt Opsving, uden at dette skyldes den feberagtige Iver efter at starte industrielle Foretagender, der paa flere andre Steder i Landet kom saa stærkt frem i denne Periode.

Som senere nærmere skal behandles, er saaledes i Femaaret anlagt et særdeles betydeligt Elektricitetsværk, der vistnok kan paaregnes i betydelig Grad at ville lette og fremhjælpe Industrien i Kristiansand og Omegn.

Efterat Kommunen havde afhændet sit Gasværk, er dette af de nye Eiere ombygget og udvidet til et stort og moderne Gas- og Kokesværk.

Det allerede før meget betydelige Otterdalens Interessentskab har foruden sin tidligere Dampsag og Høvleri opført en ny Trævarefabrik, ligeledes med Høvleri.

Videre er opført en Trævare- og Listefabrik, en Smørfabrik samt et Dampfarveri. Et tidligere bestaaende mindre mekanisk Værksted er i Femaaret ombygget og udvidet bl. a. til at omfatte ogsaa Støbning af Jern.

Endelig er endel andre Bedrifter moderniseret, saaledes f. Eks. Christiansands Bryggeri, og udvidet, som f. Eks. Jernstøberiet ved Egsveien.

Ved Udgangen af Femaaret fandtes af noget større industrielle Anlæg følgende i Kristiansand:

1 mekanisk Værksted, 1 Gas- og Kokesværk, 1 Elektricitetsværk, 1 Dampsag med Høvleri og Trævarefabrik, 1 Liste- og Trævarefabrik, 1 Møllebrug, 1 Ølbryggeri, 1 Dampbageri, 8 Tobaksfabriker, 2 Garverier, 3 Skibsværfter, 2 Jernstøberier, hvoraf det ene tillige er mekanisk Værksted, 1 Smørfabrik, 1 Blikemballagefabrik, 1 Dampfarveri.

Efter den ved Femaarets Udgang foreliggende sidste officielle Opgave fra Rigsforsikringsanstalten over forsikrede Bedrifter i Landet havde Kristiansand 101 saadanne Bedrifter med en samlet Præmie af Kr. 8 101.25. Af denne Opgave fremgaar, at der kun er 5 Byer i Norge, hvor Antallet af vedvarende Bedrifter var større end i Kristiansand, ligesom den ogsaa staar høit i Rækken af Norges Byer, naar den beregnede Præmie lægges til Grund.

Antallet af Personer med Haandværksborgerskab, der ved Udgangen af 1895 udgjorde 417, var ved Udgangen af 1900 372, hvoraf 52 Enker; 32 havde tillige Handelsret. Nedgangen skriver sig fra, at en hel Del Haandværkere, der efter Branden i 1892 tilflyttede Byen og tog Borgerskab, atter er fraflyttet Byen.

Svendeprøver overensstemmende med § 11 i Lov af 15 Juni 1881 og Plakat af 5 Januar 1895 har i Femaaret været aflagt af 55 Personer.

Der syntes forøvrigt ogsaa i Kristiansand at have udviklet sig en vis Slaphed i Kontrollen med Svendeprøverne, ligesom for flere af Haandværksfagenes Vedkommende de fastsatte Prøver ikke er fuldt tilstrækkelige til at sikre, at Fagets Udøvere bliver i Besiddelse af den fornødne Dygtighed.

Byens Haandværkerforening, der i 1897 feirede sit 50-aars Jubileum, har i Femaaret virket paa samme Maade som tidligere til Haandværkets Udvikling. Den har saaledes bl. a. aarlig afholdt et Haandværks- og Industrilotteri.

Den i forrige Femaar stiftede Mesterforening er omdannet til Christianssands Haandværks- og Industriforening, ligeledes med Formaal at fremme Haandværk og Industri.

Ved Hjælp af Midler, der er tilveiebragte gennem en af Haandværkerforeningen nedsat Komite, dels ved Bazarer og Lignende, men væsentlig ved Bidrag fra Samlaget, er nu opført et Aldershjem for ældre trængende Haandværkere paa en af Kommunen skjænket Tomt i Kongens Gade. Dette Hjem afgiver Bolig for 12 Familier.

Til Stipendier for Haandværkere har Samlaget for Brændevinshandel ogsaa i dette Femaar aarlig bevilget et Beløb.

Byen maa siges at have en driftig Haandværkerstand, men har selvfølgelig den tiltagende fabrikmæssige Tilvirkning her i Lighed med andre Steder havt en hemmende Indflydelse paa Haandværket; i særlig Grad er dette Tilfældet med Skomagernæringen.

4. Fiskeri.

I det ved Kysten forefaldende Makrelfiske har heller ikke i dette Femaar Deltagelsen her fra Byen været stor, dog har den været noget større end i tidligere Aar. Hvad der iøvrigt har været fisket af Byens Indvaanere, navnlig Hvitting og Torsk, er solgt til dagligt Forbrug her i Byen. Nogen større Betydning har saaledes heller ikke dette Fiske havt.

Derimod har Fiskere fra Omegnen, særlig fra Flekkerø, i de senere Aar taget Initiativ til et Sildefiske paa disse Kanter af Landet, der synes at ville blive en stor Indtægtskilde. Ligesom Sildefiskere afsætter sin Fangst i Kristiansand, har der videre, særlig i de senere Aar af Perioden, været betydelig Trafik paa Kristiansand af svenske Dorgefiskere. Af disse udrustes en stor Del her i Kristiansand, ligesom de igjen her afsætter sin Makrel. Antagelig kan Værdien af den, der hertil indbringes og sælges, anslaaes til gennemsnitlig for de senere Aar henved Kr. 300 000 og Værdien af de her gjorte Indkjøb af Agn, Proviant under Fisket, Tønder, Salt, Tougværk, Liner og Fiskeredskaber til Kr. 35 000 à 40 000 aarlig.

5. Jordbrug og Havedyrkning.

Ligesom tidligere drives der Jordbrug og tildels Havedyrkning i det til Byen hørende Landdistrikt, og disse Gaarde er meget vel stelte, ligesom Byens Gartnerier i Femaaret har udviklet sig ikke ubetydeligt.

Christianssands og Omegns Landboforening har ogsaa i dette Femaar fortsat sit Virke. Med Bidrag af Lister og Mandal Amts Landhusholdningsselskab foranstaltede denne Forening Høsten 1897 afholdt en Landbrugsudstilling her i

Byen. Udstillingen omfattede Maskiner og Redskaber, tilvirkede inden Lister og Mandal Amt, Agerbrugs-, Havebrugs- og Skovbrugsprodukter, Meieriprodukter, Biavls- og Fjærkræavlsprodukter samt mandlige og kvindelige Husfidsarbeider af alle Slags.

6. Træplantning og Skovbrug.

Udplantning af Trær i den Byen tilhørende Grims Skov har været fortsat ogsaa i dette Femaar; i det hele er i Femaaret udplantet 144 000 Trær.

Efter den Fart, som Træplantningen har taget over det hele Land, har der i de senere Aar vist sig Vanskeligheder ved at faa et tilstrækkeligt Antal Planter til Udplantning. Kommunens Førstbetjent har derfor paa en ham selv tilhørende Eiendom anlagt en Planteskole.

En af Magistraten i 1897 udkastet Tanke om til Plantninger og andre Arbeider i Skoven at anvende Personer, hvem Tvangsarbeide er paalagt, stødte paa Vanskeligheder bl. a. ved at skaffe disse Husly.

Byselskabet har fortsat sin Virksomhed med Bepantning og Oprydning, væsentlig paa Veien til det lige op for Vesterveien ved Bellevue liggende storartede Udsigtspunkt Dueknippen.

I Træplantningerne har tildels Skolebørn deltaget.

I Byens Skov har der i Femaarets første Aar været hugget ikke ubetydeligt. Tørlægning af Myrer i Skoven har været fortsat som før.

7. Bergværksdrift.

Enkelte Anmeldelser om Fund af Ertsanvisninger har vistnok været gjort i Femaaret, men nogen Drift har ikke disse Anmeldelser ledet til.

Derimod er der oprettet et Selskab under Firma «Christianssands Stenhuggeri» med Formaal at tilvirke huggen og sleben Sten, Monumenter m. m. samt alle Sorter Gadesten.

Det i Kristiansands Opland beliggende værdifulde Evje Nikkelværk, der i Tidsrummet 1884—94 var bortforpagtet, og som i de derpaafølgende Aar ikke blev drevet, blev Høsten 1899 optaget til ny Drift for den energiske Eier Oberst Henriksens egen Regning. I Aaret 1900, hvor dog Driften endnu ikke var optaget med fuld Kraft, blev der smeltet 480 Ton Raamalm, som gav 26 507 Ton Nikkelsten. Ved Anvendelse i den senere Tid af empiriske Metoder er det nu konstateret, at Malmen vedvarer meget længere mod Vest end tidligere antaget, ligesom man tilmed i Grubens øverste Del, som man tidligere betragtede som omtrent afbygget, har paavist overmaade betydelige Malmforekomster. Efter en indgaaende Undersøgelse har Professor Vogt udtalt, at Værket er det Nikkelværk i Norden og derved ogsaa i Europa, der kan drives med de laveste Produktionsudgifter, idet Malmen her er rigere end ved de andre Forekomster.

8. Post- og Telegrafvæsen.

Ogsaa for Postvæsenet betegner Femaaret et særdeles betydeligt Fremskridt. Interessen knytter sig særlig til Igangsættelsen af Postruten Brevik—Kristiansand.

Forbindelsen mellem Østlandet og Vestlandet var tidligere i Vintertiden langsom og usikker. Under uheldige Veirforholde medgik mellem Kristiania og Kristiansand 2 à 3, ja endog indtil 4 Døgn. Posten var henvist til at beføres Landeveien mellem Eidanger og Arendal. Man havde ventet, at der, umiddelbart efterat Banen Brevik—Eidanger var fuldført, skulde indtræde Forandring i disse Forhold, idet denne Bane væsentlig var bygget for at tilveiebringe en hurtigere og sikrere Forbindelse mellem Østland og Vestland.

Først Vinteren 1896—97 gjordes imidlertid Forsøg med Postruten Brevik—Kristiansand. Tiltrods for Rutens mindre heldige Udstyr og mindre tilfredsstillende Ordning paa flere Punkter, viste Rutens Holdbarhed sig, og efterat nu Manglerne er rettet, kan den vistnok betegnes som uundværlig, saalænge ikke Vestlandet ved Jernbane er sat i Forbindelse med Østlandet. Ved Rutens efter Forholdene ikke ringe Hurtighed og de benyttede Dampskibes forholdsvis store Lethed i selv under uheldige Veirforholde at holde sin Rute er Korrespondancen med Østlandet væsentlig sikret og lettet. Brev, der over Brevik ankommer hertil om Eftermiddagen, kan nu besvares samme Dag.

Den Fordel — nemlig Post 2 Gange daglig — som man kunde opnaa ved at ogsaa Skibene, der gaar i Ruten Kristiania—Bergen, er postførende den hele Vei, er udebleven, idet Indleveringstiden i Kristiania for Breve til disse Skibe paa det nærmeste falder sammen med Indleveringstiden for Postruten Brevik—Kristiansand.

I Aarene 1897—1899 gjordes Forsøg med at dirigere Fredrikshavnstruten over Arendal for Nordgaaende. Dette Forsøg faldt ikke heldig ud, idet Skibene ikke sjelden maatte sloife Arendalsløbet. For Reisende og Turister, der aldrig med Bestemthed kunde vide, enten de kom til Arendal eller Kristiansand, var denne Usikkerhed høist generende. Ruten var af den Grund mindre søgt.

Ogsaa iøvrigt er i Kristiansands Postdistrikt Forbedringer indtraadt. Saaledes er Antallet af Landpostbud øget fra 10 ved Udgangen af Aaret 1895 til 22 ved Udgangen af Aaret 1900; af nye oprettede Landpostdistrikter har dog ingen nogen særlig fremtrædende Betydning. 2 nye Postaabnerier er i Femaaret oprettet.

Med Hensyn til Antallet af Brevforsendelser hidsættes nedenstaaende Op-gave, gjældende for hele Kristiansands Postdistrikt:

	1890.	1895.	1900.
Breve til Indlandet	271 600	361 000	426 000
— til Udlandet	80 900	73 600	80 800
— fra —	93 900	107 900	103 800
Tilsammen	446 400	542 500	610 600

Frimærkesalget, der i 1890/91 androg til ca. Kr. 45 000 og i 1894/95 til henved Kr. 59 000, har udgjort i Budgetterminen 1896/97: Kr. 64 279, 1897/98: Kr. 68 152, 1898/99: Kr. 72 168, 1899/1900 — kun $\frac{3}{4}$ Aar paa Grund af Forandring ved Budgetterminen — Kr. 58 570, 1900/01: Kr. 78 618.

Antallet af Avisforsendelser ligesom ogsaa Antallet af Bypostbreve er stærkt steget i Femaaret.

Personalet ved herværende Postkontor er i Femaaret øget noget. Det udgjør nu 2 Fuldmægtige, 2 Betjente og 5 Assistenten. Postbudenes Antal, der ved Udgangen af 1890 var 3 og ved Udgangen af 1895 udgjorde 6, foruden 1 Kassetømmer, var ved Femaarets Udgang 11 foruden 2 Kassetømmere.

Den betydelige Stigning i Arbejdet, som har fundet Sted ved herværende Postkontor, og som tildels kommer tilsyne i de ovenfor indtagne Opgaver, skriver sig for en Del fra Byens, men ogsaa fra Postvæsenets Udvikling i det hele og den Mængde gennemgaaende Postsager, der dirigeres over Kristiansand.

Til ikke ubetydelig Øgelse af Arbejdet har det videre været, at Kristiansands Postkontor ved Forandring i Administration af Postvæsenet har faaet al Befatning med de reisende Postfunktionærer i Ruterne:

Kristiania—Bergen, Kristiansand—Bergen (forsaavidt Vintertiden angaar), Kristiansand—Brevik, Kristiansand—Fredrikshavn, Kristiansand—Byglandsfjord.

Disse Funktionærer sorterede tidligere direkte under Poststyrelsen.

Rigstelefonstation i Forbindelse med herværende Telegrafexpedition aabnedes den 29 April 1896 med to Linier vest til Mandal. I Femaaret er videre aabnet 3 Linier østover indtil Arendal, hvorfra videre østover og nordover samt til Udlandet, derhos 2 Linier vestover indtil Stavanger, hvorfra videre vestover. Linien til Sætersdalen var færdigbygget indtil Valle i September 1900 og toges i Brug samme Aar i December.

Forsaavidt angaar Kristiansands og Oplands Telefonselskab, hidsættes nedenaende Opgave, der viser Telefonens stærke Udvikling i Femaaret.

	31 December 1895.	31 December 1900.
1. Abonnenter inden Byen	228	420
— i Landdistrikterne.....	60	151
2. Antal Talestationer.....	38	80
3. Antal Samtaler sidste Aar gennem Hovedcentralen.....	416 142	1 174 875
4. Antal Samtaler sidste Aar fra Talestationerne	6 800	16 500
5. Anlæggets Kostende	Kr. 55 000	Kr. 130 000

Af nye Herreder er i Femaaret 1896—1900 indgaaet i Telefonnettet: Herefoss, Høvaag, Iveland, Randesund og Øvrebø.

9. Vei- og Kommunikationsvæsen.

Den af Stortinget i Aaret 1890 bevilgede Jernbane fra Kristiansand til Byglandsfjord (Sætersdalsbanen) indviedes 26 November 1896 og aabnedes den paafølgende Dag for almindelig Trafik.

Banens Drift har i det følgende Tidsrum af Femaaret givet følgende Resultater:

Driftsaar.	Indtægter.			Udgifter.	Drifts-udbytte.	Udgift i Pct. af Indtægten.
	Ved Person-trafik.	Ved Godstrafik m. v.	Tilsammen.			
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896 (fra 27 November)—1897	31 500	34 900	66 400	68 200	÷ 1800	102.7
1897—98	66 500	77 000	143 500	116 600	26 900	81.3
1898—99	71 100	87 300	158 400	131 500	26 900	83.0
1899—1900, 31 Marts, altsaa ³ / ₄ Aar	58 000	75 900	133 900	134 000	÷ 100	100.1
1 April 1900—31 Marts 1901.	83 300	115 200	198 500	173 500	25 000	87.4

Det opførte mindre heldige Resultat for Terminen 1899—31 Marts 1900 skriver sig væsentlig fra, at i denne Termin ikke falder ind Maanederne April, Mai, Juni, der er de for Driften gunstigste.

Banen har vist sig at have været til betydelig Opkomst for Distriktet og er saaledes indirekte en af de Faktorer, der har medvirket til Byens mærkbare Fremgang.

Af større Bedrifter, der nærmest skylder Jernbanen sin Fremkomst, kan særlig nævnes Byglandsfjords Dampsag.

Paa flere Steder i Dalen, særlig i Evje og Iveland, er derhos fremkaldt Udnyttning af Feldspatleier i meget stor Udstrækning. Da der ikke i Distriktet findes nogen Feldspatmølle, exporteres al Feldspaten.

Ved Bedømmelsen af Jernbanens Nytte i Forhold til de for sammes Fremme paatagne Ofre maa mærkes, at Udgifterne ved Anlægget for de interesserede Distrikter er bleven væsentlig større end paaregnet — paa Grund af, at de opstillede Beregninger over Udgifterne ved Grunderhvervelser m. v. viste sig kun daarlig at holde Stik. De samlede Udgifter for Kristiansand var beregnet at skulle udgjøre Kr. 345 000, men viser sig at udgjøre over Kr. 465 000, altsaa en Overskridelse af over Kr. 120 000. Regnskabet er iøvrigt endnu ikke afsluttet.

Der har videre stadig været arbejdet paa Fremme af de øvrige Jernbane-forbindelser, der er af Betydning for Kristiansand, særlig for Vestlands-

banen, der paa flere Møder i 1891 og 1893 var fastsat at skulle søges fremmet som en Indlandslinie fra Skollenborg ved Kongsbergbanen.

Efter Andragende fra Fælleskomiteen for Vestlandsbanen blev af Stortinget i 1898 bevilget de fornødne Midler til Detailundersøgelser af en Linie langs Nisservand som Alternativ for denne Bane. Denne Undersøgelse tilendebragtes samme Aar.

Spørgsmaalet om Vestlandsbanens Fremme blev derefter paany optaget til Behandling af Fælleskomiteen i Slutningen af Aaret.

Efter flere Møder fremkom der fra Fælleskomiteen Forslag til Fordeling af Distriktsbidraget. I dette Forslag var opstillet Bidrag fra de interesserede Distrikter saavel for Landmarkslinien som for Nisserlinien — samt saavel under Forudsætning af, at Banen førtes helt frem til Kristiansand gjennem Topdalen over Topdalsfjorden som alene til Grovene.

For Kristiansands By, for hvilken Valget mellem Landmarkslinie eller Nisserlinie er af liden Interesse, er Bidraget under begge disse Alternativer det samme, nemlig for en Linie ført til Grovene — Uggelinien — Kr. 750 000, mens Bidraget er foreslaaet sat til 1 Million under Forudsætning af, at Banen føres lige paa Kristiansand—Topdalslinien.

Under 28 Marts 1900 bevilgede Kristiansands Kommunebestyrelse til en Vestlandsbane efter en Linie Skollenborg—Topdal og over Topdalsfjorden det begjærede Bidrag af 1 Million. Som Betingelse for Bevilgningen fastsattes, at Anlægget var besluttet udført inden Udgangen af 1903. Spørgsmaalet om Bevilgning til Uggelinien udsattes.

Det er fra alle Hold erkjendt, at der for Kristiansand knytter sig en ganske anden Interesse til en Topdalslinie, der ogsaa for Landet synes den heldigste, idet den er lettest at trafikere, fører gjennem mere udviklingsdygtige Distrikter og derhos giver noget kortere Reisetid end Uggelinien.

Naar Kristiansand for sit Vedkommende ikke har ydet noget Bidrag til nogen anden Linie end denne, er dertil den nærmeste Grund, at Nedenes Amt, der formener sine Interesser nærmest varetaget ved en Uggelinie, gjentagne Gange har negtet det foreslaaede Bidrag til Vestlandsbanens Alternativ over Topdal.

Ovennævnte Bevilgning til Topdalslinien blev af Kommunebestyrelsen givet tiltrods for den vistnok enstemmige Opfatning af, at det Kristiansand paalignede Bidrag var uforholdsmæssig stort i Forhold til Bidrag paalignet andre Distrikter. Nogen Bevilgning af Stortinget til Fremme af Vestlandsbanen er ikke givet.

Ogsaa for Fremme af Banen fra Flekkefjord til Kristiansand har Arbeidet været fortsat. Ogsaa her lægger Meningen om Linievalget Hindringer iveien, ligesom ogsaa de store Bidrag, der vil blive at paalægge de interesserede Kommuner, i nogen Grad har virket hemmende paa Arbeidet for denne Banes Fremme.

Ogsaa paa Fremme af flere Veianlæg i Kristiansands Opland har der fra Byens Side været arbejdet. Saaledes har Kristiansands Kommune under 22 April 1898 bevilget det af Komiteen til Fremme af Veianlægget Valle—Skafsaa begjærede Bidrag. Denne Vei, der tilsigtes at skaffe den i høi Grad savnede Veiforbindelse mellem Telemarken og Sætersdalen, har vist sig vanskelig at faa fremmet, ikke mindst paa Grund af manglende Interesse for samme fra en Del af de øvrige Distrikter, fra hvilke Komiteen havde paaregnet Bidrag, navnlig fra Bratsberg Amt.

Til Fremme af Veiforbindelsen mellem Sætersdalen og Mandalsdalen har der i Femaaret i Kristiansand været afholdt et Par Møder af Interesserede, hvorefter en Specialkomite valgtes til at søge denne Veisag fremmet. Forudsætningen har været Bygning af Hovedvei fra Kittelsaa—Svindal samt Bygdevei fra Daasvand til Lognevandsosen.

Ogsaa til disse Veianlæg har Kristiansands Kommune ligesom ogsaa her-værende Institutioner ydet forholdsvis betydelige Bidrag. Disse Veies Bygning er nu sikret ved Stortingets Bevilgning.

Af Veianlægget Birkeland—Høneklev, hvortil fra Kristiansand betydelige Bidrag er ydet, er kun en mindre Del fuldført, derimod har Anlægget af Varpeveien været fortsat i Femaaret uden Afbrydelse, saaledes at man formentlig tør paaregne en snarlig Fuldførelse af dette Anlæg frem til Vræng-ødegaard, saaledes som Forudsætningen for de fra Kristiansand givne Bevilgninger har været.

For at skaffe Fremkomst til Sætersdalsbanen og for at øge dennes Indtægter er videre i Femaaret fuldført Veianlæg fra Bjelland til Hægeland Jernbanestation og fra Reiersdal til Røiknes Station.

Efter Jernbanens Anlæg har videre Bro over Elven ved Iveland Station bragt Veien til Skajaa og Frøisaadalen i Forbindelse med Jernbanen.

Sluttelig skal nævnes, at for Bykleveien er endelig Plan fastslaaet og en ikke ubetydelig Del af Veien udført.

Angaaende Forbindelsen søværts med Østlandet henvises til hvad ovenfor under Postvæsenet er anført, idet videre skal anføres, at der nu gennem Ruten Kristiansand—Brevik er opnaaet daglig Dampskibs- og Jernbaneforbindelse, hvorved man kan gjøre Reisen fra Kristiansand til Kristiania paa Tiden fra 6 Morgen til Midnat.

I 1897 har der været forhandlet om Ombygning af Broen Thygesons Mindes østre Halvdel (Træbroen), til hvilken Ombygning man forudsatte at kunne erholde Statsbidrag. Man besluttede imidlertid at lade denne Del af Broen undergaa en større Reparation, hvorefter Broens Ombygning indtil videre er udsat. I 1900 udførtes ogsaa en større Reparation af Jernbroen.

Fortougene i det Strøg, der i 1892 hemsøgte af Ildsvaade, er i Femaaret oparbejdet, det samme er Tilfældet med Hovedgaden Dronningens Gade, ligesom de øvrige Gader er repareret.

I 1896 og 1897 foretoges en stor Reparation af Veibanen i Sætersdalsveien, uden at man ved denne Reparation opnaaede nogen gjennemgaaende Udbedring af dette vanskelige Veiparti.

Efter Overenskomst med vedkommende Eier er en Del af Dronningens Gades Almenning, der var frahævdet Byen, igjen erhvervet.

Efterat den mellem Tordenskjoldsgaden og Baneheien staaende Reberbane var nedlagt, blev den samme tilliggende Tomt udstykket til Bebyggelse, hvorefter der her i Løbet af forholdsvis kort Tid reiste sig en hel ny Bydel, Nybyen kaldet. I denne Bydel er i Femaarets Slutning oparbejdet Gader, ligesom Bydelen er forsynet med Vand- og Kloakledninger m. V.

Iøvrigt har der været foretaget sædvanlige Vedligeholdelsesarbejder.

10. H a v n e v æ s e n e t .

Udbedringen af Byens Havneforhold har kraftig været fortsat i Femaaret.

Efterat tidligere den Konsul Hans Johnsen tilhørende Udstikkerbrygge med Pakhus, de Firmaet Samuel Otto & Co. tilhørende store Tomter med paastaaende Pakhuse og Brygger samt Konsul N. Rosenkildes Brygge, samtlige ved Vestre Havn, var indkjøbte, gav Repræsentantskabet under 18 Marts 1896 Samtykke til Indkjøb af de Firmaet F. Reinhardt & Co. tilhørende Eiendomme, Matr.-Nr. 39 og 47 ved Vestre Strandgade med tilhørende Brygge, Pakboder m. V., for et Beløb af Kr. 120 000, afdragsfrit i 10 Aar mod 4 Pct. Rente.

Ved dette Kjøb er Havnevæsenet blevet Eier af samtlige Brygger mellem Toldbodens Eiendom og Jernbanens Havnetomt.

Ligesom Arbejdet ved Opførelsen af den nye Toldbodbrygge fuldførtes i Femaarets Begyndelse, blev i Aarene 1896—97 Stenkai mellem Toldbodbryggen og Kommunebryggen bygget, ny sammenhængende Trækai mellem Kommunebryggen og Reinhardts Brygge opført, hvilken blev givet Navnet «Borgermester Smiths Kai» i Betragtning af dennes Fortjenester af Byen og Havnen under sin lange Embedstid. En ny Udstikkerbrygge mellem Toldbodbryggen og Kommunebryggen blev derhos bygget, væsentlig beregnet for Fisketrafik. Toldbodgadens Almenning blev planeret, hvorhos sluttelig Jernbanespor blev lagt fra Jernbanetomten helt frem til Toldbodbryggen.

Havnestyret raader efter disse Foranstaltninger nu over følgende Udstikkerbrygger paa Vestre Havn:

Den nye Toldbodbrygge,	der er 130 m. lang og fra 15 til 18 m. bred,
Fiskebryggen,	« - 44 m. — - 7 m. bred.
Kommunebryggen,	« - 114.6 m. — - 9.50 m. —
Reinhardts Brygge	« - 92 m. — - 7.40 m. —

samt Kaier:

1. Toldbodkaien. 2. Smiths Kai. 3. Kaien fra Reinhardts Brygge til Jernbanen.

Paa Østre Havn, der dog endnu kun forholdsvis lidet benyttes, findes følgende Brygger tilhørende Havnevæsenet:

1. Kirkegadens Almennings Brygge. 2. Kronprinsens Gades Almennings Brygger. Hertil kommer Kaien i Gravene.

Forhandlinger er i Femaaret aabnet om Havnevæsenets Overtagelse af den paa Jernbanens Tomt — nedenfor Jernbanestationen i Flugt med Havnevæsenets Kai, — opførte Jernbanekai, uden at dog disse Forhandlinger endnu har ført til noget Resultat.

Pladsen op for Bryggerne paa Vestre Havn er oparbejdet og delvis makadamiseret.

Paa Havnen er foretaget meget betydelige Opmudringsarbejder, særlig i Bassinet indenfor Lagmandsholmen, hvorved er dannet en udmærket Lasteplass for endog meget dybgaaende Skibe; videre i Elven og Elvemundingen og ved Bryggerne. En Rende er opmudret ind til Markedsgadens Almenning.

I 1897 indrettedes en Fiskebazar med 12 Saltvandskummer.

Ved alle ovenfor nævnte Foranstaltninger har Havnekassen paadraget sig en betydelig Gjæld. Den udgjorde ved Femaarets Udgang Kr. 559 310.

Ligesom de forbedrede Bryggerforhold i høi Grad har lettet og befordret Byens Handel m. V., er ogsaa de Indtægter, Havnekassen oppebærer, særdeles betydelige. Havnekassens Indtægter, der i 1890 udgjorde Kr. 25 990, udgjorde i 1900 Kr. 69 100. Den væsentligste Stigning er selvfølgelig paa Kontoerne Bryggepenge, Leie af Pakhus m. V., hvilke Konti i 1890 udgjorde tilsammen Kr. 7 575 og i Aaret 1900 Kr. 43 200.

Havnekassen staar dog igjen ligeoverfor betydelige Udgifter, da Reinhardtts Brygge har vist sig at være i betydelig Grad angrebet af Pælemark, hvorfor dens Ombygning meget snart vil være fornøden. For at lette den betydelig øgede Trafik har Havnestyret foranlediget Plan til Bygning af stor ny Brygge i den gamles Sted.

Angaaende Spørgsmaalet om Frihavn henvises til hvad ovenfor er anført under Handel.

En af Havnevæsenets større Pakboder hemsøgte i 1899 af Ildsvaade, men uden dog at blive kondemneret. Den afbrændte Del opførtes i en mere hensigtssvarende Skikkelse. Nyt Havnereglement er vedtaget.

11. Kirkelige Anliggender.

Ved Repræsentantskabets Beslutninger af 12 Juli og 14 September 1898 blev Loven om geistlige Embedsmænds og Kirkesangeres Lønning af 14 Juli 1897 gjort gjældende for Kristiansand, saaledes at al Betaling for Udførelse af geistlige Handlinger, ligesom ogsaa det frivillige Høitidsoffer, bortfaldt. Det Beløb pr. Menighedslem, der skal blive den fremtidige Maalestok for Kristiansands Præsteembeders og Kirkesangerbestillingens Indtægter, fastsattes saaledes for:

	For kirkelige Handlinger. Kr.	For Høitids- offer. Kr.
Sognepræsten	26	16
Den residerende Kapellan	7	15
Kaldskapellanen	3	13
Kirkesangeren	9	4

Samtidig blev overensstemmende med ovennævnte Lov fastsat Vedtægt angaaende Betaling for kirkelige Handlinger, der udføres for Personer, der tilhører fremmed Menighed.

Af Dissentermenigheder fandtes her paa Stedet ved Femaarets Udgang 5 med hver sin Forstander og hver sin Kirke eller Forsamlingslokale. Den katholske Menighed, der ved Udgangen af 1895 tællede 34 Medlemmer, havde ved Udgangen af 1900 54.

Frelsesarmeen har ogsaa her i Kristiansand udfoldet stor Virksomhed og fortjener Anerkjendelse for den Maade, hvorpaa den deltager i Arbeidet for Fattige og Syge.

12. Skolevæsenet.

Ved Kristiansands Kathedralskole var Antallet af Elever:

	I Latin- gymnasiet.	I Real- gymnasiet.	I Middel- skolen.	Tilsammen.
Ved Udgangen af 1895	12	18	277	307
- - - 1900	8	58	253	319

Tilbagegangen i Elevantallet for Middelskolens Vedkommende skyldes den ved Lov af 27 Juli 1896 etablerede nye Ordning mellem Folkeskolen og Middelskolen, hvorefter Middelskolens Kursus kun er 4-aarigt, medens det før var 6-aarigt. I hver enkelt af Middelskolens 4 Klasser er Elevantallet betydelig øget. Resultatet af den ovennævnte Ordning har for Kristiansand, hvor ingen privat Skole findes, ført til, at samtlige Børn gaar paa Folkeskolen de første 5 Aar.

Forandringen, at alle Samfundsklassers Børn de første Skoleaar gaar sammen, er gennemgaaende modtaget med Tilfredshed og vil antagelig vise sig at være af stor Betydning ved at nærme de forskellige Samfundsklasser til hinanden. Derimod er der en stærk og, saavidt forstaaes, enstemmig Misnøie over, at det viser sig fornødent at foretage Ekstraforanstaltninger, forat Folkeskolens Børn skal kunne opnaa de Kundskaber, der kræves ved den anordnede Optagelsesprøve ved Middelskolen.

Efterat Repræsentantskabet under 15 December 1897 enstemmig havde udtalt sig for at beholde Kathedralskolen paa de af Storthingets Kirkekomite samme Aar opstillede ændrede Vilkaar for Kommunens Bidrag til Staten, er fra 1 Juli 1898 den Forandring indtraadt, at Kommunen, foruden som før at skaffe Lokale med Inventar, tillige udreder Udgifterne til Lys, Brænde, Renhold, Undervisningsmateriel samt Løn til Skolelæge og Pedel og derhos garanterer, at der i Skolens Kasse indkommer et Beløb svarende til Halvdelen af de faste Læreres Begynderløn samt til det halve af Timelærerbetalingen. Paa Grund af det store Elevantal har der iøvrigt ikke endnu af Kommunekassen været udredet noget Beløb til Dækning af ovennævnte Halvdel af Lærerlønningerne tiltrods for, at Skolepengene ved herværende Kathedralskole er lavt ansat. De øvrige Udgifter andrager til et noget høiere Beløb end de Kr. 3 200, som tidligere i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning af 22 Oktober 1872 aarlig var svaret, efterat foruden det tidligere Latingymnasium ogsaa et Realgymnasium var igangsat ved Skolen.

Ved Kathedralskolen er overensstemmende med Udtalelserne fra de herværende Autoriteter besluttet at skulle være i Gymnasiet saavel Latin- og Reallinie som en sproglig-historisk Linie; denne sidste er imidlertid ikke igangsat ved Femaarets Udløb.

Under 29 Juni 1900 vedtog videre Kommunebestyrelsen at garantere for de Udgifter, som maatte være forbunden med Oprettelse af et praktisk Kursus i Forbindelse med Kathedralskolens 1ste Gymnasieklasse. Dette blev igangsat, men vandt kun liden Tilslutning.

Paa Grund af det stigende Elevantal ved Kathedralskolen, og da dette i end høiere Grad var Tilfældet med den tekniske Aftenskole, der tildels benytter de samme Skolelokaler, er der i Femaaret foretaget omfattende Udvidelser af Skolelokalerne. Rektors Familiebekvemmelighed i Skolebygningen blev samtidig afgivet til Skolelokaler, idet Rektor istedet bevilgedes Husleiegodtgjørelse.

Ved Udgangen af 1900 eiede Kathedralskolen:

1) i Kapitalformue	Kr. 148 112.18
2) - Legatformue.....	« 6 821.27

For Folkeskolens Vedkommende er foruden hvad ovenfor er nævnt særlig at mærke Opførelse af en ny Folkeskolebygning. Denne er beliggende paa samme Sted, hvor den ved Ildsvaade i 1892 nedbrændte, saakaldte Borgerskole var beliggende. Denne Folkeskolebygning, der er opført efter Tegning af Arkitekt Richard Tønnesen med Façader til Kongens Gade og Holbergs Gade, har 2 Etager med Loftsetager samt Gymnastiklokale i Flugt med Hovedbygningen. I begge Etager er der tilsammen 18 Klasseværelser samt Værelser for Lærere og Lærerinder, dertil Kontor. I Loftsetagen er indrettet Sangværelse, Børnebibliothek samt Rum for Skolekjøkkenundervisning. I Kjælderetagen er Rum til Indredning af Skolebad, der dog endnu ikke er indredet. Naar alle Klasseværelser benyttedes saavel Formiddag som Eftermiddag, kunde Skolen give Rum

for 1 260 Elever. Bygningens samlede Kostende udgjorde Kr. 130 800, medens der oprindeligt var beregnet Kr. 120 000. Til Gjengjæld for det medgaaede betydelige Beløb er imidlertid denne Skole bygget saaledes, at den i enhver Henseende tilfredsstillende de store Fordringer, den senere Tid har stillet til Folkeskolens Lokaler.

Under 19 December 1900 vedtoges endel Forandringer i Lønningsvedtægterne for Lærere og Lærerinder ved Byens Folkeskoler. Lærerindernes Undervisningstid udvidedes fra 24 til 27 Timer ugentlig. Lønningerne forhøiedes til for Lærere i lavere Gruppe Kr. 1 200 med Alderstillæg Kr. 200 efter hvert 3 Aars Tjeneste til Kr. 1 800 og saaledes, at Lønnen efter 15 Aars Tjenestetid blev Kr. 2 000. I den høiere Lønningsgruppe, hvori det ved Ansættelsen udtrykkelig blev bestemt, at der skulde tages særlig Hensyn til udvist Dygtighed, blev Lønnen Kr. 2 000, der efter 3 Aars Tjeneste skal stige til Kr. 2 200. For Lærerinder blev i lavere Lønningsgruppe Begynderlønnen Kr. 800 med Alderstillæg Kr. 100 efter hvert 3 Aars Tjenestetid til Kr. 1 200, i høiere Gruppe blev Lønnen Kr. 1 200 med Stigning til Kr. 1 300 efter 3 Aars Forløb. Derhos bestemtes, at ved Beregning af Anciennet til Opnaaelse af Alderstillæg skulde for Lærere og Lærerinder, der herefter ansættes, medregnes indtil 5 Aar af Funktionstiden ved anden Skole.

En Afdeling af Folkeskolen er fremdeles afgivet til Øvelsesskole for Seminariet.

Antallet af Elever ved Folkeskolen var:

ved Udgangen af 1890:	858	Gutter,	775	Piger,	tilsammen	1 633,
- - - 1895:	894	-	964	-	-	1 858,
- - - 1900:	1 014	-	955	-	-	1 969,

altsaa en Stigning af noget over 200 fra 1890 til 1895, men alene noget over 100 fra 1895 til 1900.

Udgifterne til Folkeskolen viser en overmaade stor Stigning.

De androg i 1890 til ca. Kr. 58 800, var

steget - 1895	- - -	86 000, altsaa Stigning med ca.	Kr. 27 200
og udgjorde - 1900	- - -	106 000, eller en Stigning i Femaaret af ca. ...	20 000

altsaa alene paa denne Konto en Stigning af ca. Kr. 47 200

I det for 1900 angivne Beløb er kun Kr. 2 780 til Opførelse af ny Skolebygning og Kr. 3 100 til Skolekøkken.

Denne Stigning, der altsaa er indtraadt, før den nye Lønningsvedtægt var traadt i Kraft, er egnet til at vække megen Opmærksomhed, om det end gjælder en Sag af fremtrædende Betydning.

Til Fradrag i Kommunens Bidrag kommer efter den nye Skolelov Tilskud til Lærerlønninger. Dette tilligemed Lønnen til Hovedlæreren ved Øvelsesskolen udgjorde i 1895: Kr. 17 700 og i 1900 henved Kr. 24 500.

Det fra 1 September 1900 igangsatte Skolekøkken begyndte med 79 Elever, fordelt i 4 Partier. Søgningen har været meget god. Skolekøkkenets Indredning

og Undervisningsplan er i det væsentlige overensstemmende med Kristiania Folkeskolers.

Den tekniske Aftenskole og den i Forbindelse med samme staaende Handelskole samt kvindelige Haandgjernings- og Tegneskole har i Femaaret været meget stærkt besøgt.

Elevantallet i Skoleaaret 1896/97 udgjorde ialt 257 Elever, hvoraf 166 Elever ved den tekniske Skole og 39 Handelselever og 52 Elever ved Haandgjernings- og Tegneskolen. I Skoleaaret 1900/01 var Elevantallet steget til 304, hvoraf ved den tekniske Afdeling 171, ved Handelsafdelingen 53 og ved Haandgjerningsskolen 80.

Stigningen af Elevantallet har som ovenfor anført ført til en betydelig Udvidelse af Lokalerne, hvorved disse er bleven særdeles tilfredsstillende. I Bygningens anden Etage er saaledes indredet 2 store Tegnesale for Konstruktions-tegning og elementær Frihaandstegning med rummelig Plads til over 50 Elever i hver foruden den Tegnesal for Frihaandstegning, som allerede findes i denne Etage. Samtlige Tegnesale ligger i Flugt med hinanden.

Udgifterne ved den tekniske Aftenskole bestrides dels af Staten, dels af Kommunen. Kommunens Bidrag tilveiebringes delvis ved Renterne af den tekniske Aftenskoles Grundfond, stort Kr. 40 000, hvilket i sin Tid er skjænket af det herværende Samlag for Brændevinshandel, og ved Renterne af Søndagsskolens Fond, hvis Kapital ved Udgangen af 1900 udgjorde Kr. 6 156.62.

I Aaret 1897 foretog Hovedlæreren i Tegning en Stipendiereise til England.

For Maskinistskolen er ved Kronprinsens Resolution af 26 Mai 1900, overensstemmende med Kommunebestyrelsens Beslutning af 28 Marts næstfør, vedtaget Forandring i Planen derhen, at Skolen, der skal være i 7 Maaneder fra 1 September til 31 Marts, i de sidste 3 Maaneder skal være Dagskole med 6 Timer daglig Undervisning, medens den i de første 4 Maaneder vedbliver at være Aftenskole med mindst 10 Timers ugentlig Undervisning. Maskinistskolens Elever gives Adgang til ogsaa at deltage i den tekniske Aftenskoles Undervisning i saadan Udstrækning, som det maatte findes tilraadeligt. Denne Overgang til delvis Dagskole var foranlediget ved, at Erfaringen i de tidligere Aar havde godtgjort, at Skolen efter den tidligere Ordning ikke var istand til at skaffe sine Elever en fuldt tilfredsstillende Uddannelse.

Elevantallet i sidste Skoleaar af Femaarsperioden var 13.

Med Hensyn til Stuertskolen samt Skipperskolen henvises til hvad ovenfor under Skibsfart er anført.

Den i 1882 oprettede Husholdningsskole, hvis ene Afdeling inddroges i 1892, er helt inddraget i 1898.

Af aandssvage Børn var her fra Byen ved Udgangen af 1900 anbragt paa Institutet 4.

13. Fattigvæsenet.

Fattigvæsenets Udgifter er gaaet stærkt frem i Kristiansand. I Aaret 1890 udgjorde de Kr. 87 500, i 1895 var de steget til ca. Kr. 105 900, altsaa med Kr. 19 400; i Aaret 1900 udgjorde de Kr. 116 950, altsaa en Stigning i Fem-aaret af ca. Kr. 11 000. Denne Stigning er ikke begrundet i nogen Forøgelse af Antallet af understøttede Personer, men væsentlig ved Prisstigning paa Livsfor nødenheder og fremforalt i Husleien, der, naar det gjælder de ganske smaa Leiligheder eller enkelte Værelser, synes uforholdsmæssig. Det kan ogsaa mærkes, at særlig i de senere Aar er de Fattiges Gjennemsnitsalder mærkelig høj, saaledes at Antallet af Personer, der selv intetsomhelst kan bidrage til sin Underholdning, nu er forholdsvis meget stort.

Antallet af de af Fattigvæsenet understøttede har udgjort:

Aar.	Samlet Antal Understøttede.	Deraf var:	
		Hovedpersoner.	Bipersoner.
1896	761	600	161
1897	774	605	169
1898	761	585	176
1899	728	574	154
1900	720	582	138

Af fremmede Fattige, der ydedes Hjælp mod Refusion af Hjemstavns-kommune eller Stat, blev i Femaaret understøttet:

Aar.	Samlet Antal Understøttede.	Deraf fremmede forliste eller hjemsendte Sømænd.
1896	106	58
1897	113	58
1898	94	42
1899	80	35
1900	85	36

Antallet af fattige Sindssyge, der understøttedes af Fattigvæsenet ved Udgangen af 1900, udgjorde 67. Af disse var 10 anbragt i Eg Asyl, 21 i Byens Asyl, medens 29 var udsat i privat Forpleining og de resterende 7 understøttedes paa egen Haand.

I Toftes Gave var ved Udgangen af 1900 for Fattigvæsenets Regning anbragt 1; i det herværende Børnehjem 9 Børn.

Ved Politiets Foranstaltning har i Henhold til Fattiglovens § 61 været indsat i Tvangsarbejdsanstalt i 1896: 20, i 1897: 19, i 1898: 21, i 1899: 24, i 1900: 29 Personer.

Under 19 December 1900 vedtog Repræsentantskabet i Medhold af den nye Fattiglov af 19 Mai s. A. ny Plan for Fattigvæsenet, hvilken ved en senere foretaget ganske uvæsentlig Forandring er approberet af Kirkedepartementet under 12 Juli 1901.

Efter Planen skal Byen inddeles i saa mange Kredse, som Kommunestyret til enhver Tid bestemmer. Kredsenes Antal er nu 8. For hver Kreds vælger Fattigstyret én eller, om særlige Forhold gjør det ønskeligt, 2 Personer — Mænd eller Kvinder — til Tilsyn.

Spørgsmaalet om Oprettelse af egen Tvangsarbejdsanstalt her i Byen er udsat i Paavente af, at Staten skulde oprette Tvangsarbejdsanstalt i Overensstemmelse med hvad Loven af 31 Mai 1900 bestemmer.

I Waisenhuset «Ebenezer» var ved Udgangen af 1900 optaget idethele 45 Gutter, hvoraf fra Kristiansand alene var 14, medens fra andre Steder var optaget 31.

Den herværende Diakonisseforening har virket meget energisk.

For det tidligere oprettede «Gamle hjem» er indkjøbt en egen til Øiemedet heldig Gaard, Matr.-Nr. 44 og 57 i Vestre Strandgade, hvor der er anbragt idethele 46 ældre Mænd og Kvinder, for hvem en rimelig, nødvendig Godtgjørelse betales.

I Hjemmet er ogsaa anbragt adskillige Personer, hvis Forsørgelse paahviler Fattigvæsenet, der saaledes udreder den Hjemmet tilkommende Godtgjørelse for samme.

Dette Hjem Existing er bleven sikret ved det i Femaaret i Virksomhed traadte «Rudolf og Mathilde Hartmanns Legat», af hvis Midler en betydelig Del tilfalder Gamlehjemmet.

Den frivillige kirkelige Fattigpleie har virket paa samme Maade som tidligere.

Af Legater og velgjørende Indretninger er i Femaaret tilkommet O. C. Reinhardt og Hustrus Legat, Harald Smiths Legat, Hilda Lundemanns Legat, Søstrene Nielsens Legat, Rudolf og Mathilde Hartmanns Legat.

14. Medicinalvæsenet.

Saavel det herværende kommunale Sygehus som begge Sindssygeasylerne, nemlig Statens Asyl paa Eg og det kommunale Sindssygeasyl, har været meget benyttet; de tvende sidste har, saavidt vides, stadig været saa fuldt belagt, at det til sine Tider endog har været meget vanskeligt at skaffe de syge Plads.

Eg Asyl er i Femaaret betydelig udvidet og autoriseret for 260 Syge, medens det tidligere var beregnet for 230.

I det kommunale Sygehus er Operationsstuen gjort noget mer moderne ligesom en mindre Badebygning er opført.

Det katholske St. Josephs Hospital, der bestyres af katholske Søstre, har ligeledes været meget benyttet, især i Sygdomstilfælde, der har medført Operationer. Dette Hospital er i Femaaret meget betydelig udvidet.

Kommunebestyrelsen har som Anerkjendelse for Hospitalets Virksomhed under 29 November 1898 indrømmet samme fuldstændig Fritagelse indtil Videre for Eiendomsskat af Hospitalets Bygning.

Med Hensyn til Jordemoderforholdene er Ordningen fremdeles den, at samtlige Jordemødre betjener trængende Barselkoner mod en af Fattiggassen udredet bestemt Godtgjørelse for hvert enkelt Tilfælde.

Efterat Repræsentantskabet under 21 November 1894 havde bemyndiget Magistrat og Formandskab til at indgive underdanigst Ansøgning om Oprettelse af et 3die Apothek i Kristiansand, er saadant Apothek besluttet oprettet. Det var dog ved Femaarets Udgang endnu ikke traadt i Virksomhed, da Eieren af det herværende Elefantapothek ansaa sit Apotekerprivilegium krænket ved et nyt Apotheks Oprettelse og gennem Proces har søgt at gjøre sin angivelige Ret gjældende. Processen er nu endelig paadømt med det Resultat, at Paastanden fra Elefantapothekets Side ikke blev taget til Følge.

Under 6 Oktober 1899 indgav endel Mænd i Kristiansand en kraftig Forestilling til Justitsdepartementet om Oprettelse af et Tuberkulosesanatorium for Kristiansand Stift, der i særlig Grad hjemsøges af denne Sygdom. Denne Forestilling, der, saavidt vides, var den første, der indgaves i Landet, vandt stærk Tilslutning i Stiftet. Der har senere været drevet Forhandlinger fra Statens Side om Indkjøb af Eiendom ved Byglandsfjord til Anlæg af saadant Sanatorium, uden at dog nogen endelig Beslutning i denne Sag er truffet.

Sundhedstilstanden i Femaaret har gennemgaaende været særdeles god. Af Difterit har der været enkelte spredte Tilfælde, Skarlagensfeber har derimod holdt sig i Byen saagodtsom den hele Tid, men overhovedet meget mildt.

Den gennemsnitlige Dødsprocent, der i Femaaret 1890—95 var 19.60 Promille, er i Femaaret gaaet ned til 15.95.

Statens Karantæneindretning paa Odderøen har ikke været benyttet som Karantæne; der har dog et Par Gange i Femaaret været beskikket særskilt Karantænelæge for eventuelt at kunne behandle Pestsmittede, ligesom der i Anledning af Tilfælde af denne Sygdom i Lande, hvormed Norge stod i livlig Forbindelse, har været anordnet Karantæneskib paa Havnen.

Kjødkontrollen har været drevet som tidligere. Spørgsmaalet om Oprettelse af kommunalt Slagtehus har været paa Bane, uden at nogen Beslutning herom er fattet.

Angaaende Kjødkontrollørens Stilling er det ved Repræsentantskabsbeslutning af 9 Mai 1899 fastslaaet, at han skal sortere under Magistraten som Overordnet, ikke under Sundhedskommissionen.

Tuberkulinundersøgelsen i Kristiansands Opland er med Kraft fortsat i Femaaret.

15. Brand-, Vand- og Kloakvæsen, Regulerings- og Bygningsvæsen, Belysning m. V.

De Foranstaltninger, som fremkaldtes ved den store Ildebrand i 1892, var for den væsentligste Del afsluttede før Femaarets Begyndelse, saaledes at paa disse Omraader normale Forholde har hersket i Femaaret.

I 1896 blev Vandindtaget i Spegedalen ombygget, idet man anbragte dobbelt Vandindtag — et «Tokammersystem», hvorefter man altid, om et Kammer renses, kan føre Vandet ind i Vandledningen fra det andet. Samtidig indlagdes nyt Renseapparat.

I 1897 anlagdes paa Hjørnet af Tordenskjoldsgade og Fæstningsgaden en Kum, hvorfra Dampsprøiterne kan fødes ved Hjælp af Vand fra Baneheiens Bassiner. Efter denne Foranstaltning kan nu disse Sprøiter, hvoraf især den ene er overmaade kraftig og leverer 3 500 Liter i Minutet, benyttes overalt i den byggede Del af Byen og uafhængig af Vandledningen fra Spegedalen.

Nogen større Ildebrand har der ikke været i Kristiansand i Femaaret; særlig ved 2 Leiligheder, hvor Forholdene var vanskelige, har Brandvæsenet vist Vandværkets og Brandmateriellets Fortrinlighed.

Sommeren 1899, hvor der indtraf en ganske usædvanlig lang Tørkeperiode, der varede i ca. 2¹/₂ Maaned, bekræftede de herværende Vandreservoirers Rigdhed. Ved Tørkeperiodens Slutning maalte nemlig Vandbassinerne fremdeles 360 000 Kubikmeter; medens der for andre Byer maatte paalægges Indskrænkning i Vandforbruget, blev dette her anset ufnødent.

Vandbassinerne indeholder ved almindelig Vandstand 656 700 Kubikmeter.

Forinden den tidligere omtalte Kloaknedlægning i Nybyen iværksattes, blev det bestemt, at samtlige Huseiere i denne Bydel skulde forpligte sig til at indlægge

Kloak i sine Huse; dette blev ogsaa gjort. Senere har Sundhedskommissionen udfærdiget Paabud om Indlæg af Kloak i samtlige Huse i Byens Kvadratur. Disse Kloakindlæg er dog endnu ikke afsluttede.

Opførelsen af Nybyen er helt ud skeet i Overensstemmelse med de skjærpede Byggeforskrifter, der efter Ildebranden i 1892 stadfæstedes ved kgl. Resolution af 23 August s. A. Der er for den allervæsentligste Del bygget af Træ, men Husene er smaa, indtager ikke over 150 Kvadratmeter Grund og er blot paa 1 Etage med gennemgaaende Ark. Hver Bygning er adskilt fra Nabogrund enten ved Brandvæg eller aabent Mellemrum af mindst 2½ Meter.

Denne Bydel byder saaledes — og ved de ogsaa her anvendte brede Gader — den størst mulige Ildssikkerhed, omend Tomternes Udnyttelse paa denne Maade er bleven meget økonomisk.

I Byens Landdistrikt er nogen Bebyggelse begyndt, uden at denne dog ved Femaarets Udløb havde taget nogen Fart.

Derimod er i Oddernes paa Elvens Østside Bebyggelsen, der tog saa stærk Fart i forrige Femaar efter Indførelsen af de strenge Byggeforskrifter for Kristiansand, fortsat i Femaaret, saa man nu her paa Landets Grund inden den i 1880 oprettede Lahelle og Nedre Lunds Bygningskommune har faaet en liden By iøvrigt med en lidet ildsikker Bebyggelse og uden tilstrækkeligt Brandmateriel.

Efter Bestemmelsen i den nye Bygningslov af 1896 skal et Belte af 200 Meter udenfor Byen i Bygningsvæsenets Anliggender være undergivet Byernes Bygningsmyndigheder og Kommunestyret. Denne Bestemmelse skulde være gjældende for en Strimmel af denne Bebyggelse paa Elvens Østside, men efter en under 10 September 1897 af Kristiansands Kommunebestyrelse afgiven Udtalelse er ogsaa denne Strimmel indtil videre at betragte som henhørende til Lahelle og Lunds Bygningskommune.

I Reguleringsplanen for Dronningens og Kongens Gades Almenninger er nogen Forandring foretaget. Derhos er den i 1883 og 1894 vedtagne Reguleringsplan for Strandtomterne i Henhold til Repræsentantskabets Beslutning af 19 Juli 1899, approberet ved høieste Resolution af 29 Juli s. A., sat ud af Kraft, forsaavidt angaar Tangen eller det Territorium, der begrænses af Elvegadens Almenning, Østre Havn og Elven samt den i Fortsættelse af Østre Strandgade til Elven regulerede Gade. Efter denne Plan var der nemlig reguleret Gade tværs over Gasværkets store Beholdere; ligesom dette i sig selv var et uheldigt Forhold, vilde den hele Regulering paa dette Strøg vanskeliggjøre Gasværkets Udvidelse.

Ogsaa paa enkelte andre Steder har Reguleringen af Strandtomt vist sig uheldig; man har saaledes for ikke at lægge Otterdalens Interessentskab Vanske-

ligheder iveien ved Udvidelsen af Driften seet sig nødsaget til at meddele en betinget Tilladelse til Opførelse af Bygning i den Gade, der er reguleret over nævnte Værks Eiendom nedenfor Østre Strandgade.

I Medhold af Repræsentantskabets Beslutning af 27 Oktober 1897 er en Omvurdering af Byens Grunde paabegyndt. Den før gjældende Grundtaxt, der fra 1882 sammen med Brandtaxten var lagt til Grund ved Eiendomsskattens Beregning, blev nemlig antaget at være lidet stemmende med de virkelige Grundværdier, idet forskjellige Faktorer, som f. Eks. den efter Branden indførte Murtvang, Anlægget af Sætersdalsbanen, den stærke Udvikling af Byens Havne- og Bryggevæsen samt Nybyens Anlæg, havde forrykket Forholdene. Den nedsatte Grundtaxtkomite havde ikke afsluttet sit Arbejde ved Femaarets Udløb.

Paa Belysningsvæsenets Omraade indtraadte Høsten 1898 en ikke uvæsentlig Forbedring. Tidligere laa nemlig fra Kl. 4 om Morgenen af saagodtsom den hele By i Mørke, idet der kun var 6 Lygter, der brændte til Solopgang. Fra nævnte Tidspunkt af ordnedes det saaledes, at Gaslygterne paa samtlige Gadehjørner skulde brænde til Solopgang. Videre blev Auerbrændere indført i ikke ubetydelig Udstrækning.

I Slutningen af Femaaret begyndte Forhandlingerne om Overgang helt eller delvis til elektrisk Gadebelysning, men saadan Belysning var dog ikke indført ved Femaarets Udgang.

Angaaende Gasværkets Salg og Anlæg af Elektricitetsværk henvises til hvad nedenfor vil findes anført.

16. Rets- og Politivæsen.

Efterat Byen helt er opbygget igjen efter den store Brand i 1892, har største Delen af de fremmede Arbeidere, der ikke alle var af bedste Slags, lidt efter lidt forladt Byen, saa Forholdene i Femaaret maa siges igjen at være blevne normale ogsaa forsaavidt angaar Retstilstanden. Dette har bidraget til, at Antallet af Straffesager nu er mindre end i de første Aar efter Branden.

Naar nedenstaaende Opgave ikke viser nogen Nedgang i Antallet af vedtagne Mulktforelæg i Femaaret, skriver dette sig nærmest fra den i Slutningen af forrige Femaar gennemførte Omorganisation af Politikorpset, hvorved dette er blevet betydelig mere effektivt, saaledes at Overtrædelser, der tidligere ikke blev bemærket, nu anmeldes og Mulkt forelægges.

Antallet af Justitssager og offentlige Politisager med derunder Tiltalte har været:

A a r .	Justitssager.	Tiltalte.	Offentlige Politisager.	Tiltalte.
1896	31	29	44	47
1897	44	52	32	34
1898	43	51	29	33
1899	33	40	25	25
1900	39	47	22	55

Antallet af for Politiforseelser vedtagne Mulktforelæg, der i Femaaret 1891—95 udgjorde:

i 1891: 230, i 1892: 509, i 1893: 878, i 1894: 573, i 1895: 542, har i nærværende Femaar udgjort:

i 1896: 718, i 1897: 829, i 1898: 596, i 1899: 637, i 1900: 615.

Ved Forligelseskommissionen er foretaget:

i 1896	426	Sager, hvoraf afsagt	89	Kjendelser,
- 1897	452	— — —	86	—
- 1898	380	— — —	82	—
- 1899	295	— — —	54	—
- 1900	393	— — —	103	—

Af private Sager er i Femaaret ialt indbragt:

	1896.	1897.	1898.	1899.	1900.
1) for Bythinget.....	78	83	51	37	46
2) - Gjæste- og Soret (Extraret)....	9	16	8	12	5
3) - Politiretten	1	3	2	2	5
4) - Haandværksretten	1	-	4	-	2

Af Skifteretten er taget under Behandling:

i 1896.....	18	Boer, deraf	9	Konkursboer,
- 1897.....	16	— —	9	—
- 1898.....	19	— —	12	—
- 1899.....	24	— —	6	—
- 1900.....	30	— —	7	—

Antallet af Exekutioner og Udpantninger vil sees af nedenstaaende Tabel:

	1896.		1897.		1898.		1899.		1900.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Exekutioner.....	85	79 934.94	92	52 099.47	61	29 358.32	26	12 689.47	54	35 875.99
Udpantninger afholdte af Kæmmeren.....	2 227	67 354.00	2 155	55 542.00	2 045	70 799.00	2 209	85 689.00	2 103	82 506.00
Udpantninger afholdte af Underfogden.....	789	31 193.00	747	19 084.00	806	20 979.00	805	20 592.00	773	22 309.00

Af Tvangsauktioner, ved hvilke Salg har fundet Sted, har været afholdt:

Aar.	Over fast Gods.		Over Løsøre.	
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.
		Kr.		Kr.
1896.....	11	98 060	14	13 696.19
1897.....	8	83 815	25	17 167.40
1898.....	9	54 450	16	19 109.46
1899.....	7	49 235	7	5 742.12
1900.....	7	65 200	9	4 523.57

Et i Medhold af Kommunebestyrelsens Beslutning af 19 Juli 1899 indgivet Andragende om, at Lov om Overformynderiet i Kristiania af 25 Februar s. A. maatte gjøres gjældende i Kristiansand saaledes, at ogsaa her beskikkedes en fast Formand for Overformynderiet, er foreløbig afslaaet.

17. Den økonomiske Tilstand.

Som i forrige Beretning anført, optoges i 1895 et Kommune-
laan stort..... Kr. 1 050 000
hvoraf paa Havnevæsenet til Indkjøb af Brygger m. v.
kom..... Kr. 250 000
og paa Gasværket..... - 90 000

- 340 000

Det paa Bykassen faldende Beløb bliver saaledes..... Kr. 710 000

Denne Sum tilligemed de Beløb, der indkom som Assurance-
summer for nedbrændte Bygninger, Salg af Brandtomter og
Bidrag fra Samlaget m. v., tilsammen..... - 210 500

tilsammen Kr. 920 500,

er paa et Beløb af ca. Kr. 20 000 nær anvendt til Dækning af følgende med
runde Summer opførte Udgifter:

1. Opførelse af midlertidige Logisbygninger..... Kr. 67 400
2. Bygninger, Redskaber og Inventar m. v. vedkommende Brand-
væsenet og Vandværket..... - 201 400
3. Opførelse af Børneasyl..... - 24 200
4. Oparbejdelse af Gader, Gaderegulering, derunder Oparbejdelse
af Fæstningsavenuen samt til Bygningsvæsenet..... - 131 600

Lateris Kr. 424 600

	Transport	Kr. 424 600
5.	Indkjøb af Eiendomme	- 65 700
6.	Opførelse af ny Folkeskolebygning og Inventar til Folkeskolen	- 132 300
7.	Kloaken	- 134 900
8.	Indløsning af Gjærdehold ved Sætersdalsbanen	- 50 100
9.	Renter af midlertidige Laan og Udgifter ved Kommunelaanene	- 34 500
10.	Udgifter i Anledning af Branden, der ikke henføres under nogen af ovenstaaende Poster	- 18 400
		<hr/> Kr. 860 500

Derhos var af Laanefondet taget til Driftsbeholdning for Bykassen, idet der jævnlig i en Række af Aar, særlig paa Fattigvæsenets Budget, var bevilget mindre end medgaaet, uden at nogen Efterbevilgning havde fundet Sted	-	40 000
		<hr/> Kr. 900 500

Byens Aktiva udenfor faste Eiendomme og Passiva stillede sig ved Udgangen af 1895 saaledes :

	Kr.	Kr.
Passiva.		
1. Pantegjæld	33 093.64	
2. Laan af Grimsfondet	25 000.00	
3. Kommunelaanet af 1886	294 500.00	
4. Do. - 1895	1 050 000.00	
5. Vexellaan vedkommende Sætersdalsbanen	40 875.00	
		<hr/> 1 443 468.64
Aktiva (udenfor faste Eiendomme).		
1. Den kontante Beholdning	20 934.49	
2. Indestaaende i Banker ubenyttet Rest af Kommunelaanet	270 691.69	
3. Diverse Restancer	19 690.77	
4. Andre Debitorer, derunder Havnekassen	268 690.64	
		<hr/> 580 007.59
Difference-Konto		863 461.05
		<hr/> 1 443 468.64

Ved Udgangen af 1900 var Aktiva og Passiva følgende, efterat altsaa Kommunelaanet af 1895 saagodtsom helt var medgaaet overensstemmende med de for samme stillede Forudsætninger :

Passiva.	Kr.	Kr.
1. Pantegjæld i Kjødkontrolstation	5 940.39	
2. Laan af Grimsfondet	25 000.00	
3. Kommunelaanet af 1886	247 000.00	
4. Do. - 1895	940 000.00	
		1 217 940.39
Aktiva udenfor faste Eiendomme.		
1. Den kontante Beholdning	22 873.71	
2. Indestaaende i Banker	46 233.67	
3. Diverse Restancer	30 197.19	
4. Andre Debitorer, derunder Havnekassen	227 796.96	
		327 101.53
Differents		890 838.86
		1 217 940.39

Som det vil sees, er altsaa i Femaaret afbetalt paa Kommunelaanet af 1886 Kr. 47 500
og paa Laanet af 1895 - 110 000

Tilsammen Kr. 157 500

derhos er indfriet Pantegjæld i Kommunens Eiendomme tilsammen - 24 960

Kr. 182 460 ;

uden at noget andet Laan er optaget.

Værdien af Kommunens faste Eiendomme kan ved Femaarets Udgang anslaaes til ca. 2 Millioner Kroner.

Den antagne Formue og Indtægt har været :

Aar.	Formue.	Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Skatte- procenten.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	14 994 500	4 159 000	1 749 980	12.27
1897.....	15 602 200	4 325 130	1 747 527	12.05
1898.....	15 950 500	4 363 680	1 749 739	12.36
1899.....	16 078 500	4 333 890	1 768 415	13.802
1900.....	16 554 000	4 535 650	1 889 591	12.95

De kommunale Skatter har udgjort:

A a r.	Eiendomsskat.	Formues- og Indtægtsskat.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1896	67 000	241 000	308 000
1897	68 000	241 000	309 000
1898	73 000	250 000	323 000
1899	80 000	278 000	358 000
1900	75 000	279 500	354 500

Det for Kristiansand eiendommelige Forhold, at Eiendomsskatten kun hviler paa en Del af Byen, bestaar fremdeles.

Reglerne for Udligningen af Formues- og Indtægtsskatten i Kristiansand, angaaende hvis virkelige Lydelse Tvist kunde reises efter gjentagne Forandringer, er kodificeret og i et enkelt Punkt forandret i Medhold af Repræsentantskabets Beslutning af 27 Oktober 1897.

Udenfor Skatterne har de væsentligste kommunale Indtægter været Afgift af Udskjænkning af Øl og Vin og Indtægter af Vandværket.

Hundeafgiften er ved Repræsentantskabets Beslutning af 28 April 1900 noget øget.

Den samlede Forsikringssum af de i den almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger, der ved Udgangen af 1890 udgjorde

	Kr.	9 385 400.00
og ved Udgangen af 1895	-	13 457 550.00
var ved Udgangen af 1900 steget til	-	16 165 830.00
Brandkontingenten androg i 1890 til	-	35 240.50
- 1895	-	31 774.05
og - 1900	-	35 077.32

Nedgangen skriver sig selvfølgelig fra den tiltagende Murbebyggelse.

I Femaaret er afhændet faste Eiendomme til følgende Værdi:

A a r.	Antal.	Samlet Værdi.
		Kr.
1896	126	793 055
1897	83	501 285
1898	80	621 573
1899	107	957 500
1900	76	630 262

Eiendomspriserne saavel som Husleien, der ved Udgangen af forrige Femaar var i Nedadgaaende, er i dette Femaar igjen steget betydelig.

I Femaaret er thinglæst og aflæst Dokumenter til følgende Beløb:

Aar.	Thinglæsninger.		Aflæsninger.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
1896.....	363	1 163 867	243	584 724
1897.....	251	642 185	164	338 177
1898.....	233	964 541	223	648 856
1899.....	254	1 216 833	180	645 518
1900.....	260	777 749	173	439 698

De Pengeinstituter, som virker her paa Stedet, er:

- Norges Banks Afdeling, der ved Udgangen af 1900 havde til Disposition..... Kr. 2 700 000
samt midlertidig - 300 000
og Foliomidler..... - 191 303

Kr. 3 191 303

hvoraf udlaant mod Pant..... Kr. 524 400
- Vexler..... - 1 956 355
- Vexelobligationer - 16 510
og - Cambiovexler ... - 606 348

3 103 613
- Kristiansands Sparebank. Ved Udgangen af 1900 havde denne under Forvaltning Kr. 4 906 379.43
hvoraf Sparebanken selv eiede - 837 496.22
- Søndenfjeldske Privatbank, hvis Forvaltningskapital ved Udgangen af 1900 androg til:

Den indskudte Del af Aktiekapitalen Kr. 500 000.00
Indskydernes Tilgodehavende - 3 916 948.39
Diverse Kreditorer - 385 822.42
Oplagte Fonds - 432 908.81

Kr. 5 235 679.62

Reservefondet (medtaget ovenfor) udgjorde	Kr.	330 000.00
Delkrederefondet (medtaget ovenfor)	-	58 827.13
	Kr.	388 827.13

4. Kristiansands Arbejderforenings Spareskillingsbank. Denne Bank havde ved Udgangen af 1900 under Forvaltning	Kr.	198 165.65
hvoraf Banken selv eiede	Kr.	22 357.83

Kristiansands Overformynderi havde ved Udgangen af 1900 indestaaende Kr. 409 918.70, fordelt paa 84 Myndlinger.

Af den indestaaende Kapital var:

a) udlaant mod Pant i fast Eiendom m. v.	Kr.	378 958.89
b) indsat i Sparebank	-	11 379.98
c) anbragt i Værdipapirer	-	19 579.83

Man skal derhos nævne følgende herværende Indretninger og Legater m. v. med tilføjet Oplysning om Størrelsen af deres Midler ved Udgangen af 1900:

1. Kristiansands Stifts geistlige Enkekasse	Kr.	251 792.89
2. Selskabet «De Gamles og Efterladedes Venner»	-	484 174.42
3. Foreningen til Omsorg for ældre Tjenere af Kvindekjønnet	-	27 222.65
4. Svend Olaus Strays Legat	-	11 944.37
5. Stiftelsen «Ungdommens Undervisning og Alderdommens Hvile»	-	121 268.02
6. Pensionsfondet «Det ædle Formaal»	-	116 492.36
7. Stiftelsen «Borgerenkers Trøst»	-	51 688.24
8. Kristiansands Sømandsforenings Assuranceindretning	-	24 647.29
9. Hjælpe- og Understøttelseskassen for uheldige Sømænd i Kristiansands Indrullingsdistrikt	-	9 782.84
10. Jørgen Christiansens Legat	-	51 461.60
11. Det ved kgl. Res. af 28 Mai 1850 oprettede Fond	-	7 219.20
12. Kong Karl Johans Legat	-	8 000.00
13. Fru Kjerulffs Legat	-	2 700.00
14. Grevinde Trampes Legat	-	62 570.00
15. Kjøbmand Steenshorns og Hustrus Legat	-	38 500.00
16. Berdian Larsens Legat	-	10 507.63
17. Gartner Ashauers Legat	-	8 000.00
18. Bille og Sina Kjørboes Legater	-	57 761.30
19. De Leegaardske Legater	-	57 530.14
20. Enkefru Juells Legat	-	8 940.00
21. Brigadelæge Stener Heyerdahls Legat	-	4 008.15

22.	Kristiansands Borgerkorps's Fond	Kr.	4 630.54
23.	Caroline og Margrethe Justs Asyl	-	14 341.76
24.	Søren Christensens Legat	-	20 130.00
25.	Edvard Dahls Legat	}	-
26.	Postmester Heyerdahls Legat		
27.	Foreningen til Omsorg for ældre ugifte Fruentimmer, hørende til Borger- og Embedsstanden	-	88 306.75
28.	Sognepræst A. J. Lassons og Hustrus Legat	-	12 880.00
29.	O. C. Reinhardt og Hustrus Legat	-	21 000.00
30.	Halfdan Møllers og Hustrus Legat	-	4 200.00
31.	Harald Schmidts Legat	-	24 780.00
32.	Hilda Lundemanns Legat	-	3 900.00
33.	Søstrene Nielsens Legat	-	10 301.55
34.	Rudolf og Mathilde Hartmanns Legat	-	133 740.00
35.	Legatet «Statsraad Schouboes Minde»	-	25 573.91

18. Forskjelligt.

Femaaret har, som det ogsaa af det foregaaende vil fremgaa, paa mange Maader været særdeles betydningsfuldt for Kristiansand.

Der er dog neppe nogen Begivenhed, der saa meget har samlet Interessen om sig, som Spørgsmaalet om Byens Befæstning.

Som bekjendt var oprindelig Kristiansand stærkt befæstet. Under den lange Fredstid i forrige Aarhundrede var imidlertid Fæstningen fuldstændig forfaldt. Skjønt der gennem hele Aarhundredet havde været Planer oppe om Kristiansands Befæstning, og skjønt Spørgsmaalet om, hvad der skulde gøres, netop ved Kristiansand meldte sig paany, hver Gang Forviklinger truede i Europa, blev intet gjort. Fra alle Hold var det hævdet, at et befæstet Kristiansand vilde have den største Betydning til Hævdelse af Landets Neutralitet, og at en Fæstning her under en eventuel Krig vilde spille en fremtrædende Rolle for Landsforsvaret ikke mindst til Støtte for Marinen og derhos som Tilflugtssted for vor Handelsflaade. Skjønt flere Kommissioner havde havt Sagen under Overveielse og bl. a. den i 1888 nedsatte saakaldte Kristiansands Kommission overmaade stærkt betonedede Byens Befæstning som nødvendig for Forsvaret af Norges Sydkyst og fremhævede Kristiansand fremfor ethvert andet Punkt, hvorom der kunde være Tale — varede det overmaade længe, før noget blev gjort. Da endelig Gleoddens Fæstning ved Topdalsfjorden blev anlagt, uden at noget Yderligere foretoges, blev Stillingen for Kristiansand selv fortvivlet. Idet Gleodden indgaar som et Led af Kristiansands Befæstning, og dens Kanoner bestryger Indløbet til Kristiansand, maatte det ansees som umuligt at faa vor By regnet som ubefæstet. I Tilfælde af Krig vilde derfor Kristiansand udsætte sig for en befæstet Bys Skjæbne: Bombardement og Brandskatning, uden at Byen kunde ydes nogen Beskyttelse af Gleoddens Fæstning, der i det hele taget saagodtsom var betydningsløs, saalænge ikke Odderøen var befæstet.

Hensynet til denne Byens fortvivlede Stilling paalagde en særlig Pligt til kraftigt Arbeide. Havde man alene henseet til, hvad Byens og dens Indvaaneres Fordel tilsagde, havde det ligget nær at arbeide for at faa Gleoddens Fæstning sløifet, idet Fæstningsanlæggene vistnok i enkelte Henseender kan have Interesse for en By, men dog ikke kan være at regne for noget i Sammenligning med den Risiko, det i Krigstilfælde medfører at regnes som befæstet. Naar man valgte at arbeide for Fremme af Befæstningen, var det foruden under Hensyntagen til de nuværende uheldige Forhold i den fulde Følelse af, hvilken stor Betydning for Landsforsvaret Kristiansands Befæstning havde.

Efterat Magistrat og Formandskab i Slutningen af Aaret 1897 var indgaaet med en kraftig Forestilling til Statsmyndighederne om at paaskynde Befæstningen, besluttede Kommunebestyrelsen under 10 Oktober 1898 enstemmig at opgive de Kristiansand tilkommende Rettigheder til Odderøen saa langt, som Hensynet til Befæstningen af Øen kræver.

Disse Rettigheder er bestemt i kgl. Rescript af 27 Marts 1801, i hvis Post 3 som Vilkaar for Salget af Øen, der tidligere var Byens Eiendom, fastsattes, «at Øens yderste Omfang eller Fjelde forbeholdes til Fæstnings Værkers «og andre publique Indretningers Anlæggelse, samt til Christianssands «Byes Indvaaneres frie Raadighed til sammesteds at opføre «Pakhuse eller gjøre hvad Indretninger, de enten til Deres «Fiskeriers Gavn eller i andre Maader maatte finde tjenlige».

Kgl. Proposition blev derefter fremsat, i hvilken stærkt fremhæves det fra Byen reiste Arbeide og Opgivelse af Rettighederne til Øen.

Paa Stortinget viste der sig imidlertid en overmaade stærk Stemning mod Kristiansands Befæstning. Kristiansands Kommunebestyrelse fattede derefter med stor Majoritet under 28 April 1900 Beslutning om at bidrage til Landsforsvaret et Beløb af Kr. 100 000 under Forudsætning af, at Befæstningen blev besluttet, overensstemmende med de foreliggende Planer og derefter fortsat uden yderligere Forhaling. Tiltrods for Byens berettigede Krav var det alene med en meget kneben Majoritet, nemlig 55 mod 48 Stemmer, at Stortinget derefter besluttede Befæstningens Fremme. Denne blev derefter paabegyndt, uden at man dog ved Femaarets Udløb var skredet langt frem.

En anden Begivenhed, der næst ovennævnte og Sætersdalsbanens Aabning har Krav paa særlig at fremhæves, er Anlæg af Elektricitetsværk.

Høsten 1896 forelaa til Kommunebestyrelsens Udtalelse et Andragende fra Overretssagfører Arne Vogt om, at Indredepartementet vilde approbere Salg bl. a. af Vigeland Brug med store Fossefald til Mr. I. C. Hawkshaw fra London. Allerede tidligere var i Kristiansand nedsat en Komite til at overveie, hvorvidt Kristiansands Kommune burde købe disse Eiendomme nærmest med Tanke paa et eventuelt Elektricitetsværk. Denne Komite var enstemmig kommet til det Resultat, at Kommunen burde benytte Anledningen til at holde sig Adgang aaben til Kraftoverførelse fra Vigelandfossen til Kristiansand. Forsaavidt ikke Adgang var aaben til at faa den til Kraftoverførelsen nødvendige Andel i Vand-

faldet, tilraadedes den hele Eiendom indkjøbt. Denne Indstilling, hvortil ogsaa Magistraten sluttede sig, blev imidlertid ivrig bekvæmpet. Resultatet blev derefter, eiendommeligt nok, at alene 5 af Kommunebestyrelsens Medlemmer holdt paa, at denne værdifulde Eiendom skulde søges købt, medens 37 anbefalede Approbation meddelt paa Salget til Mr. Hawkshaw. Efter dette er denne store Eiendom med sin rige Vandkraft kommet over paa engelske Hænder.

Adgangen for Kommunen til selv at anlægge Elektricitetsværk, drevet af Fossefald, var saaledes ogsaa tilintetgjort.

Sommeren 1898 fremkom 2 private Ansøgninger om Tilladelse til Anlæg af Elektricitetsværk i Kristiansand, nemlig fra ovennævnte Eier af Vigeland, Mr. Hawkshaw og fra Dispatchør Thv. B. Heistein og Firmaet A. Olsen & Søn for Selskabet «Kristianssands Fossefald».

Efter indgaaende Forhandlinger med begge Ansøgere afgav den til Sagens Fremme nedsatte Elektricitetskomite under 29 December s. A. en endelig Indstilling i Sagen, hvori enstemmig anbefalede, at Koncession skulde meddeles sidstnævnte Ansøgere. Vistnok bød Mr. Hawkshaw's Tilbud forsaavidt en meget stor Fordel, som han ikke ansøgte om nogen Eneret, men alene om Ret til at føre Kraften til Kristiansand. Paa samme Tid som Priserne i Tilbudet fra «Kristianssands Fossefald» var betydeligt billigere, vilde videre Mr. Hawkshaw ikke indgaa paa, at Priserne skulde nedsættes, hvis andre Elektricitetsværker i Landet, der arbejdede under samme Forhold, nedsatte sine. Mr. Hawkshaw vilde derhos ikke paatage sig at anlægge Elektricitetsværket, forinden han paa Forhaand havde sikret et Abonnement paa 400 H.-K. Den Kraft, der garanteredes til Byens Behov, var derhos mindre. Videre vilde Mr. Hawkshaw betinge sig Retten for et noget længere Tidsrum, nemlig 25 Aar. Derhos vilde han ikke tilstede Kristiansand nogensomhelst Indløsningsret, et Moment, hvorpaa Komiteen lagde væsentlig Vægt.

Kommunebestyrelsen besluttede under 23 Marts 1899 med 48 mod 3 Stemmer, overensstemmende med Komiteens Indstilling, at meddele Selskabet «Kristianssands Fossefald» Koncession paa 20 Aar.

Kommunen er garanteret et Minimum af 2 000 Hestekræfter, men er Værket baseret paa at kunne bringes op til 5 000 H.-K.

For at opnaa billige Priser for Private havde Kommunen forpligtet sig til et Abonnement til Gadebelysning, stort Kr. 5 400, medens paa den anden Side Kommunen havde forbeholdt sig Indløsningsret paa for Kommunen overmaade heldige Vilkaar. Indløsningsret skal ske efter Taxt, hvorved lægges til Grund Værkets Handels- og Brugsværdi, dog saaledes at Taxtsummen ikke maa overstige med mere end $33\frac{1}{3}$ Pct. Værkets Anlægssum. Derhos er bestemt, at fra Taxtsummen skal der trækkes $33\frac{1}{3}$ Pct. af alt hvad der inden Byen findes Værket tilhørende. Kommunens Bestemmelse om, hvorvidt den vil indløse Værket, bliver derhos ikke at fatte før efter Taxten. Nyt Skjøn kan derhos afholdes hvert 3 die Aar.

Under Forhandlingerne om Elektricitetsværket havde Hensynet til Kommunens Gasværk spillet en fremtrædende Rolle. En Fraktion holdt meget stærkt

paa, at ogsaa Gasværket skulde sælges til «Kristianssands Fossefald» for det fra Selskabet tilbødte Beløb Kr. 70 000 for det hele, Kr. 45 000 for Værket med kun Halvdelen af Tomten, idet det antoges, at fortsat Drift af Gasværket blot vilde føre til Tab.

Komitemajoriteten var imidlertid bestemt mod Salg, idet den ikke kunde anskue Gasværkets Fremtid som den anden Fraktion, ligesom den fandt, at Byens Indvaanere burde have Adgang til at vælge mellem Gas og Elektricitet og derhos ansaa Konkurrence nødvendig bl. a. for at sikre mod Eneraadighed og deraf flydende høie Priser.

Kommunebestyrelsen besluttede ikke at sælge Gasværket til Indehaverne af Elektricitetsværket. I samme Møde, hvor denne Beslutning fattedes, var fremkommet Meddelelse fra Direktør O. Pihl om, at han ønskede at købe Gasværket. Efter Forhandlinger, drevne med ham, besluttede Kommunebestyrelsen under 14 Juni næstefter at sælge Gasværket med Halvdelen af sammes Tomt til Direktør Pihl for et Beløb af Kr. 100 000. Samtidig meddeltes ham Koncession til Gasværkets Drift for et Tidsrum af 20 Aar. Ved Salget forpligtede Kjøberen sig til en betydelig Nedsættelse af Gasprisen samt til at modernisere Gasværket. Forudsætningen var ogsaa en betydelig Udvidelse af samme. Ogsaa ligeoverfor Kjøberen af Gasværket betingedes særdeles heldige Indløsningsvilkaar, saaledes at Kommunen nu fra 1919 af har Adgang til naarsomhelst — om saa maatte ønskes, hvert 3die Aar — at holde Prøvetaxt paa saavel Elektricitetsværket som Gasværket og derefter under Nedslag i Taxtsummen at indløse begge Værker eller det ene af dem.

Ved Kommunevalget i 1898, der afholdtes i Medhold af Loven af 1896, var der i Mandtallet 1 450 Stemmeberettigede, hvoraf afgaves 1 415 godkendte Stemmer. Forholdsvalg kom til Anvendelse. Lister var indkommet fra:

1. Venstreparti,	der	erholdt	34 787	enkelte	Stemmer	og	29	Repræsentanter,
2. det konservative Parti,	-	-	22 915	-	-	-	19	-
3. det moderate Parti,	-	-	5 397	-	-	-	4	-

De Stemmeberettigedes Antal var ved Storthingsvalgene i 1897 og 1900 respektive 1 426 og 2 552.

Kristiansands Samlag for Brændevinshandel har været i Virksomhed det hele Femaar. Samlagets Vedtægter udløb 31 December 1898. I Medhold af Brændevinsloven af 1894 § 6 foretoges den 28 Marts 1898 Afstemning over, hvorvidt Samlagets Virksomhed skulde fortsættes. Mandtallet over de ved denne Afstemning stemmeberettigede optoges af 12 Rodemestere, hvoraf Halvdelen udtoges blandt Mænd, der antoges at være for Samlaget, Halvdelen af det andet Parti. I Mandtallet var opført i det hele 6 396 Personer. Der afgaves i det hele 3 253 Stemmer, hvoraf 182 stemte for Samlagets Bestaaen og 3 071 for Nedlæggelse. Samlaget skulde saaledes blive staaende.

Da Samlagets Vedtægter derefter skulde behandles, reiste der sig en overmaade skarp Strid, idet der fra Kommunebestyrelsens Majoritet reistes Krav paa,

at Kommunebestyrelsen skulde have Indflydelse paa Fordelingen af den Del af Samlagets Overskud, over hvilken fremdeles Samlaget selv skulde raade. Medens nemlig denne Fordeling af Overskuddet tidligere var foretaget af Samlagets Generalforsamling, krævedes der nu, at Fordelingen skulde foregaa efter Indstilling af en Komite bestaaende af Samlagets Direktion og to kommunevalgte Medlemmer, samt at den endelige Beslutning om Fordelingen skulde fattes af denne Komite i Forening med et Repræsentantskab, hvoraf Halvdelen skulde vælges af Kommunestyret, Resten af Aktionærerne i Samlaget.

Efterat Samlaget oprindeligt havde vægret sig for at bøje sig for Kommunebestyrelsens Krav, fandt det dog senere at kunne imødekomme dette, hvorved Spørgsmaalet om Approbation paa Statuter for et nyt Samlag, der havde fundet at burde konstituere sig under Imødekommelse af Repræsentantskabets Villie, bortfaldt, idet Aktionærerne i det sidste Samlag trak sig tilbage.

De nye Vedtægter for det gamle Samlag — Landets ældste — blev derefter approberet under 1 Marts 1899 som gjældende indtil Udgangen af Aaret 1903.

I 1899 oprettedes et Pensions- og Sygefond for Samlagets Funktionærer, til hvilket bestemtes i 10 Aar at skulle lægges af Samlagets Nettooverskud aarlig Kr. 5 000.

Samlagets Overskud har udgjort:

i 1896: Kr. 35 153.43, i 1897: Kr. 59 597.96, i 1898: Kr. 63 154.67, i 1899: Kr. 72 413.23, i 1900: Kr. 87 593.97.

Den store Stigning i Overskuddet er delvis foranlediget ved Nedvotering af Samlagene i Nabobyer.

Afgiften for Ret til almindelig Udskjænkning af Øl og Vin m. m. har i Femaaret udgjort Kr. 400 for hver Rettighed.

Antallet af Udskjækningsrettigheder har i Femaaret udgjort:

1896:	25,	hvoraf almindelige	13,
1897:	24	—«—	11,
1898:	21	—«—	11,
1899:	17	—«—	9,
1900:	20	—«—	9.

For om muligt at sætte nogen Stopper for det overhaandtagende Salg af Laddevin blev det ved Repræsentantskabsbeslutning af 11 Juni 1897 og senere Resolution af 29 s. M. bestemt, at ogsaa Smaasalg af Vin, Mjød og Cider skulde være Gjenstand for Bevilling.

Af Magistrat og Formandskab er meddelt Bevilling til Smaasalg:

A a r .	Antal Personer.	Heraf til Øl saavelsom Vin.	Til Øl alene.	Til Vin alene.
1896.....	122	-	122	-
1897.....	126	-	126	-
1898.....	126	18	104	4
1899.....	112	23	82	7
1900.....	112	31	76	5

Til Sammenligning kan anføres, at i tidligere Femaar, da Vinsalget var uafhængigt af Bevilling, meddeltes Ølbevilling i 1891 til 118, i 1892 til 117, i 1893 til 113, i 1894 til 128 og i 1895 til 145 Personer. Medens der saaledes i forrige Femaar var en Tendents til Opgang af Antallet, viser der sig nu en Nedgang, saaledes at det samlede Antal Øl- og Vinbevillinger i de to sidste Aar er mindre end Bevillingerne alene til Øl i de nærmest foregaaende 8 Aar.

De herværende Afholdsforeninger har virket særdeles kraftig i Femaaret; selvfølgelig udfoldede de et betydeligt Arbejde for at bevirke Samlagets Nedstemning i 1898.

Der er i Femaaret stiftet en ny Goodtemplarloge, nemlig Loge «Balles Minde».

I Medhold af Repræsentantskabets Beslutning af 30 Mai 1900 er den saakaldte «Hospital Kirkegaard», der i ældre Tider benyttedes som Kirkegaard, omdannet til et Parkanlæg, idet et af en meget stor Minoritet inden Kommunebestyrelsen støttet Forslag om paa dette Sted at anlægge en Lege- eller Sportsplads forkastedes. Pladsens Navn blev ændret til at kaldes «Stener Heyerdahls Plads» efter den afdøde meget afholdte Brigadelæge Stener Heyerdahl.

Ved Lov af 5 Juni 1897 er bestemt, at Hovedkontorer for Befordring af Udvandrere alene maa oprettes paa Steder, som af Kongen bestemmes. Efterat denne Lov var traadt i Kraft, ansøgte der om, at saadant Hovedkontor skulde tillades oprettet i Kristiansand. Dette blev imidlertid afslaaet af Indredepartementet, der sluttede sig til Erklæringer, som Departementet havde fundet at burde indhente fra Kristiania Politikammer og Stiftamtmand. I disse Erklæringer fremholdtes fuldstændig i Strid med, hvad der udtrykkelig var Lovens Forudsætning, at det vilde være urimeligt, om der gaves Adgang til at oprette Hovedkontorer for det hele Land i nogen anden By end Kristiania, medmindre der var en By, som afgjort danner Knudepunkt for Emigrationsvirksomheden, hvilket paastodes ikke at være Tilfældet med Kristiansand. Dette prægnante Exempel paa Lyst til at stille Kristiania i en dominerende Særstilling paa de øvrige Byers Bekostning mødtes fra Kristiansand med en skarp Forestilling, hvorefter der afgaves kgl. Resolution for, at Hovedkontor skulde tillades oprettet i Kristiansand.

Efterat Storthinget i 1898 havde fattet Beslutning om, at Rigsforsikringsanstalten skulde flyttes fra Kristiania, og Indredepartementet bl. a. havde anmodet Stiftamtmanden i Kristiansand om at erklære sig om, hvorvidt nogen af Amtets Byer kunde antages skikket som Sæde for Rigsforsikringsanstalten, blev Sagen af Stiftamtmanden forelagt Kommunebestyrelsen, der under 5 December 1900 ved Siden af at fremholde de Forhold, der for Kristiansands Vedkommende kunde anføres for Flytningen hidned, henstillede til Overveielse, hvorvidt ikke Rigsforsikringsanstalten kunde deles i forskjellige mindre Afdelinger, hvorved man antog at kunne opnaa nogen Forenkling af den nuværende Anstalt.

Gjennem Femaaret har der været arbeidet paa Anlæg af ny tidsmæssig Skydebane i Kristiansand. Efterat det nedsatte Baneudvalg havde udtalt sig for en Bane ved Mølle vandet, udtalte Kommunebestyrelsen sig for denne Banes Hensigtsmæssighed. En ganske stærk Minoritet fandt Banen mindre betryggende; denne Bane blev heller ikke valgt. Forhandlingerne angaaende Erhvervelse af ny Bane blev derefter optaget. Disse Forhandlinger afsluttedes dog først efter Femaarets Udgang.

Der har i Femaarets Slutning været arbeidet stærkt paa en Regulering af Otterraaen, uden at dog nogen endelig Afgjørelse i Sagen er truffen.

Kristiansand, 29 September 1902.

H. T. Knudtzon.

Beretning

om Ladestedet Mandals økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

1. Handel. Ved Femaarets Slutning var der 56 Handelsborgere og 33 handelsberettigede Kvinder.

Udførselen til Udlandet var som i forrige Femaar indskrænket til Trælast, noget Bark og Fiskevarer, navnlig Laks og Hummer.

Omsætningen for Byens Handlende i Femaaret var omtrent som i forrige Femaar.

Toldintraderne udgjorde gennemsnitlig Kr. 34 943.60 aarlig imod Kr. 32 900,00 i forrige Femaar.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Antallet af de i Mandals Told-distrikt hjemmehørende Fartøier var ved Femaarets Begyndelse 92, hvoraf 1 Dampskib, med en samlet Tonnage af 33 715.

I Femaaret gik Seilfartøiernes Antal ned til 65 og deres Tonnage til 26 405, medens samtidigt Dampfartøiernes Antal steg til 10 og deres Tonnage til Brutto 11 608 og Netto 7 348.

Ved Femaarets Slutning havde Byens Handelsflaade saaledes en samlet beregnet Tonnage af 52 858.

Aarene 1898 til 1900, særlig sidstnævnte Aar, var heldige for Skibsfarten.

Navigationsskolen søgtes i Femaaret af gennemsnitlig 17 Elever aarlig.

Skibsbyggeri blev ikke drevet i Femaaret.

Det i Byens Nærhed beliggende «Bøens Baadbyggeri» var derimod i Virksomhed i Femaaret, idet der byggedes aarlig nogle «Dæksskøiter» for Makrel- og Sildefiske.

3. Fabrik- og Haandværksdrift. Det i forrige Beretning omhandlede Interessentskab for Tilberedelse af hermetiske Sager er opløst, medens et Meieri med 2 Udsalgssteder — samt udenfor Bygrænsen et Ysteri — er kommet til i Femaaret; forøvrigt befinder Fabrikdriften sig paa samme Standpunkt som i forrige Femaar.

Dette er Tilfældet ogsaa med Haandværksdriften, idet dog enkelte Snedkere i Møbelbranchen har øget sin Omsætning ved Leverancer ogsaa til andre Byer.

4. Jordbrug. Dette er uforandret fra forrige Femaar.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

I 1895 var den antagne Formue Kr. 3 187 000, den antagne Indtægt Kr. 895 340 og den skatbare Indtægt Kr. 320 570. I 1900 var disse Poster forøgede til henholdsvis Kr. 3 614 600, Kr. 1 034 175 og Kr. 401 660.

Folkemængden i 1891 var 3 795 og var den 3 December 1900 øget til 3 919.

Skatydernes Antal i 1895 var 801, og i 1900 var det steget til 896.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Femaarets Slutning Kr. 135 000, der skyldtes til Byens Sparebank efter Kommuneobligationer af 31 December 1896. Aarlig udtrækkes til Indfrielse 2 Obligationer til samlet Beløb Kr. 3 750.

Eiendomspriserne var noget lavere end i forrige Femaar.

Foruden Paabygning af enkelte ældre Bygninger er ogsaa nogen Nybygning foregaaet i Femaaret.

Arbejdslønnen har været som i forrige Femaar. Antallet af Arbejdere har været tilstrækkeligt for Behovet.

Forsikringssummen for de i Landets almindelige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger udgjorde ved Femaarets Slutning Kr. 2 907 560 imod Kr. 2 651 360 i 1895.

I Femaaret var der 17 Ildebrande, af hvilke de fleste dog ikke foranledigede synderligt Tab. Der nedbrændte helt kun en Sagbygning, som er gjenopført.

Havnekassens Beholdning udgjorde ved Femaarets Slutning Kr. 5 130.

Mudringsarbejder udførtes i Femaaret for samlet Beløb Kr. 13 760.

I Femaaret blev derhos anbragt 3 nye Indseilingslanterner, nemlig 2 paa Malmøanden og 1 paa Skjæret «Rya» i Udhavnen Kleven.

Oversigt over Skatteligningen i Femaaret:

A a r .	Skat paa Formue og Indtægt.	Eiendoms- skat.	Brændevins- afgift.	Øl- og Vin- afgift.	Skatteoret for Indtægts- skatten.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1896.....	48 672.44	5 522.95	6 000.00	1 095.00	13.14
1897.....	54 754.81	6 237.09	2 647.95	735.00	14.7
1898.....	54 866.23	6 821.94	2 465.53	665.00	14.46
1899.....	60 950.93	7 342.01	2 108.38	595.00	14.53
1900.....	64 157.94	7 348.09	1 164.65	360.00	14.02

Ædruelighedstilstanden var ogsaa i dette Femaar upaaklagelig.

I Femaaret blev i det Hele 4 Boer tagne under Behandling som Konkursboer.

I Femaaret blev der afholdt Exekutionsforretninger:

af Fogden 8 for samlet Beløb..... Kr. 45 299.01
- Lensmanden 39 - — — - 13 834.95

I Femaaret blev der af Lensmanden afholdt 920 Udpantningsforretninger for samlet Beløb Kr. 13 202.63.

Sparebanken havde ved Femaarets Slutning under Forvaltning Kr. 2 548 072.75, hvoraf den selv eiede Kr. 219 622.45. Til almennyttige Foranstaltninger blev der i Femaaret anvendt Kr. 38 700.00.

Brændevinssamlagets Nettooverskud var: 1896 Kr. 8 826.52, 1897 Kr. 16 436.88, 1898 Kr. 14 055.87 og 1899 Kr. 7 610.13. Af Overskuddet indbetaltes der i Kommunekassen:

1896 Kr. 2 647.95, 1897 Kr. 2 465.53, 1898 Kr. 2 108.38 og 1899 Kr. 1 141.52. Til almennyttige Foranstaltninger blev derhos i Femaaret anvendt Kr. 26 112.68.

Ølsamlagets Nettooverskud var: 1896 Kr. 2 285.46, 1897 Kr. 6 000.00, 1898 Kr. 2 668.64, 1899 Kr. 3 300.00 og 1900 Kr. 3 000.00. Til almennyttige Foranstaltninger blev der i Femaaret anvendt Kr. 17 564.13.

Middelskolen, der i Femaaret blev helt omordnet til fireaarig Fortsættelsesskole for Folkeskolen med dennes 5 første Aarsklasser som Forberedelsesskole, havde ved Femaarets Slutning 61 Elever.

Den tekniske Aftenskole havde ved Femaarets Slutning 31 Elever.

Husflidsskolen for Gutter fortsattes i Femaaret som tidligere og havde ved dettes Slutning 35 Elever.

Børnehjemmet for Piger fortsatte ligeledes sin Virksomhed i Femaaret som tidligere.

Det samme gjælder «Gamlepiegehjemmet».

Ved Femaarets Slutning havde: Arbeidersamfundet 97 Medlemmer, Haandværkerforeningen 42 Medlemmer og Sømandsforeningen 45 Medlemmer.

Af andre Foreninger, der har været i Virksomhed i Femaaret, kan nævnes: Husflidsforeningen, Byselskabet, Ungdomsforeningen, Turnforeningen, Sangforeningen, Skytterlaget, 2 Totalafholdsforeninger, Kvindeforeningen for Husarme, Syge- og Understøttelsesforeningen samt den frivillige Fattigpleie.

Kommunen eier følgende Legater:

1. Keiser Nicolaus den 1stes Legat for trængende Sømænd, Kapital Kr. 16 800.
2. Provstinde Fabricius's Legat for trængende Kvinder, Kapital Kr. 6 080.
3. Fredrik og Cecilie Lunds Legat for trængende Kvinder af borgerlig Stand, Kapital Kr. 1 600.
4. Kjøbmand Johnston og Hustrus Legat for værdige Trængende af Borgerstand, Kapital Kr. 47 163.65.
5. Madame Tørrissens Legat for Enker og Husarme, Kapital Kr. 150.
6. Madame Marsø's Legat for Enker og Husarme, Kapital Kr. 1 220.
7. Det Bohsenske Legat til Skolevæsenets Fremme, Kapital Kr. 1 600.
8. Ommundsens Legat for fattige Haandværkere, Enker og Tjenestepiger, Kapital Kr. 15 500.
9. Madame Schmalfeldts Legat for Enker, Kapital Kr. 3 000.
10. Sara Landes Legat for Enker, Kapital Kr. 2 727.77.
11. Overtoldbetjent J. Lønseths Legat for trængende Kvinder, Kapital Kr. 4 000.

Desuden haves 3 smaa Legater, hvis Renteudbytte indtil videre alene lægges til Kapitalen, nemlig det Schelvenske Legat, det Schavlanske Legat og det lille Skoleholderfond.

Mandal s Mag i s t r a t, 24 December 1902.

T. Nickelsen.

Beretning

om Ladestedet Farsunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

1. **H a n d e l.** Ved Udgangen af Aaret 1900 gaves i Byen 57 Handelsborgere og 16 handelsberettigede Kvinder.

Udførselen til Udlandet har som tidligere væsentlig indskrænket sig til Fiskevarer, navnlig Hummer og Laks.

Afsætning af indførte Varer til Byens Indvaanere og omliggende Landdistrikter har udgjort Stedets Hovednæring. Torvhandelen med Levnetsmidler har som sædvanlig været livlig.

I det hele maa dog Handelen siges fremdeles at være i Nedgang, idet Følgerne af de ugunstige Tider for Skibsfarten i forrige Femaar endnu ikke er forvundne samtidig med, at Landhandlernes Antal og Omsætning er i Tiltagende.

Toldintraderne udgjorde gennemsnitlig aarlig Kr. 18 075 mod Kr. 19 847 i foregaaende Femaar.

2. **F a b r i k- og H a a n d v æ r k s d r i f t.** Denne befandt sig omtrent paa samme Standpunkt som tidligere.

3. **S k i b s f a r t og S k i b s b y g g e r i.** Antallet af de i Farsunds Tolddistrikt hjemmehørende Fartøier udgjorde ved Femaarets Begyndelse 62 Stykker med en Drægtighed af 25 030 Ton og ved dets Slutning 32 Stykker med en Drægtighed af 13 642 Ton. Grunden til denne betydelige Nedgang ogsaa i dette Femaar maa søges ikke alene i de daarlige Tider for Skibsfarten i Femaarets Begyndelse, men ogsaa deri, at Befolkningens økonomiske Evne og Lyst til at anbringe sine Penge i Skibe er hemmet ved tidligere daarlige Resultater. Nye Skibe istedenfor de forliste er derfor ikke anskaffede, ligesom ogsaa flere Fartøier er afhændede til andre Steder.

4. **J o r d b r u g.** Dette er i Femaaret ingen nævneværdig Forandring undergaaet.

5. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

I 1895 udgjorde den antagne Formue Kr. 1 998 100, den antagne Indtægt Kr. 611 065 og den skatbare Indtægt Kr. 200 183. I 1900 fandtes den antagne Formue at være reduceret til Kr. 1 539 400 og den antagne Indtægt til Kr. 443 075.

Som Byskat blev i 1900 udlignet paa Formue Kr. 3 072.25 og paa Indtægt Kr. 19 055.60.

Fra 1ste Januar 1897 maatte Samlaget for Brændevinshandel paa Grund af stedfunden Nedvotering indstille sin Virksomhed, hvilket ikke alene har vist sig at medføre Tab af en direkte Indtægtskilde, men ogsaa i ikke ringe Grad at have skadet Stedets Handel.

Farsunds Ølsamlag, der oprettedes i 1897, har Eneret til Smaasalg og Udskjækning af Øl. Overskuddet, der væsentlig er anvendt til Indløsning af en ældre Rettighed, har udgjort ca. Kr. 4 000 pr. Aar.

Af Tomter og Grunde har Kommunen havt en gennemsnitlig aarlig Indtægt af Kr. 1 200.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Femaarets Udgang Kr. 57 000, der skyldes til Byens Sparebank.

Havnekassens Beholdning udgjorde ved Udløbet af samme Tidsrum Kr. 3 400.

De i den almindelige Brandkasse forsikrede Bygningers Assurancesum udgjorde ved Udgangen af Aaret 1900 Kr. 1 271 450. Stedet har i Femaaret været forskaanet for Ildsvaade.

Farsunds Folkemængde udgjorde ved sidste Folketælling 1 747 Individuer.

Foruden Paabygning og anden Udvidelse af ældre Vaaningshuse er ogsaa en Del Nybygning foregaaet i Femaaret. Antallet af Dagarbeidere har været tilstrækkeligt for Behovet.

Ædruelighedstilstanden i Byen har været upaaklagelig.

Sparebanken havde ved Femaarets Udgang under sin Forvaltning Kr. 1 097 573.05, hvoraf den selv eiede Kr. 102 772.95. Paa Grund af Omstændighederne anvendtes intet til almennyttige Foranstaltninger.

Arbejderforeningens Virksomhed foregik omtrent i samme Retning som tidligere, men med et stærkt svindende Medlemsantal, nemlig 33 Medlemmer ved Udgangen af 1900 mod 60 ved Slutningen af 1895.

Af andre Foreninger, der har været i Virksomhed i Femaaret, kan nævnes Totalafholdsforeningen, den frivillige Fattigpleie, Fattigforeningen, Skytterlaget og Sømandsforeningen med sine 96 Medlemmer, der væsentlig bestaar af Skibsførere.

Stedets Handelsforening førte ogsaa i dette Femaar en ubemærket Tilværelse.

Farsunds Magistrat, 15 Mai 1902.

E. Bärnholdt.

Beretning

om Kjøbstaden Flekkefjords økonomiske Tilstand i Femaaret 1896—1900.

1. **Handel.** Ved Udgangen af 1900 var der i Byen 76 Handelsberettigede, hvoraf 12 Kvinder. Afsætning af indførte Varer til Byens Indvaanere og de omkringliggende Landdistrikter udgjør fremdeles Byens Hovednæring. Det i Perioden paabegyndte Arbejde ved Jernbaneanlægget mellem Byen og Egersund har medført ikke ubetydelig Øgelse af Handelsrørelsen, saaledes at Handelen maa siges at være gaaet adskilligt op i Femaaret. Toldintraderne har i Tidsrummet udgjort gjennemsnitlig aarlig Kr. 29 769 mod Kr. 22 058 i foregaaende Femaar.

5 Handlende har i Tidsrummet opgivet sine Boer til Konkursbehandling. Akkord er opnaaet af en af dem.

2. **Skibsfart og Skibsbyggeri.** Skibsfarten er gaaet ned siden sidste Beretning, og maa siges at være meget ubetydelig, naar Hensyn tages til Byens gode Havn og heldige Beliggenhed. Skibsrederiet drives væsentlig af Aktieselskaber. Ved Udgangen af 1900 var 4 Skibe med en samlet Drægtighed af 3 039 Reg.-Ton hjemmehørende i Byen. Der er ikke i Femaaret indkjøbt noget Fartøi og heller ikke bygget noget.

3. **Haandværksdriften** staar antagelig omtrent paa samme Standpunkt som i forrige Periode. Snedkeribedriften, specielt Møbelsnedkeriet, er dog gaaet fremad. Der forsendes fremdeles adskillige Møbler til andre Steder indenlands.

4. **Fabrikdrift.** Den væsentligste Fabrikdrift hersteds foregaar fremdeles ved Garverierne (Aarenes og Dalens), begge beliggende i Landdistriktet, men med Kontorer i Byen. Disse var skattelagte saaledes (samlet til By og Landdistrikt):

	for 1896.	for 1900.
Aarenes:		
Formue	Kr. 320 000	Kr. 324 000
Indtægt	- 23 000	- 21 200
Dalens:		
Formue	- 235 000	- 190 000
Indtægt	- 21 200	- 20 500

Ved Aarenes beskæftiges om Aaret ca. 40 Arbeidere og ved Dalens ca. 35.

Garverierne havde før Mellemrigslovens Ophævelse sin væsentligste Afsætning til Sverige. Denne er nu efter Lovens Ophævelse (1898) ganske ophørt,

og det har været vanskeligt paa Grund af Konkurrencen med det billigere amerikanske Læder at finde tilstrækkelig Afsætning for Garverierne her i Landet, hvorfor den sidste Del af Femaaret har været en daarlig Tid for Garverierne.

Af andre Fabriker kan anføres følgende: Fjeldsaa Trævarefabrik (20 à 30 Arbeidere), Fjeldsaa Filtfabrik (10 Arbeidere), Flekkefjords Uldvarefabrik (20 à 30 Arbeidere), Skottevigens Fabriker (30 Arbeidere) anlagt i 1898 omfatter Sagbrug, Høvleri og Tøndefabrik, alle beliggende i Landdistriktet med Kontorer i Byen, samt en Skofabrik (19 Arbeidere), en Tobaksfabrik (6 à 8 Arbeidere) og 2de Mineralvandfabriker beliggende i Byen.

5. Jordbruget paa de Byen nærliggende Stykker er uforandret.

6. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Byens antagne Formue og Indtægt udgjorde for 1896 henholdsvis Kr. 2 870 000 og Kr. 502 950 og for 1900 Kr. 3 246 300 og Kr. 635 200.

Byskatten udgjorde for 1895:

Eiendomsskat	Kr.	2 400.00
Skat paa Formue.....	-	4 593.12
— - Indtægt	-	17 000.68
		<hr/>
	Kr.	23 993.80

Byskatten for 1900 var:

Eiendomsskat	Kr.	3 900.00
Skat paa Formue.....	-	6 491.39
— - Indtægt	-	28 611.67
		<hr/>
	Kr.	39 003.06

Skatøret for 1895 var 7.99, Kr. 1.60 paa 1 000 Kroners Formue.

— - 1900 var 10.20, Kr. 2.00 paa 1 000 Kroners Formue.

Byens Gjæld ved Udgangen af 1895 var Kr. 37 700.

— — ved Udgangen af 1900 var Kr. 318 000.

Gjældens Stigning har sin Grund i det optagne Jernbanelaan og Laan til Elektricitetsværket.

Ølafgiften er i 1900 forhøiet til Kr. 1 600, den udgjorde i de foregaaende Aar Kr. 800.

Samlaget for Brændevinshandel, der er nedlagt fra 1 Januar 1899, har i de 3 Aar af Perioden havt et gennemsnitligt aarligt Overskud af Kr. 15 949.43, og er i disse 3 Aar aarlig uddelt i almennyttige Øiemed gennemsnitlig Kr. 9 511.56.

I 1897 er oprettet et Samlag for Øl- og Vinsalg. Dette har i 1899 havt et Overskud af..... Kr. 2 488.73 og i 1900 af..... - 4 048.81

Det har uddelt i almennyttige Øiemed i 1899: Kr. 1 288.73 og i 1900: Kr. 3 048.81.

De i den almindelige Brandkasse forsikrede Bygningers Assuranceværdi udgjorde:

ved Udgangen af 1895	Kr. 1 408 920
— — 1900	- 1 924 330

I Perioden er ikke indtruffet nogen Ildebrand.

Vandværket holdes i god Stand og maa ansees fuldt tilfredsstillende. Brandvæsenets Organisation er hensigtsmæssig og Materiellet i god Orden.

Flekkefjords Sparebank havde ved Udgangen af 1900 en Forvaltningskapital af Kr. 2 058 391.23 og en Formue af - 219 727.99

I Femaaret har den anvendt i veldædige og almennyttige Øiemed og til Fremme af gavnlige kommunale Foranstaltninger tilsammen Kr. 49 660.

Stavanger Privatbank har i 1898 oprettet en Filial hersteds: Privatbanken i Flekkefjord, som er til adskillig Nytte for Handel og Omsætning. Dens Forvaltningskapital udgjorde ved Udgangen af 1900 Kr. 764 939.44.

Ved Udgangen af 1900 er der af Kømmunen anlagt et Elektricitetsværk til Driftskraft og Belysning for Byen, der i det hele koster ca. Kr. 215 000. Det drives ved Vandkraft med en Kraftledning paa ca. 10 Km.s Længde.

Byens Middelskole og Folkeskole benytter nu samme Hus, idet ny Bygning for begge Skoler fuldførtes og toges i Brug i 1899. Den er bygget af Træ i 2 Etager med Kjælderetage, lys, rummelig og godt indrettet med Centralopvarmning og elektrisk Belysning, i det hele tidsmæssig og har kostet ca. Kr. 85 000. Begge Skoler staar under fælles Bestyrelse, idet Middelskolens Overlærer er Bestyrer. Middelskolens Lærerpersonele bestaar af 4 Lærere og 2 Lærerinder, Folkeskolens af 4 Lærere og 4 Lærerinder. Elevantallet var i 1900 ved Middelskolen 70, hvoraf 32 Piger, og ved Folkeskolen 249, hvoraf 117 Piger. Ved Indflytningen i de nye Lokaler har Skolerne faaet omtrent helt nyt fælles Materiel af Karter og Plancher samt fysiske og zoologiske Samlinger; ligeledes helt nyt Udstyr for 20 Elever til den store i Kjælderetagen beliggende Sløjdsal.

Det offentlige Fattigvæsens Udgifter udgjorde for Aaret 1900 Kr. 11 000, heri indbefattet Udgifter ved Sindssyges Forpleining. Den private Fattigpleie uddeler aarlig Klæder og Madvarer til Trængende. Byen har et Barnehjem, der underholdes af Borgerne og af legerede Midler.

Byens Forskjønnelsesselskab har som før virket i Femaaret :
Midler tilveiebragte dels ved Kontingent af Medlemmerne og dels ved Bidrag
Sparebank og Samlag.

Ædruelighedstilstanden har været upaaklagelig.

Folkemængden, der ved Udgangen af forrige Femaar 1895 var ca.
1 600, udgjorde efter den officielle Folketælling i December 1900 2 073.

Anlæggelsen af Egersund—Flekkefjord-Jernbanen, der paabegyndtes i 1896,
har medført ikke liden Stigning i Eiendomsværdierne paa Stedet, ligesom dette vel
ogsaa har medvirket adskilligt til den Stigning i Priserne paa Fødemidler, som
har fundet Sted i Femaaret.

Flekkefjords Byfogedkontor, 12 April 1902.

Kaltenborn.